SAXONIS GRAMMATICI

HISTORIA DANICA.

RECENSUIT

ET COMMENTARIIS ILLUSTRAVIT

DR. PETRUS ERASMUS MÜLLER,

SIÆLLANDIÆ ORDINUMQUE REGIORUM EQUESTRIUM DANIÆ EPISCOPUS.

OPUS MORTE MÜLLERI INTERRUPTUM

ABSOLVIT

MAG. JOANNES MATTHIAS VELSCHOW,

HISTORIÆ PROFESSOR HAVNIENSIS.

PARTIS PRIORIS,

TEXTUM ET NOTAS BREVIORES COMPLECTENTIS,

VOLUMEN I.

HAVNIÆ.

SUMTIBUS LIBRARIÆ GYLDENDALIANÆ.

TYPIS BRÜNNICHIANIS.

1839.

L. B. S.

Novam historiæ a Saxone Grammatico conscriptæ editionem, nostri temporis usibus accommodatam, desiderari, vix est, quod iis, quorum interest, probare studeam. Magna jam effluxit pars septimi seculi, ex quo historiæ nostræ pater operi suo ære perenniori finem imposuit. Per tria priora secula paucis modo exemplaribus manu laboriose scriptis illud patriæ historiæ studiosis innotuit. Inde vero ab anno **1514** *artis typographicæ ope multiplicatum ampliori quidem lectorum orbi, quum extra tum intra patriæ fines, elegantia dictionis, acumine sententiarum, sollertia et circumspectione auctoris in rebus contexendis et quæ sunt cætera eminentis ejus ingenii documenta, justam injecit admirationem, et jam quinquies (Parisiis* **1514** *cura Jodoci Badii Ascensii, Basileæ* **1534** *typis Joh. Bebelii, Francofurti a. M.* **1576** *ex officina Andr. Wecheli, Soræ* **1644** *sq., recogn. et illustr. S. J. Stephanio, in folio, denique Lipsiæ* **1771**, *cura C. A. Klotzii, in quarto) sub prelo sudavit. Sed harum editionum quatuor (prima, secunda, tertia et quinta) textum solum dederunt (nisi quod Klotzius editioni quintæ prolegomena quæ-*

dam non magni sane momenti præmisit), et earum rursus tres (secunda, tertia et quinta) in textu antea cognito et recepto nihil mutarunt, nisi quod, nonnullis mendis typographicis remotis, plura eorum loco posuerunt. Semel tantum ab indigenis manibus Saxonis historia Danica latine typis exscripta est, Soræ 1644 *sq., tum demum editorem nacta, qui quum summo studio textui emendando rebusque narratis illustrandis debitam curam impendendi ductus, tum felici ingenio magnaque doctrina adjutus hoc munere honorifice defungi posset.* S t e p h a n u s J o h a n n i s S t e p h a n i u s *(historiographus erat regius et historiarum professor in academia Sorana), qui textum Saxonis innumeris in locis felici plerumque sagacitate et judicio emendavit, exquisito doctrinæ apparatu obscuriores explicavit verborum formulas, haud pauca sollerter congessit ad res ipsas narratas illustrandas, et prolegomena denique magna eruditione referta de vita et scriptis Saxonis notis suis præmisit, justis coævorum votis omnino satisfecisse censendus est. Sed ducenti fere anni præterlapsi sunt, ex quo editio Stephaniana lucem adspexit, neque ei certe, qui non nescit, quantopere his duobus seculis historiæ studium et rerum inprimis antiquarum cognitio profecerit, pluribus opus erit, ut perspectum habeat, hanc editionem historicis nostri ævi satisfacere non posse. Qui historiographiæ Danicæ fata cognorunt, eo ocius hoc concedent, quo certius sciunt, historiæ nostræ antiquæ fontes inde ab initio demum seculi octavi decimi critico acumine examinatos esse. Usque ad initium seculi septimi decimi in historia antiquæ Daniæ pæne solus regnabat Saxo*

noster, e cujus auctoritate tantum non omnia, quæ a majoribus usque ad annum 1185 gesta ferebantur, pendebant. Septimo quidem decimo seculo haud pauci eorum, quibus novem libros priores Saxonis cum Islandorum relationibus comparare licebat, hoc imperium detrectabant, nemo tamen illud aperte impugnare ausus est, antequam Thormodus Torfæus, *Islandus, a. 1702 reformationem historiæ antiquissimæ Danorum incepit. Qui, quum argumentum novem illorum librorum cum monumentis historicis Islandorum, quæ majore fide digna ei videbantur, et nominatim longam illam, quam Saxo illic instruxit, regum ethnicorum seriem, cum ea, quæ horum monumentorum auctoritate nitebatur, conciliare non posset, illam seriem plane rejiciens, veritatem hujus, quantum fieri potuit, genealogicis et chronologicis rationibus firmare studuit, et narrationibus Saxonis in universum eatenus tantum fidem haberi voluit, quatenus cum Islandorum relationibus aut concinerent aut saltem non discreparent. Novum hoc systema ita comprobare contigit, ut etiam sequentes seculi octavi decimi scriptores illud, quod ad summam rerum attinet, omnino firmum et ratum habuerint, et, quantam maximam potuerint, eruditionem in eo adornando et undique communiendo posuerint. Eodem tamen tempore Saxoni nostro tantam in rebus majorum ethnicorum enarrandis fidem, quantam cum systemate adscito conjungere licebat, vindicare studuerunt. Dubia quidem videri possunt, magna saltem ex parte, commoda historicæ veritati inde obvenientia, quod pro narrationibus Saxonis incertis et pro longa ejus regum serie Is-*

landorum narrationes, ipsæ quoque incertæ, et alia regum series, brevior saltem, si non certior, substitutæ sunt. Lux tamen nonnihilo clarior historiæ seculorum christianam ætatem proxime antecedentium Islandicorum, quam Danicorum monumentorum ope affundi potest, et operosa illa pervestigatio et comparatio omnium traditionum de rebus a majoribus ethnicis gestis, quæ diligenti studio scriptorum seculi præcedentis debetur, disquisitio est prævia ei prorsus necessaria, qui harum fabularum originem et fidem historicam recte æstimare studet. Verum docta diligentia historicorum illius seculi in his fabulis colligendis et perscrutandis non substitit. Christianorum quoque majorum res non minore cum studio, sed majore cum fructu examinavit. Atque in hac examinatione non Islandorum modo monumenta, verum etiam permulti alii historiæ nostræ fontes, magis proprio sensu domestici dicendi, qui, eo usque clausi aut neglecti, nunc aperti aut saniore oculo æstimati erant, maximo fuerunt usui ad cognitionem nostram amplificandam et emendandam, ne commemorem, exterarum quoque gentium, Germanorum inprimis, Anglorum et Francorum scriptores cum eodem fructu sæpius et diligentius, quam antea, consultos fuisse. Quo factum est, ut etiam ea, quæ Saxo septem ultimis historiæ suæ libris de rebus a Danis christianis seculo decimo, undecimo et duodecimo gestis refert, nunc aliunde multifariam supplere vel stabilire vel corrigere possimus. — Dum ita indies crescebat apparatus commentatori historiæ Saxonis idoneus, non fieri potuit, quin commentarii Stephanii, utpote qui ante hanc criticam fontium pervestigationem

conscripti essent, historicis minus satisfacerent, etsi doctrinæ hujus editoris, quatenus in textu emendando, in verbis et loquendi formulis illustrandis et interpretandis posita erat, ut suus honor, ita pretium quoque suum incolume manebat. Quare jam inde ab initio hujus seculi sæpius auditæ sunt voces, novam editionem hujus scriptoris parare hortantes. Verum equidem non magnopere dolendum puto, quod huic desiderio jam circa initium hujus seculi non satisfactum sit. Nam vix est dubium, quin commentarii in novem libros priores Saxonis, illo tempore scripti, systemati a Torfæo primum condito, a cæteris tantum non omnibus historicis seculi octavi decimi comprobato, a Suhmio vero inprimis explicato et magna doctrina exculto accommodati fuissent, nobisque ideo parvo usui forent. Nescio enim, an illud systema, quod ad usum historicum mythorum et traditionum veterum attinet, inter doctos historicos nostrates nullum amplius habeat sectatorem. Ut paucis rem absolvam, quamvis multa et luculenta sint eorum, quos nominavi, cæterorumque seculi præcedentis historicorum merita, hoc tamen nequaquam iis tribuere licet, ut, mythorum gentium septentrionalium sensum perspexerint atque usum eorum et reliquarum narrationum populi ore servatarum ad historiam antiquissimam borealium illustrandam recte æstimarint. Hoc meritum historicis nostri seculi reservatum erat. Reformatio autem historiæ Danorum antiquissimæ, quæ ex justa illarum fabularum æstimatione procedere debuit, haud lenior saltem esse potuit illa, quam cœperat Torfæus initio seculi præcedentis. Verum enimvero exordium hujus

novissimæ reformationis non multis abhinc quærendum est annis. Immo Petrus Erasmus Müllerus *noster primus disquisitiones prævias hic necessarias peregit, siquidem ille primus universas antiquitatis borealis traditiones (mythologicis exceptis, quas iisdem fere annis cl.* Finnus Magnusen *exquisita sua doctrina interpretatus est) sub accuratiorem crisin vocavit, et eo, quo decebat, modo æstimavit. Harum disquisitionum criticarum series egregio illo coepta est opere, quod sub titulo* Sagabibliothek *(Havniæ* **1817–1820, 3** *Voll.* **8**) *non modo intra, sed etiam extra patriæ fines, ubicunque literatura vetus borealis amicos invenit, celebritatem bene meritam adeptum est. Cui deinde adnexa est prolixior commentatio de Snorronis Sturlæi fontibus et auctoritate, anno* **1819** *societati regiæ scientiarum Danicæ prælecta (inserta est philos. et hist. ejus script. Tomo* **2**). *Ita finitis disquisitionibus de ratione et historica fide relationum Islandicarum, ad similes commentationes criticas in sedecim Saxonis libros componendas transiit. Quarum primam partem, novem libros priores complectentem, anno* **1822**, — *eodem anno, quo pulchra illa dissertatio cl. F. C. Dahlmanni eandem tractans materiam (Einleitung in die Kritik der Gesch. von Alt-Dänemark, in: Forschungen auf d. Geb. d. Gesch. B.* **1**) *lucem adspexit,* — *secundam autem et tertiam annis* **1828** *et* **1829** *eidem societati scientiarum prælegit (inter scripta ejus supra citata inveniuntur Tom.* **2** *et* **4**). *Müllerus, his præviis disquisitionibus commentatori Saxonis via quasi strata, quo clarius perspiciebat, jam propria edoctus experientia, quam parum satisfacerent hi-*

storico nostri ævi commentarii Stephaniani, eo facilius sibi persvasit, se de historia nostra bene meriturum esse, si opus inchoatum atque ipsius exordii causa magna ex parte perficiendum ad finem usque perduceret historia Saxonis Danica denuo recensenda et novis commentariis illustranda. Quod animo volvens amicorum votis occurrebat, obsecrantium, ne opus tam felicibus auspiciis inceptum perficere nollet. Itaque quum ex altera parte desiderium commune, ex altera vero persvasio eorum, qui de hac re judicare valebant, illi desiderio nunc ratione vere digna satisfactum iri, Mülleri nostri studium æque incenderent, vix dici potest, quanto amore egregius vir hoc opus amplexus et quanto ardore, infirma atque etiam ægra inhibitus valetudine, illud persecutus sit. Gaudium vero e consummatione ejus percipiendum per quatuordecim fere annos ei intento non destinatum fuit. Mors, eheu! præmatura eum hinc avocavit d. 4to m. Septembris a. 1834, lugentibus patriæ et scientiæ amicis, inprimis vero iis, quibus propius eum cognoscere et amare (quod idem erat) contigit. Secunda tamen fortuna permisit, ut Müllerus ante obitum suum omnia illa, quæ ab eo potissimum tractata haud dubie vellet lector, hoc est, quæcunque ad traditiones attinent de iis, quæ ante initium certæ historiæ a Danis gesta feruntur, aut ad finem perduxisset, aut ita præparasset, ut ex ejus sententia perfici possent. Fructus igitur indefessorum b. Mülleri studiorum, quatenus his traditionibus illustrandis inserviebant, in hac editione cum lectoribus æque integri communicabuntur, ac si ipsi contigisset eandem in lucem emittere. Quæ adhuc facienda re-

stabant, licet nec pauca dicenda, nec parvi essent momenti aut levis laboris, tamen ejusmodi erant, ut sine detrimento editionis alia manus ea absolvere posset. Quod Mülleri meique amici mihi demandatum voluerunt. Neque huic voto aliud, quod opponerem, habui, nisi quod aliis studiis et negotiis cum munere et rationibus meis his ipsis annis conjunctis districtò non liceret huic operi ita vacare, et editionem ita maturare, uti in meis certe non minus, quam in aliorum votis esset. Diutius etiam publicationem invitus remoratus sum, quam initio speravi. Facile tamen coactæ hujus dilationis veniam me adepturum esse confido, dummodo continuatio ipsa scriptore edendo et initio editionis jam facto haud indigna videatur.

Juxta conspectum antea promulgatum hæc editio in duas divisa est partes, quarum prior, nunc prodiens, textum integrum continet cum notis ei subjectis philologicis et criticis, nec non brevioribus historicis, posterior notas uberiores dabit, rerum narratarum crisin disquisitionesque historicas continentes, una cum prolegomenis. Textus hic typis exscripti fundamentum, quum desint omnino codices, editio est Parisiensis. Lectiones ejus, quas Stephanius sine idonea causa mutaverat, restitutas, mutationes vero ab eo factas, quæ indubiæ videbantur esse emendationes, aliasque eodem loco habitas in textum receptas videbis, variantium tamen lectionum in notis semper ratione reddita[1]*. Ple-*

[1] *Quum alio exemplari primæ editionis Müllerus uteretur, ad aliud plagulæ typis descriptæ exigerentur, quod in bibliotheca universitatis nostræ est, animadversum est, illius editionis exemplaria paucis locis in parvis rebus discrepare, leviculis quibusdam mendis in altero exemplari correc-*

ræque emendationes hic primum in textum receptæ collegæ debentur conjunctissimo I. N. Madvigio, litt. Lat. in universitate nostra professori (cui hujus libri singulæ plagulæ iam typis exscriptæ inspiciendæ sunt datæ), et novo erunt documento sagacitatis doctissimi hujus viri. Notulis, subscriptione Mg. dignoscendis, hic illic inde a libro tertio dispersis, harum mutationum notitiam dedit[1]. Quæ ex Stephanii notis in hac editione retenta sunt, adscripta litera S. hanc originem produnt. Ante obitum Mülleri 45 plagulæ prioris hujus partis jam typis exscriptæ erant. Ad sex præterea plagulas sequentes notas adumbraverat. Quarum quæ ad duas vel tres priores plagulas pertinebant, ita fere ab ipso comparatæ videbantur, ut eas typothetæ traditas voluerat. Quare in iis perlustrandis leviores modo mutationes mihi permisi. Sequentium vero pleræque retractandæ et additamentis augendæ erant. Haud paucæ præterea novæ notæ adjiciendæ videbantur. Itaque fatendum est, magnam harum notarum partem ad me pertinere, licet modo novas notas adjectas et ea additamenta, quæ cum notis Müllerianis non cohærebant, adscripta litera V. mihi vindicaverim. Inde vero a pagina 821 hoc signum omisi, siquidem exinde omnes notæ, nullo signo dis-

tis; velut p. huius editionis 30 v. 16 in Mülleriano exemplari (fol. V a) est muneris, in bibliothecæ munere, p. 336 v. 13 (fol. LXVIII a) in Mülleriano lubrium, in bibl. lubricum, p. 730 v. 11 (fol. CXLVI b) in illo Burisium, in hoc Jurisium, p. 908 v. 21 (fol. CLXXXIII b) in illo: an eos, in hoc: eos an.

[1] *Idem nunc admonet, p. 86 v. 2 pro concessam scribendum fuisse conscensam, p. 401 v. 10 meandi pro meanti, p. 806 v. 9 admotum pro amotum.*

tinctæ, meæ sunt. Notarum uberiorum eas, quæ ad duodecim libros priores pertinent, Müllerus, paucis modo exceptis, adumbravit. Eas igitur percensendas, supplendas et, ubi necessarium videbitur, retractandas habeo, addendas vero eas, quæ hic desunt, easque, quæ ad quatuor libros ultimos pertinent, nec non prolegomena. — Duo indices exactissimi huic parti annexi sunt, mandatu b. Mülleri ab ornatissimo Ioanne Knudsen (qui in tabulario regio supremo scribæ nunere fungitur) conscripti. Neque accuratæ tantum diligentiæ auctoris sui testes erunt. Index secundus sæpius supplementi instar geographicæ commentariorum partis esse potest. Ubi ea, quæ de situ locorum et justa forma nominum eorum hic afferuntur, cum iis, quæ in notis comprobantur, discrepant, ita tamen auctor, geographiæ patriæ medii ævi apprime peritus, data opera scripsit, ut penes peritiores sit judicium, quænam interpretatio præferenda videatur. Loci e descriptione geographica terræ Vendorum, a doctissimo N. M. Petersenio nostro nuper promulgata, cuius citatione non antea situm locorum illustrari potuisse, dolui pag. 971, hic additi leguntur.

J. M. Velschow.

In

Saxonis Grammatici Historiæ Danicæ
Libros XVI.

Præfatio
Ad Andream Sunonis Archiepiscopum Lundensem.

Cum cæteræ nationes rerum suarum titulis gloriari[1] *voluptatemque ex majorum recordatione percipere soleant, Danorum Maximus Pontifex*[2] *Absalon patriam nostram, cujus illustrandæ maxima semper cupiditate flagrabat, eo claritatis et monumenti genere fraudari non passus, mihi, comitum*[3] *suorum*

Præfatio] In editione principe prima pagella hæc in fronte gerit: *Prologus in historiam Danicam. Doctissimi et eloqventissimi Saxonis Grammatici Sialandici, insignis ecclesiæ cathedralis Roskildensis olim Præpositi, in Gesta Danorum præfatio.* Hanc inscriptionem a manu ignoti librarii appositam e textu eliminandam esse duximus, exemplum Stephanii secuti.

[1] *Rerum suarum titulis gloriari*] *Tituli* vox hic usurpatur pro laude, existimatione. Ita Valerius Maximus lib. II. cap. II, 8. *Reddendus est nunc Romanæ juventuti debitus gloriæ titulus.* Inprimis creberrimus vocis hujus usus eo significatu fuit apud scriptores medii et posterioris ævi. Gualterus, coævus Saxonis, lib. II. Alexandreidos fol. XX: *Pro patria stare et patriæ titulis et honore Invigilare decet;* Johannes Sarisberiensis, qui claruit sub Frederico I. imperatore, lib. III. Polycratici cap. 10: *Inter cætera clarioribus Augusti titulis connumeratur, quod in tantæ pestis congressu manserit invictus.* (S)

[2] *Danorum maximus pontifex*] Archiepiscopus Lundensis. (S)

[3] *Mihi, comitum suorum extremo*] Hoc loco per comites intelligendi

extremo, cæteris operam abnuentibus, res Danicas in historiam conferendi[1] *negotium intorsit*[2]*; inopemque sensum*[3] *majus viribus opus ingredi crebræ exhortationis imperio compulit. Quis enim res Daniæ gestas literis prosequeretur? quæ nuper*[4] *publicis initiata sacris, ut religionis, ita Latinæ quoque vocis aliena torpebat. At ubi cum sacrorum ritu Latialis etiam facultas*[5] *accessit, segnities par imperitiæ fuit, nec desidiæ minora, quam antea penuriæ*[6]*, vitia extitere. Quo evenit, ut parvitas mea*[7]*, quamvis se prædictæ moli imparem animadverteret, supra vires niti, quam jubenti resistere præoptaret, ne, finitimis factorum traditione gaudentibus*[8]*, hujus gentis opinio*[9] *potius vetustatis obliviis resper-*

forte veniunt non tam illi, qvi lateri alicujus individui adhærent et tantum non contubernales sunt; sed potius ejus dici possunt comites esse, quem veluti superiorem agnoscunt et cui obseqvium debent. Sic infra lib. VI. Starcatherus se Frothonis comitem nominat. Sic Philippum medicum comitem Alexandri nominavit Valerius Maximus lib. III, cap. VIII, 6. Extremum vero comitem Absolonis se Saxo agnoscit ex solenni illa formula, quam humilitatis suæ et honoris alieni gratia de se usurpabant vetustissimi scriptores christiani. (S)

[1] *Res Danicas in historiam conferendi*] Sic Justinus in præfatione historiæ suæ: *Cum multi ex Romanis ... res Romanas Græco sermone in historiam contulissent.* (S).

[2] *Intorsit*] Cum emphasi dictum pro *injunxit*. Videtur metaphora desumta a telo, quod in hostem intorquere dicimur. (S)

[3] *inopem sensum*] Sensus hic pro animo; hunc inopem dixit, qvasi destitutum omni facultate ea concipiendi, quæ digna essent celebratione. (S)

[4] *nuper*] Hoc relative dictum, comparatione instituta cum regnis Europæ meridionalibus. Ita Cicero de nat. Deor. II cap. 50: *nuper, id est, paucis ante sæculis.* Ante annos circiter ducentos, quam hæc scribebat Saxo, sub finem imperii Svenonis Christianismus lætiores, ut ipse testatur, in Dania fecit progressus.

[5] *Latialis facultas*] Hoc est cognitio et usus lingvæ Latinæ. (S)

[6] *Penuriæ vitia*] Penuriam intelligit scriptorum sive Latinæ vocis. (S)

[7] *Parvitas mea*] Parvitatem Saxo pro humilitate ponit. Valerius Maximus in Prologo: *Nam si prisci oratores a Jove Opt. Max. bene orsi sunt ... mea parvitas eo justius ad favorem tuum decurrerit.* Parvitatis vox in scriptoribus medii ævi sæpius occurrit. (S)

[8] *Finitimis factorum traditione gaudentibus*] Respicit Saxo ad scriptores Germanorum historicos.

[9] *Hujus gentis opinio*] Opinio, id est

sa, quam literarum monumentis prædita videretur. Igitur oneri cunctis præteriti ævi scriptoribus inexperto rudes laboris humeros[1] *subjicere coactus, imperiumque negligere veritus, audacius quam efficacius parui; quamque ingenii mei imbecillitas fiduciam negabat, ab hortatoris amplitudine mutuatus. Cujus fatis cœpti mei metam præcurrentibus*[2]*, te potissimum,* Andrea[3]*, penes quem saluberrimus suffragiorum consensus honoris hujus successionem sacrorumque summam esse voluit, materiæ ducem auctoremque deposco, obtrectationis livorem, qui maxime conspicuis rebus insultat, tanti cognitoris*[4] *præsidio frustraturus; cujus fertilissimum scientiæ pectus ac venerabilium doctrinarum abundantia instructum veluti quoddam cœlestium opum sacrarium*[5] *existimandum est. Tu Galliam Italiamque*

fama et celebritas, ad imitationem Valerii Maximi, qui solens eo significatu hanc vocem usurpat. Seneca Rhetor lib. 2 controvers. *Fabianus philosophus adolescens admodum tantæ opinionis in declamando, quantæ postea in disputando, fuit.* Sidonius Apollinaris epist. 1 lib. 1: *Contenti versuum felicius quam peritius editorum opinione.* Paulus V Sententiarum tit. IV. §. XIII: *Interest enim publicæ disciplinæ opinionem uniuscujusque turpi carminis infamia vindicare. Opinati philosophi* Julio Firmico lib. 3 cap. 3 sunt famosi et celebres. Sic Cassiodorus in Chronico: *Opinatissima* civitas. (S)

[1] *rudes laboris humeros*] Sic correxit Stephanius; in edit. princ. *labori.*

[2] *Cujus fatis cœpti mei metam præcurrentibus*] Hoc est, cum mors Absalonis contingeret antequam historia, quam Saxo scribere instituisset, ad finem perducta esset. Obiit Absalon Archiepiscopus anno Dni MCCI die Martii XX.

[3] *Te, Andrea*] Andreas Sunonis filius, de quo vid. not. uberiores.

[4] *cognitor*] Est vocabulum forense eumque significat, qui defendit alterum in judicio et in præsentis causam venit et sic tuetur ut suam. Ascon. Pedian. in orat. Cic., quæ Divinatio dicitur, p. 19: *Qui defendit alterum in judicio, aut patronus dicitur, si orator est, aut advocatus, si aut jus suggerit aut præsentiam suam commodat amico, aut procurator, si negotium suscipit, aut cognitor, si præsentis causam novit et tuetur ut suam.* Sidonius Apollinaris carm. VIII, quomodo hic Saxo, pro censore utitur, loquens de Prisco Valeriano: *Cognitor hoc nullus melior bene carmina pensat.* (S)

[5] *Cælestium opum sacrarium*] Joannes Sarisberiensis lib. VII Polieratici cap. 4: *mentem philosophantis esse sacrarium sapientiæ et verissimum Dei templum.* (S)

eum Britannia percipiendæ literarum disciplinæ[1] *colligendæque earum copiæ gratia perscrutatus, post diutinam peregrinationem splendidissimum externæ scholæ regimen*[2] *apprehendisti, tantumque ejus columen evasisti, ut potius magisterio ornamentum dare, quam ab ipso recipere videreris*[3]. *Hinc ob insignium culmen meritaque virtutum*[4] *Regius Epistolaris*[5] *effectus, officium mediocritatis liminibus*[6] *contentum tantis industriæ operibus exornasti, ut idem postmodum amplissimæ dignitatis viris, ad eum, quem geris, honorem translatus, beneficii nomine expetendum*[7] *re-*

[1] *Percipiendæ literarum disciplinæ*] Eadem fere verba Valerii Maximi sunt lib. I. cap. 1: *Decem principum filii S. C. singulis Etruriæ populis percipiendæ sacrorum disciplinæ gratia tradebantur.* (S)

[2] *Externæ scholæ regimen*] Munus doctoris publici in schola aliqua Parisiensi: vid. not. ub.

[3] *ut potius magisterio ornamentum dare, quam ab ipso recipere videreris*] Sic Justinus lib. VI. cap. 8 de Epaminonda: *Honores ita gessit, ut ornamentum non accipere sed dare ipsi dignitati videretur.* (S).

[4] *Hinc ob insignium culmen meritaque virtutum*] Exprimit hic Saxo Marcianum suum Capellam, cujus diligentem fuisse lectorem nemo non animadvertit, qui binos istos scriptores cum cura inter se committere sustinuerit. Totidem enim verbis ille oratores commendat lib. V p. 138 ed. Grotii: *Post hoc tamen, inquit, in diversis agminibus oratores emeritos et præ se ferentes insignium culmen meritaque linguarum, Æschinem, Isocratem Lysiamque conspiceres.* (S)

[5] *Regius epistolaris*] hoc est, Regi a libellis secretis, sive, ut Andream vocat Arnoldus Lubecensis lib. IV cap. 18, *regalis aulæ cancellarius.* Voculam Marcianus Capella Saxoni subministravit. Ita enim ille lib. VIII p. 303: *Posthæc vero astabit decens illa sydereisque fulgurans luminibus, quæ Epistolaris tua et dicta est et probata.* (S) Andreas vocatur *Cancellarius noster* a rege Canuto in diplomate in Script. rer. Dan. VI p. 144.

[6] *Liminibus*] Stephanius in sua editione corrigendo posuerat: *limitibus.*

[7] *Beneficii nomine expetendum relinqueres*] Hæc mens est autoris: Etsi munus non adeo speciosum aut amplæ dignitatis officium antehac fuit, tamen illud summa fide et diligentia administrans spartam, quam nactus eras, tantopere exornasti, ut, posteaquam ad Pontificatum evectus esses, alii, licet maximæ dignitatis viri, idem munus ambire non erubuerint, sed potius tanto prædecessori succedere summi beneficii loco duxerint. Nullum dubium est, quin Saxo respexerit ad exemplum Epaminondæ, quod commemorat Valerius

linqueres. Quamobrem Scaniam tripudio dissultare compertum est, quod Pontificem potius a finitimis mutuata sit[1]*, quam ex indigenis legerit; quippe quæ laudabiliter delectum egit, jucunditatem ex suffragio suo meruit. Itaque cum genere, literis, ingenioque niteas ac plebem fæcundissimis doctrinæ stipendiis*[2] *regas, maximum tibi gregis amorem conciliasti, susceptique ministerii partes gloriosæ executionis fiducia*[3] *ad laudis cumulum perduxisti. Et ne rerum dominium possessione usurpare*[4] *videreris, amplissimum patrimonium sacris ædibus religiosæ liberalitatis testamento legasti*[5]*, obsitasque curis opes decenter abjicere, quam earum aviditate et pondere implicari maluisti. Tu item mirificum reverendorum dogmatum opus complexus*[6]*, privatisque curis publicæ religionis officia anteponere avidus, pertinentium ad eam rerum solutionem abnuentes salutarium consiliorum doctrina debitis sacrorum obsequiis adegisti*[7]*, veteremque divinarum ædium injuriam*

Maximus Lib. III. cap. 7. (S) Vid. not. ub.

[1] *A finitimis mutuata sit*] Videlicet Sialandensibus. Andreas enim in Sialandia natus.

[2] *Fæcundissimis doctrinæ stipendiis*] Hoc est, uberrima docendi opera et quasi militia. Sic Valerius Maximus Lib. VIII, c. V n. 3 de L. Crasso: *Iudicum suffragia robustissimis et felicissimis eloquentiæ stipendiis regebat.*

[3] *Gloriosæ executionis fiducia*] *Executio* hic sacri muneris administrationem significat. Sic Tacitus Annal. XV cap. 25. *Syriæ executio Cincio, copiæ militares Corbuloni permissæ.* (S)

[4] *Usurpare*] h. e. improbe uti. Sveton. in Claudio cap. 25. *peregrinæ conditionis homines vetuit usurpare Romana nomina.*

[5] *Patrimonium sacris ædibus legasti*] Catalogus donationum ab Andrea Archiepiscopo ecclesiæ Lundensi factarum ex libro datico Lundensi legitur ap. Langebek Scriptorum Rerum Danicarum vol. III p. 524, IV p. 47. Add. Annal. Petri Olai in Script. Rer. Dan. vol. I p. 183, Catalog. ill. Soræ sepultor. vol. IV p. 541-542.

[6] *Dogmatum opus complexus*] Poema octo millibus versuum constans, quod Hexaemeron inscripsit Andreas; vid. primam notam uberiorem sub finem.

[7] *Solutionem abnuentes adegisti*] Saxo innuere videtur Archiepiscopum privatas neglexisse simultates, ut commodis ecclesiæ consuleret, eumque suis monitis, sua autoritate, multos eo perduxisse, ut decimas sponte solverent.

religioso lucri beneficio rependisti. Præterea lascivioris vitæ studiosos[1] *intemperantiæque plus æquo viribus indulgentes saluberrimæ exhortationis perseverantia ac splendidissimis frugalitatis exemplis*[2] *ad honestiorem mentis habitum ab enervi mollitudine revocatos dictisne an factis magis instruxeris, dubium reliquisti. Ita, quod tuorum nulli prædecessorum obtinere tributum est, solis prudentiæ monitis impetrasti.*

Nec ignotum volo[3], *Danorum antiquiores conspicuis fortitudinis operibus editis, gloriæ æmulatione suffusos, Romani styli*[4]

[1] *Lascivioris vitæ studiosos*] Ita Saxo vocat clericos, qui uxores duxerant, morem secutus Paparum, qui omnes has foeminas concubinas vel focarias appellaverunt. De his Andreæ moliminibus vid. not. uber.

[2] *Splendidissimis frugalitatis exemplis*] Laudibus Andreæ hæc addit Chronicon Sialandiæ Script. Rer. Dan. II. p. 628 *Quis digna in tanti viri laudes depromat, cum etiam virgo a familiarissimis suis et verissimis confessoribus et fide dignis in tota vita sua permansisse asseratur.*

[3] *Nec ignotum volo*] Post dedicationem fontes suos recensere aggreditur, quorum triplex genus esse statuit. Primo enim prisca Danorum carmina commemorat, deinde narrationes Islandorum, tertio quæ ore tradita ab Absalone acceperat. Horum fontium rationem non quidem accuratius describit, sed præstantiam verbis magnificis extollit. De pretio horum fontium plura vide in Prolegomenis.

[4] *Romani styli imitatione*] Mens auctoris vix ea esse potest, ut credat veteres Danos aliquo Romanos imitandi studio fuisse ductos, cum in toto ejus opere ne hilum quidem occurrat de ullo inter Romanos Danosque commercio. Similitudinem modo inter studia utriusque gentis indicare voluit. Per stylum Romanum autem intelligit literaturam Romanam. Ipse enim in initio libri primi Bedam vocat *non minimam partem styli divini*, quemadmodum Valerius Maximus lib. VIII, 13 ext. 4 Asinium Pollionem vocavit *non minimam partem Romani styli.* Stylum præterea hic sumit sensu tam amplo, ut non minus inscriptiones monumentorum, quam poetarum carmina amplectatur; nam ab hac duplici parte similitudinem spectat, quam Romanis cum Danis intercedere contendit. Quærenti, unde homini Dano aliquid de inscriptionibus Romanis ea ætate constare posset, respondemus, neminem clericorum Roma redeuntium latere potuisse, quot quantaque in ea urbe essent monumenta inscriptionum titulis insignita. Sensus igitur loci nostri huc redit: quemadmodum Romani rerum gestarum memoriam posteris

imitatione, non solum rerum a se magnifice gestarum titulos exquisito contextus genere, veluti poetico quodam opere, perstrinxisse, verum etiam majorum acta patrii sermonis carminibus vulgata lingvæ suæ literis[1] *saxis ac rupibus*[2] *insculpenda curasse*[3]. *Quorum vestigiis*[4] *seu*[5] *quibusdam antiquitatis voluminibus inhærens, tenoremque veris translationis passibus æmulatus, metra metris reddenda curavi, quibus scribendorum series subnixa non tam recenter conflata, quam antiquitus edita cognoscatur, quia præsens opus non nugacem sermonis luculentiam*[6], *sed fidelem vetustatis notitiam pollicetur. Quantum porro ingenii illius homines historiarum edituros putemus, si scribendi sitim Latinitatis peritia pavissent, quibus tametsi Romanæ vocis notitia abesset, tanta tradendæ rerum suarum memoriæ cupido incessit, ut voluminum loco vastas moles amplecterentur, codicum usum a cautibus mutuantes? Nec Tylensium industria*[7] *silentio obliteranda; qui cum ob nativam soli sterilitatem luxuriæ nutrimentis carentes officia continuæ sobrietatis exerceant omniaque vitæ momenta ad excolendam alienorum operum notitiam conferre soleant, inopiam ingenio pensant*[8]. *Cunctarum quippe nationum*

tradere conati sunt et scriptis suis et inscriptionibus, ita veteres Dani rerum a se gestarum memoriam et carminibus celebrare et monumentis saxeis servare studuerunt.

[1] *Lingvæ suæ literis*] De antiqnitate Runarum vid. not. ub.

[2] *Saxis ac rupibus*] De monumentis saxeis in Dania vid. not. ub.

[3] *Insculpenda curasse*] Quæ fortia facta carminibus celebraverant Dani, eorum memoriam inscriptionibus qvoqve rupium servare studuerunt. Uberiorem totius loci explicationem vid. in not. ub.

[4] *Quorum vestigiis*] Non rupium, tum enim Saxo *quarum* scripsisset, sed carminum.

[5] *Seu*] Pro conjunctione disjunctiva *seu* svadente contextu rectius ponendum adverbium similitudinis *ceu*.

[6] *Nugacem sermonis luculentiam*] Luculentia h. l. est splendor. Ita Arnobius adv. Gentes lib. 3 (p. 103 ed. Mairii in 4): *A Tullio si res sumere judicii veritate conscriptas, non verborum luculentias, pergeretis, perorata esset hæc causa.* (S)

[7] *Tylensium industria*] De nomine Thules et industria Islandorum vid. not. ub.

[8] *Inopiam ingenio pensant*] Auctor

res gestas cognosse memoriæque mandare voluptatis loco reputant, non minoris gloriæ judicantes alienas virtutes disserere[1], *quam proprias exhibere. Quorum thesauros historicarum rerum pignoribus refertos*[2] *curiosius consulens, haud parvam præsentis operis partem ex eorum relationis imitatione contexui, nec arbitros habere contempsi, quos tanta vetustatis peritia callere cognovi. Nec minus Absalonis asserta*[3] *sectando, quæ vel ipse gessit, vel ab aliis gesta perdidicit, docili animo styloque complecti curæ habui, venerandæ ejus narrationis documentum perinde ac divinum aliquod magisterium amplexatus.*

Te ergo, salutaris princeps[4] *ac parens noster, cujus illustrissimam a priscis temporibus prosapiam dicturus sum, clarissima lux patriæ, Voldemare, dubium laboris hujus progressum favore prosequi rogo, quia propositi pondere constrictus*[5] *vereor, ne magis imperitiæ meæ habitum ingeniique debilitatem patefa-*

haud dubie cogitavit de illis Islandis, quos ipse habuit cognitos, tales, qui aulas regum borealium adire solebant, ut vel carmina pangendo vel historias fabulasque narrando quæstum sibi facerent; de his vid. Sagabibliothek V. 3 p. 10.

[1] *Virtutes disserere*] *Disserere rem* occurrit apud Valerium Maximum Lib. VI cap. 9. ext. 1 *omissa re, quam disserebat.*

[2] *Thesauros rerum historicarum pignoribus refertos*] Pignora dicuntur argumenta sive rationes, quibus veritas rei alicujus evincitur. Ita Valerius Maximus Lib. V, 2, 4: *Nescio an præcipue Massinissæ regis pectus grati animi pignoribus fuerit refertum.* Ex verbis Saxonis non liquet, utrum librorum volumina an narrationes ore traditas per istos thesauros intellexerit. Quæstionem ipsam uberius in prolegomenis tractavimus.

[3] *Absalonis asserta*] Asserta substantive positum, quemadmodum sæpe auctores medii ævi. (S)

[4] *Te ergo, salutaris princeps*] Compellat his verbis Saxo Regem Daniæ Valdemarum II, cujus tamen historiam non attingit, in Canuto desinens. (S) Phrasin de principe salutari noster a Valerio Maximo mutuatus est, qui de incolumitate salutaris principis loquitur Lib. VIII, 13, 1.

[5] *Quia propositi pondere constrictus*] Sic Valerius Maximus lib. II cap. 7, 6. *Quia animadverto fore, ut pondere laudis, quam meruistis, obrutus, magis imbecillitatem ingenii mei detegam, quam vestram virtutem, sicut par est, repræsentem.* (S)

ciam, quam tuam, sicut par est, originem repræsentem. Siquidem præter paternæ hæreditatis amplitudinem conspicua regni incrementa finitimorum oppressione sortitus Albiæque reciprocos fluctus[1] *propagatæ dominationis labore complexus, haud mediocre claritatis momentum celeberrimis laudis tuæ titulis adjecisti. Ita antecessorum famam atque opinionem operum magnitudine supergressus, ne Romani quidem imperii partes*[2] *armis intentatas liquisti. Cumque fortitudine et liberalitate instructissimus habearis, plusne hostes bellis terreas, an cives humanitate demulceas, ambiguum reddidisti. Tuus quoque fulgentissimus avus*[3] *publicæ religionis titulis consecratus immeritæque mortis beneficio immortalitatis gloriam consecutus, nunc sanctitatis fulgore præstringit, quos olim victoriis acquisivit. Ex cujus sanctissimis vulneribus*[4] *plus virtutis quam cruoris effluxit. Cæterum prisco atque hæreditario obsequendi jure saltem ingenii viribus tibi militare constitui, cujus clarissimi patris castrensem militiam parens avusque meus fidissimis bellici laboris operibus coluisse noscuntur. Tuo igitur ductu respectuque subnixus, quo cætera liquidius exequar, initium a patriæ nostræ situ descriptuque petere statui, speciosius singula perstricturus, si narrationis procursus*[5] *competentia rebus loca permetiens ab eorum positione dicendorum inchoamenta deduxerit.*

[1] *Albiæ reciprocos fluctus*] Ita Plinius hist. nat. V, 44 mare propter fluxum et refluxum vocat *reciprocum.* Homini autem Sialando littoribus maris Baltici assveto facile in mentem venire potuit aquas Albiæ inprimis a fluxu et refluxu maris describere.

[2] *Ne Romani quidem imperii partes*] Nam regni Danici pomoeria totius fere Nordalbingiæ et Vagriæ adjectione protulerat victoriosus ille princeps. (S)

[3] *Fulgentissimus avus*] Sanctus Canutus, dux Slesvicensis et rex Obotritarum, interfectus anno MCXXXI.

[4] *Ex cujus sanctissimis vulneribus*] Ita et Valerius Maximus de Catone Lib. 3, 2, 14. *Ex fortissimis vulneribus tuis plus gloriæ quam sangvinis manavit.* (S)

[5] *narrationis procursus*] Valerius Maximus habet *initia procursusque virtutis* lib. 3, 2, 1. De ambitu præfationis vid. not. ub.

Hujus itaque regionis extima partim soli alterius confinio limitantur, partim propinqui maris fluctibus includuntur. Interna vero circumfusus ambit oceanus, qui sinuosis interstitiorum anfractibus nunc in angustias freti contractioris evadens, nunc in latitudinem sinu diffusiore procurrens, complures insulas creat. Quo fit, ut Dania, mediis pelagi fluctibus intercisa, paucas solidi continuique tractus partes habeat, quas tanta undarum interruptio pro varia freti reflexioris obliquitate discriminat. Ex his Jutia[1] *granditatis inchoamentique ratione Danici regni principium tenet; quæ sicut positione prior, ita situ porrectior Teutoniæ finibus admovetur. A cujus complexu fluminis Eydori interrivatione discreta cum aliquanto latitudinis excremento septentrionem versus in Norici freti littus excurrit. In hac sinus, qui Lymicus*[2] *appellatur, ita piscibus frequens existit*[3]*, ut non minus alimentorum indigenis, quam ager omnis exolvere videatur. Huic etiam Fresia minor*[4] *adjacet, quæ a Jutiæ prominentia subsidentium camporum ac gremii devexioris inclinata recessu, maximos frugum proventus beneficio oceani inundantis assequitur. Cujus refluxionis vis plus utilitatis an periculi incolis afferat, ambiguum extat. Siquidem tempestatis magnitudine perruptis æstuariis, quibus apud eos maritimi fluctus intercipi solent, tanta arvis undarum moles incedere consvevit, ut interdum non solum agrorum culta, verum etiam homines cum penatibus obruat. Post Jutiam insula ad orientem versus Fionia*[5] *reperitur, quam a con-*

[1] *Jutia*] De nomine et ambitu Jutiæ vid. not. ub.

[2] *Sinus Lymicus*] De origine nominis vid. not. uber.

[3] *Frequens existit*] Sic ex emendatione posuit Steph. Ed. princ. habet *exstitit*.

[4] *Fresia minor*] Per Fresiam minorem infra lib. XIV uberius descriptam intelligit Saxo tractum littoralem ducatus Slesvicensis ad oceanum vergentem cum insulis adjacentibus, fere ab ostio Eidoræ usque ad Tonderam. (vid. Priisskrifter angaaende det danske Sprog i Slesvig, 1819, af Werlauff p 11, von Outzen p 50 sq.) Magna pars hujus tractus oceano submersa interiit anno 1634.

[5] *Fionia*] de nomine insulæ vid. not. ub.

tinenti angusti admodum æquoris interjectus abrumpit. Hæc sicut ab occasu Jutiam, ita ab ortu Sialandiam prospectat, conspicua necessariarum rerum ubertate laudandam. Quæ insula[1]*, amœnitate cunctas nostræ regionis provincias antecedens, medium Daniæ locum obtinere putatur, ab extimæ remotionis limite pari spatiorum intercapedine disparata*[2]*. Ab hujus ortivo latere occasivum Scaniæ*[3] *media pelagi discindit*[4] *interruptio, opimam prædæ magnitudinem quotannis piscantium retibus adigere soliti. Tanta siquidem sinus omnis*[5] *piscium frequentia*[6] *repleri consvevit, ut interdum impacta navigia vix remigii conamen eripiat, nec jam præda artis instrumento, sed simplici manus officio capiatur. Cæterum Hallandia ac Blekingia ab integritate Scaniæ ceu rami duplices ex unius arboris stipite promeantes Gothiæ Norvagiæque longæ declinationis spatiis diversisque recessuum interstitiis adnectuntur. Verum apud Blekingiam*[7] *apta*

[1] *Quæ insula*] De origine et antiquitate nominis Sialandiæ vid. not. ub.

[2] *Pari spatiorum intercapedine disparata*] Pro *disperata*, quod habet editio princeps, recte posuit Stephanius *disparata*, h. e. divisa, disjuncta. Marcianus Capella Lib. VI. p. 201 *Cum antea natura terris maria dispararet.*

[3] *Scaniæ*] De nomine Scaniæ vid. not. ub.

[4] *Discindit*] Sic ex correctione posuit Stephanius pro *discuscit* in ed. pr.

[5] *Sinus omnis*] Intelligit fretum, quod veteres apellarunt Eyrarsund, nos Öresund vocamus. (S)

[6] *Piscium frequentia*] De ea vid. not. uber.

[7] *Apud Blekingiam apta meantibus rupes*] In territorio Bräkne in Blekingia sito, quod in rationario Valdemari (Script. rer. Dan. vol. 7 p. 529) dicitur *Wæstærsthæret*, intra limites parochiæ Hobyensis, reperitur locus hodieque ab accolis Runemo appellatus. Eo in loco arboribus et virgultis consito adhuc observare licet duas lineas parallelas, humo, musco foliisque arborum nunc fere tectas, in longitudinem 34 ulnarum danicarum protractas, quæ ductibus suis gyros serpentis repræsentant. A figura quadam capiti serpentis haud absimili incipiunt, et in caudam longiorem sensim desinunt. Caput cum parte corporis versus paludem vergit, major vero corporis pars per locum acclivem serpere videtur. Caput habet latitudinem unius ulnæ, collum latitudinem ulnæ dimidiæ primum excedit, deinde corpus sensim ad caudam usque contrahitur. Lineæ parallelæ includunt

meantibus rupes mirandis literarum notis interstincta conspicitur. Siquidem a meridiano mari[1] *in deserta Verendiæ*[2] *petrosa porrigitur semita, quam binæ lineæ exiguo discretæ spatio protractis in longum ductibus amplectuntur*[3]*; inter quas medio loco planum factis ad legendum figuris undiquesecus exaratum ostenditur. Quod licet adeo situ inæquale existat, ut modo montium alta proscindat, modo vallium ima prætereat, eodem tamen tenore literarum vestigia servare dignoscitur. Quarum significationem Rex Voldemarus, sacri Kanuti*[4] *fausta proles*[5]*, admirationis causa cognoscere cupiens misit, qui rupem permeantes patentium illic characterum seriem curiosiori indagatione colligerent ac postmodum virgulis quibusdam sub iisdem formarum apicibus adnotarent*[6]*. Qui ideo nihil ex eis interpretamenti comprehendere potuerunt, quod ipsa cælaturæ concavitas partim cæno interlita, partim commeantium adesa vestigiis, figuratæ pro-*

spatium repletum saxo nigro (Basanitide), ab eo saxo, quod massam rupis conficit, diverso In saxo illo nigro quædam cernuntur foramina, sive vi hominum sive temporis injuria effecta, quam plurimæ autem rimulæ, quarum quot manibus hominum sint insculptæ, quot viribus naturæ excavatæ, nostra ætate vix accurate constituere licet.

[1] *A meridiano mari*] hoc est, a mari Balthico.

[2] *Verendiæ*] Tractus olim Verende dictus non ad ipsam Blekingiam pertinuit, sed quinque Smalandiæ toparchias complectebatur. (Vid. Siöborg Utkast til Blekings Historia vol. I. p. 25).

[3] *Amplectuntur*] Ætate Wormii serpens nuper descriptus viam per rupem ducentem secabat, hodieque adhuc secat. Plura de hocce monumento vid. in notis uber.

[4] *Sacri Kanuti*] Ed. Steph. habet *Sancti Kanuti.*

[5] *Kanuti fausta proles*] Haud dubie Valdemarus Primus, qui curiosus antiquitatum indagator fuisse videtur (cnfr. Suhm Historie af Danmark vol. VII. p. 696).

[6] *Virgulis quibusdam sub iisdem formarum apicibus adnotarent*] Hoc est, litteras runicas (runstafar) iisdem litterarum ductibus accurate exprimerent. Saxo enim runas propter formam, quæ nullas curvaturas admittens vel lineas vel angulos apicesque exhibebat, virgulas vocat. Runas igitur exscribere illi est virgulas cum iisdem anfractibus sive sub iisdem formarum apicibus adnotare.

tractionis speciem obtrito calle confuderat. Unde conspicuum est, etiam petrinæ soliditatis rimas diutino madore complutas, aut sordium colluvione aut irrigua nimborum instillatione concrescere.

At quoniam regio hæc Sveciam Norvagiamque tam vocis quam situs affinitate[1] *coplectitur, earum quoque, sicut et Daniæ, partes ac climatam emorabo. Quæ provinciæ septentrionali polo subjectæ Bootemque et Arcton respicientes, ipsum frigentis zonæ parallelum ultima sui porrectione contingunt; post quas humanis sedibus locum inusitata algoris sævitia non relinquit. Ex quibus Norvagia saxei situs deformitatem naturæ sortita discrimine, rupibus infæcunda ac scopulis undiquesecus*[2] *obsita, glebarum vastitate tristes locorum salebras repræsentat. In cujus parte extima ne noctu quidem diurnum sidus occulitur, ita ut continui solis præsentia alternos horarum dedignata successus utrique tempori pari luminis administratione deserviat.*

Ab hujus latere occidentali insula, quæ Glacialis dicitur[3], *magno circumfusa reperitur oceano, obsoletæ*[4] *admodum habita-*

[1] *Tam vocis quam situs affinitate*] *Vocis* id est *linguæ*. De affinitate lingvarum borealium vid. not. ub.

[2] *Undiquesecus*) Undiquesecus uno verbo dixit Marcianus Capella lib. VI p. 195: *Aerisque halitus undiquesecus circa terræ stationem diffusus.*

[3] *Insula quæ glacialis dictur*] Islandiam intelligit. De origine nominis vid. not. ub.

[4] *Obsoletæ admodum habitationis tellus*] Phrasis et obscura et ambigua. Habitatio est vel actus habitandi vel domicilium. Obsoleta dicuntur, quæ longo usu detrita sunt, igitur et perantiqua et squalida. Hinc plures (vid. Arngrimus Jonæ in notis Stephanii ad h. l., Dahlman Forschungen auf dem Gebiete der Geschichte 1 B. S. 210) phrasin supra allatam interpretati sunt de terra ab antiquissimis inde temporibus habitata. Sed primum monere liceat, phrasin hoc sensu sumtam esse perquam incommodam. Neque enim teritur terra, quæ ab hominibus incolitur, ita ut cultura diuturna obsolescat. Deinde ex hac interpretatione Saxoni tribuimus sententiam plane falsam. Satis enim constat, Islandiam omnium regionum borealium ultimam fuisse habitatam, sæculoque nono exeunte, regnante Haraldo Pulchricomo, incolas suos e Norvegia accepisse. Vix autem res adeo nota Saxonem multa cum hominibus Islandis de rebus majorum gestis locutum fugere poterat. Potius ita-

tionis tellus, rerumque veri fidem excedentium et insolitorum eventuum miraculis prædicanda. Illic fons est, qui fumigantis aquæ vitio nativam rei cujuslibet originem demolitur[1]. *Sane quicquid fumi hujus exhalatione respergitur, in lapideæ naturæ duritiam transmutatur. Quæ res mirabilior an periculosior existat, in dubio positum constat, cum fluidam aquæ teneritudinem tantus obsideat rigor, ut admotum quidlibet fumidoque ejus vapore perfusum in lapidis proprietatem, forma duntaxat superstite, subita conversione transmutet. Ibidemque complures alii latices referuntur, qui modo crescentis lymphæ copiis adaucti*[2] *plenisque exundantes alveis crebras in sublime guttas jaciunt, modo torpentibus scatebris vix ab imo conspecti profundis subductioris terræ latibulis absorbentur. Quo fit, ut exuberantes proxima quæque spumarum candore conspergant, exinaniti nullo visus ingenio*[3] *capiantur. In hac itidem insula mons est*[4], *qui rupem*[5]

que existimamus Saxonem in scribendo cogitasse illud Horatianum (carm. lib. II, 10, 6.) "*tutus caret obsoleti sordibus tecti,*" ita ut per *tellurem obsoletæ admodum habitationis* intellexerit regionem squalore horridam sive talem, in qva homines male habitarent. Hæc conveniunt cum iis, quæ paullo infra affert de extremis hujus terræ frigoribus, et cum iis, quæ supra in hac præfatione attulerat de sterilitate terræ.

[1] *Illic fons est, qui fumigantis aquæ vitio nativam rei cujuslibet originem demolitur*] De tali fonte, cujus generis plures in Islandia adhuc exstant, vid. not. uber.

[2] *Alii latices-modo crescentis lymphæ copiis adaucti*] De his fontibus intermittentibus, qui in Islandia sunt, originis vulcanicæ, vid. not. ub.

[3] *Nullo visus ingenio*] Id est acumine. Nam *ingenium* ad alia etiam eleganter transferri solet. Sic *ingenium* herbarum Tertull. dixit cap. 2 de habitu muliebri. Et Salustius *Ingenium loci.* Apulejus: *Crines ingenio flexi.* (S)

[4] *In hac itidem insula mons est*] Hecla videlicet mons, Ætnæi ignis imitator, Islandis *Heclufiall* (S)

[5] *Qui rupem sideream*] Putabam aliquando heic legendum *Sicaneam* pro *Sideream*, respiciens ad Ætnam Siciliæ montem, quem καταχρηστικῶς rupem dici posse existimabam. Nisi si *Siderea rupes* erit præalta et in coelum usque elata rupes et quæ vertice tantum non ipsa sidera contingit, quomodo Martialis *sidereum* Colossum pro alto dixit lib. I Epig. 2. *Hic ubi sidereus propius videt astra colossus.* (S). Obstat vero huic interpreta-

sideream perpetuæ flagrationis æstibus imitatus incendia sempiterna[1] *jugi flammarum eructatione continuat. Cujus rei admiratio supradictis æquatur, cum tellus extremis subjecta frigoribus tanti caloris fomentis exuberet, ut ignium perennitatem arcanis instruat nutrinentis æternumque fovendis ardoribus præbeat incentivum*[2]. *Huic etiam insulæ certis statutisque temporibus infinita glaciei advolvitur moles*[3]; *quæ cum adventans scabris primum cautibus illidi cæperit, perinde ac remugientibus scopulis fragosæ ex alto voces ac varii inusitatæ conclamationis strepitus audiuntur*[4]. *Quamobrem animas*[5] *ob nocentis vitæ cul-*

tioni, flagrationem nihil ad altitudinem facere. Potiur igitus credo, sideream hic esse græcum σιδή-ρεον ɔ: ferream, et Saxonem dicere voluisse, montem Heclam perpetuis incendiis rupem ferream sive fornacem immensam imitari.

[1] *Incendia sempiterna*] Ita incendia Ætnæi montis dixit insignis Mathematicus, Julius Firmicus, in præfatione ad Mavertium Lollianum: *quid faciunt ignes, qui ex Ætnæ vertice erumpunt? ... ex qua origine sine jactura montis tanta proficiscantur et anhelent incendia.* Martianus Capella (p. 208) describit *montis Ætnæ miracula noctibus totis vomentis incendia.* (S) Quatenus vero incendia montis Heclæ dici potuerint sempiterna, vid. not. uber.

[2] *Æternumque fovendis ardoribus præbeat incentivum*] Hoc est, incendiis augmentum ignisque sempiternam materiam suppeditet. Alio sensu usurparunt voculam hanc veteres scriptores, nimirum pro irritamento, incitamento, stimulo, aut quodcumque animum hominis ad hoc vel illud instigat. (S)

[3] *Certis statutisque temporibus infinita glaciei advolvitur moles*] Glaciem intelligit Grœnlandicam, quæ non semper quidem, sed sæpius sub finem hiemis ventorum vi, inprimis autem cursu undarum littoribus Islandiæ septentrionalibus, ex parte quoque australibus, advehitur.

[4] *Fragosæ ex alto voces... audiuntur*] Glaciei Grœnlandicæ duplex genus, unum *Hellu-is* dictum, frustis minoribus constans, quod in ipso mari congelari videtur, alterum *Hafis* dictum (in speculo regali p. 176 fiall-jökla) immensas continet glaciei moles, quæ ingentes rupes magnitudine æquant. Quando hæ rupes glaciales, quæ undas sexaginta orgyiarum profunditate interdum sulcant, aut scopulis marinis aut sibi invicem collidantur, tantus exsistit fragor, ut plurium milliarium distantia exaudiri queat (Olafsens Reise i Island p. 518. Henderson Iceland vol. 1 p. 354.)

[5] *Animas suppliciis addictas ... illic*

pam suppliciis addictas illic algoris magnitudine delictorum pendere pœnas existimatum est. Hujus itaque molis excisa particula, quantiscunque nodorum condylis[1] *obseretur, mox ut supradicta glacies terris avellitur, claustra custodiamque frustratur. Stupet animus admiratione plenus, dum res inextricabilibus seris obsita ac multiplici impedimentorum perplexione conclusa sic molis, cujus pars erat, discessum insequitur*[2]*, ut omnem observationis diligentiam inevitabilis fugæ necessitate decipiat. Est et illic aliud glaciei genus, montium jugis ac rupibus insertum, quod certis vicibus constat, superioribus ad ima dejectis infimisque rursum ad superna reflexis, versili quadam mutatione transponi*[3]. *In cujus assertionis fidem affertur, quod quidam,*

delictorum pendere poenas] Tanto facilius superstitio medii ævi mugitus istos horrendos, quos rupes glaciales inter se collidentes edehant, ad poenas purgatorii referre potuit, cum inter istos fragores medio mari ignes interdum emicarent. Arborum enim trunci, qui a nemoribus inde Americæ et vi glaciei et undarum cursu versus littora Islandiæ feruntur, interdum inter rupes glaciales ita confricantur, ut accensi flammas emittant (OlafsensReise 522). Auctor Speculi regalis Saxoni fere coævus multis verbus sententiam exornare studet de ignibus et frigoribus Islandiæ tanquam poenarum infernalium speciminibus p. 153 sequ.

[1] *Nodorum condylis*] Condylus, κόνδυλος, digiti articulus, nodus, junctura, incurvatura, qua digitus flectitur, et eminens ac stricta in pugnum palma. Hinc tralate pro quavis nodorum consertione. Saxo iterum lib. VI: *Cujus altera mox sagitta comes mediis digitorum condylis impacta successit.* Marcianus Capella de Nupt. Phil. et Merc. lib. 1 p. 21 *Iisdemque, quibus fuerat eblandita, ictibus crebris verticem complicatisque in condylos digitis vulnerabat.* Domitius ad Martialis lib. V Epigr. LXXX. (*Sed quod non grave sit nec infacetum Parvi tibia condyli sonabit*), *Condylus*, inquit, *in musicis dicitur digitorum curvatura, usque ad dimidium orbem.* (S)

[2] *Molis, cujus pars erat, discessum insequitur*] Unde Saxo sua de mira illa, si vera esset, glaciei sympathia hauserit, vid. not. uber.

[3] *Versili quadam mutatione transponi*] A Marciano Capella vocem hanc Saxo mutuatus est, prout multa ab eo auctore passim habet. Is igitur lib. IV p. 135. *Facessat ergo versilis profunditas, Reliquumque tempus liqueris sororibus.* (S) De glacie versatili vid. not. uber.

dum planum forte glaciale percurrerent, in objectas voragines hiantiumque rimarum penita provoluti paulo post exanimes fuerint, nulla glaciei rimula superstante, reperti. Quamobrem a compluribus existimari solet, quod, quos fundæ glacialis urna desorbuit[1], *eosdem postmodum supinata reddiderit. Illic etiam fama est pestilentis undæ laticem*[2] *scaturire, quo quis gustato perinde ac veneno prosternitur. Sunt et alii fontes, quorum scatebra cerealis poculi proprietatem*[3] *imitari perhibetur. Sunt et ignes*[4], *qui cum linum consumere nequeant*[5], *aquæ mollitiem depascuntur*[6]. *Est et saxum, quod montium prærupta non extrinseca agitatione, sed propria nativaque motione pervolitat*[7].

Et ut paulo altius Norvagiæ descriptio replicetur, sciendum, quod ab ortu Sveciæ Gothiæque contermina aquis utrinquesecus

[1] *Quos fundæ glacialis urna desorbuit*] Insolens tralatio. Voragines, quæ homines inopinate absorbent, comparat Saxo cum funda seu urna, ob profundam et vastam capacitatem. Eodem fere sensu ipsum mare puteum aquarum appellavit monachus Florentinus, Acconensis episcopus, de expugnata Ptolemaide libro: *Nam dum illos sorbuit puteus aquarum Esca fuerunt volucrum et belluarum.* (S)

[2] *Pestilentis undæ laticem*] Ejusmodi fontem nullum plane in Islandia agnoscit Arngrimus Comment. de Islandia fol. 40. Neque illi, quos consului, Islandi de tali fonte qvidquam audiverant.

[3] *Cerealis poculi proprietatem*] *Cereale poculum* cerevisiam nominat, quæ ex Cerere, hoc est frugibus, coquitur. De his fontibus, qvi sapore cerealem liqvorem referant, Islandis *öl-keldur* dictis, vid. not. uber.

[4] *Sunt et ignes*] Ed. Steph. omisit *et*.

[5] *Ignes, qui cum linum consumere nequeant*] Pro *linum* conjicio legendum esse *lignum*. Traditiones vero de ignibus in Islandia lignum haud consumentibus vid in not. uber.

[6] *Aquæ mollitiem depascuntur*] Intelligit fortasse auctor naphtæ genus, qvod accensum potest aqvis innatare ita ut aqvam depascere videatur.

[7] *Est et saxum, quod montium prærupta .... pervolitat*] Ille, qvi Saxoni hæcce de miraculis Islandiæ narravit, respexit fortasse vel ad lapides, qvos montes Vulcanici inter flammas ita eructant, ut hinc illinc volitare videantur, vel ad saxa, qvæ interiore qvodam sive aqvarum sive ignium impulsu ab ipsa rupe avulsa subito et veluti proprio moto a summitate montium descendere et rotando crescentia omnia, in qvæ incidant, ruina involvere videntur (Lavinen dicunt Helvetici).

oceani vicinantis[1] *includitur. Eadem a septentrione regionem ignoti situs*[2] *ac nominis intuetur, humani cultus expertem, sed monstrosæ novitatis populis abundantem, quam ab adversis Norvagiæ partibus interflua pelagi separavit immensitas. Quod cum incertæ navigationis existat, perpaucis eam ingredientibus salutarem reditum tribuit.*

Cæterum oceani superior flexus[3], *Daniam intersecando prætermeans, australem Gothiæ plagam sinu laxiore contingit; inferior vero meatus*[4], *ejus Norvagiæque latus septentrionale præteriens, ad ortum versus, magno cum latidutinis incremento, solido limitatur anfractu. Quem maris terminum gentis nostræ veteres Grandvicum*[5] *dixere. Igitur inter Grandvicum et meridianum pelagus breve continentis spatium*[6] *patet, maria utrinquesecus allapsa prospectans, quod nisi rerum natura limitis loco congressis pæne fluctibus objecisset, Sveciam Norvagiamque conflui fretorum æstus in insulam redegissent. Harum ortivas partes Skricfinni*[7] *incolunt. Quæ gens, inusitatis assueta vehiculis*[8],

[1] *Oceani vicinantis*) Marcianus Capella lib. VI, pag. 197: *Quarum una vicinantis plaustri algore crustatur.* (S)

[2] *Regionem ignoti situs*] Procul dubio hæc de Grœnlandia commemorat Saxo, qvæ non adeo ista ætate in vulgus nota. (S) Vix Grœnlandiam hic indigitari puto, sed potius terram fabulosam, Jotunheim dictam, gigantum plenam, qvam ultra oceanum sitam esse septentrionem versus existimaverunt veteres (vid. Edda Snorronis Gylfeginning cap. 45 p. 50, ed. Rask; Magnussens Eddalære 2 D. S. 318 seqv.)

[3] *Oceani superior flexus*] Saxo illam intelligit oceani partem, qvæ insulas Danicas præterlabens vastum efficit sinum, qvi mare balticum dicitur, Islandis vero *Eystrasalt* vel *Austurveg.*

[4] *Inferior vero meatus*] Pars oceani arctici, qvæ a promontorio inde arctico ad austrum tendens mare album efficit.

[5] *Grandvicum*] Islandi semper scribunt Gandvik, qvod qvidem nomen vel sinum magicum (a *Gan* magia) vel sinum luporum (a *gandr*, lupus, vid Gloss. ad Edd. Sæm. vol. I.) denotat.

[6] *Breve continentis spatium*] Ignoscendum Saxoni, qvod mare album brevi intervallo a sinu bothnico distare crediderit.

[7] *Schricfinni*] De hac gente vid. not. uber.

[8] *Inusitatis assveta vehiculis*] Per

montium inaccessa[1] *venationis ardore sectatur, locorumque complacitas sedes dispendio lubricæ flexionis*[2] *assequitur. Neque enim ulla adeo rupes prominet, quin ad ejus fastigium callida cursus ambage perveniat. Primo siquidem vallium profunda relinquens, scopulorum radices tortuosa giratione perlabitur, sicque meatum crebræ declinationis obliquitate perflectit, donec per sinuosos callium anfractus destinatum loci cacumen exuperet. Eadem apud finitimos mercium loco quorundam animalium pellibus uti consvevit.*

Sveçia vero Daniam ab occasu Norvagiamque respiicens, a meridie et multa orientis parte vicino præteritur oceano. Post quam ab ortu quoque multiplex diversitatis barbaricæ consertio reperitur.

Danicam vero regionem giganteo quondam cultu exercitam[3] *eximiæ magnitudinis saxa veterum bustis ac specubus affixa*

inusitata vehicula intelligendæ soleæ illæ ligneæ, hoc est, laminæ ligneæ longiores solearum instar pedibus alligatæ sive aptatæ, qvarum modo facta mentio est, qvas Islandi skid vel öndrur, nos skier vocamus.

[1] *Montium inaccessa*] Græco more. Apulejus lib. I Metamorph. in initio: *ardua montium et lubrica vallium et roscida cespitum et globosa camporum emensi.* Sic Lucretius *clausa viarum, densa domorum, munita viai* dixit, Tacitus *subjecta vallium* et sexcenta alia. (S)

[2] *Dispendio lubricæ flexionis*] Qvia scilicet per varios anfractus et circuitus, non recto tramite, ad montium cacumina eniti soleant. Compendium vero esset, si absqve ambagibus eo pertingere possent.

[3] *Giganteo qvondam cultu exercitam.* Solent homines in omnibus fere terris prisca magnæ molis monumenta, qvorum autores nesciunt, aut incantatoribus aut geniis adscribere. Ita qvoqve rustici nostri busta veterum, quæ lapidibus septa adhuc visuntur, conclavia gigantum (Jettestuer) vocant. Et sane saxa, qvæ aut busta veterum tegunt aut speciem altaris præ se ferunt, sæpe tam ingentia sunt, ut jure mireris, qvo demum labore majores nostri in tanta artium mechanicarum ruditate tantas moles lapideas e longinqvo qvæsitas et mediis in agris erigere et in summitate clivorum collocare potuerint. Tanto facilius vero coævi Saxonis prisca monumenta saxea ad gigantes retulerunt auctores, cum ea adhuc ætate reliqviæ haud dubie remanserint opinionum veterum de gigantibus

testantur. Quod si quis vi monstruosa patratum ambigat, quorundam montium excelsa suspiciat, dicatque, si callet, quis eorum verticibus cautes tantæ granditatis invexerit. Inopinabile namque quivis miraculi hujus æstimator animadvertet, ut molem super plano minime vel difficile mobilem in tantum montanæ sublimitatis apicem simplex mortalitatis labor aut usitatus humani roboris conatus extulerit. Utrum vero talium rerum auctores post diluvialis inundationis excursum[1] *gigantes extiterint, an viri corporis viribus ante alios præditi, parum notitiæ traditum. Talibus, ut nostri autumant, subitam mirandamque nunc propinquitatis nunc absentiæ potestatem, comparendique ac subterlabendi vicissitudinem versilis corporum status indulget, qui hodieque scrupeam inaccessamque solitudinem, cujus supra mentionem fecimus*[2]*, incolere perhibentur. Ejusdem aditus, horrendi generis periculis obsitus, raro sui expertoribus incolumitatem regressumque concessit. Nunc stilum ad propositum transferam*[3].

sive Jotunis Asarum adversariis. Saxo autem suis gigantibus easdem artes easdemqve habitationes assignat, qvas Jotunis tributas fuisse Edda Snorroniana docet. Constat enim ex itinere Thori ad Jotunheimum (Edda Snorronis Gylfeginning ed. Rask pag. 50 seqv.), Jotunos peritissimos habitos fuisse incantatores. Saxo præterea gigantes terram rupibus horridam et inaccessam adhuc incolere perhibet, cujus antea fecerat mentionem, scilicet terram ultra oceanum e regione Norvegiæ sitam, qva terram Jotunorum in fabulis antiqvis decantatam indigitari supra monuimus.

[1] *Post diluvialis inundationis excursum*] Marcianus Capella lib. VIII. p. 274: *Atqve utinam post diluvialis inundationis excursum Athenarumqve urbem longa intercapedine restitutam nullæ me in Græcia terrestres illecebræ cognovissent.* (S)

[2] *Cujus supra mentionem fecimus*] Pagina nimirum 18 his verbis: *Eadem a septentrione regionem ignoti situs ac nominis intuetur,* usqve ad illa verba: *perpaucis eam ingredientibus salutarem reditum tribuit.*

[3] *Nunc stilum ad propositum transferam*] Formula post digressionem revertendi ad propositum non invenusta, qvalis est illa Taciti lib. II. Histor. 38: *Sed me veterum novorumqve morum reputatio longius tulit. Nunc ad rerum ordinem venio.* (S)

Saxonis Grammatici Historiæ Danicæ

Liber Primus[1].

Dan[2] igitur[3] et Angul[4], a quibus Danorum cœpit origo[5], patre Humblo[6] procreati, non solum conditores gentis nostræ verum etiam rectores fuere. Quanquam Dudo[7], rerum Aquitanicarum scriptor, Danos a Danais ortos[8] nuncupatosque recenseat. Hi licet faventibus patriæ votis regni dominio potirentur, rerumque summam ob egregia fortitudinis merita assentientibus civium suffragiis obtinerent, regii tamen nominis expertes[9] degebant, cujus usum nulla tunc temporis apud nostros consvetudinum frequentabat auctoritas.

[1] *Liber primus*] Editio princeps hanc in fronte libri primi gerit inscriptionem, a manu librarii cujusdam profectam: *Saxonis, Grammatici professione, Sialandici natione, sua tempestate longe disertissimi, historiæ danicæ multo labore acrique judicio ex danicis monumentis recollectæ de origine Danorum Lib.* 1.

[2] *Dan*] De eo vid. not. uber.

[3] *igitur*] conjunctionem, qva Saxo transitum facit ab introductione ad ipsam historiam, Stephanius corrigendi studio omisit.

[4] *Angul*] De eo vid. not. ub.

[5] *A qvibus Danorum coepit origo*] De antiqvitate et origine nominis Danici vid. not. uber.

[6] *Humblo*] De eo vid. not. uber.

[7] *Dudo*] (super congregationem S. Qvintini Decanus) de moribus et gestis primorum Normanniæ ducum lib. 1 p. 63 edit. Du Chesne.

[8] *Danos a Danais ortos*] De hac fabulosa Danorum origine vid. not. ub.

[9] *Regii nominis expertes*] Qvomodo Saxo in hanc opinionem inciderit, vid. not. uber.

Ex quibus Angul, a quo gentis Anglicæ principia manasse memoriæ proditum est, nomen suum provinciæ, cui præerat [1], aptandum curavit, levi monumenti genere perennem sui notitiam traditurus. Cujus successores postmodum Britannia potiti priscum insulæ nomen novo patriæ suæ vocabulo permutarunt. Magni id factum a veteribus æstimatum. Testis est Beda [2], non minima pars divini stili [3], qui in Anglia ortus, sanctissimis suorum voluminum thesauris res patrias sociare curæ habuit, æque ad religionem pertinere judicans patriæ facta literis illustrare et res divinas conscribere.

Verum a Dan (ut fert antiquitas) regum nostrorum stemmata ceu qnodam derivata principio splendido successionis ordine profluxerunt. Huic filii Humblus et Lotherus [4] fuere, ex Grytha, summæ inter Theutones [5] dignitatis matrona, suscepti.

Lecturi regem veteres [6] affixis humo saxis insistere suffragiaque promere consveverant, subjectorum lapidum firmitate facti constantiam ominaturi. Quo ritu Humblus, decedente patre, novo patriæ beneficio rex creatus, sequentis fortunæ malignitate ex rege privatus evasit. Bello siquidem a Lothero captus, regni depositione spiritum mercatus est; hæc sola quippe victo salutis conditio reddebatur. Ita fraternis injuriis imperium abdicare coactus documentum hominibus præbuit, ut plus splendoris, ita minus securitatis aulis quam tuguriis inesse. Ceterum injuriæ

[1] *Provinciæ, cui præerat*] Angliæ nimirum Cimbricæ, non Britannicæ. Illa autem provinciola est inter Jutlandiam et Holsatiam seu inter sinum Flensburgensem et Sliam fluvium interjecta hodieqve Angeln dicta. (St). Plura de hisce gentis Anglicæ incunabulis vide in not. ub.

[2] *Testis est Beda*] in historia ecclesiastica gentis Anglorum lib. 1 cap. 15 seqv.

[3] *Non minima pars divini stili*] Id est, qvi inter scriptores ecclesiasticos eminet. Phrasis desumta ex Valerio Maximo, qvi lib. VIII. cap. 13, ext. 4 Asinium Pollionem vocat *non minimam partem Romani stili.*

[4] *Humblus et Lotherus*] De his vid. not. ub.

[5] *Theutones*] Qvos Saxo hic Theutones appellat, eosdem paullo infra incolas facit Alemanniæ; hoc igitur nomine Danorum a meridie vicinos significat.

[6] *Lecturi regem veteres*] De hoc ritu inaugurandi vid. not. ub.

tam patiens fuit, ut honoris damno tanquam beneficio gratulari[1] crederetur; sagaciter, ut puto, regiæ conditionis habitum contemplatus. Sed nec Lotherus tolerabiliorem regem quam militem egit, ut prorsus insolentia ac scelere regnum auspicari videretur; siquidem illustrissimum quemque vita aut opibus spoliare, patriamque bonis civibus vacuefacere probitatis loco duxit, regni æmulos ratus, quos nobilitate pares habuerat. Nec diu scelerum impunitus, patriæ consternatione perimitur[2], eadem spiritum eripiente, quæ regnum largita fuerat.

Cujus filius Skyoldus[3] naturam ab ipso, non mores sortitus, per summam tenerioris ætatis industriam cuncta paternæ contagionis vestigia ingeniti erroris devio præteribat[4]. Igitur ut a paternis vitiis prudenter descivit, ita avitis virtutibus feliciter respondit, remotiorem pariter ac præstantiorem hæreditarii moris portionem amplexus. Hujus adolescentia inter paternos venatores immanis belluæ subactione insignis extitit mirandoque rei eventu futuræ ejus fortitudinis habitum ominata est. Nam cum a tutoribus forte, quorum summo studio educabatur, inspectandæ venationis licentiam impetrasset, obvium sibi insolitæ granditatis ursum, telo vacuus, cingulo, cujus usum habebat, religandum curavit[5] necandumque comitibus præbuit. Sed et complures spectatæ fortitudinis pugiles per idem tempus viri-

[1] *Tanqvam beneficio gratulari*] *Gratulari* Saxoni nostro freqventi in usu est pro *gaudere et vehementer lætari.* Ita sub finem lib. II: *Oblato Viggone perinde ac munere gratulatus*, et alibi passim. Ita Apulejus in Apologia (p. 473 edit. in us. Delph.) *Qvod ego gratulor nescisse istos legisse me.* At crebrius usurpant eodem significatu scriptores medii ævi. (S)

[2] *Consternatione perimitur*] Hoc est, a civibus conjuratis trucidatur. *Consternatio* interdum seditionem, conjurationem, tumultum denotat. Curtius lib 10 cap. 2, 15: *Qvid hæc, inqvit, repens consternatio et tam procax atqve effusa licentia denuntiat?* (S)

[3] *Cujus filius Skioldus*] Priscas de Skioldo narrationes vid. in not. ub.

[4] *Paternæ contagionis vestigia ingeniti erroris devio præteribat*] Hoc est, semitam calcans ab errore ingenito deviam, vestigia contagionis paternæ præteribat.

[5] *Ursum cingulo religandum curavit*] De pugna ista sit fides penes auctorem Hæc tamen non sine exemplo narrari de Skioldo, patet ex Landnamabok ed. Havn. in 4 p. 85, ubi

tim ab eo superati produntur, e quibus Attalus et Scatus[1] clari illustresque fuere. Quindecim annos natus[2] inusitato corporis incremento perfectissimum humani roboris specimen præferebat, tantaque indolis ejus experimenta fuere, ut ab ipso cæteri Danorum Reges communi quodam vocabulo Skioldungi nuncuparentur[3]. Idem perditam et enervam vitam agentes continentiamque luxu labefacere solitos ad capessendam virtutem rerum agitatione sedulus excitabat.

Præcurrebat igitur Skioldus virium complementum animi maturitate, conflictusque gessit, quorum vix spectator ob teneritudinem esse poterat. In quo annorum virtutisque procursu ob Avildam, quam summæ pulchritudinis intuitu postulabat, cum Scato, Alemanniæ satrapa[4], ejusdem puellæ competitore, Theutonum Danorumque exercitu inspectante ex provocatione dimicavit, interfectoque eo omnem Alemannorum gentem, perinde ac ducis sui interitu debellatam, tributaria ditione perdomuit. Hic non armis modo, verum etiam patriæ caritate conspicuus extitit. Siquidem impias leges abrogavit, salutares tulit, et quicquid ad emendandum patriæ statum attinuit, summa diligentia præstitit. Sed et regnum, patris improbitate amissum, virtute recuperavit. Primus rescindendarum manumissionum legem edidit[5]. Servi,

legimus Heriolfum octennem ursum occidisse atqve hoc facinus carmine fuisse celebratum.

[1] *Attalus et Scatus*] Hæc nomina propria in antiqvitate boreali haud insolita appellative qvoqve sumuntur; Atal est acer, strenuus, unde Atli nomen viri (vid. carm. Edd. Helgaqvida Haddingia Skata Str. 15), Scati est vir, heros; vid. Gloss. Edd. Sæm. vol. 2. In Edda Snorr. memoratur rex qvidam Skati cognomine *mildi* (benignus, mitis) unde omnes mites a poetis nomine *Skati* appellantur. Scati et Hiali duo fratres commemorantur infra in historia Haraldi Hildetan lib. VII.

[2] *Qvindecim annos natus*] Exempla maturi roboris ex antiqvitate boreali desumta vid. in not. ub.

[3] *Skioldungi nuncuparentur*] De cognomine Skioldungorum vid. not. ub.

[4] *Skato Alemanniæ satrapa*] De hac narratione vid. not. ub.

[5] *Primus rescindendarum manumissionum legem edidit*] Rescindere manumissiones est irritas facere. Ita Valerius Maximus Lib II, 6, 7: *Massilienses tres in eodem manumissiones rescindi permit-*

quem libertate donaverat, clandestinis insidiis petitus acrem pœnam exegit, tanquam in omnium libertorum pœnam unius crimen redundare par esset. Omnium æs alienum ex fisco suo solvebat, et quasi cum aliorum regum fortitudine, munificentia ac liberalitate certabat. Ægros fomentis prosequi[1] remediaque graviter affectis benignius exhibere solebat, se non sui, sed patriæ curam suscepisse testatus. Proceres non solum domesticis stipendiis colebat, sed etiam spoliis ex hoste quæsitis, affirmare solitus, pecuniam ad milites, gloriam ad ducem redundare debere[2].

tunt, si ter ab eodem deceptum dominum cognoverint. Non autem hoc loco sermo est de omni libertatis donatione penitus abolenda, ut perperperam existimavit Stephanius in notis suis uberioribus. Hoc enim neqve verba continent neqve svadet contextus. Nam hic agitur de poena, qvam ab omnibus libertis, non ab omnibus servis, exegit Skioldus; sed in servos qvoqve redundasset poena, si omnes manumissiones prohibitæ fuissent (vid. Estrup om Trældom i Norden 1823 p. 116). Sententia igitur auctoris est, Skioldum concessisse dominis, ut libertos suos, si qvid deliqvissent, rursus in servitutem retraherent. Deniqve asserit Saxo, Skioldum fuisse primum, qvi hanc tulerit legem. Inde patet leges ejusdem argumenti Saxoni innotuisse. Nihil qvidem hac de re in legibus nostris antiqvis invenitur (vid. Hofod Anchers samlede Skrifter P. 2 p. 249). Sed forsitan Saxoni aliqvid innotuerat de legibus a Romanis contra ingratitudinem servorum latis (Digest. lib. XXXV, tit. XIV. de jure patronatus. Cod. de libertis et eorum liberis lib. 6 tit. 7) qvas Skioldo suo non potuit non hahere seriores. Forsitan prisca legum in libertos severitas, qvæ in legibus Norvagicis diutius retinebatur (vide leges Gulathingenses Haconis Adelsteinii ed. Paus. c. 11), post religionem Christianam introductam in Dania fuit abrogata. Legem igitur severiorem, qvæ multis forsitan Saxonis ætate sese probavit et antiqvitatem redolere videbatur, ad ipsum Skioldum ceu auctorem gravissimum retulerunt.

[1] *Ægros fomentis proseqvi*] Ad artes regias medicam qvoqve retulerunt veteres boreales. Ita narratur in carminibus eddicis Sigurdqvida 1, XVII et Brynhildarqvida 1, XI, Sigurdum Fofnericidam medendi scientiam a Brynhilda didicisse.

[2] *Pecuniam ad milites, gloriam ad ducem redundare debere*] Sententias morales, qvas Skioldo noster tribuit, vix ex traditione hauserat, sed veluti flores rhetoricos ex suo penu deprompsit. Verbis supra allatis ad loca qvædam Valerii Maximi respexisse videtur. Valerius enim continentiam laudans Pauli Æmilii (Lib. IV, 3, 8) hæc subjungit: *præclare secum actum*

Puellam, cujus amore conflixerat, acerrimo nuptiarum æmulo liberatus, in pugnæ præmium recepit, eamque sibi matrimonio copulavit. Ex qua paulo post Gram filium sustulit. Cujus mirifica indoles ita paternas virtutes redoluit, ut prorsus per earum vestigia decurrere putaretur. Corporis animique præstantissimis dotibus præditam adolescentiam ad summum gloriæ statum provexit, tantumque magnitudini ejus a posteris tributum est, ut in vetustissimis Danorum carminibus ipsius vocabulo regia nobilitas censeatur[1]. Quicquid ad firmandas acuendasque vires attinuit, acerrima ingenii exercitatione tractabat. A gladiatoribus vitandi inferendique ictus consvetudinem[2] studioso exercitii genere contrahebat. Educatoris sui Roarii filiam, coævam sibi collactaneamque, quo majorem incunabulis gratiam referret, uxorem adscivit, quam postmodum Besso cuidam, quod ejus strenua opera sæpenumero usus fuerat, mercedis loco conjugem tribuit. Quo bellicorum operum socio fretus, plus gloriæ sua an Bessi virtute contraxerit, incertum reliquit.

Qui cum forte Sueonum regis Sictrugi filiam, Gro, gigantum cuidam desponsam cognosceret, tam indignam regio sangvine copulam execratus bellum Svethicum auspicatur, Herculeæ virtutis exemplo monstrorum nisibus obstaturus. Inita Gothia, cum deturbandorum obviorum gratia caprinis tergoribus amictus incederet, ac variis ferarum pellibus circumamictus[3] horrificumque dextra gestamen complexus giganteas simularet exuvias,

existimabat, quod ex illa victoria alii pecuniam, ipse gloriam occupasset, et mox de Scipione Æmiliano ibid. 13, *operum suorum ad se laudem, manubias ad patriam redundare maluit.* Similia qvædam noster de Absalone infra lib. XVI ipse attulit his verbis: *prædæ ne particeps qvidem fore sustinuit, gloriam ad se, spolia ad milites redundare speciosum ducendo.*

[1] *Ut ipsius vocabulo regia nobilitas censeatur*] Qvod quivis princeps in carminibus dictus fuerit Gram. vid. not. ub.

[2] *A gladiatoribus vitandi inferendiqve ictus consvetudinem*] Hanc phrasin Saxoni suppeditavit Valerius Maximus, qvi Lib. II. cap. 3, 2 narrat de P. Rutilio: *cum doctoribus gladiatorum e ludo arcessitis vitandi atqve inferendi ictus subtiliorem rationem legibus ingenerasse.* (S)

[3] *Circumamictus*] Stephanius, ut tautologiam evitaret, posuit *circumactus.*

ipsam Gro, silvestres forte latices cum paucis admodum pedissequis lavandi gratia petentem, equo obviam habuit. Quæ sponsum adesse rata simulque tam insoliti cultus horrore muliebriter territa, succussis frenis, maxima cum totius corporis trepidatione, patrio carmine sic cæpit:

Conspicor invisum regi venisse gigantem,
Et gressu medias obtenebrare vias:
Aut oculis fallor. Nam tegmine sæpe ferino
Contigit audaces delituisse viros[1].

Cui Bessus sic orsus:
Virgo, caballi
Quæ premis armos,
Verba vicissim
Mutua fundens,
Quod tibi nomen,
Qua fueris, dic,
Gente creata?

Ad hæc Gro:
Gro mihi nomen,
Rex pater extat,
Sangvine fulgens,
Fulgidus armis.
Tu quoque, qui sis,
Aut satus unde,
Promito nobis.

Cui Bessus:
Bessus ego sum,
Fortis in armis,
Trux inimicis,
Gentibus horror,
Atque alieno
Sæpe refundens
Sangvine dextram.

Tum Gro:
Quis, rogo, vestrum
Dirigit agmen?
Quo duce signa
Bellica fertis?
Quis moderatur
Prælia princeps?
Quove paratur
Præstite bellum[2]*?*

Contra sic Bessus:
Gram regit agmen
Marte beatus,
Quem metus aut vis
Flectere nescit;

[1] *Nam tegmine sæpe ferino contigit audaces delituisse viros*] Suspicatur M. Brynolfus in suis conjectaneis a Stephanio citatis his verbis proverbium aliqvod innui, qvod ita Islandice effert: *oft ero vaskar hendur under vargs belgir*, hoc est ad verbum: sæpe fortes manus subsunt lupinis exuviis, qvoad sensum: sæpe viri egregii vili utuntur vestitu.

[2] *Qvove paratur præstite bellum*] Præstes est præses. Marcianus Capella p. 38: *Specialis singulis mortalibus genius admovetur, qvem etiam præstitem, qvod præsit gerundis omnibus, vocaverant.* (S)

Nec rogus ardens
Nec ferus ensis
Aut maris unquam
Terruit æstus.
Hoc duce belli
Signa levamus
Aurea, virgo.

Rursum Gro:

Hinc remeantes
Vertite cursum,
Ne proprio vos
Opprimat omnes
Agmine Sictrug,
Inque feroci
Stipite figat
Illaqueatos[1]
Guttura nexu,
Detque rigenti
Corpora nodo,
Ac male torvus
Trudat edaci
Funera corvo.

Iterum Bessus:

Gram prior illum
Manibus addet
Ac dabit orco,
Quam sua fatis
Lumina claudat,
Inque pavenda,
Vertice plexum,
Tartara mittet.
Nulla Sveonum[2]
Castra timemus.
Quid minitaris
Tristia nobis
Funera, virgo?

Ad quem Gro:

En ferar isthinc
Nota revisens
Tecta parentis,
Ne venientis
Conspicer audax
Agmina fratris[3].
Vos remeantes
Ultima quæso
Fata morentur.

Ad quam Bessus:

Læta revise
Nata parentem;
Nec cita nobis
Fata precare,
Nec tua bilis
Pectora pulset.
Namque petenti

[1] *Illaqveatos*] Ita emendavit Stephanius. Ed. pr. habet *illaqveato.*

[2] *Sveonum*] Ex emend. Stephanii. Ed. pr. habet *Svevorum.*

[3] *Agmina fratris*] Per fratrem non frater virginis intelligendus, sed gigas, cui desponsata fuit. Hunc fratrem dicit virgo, non ut amasium suum, qvemadmodum mire statuit Stephanius; nam sistitur virgo ab isto connubio valde abborreus. Sed dum obvium habuit aliqvem habitu giganteo horridum, hujus fratrem dicit illum, cui desponsata erat, gigantem, cujus adspectum sibi invisum effugere studet, consangvineis vero mortem apprecatur.

Aspera primum *Sæpe secundo*
Difficilisque, *Fæmina cedit*[1].

Posthæc Gram, horrendæ monstruosæque vocis habitum trucioris soni modulis æmulatus silentiique diuturnioris impatiens, talibus puellam dictis aggreditur:

Ne timeat rabidi germanum virgo gigantis[2];
Me neque contiguum palleat esse sibi;
A Grip[3] *missus enim, nunquam, nisi compare voto*[4],
Fulcra puellarum[5] *concubitumque peto.*

Cui Gro:

Quæ sensus exsors scortum velit esse gigantum?
Aut quæ monstriferum possit amare torum?
Quæ conjux fore dæmonum[6]
Possit, monstrigeni conscia seminis?
Suumque giganti fero[7]

[1] *Sæpe secundo fæmina cedit*] Dictum proverbiale, qvod ita Islandice expressit M. Brynolfus: *Byst er Brudur ad fystu Bidlr*, *enn viknar sidan*, id est, dura est virgo primum proco sed mollescit postea.

[2] *Germanum virgo gigantis*] Gram primo suo alloqvio eandem sustinet personam, qvam habitu gesserat, ideoqve virginem tentaturus se fratrem venditat gigantis.

[3] *Grip*] Videtur hoc nomine insigniri gigas, cui virgo erat desponsata. Aliam conjecturam proposuit M. Brynolfus Svenonius in notis Stephanii ad. h. l.: προσωποποιεῖν hic Gramum et tecte suum studium negotiumqve virgini significare, qvod sit, raptum aut ereptum venire illam e præsentaneo periculo, et a Gripo, id est, raptu, qvi finis sit instituti itineris, missum, hoc est, instigatum adesse.

[4] *Nunqvam nisi compare voto*] Gramus, qvamvis personam gigantis simulat, tamen mox addit se non vim virgini illaturum.

[5] *Fulcra puellarum*] Fulcra pro thalamo nonnunqvam usurpant poetæ. Sic Prudentius Hamartigenia: *Ruth, dum per stipulas agrestis aburitur æstu, Fulcra Booz meruit, castoqve ascita cubili* (S).

[6] *Qvæ conjux fore dæmonum*] Carmen est tetrastrophon, tetracolon, cujus primus versus est Glyconicus, alter Asclepiadeus, tertius Jambicus dimeter, qvartus Alcmanius duobus dactylis constans et totidem trochæis. (S)

[7] *Suumqve giganti fero*] Ed. pr. habet *gigantifero*, qvod vitiose vel scriptum vel impressum esse, per se patet. Stephanius legendum esse censet: *suum giganti qvæ fero.*

Consociare velit cubile?
Quis spina digitos fovet?
Quis sincera luto misceat oscula?
Quis membra jungat hispida
Lævibus impariter locatis[1]*?*
Cum natura reclamitat,
Haud plenum Veneris carpitur otium;
Nec congruit monstris amor
Fæmineo celebratus usu.

Gram contra:

Regum colla potentium
Victrici toties perdomui manu[2]*,*
Fastus eorum[3] *turgidos*
Exuperans[4] *potiore dextra.*
Hinc aurum rutilans cape,
Quo perpes maneat pactio munere[5]*,*
Ac firma consistat fides,
Conjugiis adhibenda nostris.

Quo dicto, discussis larvis, nativum oris decorem confessus tantum pæne voluptatis uno sui aspectu[6] puellæ attulit, quantum adulterino terroris incussit; quam etiam formæ suæ luculentia ad concubitum provocatam, amatoriis donis prosequi non omisit. Progressus ex obviis cognoscit, binis callem latronibus obsideri. Quos ad se spoliandum cupidius proruentes solo exanimavit impulsu. Quo facto, ne ullum hostili solo beneficium attulisse videretur, peremptorum corpora subjectis affixa stipitibus simulata pedum erectione distendit; ut, quibus re nocue-

[1] *Lævibus impariter locatis*] membra impariter locata sunt, quæ iniqva conditione sociantur (M. Brynolfus).

[2] *Perdomui manu*] Ita correxit Stephanius. Ed. pr. habet *perdomui meorum.*

[3] *Eorum*] Ex emend. Steph. pro *reorum* in ed. pr.

[4] *Exuperans*] ita correxit Steph.; *Exsuperatis* in ed. pr. nullum sensum fundit.

[5] *Munere*] Ex emend. Steph.; ed. pr. habet *muneris.*

[6] *uno sui aspectu*] pro *uno* Stephanius ex conjectura posuit *vero.*

rant vivi, specie minarentur extincti; post fata quoque formidabiles forent nec iter[1] imagine minus, quam opere præpedirent. Quamobrem constat eum latrones interimendo sibi, non Sueciæ, consulere studuisse, cujus quanto odio teneretur, tam insignis facti indicio patefecit. Qui cum ab aruspicibus accepisset, nisi auro Sictrugum superari non posse, continuo ligneæ clavæ nexilem auri nodum adjecit[2], eaque bello, quo regem aggrediebatur, instructus voti se compotem fecit. Quod factum Bessus impensiori laudationis genere prosecutus sic cecinit:

Gram ferus clavæ gerulus beatæ[3],
Nescius ferri, celebrabat ictu
Ensis obtentum[4], pepulitque trunco
Tela potentis.
Fata sectatus superumque mentem,
Sveonum pressit decus impotentûm,
Dum neci Regem dedit et rigenti
Contudit auro.
Namque pugnaces meditatus artes[5],
Robur amplexu rutilum gerebat,
Et ducem victor nitido supinum
Verbere torsit.
Fata quem ferro perimi vetabant,
Aureo prudens domuit rigore,
Ense dum cassus potiore gessit
Bella metallo.

[1] *Formidabiles forent nec iter*] Steph. conjectura omittit *forent* et *nec* mutat in *non* et ante *post* addit *et*.

[2] *Clavæ nexilem auri nodum adjecit*] id est clavæ globum aureum alligavit.

[3] *Clavæ gerulus beatæ*] *Beatam clavam* vocat vel qvasi divitem, qvia auro nexa, vel felicem, qvia victoriam peperit Gramo. (S)

[4] *Celebrabat ictu ensis obtentum*] *Celebrare* est frequenter obire, hoc autem loco, ad rem gladiatoriam translatum, significare videtur frequenter occurrere. *Ensis obtentus* est ensis obstaculum sive ensis, qui obtendebatur ab adversario. Hinc igitur talis sensus hujus loci obscurioris procedere videtur: Gram crebris clavæ ictibus contundebat ensem inimici. Alia vide apud Steph. in notis ad loc.

[5] *Pugnaces meditatus artes*] Sic emendandum duxit Stephanius pro eo, quod antea legebatur: *pugnaces ar-*

Clarius post hoc agathum manebit[1]
Agnitum late meliore fama,
Cui suus laudem decorisque culmen,
Arrogat auctor.

Occiso Sveciæ Rege Sictrugo, Gram quæsitum armis imperium possessione firmare cupiens, Suarinum Gothiæ præfectum ob affectati regni suspicionem in pugnæ certamen devocatum oppressit, fratresque ejus septem matrimonio, novem pellice procreatos, impari dimicationis genere fraternæ necis ultionem petentes, absumpsit.

Hunc pater, ultimæ jam ætatis, ob res egregie gestas imperii consortione[2] donavit, regnique summam cum sangvine suo communicare, quam in occiduæ vitæ statu[3] sine participe gerere tum utilius, tum etiam commodius duxit.

Igitur cum Ringo, splendido Sialandiæ loco natus, alterum ex his honori intempestivum, alterum jam virium cursu defunctum putaret, infirmam utriusque ætatem causatus, novarum rerum studio majorem Danorum partem solicitat, hunc puerilis, illum senilis animi deliramento regiæ potestati inhabilem protestando. A quibus bello obtritus documento hominibus fuit, nullam ætatis partem virtuti incongruam existimari debere.

ces. Artes pugnaces vocat Saxo peritiam rei militaris.

[1] *Hoc agathum manebit*] Pro *agathum* Stephanius posuit *agathon*. Est quidem vox græca *ἀγαθὸν*; recte enim docuerunt et Stephanius et Barthius in notis suis ad hunc locum, Saxonem, non minus quam alios auctores medii ævi, voces græcas non absque eruditionis affectatione carminibus suis interdum inserere. Tales autem voces solet Noster Latina civitate donare, unde probabile fit, eum scripsisse *agathum*. *Agathum* hoc loco idem mihi esse videtur ac cimelium. *Post* est postea, *arrogare* idem atque assignare, tribuere. Hinc talis sensus versiculi prodire videtur: aurum illud, quod clavæ annexum fuerat, tanquam telum, quo pugil fortissimus egregium facinus peregerat, deinceps tanto magis inter viros fortes inclarescit.

[2] *Imperii consortione*] Consortionis vox pro consortio Saxoni familiaris apud Valerium Maximum sæpius occurrit v. c. IV, 2, 2: *consortionem imperii usurpare*. (S)

[3] *Occiduæ vitæ statu*] Occiduum idem est, quod occasui vicinum. (S)

Alia quoque complura Gram regis facinora fuere. Adversus Sumblum Phinnorum regem bellum professus, ad aspectum filiæ ejus Signes depositis armis ex hoste procus evasit, eamque promisso conjugis suæ repudio pactus despondit. Quam cum, bello Norvagico, quod adversum Svibdagerum regem ob sororis filiæque stuprum susceperat, admodum occupatus, Saxoniæ Regi Henrico Sumbli perfidia in matrimonium promissam nuncio didicisset, propior virginis quam militum caritati[1], relictu exercitu tacitus in Phinniam contendit, inchoatisque jam nuptiis superveniens, extremæ vilitatis veste sumpta, despicabili sedendi loco discubuit. Rogatus quidnam afferret, medendi solertiam profitetur. Ad postremum[2], omnibus ebrietate madentibus, puellam intuens, mediis perstrepentis convivii gaudiis per summam fœmineæ levitatis execrationem maximamque virtutum suarum gloriationem indignationis magnitudinem hujusmodi carmine patefecit:

Solus in octo pariter spicula mortis egi[3]*,*
Atque novenos gladio corripui[4] *reducto,*
Quando Svarinum exanimavi, titulis abusum
Nec meritum conciliantem sibi nomen: unde
Sæpe cruentum nece ferrum madidumque cæde
Sangvine tinxi peregrino, timuique nunquam
Ad crepitus ensiculi vel galeæ nitorem.

[1] *Propior virginis quam militum caritati*] Propensior in virginis quam militum amorem. Valeriana locutio est. Exstat Lib. I, 1, 10 *L. Alvanius propior publicæ religioni quam privatæ caritati.* (S)

[2] *Ad postremum*] Formula Justino usitatissima, unde desumpsisse Saxonem nulli dubitamus. (S)

[3] *Solus in octo pariter spicula mortis egi*] Versus sunt choriambici tetrametri acatalecti, constantes ex tribus choriambis et Bacchio sive Amphibrachy. At in quarto versu omnino pro *conciliantis* reponendum erat *conciliantem*, sententia sic efflagitante. (S) In octo, nempe fratres Svarini, quorum antea septem matrimonio, novem pellice procreatos dixerat. Numerum igitur octonarium hic profert Gramus, dum Svarinum fratribus annumerat.

[4] *Gladio corripui*] *Corripere* h. l. est haurire, confodere.

Nunc male me projiciens[1] *fert aliena vota*
Filia Sumbli fera Signe, vetus execrata
Fœdus, et incompositum concipiens amorem
Fœmineæ dat levitatis facinus notandum,
Quæ proceres illaqueat, pellicit, atque fœdat,
Ante alios ingenüos præcipue refellens,
Nec stabilis permanet ulli, titubatque semper,
Ancipites parturiens dividuosque motus.

Et cum dicto[2] discubitu evolans Henricum inter sacra mensæ[3] et amicorum complexus obtruncat, sponsamque mediis abstractam pronubis, magna convivarum parte prostrata, secum navigio deportat. Igitur nuptiis in exequias versis, doceri Finni potuerunt, alienis amoribus manus injici non oportere.

His gestis, a rege Norvagiæ Svibdagero, dum stupratæ sororis injuriam ac lacessitam filiæ pudicitiam ulcisci conatur, opprimitur[4]. Hoc prœlium Saxonicis insigne copiis fuit, quas ad auxilia Svibdagero ferenda non tam ipsius caritas, quam Henricianæ ultionis cupiditas provocabat.

Filii Gram, Guthormus et Hadingus, quorum alterum Gro, alterum Signe enixa est, Svibdagero Daniam obtinente[5], per educatorem suum Brache nave Svetiam deportati, Vagnophto et Haphlio gigantibus non solum alendi, verum etiam defensandi traduntur.

Quorum summatim opera perstricturus ne publicæ existimationi contraria aut veri fidem excedentia fidenter astruere videar, nosse operæ pretium est, triplex quondam mathematicorum genus[6] inauditi generis miracula discretis exercuisse præstigiis.

[1] *me projiciens*] *Projicere* h. l. est rejicere, contemnere. (S)

[2] *Cum dicto*] Centies occurrit hic loquendi modus in Marciano Capella. (S)

[3] *Inter sacra mensæ*] id est, inter convivium sollenne. Sic Valerius Maximus lib. II, 1, 8. *Convivium etiam solenne majores instituerunt.., ut si qua .. querela orta esset, apud sacra mensæ et inter hilaritatem animorum tolleretur.* (S)

[4] *A rege Norvagiæ opprimitur*] De fide historica totius narrationis de Gramo vid. not. ub.

[5] *Svibdagero Daniam obtinente*] De Svibdagero et Guttormo vid. not. ub.

[6] *Triplex quondam mathematicorum genus*] Mathematici hoc loco sunt

Horum primi fuere monstruosi generis viri, quos gigantes antiquitas nominavit, humanæ magnitudinis habitum eximia corporum granditate vincentes.

Secundi post hos, primam physiculandi solertiam obtinentes[1], artem possedere Pythonicam[2]. Qui quantum superioribus habitu cessere corporeo, tantum vivaci mentis ingenio præstiterunt. Hos inter gigantesque de rerum summa bellis certabatur assiduis, quoad magi victores giganteum armis genus subigerent, sibique non solum regnandi jus, verum etiam divinitatis opinionem consciscerent. Horum utrique per summam ludificandorum oculorum peritiam proprios alienosque vultus variis rerum imaginibus adumbrare callebant, illicibusque formis[3] veros obscurare conspectus.

Tertii vero generis homines, ex alterna superiorum copula pullulantes, auctorum suorum naturæ nec corporum magnitudine nec artium exercitio respondebant. His tamen apud delusas præstigiis mentes divinitatis accessit opinio.

Nec mirandum, si prodigialibus eorum portentis adducta barbaries in adulterinæ religionis cultum concesserit, cum Latinorum quoque prudentiam pellexerit talium quorundam divinis honoribus celebrata mortalitas. Hæc idcirco tetigerim, ne, cum præstigia portentave perscripsero, lectoris incredula refragetur opinio. His prætermissis, propositum repetam.

Occiso Gram, Svibdagerus, Daniæ Svetiæque imperiis auctus, fratrem conjugis Guthormum, eadem sæpius flagitante, exi-

magi et præstigiatores. Sic legitur in Cod. Just. lib. X tit. XVIII de Maleficis et Mathematicis. (S) Quæ ad ipsam hypothesin illustrandam pertinent, vide in not. ub.

[1] *Primam physiculandi solertiam obtinentes*] *Physiculandi*, hoc est, divinandi solertia. Physicare est φυσικεύειν, physice ratiocinari, hinc physiculare de arcana naturæ scientia. Marcianus Capella lib. II pag. 38: *Hæc numina aruspicio exta physiculant admonentia quædam, vocesque transmittunt.* (S)

[2] *Artem possedere Pythonicam*] Afflati erant spiritu fatidico. Artem Pythonicam præfatio Eddæ Snorronianæ tribuit Saturno p. 7.

[3] *Illicibus formis*] Formis fallentibus. Sic Apulejus habet *illices* oculos, hoc est, oculos illecebrosos, Apolog. p. 525 ed. Delph.

lio abductum, tributaque pollicitum, Danis præfecit, Hadingo patris ultionem hostis beneficio præferente.

Hic primis adolescentiæ temporibus felicissimis naturæ incrementis summam virilis ætatis perfectionem sortitus, omisso voluptatis studio, continua armorum meditatione flagrabat, memor, se, bellicoso patre natum, omne vitæ tempus spectatis militiæ operibus exigere debere. Cujus fortem animum Harthgrepa, Vagnhofthi filia[1], amoris sui illecebris emollire conata, sedula affirmatione certabat, oportere eum primum genialis tori munus suis erogare[2] connubiis, quæ infantiæ ejus exactioris curæ fomenta porrexerit primaque subministrarit crepundia. Nec simplici verborum exhortatione contenta, carminis quoque modo sic orsa:

Quid tibi sic vaga vita fluit?
Quid cælebs tua lustra teris,
Arma sequens, jugulum sitiens?
Nec species tua vota trahit.
Eximia raperis rabie,
Labilis in Venerem minime.
Cædibus atque cruore madens
Bella toris potiora probas,
Nec stimulis animum recreas.
Otia nulla fero subeunt;
Lusus abest, feritas colitur;
Nec manus impietate vacat,
Dum Venerem coluisse piget.
Cedat odibilis iste rigor,
Adveniat pius ille calor,
Et Veneris mihi necte fidem,
Quæ puero tibi prima dedi
Ubera lactis, opemque tuli,
Officium genitricis agens,
Usibus officiosa tuis.

[1] *Harthgrepa, Vagnhofti filia*] In Scalda recensetur Harthgrepa inter sagas, Vagnhöfdi cum Haflio inter gigantes; vid. Edd. Snorr. ed. Raskii p. 209, 210, 211.

[2] *Erogare*] Steph. irrogare.

Quo corporis ejus magnitudinem humanis inhabilem amplexibus referente, cujus naturæ contextum[1] dubium non esset giganteo germini respondere, Non te moveat, inquit, insolitus meæ granditatis aspectus. Nunc enim contractioris, nunc capacioris, nunc exilis, nunc affluentis substantiæ[2], modo corrugati, modo explicati corporis situm arbitraria mutatione transformo; nunc proceritate cœlis invehor, nunc in hominem, angustioris habitus ditione, componor[3]. Adhuc hæsitante eo fidemque dictis habere cunctante, tale carmen adjecit:

Ne paveas nostri, juvenis, commercia lecti.
Corpoream gemina vario ratione figuram,
Et duplicem nervis legem præscribere suevi.
Nam sequor alternas diverso schemate formas
Arbitrio variata meo; nunc sidera cervix
Æquat et excelso rapitur vicina Tonanti;
Rursus in humanum ruit inclinata vigorem,
Contiguumque polo caput in tellure refigit.
Sic levis in varios transmuto corpora flexus
Ambiguis conspecta modis; nunc colligit anceps
Strictus membra rigor, nunc gratia corporis alti
Explicat et summas tribuit contingere nubes.
Nunc brevitate premor, nunc laxo poplite tendor,
Versilis[4] *inque novos converti cerea vultus*[5].
Nec me mirari debet, qui Protea novit.

[1] *Cujus naturæ contextum*] Sic Valerius Maximus lib. IX, cap. 14 init. *Alii in ea sunt opinione, ut existiment similitudinem oris origini et contextui sangvinis respondere.* (S)

[2] *Nunc affluentis substantiæ*] Ita pro *defluentis substantiæ*, quod habet editio princeps, legendum existimat Stephanius, ipso contextu ducente, qui totus mera constat verborum ἀντιθέσει. Nam *exilis* et *defluens* non sunt ἀντίθετα. *Affluens* autem est crescens.

[3] *Nunc in hominem, angustioris habitus ditione, componor*] Hoc est, deposita monstruosa illa et gigantea magnitudine, in humanam staturam pro ea, qua polleo, postestate minorem aliquam formam assumendi me transformo. (S)

[4] *Versilis*] Vox apud Marcianum Capellam occurrit: *Versilis profunditas* lib. IV p. 135.

[5] *Converti cerea vultus*] Horat. in art. poet. v. 163 *cereus in vitium flecti.*

Nunc premit effusos, modo clausos exerit artus
Forma situs incerta sui speciesque biformis,
Quæ nunc extricat, nunc membra revolvit in orbem.
Exero contractos artus, tensosque subinde
Corrugo, vultum formis partita gemellis,
Et sortes complexa duas; majore feroces
Territo, concubitus hominum breviore capesso.

His assertis Hadingi concubitu potita, tanto juvenis amore flagravit, ut, cum eum revisendæ patriæ cupidum comperisset, virili more culta prosequi non dubitaret[1], laboribusque ejus ac periculis interesse voluptatis loco duceret. Quo comite susceptum iter ingressa, penatibus forte pernoctatura succedit, quorum defuncti hospitis funus mœstis ducebatur exequiis. Ubi magicæ speculationis officio[2] superum mentem rimari cupiens, diris admodum carminibus ligno insculptis, iisdemque lingvæ defuncti per Hadingum suppositis, hac voce eum horrendum auribus carmen edere coegit:

Sequitur carmen magice editum[3]:

Inferis me qui retraxit, execrandus oppetat[4]
Tartaroque devocati spiritus[5] *pœnas luat.*

[1] *Virili more culta prosequi non dubitaret*] Locum Valerii Maximi haud dubie Saxo noster in animo habuit lib. IV, cap. VI, ext. 2 de Hipsicratea regina, *quæ propter Mithridatem conjugem suum præcipuum formæ suæ decorem in habitum virilem convertere voluptatis loco habuit. Tonsis enim capillis equo se et armis assvefecit, quo facilius laboribus et periculis ejus interesset.* (S)

[2] *Magicæ speculationis officio*] De necromantia veterum borealium vid. not. ub.

[3] *Sequitur carmen magice editum*] Hæc verba editionis principis a librario fortasse adjecta omisit Stephanius.

[4] *Inferis me qui retraxit, execrandus oppetat*] Carmen est tricolon, cujus duo priores versus trochaici tetrametri seu octonarii catalectici; reliqui quindecim asynarteti, compositi ex penthemimeri dactylica et Adonio. Hinc redit ad trochaicos duos; illis subjunguntur pentametri decem et clauditur duobus rursus trochaicis. (S) vid. not. ub.

[5] *Tartaroque devocati spiritus*] *Devocare* est h. l. defunctorum umbras e sepulcris evocare vel elicere. (S)

Quisquis ab inferna sede revocavit[1]
Me functum fatis exanimemque,
Ac rursum superas egit in auras,
Sub Styge liventi tristibus umbris
Persolvat proprio funere pœnas.
En præter placitum propositumque
Quædam grata parum promere cogor.
Ex hac namque pedem sede ferentes
Angustum nemoris advenietis[2],
Passim dæmonibus præda futuri.
Tunc quæ nostra chao fata reduxit,
Et dedit hoc rursum visere lumen,
Mire corporeis nexibus indens
Manes elicitos sollicitando,
Quod nisa est temere, flebit acerbe.
Inferis me qui retraxit, execrandus oppetat
Tartaroque devocati spiritus pœnas luat.
Nam cum monstrigeni turbinis atra lues
Intima conatu presserit exta gravi,
Atque manus vivos verrerit ungue fero,
Artubus avulsis corpora rapta secans,
Tunç, Hadinge, tibi vita superstes erit,
Nec rapient manes infera regna tuos,
Nec gravis in Stygias spiritus ibit aquas;
Fœmina sed nostros, crimine pressa suo,
Placabit cineres, ipsa futura cinis,
Quæ miseris umbris huc remeare dedit.
Inferis me qui reduxit, execrandus oppetat
Tartaroque devocati spiritus pœnas luat.

Igitur cum apud prædictum nemus compacto ramalibus tecto[3] noctem agerent, inusitatæ granditatis manus domicilium pe-

[1] *Quisquis ab inferna sede revocavit*] Versiculum ita emendavit Stephanius: *quisquis inferna sede vocavit.*

[2] *Advenietis*] Ita jure suo reposuit Stephanius pro *advenientis*, quod habet ed. princeps.

[3] *Compacto ramalibus tecto*] Ramale, ramus inutilis ex arbore de-

nitus pererrare conspecta. Quo monstro territus Hadingus nutricis opem implorat. Tunc Harthgrepa artus explicans ac magno se turgore distendens, manum arctius comprehensam alumno præbuit abscindendam. Ex cujus teterrimis vulneribus plus tabi quam cruoris manavit. Cujus facti postmodum ab originis suæ consortibus laniata pœnas pependit; neque illi aut naturæ conditio aut corporis magnitudo, quo minus infestos hostium ungves experiretur, opitulata est.

Spoliatum nutrice Hadingum grandævus forte quidam, altero orbus oculo[1], solitarium miseratus, Lisero cuidam piratæ solenni pactionis jure conciliat. Siquidem icturi fœdus veteres[2] vestigia sua mutui sangvinis aspersione perfundere consveverant, amicitiarum pignus alterni cruoris commercio firmaturi. Quo pacto Liserus et Hadingus arctissimis societatis vinculis colligati Lokero, Curetum tyranno[3], bellum denunciant. Quibus superatis[4] fugientem Hadingum prædictus senex ad penates suos equo devehendum curavit, ibique svavissimæ cujusdam potionis beneficio recreatum vegetiori corporis firmitate constaturum prædixit. Cujus auguri monitum hujusmodi carmine probavit:

Hinc te tendentem gressus profugum ratus hostis
Impetet, ut teneat vinclis faucisque ferinæ
Objectet depascendum laniatibus: at tu
Custodes variis rerum narratibus imple;
Cumque sopor dapibus functos exceperit altus,
Injectos nexus et vincula dira relide.
Inde pedem referens, ubi se mora parvula fundet,
Viribus in rapidum totis assurge leonem,

cisus; Marcianus Capella lib. III p. 59 *densis obumbrata ramalibus.* (S)

[1] *Grandævus forte quidam, altero orbus oculo*] De habitu, quo Othinus hominibus apparuisse narratur, vid. not. ub.

[2] *Icturi fœdus veteres*] De hoc foederis feriendi ritu vid. not. ub.

[3] *Lokero Curetum tyranno*] Saxo Curetes passim indigitat Livoniæ accolas, quos nunc Curlandos dicimus. (S) De Curetibus vid. not. uber. Lokeri nomen æque ac Liseri plane ignotum. Nonnulli suspicantur, nomine Lokeri indigitari Lokium Asis inimicum.

[4] *Quibus superatis*] Lisero et Hadingo, quos Lokerus bellum sibi inferentes devicit.

Qui captivorum jactare cadavera svevit,
Inque truces armos validis conare lacertis,
Et cordis fibras ferro rimare patenti[1].
Protinus admissa vapidum cape fauce cruorem,
Corporeamque dapem mordacibus attere malis[2].
Tunc nova vis membris aderit, tunc robora nervis
Succedent inopina tuis, solidique vigoris
Congeries penitus nervosos illinet artus.
Ipse struam votis aditum, famulosque sopore
Conficiam et lenta stertentes nocte tenebo.

Et cum dicto relatum equo juvenem pristino loco restituit. Tunc Hadingus amiculi ejus rimas, sub quo trepidus delitebat, per summam rerum admirationem visus perspicuitate trajiciens, animadvertit equinis freta patere vestigiis, prohibitusque rei inconcessæ captare conspectum, plenos stuporis oculos a terribili itinerum suorum contemplatione deflexit.

Qui cum a Lokero captus omnem prædictionis eventum certissimis rerum experimentis circa se peractum sensisset, Handuvanum, Hellesponti regem[3], apud Dunam urbem, invictis murorum præsidiis vallatum mœnibusque, non acie, resistentem[4], bello pertentat. Quorum fastigio oppugnationis aditum prohibente, diversi generis aves loci illius domiciliis assvetas[5] per aucupii peritos prendi jussit, earumque pennis accensos igne fungos suffigi curavit; quæ propria nidorum hospitia repetentes urbem incendio complevere. Cujus extingvendi gratia concurrentibus

[1] *Ferro rimare patenti*] Stephanius existimat *potenti* legendum esse pro *patenti*. Sed *patens* hic positum esse videtur pro nudo vel stricto.

[2] *Corporeamque dapem mordacibus attere malis*] Hoc est, comede carnem ejusdem leonis, cujus modo sangvinem hausisti. (S) Autor inprimis de corde, cujus fibras in antecedente versiculo nominaverat, cogitasse videtur. De hoc superstitionis genere vid. not. ub.

[3] *Handuvanum Hellesponti regem*] De eo vid. not. uber.

[4] *Mœnibusque non acie resistentem*] Recte monuit Stephanius, hic legendum esse *non acie* pro *novatiæ* editionis principis, quæ vox nihili est.

[5] *Aves loci illius domiciliis assvetas*] De hoc strategemate vid. not. ub.

oppidanis, vacuas defensoribus portas reliquerunt. Adortus civitatem Handuvanum cepit, eique redemptionis nomine corpus suum auro rependendi potestatem fecit, cumque hostem tollere liceret, spiritu donare maluit; adeo sævitiam clementia temperabat.

Post hæc multo Orientalium robore debellato, Svetiam reversus, Svibdagerum apud Gudlandiam ingenti classe obvium pugna adortus oppressit. Sicque non solum exterorum manubiis, verum etiam paternæ fraternæque vindictæ tropæis ad eminentem claritatis gradum provectus, exilio regnum mutavit, cui patriam non ante repetere quam regere contigit.

Ea tempestate cum Othinus quidam[1] Europa tota falso divinitatis titulo censeretur, apud Upsalam tamen crebriorem diversandi usum habebat, eamque sive ob incolarum inertiam sive locorum amœnitatem singulari quadam habitationis consvetudine dignabatur. Cujus numen Septentrionis reges propensiore cultu prosequi cupientes, effigiem ipsius aureo complexi simulacro, statuam suæ dignationis indicem[2] maxima cum religionis simulatione Byzantium transmiserunt, cujus etiam brachiorum lineamenta confertissimo armillarum pondere[3] perstringebant. Ille tanta sui celebritate gavisus, mittentium caritatem cupide exosculatus est. Cujus conjunx Frigga, quo cultior progredi posset, ascitis fabris, aurum statuæ detrahendum curavit. Quibus Othinus suspendio consumptis statuam in crepidine collocavit, quam etiam mira artis industria ad humanos tactus vocalem reddidit. At nihilominus Frigga, cultus sui nitorem divinis mariti

[1] *Othinus quidam*] Cum Saxo in historia Hadingi Othini, ceu præstigiatoris monoculi, mentionem fecisset, hinc occasionem arripuit nonnulla eorum, quæ de rebus Asarum gestis audiverat, enarrandi, de quibus vid. not. ub.

[2] *Statuam suæ dignationis indicem*] *Dignationis* id est cultus et honoris, quem Othino præstabant. Justinus lib. XVIII cap. IV: *Cleomenes a Ptolemæo honorifice susceptus diu in summa dignatione regis vixit.* (S)

[3] *Confertissimo armillarum pondere*] Deorum imagines in septentrione vestibus (cfr. narratio de filiis Droplaugæ Sagabibl. I p. 93, vers. germ. p. 67) et inprimis armillis aureis erant ornatæ (vid. Færeiingasagam insertam edit. Islandicæ hist. regis Olavi Trygg. vol. I p. 127, Sagabibl. I p. 179, vers. germ. p. 154).

honoribus anteponens, uni familiarium se stupro subjecit; cujus ingenio simulacrum demolita, aurum publicæ superstitioni consecratum ad privati luxus instrumentum convertit. Nec pensi duxit impudicitiam sectari, quo promptius avaritia frueretur, indigna fœmina, quæ numinis conjugio potiretur. Hoc loci quid aliud adjecerim, quam tale numen hac conjuge dignum extitisse? Tanto quondam errore mortalium ludificabantur ingenia. Igitur Othinus, gemina uxoris injuria lacessitus, haud levius imaginis suæ quam tori læsione dolebat. Duplici itaque ruboris irritamento perstrictus, plenum ingenui pudoris exilium carpsit, eoque se contracti dedecoris sordes aboliturum putavit.

Cujus secessu Mitothin quidam præstigiis celeber perinde ac cœlesti beneficio vegetatus, occasionem et ipse fingendæ divinitatis arripuit, barbarasque mentes novis erroris tenebris circumfusas præstigiarum fama ad cerimonias suo nomini persolvendas adduxit. Hic deorum iram aut numinum violationem confusis permixtisque sacrificiis expiari negabat, ideoque eis vota communiter nuncupari prohibebat, discreta superum cuique libamenta constituens. Qui cum, Othino redeunte, relicta præstigiarum ope, latendi gratia Pheoniam[1] accessisset, concursu incolarum occiditur. Cujus extincti quoque flagitia patuere; siquidem busto suo propinquantes repentino mortis genere consumebat, tantasque post fata pestes edidit, ut pæne tetriora mortis quam vitæ monumenta dedisse videretur, perinde ac necis suæ pœnas a noxiis exacturus. Quo malo obfusi incolæ egestum tumulo corpus capite spoliant, acuto pectus stipite transfigentes[2]; id genti remedio fuit.

[1] *Pheoniam*] Errant haud dubie, qui nominis similitudine ducti insulam Fioniam indigitari existimant. Primum quidem neque Saxo neque ullus scriba Danus Pheoniam pro noto Fioniæ nomine facile posuisset. Deinde secessus ille, in quo Mitothinus latibulum quæsivisse fertur, haudquaquam in media Dania, sed in ultimis terrarum oris quærendus est. Potius igitur de Phinnia in extrema septentrione sita et multorum portentorum sede autor fabulæ cogitasse videtur.

[2] *Acuto pectus stipite transfigentes*] Perantiqua et ad recentiora usque sæcula durans innuitur superstitio, qua homines larvarum terriculamen-

Post hæc Othinus, conjugis fato[1] pristinæ claritatis opinione recuperata ac veluti expiata divinitatis infamia, ab exilio regressus cunctos, qui per absentiam suam cœlestium honorum titulos gesserant, tanquam alienos deponere coegit, subortosque magorum cœtus veluti tenebras quasdam superveniente numinis sui fulgore discussit. Nec solum eos deponendæ divinitatis, verum etiam deserendæ patriæ imperio constrinxit, merito terris extrudendos ratus, qui se cœlis tam nequiter ingerebant.

Interea Asmundus, Svibdageri filius, in ultionem patris pugna cum Hadingo congressus, ut filium Henricum, cujus caritatem etiam proprio spiritui præferebat, fortissime dimicantem occidisse cognovit, avido fati animo lucem perosus, tali carmen voce compegit:

Quis nostra fortis ausit arma sumere?
Nil proficit cassis vacillanti nitens[2],
Lorica jam nec commode fusum tegit[3];
Armis ovemus, interempto filio;
Cujus mori me cogit imminens amor,
Caro superstes ne relinquar pignori.
Utraque ferrum comprimi juvat manu;
Nunc bella, præter scuta, nudo pectore,
Exerceamus fulgidis mucronibus.
Ferocitatis fama nostræ luceat;

ta averruncare conati sunt. Similia narrantur de cadavere regis Abelis (Hvidtfeldts Krönike Vol. I p. 233; cnfr. Jonge Nordsiellandske Almues Overtro 1798 p. 322—323.

[1] *Conjugis fato*] Hoc est uxoris morte. Ita dixit Valerius Maximus de Druso lib. V cap. 5, 3: *quamquam fato jam suo quam ullius officio propior erat.*

[2] *Cassis vacillanti nitens*] Hæc de seipso jam vitæ pertæsus Asmundus pronuntiat. Confert autem se cum re aliqua *vacillante*, hoc est, nutante et labante, indicans se lapsui vicinum esse, et proprio in ruinam pondere devergere, ut infra loquitur Ulvilda. (S)

[3] *Lorica jam nec commode fusum tegit*] Ordo est: *lorica non commode tegit fusum*, id est, peremtum. Nullo enim indiget munimento, qui jam mortem oppetiit. Sed intelligenda hæc sunt de eo, qui mortem læto animo exspectans nil pensi habet quibuscumque se exponere periculis. *Fusum* igitur hic erit *tantum non fusum*, *fere peremtum*. (S)

Audacter agmen obteramus hostium;
Nec longa nos exasperent certamina,
Fugaque fractus conquiescat impetus[1].

Quo dicto, geminam capulo manum injiciens, absque periculi respectu, reflexo in tergum clypeo, complures in necem egit. Igitur Hadingo familiarium sibi numinum præsidia postulante, subito Vagnoftus[2] partibus ejus propugnaturus advehitur. Cujus aduncum Asmundus gladium[3] contemplatus, hanc in vocem carmine clamabundus erupit:

Quid gladio pugnas incurvo[4]*?*
Ensiculus fato tibi fiet,
Framea torta necem generabit.
Hostem namque manu superandum
Carminibus lacerare fidis,
Plus verbis quam vi connisus,
In magna vires ope ponens.
Quid me sic umbone retundis,
Audaci jaculo minitando?
Cum sis criminibus miserandis
Obsitus et maculis refertus.
Infamis sic te nota sparsit
Putentem vitiis labeonem.

[1] *Fugaque fractus conquiescat impetus*] Hæc ἀποφατικὰ existimo, quasi diceret: *Nec fuga fractus conquiescat impetus*, ut sensus sit: Non committam, ut generosus ille et Martius impetus, quem avido mortis animo concepi, turpi fuga *fractus* et debilitatus conquiescat et tandem in nihilum recidat. (S)

[2] *Vagnoftus*] Pater erat Hartgrepæ; vid. sup. p. 36, igitur Gigantum sive Jotunorum unus. In Edda Snorronis recensetur inter Gigantes; vid. Edd. Snor. ed. Raskii p. 211.

[3] *Cujus aduncum gladium*] Ex sequentibus patet hic non de gladio Vagnhofti sed Hadingi, quem solum Asmundus compellat, esse sermonem, neque per gladium aduncum intelligi ensem recurvatum, sed hastam hamo adunco munitam.

[4] *incurvo*] Pro *incurvo* Stephanius perperam ex conjectura posuit *recurvo*. *Recurvus* est retrorsum flexus, *incurvus* vero introrsum flexus. Ita Valerius Maximus narrat lib. II, cap. 3, 3 *velites brevibus et incurvis hastis fuisse armatos.* Totus carminis tenor ostendit, Asmundum eandem hastam amentatam describere, qua paulo post confossus occumbit.

Hæc vociferantem Hadingus hasta trajicit amentata[1]. Sed nec mortis Asmundo solatia defuere. Siquidem inter exiguas vitæ reliquias vulneratum interfectoris pedem perpetua claudicatione mulctavit, cladem que suam parvulo ultionis momento memorabilem reddidit. Ita alterum membri debilitas, alterum vitæ finis excepit. Corpus ejus solenni funere elatum apud Upsalam regiis procuratur exequiis. Cujus conjux Gunnilda, ne ei superesset, spiritum sibi ferro surripuit, virumque fato insequi quam vita deserere præoptavit. Hujus corpus amici sepulturæ mandantes mariti cineribus adjunxerunt, dignam ejus tumulo rati, cujus caritatem vitæ prætulerat. Jacet itaque Gunnilda aliquanto speciosius virum busti quam tori societate complexa.

Post hæc Hadingo victore Svetiam populante, Asmundi filius, Uffo nomine, conserendæ manus diffidentia adductus in Daniam exercitum trajicit, hostilesque lares incessere quam proprios tueri satius duxit, opportunum propulsandarum injuriarum genus existimans, quod ab hoste pateretur, inferre. Ita Danis ad propria defensanda redire compulsis salutemque patriæ exterarum rerum dominio præferentibus, domesticum solum hostilibus armis vacuefactum repetiit.

Igitur cum Hadingus e bello Svetico regressus ærarium suum, quo bellis ac spoliis quæsitas opes excipere consvevit[2], furto violatum animadverteret, continuo custodem ejus Glumerum suspendio consumpsit, callidoque commenti genere edixit, ut, si quis e noxiis ablata referre curasset, honoris locum, quem Glumerus possederat, obtineret. Quo promisso sontium quidam beneficii percipiendi quam criminis tegendi studiosior redditus, pecuniam regi reportandam curavit. Quem conscii in summam principis amicitiam receptum putantes, nec uberius quam fidelius honoratum credentes, et ipsi pari præmii spe relatis pecuniis reatum detegunt. Quorum confessio primum honoribus ac beneficiis excepta, mox suppliciis punita, haud parvum vitandæ cre-

[1] *Hasta amentata*] *Amentata* hoc est, loris adstricta, quibus telis hodie utuntur Grœnlandi. (S) Islandis krokaspiot. De forma ejus vid. Jahn Udsigt over Nordens Krigsvæsen p. 220.

[2] *Consvevit*] Apud Steph. legitur ex correctione *consveverat*.

dulitatis[1] documentum reliquit. Dignos dixerim, qui solutæ taciturnitatis pœnas patibulis luerent, quos cum silentii salubritas tutos præstare posset, vocis stoliditas in exitium pertraxit.

His gestis, Hadingus per summum integrandi belli apparatum hyberna permensus, verno sole frigoribus liquatis Svetiam repetit, ibique lustrum militando confecit. Cujus milites, diuturnæ expeditionis negotio consumptis alimentis, ad ultimam pæne tabem redacti, silvestribus fungis famem lenire cœperunt. Tandem per summam necessitatis indigentiam commanducatis equis[2], ad postremum canina cadavera corporibus indulserunt. Sed neque humanis artubus vesci nefas habitum. Itaque Danis in extremas desperationis angustias compulsis, nocte concubia, sine auctore tale castris carmen insonuit[3]:

Tetro penates omine patrios
Liquistis, hoc rus Marte sequi rati.
Quæ vana mentes ludit opinio?
Quæ cæca sensus corripuit fides[4]*,*
Hoc arbitrantes posse solum capi?
Non amplitudo Svetica cedere,
Non exterorum Marte valet quati.
At summa vestri defluet agminis,
Cum Marte nostros cœperit aggredi.
Nam cum ferocem vim fuga solverit,
Et prœliorum pars vaga labitur,
In terga dantes Marte prioribus[5]
Cædis potestas liberior datur,
Majorque ferri parta licentia,
Cum sors rebellem præcipitem fugat;
Nec tela tendat, quem metus abstrahit.

[1] *Credulitatis*] Ita Stephanius recte reposuit pro *crudelitatis*, qui in editione principe manifestus est error.

[2] *Commanducatis equis*] vid. not. ub.

[3] *Carmen insonuit*] Simile præsagium commemoratur in historia Styrbjörni; vid. Sched. Arii Multiscii ex ed. Wormii p. 113.

[4] *Quæ cæca sensus corripuit fides*] *Fides* pro fiducia sui, confidentia. (S)

[5] *Marte prioribus*] Superioribus, qui victoriam obtinent, qui superiores et victores evadunt. (S)

Quod præsagium crebra Danorum cæde sequens lucis eventus implevit. Nocte postera vocem hujusmodi, incerto auctore editam, Svetica auribus juventus excepit.

Quid me sic Uffo provocat[1]
Seditione gravi,
Pœnas daturus ultimas?
Confodietur enim
Multa premendus cuspide,
Exanimisque ruet,
Audaciam cœpti luens.
Nec petulantis erit
Livoris intactum scelus[2]*:*
Augurioque meo,
Cum bella primum gesserit,
Contuleritque manum,
Excepta membris spicula
Corpus ubique petent,
Crudosque hiatus vulnerum
Fascia nulla premet;
Nec ampla plagarum loca
Contrahet ulla salus.

Eadem nocte congressis exercitibus, duo senes humano habitu tetriores, capitibus coma vacuis, inter siderum micatus triste visu caluitium præferentes, contrariis votorum studiis monstriferos divisere conatus. Siquidem alter Danorum partibus intendebat, alter Sveonum studiosus extabat. Victus Hadingus cum in Helsingiam confugisset, ibique solis feruore percalefactum corpus frigida maris aqua sublueret, inauditi generis belluam crebris ictibus attentatam oppressit, necatamque in castra perferendam curavit. Quem facto ovantem obvia fœmina hac voce compellat:

[1] *Quid me sic Uffo provocat*] Carmen est dicolon distrophon; prior quisque versus est jambicus dimeter, secundus dactylicus Archilochius dimeter hypercatalectus, constans duobus dactylis et syllaba. (S) Prius carmen dira præsagierat Danis, hocce vero duci Svecorum necem minatur.

[2] *Nec erit .... intactum scelus*] Id est: nec erit scelus impunitum.

Seu pede rura teras[1], *seu ponto carbasa tendas,*
Infestos patiere Deos, totumque per orbem
Propositis inimica tuis elementa videbis.
Rure rues, quatiere mari, dabiturque vaganti
Perpetuus tibi turbo comes, nec deseret unquam
Vela rigor[2]*; nec tecta tegent, quæ si petis, icta*
Tempestate ruent; diro pecus occidet algu[3].
Omnia præsentis sortem vitiata dolebunt.
Ut scabies fugiere nocens, nec tetrior ulla
Pestis erit. Tantum pœnæ vis cœlica pensat.
Quippe unum e superis alieno corpore tectum[4]
Sacrilegæ necuere manus: sic numinis almi
Interfector ades! Sed cum te exceperit æquor;
Carceris Æolici[5] *laxos patiere furores.*
Te Zephyrus Boreasque ruens, te proteret Auster,
Et conjuratos certabunt edere flatus;
Donec divinum voto meliore rigorem
Solveris et meritam tuleris placamine pœnam.

Regressus igitur Hadingus eodemque cuncta tenore perpessus tranquilla quæque proprio turbidabat[6] adventu. Siquidem navigante eo oborta nimbi vis ingenti classem tempestate consumpsit. Naufragum hospitia petentem subita penatium strages excepit. Nec ante malo remedium fuit, quam scelere sacrificiis expiato cum superis in gratiam redire potuisset. Siquidem

[1] *Seu pede rura teras*] De hac imprecandi formula vid. not. ub.

[2] *Nec deseret unquam vela rigor*] Rigor est frigus vehemens, quod vela torporata pro lubitu contrahere vetat.

[3] *Occidet algu*] Algu pro algore. Eandem vocis formam adhibuere Lucretius lib. III, 5 et Plautus Mostell. act. 1, scen. 3, 35. (S)

[4] *Quippe unum e superis alieno corpore tectum*] vid. not. ub.

[5] *Carceris Æolici*] Respexit noster ad versus Æneid. lib. I, 52-54: Hic vasto rex Æolus antro Luctantes ventos tempestatesque sonoras Imperio premit ac vinclis et carcere frenat. (S)

[6] *Turbidabat*] id est turbida reddebat. Marciani Capellæ peculium est id vocis, quod apud eum legitur lib. I pag. 18, lib. II pag. 40. (S)

propitiandorum numinum gratia Frö Deo[1] rem divinam furvis hostiis fecit[2]. Quem litationis morem annuo feriarum circuitu repetitum posteris imitandum reliquit. Fröblod[3] Sveones vocant.

Cumque forte gigantum quendam Nitherorum regis[4] Haquini filiam Regnildam pactum animadverteret, indignam rei conditionem perosus, per summam futuræ copulæ detestationem ingenuo ausu nuptias præcucurrit, Norvagiamque profectus, tam fœdum regiæ virginis amatorem armis oppressit. Adeo namque virtutem otio prætulit, ut, cum regiis deliciis frui liceret, non solum suas, verum etiam alienas injurias propulsare omni voluptate jucundius duceret. Auctorem beneficii puella crebris obtusum vulneribus[5], ignara, medendi cura prosequitur. Cujus ne notitiam sibi temporis interjectus eriperet, crus ejus annulo vulneri incluso obsignatum reliquit. Eadem postmodum a patre eligendi mariti libertate donata, contractam convivio juventutem curiosiore corporum attrectatione lustrabat, deposita quondam insignia perquirens. Spretis omnibus, Hadingum latentis annuli in-

[1] *Frö Deo*] Frö Deus eo nomine nusquam apud Islandos occurrit, sed certe nullus alius est, quam Freir sive Yngvefreir, unus ex diis majorum gentium, qui per totum quidem septentrionem, inprimis vero Upsaliæ cultus fuit.

[2] *rem divinam furvis hostiis fecit*] Furvis id est nigris; Festus: *Furvum bovem, id est, nigrum, quem immolabant Averno.* Valerius Maximus II, 4, 5: *præcipere ut ad Ditis patris et Proserpinæ aram .. furvæ hostiæ immolarentur.* (S)

[3] *Fröblod*] Stephanus posuit *Fröbloth* juxta scribendi morem Islandorum, sed editio princeps habet *Fröblod,* quam molliorem pronuntiandi rationem ipse Saxo haud dubie secutus est. Islandicum *blota* (a subst. *blot* sangvis) significat 1) mactare 2) victimas offerre 3) colere. *Fröblod* est igitur 1) sacrificium Deo Frö oblatum, 2) festum huic Deo sacratum, quemadmodum *Disarblot, Alfarblot* sunt festa Disis, Alfis sacrata. Vox Fröblot in scriptis Islandorum antiquioribus vix occurrit, sed festum, quo Freiero rem sacram præcipue fecerunt, dixerunt *vetrnáttablot.* De alia horum sacrificiorum origine a Saxone lib. III allata plura infra sunt afferenda.

[4] *Nitherorum regis*] Nitherorum gens ignota. Unus codex compendii Gheysmeri habet *Rutenorum.* Script. rer. Dan. II p. 292. Eandem lectionem amplectitur versio Sax. antiqua.

[5] *Obtusum vulneribus*] Pro *obtusum* Stephanius posuit *offusum.*

dicio deprehensum amplectitur, eique se conjugem donat, qui conjugio suo gigantem potiri passus non fuerat.

Apud quam deversante Hadingo mirum dictu prodigium incidit[1]. Siquidem cœnante eo fœmina cicutarum gerula propter foculum humo caput extulisse conspecta, porrectoque sinu percontari visa, qua mundi parte tam recentia gramina brumali tempore fuissent exorta. Cujus cognoscendi cupidum regem, proprio obvolutum amiculo, refuga secum sub terras abduxit; credo, diis infernalibus ita destinantibus, ut in ea loca vivus adduceretur, quæ morienti petenda fuerant. Primum igitur vapidæ cujusdam caliginis nubilum penetrantes, perque callem diuturnis adesum meatibus incedentes, quosdam prætextatos amictosque ostro proceres conspicantur; quibus præteritis loca demum aprica subeunt, quæ delata a fœmina gramina protulerunt. Progressique præcipitis lapsus ac liventis aquæ fluvium[2] diversi generis tela rapido volumine detorquentem eundemque ponte meabilem factum offendunt. Quo pertransito binas acies mutuis viribus concurrere contemplantur; quarum conditionem a fœmina percontante Hadingo, ii sunt, inquit, qui ferro in necem acti, cladis suæ speciem continuo protestantur exemplo, præsentique spectaculo præteritæ vitæ facinus æmulantur. Prodeuntibus murus aditu transcensuque difficilis obsistebat; quem fœmina nequicquam transilire conata, cum ne corrugati quidem corporis exilitate proficeret, galli caput, quem secum forte deferebat, abruptum ultra mœnium septa jactavit, statimque redivivus ales resumpti fidem spiraculi claro testabatur occentu.

Regressus igitur Hadingus patriamque cum conjuge repetere orsus, imminentium sibi piratarum insidias celeri navigatione

[1] *Mirum dictu prodigium incidit*] De hoc ad inferos itinere vid. not. ub.

[2] *Liventis aquæ fluvium*] Marcianum Capellam hoc loco imitatus est Saxo, cujus hæc exstat amnium nonnullorum descriptio lib. I p. 6: *Primus diffusioris ac prolixi ambitus gurges liventis aquæ volumine nebuloso atque algidis admodum pigrisque cursibus hæsitabat .... Tertius rubeo igne rutilantes festinataque rapiditate præcipites fragrososque cursus anhela sulphureus celeritate torquebat.* (S)

cassavit[1]. Qui licet iisdem pæne flatibus juvarentur, ipsum tamen æquora præsulcantem paribus velis occupare non poterant.

Inter hæc Uffo, cum miræ pulchritudinis filiam haberet, potiturum ea, qui vita Hadingum spoliaret, edixit. Quo pacto Thuningus quidam admodum solicitatus, adscita Biarmensium manu[2], votivum studuit impetrare progressum. Quem excepturus Hadingus, dum classe Norvagiam præteriret, animadvertit in littore senem[3] crebro amiculi motu appellendi navigii monitus afferentem. Quem, repugnantibus sociis damnosumque profectionis diverticulum affirmantibus, nave susceptum centuriandi exercitus auctorem habuit[4], in ordinanda agminum ratione curiosius attendere solitum, ut prima per dyadem phalanx, ac per tetradem secunda constaret, tertia vero ogdoadis adjectione succresceret, semperque priorem insequens duplicitatis augmento transscenderet. Idem quoque funditorum alas in extremam aciem concedere jussit eisque sagittariorum ordines[5] sociavit. Ita digestis in cuneum catervis, ipse post bellatorum terga consistens, ac folliculo, quem cervici impensum habebat, balistam extrahens, quæ primum exilis visa, mox cornu tensiore prominuit, denos nervo calamos adaptavit[6]; qui vegetiore jactu pariter in hostem detorti,

[1] *Celeri navigatione cassavit*] Hoc est, irritas reddidit, frustratus est, evasit. (S) Cassare est vox infimæ latinitatis, quæ apud Sidonium Apollinarem et Cassiodorum occurrit; a scriptoribus medii ævi sæpius adhibetur v. c. ab Adamo Brem. hist. eccles. lib. I c. 41: *Collecta apud Triburiam synodo cassata sunt apostolicæ sedis privilegia.*

[2] *Adscita Biarmensium manu*] De Biarmensibus vid. not. ub.

[3] *Animadvertit in littore senem*] Senex ille ex mente autoris nullus alius quam Odinus. Similia de apparitione Odini narrantur in Volsungasaga cap. 26, Nornagestsaga cap. 6 in Fornald. sög. vol. I p. 324; vid. not ub.

[4] *Centuriandi exercitus auctorem habuit*] Centuriare est in centurias digerere, deinde in genere milites in certos ordines disponere. Valerius Maximus lib. III cap. 2, 8: *Reddendus est nunc Romanæ juventuti debitus honos et gloriæ titulus, quæ equis delapsa seipsam centuriavit, atque hostium exercitum rupit.* De ipsa re vid. not. ub.

[5] *Sagittariorum ordines*] In pugna quoque Bravallensi infra lib. VII descripta sagittarii in ultima acie fuere collocati.

[6] *Denos nervo calamos adaptavit*] Ita quoque narratur in Jomsvikingasaga cap. 44 (Danasögur p. 136), in prœlio isto acerrimo, quod Haquinus comes cum athletis Julinensi-

totidem numero vulnera confixerunt. Tunc Biarmenses, arma artibus permutantes, carminibus in nimbos solvere cœlum lætamque aeris faciem tristi imbrium aspergine confuderunt. E contrario senex obortam imbrium molem obvia nube pellebat, madoremque pluviæ nubilo castigabat objectu. Victorem Hadingum dimissus senex non vi hostili, sed voluntario mortis genere consumendum prædixit, clarisque bellis obscura ac longinquis finitima præponere vetuit.

Quo relicto, Hadingus ab Uffone per colliquii simulationem in Upsalam accersitus, amissis per insidias sociis, noctis habitu protectus aufugit. Nam Danis ædis, in quam convivii nomine contracti fuerant, excessum petentibus præsto erat, qui cujusque exertum foribus caput ferro demeteret. Cujus facti injuriam prœlio insecutus Uffonem oppressit ejusque corpus, deposito odio, conspicui operis mausoleo mandavit, amplitudinem hostis elaborato busti splendore confessus. Ita, quem vivum hostili studio insectari solebat, extinctum honoris impendio decorabat. Et ut sibi devictæ gentis animos conciliaret, fratrem Uffonis Hundingum regno præfecit, ne imperium potius in exteros transfusum, quam in Asmundi familia continuatum videretur.

Cumque, sublato jam æmulo[1], complures annos per summam armorum desvetudinem rerum agitatione vacuus exegisset, tandem diutinum ruris cultum nimiamque maritimarum rerum abstinentiam causatus et quasi bellum pace jucundius ratus, talibus seipsum culpare desidiæ modis aggreditur:

Quid moror in latebris opacis[2],
Collibus implicitus scruposis,

bus conseruit, duas striges sive, si placet, deas Haquini tutelares, Thorgerdam Holgabrudam et sororem Yrpam, gravissima tempestate coorta in navigio comitis apparuisse, tela mortifera ad numerum digitorum in naves hostiles intendentes.

[1] *Sublato jam æmulo*] *Æmulus* Saxoni passim est inimicus, adversarius, hostis. Utitur in eadem significatione Salvianus Massiliensis lib. IV contra avaritiam p. 168: *Pæne omnis sermo divinus habet æmulos suos; quot genera præceptorum sunt, tot adversariorum.* (S)

[2] *Quid moror in latebris opacis*] Hi rhythmi continent paraphrasin versuum nonnullorum, quos Edda Snor-

Nec mare more sequor priori?
Eripit ex oculis quietem
Agminis increpitans lupini
Stridor et usque polum levatus
Questus inutilium ferarum
Impatiensque rigor leonum.
Tristia sunt juga vastitasque
Pectoribus truciora fisis[1].
Officiunt scopuli rigentes
Difficilisque situs locorum
Mentibus æquor amare svetis.
Nam freta remigiis probare,
Officii potioris esset,
Mercibus ac spoliis ovare,
Æra aliena sequi locello[2],
Æquoreis inhiare lucris[3],

ronis (Gylfaginning 21 p. 27-28) tribuit Niordio Asarum uni et uxori ejus Skade (vid. not. ub.)

[1] *Tristia sunt juga vastitasque pectoribus truciora fisis*] Explicationem hujus loci obscurioris dedit Stephanius a Pontano secum communicatam, cujus summa huc redit: *Ita statuo, ut intelligatur verbis iis Hadingus rex indicare: injucundum esse sibi otium, perque montium juga et nemorum solitudines inerrare, sibi præsertim, truciora ac gloriosiora tolerare ac patrare fiso ausoque. Eum enim in modum accipio Pectoribus truciora fisis, ut scilicet fisis a verbo fido, fisus sum archaice et elliptice eo pacto usurparit. Hocque verum videri firmant, quæ continue subjungit. Nam quomodo ante dixerat pectoribus truciora fisis, ita deinde mentibus æquor amare svetis. Elliptice autem quod dixi prolatum, fisis truciora pro fisis tolerare, aggredi atque exequi truciora majoraque, rarum quidem, si receptum latine loquendi usum spectes, at secundum morem ac consvetudinem antiqui sermonis rarum aut novum haud sit.*

[2] *Æra aliena sequi locello*] Alienas opes magna sollertia et assiduo studio eum in finem quærere et venari, ut mei juris facere possim, ut meam crumenam iis impleam et sic per alienam jacturam ditescam. *Locellus* parvus loculus seu crumenula est. (S)

[3] *Æquoreis inhiare lucris*] Editio princeps habet *æquoris*, sed metrum est dactylicum Alcaicum catalecticum, uti illud Venusini vatis *Flumina constiterint acuto*; hinc igitur Stephanius jure suo posuit *æquoreis*. Lucra æquorea sunt, quæ quis per lon-

Quam salebras nemorumque flexus
Et steriles habitare saltus.

Cujus uxor, ruralis vitæ studio maritimarum avium matutinos pertæsa concentus, quantum in sylvestrium locorum usu voluptatis reponeret, hac voce detexit:

Me canorus angit ales immorantem littori[1]
Et soporis indigentem garriendo concitat.
Hinc sonorus æstuosæ motionis impetus
Ex ocello dormientis mite demit otium,
Nec sinit pausare noctu[2] *mergus alte garrulus,*
Auribus fastidiosa delicatis inserens,
Nec volentem decubare recreari sustinet,
Tristiore flexione diræ vocis obstrepens.
Tutius sylvis fruendum dulciusque censeo.
Quis minor quietis usus[3] *luce, nocte carpitur,*
Quam marinis immorari fluctuando motibus?

Eodem tempore Tosto quidam, obscuro Jutiæ loco ortus, ferocitate clarus emersit. Plebe namque vario petulantiæ genere lacessita, late crudelitatis famam extulit, tantaque malignitatis opinione percrebuit, ut Facinorosi cognomine notaretur. Sed nec exterorum injuriis abstinens, post fœdam patriæ vexationem etiam Saxoniam tentat. Cujus duce Syfrido, laborantibus prœlio sociis, pacem petente, fore, quod ab ipso poscebatur, asseruit, dummodo sibi gerendi cum Hadingo belli societatem polliceri voluisset. Refragantem illum conditionique parere metuentem acri minarum genere ad eam, quam optabat, promissionem perduxit. Fit enim, ut, quod blande non struitur, minaciter impetretur. A quo terrestri negotio[4] superatus Hadingus, cum victoris classem

ginquas navigationes et maritimas negotiationes adipiscitur.

[1] *immorantem littori*] In locis maritimis diuturnas trahentem moras. (S)

[2] *Nec sinit pausare noctu*] *Pausare* est dormire, requiescere. Christianis auctoribus *pausantes* illi dicuntur, qui pausa vivendi facta requiescunt in domino. (S)

[3] *Quis minor quietis usus*] Ed. pr. habet: *quis major quietis usus*, sed recte Stephanius emendavit, ut constaret sibi versus. Sensus est: Ubi minor quietis usus percipitur, sive, quid magis inquietum quam immorari undis.

[4] *Terrestri negotio*] hoc est, terrestri prœlio, seu pugna, quam terra

inter fugiendum repertam perfossis lateribus[1] navigationi inutilem reddidisset, concessam scapham in altum direxit. Quem Tosto occidisse ratus, cum diu inter promiscua necatorum cadavera quæsitum reperire non posset, ad classem regressus, animadvertit eminus myoparonem mediis maris æstibus fluctuantem. Quem cum adductis in altum navigiis persequi statuisset, fractionis periculo revocatus, ægre littus repetiit. Tunc correptis integris cœptum viæ genus exequitur. Hadingus, occupari se videns, percontari comitem cœpit, an nandi usum calleret, neganteque eo, fugæ diffidentia sponte eversi navigii concavas partes amplexus, mortis fidem insequentibus fecit. Securum deinde Tostonem inopinatumque et spoliorum reliquiis avidius incubantem[2] adortus, prostrato exercitu, prædam deserere coegit, suamque ejus fuga ulciscitur.

Nec Tostoni in vindictam sui animus defuit. Nam cum ob accepti vulneris magnitudinem[3] reparandarum intra patriam virium copiam non haberet, legati titulo Britanniam petiit. In qua profectione navigationis socios in aleæ lusum per lasciviam contraxit, rixamque a tesserarum jactibus ortam funesta cæde finire docuit. Ita placido exercitii genere discordiam per totum navigium diffudit, cruentamque pugnam mutatus lite jocus progenuit. Et ut aliquod ex alieno malo commodum caperet, correptis interfectorum pecuniis, Collonem quendam[4] piratica tunc tempo-

commiserat. Vix hanc vocem memini me ea significatione alibi legisse. (S)

[1] *Perfossis lateribus*] Naves eodem strategemate perforantur lib. 2, lib. 5, et lib. 13. (S) Islandi eadem arte præsidium contra hostes insequentes quæsiverunt; vid. Kormakssaga p. 68.

[2] *Spoliorum reliquiis avidius incubantem*] Sensus est: dum Tosto, veluti draco auro incubans, se a spoliis suis haud divelli patitur, ita ut majorem opum servandarum, quam Hadingi debellandi curam gerat, inopinato Hadingi impetu opprimitur.

[3] *Nam cum ob accepti vulneris magnitudinem*] Id est acceptam cladem. Qua notatione vox hæc Saxoni perquam usitata. Justinus lib. II cap. 11: *Xerxes duobus vulneribus terrestri prælio acceptis experiri maris fortunam statuit.* (S)

[4] *Collonem quendam*] Hellr nomen, in narrationibus Islandorum fabulosis sæpius tribuitur viris ferocissimis (Fornaldarsögur vol. III p. 542 p. 598, vol. II p. 386).

ris insignem adscivit. Quo comite parvo post in patriam reversus, cum Hadingo, suam quam militum fortunam expendere præoptante, ex provocatione congressus occiditur. Nolebant enim priscæ fortitudinis duces universorum discrimine exequi, quod paucorum sorte peragi potuisset.

His gestis, Hadingo defunctæ conjugis species per quietem obversata sic cecinit:

Bellua nata tibi est rabiem domitura ferarum,
Quæque truci rapidos atteret ore lupos.

At post pauca subjunxit:

Fac caveas; ex te nocuus tibi prodiit ales,
Felle ferox bubo, voce canorus olor[1].

Rex mane, sopore discusso, cuidam conjecturarum sagaci[2] visum exponit. Qui lupi nomine futuræ ferocitatis filium interpretatus, oloris vocabulo filiam denotavit, illum hostibus perniciosum, hanc patri insidiosam fore præsagiens. Eventus augurio respondit. Siquidem Hadingi filia Ulvilda[3], privato cuidam Guthormo denupta[4], sive copulæ indignitate sive claritatis affectatione permota, maritum in parentis cædem absque pietatis respectu solicitat, reginam se, quam regis filiam censeri malle præfata. Cujus exhortationis modum iisdem pæne verbis, quibus ab ipsa editus fuerat[5], explicare constitui; qui fere hujusmodi erat:

[1] *Canorus olor*] Olores in somniis indicare foeminas, vulgaris erat inter Islandos opinio; cnfr. Hist. Gunlaugi Vermilingvis cap. 2 p. 32, Floamannasaga cap. 24.

[2] *Cuidam conjecturarum sagaci*] Hoc est, somniorum interpreti, qui inde *conjector* dicebatur. Quinctilianus lib. III cap. 6: *conjectura dicta est a conjectu, id est ductione (sive directione) quadam rationis ad veritatem, unde etiam somniorum atque ominum interpretes conjectores vocamus.* (S)

[3] *Ulvilda*] In nomine omen; quæ enim moribus lupinum retulit ingenium, ejus nomen a lupo (Ulfr) originem traxerat.

[4] *Cuidam Guthormo denupta*] Vox est Apulejo familiarissima, ut lib. V p. 166: *Quod si viri sui faciem ignorat, Deo profecto denupsit.* (S)

[5] *Iisdem pœne verbis, quibus ab ipsa editus fuerat*] His verbis testatur Saxo se carmen lingva vernacula compositum latinitate donasse. Arrisit haud dubie nostro carminis tenor, qui amplum in locos communes expatiandi campum præbere visus est.

O miseram me, cujus nobilitatem dispar copulæ nexus obtenebrat! O infelicem, cujus stemmati rustica jugatur humilitas! O infortunatam principis prolem, quam tori lege plebejus æquiparat! Miserandam regis filiam, cujus decorem ignavus pater in obsoletos ac despicabiles transmisit amplexus! Infaustam matris sobolem, cujus felicitati tori commercium derogat; cujus munditiam immunditia ruralis attrectat, dignitatem indignitas vulgaris inclinat, ingenuitatem conditio maritalis extenuat! At si quis tibi vigor inest, si qua mentem virtus possidet, si dignum te regis generum probas, socero fasces eripe, genus probitate redime, prosapiæ defectum virtute æstima, sangvinis damnum animo pensa. Felicior est honos audacia, quam hæreditate quæsitus. Melius virtute culmen, quam successione conscenditur. Aptius honores meritum, quam natura conciliat. Adde quod senectutem subruere nefas non est, quæ proprio in ruinam pondere suppressa devergit. Sufficient socero tot temporum fasces; senilis tibi potestas obveniat, quæ si te frustrata fuerit, alteri cedet. Lapsui vicinum est, quicquid senio constat[1]. Sat illi regnasse sit; tibi quandoque præesse conveniat. Malo præterea virum regnare, quam patrem. Malo regis conjunx, quam nata censeri. Melius est principem intus amplecti, quam exterius venerari, gloriosius nubere regi, quam obsequi. Ipse quoque tibi sceptrum, quam socero malle debeas. Proximum sibi quemque natura constituit. Aderit cœpto facultas, si facto voluntas accesserit. Nihil est, quod non ingenio cedat. Instaurandum epulum est, exornandum convivium, providendi paratus, invitandus socer. Fraudi viam familiaritas simulata præstabit. Nullo melius quam affinitatis nomine insidiæ teguntur. Adde quod temulentia promptum cædi iter aperiet. Cumque rex capitis cultui intentus fabulis mentem, barbæ manum intulerit[2], pilorumque perplexio-

[1] *Lapsui vicinum est, quicquid senio constat*] Huc pertinet proverbium Islandicum: *Falls er von ad fornu trie,* id est, Ligno nutanti casus sperandus. (S)

[2] *Fabulis mentem intulerit*] Graphice hic pingitur rex sub finem convivii bene pransus ad carmina poetarum de rebus heroum gestis attendens et expers curarum barba ludens.

non crinali spico[1] seu pectinis enodatione discreverit[2], applicari ferrum visceribus sentiat. Minor occupatis solet cautela perquiri. Dextera tua tot scelerum vindex accedat. Pium est ultricem miserorum manum extendere.

Talibus insistente Uluilda, vir suggestione victus insidiis operam pollicetur. Interea Hadingus generi dolum cavere somnio monitus, petito convivio, quod ei filia caritatis simulatione paraverat, armatorum non longe præsidia statuit, quibus adversum insidias, cum res exigeret, uteretur. Quo cibum capiente, satelles in fraudis ministerium adscitus, occultato sub veste ferro, opportunum sceleri tempus tacitus expectabat. Quo rex animadverso collocatis in vicino militibus signum lituo dedit. Quibus continuo opem ferentibus, dolum in auctorem retorsit.

Interea rex Sveonum Hundingus occasum Hadingi falso acceptum nuncio inferiis excepturus[3], optimatibus contractis, eximiæ capicitatis dolium cereali liquore completum deliciarum loco medium convivis apponi præcepit, et ne quid celebritatis deesset, ipse ministri partibus assumptis, pincernam agere cunctatus non

[1] *Crinali spico*] Hanc vocem noster a suo Marciano Capella habet depromptam, cujus hi sunt versus Lib. IX p. 306. *Crinalem spicum pharetris deprome Cupido Libens capillum solvere.* Spicum pro spica veteres dixere; Cicero de Nat. Deor. lib. II. c. 42: *Spicum illustre tenens splendenti corpore virgo.* Quod etiam masculino genere usurpatum docet Festus Pompeius. Spicum vero per translationem dictum pro ferro in cuspidem desinente. (S) Hactenus recte Stephanius. Cum vero addit, spicum crinale hoc loco pectinem intelligi, vix Saxonem secum habet consentientem. Saxo enim spicum crinale cum pectine comparans hunc et illud aperte distingvit. Præterea rex eatenus modo cultui capitis intentus sistitur, quatenus describitur manus barbæ inferens illamque per otium spico crinali sive acu comatoria discernens. Tales acus in tumulis sepulcralibus adhuc inveniuntur, de quorum usu vid. not. ub.

[2] *Discreverit*] Hoc est, simplici pectinis officio discriminaverit, capillos turbatos compserit. Sic Apulejus lib. 2 Metam. p. 45 ed. in us. Delph. *Pectinis arguti dente tenui discriminatus.* (S)

[3] *Inferiis excepturus*] Solemne erat gentibus borealibus epulum ferale in defuncti honorem instituere, quod *Arveöl,* veluti cerevisiam hereditariam, appellarunt, cujus rei deinceps plura occurrunt exempla.

est. Cumque exequendi officii gratia regiam perlustraret, offenso gradu in dolium collapsus, interclusum humore spiritum reddidit[1], deditque pœnas sive Orco, quem falsa exequiarum actione placabat, sive Hadingo[2], cujus interitum mentitus fuerat. Quo cognito Hadingus, parem veneratori gratiam relaturus exstinctoque superesse non passus, suspendio se[3] vulgo inspectante consumpsit.

[1] *interclusum humore spiritum reddidit*] De hoc mortis genere vid. not. ub.

[2] *Deditque pœnas sive orco sive Hadingo*] Hunc locum quis e Justino negabit expressum? Eadem enim clausula librum historiæ XXXV finit: *Deditque pœnas et Demetrio, quem occiderat, et Antiocho, cujus mentitus originem fuerat.* (S)

[3] *Suspendio se*] De morte Hadingi et de fide historica totius de Hadingo narrationis vid. not. ub.

Finis libri primi.

Saxonis Grammatici Historiæ Danicæ

Liber Secundus.

Hadingo filius Frotho succedit, cujus varii insignesque casus fuere. Pubertatis annos emensus juvenilium præferebat complementa virtutum. Quas ne desidiæ corrumpendas præberet, abstractum voluptatibus animum assidua armorum intentione torquebat. Qui cum, paterno thesauro bellicis operibus absumpto, stipendiorum facultatem, qua militem aleret, non haberet, attentiusque necessarii usus subsidia circumspiceret, tali subeuntis indigenæ carmine concitatur:

Insula non longe est præmollibus edita clivis,
Collibus æra tegens et opimæ conscia prædæ.
Hic tenet eximium, montis possessor, acervum[1]
Implicitus gyris serpens[2] *crebrisque reflexus*
Orbibus et caudæ sinuosa volumina ducens
Multiplicesque agitans spiras virusque profundens.
Quem superare volens clypeo, quo convenit uti,

Liber secundus] In editione princ. inscriptio libri secundi hæc est: *Sequitur secundus de Frothone Hadingi filio, qui erat septimus rex Daciæ, et vulgo dicebatur Frothe geffmylde, id est, liberalis.* Hæc vero, quæ non argumentum libri continent, sed modo priorem ejus partem indicant, ut a librario quodam adjecta omisimus.

[1] *Hic tenet eximium, montis possessor, acervum*] De draconibus auro incubantibus vid. not. ub.

[2] *Implicitus gyris serpens*] Marcianus Capella sub initium lib. IV: *In læva quippe serpens gyris immanibus involutus.* (S)

Taurinas intende cutes, corpusque bovinis
Tergoribus tegito, nec amaro nuda veneno
Membra patere sinas; sanies, quod conspuit, urit[1].
Lingva trisulca micans patulo licet ore resultet[2],
Tristiaque horrifico minitetur vulnera rictu,
Intrepidum mentis habitum retinere memento;
Nec te permoveat spinosi dentis acumen[3],
Nec rigor, aut rapida jactatum fauce venenum.
Tela licet temnat vis squamea[4], *ventre sub imo*
Esse locum scito, quo ferrum mergere fas est;
Hunc mucrone petens medium rimaberis anguem.
Hinc montem securus adi, pressoque ligone
Perfossos scrutare cavos[5]; *mox ære crumenas*
Imbue[6], *completamque reduc ad littora puppim.*

Credulus Frotho solitarius[7] in insulam trajicit, ne comitatior belluam adoriretur, quam athletas aggredi moris fuerat[8]. Quæ cum aquis pota specum repeteret[9], impactum Frothonis ferrum

[1] *Sanies, quod conspuit, urit*] Urit id est lædit, exitium affert. Ita Virgil. lib. 2 Georg. 196, ubi caprarum morsum fructibus noxium esse docet: *urentes culta capellas.* (S)

[2] *Lingva trisulca micans patulo licet ore resultet*] Id est, licet lingvam subinde motitando exertet. Virgil. Georg. lib. III v. 439 *lingvis micat ore trisulcis.* (S)

[3] *spinosi dentis acumen*] Marcianus Capella loco supra dicto: *qui tamen mox emergens spinosorum dentium acumine venenato et assiduis hominem morsibus affligebat.* (S)

[4] *Tela licet temnat vis squamea*] Id est, consertio squamarum, quibus terga serpentum sunt obducta. (S)

[5] *Perfossos scrutare cavos*] Recurrit eadem vox infra lib. IV *extractum cavo gladium filio porrigit*, et lib. VII *puella cum repositis inibi spoliis cavo extrahitur.* Cavus est locus quilibet excavatus velut in speluncam; Horat. lib. 2 sermonum sat. VI, v. 81, 116. (S)

[6] *Mox ære crumenas imbue*] *Imbuere* videtur hoc loco vim explendi habere, et insignem aliquam copiam significare. Igitur *crumenas ære imbue* erit *imple eas thesauro reperto ad summum usque.* (S) Sic Valerius Maximus lib. III cap. 5, 1: *teterrimis ignaviæ ac nequitiæ sordibus imbuta nobilia portenta.*

[7] *Solitarius*] id est, solus, nullis comitatus. (S)

[8] *Quam athletas aggredi moris fuerat*] de hoc more vid. not. uber.

[9] *Quæ cum aquis pota specum repeteret*] De hac consvetudine serpentibus tributa vid. not. uber.

aspero cutis horrore contempsit. Sed et spicula, quæ in eam conjecta fuerant, eluso mittentis conatu læsionis irrita resultabant. At ubi nil tergi duritia cessit, ventris curiosius annotati mollities ferro patuit. Quæ se morsu ulcisci cupiens, clypeo duntaxat spinosum oris acumen impegit. Crebris deinde linguam micatibus ducens[1] vitam pariter ac virus efflavit.

Repertæ pecuniæ regem locupletem fecere; quibus instructus classe Curetum partibus[2] admovetur. Quorum Rex Dorno periculosi belli metu hujusmodi ad milites orationem habuisse fertur: Externum, proceres, hostem et totius ferme occidentis armis opibusque succinctum[3], salutarem pugnæ cunctationem[4] sectantes, inediæ viribus obtinendum curemus[5]. Internum hoc malum est[6]. Difficillimum erit domesticum debellare periculum. Facile famelicis obviatur. Melius adversarium esurie quam armis tentabimus, nullum hosti inedia acrius jaculum adacturi. Edax virium pestis edendi penuria nutritur. Armorum opem alimentorum inopia subruit. Illa, quiescentibus nobis, tela contorqueat, illa pugnæ jus officiumque suscipiat. Discriminis expertes discrimen licebit inferre. Exsangues absque sanguinis detri-

[1] *Crebris deinde linguam micatibus ducens*] Marcianus Capella sub initium lib. IV: *Anguis assurgens allambere foeminam crebris linguarum micatibus attentat.* (S)

[2] *Curetum partibus*] Frequens Saxoni est *partes* pro *ora, plaga, climate, regione, terra, provincia* aut simili ratione usurpare, ut hic *Curetum partibus*, id est, *regioni, terræ.* Sic lib. XI *apud Suddathorp, Juticarum partium oppidum.* Idque occurrit sæpius in medii et sequioris ævi scriptoribus. Ælnothus de vita S. Can. in Prooemio: *Jam vero Daciæ partibus quatuor quinquenniis demoratus.* (S)

[3] *Totius ferme occidentis armis opibusque succinctum*] Justinus lib. XXXV cap. 1: *Alexander totius ferme Orientis viribus succinctus.* (S)

[4] *Salutarem pugnæ cunctationem*] Fortasse ad illud Ennii de Fabio respicit: *Unus homo nobis cunctando restituit rem.*

[5] *Inediæ viribus obtinendum curemus*] Saxo infra lib. V: *Qui obtinere gestit, obniti debet. Obtinere* idem esse ac vincere, in potestatem redigere, eaque notione apud optimos Latinitatis Jurisconsultos usurpari contendit Caspar Barthius lib. XXX Adversar. cap. VIII. (S)

[6] *Internum hoc malum est*] Vegetius lib. III *Fames, ut dicitur, intrinsecus pugnat, et vincit sæpius quam ferrum.* (S)

mente præstare[1] poterimus. Inimicum otio superare fas est. Quis damnose quam tuto dimicare maluerit? Quis, cum impune certare liceat, pœnam experiri contendat? Felicior armorum successus aderit, si prævia fames bellum committit. Hac primam confligendi copiam duce captemus. Castra nostra tumultus expertia maneant, illa nostri loco decernat; quæ si victa cesserit, otium rumpendum est. Facile ab indefesso lassitudine concussus opprimitur. Adesa marcore dextera pigrior in arma perveniet. Lentiores ferro manus dabit, quem quispiam prius labor exhauserit. Præceps victoria est, ubi tabe consumptus cum robusto congreditur. Taliter indemnes aliis damnorum auctores fore poterimus[2].

His dictis, quæcunque tutatu difficilia animadvertit, defensionis diffidentia populatus adeo hostilem sævitiam in vastanda patria præcucurrit, ut nihil, quod a supervenientibus occupari posset, intactum relinqueret. Majorem deinde copiarum partem indubitatæ firmitatis municipio complexus, ab hoste se circumsideri permittit. Cujus Frotho oppugnandi diffidentia concitatus complures insolitæ profunditatis fossas intra castra fieri latenterque per corbes humum egeri et in fluvium mœnibus propin-

[1] *Exsangues præstare*] Id est, *interficere*. Insolens formula, cui sequens paronomasia *absque sanguinis detrimento* occasionem dedit.

[2] *Taliter indemnes aliis damnorum auctores fore poterimus*] In prioribus editionibus erat: *indemnes aliis Danorum auctores fore poterimus*. Quem locum Casp. Barthius ad Claudian. in Ruf. 2, 110 ita emendavit: *indemnes a telis Danorum victores fore poterimus*. Eam lectionem verissimam esse putat I. Freinshemius Comment. in Q. Curtii lib. III cap. 4 num. 3. Verum, si bona cum venia tantorum virorum liceat, levi mutatione sic lego: *Taliter indemnes aliis damnorum auctores fore poterimus*. Nam omnino heic considerare oportet perpetuam illam et vix interruptam paronomasiam, qua totam hanc orationem Dornonis exornat et unam post alteram periodum insurgere facit Saxo noster; qualis etiam in his vocibus reperitur *Indemnes damnorum*. Est vero sensus: Si hostem fame potius quam armis debellare tentaverimus, facilior nobis ad victoriam aditus patebit, et nos hoc pacto omnis periculi expertes aliis exitium afferre, alios damnis ingentibus afficere poterimus. *Fore* autem pro *esse* vel *fieri* positum abusu Latinitatis primum inclinatæ, mox collapsæ recte animadvertit Barthius. (S)

qvum tacite disjici jussit. Quem dolum crebro cespite fossis superaddito occultandum curavit[1], incautum hostem præcipitio consumpturus, futurumque ratus, ut ignaros desidentis glebæ lapsus obrueret. Post hæc simulato metu castra paulisper deserere cœpit. Quibus imminentes oppidanos passimque elusis vestigiis in foveas provolutos ingestis desuper jaculis trucidavit.

Inde profectus in Trannonem Rutenæ gentis tyrannum incidit; cujus maritimas copias speculaturus, crebros clavos ex fustibus creat iisdemque carabum onerat[2]. Quo hostilem noctu classem subiens, imas navigiorum partes terebro sauciat[3]. Quæ ne repentinum undarum paterentur incursum, patentia foraminum loca provisis antea clavis obstruit, terebrique damnum stipitibus pensat. At ubi foraminum copiam mergendæ classi sufficere credidit, demptis obstaculis promptum aquis aditum patefecit, hostilemque classem sua circumfundere properavit. Ancipiti periculo circumventi Ruteni, armis prius an undis resisterent, hæsitabant. Naufragio pereunt, dum navigium ab hoste vindicare contendunt. Internum discrimen externo atrocius erat; dum foris ferrum stringunt, intus fluctibus cedunt. Bina simul in miseros pericula grassabantur. Incertum erat, celerius nando salus an dimicando peteretur. Medium pugnæ certamen nova fati diremit occasio. Geminæ mortes uno ferebantur incessu; duæ leti viæ socium egere periculum. Ambiguum erat, ferrum magis an fretum officeret. Gladios propulsantem tacitus

[1] *Quem dolum crebro cespite fossis superaddito occultandum curavit*] De hocce strategemate vid. not. ub.

[2] *Carabum onerat*] Eadem vox infra se offert lib. VI: *Percurrimus undas Permensore maris carabo. Carabus* linter, navicula. Isidorus Orig. lib. XVII cap. 1: *Carabus parva scapha ex vimine facta, quæ contexta crudo corio genus navigii præbet.* Papias Vocabulista: *Carabus navicula discurrens in Pado id est linter. Est autem ex vimine et corio.* Plura de hac voce in notis Stephanii ub. ad Sax. et in glossario Du Cangii mediæ latinitatis. Vox respondet Islandorum *karfi*, Slavico *korabl*, et originem dedit Italico *caravella*.

[3] *Imas navigiorum partes terebro sauciat*] Similia de Hadingo jam habuimus lib. I p. 56. Hoc loco res adhuc in majus augetur, dùm Frotho singula navigia bis adiisse fertur.

fluctuum allapsus excepit; e contrario fluctibus obviantem obvius ensis implicuit. Aquarum eluvies cruoris aspergine fœdabatur.

Victis itaque Rutenis, patria Frothoni repetitur. Qui cum legatos in Rusciam exigendi tributi studio missos, incolarum perfidia, atroci mortis genere consumptos animadverteret, duplici injuria permotus urbem Rotalam[1] arcta admodum obsidione persequitur. Qua ne fluvii interstitio prohibente tardius potiretur, universam aquæ molem nova rivorum diversitate partitus[2], ex ignotæ profunditatis alveo meabilia vada perfecit; nec ante destitit, quam rapidior vortex dividuo minoratus excursu[3] languidiore undas lapsu ageret, ac per exiles flexus vadosa paulatim constrictione raresceret. Ita amne domito, oppidum naturæ præsidio vacuum inoffensa militum irruptione prosternit. His gestis ad urbem Paltiscam[4] exercitum contulit. Quam viribus invictam ratus bellum fallacia mutavit. Siquidem, paucis admodum consciis, ignotæ opacitatis latebras petivit, extinctumque se, quo minus hosti terroris afferret, vulgo nunciari præcepit[5]. Additæ in fidem exequiæ tumulusque constructus. Sed et milites conscio fraudis mœrore simulatum ducis obitum prosequuntur. Qua fama rex urbis Vespasius, perinde ac victoria potitus, tam lan-

[1] *Urbem Rotalam*] In Estlandia tractus quidam nomine Rotaliæ fuit insignitus. Möllers Besk. ofwer Estland p. 55-56, Suhms critiske Hist. vol. 2 p. 155. Inde autor narrationis nomen urbis sumsisse videtur.

[2] *Aquæ molem nova rivorum diversitate partitus*] De hocce strategemate vid. not. ub.

[3] *Dividuo minoratus excursu*] Hoc est, deminutus. Ita loqui amant istius et superioris ævi scriptores; Radulphus Ardentius Homilia in Dominicam VII post Trinitatis: *Non minorabitur defectibus, sed omni perfectione abundabit.* Joh. Sarisberiensis Policratici lib. VII cap. 13: *qui cognatione temporalium, quibus quodammodo ingenitus est, pedem sui figit affectus, servit et minoratur.* Guillelmus Armoricus Philippeidos lib. 1: *ut meritum regis motu quocunque minoret.* Petrus Chrysologus Serm. LXXXV: *Quia nec minoratur Deus in homine nec virtus attenuatur in fimbria.* Serm. LXV: *Nemo ergo sic filium minoret precibus, ne patrem circa salutem hominum sic minoret.* (S)

[4] *Urbem Paltiscam*] Eadem certe urbs est, quæ Islandis sæculo decimo tertio sub nomine Palteskiu innotuerat (vid. Sagabibl. vol. 3 p. 178); hodie Plescovia. Steph. posuit *Peltiscam.*

[5] *Exstinctum se vulgo nunciari præcepit*] De hoc dolo vid. not. ub.

guidam ac remissam defensionem egit, ut, hostibus irrumpendi potestate facta, inter lusus ac otia necaretur.

Urbe capta, Frotho, spe Orientis imperium complexus[1], Handuvani[2] mœnibus admovetur. Qui quondam successæ per Hadingum urbis admonitus, cunctos ejus penates domesticis avibus vacuefecit, quo minus similis jacturæ periculo mulctaretur. Nec nova Frothoni calliditas defuit. Quippe permutata cum ancillulis veste, peritam se pugnandi puellam simulat, depositoque virili cultu, fæmineum æmulatus, transfugæ titulo oppidum petit. Illic omnibus curiosius exploratis, postridie emisso comite exercitum muris affore jubet, portasque sua pandendas opera pollicetur. Taliter elusis vigilibus urbs somno sepulta diripitur[3], securitatis pœnas interitu luens, desidiaque sua quam hostium virtute miserior. Nihil enim in re militari perniciosius animadvertitur, quam per otium metu vacuum solutis neglectisque rebus nimia fiduciæ præsumptione torpescere. Handuvanus cum patriæ res perditas eversasque conspiceret, regias opes navibus impositas, ut undas potius quam hostem ditaret, in altum demersit; quanquam satius fuerat adversariorum favorem pecuniæ largitionibus occupare, quam ejus commodum mortalitatis usibus invidere. Post hæc Frothone filiam in matrimonium per legatos poscente, cavendum respondit, ne rerum prosperitate corruptus victoriæ successum in superbiam vertat; sed potius victis parcere et in dejectorum conditione pristinum fulgoris habitum venerari meminerit, discatque in miserorum sorte præteritam æstimare fortunam. Curandum itaque, ne, cujus affinitatem expetat, imperium rapiat, et, quem nuptiis illustrare gestiat, obscuritatis

[1] *Spe orientis imperium complexus*] Orientem intelligit Saxo regiones ad littora orientalia maris Baltici sitas, quas Islandi Austurveg, nostrates Österlide dixerunt.

[2] *Handuvani*] Hoc loco et paullo infra editio princeps habet *Anduani* et *Anduanum*, sed Stephanius recte sine dubio addidit litteras *H* et *V*, ut sibi constaret scriptio nominis jam in primo libro occurrentis.

[3] *Urbs somno sepulta diripitur*] Elucet hic imitatio Virgiliana. Maro enim Æneid. II, 265: *Invadunt urbem somno vinoque sepultam.* (S)

sordibus respergat, matrimonii dignitatem avaritiæ studio corrupturus. Cujus dicti comitate et victorem generum adscivit et regni libertatem obtinuit.

Interea Sveonum regis Hundingi[1] conjunx Thorilda cum privignos suos Regnerum et Thoraldum, quorum infinito odio tenebatur, ut variis periculorum generibus implicaret, regio tandem pecori præfecisset, Hadingi filia Svanhuita, sororibus in famulitium sumptis, Svetiam petit, clarissimæ indolis exitium muliebri ingenio præcursura[2]. Cumque prædictos adolescentes, nocturnis gregum excubiis occupatos, diversi generis portentis circumfundi videret[3], sorores equis descendere cupientes tali poematis sono vetuit:

Monstra quidem video celerem captantia saltum
Corpora nocturnis præcipitare locis.
Bella gerit dæmon et iniquæ dedita rixæ
Militat in mediis turba nefanda viis.
Effigie spectanda truci portenta feruntur,
Hæcque hominum nulli rura patere sinunt.
Agmina præcipiti per inane ruentia cursu
Hac nos progressum sistere sede jubent;
Flectere lora monent sacrisque absistere campis,
Arvaque nos prohibent ulteriora sequi.
Trux lemurum chorus advehitur, præcepsque per auras
Cursitat et vastos edit ad astra sonos.
Accedunt Fauni Satyris, Panumque caterva[4]

[1] *Hundingi*] De Hundingo vid. supra lib. 1 p. 53 et 59. Editio princeps habet *Hadingi*, sed manifestum librarii mendum correxit Stephanius.

[2] *Clarissimæ indolis exitium muliebri ingenio præcursura*] Id est, ut exitium nobilissimorum juvenum arte muliebri impediret.

[3] *Cumque adolescentes portentis circumfundi videret*] Sistitur Svanhvita his dotibus prædita, ut vim incantationum cæteris occultam perspicere posset. Hinc igitur sorores equis descendere cupientes cohibet, monendo, loca incursibus spectrorum esse infesta.

[4] *Accedunt Fauni Satyris Panumque caterva*] Nomina saltem, quibus Saxo hanc dæmonum catervam insigniret, subministravit Marcianus Capella lib. II p. 40-41: *A medietate vero aeris usque in montium terræque confinia hemithei heroesque versantur ... ibique manes id est corpori humano*

Manibus admixta militat ore fero;
Silvanis coeunt Aquili[1], *Larvæque nocentes*
Cum Lamiis callem participare student.
Saltu librantur Furiæ, glomerantur eisdem
Larvæ, quas Simis Fantua juncta premit[2].
Calcandus pediti trames terrore redundat;
Tutius excelsi terga premantur equi.

Ad hæc Regnerus, servum regium se professus, tam longinqui a domo excessus causam adstruxit, quod, cum pastoralis operis gratià rus relegatus pecus, cui præerat, amisisset, desperata recuperatione, reditu abstinere quam ultionis pœnam incurrere præoptasset. Et ne fratris conditionem silentio præteriret, tale dictis poema subjunxit:

Nos homines, non monstra puta[3], *seruosque manentes*
Per loca pascendos exagitasse greges.
At cum per teneros ageremus tempora lusus,

præsules attributi ... Manes etiam post vitam corporibus delectantur, atque cum his manentes appellantur Lemures. Qui si vitæ prioris adjuti fuerint honestate, in Lares domuum urbiumque vertuntur. Si autem depravantur ex corpore, Larvæ perhibentur ac Maniæ ... In his etiam locis Sumanes eorumque præstites, Mana atque Manuana; dii etiam, quos Aquilos dicunt. Item Fura, Furinaque et mater Mania ... Ipsam quoque terram, quæ hominibus invia est, referciunt longævorum chori, qui habitant sylvas, nemora, lucos, lacus, fontes ac fluvios appellanturque Panes, Fauni, Fones, Satyri, Sylvani, Nymphæ, Fatui, Fatuæque vel Fantuæ, vel etiam Fanæ, a quibus Fana dicta, quod soleant divinare.

[1] *Aquili*] Monstra quædam fortasse sic dicta ab *aquilo*, hoc est, nigro colore. Glossar. Isidori: *Aquilum, fuscum, nigrum.* Glossar. Papiæ: *Aquili species dæmonum, qui in similitudine aquilarum apparent. Aquilos* inter hemitheos commemoravit Marcianus Capella loco nuper citato. Saxo noster lib. VIII: *Quem, comitibus foris præstolari jussis, ingressus duos eximiæ granditatis Aquilos conspicatur.* (S)

[2] *Quas Simis Fantua juncta premit*] Fantuæ quoque meminit Capella l. c. Simos vero a facie sima dixit Satyros, quorum talis pictura apud veteres. (S)

[3] *Nos homines, non monstra puta*] Ut initium hujus carminis intelligatur, cogitandum est, Regnerum incantationis magicæ omnino ignarum credidisse, se fratremque squalore horridos ceu monstra quædam vel prosapiam sangvine giganteo ortam indigitari.

Forte remota vagum cessit in arva pecus.
Cumque petita diu spes deforet inveniendi,
Incessit miseris sollicitudo reis.
Cumque boum nusquam vestigia certa paterent,
Obtinuit mœstus sontia corda pavor.
Hinc est, quod virgæ vulnus pœnale verentes[1]
Duximus in proprios triste redire lares.
Credidimus, quam ferre manum pœnamque subire,
Tutius assuetis abstinuisse focis.
Sic pœnam differre juvat, reditumque perosis
Hac dominum latebra fallere cura manet.
Hac ope neglecti pecoris vitabitur ultor,
Solaque stat nostris hæc fuga tuta viis.

Tunc Svanhuita speciosissimum lineamentorum ejus habitum curiosiori contemplatione lustratum impensius admirata, Regibus te, inquit, non servis editum præradians luminum vibratus eloquitur. Forma prosapiam pandit[2], et in oculorum micatu naturæ venustas elucet. Acritas visus ortus excellentiam præfert, nec humili loco natum liquet, quem certissima nobilitatis index pulchritudo commendat. Exterior pupillarum alacritas interni fulgoris genium confitetur. Facies fidem generi facit et in luculentia vultus majorum claritudo respicitur. Neque enim tam comis tamque ingenua species ab ignobili potuit auctore profundi. Sangvinis decus cognato frontem decore perfundit et in oris speculo conditio nativa resultat. Minime ergo tam spectati cælaminis simulacrum obscurus opifex absolvit. Nunc itaque celerrima declinatione crebros viæ excessus petentes, monstrigenos vitate concursus, ne elegantissimorum corporum præda sordidissimis pastum agminibus præbeatis.

[1] *Virgæ vulnus pœnale verentes*] Pœnale dicitur, quodcumque pœnæ loco infligitur, vel quo pœna infligitur. Sæpe utroque significatu reperire licet apud Ammianum Marcellinum. Sic lib. XXII: *Retracti sub vinculis morte periere pœnali*: lib. XIX: *alios claustra pœnalia consumserunt.* (S)

[2] *Forma prosapiam pandit*] De hac sententia in antiquis monumentis borealibus sæpius obvia vid. not. ub.

At Regnero maximus ob deformitatem cultus rubor incesserat, cujus unicum in obscuranda nobilitate remedium ducebat. Servitutem itaque non semper virilitate vacuam reperiri subjunxit; sæpe enim sordido cultu robustam obtegi manum[1], fortemque dextram atra veste concludi interdum; itaque naturæ vitium virtute redimi, damnumque generis animi ingenuitate pensari. Se ergo, Thor deo excepto[2], nullam monstrigenæ virtutis potentiam expavere, cujus virium magnitudini nihil humanarum divinarumve rerum digna possit æqualitate conferri. Sed neque larvas livido tantum squalore terribiles[3] a masculis debere pectoribus formidari, quarum effigies, adulterino distincta pallore, momentaneum corporis habitum ab aeris teneritudine mutuari consueverit. Falli igitur Svanhuitam, quæ solidum virorum robur muliebriter emollire viresque vinci insolitas effæminato pavore perfundere conetur.

Admirata juvenis constantiam Svanhuita, ablegato nubilæ inumbrationis[4] vapore, prætentas ori tenebras suda perspicuitate discussit[5], ensemque variis conflictibus opportunum se ei daturam pollicita, miram virginei candoris speciem novo membro-

[1] *Sæpe sordido cultu robustam obtegi manum*] Adagium est hodieque Islandis frequentatum: *opt eru vaskar Hendur undar vondre kapu.* (S)

[2] *Thor Deo excepto*] Tota hæc phrasis satis infeliciter a Saxone nostro in latinitatem versa videtur. Autor certe narrationis nunquam robur Thori ad ullam monstrigenæ virtutis potentiam referre potuisset. Sensus est, Regnerum nullos quidem gigantes, incantationis quantumvis peritos (Thussir, Tröll), quin adeo neminem, Thoro Deo excepto, cujus robori nihil par sit, formidare.

[3] *Larvas livido tantum squalore terribiles*] vid. not. ub.

[4] *Inumbrationis*] Vox ex Marciano Capella desumta; ita enim ille lib. I p. 20: *Alius lucifuga inumbratione pallescens.*

[5] *Prætentas ori tenebras suda perspicuitate discussit*] Locus huic similis invenitur apud Apulejum metamorph. lib. XI p. 368 ed. in us. Delph. *Coelum nubilosa caligine disjecta nudo sudoque luminis proprii splendore candebat.* Sensus verborum Saxonis hic esse videtur: Svanhvita nubem magicam oculis Regneri obductam dispulit, ita ut formas larvarum non minus quam oris fœminei venustatem cominus cerneret.

rum jubare præferebat. Taliter accensi juvenis connubium pacta, prolato mucrone sic cœpit:

In gladio, quo monstra tibi ferienda patebunt,
Suscipe, Rex, sponsæ munera prima tuæ.
Hoc dignum te rite proba; manus æmula ferri
Gestamen studeat condecorare suum.
Ferrea vis tenerum mentis confortet acumen,
Atque animus dextræ noverit esse comes.
Æquet onus lator, et ut ensi congruat actus,
Accedat gravitas par in utroque tibi.
Framea quid prodest, ubi langvet debile pectus
Et telum trepidæ destituere manus?
Ferrum animo coeat, corpusque armetur utroque;
Jungatur capulo consona dextra suo.
Hæc celebres edunt pugnas, quia juncta vigoris
Plus retinere solent, dissociata minus.
Hinc tibi si volupe est belli clarescere palma,
Consectare ausu, quod premis ipse manu.

Cumque multa ad hunc modum coaptato rhythmorum canore prompsisset, dimissis comitibus, adversum obscœnissimas portentorum catervas noctem dimicando permensa, luce reddita varias larvarum formulas et inusitata specierum figmenta passim arvis incidisse cognoscit, inter quas et ipsius ThoriIdæ crebris obfusa vulneribus effigies visebatur. Quas in struem congestas ingenti pyra accensa cremavit, ne teter obscœnorum cadaverum odor pestifera exhalatione diffusus propius accedentes corruptionis contagio sauciaret. Quo facto, Regnero Svetiæ regnum, sibi vero Regneri torum conciliavit[1]. Qui licet tirocinium nuptiis auspicari deforme existimaret, servatæ salutis suæ respectu provocatus promissum beneficio exsolvit[2].

Inter hæc Ubbo quidam, sororem Frothonis Ulvildam jam pridem matrimonio complexus, Daniæ regnum, cujus procuratio-

[1] *Regnero Svetiæ regnum, sibi vero Regneri torum conciliavit*] De amoribus Svanhvitæ et Regneri vid. not. ub.

[2] *Exsolvit*] Ita Stephanius pro *excoluit* in ed. princ., quod nullum sensum præbet.

nem perfunctorie gerebat, uxoris nobilitiate fretus occupat. Quamobrem Frotho, Orientis bella deserere coactus, apud Svetiam cum Svanhvita sorore grave prœlium facit. Quo afflictus, noctu, conscensa cymba, per occultos navigationis anfractus perforandæ hostium classis aditum quærebat. Deprehensus a sorore rogatusque, cur tacito remigio varias meatuum ambages sequeretur, simili quæstionis modo percontantem absolvit. Nam Svanhvita quoque, eodem noctis tempore solitariam navigationem ingressa, ancipiti declinationis gyro multiplices sensim aditus recessusque captabat. Fratrem itaque dudum ab eo collatæ sibi libertatis admonitum rogare cœpit, ut, quam bellum Ruthenicum petiturus arbitraria nubendi potestate donaverat, assumpto conjuge frui permittat, ratumque post factum habeat, quod fieri ipse concesserit. Tam justis precibus permotus Frotho pacem cum Regnero componit, injuriamque, quam ex sororis petulantia suscepisse videbatur, rogatui remisit. A quibus etiam manu, quantam per eos amiserat, donatus deforme vulnus specioso beneficio pensatum gaudebat.

Daniam ingressus, capto perductoque ad se Ubboni ignovit, veniamque quam pœnam male merito rependere maluit, quod regnum potius uxoris impulsu, quam propria cupiditate tentasse, nec tam auctor iniuriæ quam imitator fuisse videretur. Ulvildam eidem ademptam amico suo Scoto[1], qui et ipse Scotici nominis conditor fuit, nubere coegit, tori varietatem supplicii loco reputans. Cujus discessum regiis etiam vehiculis prosecutus, iniuriam beneficio pensavit. Sororis siquidem naturam, non ingenium intuens, suæ potius famæ quam illius nequitiæ consulebat. Quæ fraternis meritis nihil ex consveti odii pertinacia remittens, novi mariti animum occidendi Frothonis occupandique Danorum imperii consilio fatigabat. Segniter enim deserere solet animus, quicquid solido fuerit amore complexus[2], neque fluidis annis[3] molitum continuo crimen elabitur. Primævam

[1] *Scoto*] De eo vid. not. ub.

[2] *Segniter deserere solet animus, quidquid solido fuerit amore complexus*] Huic sententiæ respondet adagium Danicum: Gammel Kjerlighed ruster ikke, et Islandicum: þat er hverjum tamt, er sèr temr.

[3] *Fluidis annis*] Per *fluidos* hic an-

quippe mentem posterior imitatur affectio[1]: nec cito vitiorum vestigia pereunt, quæ tenera moribus ætas impresserit. Cum vacuas mariti aures haberet, insidias a fratre in virum convertit, mercede conductis, qui jugulum dormientis confoderent. Qua de re Scotus per pedissequam certior factus, nocte, qua cædis ministerium circa se peragendum acceperat, lecto loricatus incessit. Rogatus ab Ulvilda, quid ita assuetæ quietis usum ferreo cultu mutasset, sic ad præsens sibi collibitum retulit. Cum somno obfusus putaretur, irrumpentes insidiarum ministros lecto delapsus obtruncat. Quo evenit, ut Ulvildam insidiis fratri nectendis abstraheret et aliis uxorum perfidiam cavendi documentum præberet.

Quæ dum geruntur, adoriendæ bello Fresiæ Frothoni consilium incidit, claritatem Orientis devictione quæsitam Occidentis oculis infundere avido. Oceanum petenti prima adversum Vitthonem Fresorum piratam congressio fuit, in qua sociis primos hostium impetus solo clypeorum objectu patienter excipere jussis[2], non ante missilibus utendum edixit, quam penitus hostilium[3] jaculorum imbrem exhaustum adverterent. Quæ tanto a Fresis avidius emissa, quanto a Danis tolerabilius excepta, Vitthone Frothonis patientiam a pacis cupiditate profectam existimante. Oritur ingens classicum et immenso pila stridore dissultant. Cum nullum incautis jaculum superesset, Danorum telis obfusi vincuntur. Fuga littus amplexi, inter flexuosos fossarum ambitus obtruncantur. Rhenum deinde classe rimatus extremis Germaniæ partibus manus injecit. Repetito oceano, Fresorum classem vadosis inflictam vorticibus adortus, cæde naufragium cumulavit. Nec tantas hostium acies obtrivisse contentus Britanniam tentat. Cu-

nos absque dubio intelligenda erit ætas, quam lubricam alias dicimus; id quod sequentia innuere videntur, cum mox teneræ ætatis mentionem faciat (S)

[1] *Primævam quippe mentem posterior imitatur affectio*] Respicit fortasse narrationis autor adagium Danicum: Hvad man i Ungdom nemmer, man ei i Alderdom glemmer, vel Islandicum: *tamr er barnsvaninn.*

[2] *Sociis primos hostium impetus patienter excipere jussis*] Simile strategema Hotherus adhibuisse fertur; vid. lib. III.

[3] *Hostilium*] Ed. pr. habet *hostium.*

jus rege devicto Melbricum Scotiæ regionis præfectum aggreditur. Cui cum bellum illaturus Britannorum regem imminere ex speculatore cognosset, tergoque simul ac pectori consulere nequiret, militibus ad concionem vocatis deserenda vehicula, abjiciendam supellectilem, aurumque, quod ab eis gestaretur, passim per arva disjiciendum edixit[1], affirmans, solam in opum effusione opem restare, nec aliud conclusis subsidium superesse, quam hostem ab armis in avaritiam pellicere. Libenter prædam apud exteros quæsitam supremæ necessitati impendi debere; fore enim, ut hostes non minore aviditate collectam abjicerent, quam repertam corriperent, oneri potius quam usui futuram.

Tunc Torkillus, avaritia ante alios insignis cæterisque eloquio præstans, capite galea nudato[2], clypeo innixus, Movet, inquit, Rex, plerosque tuæ præceptionis austeritas, qui magni æstimant, quod sangvine pepererunt. Ægre projicitur, quod maximo constat periculo quæsitum. Inviti deserunt, quod vitæ discrimine emerunt. Extremæ enim dementiæ est, virili animo ac manu parta muliebriter spernere opesque hosti insperatas afferre. Quid deformius, quam belli fortunam prædæ, quam gerimus, contemptu præcurrere certumque et præsens bonum dubii mali metu relinquere? Nondum Scotos adspeximus, et arvum auro spargemus? Quales in prœlio existimandi sunt, quos bellum petentes sola bellorum enervat opinio? An, qui hosti formidolosi fuimus, ridiculi erimus, claritatemque contemptu mutabimus? Mirabitur Britannus ab his se victum, quos solo vinci timore conspexerit. Illorum metu prememur, quibus metum priores ingessimus? Quorum præsentiam contempsimus, absentiam metuemus? Quando opes probitate mercabimur[3], quas timore vitamus? Pecunias

[1] *Aurum quod ab eis gestaretur, disjiciendum edixit*] Plura exempla ejusdem artis vid. in not. ub.

[2] *Tunc Torkillus .... capite galea nudato*] De indole hujus orationis vid. not. ub.

[3] *Quando opes probitate mercabimur*] Phrasis auribus latinis insolens ex veteri lingva Danica fortasse explicanda, in qva voces *from* et *Fromhed* olim strenuitatem significarunt, deinde vero etiam ad integritatem vitæ denotandam fuere translatæ, tandem recentiore ætate de pietate in moribus conspicua tantummodo fuerunt adhibitæ. Sæpius *probitas* et

pro quibus pugnavimus, pugnam vitando temnemus? Quos paupertati subjicere debuimus, divitiis imbuemus? Spolia fortiter cepimus; molliter jaciemus? Quid turpius a nobis committi poterit, quam aurum erogare, quibus ferrum infligere debemus? Pavor nunquam eximet, quod virtus peperit. Quod bello quæsivimus, bello linquendum est. Tanti præda veneat, quanti empta est; ferro pretium ponderetur. Præstat speciosa defungi morte, quam lucis aviditate vilescere. A vita parvulo temporis momento deserimur; pudor etiam fatum insequitur. Huic accedit, quod jactantes aurum hostis hoc avidius insequetur, quo majore metu urgeri crediderit. Præterea neutra nobis fortuna auri odium facit. Victores namque ære, quod gestamus, ovabimus, victi sepulturæ præmio relinquemus. Hæc senior.

At milites, regis potius quam sodalis consilium intuentes, prioremque exhortationem posteræ præferentes, quod cuique opum erat, certatim loculis egerunt. Mannos[1] quoque variæ supellectilis gerulos oneribus absolvunt; sicque vacuefactis crumenis, armis habilius accinguntur. Quibus progressis, succedentes Britanni in patentem late prædam dissiliunt. Quos rex circa pecuniæ raptum avidius æquo occupatos conspiciens, cavere jubet, ne destinatas prœlio manus opum onere fatigent, scientes, triumphum ante carpendum quam censum. Proinde, auro spreto, auri dominos insequantur, nec æris, sed victoriæ fulgorem mirentur, meminerintque, satius tropæum prensare, quam quæstum. Potiorem esse metallo virtutem, si rite amborum habitum metiantur. Hoc namque exteriorem ornatum conciliari, illam interno externoque cultui pretium afferre. Quamobrem remotos a pecuniæ contemplatione oculos habeant, abstractumque avaritia animum belli studiis impendant. Præterea noverint, prædam ab hostibus de industria rejectam aurumque insidiis potius quam usui seminatum. Sed et simplicem argenti nitorem latentis hami fraude implicitum teneri. Neque enim facile fugisse existimandum, qui fortem Britannorum gentem fugæ prior adegerit. Cæ-

probus ita a Saxone usurpantur, ut fortitudinem et fortem denotent.

[1] *Mannos*] Manni sunt equi pusilli; Horat. carm. lib III Od. XXVII, vers 7.

terum nihil indignius opibus esse, quæ raptorem captivant[1], dum ditare creduntur. Siquidem Danos, quibus opes obtulisse videantur, ferro cædeque mulctandos duxisse. Itaque si sparsa rapiant, eo hostem instruere viderentur. Si enim æris in medio positi specie tangerentur, non solum id, sed et, si quid eis propriæ pecuniæ superesset, amitterent. Quid enim colligere prodesset, quæ protinus erogare cogantur? Sin pecuniæ prosterni renuerint, hostem haud dubie prostraturos. Potius itaque virtute arduos quam cupiditate pronos existere debere, nec occiduos in avaritiam animos, sed erectos in gloriam habendos esse; armis, non auro certandum fore.

Finiente rege, eques Britannicus, cunctis onustum auro gremium ostendens, Colliguntur, inquit, Rex, ex oratione tua gemini rerum affectus, unus timoris, alter malevolentiæ testis, cum et opibus propter hostem uti prohibeas, nosque egenos tibi quam locupletes militare satius ducas. Quid hac deformius voluntate? Quid exhortatione stolidius? Domesticas hic gazas agnoscimus; agnitas tollere dubitabimus? Quod armis repetere pergebamus, quod sanguine recuperare contendimus, ultro restitutum vitabimus? Propria vindicare cunctabimur? Uter timidior est, qui parta fundit, an qui fusa legere pertimescit? En, quod necessitas ademit, casus reddidit. Non hostium, sed nostra hæc spolia sunt; non attulit aurum Britanniæ Danus, sed abstulit. Quæ subacti invitique perdidimus, gratis redeuntia fugiemus? Nefas est tantum fortunæ beneficium indignanter excipere. Quid enim vesanius, quam opes in propatulo[2] constitutas despicere, conclusas ac vetitas affectare? Ante oculos collocata fastidio dabimus, fugientia captaturi? In medio positis abstinebimus, longinqua atque extera petituri? Quando peregrina prædabimur, si propria

[1] *Quæ raptorem captivant*] *Captivant* est, capiunt, captivum reddunt. Petrus Chrysologus Serm. XXIX: *Aurum Iudaicum populum sic suo captivavit aspectu .. ut hoc esse deum crederent.* Dudo S. Quintini Dec. lib. II De moribus et actis Norman: *Uxores et semen eorum captivabo.* (S) Est vox inferioris latinitatis, quæ jam apud Augustinnm occurrit de civit. Dei lib. I cap. 1: *captivandi cupiditas.*

[2] *Propatulo*] Ed. pr. habet *patulo.*

refutamus[1]? Nunquam deos tam infestos experiar, ut sinum paterna avitaque pecunia refertum tam justo onere vacuefacere compellar. Novi Danorum luxum; nunquam plena meri vasa liquissent, ni timor aufugere compulisset. Facilius vitam deseruissent, quam vinum. Communis hic nobis affectio est, hac illis imagine respondemus. Esto, fugam finxerint; ante tamen in Scotos insident, quam regredi[2] queant. Nunquam porcis proculcandum aut belluis hoc aurum rure squalebit, humano melius usui serviturum. Præterea, si exercitus, a quo victi sumus, spolia rapimus, fortunam in nosmet victoris transferimus. Quod enim certius victoriæ præsagium accipi posset, quam pugnam præda præcurrere, castraque ab hostibus deserta ante prœlium capere? Satius est metu vicisse quam ferro.

Finierat vix eques et ecce omnium effusæ in prædam manus nitida passim æra carpsere. Mirareris[3] illic obscœnæ aviditatis ingenium, speculari posses immoderatum cupiditatis exemplum. Videres cum gramine pariter aurum convelli, intestinum dissidium nasci, immemores hostium cives ferro decernere, familiaritatis jura, societatis respectum negligi, avaritiam omnes, amicitias neminem intueri.

Interea Frotho silvam, quæ Scotiam Britanniamque secernit[4], vasto itinere permensus, arma milites capere jubet. Cujus aciem speculati Scoti, cum sibi levia tantum pila suppetere, Danos vero præstantiori armaturæ genere cultos conspicerent, pugnam fuga præveniunt. Quos Frotho Britannicæ effusionis metu modicum insecutus, Ulvildæ virum Scotum cum ingenti exercitu obvium recepit, quem e remotissimis Scotiæ finibus auxilii Danis ferendi cupido perduxerat. Per hunc Scotorum insectatione relicta cursum in Britanniam reflectere jussus, prædam, quam vafre rejecerat, acriter recuperavit. Igitur quo æquiore animo opes deseruit, hoc facilius recepit. Pœnituit tunc oneris Britannos,

[1] *Si propria refutamus*] *Refutare* sequioris ævi scriptoribus pro *rejicere* sive *repudiare* ponitur. Præivit Quinctilianus lib. X, 6, 6: *Refutare temporis munera longe stultissimum est.*

[2] *Regredi*] Ed. Steph. mendose *egredi.*

[3] *Mirareris*] Ed. pr. habet *mireris.*

[4] *Silvam, quæ Scotiam Britanniamque secernit*] Da ea vid. not ub.

sanguine pœnas avaritiæ dantes. Piguit inexpleta aviditati brachia porrexisse. Puduit minus regiæ exhortationi quam propriæ indulsisse cupiditati.

Post hæc celeberrimum insulæ oppidum Lundoniam[1] petit. Cujus murorum firmitate expugnationis facultatem negante, mortis simulatione facta, vires ab astutia mutuatus est[2]. Siquidem præfectus Lundoniæ Dalemannus[3], cum falsum de ejus obitu nuncium accepisset, receptis in deditionem Danis, ducem ex indigenis offert. Quem ut ex magno acervo legerent, oppidum intrare permisit. Quibus electionis diligentiam simulantibus, nocturnis insidiis circumuentus opprimitur.

His gestis, regem in patriam regressum Scato[4] quidam convivio excipit, bellicis ejus laboribus voluptatis licentiam permixturus. Apud quem Frotho dum regio more stratis auro pulvinaribus accubaret, per Hundingum quendam ad dimicandum provocatus, quanquam convivalibus[5] mentem gaudiis impendisset, plus pugnæ propinquitate quam epularum præsentia delectatus, duello cœnam, victoria duellum absolvit. In quo dubiæ salutis vulnere suscepto, rursum Haquini pugilis adhortatione perstrictus, provocantis nece ultionem irritatæ quietis exegit. Duos ex cubiculariis, palam insidiarum convictos, ingentibus saxis affixos pelago obruit, ponderosum animi crimen annexa corporibus mole mulctando. Ferunt quidam Ulvildam tunc ei insecabilem ferro vestem donasse, qua circumamictus nullo telorum acumine læderetur. Nec prætereundum, Frothonem contusis commolitisque auri fragminibus cibos respergere solitum[6], quibus adversum familiares veneficorum insidias uteretur. Hic dum

[1] *Celeberrimum insulæ oppidum Lundoniam*] vid. not. ub.

[2] *Vires ab astutia mutuatus est*] De hocce strategemate jam antea a Frothone adhibito vid. supra p. 66.

[3] *Dalemannus*] Est nomen Anglosaxonicum Brittonibus ignotum.

[4] *Skato*] Nomen Skatonis cujusdam jam in historia Skioldi occurrit. In Edda Sæmundi (Quida Gudrunar II str. 14, cnfr. Edd. Snorr. p. 195) *skati* invenitur tanquam nomen appellativum regem sive heroem significans.

[5] *Convivalibus*] Ed. pr. habet *convivialibus*.

[6] *Contusis auri fragminibus cibos respergere solitum*] vid. not. uber.

Regnerum Svetiæ regem, falso proditionis insimulatum, bello lacessit, non telorum vi, sed armorum pondere et corporis æstu strangulatus interiit[1], Haldano, Roe et Scato filiis relictis[2].

His, virtute paribus, æqua regnandi incessit aviditas. Imperii cuique cura extitit; fraternus nullum respectus adstrinxit. Quem enim nimia sui caritas ceperit, aliena deserit, nec sibi quisquam ambitiose atque aliis amice consulere potest. Horum maximus Haldanus[3], Roe et Scato fratribus interfectis, naturam scelere polluit, regnum parricidio carpsit, et ne ullum crudelitatis exemplum omitteret, comprehensos eorum fautores prius vinculorum pœna coercuit, mox suspendio consumpsit. Cujus ex eo maxime fortuna admirabilis fuit, quod, licet omnia temporum momenta ad exercenda atrocitatis officia contulisset, senectute vitam, non ferro finierit.

Hujus filii Roe et Helgo fuere. A Roe Roskildia[4] condita memoratur, quam postmodum Sveno, furcatæ barbæ cognomento clarus, civibus auxit, amplitudine propagavit. Hic brevi angustoque corpore fuit. Helgonem habitus procerior cepit. Qui diviso cum fratre regno, maris possessionem sortitus[5], regem Sclaviæ Scalcum maritimis copiis lacessitum oppressit. Quam cum in provinciam redegisset, varios pelagi recessus vago navigationis genere perlustrabat. Hic licet ferocioris ingenii esset, luxuria tamen sævitiam æquabat. Adeo siquidem projectus in Venerem exstitit, ut ambiguæ existimationis esset, tyrannide magis an libidine arserit. Apud insulam Thorö virgine Thora stuprum pati coacta, filiam suscepit, cui postmodum Ursæ vocabulum aptavit. Hundingum Saxoniæ regis Syrici filium, apud Stadium oppidum[6] prœlio vicit, eundemque ex provocatione adortus duello prostravit. Ob quod Hundingi interemptor vocatus victoriæ decus cognomine

[1] *Corporis æstu strangulatus interiit*] De hoc mortis genere vid. not. ub.

[2] *Filiis relictis*] De fide historica rerum, quæ de rege Frothone fuere allatæ, vid. not. uber.

[3] *Haldanus*] De Haldano vide not. uber.

[4] *A Roe Roskildia*] Priscas de Roe traditiones vid. in not. ub.

[5] *Maris possessionem sortitus*] De regibus maritimis vid. not. ub.

[6] *Apud Stadium oppidum*] vid. not. uber.

usurpavit. Jutiæ Saxonibus ereptæ jus procurationemque Hescæ, Eyr et Ler ducibus commisit[1]. Apud Saxoniam ingenui ac liberti necem pari summa rependendam constituit[2], perinde ac liquido constare volens, quod cunctas Theutonum familias æqua servitus teneret[3], omniumque corrupta libertas parem conditionis ignominiam redoleret.

Cum ad insulam Thorö piraticam reflexisset, Thora, necdum amissæ virginitatis mœrore deposito, turpi commento nefariam stupri ultionem excogitavit. Siquidem filiam nubilis ætatis de industria littori immissam concubitu patrem maculare præcepit. Qui licet insidiosæ voluptatis illecebris corpus dedisset, animi tamen integritatem exuisse credendus non est, cum ei promptissimam erroris excusationem ignorantiæ beneficium afferret. O stolidam matrem, quæ filiæ pudicitiam, ut suam ulcisceretur, exulare permisit, nec sanguinis sui castitatem curavit, dummodo incesti efficeret reum, per quem prior ipsa perdiderat cœlibatum! Atrocem feminæ mentem, quæ veluti secundam sui corruptionem in pœnam corruptoris expendit, cum hoc ipso potius iniuriam augere

[1] *Jutiæ Saxonibus ereptæ jus procurationemque Hescæ, Eyr et Ler ducibus commisit*] "Legendum forte Eske et Eyler, quorum alteri septentrionalis, alteri vero australis Jutia cessisse intelligatur." Ita Stephanius, sed lectio recepta, quam Cranzius quoque tuetur (in Dania lib. I cap. 16), vix sollicitanda est. Neque enim Saxones unquam totam Jutiam tenuisse videntur, neque divisionem istam Jutiæ in duas partes tantæ antiquitatis esse credimus. Esk est nomen Anglosaxonicum; ita saltem filius Hengisti dicitur in chronico Saxonico (p. 13, 14, ed. Gibs.) Eyr et Hler occurrunt in mythologia boreali, ita ut illud nomen tribuatur vel uni Asyniarum, et quidem Hygieæ boreali, vel nymphæ cuidam, hoc autem deo marino, vel cuidam gigantum, unde insula Hlesey nomen traxisse fertur. Quod de aliquo Jutiæ tractu forsitan valuit, Saxo tanto facilius ad totam Jutiam transferre poterat, quanto minus in traditionibus prisci ævi ambitus regionum notari vel situs locorum accuratius describi solet.

[2] *Ingenui ac liberti necem pari summa rependendam constituit*] Constat ex legibus provincialibus Scaniæ, ætate Saxonis satisfactionem pro cæde liberti duplo minorem fuisse illa, quæ pro homicidio ingenui solvenda esset. (And. Sunonis leges provinciales lib. VI cap. 5).

[3] *Quod cunctas Theutonum familias æqua servitus teneret*] De origine hujus traditionis vid. not. uber.

quam extenuare videretur! Quippe quo se ultionem assequi credidit, culpam construxit, et dum noxam detrahere gestit, nefas adjecit, sobolis suae novercam agendo, cujus, ut propriam expiaret infamiam, flagitio non pepercit. Nec dubium eandem refertum impudentia animum gessisse, cujus tantus a pudore excessus erat, ut iniuriae solatium filiae probro petere non erubesceret. Magnum, sed uno expiabile scelus, quod concubitus noxam fausta proles detersit, neque opinione tristius, quam fructu jucundius fuit. Siquidem genitus ex Ursa Rolvo ortus sui infamiam conspicuis probitatis operibus redemit, quorum eximium fulgorem omnis aevi memoria specioso laudum praeconio celebrat. Fit enim, ut laetis lugubria finiantur et in speciosos exitus turpiter auspicata concedant. Igitur ut flagitiosus, ita felix patris error extitit, quem tanta luce mirificus postmodum filius expiavit.

Interea Regnero apud Svetiam defuncto, conjunx ejus Svanhuita parvo post et ipsa morbo ex mœstitia contracto decedit, fato virum insecuta, a quo vita distrahi passa non fuerat. Fieri namque solet, ut quidam ob eximiam caritatem, quam vivis impenderant, etiam vita excedentes comitari contendant. His filius Hothbrodus[1] succedit, qui proferendi imperii studio Orienti bellum intulit, ac post immensam populorum cladem Atislum et Hotherum filios procreavit. Iisdem Gevarum[2] quendam, egregiis sibi meritis devinctum, pædagogum adscivit. Nec Orientis victoria contentus, Daniam petit, ejusque regem Roe tribus prœliis provocatum occidit. His cognitis Helgo filium Rolvonem Lethrica arce conclusit, hæredis saluti consulturus, utcunque suam fortuna[3] tractasset. Deinde præsides ab Hothbrodo immissos, ut externo patriam dominio liberaret, missis per oppida satellitibus, cæde subegit. Ipsum quoque Hothbrodum cum omnibus copiis navali pugna delevit; nec solum fratris, sed etiam patriæ iniuriam plenis ultionis armis pensavit. Quo evenit, ut, cui nuper ob Hundingi cædem agnomen incesserat, nunc Hothbrodi strages cognomentum inferret. Præterea Sveones, perinde

[1] *Hothbrodus*] De eo vid. not. ub.
[2] *Gevarum*] Gevar haud dubie idem nomen ac Jöfur, quod in carminibus eddicis adhibetur de regibus.
[3] Sic Steph. Ed. princ. *fortunam*.

ac parum prœliis afflictos, abjectissimo conditionis instituto mulctavit, lege sanciens, ne cujuspiam eorum juxta legitimarum compositionum formulam læsio sarciretur[1]. His gestis, ob superioris flagitii ruborem patriam penatesque perosus, repetito Oriente, decedit[2]. Opinantur quidam, quod exprobratæ sibi turpitudinis anxius super destrictum gladium incumbendo voluntaria se morte consumpserit.

Huic filius Rolvo succedit[3], vir corporis animique dotibus venustus, qui staturæ magnitudinem pari virtutis habitu commendaret. Cujus temporibus cum Danorum imperio Svetia subjaceret[4], Atislus Hothbrodi filius[5], liberandæ patriæ ratione callidius quæsita, matrem Rolvonis Ursam conjugio sibi sociandam curavit, intercedente connubii affinitate efficaciores privigno monitus super tributi laxatione daturus. Nec fortunam votis adversam habuit. Hic a puero liberalitatis odio imbutus adeo pecuniæ tenax extitit, ut munificum haberi infamiæ loco duceret. Quem cum Ursa tantis avaritiæ sordibus obfusum videret, ideoque eo carere cuperet, insidiis agendum rata, mira artis superficie fraudis formulam texit. Impietatis quippe simulationem amplexa, maritum, capessendæ libertatis admonitum, novarum rerum exhortatione solicitat, filiumque, maximis muneribus promissis, Svetiam arcessiri curat. Ita namque se votis maxime potituram credebat, si, filio aurum vitrici nacto, regias opes fugiendo convellere, virumque non tantum toro, sed etiam pecunia fraudare potuisset. Neque enim avaritiam ullo melius, quam opum subtra-

[1] *Lege sanciens, ne .... læsio sarciretur*] Helgo sanxisse fertur, solitam pro læsione mulctam, si Sveonum aliquis a Dano læderetur, haud esse solvendam. De origine et fide hujus traditionis eadem valent, quæ de nece Saxonum rependenda monuimus in not. uber.

[2] *His gestis .... decedit*] Observationes generales ad historiam Helgonis spectantes vid. in not. uber.

[3] *Huic filius Rolvo succedit*] De fontibus historiæ Rolvonis vid. not. ub.

[4] *Cujus temporibus cum Danorum imperio Svetia subiaceret*] Traditiones plane diversæ de eodem tempore afferuntur in notis uberioribus.

[5] *Atislus Hothbrodi filius*] De Atislo vid. not. ub.

ctione mulctandam putabat. Cujus doli profunditas, ab intimis astutiæ modis profecta, haud facile ex hoc discerni poterat, quod permutandi tori studium affectatæ libertatis imagine colorabat[1]. Cœcam viri mentem, quæ matrem adversum filii caput exarsisse putavit, nec suam potius strui perniciem intellexit! Stolidum mariti sensum, qui pervicacem uxoris industriam non advertit, transferendi connubii copiam filialis odii specie molientem! Cum enim nulla muliebribus animis fiducia debeatur, is tanto stolidiorem feminæ fidem detulit, quanto facilius eam sibi fidam, filio insidiosam putavit. Igitur promissorum magnitudine excitus Rolvo, cum Atisli forte penates ingressus[2] ob absentiæ diuturnitatem convictusque desvetudinem parum a matre cognosceretur, leniendæ famis subsidium per jocum petere cœpit. Qua prandium a rege poscendum hortante, laceram vestis suæ partem exerens operam consuentis exposcit. Cum obseratas matris aures haberet, difficile, inquit, veram ac solidam amicitiam reperiri, cum filio mater epulum, fratri soror suendi obsequium neget. Ita matris errore mulctato, magnum eidem negatæ humanitatis ruborem injecit. Quem cum Atislus inter epulas matri discubitu junctum aspiceret, utrumque lasciviæ increpans, impudicum fratris sororisque consessum asseruit. Cui Rolvo, honestum in filio maternæ caritatis amplexum, respondit, lacessitæ integritatis defensionem ab arctissimo naturæ vinculo mutuatus. Idem, percunctantibus convivis, quod fortitudinis genus cæteris anteferret, patientiam nominavit. Interrogatus ab iisdem Atislus, cui potissimum virtuti votorum suorum studium obligasset, liberalitatis sibi professionem aptavit. Exiguntur igitur hinc animositatis, inde munificentiæ pacta, priorque Rolvo virtutis experimen-

[1] *Affectatæ libertatis imagine colorabat*] *Colorare* est velare, sub prætextu aliquid excusare, aliquid prætendere. Sic aliquoties loquitur Saxo. Johannes Sarisberiensis Saxoni fere coævus lib. I Policratici cap. 4: *Opera singulorum ex eventu et proposito colorantur; res quippe decora est, si honesta causa præcesserit.* Lactantius libr. de falso religione: *Evidens, ut opinor, incestum, quod nullo modo posset colorari.* (S)

[2] *Atisli penates ingressus*] Varias de fatis hujus itineris relationes vid. in not. ub.

tum adesse jubetur. Qui cum igni applicaretur, parmulam parti, qua acrius urgebatur, objecit, alteroque laterum defenso, reliquum munimento vacuum unico patientiæ duramento firmavit. Magna viri solertia, leniendi ardoris præsidium a clypeo mutuantis, ut inde exposito flammis corpori propugnaret, unde eidem inter stridentia quandoque tela consuluisset. Æstus tamen telis acrior, cum vallatam clypeo partem expugnare non posset, defectum munimine latus invasit. Quem pedissequa, quæ forte propter focum astabat, intolerabili costarum ardore torreri conspiciens, egesta dolio clepsydra[1], fuso flammam humore sopivit, mediasque incendii pœnas tempestivo liquoris beneficio repressit. Rolvo patientiæ consummatione laudatur. Post hæc Atisli munera requiruntur. Ferunt illum, collatis in privignum opibus, ad ultimum ingentis ponderis torquem, quo donum cumulatius redderet, expendisse.

Igitur Ursa tertio convivii die, edendæ fraudis copiam aucupata, suspicato nil tale conjuge, regia pecunia vehiculis imposita, propriis se penatibus furtivo subduxit egressu, sublustrique nocte fugam cum filio consecuta discedit. Insequentis se viri metu percita, per summam ulterioris fugæ diffidentiam comites abjiciendæ pecuniæ jussu solicitat, vita vel opibus carituros affirmans; unicum salutis compendium[2] in æris abjectione repositum, nec fugæ subsidium nisi rerum damno carpendum. Eodem itaque exemplo utendum, quo sibi Frothonem apud Britannos consuluisse proditum erat. Adjecit etiam, non magno constare, si pro-

[1] *Egesta dolio clepsydra*] Clepsedra sive potius clepsydra a κλέπτειν ὕδωρ dicitur et horologium olim significabat, in quo aqua per exile foramen, quod in fundo erat, sensim et quasi furtim destillabat. Ad *clepsydram* magnæ olim lites et causæ agitabantur. Heic vero *clepsydram* epistomium denotat. Catholicon Johannis de Janua in voce *clepsedra: Est ducillus, qui obdit foramen dolii, quod per illum quis furatur liquorem. Item clepsedra dicitur quoddam instrumentum, quod immittitur in dolium per foramen superius causa furandi vinum etc.* Est igitur *egesta dolio clepsydra* idem quod *educto, exempto* sive *pertuso* epistomio, quod dolio infixum admittebat vel arcebat aquam, prout hoc vel illo modo versabatur. (S)

[2] *Compendium*] Ita Stephanius recte pro *stipendium*, quod manifesto errore exstat in Ed. pr.

pria Svetis resumenda deponerent, dum inde sibi fugæ profectus, unde eis insecutionis defectus, accederet, magisque aliena restitui, quam sua deseri viderentur. Nec mora; quo fuga celerius carperetur, reginæ jussa complentur. Aurum crumenis egeritur, opes hostium raptui relinquuntur. Sunt qui asserant, Ursam, retentis pecuniis, æs auro oblitum fugæ suæ vestigiis instravisse. Credi namque poterat, feminam ingentia molitam facinora metallum quoque jactui destinatum inani fulgore pinxisse, verarum opum pretia mendacis auri jubare simulantem. Videns igitur Atislus donatum Rolvoni torquem inter alia auri insignia relictum, intimum avaritiæ suæ pignus curiosius contemplatus, ut prædam exciperet, affixis humo genibus cupiditati majestatem inclinare sustinuit. Quem Rolvo tollendæ pecuniæ gratia pronum demissumque conspiciens, propriis prostratum muneribus risit, perinde ac cupide repetentem, quod callide tribuisset. Contentis præda Svetis, ocius ad naves se recipit, fugamque vehementi remorum conatu captavit. Ferunt autem illum, quicquid præstare posceretur, primæ supplicationi prompta liberalitate tribuere solitum, nec unquam ad secundam petentis vocem distulisse rogatum. Siquidem precum iterationem munificentiæ velocitate præcurrere quam beneficium tarditate notare maluit. Quæ res ei maximam athletarum frequentiam conciliavit. Plerumque enim virtus aut præmiis pascitur aut laudibus incitatur.

Per idem tempus Agnerus quidam[1] Ingelli filius sororem Rolvonis, Rutam nomine, matrimonio ducturus, ingenti convivio nuptias instruit. In quo cum pugiles omni petulantiæ genere debacchantes in Hjaltonem quendam[2] nodosa passim ossa[3] conjicerent, accidit, ut ejus consessor, Bjarco[4] nomine, jacientis errore vehementem capite ictum exciperet. Qui dolore pariter ac ludibrio lacessitus, osse invicem in jacientem remisso, frontem ejus in occiput reflexit idemque loco frontis intorsit, transversum hominis animum vultus obliquitate mulctando. Ea res contu-

[1] *Agnerus quidam*] De Agnero vid. not. uber.

[2] *Hjaltonem quendam*] De Hjaltone vid. not. uber.

[3] *Nodosa ossa*] Plura de illo ludo vid. in not. uber.

[4] *Biarco*] De Biarcone vid. not. ub.

melioneam joci insolentiam temperavit, pugilesque regia abire coegit. Qua convivii injuria permotus sponsus ferro cum Bjarcone decernere statuit, violatæ hilaritatis ultionem duelli nomine quæsiturus. In cujus ingressu, utri prior feriendi copia deberetur, diutule certatum est[1]. Non enim antiquitus in edendis agonibus crebræ ictuum vicissitudines petebantur, sed erat cum intervallo temporis etiam feriendi distincta successio, rarisque sed atrocibus plagis certamina gerebantur[2], ut gloria potius percussionum magnitudini, quam numero deferretur. Prælato ob generis dignitatem Agnero, tanta vi ictum ab eo editum constat, ut, prima cassidis parte conscissa, supremam capitis cuticulam vulneraret, ferrumque mediis galeæ interclusum foraminibus dimitteret. Tunc Bjarco mutuo percussurus, quo plenius ferrum libraret, pedem trunco annixus, medium Agneri corpus præstantis acuminis mucrone transegit. Sunt qui asserant, morientem Agnerum soluto in risum ore per summam doloris dissimulationem spiritum reddidisse. Cujus ultionem pugiles avidius expetentes, simili per Bjarconem exitio mulctati sunt. Utebatur quippe præstantis acuminis inusitatæque longitudinis gladio, quem Lövi vocabat[3]. Talibus operum meritis exultanti novam de se sylvestris fera victoriam præbuit. Ursum quippe eximiæ magnitudinis obvium sibi inter dumeta factum jaculo confecit, comitemque suum Hjaltonem, quo viribus major evaderet, applicato ore egestum belluæ cruorem haurire jussit. Creditum namque erat, hoc potionis genere corporei roboris incrementa præstari[4]. His facinorum virtutibus clarissimas optimatum familiaritates adeptus,

[1] *Utri prior feriendi copia deberetur .. certatum est*] Plerumque ea viguit consvetudo, ut provocatus prior esset in feriendo; cnfr. Hist. Gunlaugi Vermilingvis p. 154 cap. 11, Eigilli Skalagrimii p. 492 cap. 67, Viga Glumi p. 23 cap. 4.

[2] *Raris plagis certamina gerebantur*] Hæc observatio firmatur pluribus de monomachiis veterum narrationibus, v. c. Hist. Gunl. Vermil. p. 94 c. 7, p. 154 cap. 11, Vig. Gl. p. 23 c. 4, Kormaki p. 88.

[3] *Gladio, quem Lövi vocabat*] *Lövi* est Islandicum *Laufi* a *Lauf*, folio arboris. De illo gladio vid. not. ub.

[4] *Creditum erat, hoc potionis genere roboris incrementa præstari*] De hac opinione supra jam in historia Hadingi quædam attulimus p. 40.

etiam regi percarus evasit; sororem ejus Rutam uxorem adscivit, victique sponsam victoriæ præmium habuit. Ab Atislo lacessiti Rolvonis ultionem armis exegit, eumque victum bello prostravit[1]. Tunc Rolvo magni acuminis juvenem Hjarthvarum nomine, sorore Sculda sibi in matrimonium data, annuoque vectigali imposito, Svetiæ præfectum constituit, libertatis jacturam affinitatis beneficio leniturus.

Hoc loci quiddam memoratu jucundum operi inseratur. Adolescens quidam Viggo[2] nomine, corpoream Rolvonis magnitudinem attentiori contemplatione scrutatus, ingentique ejusdem admiratione captus, percontari per ludibrium cœpit, quisnam esset iste Krage, quem tanto staturæ fastigio prodiga rerum natura ditasset, faceto cavillationis genere inusitatum proceritatis habitum prosecutus. Dicitur enim lingva Danica Krage[3] truncus, cujus semicæsis ramis fastigia conscenduntur, ita ut pes, præcisorum stipitum obsequio perinde ac scalæ beneficio nixus sensimque ad superiora provectus, petitæ celsitudinis compendium assequatur. Quem vocis jactum Rolvo perinde ac inclytum sibi cognomen amplexus, urbanitatem dicti ingentis armillæ dono prosequitur[4]. Qua Viggo dexteram excultam extollens, læva per pudoris simulationem post tergum reflexa, ridiculum corporis incessum præbuit, præfatus, exiguo lætari munere, quem fors diutinæ tenuisset inopiæ. Rogatus, cur ita se gereret, inopem ornamenti manum nulloque cultus beneficio gloriantem ad aspectum reliquæ verecundo paupertatis rubore perfundi dicebat. Cujus dicti calliditate consentaneum priori munus obtinuit.

[1] *Victum bello prostravit*] Ambigue dictum; nam prosternere hominem est vel occidere aliquem vel vires alicujus frangere. Valerius Maximus lib. V, cap. 1, 8 loquitur de acie, *qua prostratus est Perses*. Saxo haud dubie hanc ambiguitatem quæsivit, ne sibi ipsi contradiceret in libro demum sequenti exitum Atisli narraturus, quamvis svadente historia Rolvonis Hjartvarus Atislo defuncto successisse videretur.

[2] *Viggo*] Stephanius in sua editione posuit *Wöggo*, haud dubie habito respectu rationis, qua Islandi nomen scribere solent.

[3] *Krage*] De significatione hujus cognominis vid. not. ub.

[4] *Rolvo urbanitatem armillæ dono prosequitur*] De liberalitate Rolvonis et urbanitate Viggonis vid. not. ub.

Siquidem Rolvo manum, quæ ab ipso occultabatur, exemplo reliquæ in medium accersendam curavit. Nec Viggoni rependendi beneficii cura defuit. Siquidem arctissima voti nuncupatione pollicitus est, si Rolvonem ferro perire contingeret, ultionem se ab ejus interfectoribus exacturum. Nec prætereundum, quod olim ingressuri curiam proceres famulatus sui principia alicujus magnæ rei voto principibus obligare solebant[1], virtute tirocinium auspicantes.

Interea Sculda, tributariæ solutionis pudore permota, diris animum commentis applicans, maritum, exprobrata conditionis deformitate, propulsandæ servitutis monitu concitatum atque ad insidias Rolvoni nectendas[2] perductum atrocissimis novarum rerum consiliis imbuit, plus unumquemque libertati quam necessitudini debere testata. Igitur crebras armorum massas diversi generis tegminibus obvolutas tributi more per Hjarthvarum in Daniam perferri jubet, occidendi noctu regis materiam præbituras. Refertis itaque falsa vectigalium mole navigiis, Lethram pergitur[3], quod oppidum, a Rolvone constructum eximiisque regni opibus illustratum, cæteris confinium provinciarum urbibus regiæ fundationis et sedis auctoritate præstabat. Rex adventum Hjarthvari convivalis impensæ deliciis prosecutus ingenti se potione proluerat, hospitibus præter morem ebrietatis intemperantiam formidantibus. Cæteris igitur altiorem carpentibus somnum, Sveones, quibus scelesti libido propositi communem quietis usum ademerat, cubiculis furtim delabi cœpere. Aperitur illico telorum occlusa congeries et sua sibi quisque tacitus arma connectit. Deinde regiam petunt, irruptisque penetralibus in dormientium corpora ferrum destringunt. Experrecti complures, quibus non minus subitæ cladis horror quam somni stupor incesserat, dubio nisu discrimini restitere, socii an hostes oc-

[1] *Olim proceres .... magnæ rei voto principibus obligare solebant*] De votis veterum borealium vid. not. ub.

[2] *Ad insidias Rolvoni nectendas*] Insidiæ Rolvoni structæ simili fere ratione sed cum additamentis nonnullis insulsis de malis geniis Skuldæ comitibus enarrantur in historia Rolvonis Islandica cap. 47, 48.

[3] *Lethram pergitur*] De urbe Lethra vid. not. ub.

curreret, noctis errore incertum reddente. Ejusdem forte silentio noctis Hjalto, qui inter regios proceres spectatæ probitatis merito præeminebat, rus egressus, scorti se complexibus dederat[1]. Hic cum obortum pugnæ fragorem stupida procul aure sensisset, fortitudinem luxuriæ prætulit, maluitque funestum Martis discrimen appetere, quam blandis Veneris illecebris indulgere. Quanta hunc militem regis caritate flagrasse putemus, qui, cum ignorantiæ simulatione excusationem absentiæ præstare posset, salutem suam manifesto periculo objicere quam voluptati servare[2] satius existimavit? Discedentem pellex percontari cœpit, si ipso careat, cujus ætatis viro nubere debeat. Quam Hjalto, perinde ac secretius allocuturus, propius accedere jussam, indignatus amoris sibi successorem requiri, præciso naso deformem reddidit, erubescendoque vulnere libidinosæ percontationis dictum mulctavit, mentis lasciviam oris jactura temperandam existimans. Quo facto, liberum quæsitæ rei judicium a se ei relinqui dixit. Post hæc repetito ocius oppido confertissimis se globis immergit, adversasque acies mutua vulnerum inflictione prosternit. Cumque dormientis adhuc Bjarconis cubiculum præteriret, expergisci jussum, tali voce compellat:

Ocius evigilet[3]*, quisquis se regis amicum*
Aut meritis probat, aut sola pietate fatetur.

[1] *Hjalto se scorti amplexibus dederat*] De hacce historiola vid. not. ub.

[2] *Voluptati servare*] Id est, voluptatis fruendæ gratia salutem sive vitam servare. Stephanius ex emendatione posuit: *servire.*

[3] *Ocius evigilet*] Habemus adhuc fragmenta prisci carminis Danici, quod his versibus latinis expressit Saxo. Initium nobis servavit Snorro Sturlæus (in Hist. reg. Norv. vol. 2 p. 347, Hist. Olav. S. cap. 220) quod hujusmodi est:

Dagr er uppkominn,
Dynia hana fiadrar,
mál er vilmögum
at vekia erfidi;
vaki ok vaki
vina höfud!
allir hina æztu
Adils of sinna. i. e.
Dies jam illuxit,
strepunt galli alæ,
tempus adest servis,
laborem ut exsudent.
Vigiles, vigiles
este, cara capita,
omnes præcipui
Adilsi comites.

Saxo omisit quatuor primas lineas

Discutiant somnum proceres, stupor improbus absit;
Incaleant animi vigiles; sua dextera quemque
Aut famæ dabit aut probro perfundet inerti;
Noxque hæc aut finis erit aut vindicta malorum[1]:
Non ego virgineos jubeo cognoscere ludos[2],
Nec teneras tractare genas, aut dulcia nuptis
Oscula conferre et tenues astringere mammas,
Non liquidum captare merum, tenerumve fricare
Femen et in niveos oculum jactare lacertos.
Evoco vos ad amara magis certamina Martis.
Bello opus est nec amore levi; nihil hic quoque facti
Mollities enervis habet; res prœlia poscit.

descriptionem Auroræ continentes nec non duas ultimas, quatenus historica quædam continerent, quæ ipse non bene cognita haberet. Intelligimus scilicet ex historia Rolvonis Islandica cap. 20-21, nonnullos pugilum prius nomen Adilso dedisse, quam ad castra Rolvonis se conferrent; hinc igitur omnes poetice appellatos fuisse comites Adilsi. Saxo igitur sensum paucorum verborum pluribus lineis expressit.

[1] *Nox hæc aut finis erit aut vindicta malorum*] Fortasse respexit Noster ad Galteri sive Waltheri Alexandreidos lib. VI fol. 67: *Sua dextra cuique Aut modo finis erit aut ultio digna malorum.* (S)

[2] *Non ego virgineos jubeo cognoscere ludos*] Secunda stropha antiqui carminis hæc est:

Hár hinn hardgreipi,
Hrólfs skiótandi,
ættgodir menn
þeir er ekki flýia,
vekiat ek ydr at vini
ne at vífs runum,
heldr vek ek ydr at hördum
hildarleiki; i. e:

Hare manu fortis!
Hrolfe jaculator!
genere nobiles viri,
qui non fugitis!
Non cito vos ad vinum
nec virginum colloquia,
vos excito ad duros
Hildæ ludos.

Saxo in versione sua sive potius paraphrasi præteriit quatuor priores lineas, in quibus nominantur duo pugiles (Hrolfr hinn skjothendi occurrit in recensione pugilum Rolvonis, quæ exstat in hist. Island. Rolvonis Kraki cap. 49. Ibi quoque memoratur quidam Hromundur Harde, fortasse idem, qui Har hardgreipi). Quatuor lineas posteriores Saxo sex lineis latinis ita expressit, ut in hisce imaginibus exornandis sibi placuisse videatur. Primum antiqui carminis fragmentum hic desinit.

Quisquis amicitiam regis colit, arma capessat.
Pensandis animis belli promptissima laus est.
Ergo viris timidum nihil aut leve fortibus insit,
Destituatque animos armis cessura voluptas.
In pretio jam fama manet, laudis sibi quisque
Arbiter esse potest, propriaque nitescere dextra.
Instructum luxu nihil adsit; plena rigoris
Omnia præsentem discant exsolvere cladem.
Non debet laudis titulos aut præmia captans
Ignavo torpere metu, sed fortibus ire
Obvius et gelidum non expallescere ferrum.

Ad hanc vocem expergefactus Bjarco cubicularium suum Scalcum, ocius excitatum, hoc alloquitur modo:

Surge puer, crebroque ignem spiramine pasce[2]*;*
Verre larem ligno et tenues dispelle favillas.
Scintillas extunde focis, ignisque jacentes
Erige relliquias et opertas elice flammas.
Languentem compelle larem producere lumen,
Ardenti rutilas accendens stipite prunas.
Proderit admota digitos extendere flamma.
Quippe calere manu debet, qui curat amicum,
Et nocui penitus livoris pellere frigus[3].

[1] *Scalcum*] Satis constat, *Skalk* apud Anglosaxones, Francos et Germanos significasse servum; inde verisimile fit, vocem a priscis Danis eodem sensu fuisse adhibitam. Cum vero deinceps vox *Skalk* a gentibus borealibus non nisi sensu malo de homine nequam vel de irrisore fuerit usurpata, factum est temporis decursu, ut, qui in hacce historia primum simpliciter dictus fuerit servus, puer, deinde nomine Skalk fuerit ornatus.

[2] *Surge puer ... ignem .. pasce*] Pulchre inter se opponuntur fervor Hjaltonis et summa tranquillitas Bjarconis, qui amicum audiens foris clamantem mox de hospite media nocte bene excipiendo cogitat. Ita monetur in Havamál str. 3:

Elds er þaurf,
þeim inn er kominn
ok á kné kalinn; i. e:
Ignis est opus
ei, qui introgressus est
et cui genua frigore adusta sunt.

[3] *Nocui .. livoris .. frigus*] Hoc est, color lividus nimio frigore effectus.

Rursum Hjalto[1]:

Dulce est nos domino percepta rependere dona[2],
Acceptare enses, famæque impendere ferrum.

[1] *Rursum Hjalto*] Infra narrat Saxo, Hialtonem tertio ad tabernaculum Biarconis rediisse; igitur hic cogitandus est Hialto mora aliqua interposita rediisse, ut secunda vice novisque incitamentis Biarconem ad arma capienda compelleret.

[2] *Dulce est nos domino percepta rependere dona*] Hic aliud carminis antiqui fragmentum in medium proferre possumus. In posteriore enim parte Eddæ Snorronianæ, ubi appellationes auri poeticæ recensentur, citantur quoque ex antiquo carmine (Biarkamálum enum fornum) tres strophæ sequentes:

Gramr hinn gjöflasti
Gæddi hirð sína
Fenju forverki,
Fafnis miðgarði,
Glasis glóbarri,
Grana fagrbyrði,
Draupnis dýrsveita,
dúni Grafvitnis.

Ytti avrr hilmir,
aldir við töku,
Sifjar svarðfestum,
svelli dalnauðar
tregum Oturs gjöldum,
tárum Mardallar,
eldi óronar,
Iðja glysmálum.

Gladdi gunnveiti
(gengum fagrbúnir)
þjassa þingskilum.
þjóðir hermargar,
Rínar rauðmálmi,
rógi Niflúnga,
visi hinn vigdjarfi;
varði hann Baldr þaugli.

Has strophas ita vertit Magnussonius noster:

Rex ille largissimus
ditavit satellitium suum
operá præstante Feniæ,
Fafneriano solo,
fronde Glaseris fulgente,
onere Granii nitente,
sudore Draupneris pretioso,
Grafvitneriana plumá.

Obtulit munificus Princeps
quæ homines recepere:
Sifæ capillamentum,
glaciem manualem,
segnem lutræ compensationem,
lacrymas Mardallæ (Freyæ),
ignem sævientis undæ,
splendentes Idii sermones.

Lætificavit dux prœliaris
(eleganter ornati incessimus)
gentes numerosissimas
Thjassii orationibus,
rutilo Rheni metallo,
dissidii Niflungiani argumento.
Hunc pugnandi audacem Regem
Balderus taciturnus prætexit.

Facile patet, cur Saxo hæc nomina auri mythica, ab ipso ne intellecta quidem, nec voluerit nec potuerit latinitate donare, sed sensum generalem trium stropharum linea supra allata et tribus sequentibus versiculis expresserit.

En virtus sua quemque monet meritum bene regem
Rite sequi dignaque ducem gravitate tueri.
Enses Theutonici[1], *galeæ, armillæque nitentes,*
Loricæ talo immissæ, quas contulit olim
Rolvo suis, memores acuant in prælia mentes.
Res petit et par est, quæcunque per otia summa
Nacti pace sumus, belli ditione mereri,
Nec lætos cursus mœstis præponere rebus,
Aut duris semper casus præferre secundos.
Mente pari proceres sortem capiamus utramque,
Nec mores fortuna regat; quia condecet æque
Delicias ac dura pati, vultuque sub illo
Ducamus tristes, quo dulces hausimus annos.
Omnia quæ poti temulento prompsimus ore,
Fortibus edamus animis et vota sequamur
Per summum jurata Jovem superosque potentes.
Danorum primus herus est meus; assit eidem,
Ut probus est quisque; procul hinc, procul este fugaces[2]*!*
Forti opus est stabilique viro, non terga ferente
In dubium, bellive truces metuente paratus.
Maxima sæpe duci virtus ex milite pendet.
Tanto etenim princeps aciem securior intrat,

[1] *Enses Theutonici*] Prisci reges boreales satellites suos, præter armillas aureas, armis pretiosis donare solebant. Nullus igitur dubito, quin carmen antiquum, post enumerationem donorum aureorum, armorum quoque recensuerit genera a Rolvone dono data; perierunt autem iniuria temporum strophæ huc pertinentes. Vix autem inter ea dona enses fuerunt Theutonici, qui nunquam in genuinis antiquitatis borealis monumentis, quantum quidem memini, occurrunt (cfr. Suhm critisk Historie af Danmark 2 D. S. 282). In epinicio de prœlio Haraldi Pulchricomi in sinu Hafurensi commemorantur hastæ occidentales sive Anglicæ et gladii Vallici sive Gallici, cap. 19, hist. reg. Norv. vol. I p. 95. Videtur itaque Saxo enses, qui seriore demum ætate inclaruerint, hic inseruisse.

[2] *Procul hinc, procul este fugaces*] Imitatur Saxo antiquum illum et sollemnem formulam, qua profanos sacris arceri moris erat. Virgil. Æneid. lib. VI v. 258: *Procul o, procul este profani.* (S)

Quanto illum melius procerum stipaverit agmen.
Arripiat digitis pugnacibus arma satelles,
Iniiciens dextram capulo clypeumque retentans,
Inque hostes ruat, et nullos expalleat ictus.
Nemo se retro feriendum præbeat hosti,
Nemo enses tergo excipiat; pugnacia semper
Pectora vulneribus pateant. Certamina prima
Fronte gerunt aquilæ[1] *et rapidis se rictibus urgent*
Anteriore loco; species vos alitis æquet,
Adverso nullam metuentes corpore plagam.
Ecce furens æquoque sui fidentior hostis,
Ferro artus faciemque aurata casside tectus,
In medios fertur cuneos, ceu vincere certus
Intimidusque fugæ et nullo superabilis ausu.
Svetica (me miserum) Danos fiducia spernit,
Ecce truces oculis Gothi visuque feroces
Cristatis galeis hastisque sonantibus instant;
In nostro validam peragentes sangvine cladem,
Destringunt gladios et acutas cote bipennes.
Quid te, Hiarthvare, loquar? quem Sculda nocente replevit
Consilio, tantaque dedit crudescere culpa?
Quid te, infande, canam, nostri discriminis auctor,
Proditor eximii regis, quem sæva libido
Imperii tentare nefas furiisque citatum
Conjugis æternam pepulit prætendere noxam?
Quis te error factum Danis dominoque nocentem
Præcipitavit in hoc rerum scelus? unde subibat
Impietas tanto fraudis constructa paratu?

[1] *Certamina prima fronte gerunt aquilæ*] Antiquum est proverbium, quod etiam in historia Olavi Sancti occurrit. Cum enim rex ille Erlingum Skialgi filium, et autoritate et viribus pollentem, sibi vero inimicum, ita adortus fuisset, ut, cæsis classiariis, Erlingus fere solus hostes irruentes arceret, rex propius accedens in hæc erupit verba: Adversum te nobis hodie præbes. Cui Erlingus Adversis, inquit, unguibus decet aquilas pugnare (öndverdir skulo ernir klóaz); sensus est, fortium esse fortiter se gerere (Hist. Ol. S. cap. 186; Hist. eg. Norv. vol. 2 p. 305).

Quid moror? Extremam jam degustavimus escam.
Rex perit et miseram sors ultima corripit urbem.
Illuxit suprema dies, nisi forte quis assit
Tam mollis, qui[1] se plagis præbere timescat,
Aut imbellis ita ut domini non audeat ultor
Esse sui, dignosque animo proscribat honores.
Tu quoque consurgens niveum caput exere, Ruta[2],
Et latebris egressa tuis in prœlia prodi.
Cædes te foris acta vocat. Jam curia bellis
Concutitur, diroque strepunt certamine portæ.
Loricas lacerat ferrum, dirumpitur hamus
Nexilis[3], et crebro cedunt præcordia telo.
Jam clypeum regis vastæ minuere secures;
Jam longi resonant enses, crepitatque bipennis
Humanis impacta humeris et pectora findens.
Quid pavitant animi? quid hebescit languidus ensis?
Porta vacat nostris, externo plena tumultu.

Cumque Hjalto magna admodum strage edita prœlium cruentasset, tertio tabernaculum Bjarconis offenderat, quem metus causa avidum quietis ratus tali ignaviæ exprobratione pertentat:

Ut quid abes Bjarco? num te sopor occupat altus?
Quid tibi, quæso, moræ est? Aut exi, aut igne premeris[4].

[1] *Qui*] Sic emendavi. Ed. princ. et Steph. *quod.*

[2] *Niveum caput exere Ruta*] Ruta hæc soror erat Rolvonis, nupta Biarconi, qui priorem ejus maritum Agnerum duello vicit et interfecit. (S) Caput ejus dicitur niveum; nam prisci Boreales cutis candorem in fœminis magnopere laudaverunt. Hinc pulchra virgo dicta est *linhvita mey* in carmine eddico Harbarzljód str. 31; et in carmine Rigsmál str. 26 describitur collum fœminæ nobilis ita, ut sistatur candidius purissima nive: *Háls hvitari Hreinni miöllu.*

[3] *Dirumpitur hamus nexilis*] Id est, lorica hamis nexilibus compacta; erat enim lorica hamata; Virgil Æneid. III v. 465: *Loricam consertam hamis auroque trilicem.* Vel etiam hamus singularis pro hamis, quibus arma connectere sibi solent milites, unde mox *nexile ferrum* arma vocat et *hamatum metallum.* (S)

[4] *Aut exi aut igne premeris*] Eadem minæ de Biarcone una cum domo comburendo, quas his Hjalto ceu ultimas profert, leguntur quoque in historia Rolvonis Islandica cap. 50 a

Elige quod præstat! eia! concurrite mecum!
Igne ursos arcere licet; penetralia flammis
Spargamus, primosque petant incendia postes.
Excipiat torrem thalamus, tectique ruina
Fomentum flammis et alendo præbeat igni.
Fundere damnatis fas est incendia portis.
At nos, qui regem voto meliore veremur,
Jungamus cuneos stabiles, tutisque phalangem
Ordinibus mensi, qua rex præcepit, eamus:
Qui natum Böki Röricum stravit avari[1],
Implicuitque virum leto virtute carentem.
Ille quidem præstans opibus habituque fruendi
Pauper erat, probitate minus quam fœnore pollens;
Aurum militia potius ratus, omnia lucro
Posthabuit, laudisque carens congessit acervos
Æris et ingenuis uti contempsit amicis.
Cumque lacessitus Rolvonis classe fuisset,
Egestum cistis aurum deferre ministros
Jussit et in primas urbis diffundere portas,
Dona magis quam bella parans, quia militis expers
Munere, non armis tentandum credidit hostem,
Tanquam opibus solis bellum gesturus, et usu
Rerum, non hominum Martem producere posset.
Ergo graves loculos et ditia claustra resolvit,
Armillas teretes et onustas protulit arcas,
Exitii fomenta sui, ditissimus æris,
Bellatoris inops, hostique adimenda relinquens

Biarcone adhibitæ, unde concludere licet, hæc ex antiquo carmine esse desumta.

[1] *Qui natum Böki Röricum stravit avari*] Rursus excurrit Hialto in laudes Rolvonis, cujus magnanimitatis liberalitatisque exemplum profert. Cum vero in nulla alia traditione hujus expeditionis facta sit mentio, neque eam Saxo in prioribus verbo attigerit, concludimus Saxonem tum demum aliquid de ea comperisse, cum in eo esset, ut carmen latinitate donaret; omnia igitur, quæ de hac expeditione hic apud Saxonem leguntur, ex antiquo carmine esse petita.

Pignora, quæ patriis præbere pepercit amicis.
Annellos ultro metuens dare, maxima nolens
Pondera fudit opum[1], *veteris populator acervi.*
Rex tamen hunc prudens oblataque munera sprevit,
Rem pariter vitamque adimens; nec profuit hosti
Census iners, quem longo avidus cumulaverat ævo,
Hunc pius invasit Rolvo, summasque perempti
Cepit opes, inter dignos partitus amicos,
Quicquid avara manus tantis congesserat annis;
Irrumpensque opulenta magis, quam fortia castra,
Præbuit eximiam sociis sine sauguine prædam.
Cui nil tam pulchrum fuit, ut non funderet illud,
Aut carum, quod non sociis daret, æra favillis
Assimilans, famaque annos, non fœnore mensus.
Unde liquet, regem claro jam funere functum[2]
Præclaros egisse dies, speciosaque fati
Tempora præteritos decorasse viriliter annos.
Nam virtute ardens, dum viveret, omnia vicit,
Egregio dignas sortitus corpore vires.
Tam præceps in bella fuit, quam concitus amnis
In mare decurrit, pugnamque capessere promptus,
Ut cervus rapidum bifido pede tendere cursum.

[1] *Pondera fudit opum*] Ed. pr. habet *fugit*, sed contextu svadente jam C. Barthius in Adversariis suis lib. XXIV cap. 8 et Stephanius in notis ad h. l. monuerunt, legendum esse *fudit*, quam etiam lectionem in textu posuit Stephanius. Sensus est: Qui prius detrectabat minutos annulos (*fingrgull*) dare, mox coactus immensam opum vim dedit, atque ita veterem thesaurum, quem coacervaverat avarus, postea ipse populatus est.

[2] *Unde liquet, regem claro jam funere functum*] Hic versiculus cum quatuor sequentibus vel ordine minus recto positi vel a Saxone perperam adjecti videntur. Sistunt enim Rolvonem jam defunctum. Sed versu undecimo tertiæ admonitionis Hialto de rege tanquam vivente, cujus ad præcepta gressus suos dirigerent, fuerat locutus, et paullo infra dicit se videre Rolvonem læte ridentem. Accedit, quod juxta historiam Rolvonis Islandicam Biarco post moram quidem longiorem, tamen ante cædem Rolvonis, e domo sua processit (cap. 50).

Ecce per infusas humana tabe lacunas
Cæsorum excussi dentes rapiente cruoris
Profluvio toto et scabris limantur arenis.
Splendescunt limo allisi, lacerataque torrens
Sanguinis ossa vehit, truncosque superfluit artus[1].
Danicus humescit sanguis, stagnatque cruenta
Latius eluvies et corpora sparsa revolvit
Elisus venis vapidum spumantibus amnis.
Impiger invehitur Danis Hjarthvarus, amator
Martis, et extenta pugnantes provocat hasta.
Attamen hic inter discrimina fataque belli
Frothonis video lætum arridere nepotem[2],
Qui Sirtvallinos auro conseverat agros[3].
Nos quoque lætitiæ species extollat honesta,
Morte secuturos generosi fata parentis[4].
Voce ergo simus alacres ausuque vigentes.
Namque metum par est animosis spernere dictis,
Et memorabilibus letum consciscere factis.
Deserat os animumque timor; fateamur utroque
Intrepidos nisus, ne nos nota judicet ulla

[1] *Ecce per infusas humana tabe lacunas ... truncosque superfluit artus*] Post laudes regis describit Hialto stragem et campos sangvine madidos. *Tabes* hic pro *tabo* dicitur. Ita Livius lib. XXX cap. 34: *Per cumulos corporum armorumque et tabem sangvinis. Limantur,* hoc est, atteruntur et veluti lima expoliuntur, dum arenis allidantur. Sensus totius loci hic est: Video dentes cæsorum excussos, quos per hiantia vulnera sangvinis profluvium secum rapuit, misceri arenis, et in limo splendescere, dum torrens sangvinis ossium frustula secum vehit et fluente suo artus tegit discerptos.

[2] *Frothonis nepotem*] Proprie pronepotem, scilicet Rolvonem, quem Helgo, Haldani filius, nepos vero Frothonis, ex filia sua Yrsa suscepit.

[3] *Qui Sirtvallinos auro conseverat agros*] *Sirtvallini* haud dubie errore alicuius librarii hic leguntur pro *Firsvallinis;* nam ex historia Rolvonis islandica et appellationibus auri poeticis inter Islandos receptis satis constat, Rolvonem sparsisse aurum per agrum Fyrisvallensem (a Fyrisvollum).

[4] *Fata parentis*] Id est, regis Rolvonis.

Parte aliqua signum dubii præstare timoris.
Librentur stricto meritorum pondera ferro.
Gloria defunctos sequitur, putrique favillæ
Fama superstes erit, nec in ullum decidet ævum,
Quod perfecta suo patravit tempore virtus.
Quid clausis agitur foribus? quid pessula valvas
Juncta seris cohibent? Etenim jam tertia te vox,
Bjarco, ciet, clausoque jubet procedere tecto.

Contra quæ Bjarco:

Quid me Rolvonis generum[1]*, quid, bellice Hjalto,*
Tanta voce cies? Etenim qui magna profatur,
Grandiloquisque alios verbis invitat ad arma,
Audere et dicta factis æquare tenetur,
Ut vocem fateatur opus. Sed desine, donec
Armer et horrendo belli præcingar amictu.
Jamque ensem lateri jungo, jam corpore primum
Lorica galeaque tegor, dum tempora cassis
Excipit et rigido conduntur pectora ferro.
Nemo magis clausis refugit penetralibus uri[2]
Cumque sua rogus esse domo; licet insula memet
Ediderit[3]*, strictæque habeam natalia terræ,*

[1] *Quid me Rolvonis generum*] Tertia demum adhortatione Biarco velutí ex veterno quodam (cujus causæ in notis uberioribus ad hunc locum explicantur) excitatus se ad pugnam accingit. Gener h. l. est sororis maritus. Ita Cornelius Nepos Mardonium vocat regis generum (Pausan. 1) et Justinus lib. XVIII cap. 4 Acerbam, maritum Elissæ, generum vocat Pygmalionis.

[2] *Nemo magis clausis refugit penetralibus uri*] Hæc ad minas spectant, quibus Hialto suam exhortationem inchoaverat. Respondet igitur Hialtoni, se quidem minis ejus cessurum, neque cum domo sua rogi instar ardere velle, sed alia præterea ad pugnandum habere incitamenta, beneficia a Rolvone accepta.

[3] *Licet insula memet ediderit*] Hæc verba una cum sequenti versiculo obscuriora sunt, quia spectant ad narrationem de natalibus Biarconis nobis ignotam; quæ enim hac de re habet narratio Islandica (hist. Rolv. cap. 24-27), et alius sunt generis et ipsa admodum fabulosa. Verba cum sequentibus jungenda esse videntur eo sensu, ut Biarco dicat, se tanto magis Rolvoni esse obstrictum, quanto majora dona sibi, homi-

Bissenas regi debebo rependere gentes,
Quas titulis dedit ille meis. Attendite, fortes!
Nemo lorica se vestiat interituri
Corporis[1]*; extremum perstringat nexile ferrum*[2]*;*
In tergum redeant clipei; pugnemus apertis
Pectoribus, totosque auro densate lacertos[3].

ni extraneo et in obscuro quodam terræ angulo nato, concesserit. Ex hacce hujus loci obscuritate concludat aliquis, Saxonem his versiculis carmen Danicum pressius secutum fuisse. Firmatur hæc hypothesis respiciendo ad narrationem Islandicam, in qua Biarco (cap. 50) ad minas Hialtonis hæc respondisse fertur: *Non opus est, ut me terreas, neque te metuo. A prima inde juventute neque ignes neque tela effugere studui. Mox experieris me summis viribus decertaturum pro rege, cui plurima debeo; ille enim mihi duodecim prædia* (tolf bu) *multaque dedit cimelia. Agnerem occidi eoque magnam mihi laudem paravi.* Hic autor Islandus finem imponit orationi directæ, addens, Biarconem deinde sua fortia facta enumerasse. Totus orationis tenor, inprimis vero mentio duodecim prædiorum, quæ respondent duodecim gentibus a Saxone memoratis, satis ostendunt, et narratorem et Saxonem vel ex eodem vel ex simili fonte hausisse.

[1] *Nemo lorica se vestiat interituri corporis*] Sensus est: nemo eorum, quorum corpora jamjam interitura sunt, se vestiat lorica. Ita Psyche dicitur ab Apulejo (Metam. lib. IV p. 136 ed. in us. Delph.) *ægra corporis, animi saucia.*

[2] *Extremum perstringat nexile ferrum*] *Nexile ferrum* est lorica hamata; *perstringere* est totum tegere, coarctare; *extremum* est ultimum, veluti in acclamatione puerorum: *extremum occupet scabies*, apud Horat. de arte poet. v. 417. Sensus igitur est: Nunc lorica modo eos decet, qui in acie ultimi esse volunt. In sequentibus versiculis eadem sententia adhuc clarius exprimitur. Hæcce vero aperte repugnant iis, quæ nuper Biarco locutus fuerat de lorica induenda. Quomodo enim ille heros, cum ipse pectus ferro tegeret, alios hortaretur, ut apertis pugnarent pectoribus? Hinc sequitur, non ad idem temporis momentum pertinere, quæ hic continua orationis serie leguntur; hujus sententiæ plura argumenta mox erunt afferenda. Hoc loco monuisse satis est, ex nostra sententia prius carmen finiri vel potius abrumpi verbis *attendite fortes*, quo veluti exordio Biarco enumerationem facinorum suorum auspicatus est. Posterius carmen, quod lectores rapit in medias res sive in ipsum prœlii jam fere depugnati tumultum, incipit a verbis: *Nemo lorica se vestiat.*

[3] *Totosque auro densate lacertos*] Ponderosis armillis aureis cingite lacertos. De usu armillarum apud veteres Boreales vid. not. ub.

Armillas dextræ excipiant, quo fortius ictus
Collibrare queant et amarum figere vulnus.
Nemo pedem referat! Certatim quisque subire
Hostiles studeat gladios hastasque minaces,
Ut carum ulciscamur herum. Super omnia felix,
Qui tanto sceleri vindictam impendere possit
Et fraudum justo punire piacula ferro.
Ecce mihi videor cervum penetrasse ferocem[1]

[1] *Ecce mihi videor cervum penetrasse ferocem*] In editione Stephanii mendo typographico legitur *corvum.* Manifestum est his verbis inesse allusionem ad nomen Hiartvari, cujus prima syllaba in lingvis borealibus significat cervum. Ex his quoque verbis patet vel aliquid hic deesse vel ordinem versiculorum hic esse turbatum. Quomodo enim Biarco, qui domum suam nondum reliquerat, dicere potuit se transfixisse Hiartvarum? Præterea patet ex fine sermonis, eum hæc loquentem non intra lares suos, sed jam in mediis hostibus versari, multosque jam prostravisse. Hinc igitur concludimus, duo carmina de morte Rolvonis sive potius de pugilibus Rolvonis hic confundi, quorum unum de exhortatione pugilum diverbium continuerit Hialtonis cum Biarcone, alterum vero de virtute pugilum colloquio constiterit inter Hialtonem, Biarconem et Rutam, Saxonem autem carmen utrumque junxisse. Egregie firmatur hæcce opinio testimonio historiæ Islandicæ de Rolvone, cujus autor, ultima regis fata prolixius enarrans, distinxit prius colloquium, quod Biarco cum Hialtone habuit, quo, ad pugnam se lente et fere invitus accingens, facinora sua enarravit, cap. 49-50, et ultimum sub finem prœlii habitum, cap. 51. Ex utroque colloquio afferuntur nonnulla, quæ omnia cum verbis Saxonianis bene conveniunt. Ex illo quoque fonte discimus causam, cur Biarco tantas in armis capiendis necteret moras (vid. not. ub.). Ipsa hæc verba *ecce mihi videor cervum penetrasse ferocem* ex narratione Islandica novam lucem mutuantur. Iuvenis ille regius, cujus intra præcordia ferrum Biarco nunc se misisse in sequentibus gloriatur, vix alius esse potest, quam idem ille cervus ferox, Hiartvarus, quem ense penetraverat. Jam vero quomodo in hoc factum quadrant verba *mihi videor*, quæ sunt dubitantis? De persona, quam occidisset, haud dubitabat; nam infra eundem accurate describit. Dubitabat igitur, num vere vitam ejus ense suo hausisset, et justam dubitandi materiam discemus ex narratione Islandica, in qua Biarco inducitur hæc verba proferens: *Hiartvarum initio pugnæ obvium mihi habui; concurrimus ambo, ictus invicem aliquamdiu intentantes. Illo autem vulnus mihi*

Theutonico certe, qui Snyrtir diçitur, ense[1],
A quo belligeri cepi cognomen[2], *ut Agner*
Ingelli natum fudi retulique tropæum.
Ille meo capiti impactum perfregit Höthingum,
Elisum morsu gladium, majora daturus
Vulnera, si melius ferri viguisset acumen.
Cui contra lævam lateris cum parte sinistri
Dissecui dextrumque pedem, labensque sub artus
Incidit in medias ferrum penetrabile costas.
Hercule nemo illo visus mihi fortior unquam.
Semivigil subsedit enim cubitoque reclinis
Ridendo excepit letum, mortemque cachinno
Sprevit et Elysium gaudens successit in orbem.
Magna viri virtus, quæ risu calluit uno
Supremam celare necem, summumque dolorem
Corporis ac mentis læto compescere vultu!
Nunc quoque cujusdam præclaro stemmate nati
Vitales fibras ferro rimabar eodem,
Et ferrum penitus intra præcordia mersi.
Filius hic regis[3] *et avito sanguine lucens*
Indole clarus erat, tenerisque nitentior annis.
Non illi hamatum poterat prodesse metallum,

infligente ego uno ictu manum simul et pedem illi abstuli, altero autem, qui in humerum ejus incidebat, dorsum latusque divisi. Ille hoc vulnere accepto spiritum non amplius duxit. Mortuum eum putabam, et sane pauci ejus similes reperientur; postquam enim aliquo tempore deliquium animi passus fuerat, multo nunc ferocius quam antea dimicat, et nescio plane, quantum valeat.

[1] *Qui Snyrtir dicitur, ense*] Supra Saxo gladium, quo Biarco in certamine cum Agnero usus est, *Lövi* vocaverat. Neque tamen in his ulla est contradictio. Constat enim ex Edda Snorronis (p. 214-215) Snertir (a *snerra* pugna; cnfr. Eyrbyggjasaga p. 30, vel *snerta* tangere) esse appellationem gladii poeticam. Hocce igitur nomen appellativum Saxo, tanquam nomen proprium esset, in paraphrasi latina retinuit.

[2] *A quo belligeri cepi cognomen*] Scilicet nomen Bödvari, hoc est, pugnacis, quo Biarco in narratione Islandica insignitur vid. not. ub.

[3] *Filius hic regis*] Intelligitur Hiartvarus, quem supra cervum ferocem dixerat.

Non ensis, non umbo teres; tam vivida ferri
Vis erat, objectis tardari nescia rebus.
Ergo duces ubi sunt Gothorum[1] *militiæque*
Hjartvari? Veniant et vires sanguine pensent.
Qui jaciunt, qui tela rotant, nisi regibus orti?
Surgit ab ingenuis bellum; clarissima Martem
Stemmata conficiunt; nec enim vulgaribus ausis
Res agitur, quam sola ducum discrimina tentant.
Illustres obeunt proceres. En, maxime Rolvo,
Magnates cecidere tui[2]*, pia stemmata cessant*[3]*.*
Non humile obscurumve genus, non funera plebis
Pluto rapit vilesque animas, sed fata potentum
Implicat[4] *et claris complet Phlegethonta figuris.*

[1] *Ergo duces ubi sunt Gotthorum*] Biarco mortem sibi jamjam imminere sentiens fortissimos hostium potius quam viliora capita ferro petere gestit. Hinc igitur duces hostium provocat ad arma secum conferenda, monens eos in hacce pugna dignos nacturos esse adversarios; clarissimorum enim in ea virorum delectum officio gregariorum militum defungi.

[2] *Magnates cecidere tui*] Qui hic appellantur magnates, iidem sunt, quos nuper dixerat regibus ortos, pugiles igitur sive satillites Rolvonis, id genus hominum, quod teste carmine eddico Hyndluliod communes cum regibus habuit natales (str. XV)

þaþan ero Skjöldúngar,
þaþan Skilfingar,
þaþan Auþlingar,
þaþan Ynglingar,
þaþan Havldborit,
þaþan Hersborit
Mest manna val
Und miþgarþi; i. e
Inde (ex hac una stirpe) sunt (orti) Skioldungi,
Inde Skilfingi,
Inde Ödlingi,
Inde Ynglingi,
Inde nobilium progenies,
Inde Satraparum progenies
in hocce mundo.

In carmine Regsmál (str. XXXIX seqv. Edd. Sæmundi vol. III p. 187 seqv.) innuitur, reges ex stirpe Jarlorum esse ortos.

[3] *Pia stemmata cessant*] Stemma dici potest pium, quando illi, qui ad hoc pertinent, pietatem exserunt. Cessat autem stemma, quando ultimi hoc stemmate juncti moriuntur.

[4] *Non funera plebis Pluto rapit ... sed fata potentum implicat*] Mire se torsit M. Brynolfus in notis Stephanii, ut hæc explicaret. Sententia autem est eadem, quam in præcedentibus jam expresserat, in hacce pugna non milites gregarios sed

Non meminu certamen agi, quo promptius esset
Alternare enses partirique ictibus ictus.
Dans unum tres accipio; sic mutua Gothi
Vulnera compensant, sic dextra potentior hostis
Vindicat acceptam cumulato fœnore pœnam.
Quanquam adeo solus multorum funere leto
Corpora tradiderim pugnans, ut imagine collis
Editus e truncis excresceret artubus agger,
Et speciem tumuli congesta cadavera ferrent[1].
Et quid agit, qui me nuper prodire jubebat[2],
Eximia se laude probans, aliosque superba
Voce terens et amara serens opprobria, tanquam
Uno bissenas complexus corpore vitas?

Ad hæc Hjalto:

Quanquam subsidio tenui fruor, haud procul absum[3];
Hac quoque, qua stamus, opus est ope, nec magis usquam
Vis aut lecta manus promtorum in bella virorum
Exigitur. Jam duræ acies et spicula scutum
Frustatim secuere meum, partesque minutim

ipsos duces cominus pugnare, horum igitur catervam brevi in Orcum esse descensuram.

[1] *Ut imagine collis editus e truncis excresceret artubus agger, et speciem tumuli congesta cadavera ferrent*] Tantam se stragem hostium edidisse Biarco significat, ut corpora cæsorum unum in locum congesta ingentes acervos, immo colles et tumulos repræsentare possint. (S)

[2] *Et quid agit, qui me nuper prodire jubebat*] Sententiam hoc versu et tribus versiculis sequentibus expressam ita prosaice exposuit autor narrationis Islandicæ cap. 51: *Ubi jam est pugil Rolvonis regis, qui tantopere de mea animositate dubitavit, et mihi, ut ad pugnandum exirem, tanto cum studio inculcavit. Nusquam eum adspicio, neque tamen gravius de hominibus judicium ferre soleo.*

[3] *Quanquam subsidio tenui fruor, haud procul absum*] In narratione Islandica l. cit. narratur, Hialtonem ita respondisse: *Vera dicis, nec obtrectator es; hic adsum, qui Hialte dicor, et aliquid mihi adhuc peragendum esse constitui; exiguum vero nos sejungit intervallum. Fortium virorum præsidium nunc mihi opus est; scito enim, commilito, corporis munimenta jam ictibus esse perforata. Attamen mihi tela aeriter vibrare videor; omnia quidem vulnera mea ulcisi haud possum, neque tamen hoc intentatum relinquam, etsi nobis vel ante vesperam hospitium in Valhalla erit petendum.*

Avulsas absumpsit edax per prœlia ferrum.
Prima sibi testis res est, seque ipsa fatetur.
Fama oculo cedit[1], *visusque fidelior aure est.*
Rupti etenim clipei retinacula sola supersunt,
Sectus et in gyro remanet mihi pervius[2] *umbo.*
Et nunc, Bjarco, viges, quanquam cunctator æquo
Extiteris, damnumque moræ probitate repensas.

At Bjarco:

Carpere me necdum probrisque lacessere cessas?
Multa moras afferre solent. Namque obvius ensis
Cunctandi mihi causa fuit, quem Sveticus hostis
In mea prævalido contorsit pectora nisu.
Nec parce gladium capuli moderator adegit;
Nam quantum in nudo vel inermi corpore fas est,
Egit in armato; sic duri tegmina ferri
Ut molles trajecit aquas; nec opis mihi quicquam
Aspera loricæ poterat committere moles.
Et nunc ille ubi sit, qui vulgo dicitur Othin
Armipotens, uno semper contentus ocello?
Dic mihi, Ruta, precor, usquam si conspicis illum?

Ad hæc Ruta:

Adde oculum propius[3] *et nostras prospice chelas*[4],
Ante sacraturus victrici lumina signo[5],
Si vis præsentem tuto cognoscere Martem.

[1] *Prima sibi testis res est seque ipsa fatetur. Fama oculo cedit*] Proverbium Islandicum consonat: *raunen er obygnust: experientia verax est.* Item *Siön er Sögu rikare, h.e. Præstat fama visus.* Item: *allt er svipur nema sion,* hoc est, *præter visum omnia fallunt.* (S)

[2] *Pervius*] Sic emendavi vocabulum nullius sensus *pervidus,* quod est in edit. princ. et Steph.

[3] *Adde oculum propius*] Sic Calpurnius Siculus dixit Bucol. Eclog. I, quæ Delos inscribitur: *Ornite, fer propius tua lumina.* (S)

[4] *Et nostras prospice chelas*] Accedens prospice sub alis meis, per aperturam inter brachia mea et latera intende oculos. Uberiorem loci obscuri interpretationem jam a Stephanio prolatam vid. in not. uber.

[5] *Ante sacraturus victrici lumina signo*] Signum victrix est signum victoriæ sive signum, quod victoriam vel portendit vel parit. Hic vero

Tum Bjarco:

Si potero horrendum Friggæ spectare maritum[1]*,*
Quantumcunque albo clypeo sit tectus et altum
Flectat equum[2]*, Lethra nequaquam sospes abibit*[3]*;*
Fas est belligerum bello prosternere divum.
Ante oculos regis clades speciosa cadentes
Excipiat. Dum vita manet, studeamus honeste
Posse mori clarumque manu decerpere funus.

sermo est de malleo Thori, Gigantum devictoris, cujus signum efficax contra incantationes remedium existimaverunt veteres. Ruta igitur Biarconem monet, ut, ante quam se ad Odinum coram conspiciendum accingeret, prius oculos suos signo mallei edito lustraret; vid. not. ub.

[1] *Horrendum Friggæ maritum*] Habemus hic appellationem Odini poeticam: *Friggiarfaðmbyggvir,* quæ in fragmento Þiodolphi Hvinensis occurrit (Edda Snorr. p. 96).

[2] *Altum flectat equum*] Multipedem et aeripedem Sleipnerum. (S)

[3] *Lethra nequaquam sospes abibit*] Tertium carminis antiqui fragmentum hic in medium proferre licet in Edda Snorronis servatum.

Sva skal ek hann kirkja,
sem hinn kámleita
veli viðbjarnar
veggja aldinna i. e.
Ita eum strangulabo,
Atque ille facie luridus
Deceptor ursum
Vetustos parietes inhabitantem.

Id est, ut ex adjecta explicatione patet, tanquam felis mures strangulat. Autor historiæ Rolvonis Islandicus sententiam Biarconis ita extulit: "*Magna hostium moles hic adest, sed Odinum agnoscere nequeo, attamen omnino suspicor istum pessimum perfidumque dæmonem hic grassari (ad hann mune hier sveima a mote oss Herians sonurinn hinn fule og otrue). Si quis mihi illum monstrare posset, hunc si manibus prehendere possem, certe ut murem vilissimum comprimerem, ita ut venenata ista bestia contumeliam experiretur. Unicuique vero animus forte adhuc magis exardesceret adspicienti principem suum ita ut nostrum delusum.*" Ostendit paraphrasis Islandica, versiculum supra allatum vere esse frustulum antiqui carminis, cujus sensum Saxo omissa imagine verbis: *Lethra nequaquam sospes abibit* expresserat. Alius hujus carminis versiculus haud dubie eam exhibuerat Odini descriptionem, quam hic legimus. Ipsa sententia Biarconis ab ingenio canæ antiquitatis, quæ deos sibi finxit corporeos, haud aliena. Ferox enim bellator, dæmonem victoriæ largitorem sibi adversum sentiens, hunc, mentis fervore abreptus, et conviciis et minis petere potuit. Ita Afri fetissos suos interdum duriter tractant. Ita homines Christiani, fortunæ ludibria experti, haud raro fatorum ordinem imprecationibus prosequuntur.

Ad caput extincti moriar ducis obrutus, ac tu
Ejusdem pedibus moriendo allabere pronus,
Ut videat, quisquis congesta cadavera lustrat,
Qualiter acceptum domino pensavimus aurum.
Præda erimus corvis aquilisque rapacibus esca,
Vesceturque vorax nostri dape corporis ales.
Sic belli intrepidos proceres occumbere par est,
Illustrem socio complexos funere regem.

Hanc maxime exhortationum seriem idciro metrica ratione compegerim[1], quod earundem sententiarum intellectus Danici cujusdam carminis compendio digestus a compluribus antiquitatis peritis memoriter usurpatur.

Contigit autem, potitis victoria Gothis, omne Rolvonis agmen occumbere, neminemque, excepto Viggone, ex tanta juventute residuum fore. Tantum enim excellentissimis regis meritis ea pugna a militibus tributum est, ut ipsius cædes omnibus oppetendæ mortis cupiditatem ingeneraret, eique morte jungi vita jucundius duceretur[2].

Lætus Hjartvarus prandendi gratia positis mensis convivium pugnæ succedere jubet, victoriam epulis prosecuturus. Quibus oneratus magnæ sibi admirationis[3] esse dixit, quod ex tanta Rolvonis militia nemo, qui saluti fuga aut captione consuleret, repertus fuisset. Unde liquidum fuisse, quanto fidei studio regis sui caritatem coluerint, cui superstites esse passi non fuerint. Fortunam quoque, quod sibi ne unius quidem eorum obsequium superesse permiserit, causabatur, quam libentissime se talium virorum famulatu usurum testatus. Oblato Viggone perinde ac munere gratulatus, an sibi militare vellet, perquirit. Annuenti destrictum gladium offert. Ille cuspidem refutans, capu-

[1] *Hanc exhortationum seriem idcirco metrica ratione compegerim*] Ex hacce observatione, qua Saxo excusationem sibi parasse videtur, quod tam longam versuum seriem annalibus suis interseruerit, concludimus eundem aliis in locis historiæ suæ easdem ob causas versus latinos in medium protulisse.

[2] *Eique morte jungi vita jucundius duceretur*] Similia in aliis gentibus virtutis exempla jam collegit Stephanius, quæ vide in not. ub.

[3] *Admirationis*] Saxo scripsisse videtur *admirationi*.

lum petit, hunc morem Rolvoni in porrigendo militibus ense extitisse præfatus. Olim namque se regum clientelæ daturi tacto gladii capulo obsequium polliceri solebant[1]. Quo pacto Viggo capulum complexus, cuspidem per Hjartvarum agit, ultionis compos, cujus Rolvoni ministerium pollicitus fuerat. Quo facto ovans irruentibus in se Hjartvari militibus cupidius corpus obtulit, plus voluptatis se ex tyranni nece, quam amaritudinis ex propria sentire vociferans. Ita convivio in exequias verso, victoriæ gaudium funeris luctus insequitur. Clarum ac semper memorabilem virum, qui voto fortiter expleto, mortem sponte complexus suo ministerio[2] mensas tyranni sanguine maculavit. Neque enim occidentium manus vivax animi virtus expavit, cum prius a se loca, quibus Rolvo assueverat, interfectoris ejus cruore respersa cognosceret. Eadem itaque, dies Hjartvari regnum finivit ac peperit. Fraudulenter enim quæsitæ res eadem sorte deficiunt, qua petuntur[3], nullusque diuturnus[4] est fructus, qui scelere ac perfidia partus fuerit. Quo evenit, ut Sveones, paulo ante Daniæ potitores, ne suæ quidem salutis potientes existerent. Protinus enim a Sialandensibus deleti[5] læsis Rolvonis manibus justa exsolvere piacula. Adeo plerumque fortunæ sævitia ulciscitur, quod dolo ac fallacia patratur.

[1] *Olim .. tacto gladii capulo obsequium polliceri solebant*] De illo more vide not. uber.

[2] *Ministerio*] Ita Stephanius recte sine dubio legendum esse censet pro *ministros* in editione principe.

[3] *Fraudulenter quæsitæ res eadem sorte defluunt, qua petuntur*] Varia Danorum Islandorumque adagia eandem exprimunt sententiam v. c. *illa gefaz ill rád* (Nials Saga cap. 45 p. 71, Hist. Magn. Nudip. cap. 6, Snorr. Hist. reg. Norv. 3, p. 198); Falsk slaaer sin egen Herre paa Hals.

[4] *Diuturnus*] Editio princeps habet *diuturnius*, quod haud dubie errori typographi debebatur.

[5] *A Sialandensibus deleti*] Satis probabile est, Sialandenses, nuntio de cæde Lethrica accepto, in arma ruisse, atqve hostes rege orbatos mox expulisse. Longe alia narrat autor Islandus historiæ Rolvonis, sed ita fabulis commixta, ut nullam fidem mereantur. Observationes generales in historiam Rolvonis vid. in not. ub.

Finis libri secundi.

Saxonis Grammatici Historiæ Danicæ

Liber Tertius.

Hotherus, Atisli frater[1] idemque Gevari regis alumnus, cujus mentionem præmisi, post Hiartvarum utriusque regni imperium sumit. Hujus tempora, si ab ætatis ejus origine cæpero, aptius explicabuntur. Pulchrius enim pleniusque extrema annorum illius curricula perstringuntur, ubi prima silentio non damnantur. Interfecto ab Helgone Hothbrodo, filius Hotherus sub tutela Gevari regis pueritiæ procursum[2] exegit. Adolescens collacteis ac coævis summa corporis firmitate præstabat. Cæterum ingenium ejus crebræ dotaverant artes[3]. Quippe natationis[4], arcus ce-

[1] *Hotherus Atisli frater*] De eo vid. supra lib. II p. 82.

[2] *Pueritiæ procursum*] id est, primos pueritiæ annos. Ita enim Valerius Maximus lib. III cap. 21: *Nos quia jam initia procursusque virtutis patefecimus, actum ipsum prosequamur;* vel potius svadente contextu procursus pueritiæ intelligenda est ipsa pueritia seu prima hominum ætas. Neque enim partem pueritiæ sed totam Hotherus ex mente Saxonis sub tutela Gevari transegit.

[3] *Crebræ dotaverant artes*] De artibus gymnicis, quibus magnus apud veteres Boreales constitit honor, vid. Thorlacii antiquitatum borealium observationum miscellanear. Spec. IV p. 211 sequ. Engelstoft om den Priis, Oldtidens Skandinaver satte paa Legemsövelser, in actis societatis Scandinavicæ ad annum 1802 p. 59 sequ.

[4] *Natatio*] Islandis *sundfæri*. Quantopere veteres Boreales hac arte delectati fuerint, vid. Kristnisaga cap. 10 p. 73, Snorr. Hist. reg. Norveg. vol. III p. 284 in historia regis Sigurdi Hierosolymipetæ cap. 35. Exempla insignis in natando peritiæ vid. Saga Olufs Tryggvasonar vol. 2 p. 269 cap. 235 et in historiola de Hemingo Sagabibl. vol. 3 p. 360.

stuumque peritia[1], necnon, quantamcunque ea ætas capere poterat, agilitate pollebat[2], haud minus exercitio, quam viribus potens. Immaturam adhuc ætatem uberrimis animi beneficiis transscendebat. Nemo illo chelis aut lyræ scientior[3] fuerat. Præterea sistro ac barbyto[4] omnique fidium modulatione callebat[5]. Ad quoscunque volebat motus, variis modorum generibus humanos impellebat affectus; gaudio, mœstitia, miseratione vel odio mortales afficere noverat. Ita aurium voluptate aut horrore animos implicare solebat. Tot juvenis artibus Gevari filia Nanna admodum delectata amplexum ejus expetere cœpit. Fit

[1] *Arcus peritia*] Exempla miræ in sagittando peritiæ vide in duobus libris nuper allatis et in Snorr. hist. reg. Norv. vol. II p. 19 de Einaro Tambaskelvio, in Saga Olafs Tryggvasonar vol. 2 p. 168 cap 205.

[1] *Cestuumque peritia*] Quæ ad hunc locum fuse disputat Stephanius de cestibus sive de loris bubulis, quæ ferreis plumbeisve clavis convoluta manibus brachiisque suis obduxerunt pugiles Romanorum, a Saxone sunt aliena. Veteres enim Boreales ad luctam (*Glimr* illis dictam) nulla adhibuerunt instrumenta, sed nudis manibus usi sunt. In hocce exercitii genere eminuit Islandus Gretter robustus; vid. historiam ejus cap. 77.

[2] *Agilitate pollebat*] Recte monuit Stephanius in notis ad h. l., agilitatem, qua Hotherum polluisse commemorat Saxo, referendam esse ad cætera exercitationum genera, quæ vel ad cursum (skeid) vel ad saltum (hlaup) referri possunt (vid. Thorlacius l. c. p. 231-233).

[3] *Nemo illo chelis aut lyræ scientior*] Ex hac verborum junctura patet, chelis in casu genitivo sumendum esse, igitur *chelys* scribendum fuisse. Chelys est cithara. De studio musices in septentrione ante religionem christianam introductam vid. not. uber.

[4] *Præterea sistro ac barbito*] Quæ hic afferri possunt de sistro Isiaco et barbito Græcorum, nil faciunt ad antiquitates boreales illustrandas; vix enim Saxo in his afferendis eum instituit verborum delectum, ut eas adhiberet voces latinas, quæ optime instrumenta musicæ borealis exprimerent, sed cumulavit varias voces ad peritiam musices in Hothero conspicuam rite exprimendam. In narratione Danica haud dubie nomina *fidla, marpa, saungtol, gigia* occurrerunt.

[5] *Omnique fidium modulatione callebat*] Hic observandum, quod verbo *calleo* passim sextum attribuit casum Saxo noster, non aliter ac Marcianus Capella lib. III p. 50: *Hanc igitur foeminam multorum curatione callentem.* Apulejus lib. 3 Floridor. p. 809 ed. in us. Delph. *etsi fidibus apprime callerem.* (S)

enim, ut virtute juvenum virgines incalescant et, quorum minus complacet forma, probitas acceptetur. Multiplices enim amor aditus habet. Aliis decor oris[1], aliis animi virtus, quibusdam artium usus voluptatis iter aperit; nonnullis comitas Veneris copiam parat, complures formæ candor[2] acceptos facit. Nec levius vulnus fortes quam pulchri puellis infligere solent.

Accidit autem, ut Othini filius Balderus Nannæ corpus abluentis aspectu solicitatus infinito amore corriperetur[3]. Urebat illum venustissimi corporis nitor, animumque perspicuæ pulchritudinis habitus inflammabat. Validissimum namque libidinis irritamentum est decor. Hotherum itaque, per quem maxime votum interpellandum timebat, ferro tollere constituit, ne moræ impatiens amor ullo fruendæ libidinis obstaculo tardaretur.

Eodem forte tempore Hotherus inter venandum errore nebulæ perductus in quoddam silvestrium virginum conclave incidit, a quibus proprio nomine salutatus, quænam essent, perquirit. Illæ suis ductibus auspiciisque maxime bellorum fortunam gubernari testantur[4]. Sæpe enim se nemini conspicuas prœliis

[1] *Decor oris*] Ita ex conjectura probabili legit Stephanius. Editio princeps habet: *amor decor*, quæ nullum sensum fundunt. Alia quoque sese offert conjectura: *armorum decor*, quæ minus quidem a verbis editionis primariæ recedit, sed contextui minus apta videtur.

[2] *Formæ candor*] Ita Stephanius ex conjectura haud improbabili posuit pro *famæ candor* in edit. pr. Diceret forte aliquis Saxonem adhibuisse candorem hoc loco pro splendore, igitur intellexisse gloriam rebus gestis partam, quæ quidem in septentrione non ultimum erat amoris virginei irritamentum. Sed quam insolens est hæc locutio, tam trita observatio de pulchritudine, quæ juvenes acceptos facit puellis.

[3] *Nannæ corpus abluentis aspectu solicitatus infinito amore corriperetur*] Ad autorem narrationis fama quædam obscurior pervenisse videtur de Freiero, qui solium Odini temere adscendens, conspecta Gerda, infinito virginis amore exarsit (cnfr. Edda Snorronis Gylfaginning p. 39-40). Exemplum Davidis Bathsebam in lavacro conspicientis ad historiam amplificandam fortasse contulit.

[4] *Illæ suis ductibus auspiciisque maxime bellorum fortunam gubernari testantur*] Describuntur hic Valkyriæ sive nymphæ, quæ juxta mythologiam borealem primum quidem vel

interesse, clandestinisque subsidiis optatos amicis præbere successus. Quippe conciliare prospera, adversa infligere posse pro libitu, memorabant, adjecto, qualiter in collacteam ejus Nannam inter lavandum conspectam Balderus exarserit; hortatæque, ne eum, quamvis infestissimo odio dignum, armis lacesseret, semideum hunc esse testantes, arcano superum semine procreatum. His acceptis, Hotherus, labentis hospitii tegmine defectus, sub dio se relictum totiusque expertem umbraculi mediis repente campis expositum conspicatur. Præcipue vero puellarum præpetem fugam locique versilem situm ac fallacem ædis imaginem mirabatur. Ignorabat enim, quæ circa se gesta fuerant, ludibrium tantum inaneque præstigiosarum artium extitisse commentum[1].

Unde rediens Gevaro ordinem insecutæ errorem suum ludificationis exponit, filiamque ejus continuo postulavit. Cui Gevarus quam libentissime se fauturum subjunxit, ni Balderi iram repulsa contracturum metueret, priorem illum sibi consentaneas preces porrexisse testatus Nam ne ferro quidem sacram corporis ejus firmitatem cedere perhibebat[2]. Adjecit tamen, scire se gladium arctissimis obseratum claustris, quo fatum ei infligi possit[3].

victoriæ vel mortis nuntiæ mandata Odini ad heroes detulerunt; deinde ipsæ sibi partes in victoria decernenda assumserunt, inprimis vero heroi dilecto suppetias ferre haud dubitaverunt. De iis multa occurrunt in carminibus Eddicis de Helgonibus Edd. Sæmundi vol. 2. Plurima de iis collegit Magnussen in ed. Edd. Sæm. vol. III p. 800 sequ.

[1] *Præstigiosarum artium extitisse commentum*] Simili ratione inducuntur Valkyriæ artibus præstigiatoriis munitæ in narrationibus Islandorum serioribus, v. c. Gondul in Historia Hedini et Hognii sive Sorla þattr cap. 5, 7 Fornaldarsögur vol. 1 p. 398, 400.

[2] *Ne ferro quidem sacram corporis ejus firmitatem cedere perhibebat*] Narratur in Edda Snorronis (Gylfeginning cap. 43, ed. Rask p. 64) Friggam jurejurando adegisse omnia, ut Baldero parcerent, videlicet ignem, aquam, ferrum ac omne metalli genus, lapides, terram, ligna, morbos, animalia, volucres, venena et serpentes.

[3] *Adjecit scire se gladium, quo fatum ei infligi possit*] Partes, quas Lokius in Edda Snorronis l. c. sustinet, hic tribuuntur Gevaro. Qui hic gladius dicitur, in narratione Eddica est surculus ille fatalis, Misteltein dictus, quem utpote minimum Frigga jurejurando adigere neglexerat.

Hunc a Mimingo, sylvarum Satyro[1], possideri. Eidem quoque armillam esse, mira quadam arcanaque virtute possessoris opes augere solitam[2]. Horum præterea locorum aditum inviam ac[3] impedimentis obfusum, haud facile mortalibus patere posse. Majorem siquidem itineris partem inusitati frigoris vi perenniter obsideri. Jubet itaque, cervis jugalibus currum instruat[4], cujus celeritate eximio gelu rigentia juga trascendat. Quo cum pervenerit, tabernaculum suum ita a sole aversum constituat, ut umbram specus, cui Mimingus assuevisset, excipiat, nec ipsum mutua tamen obumbratione contingat[5], ne Satyrum insolitæ obscu-

[1] *Mimingo, sylvarum Satyro*] Pro Mimingo Stephanius, fortasse ad cantilenas nostras heroicas (Hæmpeviser) respiciens, in quibus occurrit Mimringtand (Danske Viser fra Middelalderen 1 D. p. 100), posuit *Mimringo*. Satyri unacum toto Faunorum choro, a Mythologia boreali alieni, suam originem ex latinitate Saxonis trahunt. Narrationis autor cogitavit sine dubio de aliquo ex istis pusionibus rupicolis, qui Dvergar, Svartalfar dicti, et multa callere et opes possidere crediti sunt. In isto Mimingo latet fortasse frustulum traditionis de Mimero, quem Eddæ describunt tanquam senem sapientissimum et futurorum præscium, cujus fontem dii adierint consultaturi.

[2] *Armillam possessoris opes augere solitam*] Talia quidem cimelia sæpius occurrunt in fabulis romanensibus medii ævi, hic tamen reliquias agnoscere mihi videor traditionis de annulo Odini *Draupnir* dicto, cui illa adhæsit proprietas, ut nona quaque nocte ex eo octo destillarent annuli pariter ponderosi (vid. Edd. Snorr. p. 66, 131).

[3] *Inviam ac*] Sic Steph. Ed. princ. om. *ac*.

[4] *Cervis jugalibus currum instruat*] Cervi jugales hoc loco intelligendi veniunt rangiferi, qui lingua vernacula *Reener*, *Rensdyr* vocantur, quibus hodieque vice jumentorum Lappones utuntur.

[5] *Ut umbram specus excipiat, nec ipsum mutua tamen obumbratione contingat*] Problema hic proponitur, quod in cæteris Europæ regionibus solvi haud potuisset. Nam eadem loca erectiora, quæ radiis solis orientis patent, propter coeli meatum, sole ad occasum vergente, umbra teguntur. Verum enimvero hic sermo est de Finmarchia sub ultimo septentrione sita, deque sole hyberno, qui exiguum circuli segmentum cursu diurno in his terris conficit. In hac igitur terrarum parte solvitur problema assumendo tabernaculum, modico intervallo a specu sejunctum, contra ostium ejus a septentrione fuisse exstructum, ita ut, quicunque e specu exiret, et tentorium et septentrionem ex adverso haberet.

ritatis jactus exitu deturbaret. Ita armillam ensemque in expedito fore, quorum alterum opum, alterum belli fortuna comitaretur; in utroque ingens possessori præmium esse. Hactenus Gevarus. Nec inerter Hotherus, quæ ab ipso didicerat, executus, tabernaculo ad prædictum modum locato, noctu curas, interdiu venationes agebat. Utramque temporis vicem pervigil exsomnisque ducebat, ita discrimina lucis noctisque partitus, ut hanc rerum meditationi tribueret, illam convectandis corporis alimentis impenderet. Cumque forte pernox attonita curis mente languesceret, obumbrantem[1] tabernaculo suo Satyrum hasta petivit, obrutumque ictu nec satis fugæ potentem vinculis intercepit. Ultima deinde per summam verborum atrocitatem minatus, ensem armillasque deposcit. Nec segniter Satyrus salutis redemptionem, quæ ab ipso petebatur, exhibuit. Adeo cunctis re prior[2] est vita, cum nihil apud mortales spiritu carius existere soleat. Hötherus opum adeptione lætatus[3], patriam repetit, paucis, sed insignibus spoliis felix.

Quibus eum Gelderus, Saxoniæ rex, potitum comperiens, milites in tam illustris prædæ raptum crebro concitabat hortatu. Paruit juventus regi, properanter instruens classem. Quod prævidens Gevarus, quippe divinandi doctissimus erat industriaque præsagiorum excultus, vocato Höthero, jubet, congressuri secum Gelderi jacula patienter excipiat[4], non ante sua remissurus, quam hostem missilibus carere conspiciat; cæterum rostratas admoveat falces[5], quibus navigia lacerari cassidesque et scuta militibus detrahi possint. Cujus consilio obsequutus Hötherus, salutarem ejus exitum expertus est. Siquidem ad primos Gelderi impetus subsistere suos ac corpora scutis protegere jubet, præ-

[1] *Obumbrantem*] Stephanius ex conjectura posuit *oberrantem*, sed male; nam in prioribus sermo fuerat de umbra.

[2] *Cunctis re prior*] Steph. edidit *cunctis rebus prior*.

[3] *Hötherus opum adeptione lætatus*] Inconstantiam editionis principis in nomine Hotheri scribendo correxit quidem Stephanius, sed eam retinendam esse censuimus.

[4] *Jacula patienter excipiat*] Commendatur strategema, quod jam a Frothone primo, Saxone teste lib. II p. 74, fuerat adhibitum.

[5] *Rostratas admoveat falces*] De his vid. not. ub.

sentis pugnæ victoriam patientia capessendam testatus. At hostis, missilibus nulla ex parte cohibitis, iisdemque per summam pugnandi cupiditatem effusis, hoc avidius hastas ac spicula torquere cœpit, quo Hötherum in his excipiendis patientius se gerere comperit. Quæ partim scutis partim navigiis infixa rarum dedere vulnus; complura innoxia ac frustra videbantur excussa. Siquidem Hötheri milites, regis imperium exequentes, receptam telorum vim conserta clypeorum testudine[1] repellebant, nec rarus quidem eorum numerus erat, quæ levi ictu umbonibus impacta fluctibus incidebant. Quorum omnium copia vacuefactus Gelderus, dum eadem ab hostibus correpta alacrius in se retorqueri conspiceret, mali cacumen puniceo scuto complexus[2] (indicium id pacis erat) saluti deditione consuluit. Quem Hötherus amicissimo vultu benignissimoque sermone exceptum non minus humanitate quam arte perdomuit.

Ea tempestate Helgo, Halogiæ rex, Cusonis, Finnorum Biarmorumque principis[3], filiam, nomine Thoram, crebræ legationis officio procabatur. Adeo, quod per se minus validum est, alieni indigum noscitur. Nam cum ejus temporis juvenes[4] matrimonii postulationem propria voce prosequendi consuetudinem haberent, hic tanto oris vitio obsitus erat, ut non solum exteras, sed etiam domesticas aures erubesceret. Adeo calamitas omnis conscios vitat. Eo siquidem naturæ damna molestiora sunt, quo liquidius patent. Hujus Cuso legatione spreta, conjugio indignum respondit, qui, propria parum virtute subnixus, ad id impetrandum precaria mutuaretur officia. Quod audiens Helgo Hötherum, quem politioris facundiæ noverat, suis favere studiis obsecrabat, alacriter se, quicquid is imperasset, executurum

[1] *Conserta clypeorum testudine*] De testudine vid. not. ub.

[2] *Mali cacumen puniceo scuto complexus*] De isto more vid. not. uber.

[3] *Cusonis, Finnorum Biarmorumque principis*] Nomen Gusi in variis historiis Islandorum minoris fidei tribuitur regibus Finnorum v. c. Saga Ketil Hængs cap. 3, Fornaldarsögur vol. II p. 118, Saga Örvaroddi cap. 4 ibid. vol. II p. 173 et p. 511.

[4] *Cum ejus temporis juvenes*] Respexit autor ad mores suæ ætatis, qua optimates, imprimis vero principes, per proxenetas procationem instituere solebant.

pollicitus. Ille sedula juvenis supplicatione devictus, armata classe Norvagiam petit, quod verbis non posset, viribus peracturus. Cumque pro Helgone per summam eloquii svavitatem egisset, refert Cuso, mentem filiæ consulendam, ne quid contra nolentem paterna videretur severitate præsumptum. Accersitamque, an proco allubesceret[1], percontatus, annuentis Helgoni nuptias pollicetur. Igitur Hötherus obseratas Cusonis aures ad ea, quæ precabatur, exaudienda rotundæ volubilisque facundiæ dulcedine patefecit.

Quæ dum in Halogia geruntur, Balderus postulandæ Nannæ gratia Gevari fines armatus ingreditur. A quo cum ipsius Nannæ mentem cognoscere juberetur, exquisitis verborum delenimentis puellam aggressus, cum nullum votis locum efficere potuisset, repulsæ causam cognoscere instituit. Quæ respondit, nuptiis deum mortali sociari non posse, quod ingens naturæ discrimen copulæ commercium tollat. Sed et superos interdum pacta rescindere solitos, subitoque vinculum disjici, quod impares contraxissent. Neque enim stabilem dissonis inesse nexum, cum apud excelsos humilium semper fortuna sordescat. Præterea abundantiæ et egestatis dividuum contubernium esse, nec inter splendidas opes obscuramque pauperiem firma societatis jura consistere. Ad ultimum, supernis terrestria non jugari, quæ tanto originis intervallo discors rerum natura secreverit, quod a divinæ luculentia majestatis infinitum distet humana mortalitas. Hac responsi cavillatione elusis Balderi precibus, detrectandi conjugii prudens argumenta texebat.

Quod cum Hötherus ex Gevaro cognosceret, multa super Balderi petulantia apud Helgonem querulus disserebat. Incerti ambo, quid facto opus esset, variis sententiam consiliis agitabant. Amica siquidem in adversis collocutio, tametsi periculum non tollit, ægritudinem minuit. Inter cætera animi vota fortitudinis

[1] *An proco allubesceret*] Insolens hæc et rara admodum locutio esset, nisi suum inveniret autorem. Marciano enim Capellæ haud infrequens est. Ita sub initium lib. VII:

Nec vobis abnegabo,
Furtis modo allubescat,
Ut clam roseta parvæ
Liliaque det papillæ. (8)

studio præponderante, manus classe cum Baldero conseritur. Hominibus adversum deos certatum crederes. Nam Baldero Othinus ac Thoro sacraque deum agmina propugnabant. Divinis humanisque viribus permixtum aspiceres bellum. At Hötherus, tunica ferrum spernente succinctus, confertissimos deorum cuneos irrumpebat et, quantum terrenus in superna poterat, grassabatur. Sed et Thoro inusitato clavæ libratu[1] cuncta clypeorum obstacula lacerabat, tantum ad se incessendum hostes invitans, quantum socios ad tuendum. Nullum erat armaturæ genus, quod impellenti non cederet. Nemo ferientem tuto excipere poterat. Quicquid ictu arcebat, obruit. Non clypei, non cassides impactum pertulere robur. Nulli corporis aut virium magnitudo subsidio fuit. Proinde victoria ad superos concessisset, ni Hötherus, inclinata suorum acie celerius advolans, clavam præciso manubrio inutilem reddidisset[2]. Quo telo defecti divi subitam dedere fugam. Inimicum opinioni esset, nisi fidem antiquitas faceret, deos ab hominibus superari. Deos autem potius opinative, quam naturaliter dicimus[3]. Talibus namque non natura, sed gentium more, divinitatis vocabulum damus.

[1] *Inusitato clavæ libratu*] Clavam intelligit autor narrationis malleum Thoronis, *Miölner* sive comminutorem dictum, cujus virtutes ita in Edda Snorronis describuntur (Skaldskaparmál cap. 35 p. 132): *rei cuicunque quavis vi impactum nunquam fractum iri, a scopo, qui feriendus esset, nunquam aberraturum, et vel longissime projectum in manus easdem reversurum; præterea adeo parvum reddi posse, ut intercula involutus portaretur; hoc tamen laborare defectu, quod anterior manubrii pars (forskeptit) justo brevior esset.*

[2] *Clavam præciso manubrio inutilem reddidisset*] Forsitan aliquid de defectu mallei Thori nuper commemorato innotuerat autori narrationis. Hinc igitur hanc mallei partem utpote infirmiorem ab Hothero præcisam fuisse narrat. Quæ vero ad hunc locum ex Meursii Glossario Græcobarbaro attulit Stephanius de manuclavio sive clava manuali vel aclide Latinorum, a malleo Thori omnino sunt aliena.

[3] *Deos potius opinative quam naturaliter dicimus*] *Opinative* opponitur *reali*. Sensus est: Nos hic Othinum Thoronemque Deos vocamus, non quod natura et essentia vere esse Deos, quibus divinus cultus debeatur, existimemus, sed more gentilium sic loquimur, qui falsa quadam opinione et vana credulitate divinitatem fictitiis suis numinibus tribuebant. (S)

Cæterum Balderum fuga cursu quæsita servavit. Cujus navigiis victores aut ferro laceratis aut fluctu obrutis, non contenti deos vicisse, classis reliquias sævitia insequuntur, earum jactura funestam belli cupidinem expleturi. Adeo pleramque insolentiam successus exasperat. Testis belli portus Balderi fugam vocabulo refert[1]. Gelderum quoque, Saxoniæ regem, eodem consumptum bello, remigum suorum cadaveribus superjectum ac rogo navigiis extructo impositum[2] pulcherrimo funeris obsequio extulit. Cineres ejus, perinde ac regii corporis reliquias, non solum insigni tumulo tradidit, verum etiam plenis venerationis exequiis decoravit. Post hæc, ne connubii spem ulterior rerum importunitas moraretur, repetito Gevaro, cupitis Nannæ complexibus fruitur. Deinde Helgonem ac Thoram plenis liberalitatis officiis prosequutus, novam Svetiæ nuptam advexit, cunctis tam venerabilis victoria, quam Balderus ridiculus fuga.

Quo tempore cum Sueonum magnates solvendi tributi gratia Daniam petivissent, ob egregia patris merita a popularibus loco regio cultus fallax fortunæ lenocinium expertus est. Si quidem a Baldero, quem paulo ante devicerat, prœlio superatus,

[1] *Testis belli portus Balderi fugam vocabulo refert*] Saxo provocat ad nomen portus cujusdam sua quidem ætate noti sed nostra ignoti. Putat Suhmius (om Odin p. 199) portum appellatum fuisse Baldershavn i. e. portum Balderi. Hocce vero nomen minus bene respondet verborum juncturæ, quæ ostendit, vocem *Balderi* potius ad sequentia quam ad præcedentia esse referendam. Diceret quidem aliquis, nomen indicare portum a Baldero quæsitum, atque igitur mediate innui fugam, quæ eum coegerit, ut portum peteret. Sed alia sese offert conjectura, quæ melius, ut mihi quidem videtur, mentem Saxonis exprimit, neque omni fundamento historico est destituta. Asserit Trogillus Arnkillus, (Cimbrische Heyden-Religion 1 Th. S. 103) pagum in Apenrade, præfectura ducatus Slesvicensi, dici ab incolis *Balderslee*. Ultima vocis pars sono affinis est Islandico hlie, Danico Læ, quod refugium, asylum, significat. Ex tali igitur nomine Saxo vel alius coævorum ejus testimonium pro fuga a Baldero aliquando suscepta aliqua saltem specie petere potuit.

[2] *Remigum cadaveribus superjectum ac rogo navigiis extructo impositum*] Ille quidem sepeliendi ritus a moribus priscorum borealium haud abhorruit; vid. not. uber.

ad Gevarum decurrere necesse habuit, victoria post regnum amissa, quam privatus adeptus fuerat. Victor Balderus, ut afflictum siti militem opportuni liquoris beneficio recrearet, novos humi latices terram altius rimatus aperuit. Quorum erumpentes scatebras sitibundum agmen hianti passim ore captabat. Eorundem vestigia, sempiterno firmata vocabulo, quanquam pristina admodum scaturigo desierit, nondum prorsus exolevisse creduntur[1]. Idem larvarum Nannæ speciem simulantium continua noctibus irritamenta perpessus[2], adeo in adversam corporis valetudinem incidit, ut ne pedibus quidem incedere posset. Quamobrem biga rhedave emetiendorum itinerum consvetudinem habere cœpit. Tanta amoris vi suffusum pectus ad extremam pæne eum tabem redegerat. Nihil enim sibi victoriam dedisse credidit, cujus Nanna præda non fuerit. Frö quoque deorum satrapa[3] sedem haud procul Upsala cepit, ubi veterem litationis morem, tot gentibus ac seculis usurpatum, tristi infandoque piaculo mutavit.

[1] *Vestigia, sempiterno firmata vocabulo, nondum prorsus exolèvisse creduntur*] Hactenus vera quidem scripsit Noster. Nam in Selandia nostra pagus est uno milliario a Roskildia distans, prope viam publicam, quæ Havniam ducit, nomine *Baldersbrönd* adhuc insignitus. Gaudet ille pagus puteo insolitæ et altitudinis et capacitatis, unde nomen traxit. De origine scilicet hujus putei adhuc fama inter rusticos vulgatum est, effossum fuisse ungula equi regis Balderi, quasi Balderi fontem aut puteum. Vocabulum enim Brönd, Islandicum brunnr, quod nunc modo puteum denotat, in lingua prisca et puteum et fontem significavit. Hic vero inconstantia autoris in narrando notanda est, qui in narratione sua retrogrediens loquitur de pugna prope Lethram commissa, in qua nullæ Rolvonis, regis Lethrensis, erant partes. Causæ hujus inconstantiæ infra patebunt.

[2] *Idem larvarum Nannæ speciem simulantium continua noctibus irritamenta perpessus*] Larvæ illæ haud dubie ejusdem erant generis ac somnia, quæ visu immundo afflixerunt Horatium in itinere Brundusino (Sermon. lib. 1, 5, 83-85). Puram vero Larvarum istarum originem ex carmine eddico Vegtamsquida str. 1-2 (Edd. Sæm. vol. 1 p. 234-235, cnfr. Edd. Snorr. p. 64) deducere licet, ubi sermo est de gravibus Balderi somniis, quæ ipsi tristia portendentia diis omnibus terrorem incussserunt. Habemus igitur hic exemplum, quomodo mythi antiqui vel gravioris argumenti in ludibrium fuerint detorti.

[3] *Frö deorum satrapa*] De eo vid. not. ub.

Siquidem humani generis hostias mactare aggressus[1], fœda superis libamenta persolvit.

Inter hæc Hötherus, defectam ducibus Daniam, Hjartvarumque celeres perempti Rolvonis pœnas dedisse cognoscens, quod vix spe complecti posset, casu sibi collatum dicebat. Nam et Rolvonem, quem, quod ab ejus patre suum interfectum meminisset, vita spoliare debuerat, aliena opera supplicium luisse, et sibi potiendæ Daniæ copiam insperato rerum beneficio patuisse. Quippe regnum ejus avito sibi jure competere[2], si rite majorum stemmata revolvantur. Inde Sialandiæ portum Isoram ingenti classis numero occupat, imminentis fortunæ beneficio usurus. Ubi Rex ab occurrente sibi Danorum populo constitutus, paulo post, Atisli fratris, quem Svetis præesse jusserat, excessu cognito, Sveticum Danico imperium sociat. Cæterum Atislum mors ignominiosa consumpsit[3]. Dum enim Rolvonis inferias per summam animi hilaritatem convivio celebraret, potione avidius sumpta, subito fine sordidæ intemperantiæ pœnas pependit. Ita dum alienum fatum impensioribus lætitiæ modis excolit, proprium irrumpere coegit.

Balderus quoque, classe Sialandiam petens, cum et armis celeber et majestate conspicuus haberetur, Höthero Svetiam tenente, quicquid super regni fastigio postulabat, promptissimis Danorum suffragiis impetravit. Tam ancipiti censura majorum nostrorum sententia fluctuata est[4]. Huic Hötherus a Svetia regressus infestum intulit bellum. Acerrimum imperii cupidis de

[1] *Humani generis hostias mactare aggressus*] De sacrificiis humanis in septentrione vid. not. ub.

[2] *Regnum avito sibi jure competere*] Ex mente Saxonis enim Hotherus erat pronepos Hadingi, nepos Svanhvitæ, quam una cum Frothone procreaverat Hadingus. Stemmate igitur Rolvonis quoad mares exstincto, ad mares alterius stemmatis devolvebatur regni successio. Hæc vero omnia non ad veritatem historicam, sed juxta opiniones, quas sibi informavit autor, sunt exigenda.

[3] *Atislum mors ignominiosa consumpsit*] De eo mortis genere, quo periit Adilsus, vid. not. uber.

[4] *Tam ancipiti censura majorum nostrorum sententia fluctuata est*] Sententiam bene expressit Thomas Gheysmerus his verbis: *tam instabiles tunc Dani fuerunt*. (Script. rer. Dan. vol. II p. 298).

rerum summa certamen incesserat. Eidem Hötheri fuga finem imposuit. Qui cum in Jutiam concessisset, vicum, in quo manendi usum habuit, nomine suo nuncupandum curavit[1]. Ubi hybernis peractis, solitarius incomitatusque Svetiam repetit. Ibi magnatibus accersitis, ob infelices rerum cursus, quibus ipsum Balderus bis victor afflixerat, lucis ac vitæ pigere se dixit. Deinde, consalutatis omnibus, difficilia aditu loca devio calle sectatus, expertes humani cultus indagines perlustrabat. Fit enim, ut, quibus insolabilis animi dolor inciderit, obscuros externosque secessus quasi quoddam pellendæ tristitiæ remedium captent, nec magnitudinem mœroris inter humanos queant tolerare convictus. Adeo plerumque amica est ægritudini solitudo. Præcipue enim illuvies ac squalor delectant, quos adversa animi valetudo concusserit. Consueverat autem in editi montis vertice consulenti populo plebiscita depromere. Quamobrem venientes occultantis se regis inertiam causabantur, absentiaque ejus gravissimis omnium querelis lacerata est.

At Hötherus, extrema locorum devia pervagatus insvetumque mortalibus nemus emensus, ignotis forte virginibus habitatum reperit specum. Easdem esse constabat, quæ eum insecabili veste quondam donaverant. A quibus, cur eo locorum venerit, interrogatus, infaustos belli declarat eventus. Itaque fide earum damnata, gestarum infeliciter rerum fortunam tristesque casus deflere cœpit, secus sibi cessisse questus, quam ab ipsis promissum accepit. At nymphæ eum, quanquam raro victor extiterit, æquam tamen hostibus cladem ingessisse dicebant, nec minoris stragis autorem fuisse quam complicem. Cæterum in expedito victoriæ gratiam fore, si inusitatæ cujusdam svavitatis edulium augendis Balderi viribus excogitatum præripere potuisset. Nihil enim factu difficile futurum, dummodo hosti in augmentum roboris destinato potiretur obsonio.

Ex quarum dictis Hötherus promptissimam inferendi Baldero belli fiduciam mente præsumpsit, quanquam deos armis incessere terrenis arduum nisibus videretur. Fuere quoque ex

[1] *Vicum suo nomine nuncupandum curavit*] urbem, quam nunc *Horsens*, *Hothersnesiam* dicimus. Crisin hujus etymologiæ vid. in not. uber.

suis, qui illum tuto bellum cum superis commissurum negarent. At illi[1] infinitus animi calor respectum majestatis ademerat. Apud fortes enim non semper impetum ratio subruit aut consilio temeritas succumbit. Vel fortasse meminerat Hötherus, excellentissimis viris incertissimam extare potentiam, exiguamque glebam ingentes arietare currus.

Contra Balderus, Danis in arma contractis, Hötherum acie excipit. Ingenti utrinque clade gesta ac fere pari partium strage edita nox prœlium solvit. Cujus tertio ferme pervigilio Hötherus clam cunctis res hostium exploraturus egreditur. Somnum quippe ejus profecta ab imminenti discrimine cura discusserat. Ita plerumque ingens animi motus quieti corporis adversatur, nec alterius requiem unius inquietudo patitur. Igitur in hostium castra perveniens tres nymphas arcanæ dapis gerulas Balderi castris excessisse cognoscit. Quas cursim insequens, nam earum fugam roscida prodidere vestigia, tandem tecta, quibus assueverant, subit. Igitur ab his, quisnam esset, rogatus, citharœdum se dixit. Nec experimentum professioni dissonum fuit. Oblatam namque chelyn inflexis ad musam nervis compositisque plectro fidibus moderatus, gratum auribus melos promptissima modulatione fundebat. Cæterum tres illis colubræ fuere, quarum tabo solidativæ confectionis epulum[2] Baldero temperare solebant. Jamque anguium aperto ore multa pulmento sanies influebat. Sed et nympharum quædam humanitatis studio Hötherum epulo compertivissent, ni trium maxima vetuisset, fraudem Baldero fieri protestans, si ipsius hostem corporei roboris incrementis auxissent. Ille se non Hötherum, sed Hötheri comitem dicebat.

[1] *At illi*] Editio princeps minus bene habet: *at ille.*

[2] *Solidativæ confectionis epulum*] Marcianus Capella de poculo, quod Philologiæ miscebat Athanasia, lib. II p. 36: *Continuoque novo solidantur membra vigore. Epulum* igitur *solidativæ confectionis* illud erat, quod solido vigore membra imbueret, quod validas vires artubus ingeneraret, seu *corporei roboris incrementa* augeret, ut mox seipsum exponit Saxo. *Confectionem* medicorum filii vocant compositionem medicamentorum, quæ Græcis *σκευασία* dicitur. (S)

Eædem namque nymphæ accurati nitoris cingulum potentemque victoriæ zonam clementi benignitate ei largitæ sunt[1].

Qui cum pristinum iter remetiendo calle, quo venerat, repedaret[2], obvii sibi Balderi latus hausit[3] eumque seminecem prostravit. Quo militibus nunciato totis Hötheri castris alacer exultantium clamor insonuit, Danis Balderi fortunam publico mœrore prosequentibus. Qui cum indubitatum sibi fatum imminere sentiret, dolore vulneris accensus die postera prœlium renovat. Quo fervente lectica se in aciem deferri jussit, ne intra tabernaculum obscura morte defungi videretur. Postera nocte eidem Proserpina per quietem astare aspecta[4], postridie se

[1] *Eædem namque nymphæ cingulum ei largitæ sunt*] Hoc loco aut autorem sibi ipsi contradicentem aut lectionem sive mendis sive lacunis laborantem offendimus. Primum enim ex toto narrationis tenore intelligitur, conditionem victoriæ obtinendæ a virginibus, quas supra tanquam Valkyrias descripserat, Hothero propositam ab eo, quippe qui victor exstiterit, fuisse impletam. Deinde vero narratio de occursu trium nympharum et inprimis tota edulii descriptio supervacua fuisset, si nihil ex edulio gustasset Hotherus. Accedit, quod vocabulum *namque* nihil, quo referatur, habet. Hoc igitur loco textum adulteratum fuisse credimus. Hæc denique sententia firmatur autoritate epitomatoris Saxonis, Thomæ Gheysmeri, qui narrationem his verbis claudit: *Qui cum se non Hötherum sed ejus comitem assereret, non solum edulium, sed etiam zonam potentem victoriæ ei contulerunt.*

[2] *Repedaret*] *Repedare* idem quod *redire, reverti*, vocabulum mediæ ætatis scriptoribus usitatissimum. Ammianus Marcellinus lib. XVII p. 67: *Nihil amplius ausa repedavit ad suos.* Venantius Fortunatus lib. V p. 122: *Tempore, quo Christi repedavit ad alta potestas.* Adamus Bremensis hist. eccles. lib. I cap. IX: *Villebaldus in Galliam ad sepulchrum sancti repedavit Villebrordi.* Dudo de Norman. lib. 2 p. 80 edit. Duchesne: *Cæde maxima peracta Rollo repedavit ad suos.* (S)

[3] *Balderi latus hausit*] Ut narrator sibi constet, cogitandus est Hotherus, qui jam antea gladium acceperat, quo mors Baldero infligi posset, nunc demum capto edulio et zona potitus tantum virium acquisivisse, ut gladium fatale rite vibraret. Hæc vero omnia multo simplicius narrantur in Eddis, quæ tantummodo hastæ *Misteltein* dictæ faciunt mentionem.

[4] *Postera nocte Proserpina eidem astare prospecta*] Etiam in hac narrationis parte deprehendimus obscuram veterum mythorum famam.

ejus complexu usuram denunciat. Nec inane somnii præsagium fuit. Nam Balderum elapso triduo nimius vulneris cruciatus absumpsit. Cujus corpus exercitus, regio funere elatum, facto colle condendum curavit[1].

Hunc quidam nostri temporis viri, quorum præcipuus Haraldus[2] erat, vigente veteris sepulturæ fama, spe reperiendæ pecuniæ noctu adorti, repentino cœptum horrore liquerunt. Ex ipso namque perrupti montis cacumine[3] subita torrentis vis magno aquarum strepitu prorumpere videbatur, cujus rapidior moles incitatissimo lapsu subjectis infusa campis, quicquid offendebat, involveret. Ad cujus impetum deturbati fossores, abjectis ligonibus, variam carpsere fugam, irruentis aquæ vorticibus implicandos se rati, si cœptum diutius exequi niterentur. Ita a diis loci illius præsidibus incussus subito metus[4] juvenum animos,

Narrat Edda Snorroniana (p. 65-68 ed. Rask), Asas Balderum exstinctum inter summum moerorem rogo imposuisse, ad Helam vero, inferorum dominam, misisse Hermodum oraturum, ut Baldero ad superas auras evadere liceret. Helam respondisse, Balderum reversurum, si omnes res, nulla excepta, in toto orbe eum deflerent; deinde hortatu Asarum omnia, una muliercula excepta, planxisse Balderum; hunc igitur inferis haud fuisse ereptum. In nostra quoque narratione commemoratur planctus de Baldero, inducitur Hela, (quam Saxo latinitate donans Proserpinam vocavit,) Balderum sibi vindicans, et mentio fit exsequiarum Balderi. Sed hæc omnia ita ad hypothesin autoris de Baldero rege detorta, ut quid in isto gurgite aliquem antiquitatis gustum servaverit, nemo dignoscere possit, nisi ex ipsis Eddarum fontibus puriores hiberit aquas.

[1] *Facto colle condendum curavit*] De situ hujus collis vid. not. uber.

[2] *Quorum præcipuus Haraldus*] Conjecturam de illo Haraldo vid. in not. uber.

[3] *Ex ipso perrupti montis cacumine*] De monte proprie sic dicto hic non sermo est, sed clivum, quem nuper collem dixerat, nunc montem appellat.

[4] *Ita a diis loci illius præsidibus incussus subito metus*] Vulgaris erat superstitio, ne nostra quidem ætate inter plebem rure degentem plane exstincta, certa dæmonum genera sive larvas mortuorum (haugbuar) sive genios subterraneos (svartalfar, dvergar, Ellefolk, Underjordiske) tales thesauros reconditos, inprimis pacem sepulchrorum tueri, atque artibus suis terrorem incutere illis, qui vel sepulchra effringere vel viscera terræ rimari conarentur. Facile igitur fieri potuit, ut, qui hac superstitione pleni tempore nocturno collem loci religione sacrum lucri studio ef-

avaritia abstractos, ad salutis curam convertit, neglectoque cupiditatis proposito vitæ studiosos esse docuit. Hujus autem scaturiginis speciem adumbratam, non veram fuisse constat, nec ab imis terræ visceribus genitam, sed præstigiosa quadam administratione productam, cum in arido liquidos manare fontes natura non sinat. Omnes hunc posteri collem, ad quos fractionis ejus fama transierat, intentatum liquere. Quamobrem, an quicquam opum contineat, parum compertum, cum nemo opacam ejus crepidinem, obstante periculi metu, post Haraldum tentare præsumpserit[1].

At Othinus, quanquam deorum præcipuus haberetur, divinos tamen et aruspices cæterosque, quos exquisitis præscientiæ studiis vigere compererat, super exequenda filii ultione solicitat. Plerumque enim humanæ opis indiga est imperfecta divinitas. Cui Rostiophus Phinnicus[2] alium ex Rinda, Ruthenorum regis filia, suscitandum prædixit, qui fraternæ cladis pœnas exigere debebat[3]. Deos siquidem consortis sui ultionem orituri fratris officio destinasse. Hoc audito, Othinus os pileo, ne cultu proderetur, obnubens[4], prædictum regem stipendia meriturus accedit. A quo magister militum effectus, recepto exercitu, pulcherrimam ex hostibus victoriam retulit. Quem rex ob pugnam strenue editam in primum amicitiæ gradum adscivit, haud parcius donis quam honoribus cultum. Idem post parvulum temporis inter-

fodere aggrederentur, hac vel illa re inopinata perculsi inceptam operam subitanea fuga linquerent. Iidem vero deinceps, ne suo pavore ridiculi evaderent, variis commentis terrores nocturnos mirum in modum auxerunt.

[1] *Cum nemo post Haraldum tentare præsumpserit*] Observationes generales de Baldero et Hothero vid. in not. uber.

[2] *Rostiophus Phinnicus*] Hrosþiolfr nominatur inter Gigantes in carmine Eddico Hyndluliod str. XXX; Gigantes autem habiti sunt futurorum præscii, et ea laude floruerunt etiam incolæ Finniæ.

[3] *Exigere debebat*] Stephanius ex correctione posuit: *debeat.*

[4] *Os pileo, ne cultu proderetur, obnubens*] De solito Odini habitu vid. not. ub. ad librum Saxonis primum p. 40. Hic etiam narrator Odinum sibi repræsentasse videtur monoculum, atque hinc os pileo obnubentem, ne unius oculi defectu dignosceretur.

vallum solus hostium acies in fugam propulit, mirificæque cladis auctor pariter ac nuncius rediit. Admirationi omnibus erat, quod tanta de innumeris strages unius accipi viribus potuisset. Quibus meritis fretus tacite regem amoris sui conscium facit. Cujus benignissimo favore recreatus, dum a puella osculum peteret, alapam recepit. Nec eum aut contumeliæ deformitas aut iniuriæ dolor proposito depulit.

Postero siquidem anno, ne, quod avide orsus erat, ignominiose desereret, peregrina veste sumpta, regis contubernium repetit. Neque enim facile ab occurrentibus dignosci poterat, cum veras oris notas falsus squalor abstergeret, veterem habitum nova fararetur illuvies. Rosterum se vocitari[1] fabriliumque rerum officio[2] callere perhibuit. Itaque multiplices rerum formas speciosissimis æris lineamentis complexus adeo professionem artificio commendavit, ut, recepto a rege magni ponderis auro, matronarum ornamenta procudere juberetur. Igitur complura fæminei cultus insignia fabricatus, tandem armillam cæteris operosius expolitam annulosque complures pari studio decusatos puellæ præbuit. Sed nullis flecti meritis indignatio potest. Quem Rinda basium sibi porrigere cupientem colapho percussit. Minus enim acceptantur dona, quæ præstat invisus; sane gratiora sunt, quæ ab amicis porriguntur. Adeo interdum ex offerente oblati pretium pendet. Non dubitavit enim pervicacis animi puella, quin subdolus senex libidinis aditum ficta liberalitate captaret. Præterea acre eidem atque intractabile[3] ingenium fuit. Siquidem dolum obsequio instrui donorumque studio flagitii[4] votum subesse cognovit. Quam pater plurimum objurgare, quod nuptias detrectaret, aggressus. Illa, senile perosa connubium,

[1] *Rosterum se vocitari*] Nomen Rostarr, observante Finno Magnussonio in Lexico Mythol. Edd. Sæm. vol. III p. 581, pugnacem sive belligerum significat, a vocubulo poetico *rosta* derivandum.

[2] *Fabrilium rerum officio*] Svadente Casparo Barthio Stephanius pro *officio* legit *opificio;* quæ quidem lectio sensum præbet faciliorem. Sed *officium* ab Arnobio et autoribus ævi sequioris adhibetur pro *ministerio*.

[3] *Acre eidem atque intractabile*] Stephanius scripsit *acre eidem æque ac intractabile*.

[4] Edit. princ. et Steph. *flagitiis*.

teneris puellarum annis præproperos deberi[1] complexus negabat, ab infirmioris ætatis excusatione respuendarum nuptiarum subsidium mutuata.

At Othinus, nihil amantium studiis perseverantiæ robore efficacius expertus, quanquam geminæ repulsæ ignominia affectus fuisset, tertio regem, priori specie confusa, perfectissimam rei militaris industriam professus[2] accessit. Eundem in hanc curam non voluptas modo, sed etiam demendæ ignominiæ cupido perduxerat. Ita præstigiarum peritis versili vultu varios habitus præ se ferendi promptissima quondam potestas incesserat. Quippe præter naturalem corporis speciem cujuslibet ætatis statum simulare callebant. Igitur senex jucundum professionis suæ spectaculum editurus, inter promptissimos insolentius obequitare solebat. Nec eo quidem officii genere puellæ rigor inflecti potuit. Vix siquidem animus sincere in gratiam redit, cum quo vehemens semel odium gessit. Quam cum discessurus osculo petere vellet, ita ab ea propulsus est, ut mentum terræ nutabundus impingeret. Quam protinus cortice carminibus adnotato contingens, lymphanti similem reddidit, receptam toties injuriam modesto ultionis genere insequutus.

Adhuc tamen propositum exequi non cunctatus, (quippe spem ejus fiducia majestatis inflaverat,) puellari veste sumpta, quarto regem viator indefessus[3] petivit. A quo receptus non modo sedulum se, sed etiam importunum exhibuit. Qui quod muliebriter propemodum cultus esset, a plerisque fœmina credebatur. Cæterum se vocabulo Vecham[4], arte medicam testabatur; professionem quoque promptissimis commendabat officiis. Tandem in reginæ famulitium adscitus, puellæ pedissequam egit.

[1] *Deberi*] Omittitur in ed. princ.

[2] *Perfectissimam rei militaris industriam professus*] Narrationis autor personam, quam hac vice Odinum sustinuisse asserit, eatenus a prima cogitavit diversam, quatenus Odinum prima vice magis partes ducis, tertia vice potius partes pugilis gessisse perhibet.

[3] *Viator indefessus*] Observavit Finnus Magnussonius (l. c. et p. 582), Odinum se vocare viatorem *Gangradr* (Vaftrudnismál stroph. VIII, Ed. Sæm. vol. I p. 6).

[4] *Vecham*] Finnus Magnussonius l. cit. monuit, Viggam vulgo adhuc in Islandia dici pro nomine proprio mulriebri Vigdis i. e. cædium Dea, Valkyria.

Cujus etiam pedum sordes serotinis horis ablucre solebat. Licebat quoque lympham pedibus ministranti suras ac superiores femorum partes contingere. At quoniam vario fortuna passu graditur, quod arte promptum non erat, in expedito casus constituit. Accidit enim, puellam corporis firmitate defectam, circumspectis morbi remediis, in salutis præsidium manus, quas ante damnaverat, advocare, quemque semper fastidio habuerat, servatorem adsciscere. Qui curiosius cuncta doloris indicia perscrutatus, ut morbo quamprimum occurreretur, medicata potione utendum asseruit; cæterum ejus temperamenti tantam acerbitatem fore, ut, nisi puella vinculis se continendam dedisset, curationis vim perferre non posset. Ab intimis enim fibris morbi propulsandam esse materiam. Quo pater audito filiam vincire non distulit, injectamque toro ad omnia, quæ medicus admovisset, patientiam præstare jussit. Fallebat illum fæminei species cultus, quo senex ad obumbrandam artis suæ pervicaciam utebatur; quæ res medicamenti speciem ad stupri licentiam transtulit. Medicus namque, veneris occasione sumpta, mutato curationis officio, prius ad exercendæ libidinis, quam pellendæ febris negotium procurrit, adversa puellæ valetudine usus, cujus inimicam sibi incolumitatem expertus fuerat. Aliam quoque ea de re opinionem subtexere non pigebit. Aiunt enim quidam, quod, cum rex laborantem amore medicum tanto animi ac corporis impendio nihil profecisse cognosceret, ne bene meritum debita mercede fraudaret, clandestino filiæ concubitu potiri permiserit. Adeo interdum paterna in prolem grassatur impietas, cum naturæ clementiam violenta corrumpit affectio. Quem errorem edito filiæ partu plena ruboris pœnitentia insecutus est[1].

At dii, quibus præcipua apud Byzantium sedes[2] habebatur, Othinum variis majestatis detrimentis divinitatis gloriam maculasse cernentes, collegio suo submovendum duxerunt[3]. Nec

[1] *Quem errorem pœnitentia insecutus est*] De sensu hujus mythi vide not. uber.

[2] *Dii, quibus præcipua apud Byzantium sedes*] De illa Deorum sede vid. not. uber.

[3] *Othinum submovendum duxerunt*] De exilio Odini vid. not. uber.

solum primatu ejectum, sed etiam domestico honore cultuque spoliatum proscribendum curabant, satius existimantes, probrosi antistitis potentiam subrui, quam publicæ religionis habitum profanari, ne vel ipsi, alieno crimine implicati, insontes nocentis crimine punirentur. Videbant enim apud eos, quos ad deferendos sibi divinitatis honores illexerant, vulgato majoris dei ludibrio, obsequium contemptu, religionem rubore mutari, sacra pro sacrilegio duci, statas solennesque cerimonias puerilium deliramentorum loco censeri. Mors præ oculis, metus in armis[1] erat, et in omnium caput unius culpam recidere putares. Hunc itaque, ne publicam religionem exulare cogeret, exilio[2] mulctantes, Ollerum quendam non solum in regni, sed etiam in divinitatis infulas subrogavere[3], tanquam deos ac reges creare in æquo positum foret. Quem licet perfunctorie flaminem creavissent, integro rerum honore donabant, ne alieni officii procurator, sed legitimus dignitatis adverteretur esse successor. Et ne quid amplitudinis deesset, Othini quoque ei nomen imponunt, vocabuli favore invidiam novitatis exclusuri. Quo denis ferme annis divini senatus magistratum gerente, tandem Othinus, diis atrocitatem exilii miserantibus, satis jam graves pœnas dedisse visus, squaloris deformitatem pristino fulgoris habitu permutavit. Jam enim superioris infamiæ notam medii temporis intervallum exederat. Extitere tamen, qui ipsum recuperandæ dignitatis aditu indignum censerent, quod scenicis artibus et muliebris officii susceptione teterrimum divini nominis opprobrium edidisset. Sunt qui asserant, eum quosdam deorum adulando, quosdam præmiis permulcendo amissæ majestatis fortunam pecunia emercatum fuisse et ad honores, quibus jampridem defunctus fuerat, ingentis summæ pretio reditum comparasse. Quos si, quanti emerit, rogas, illos consule, qui, quanti divinitas veneat, didicerunt. Mihi minus

[1] *In armis*] Saxo scripsisse videtur *in animis*. (Mg)

[2] *Exilio*] Ed. pr. habet *exitio*, haud dubie vitio typographi.

[3] *In divinitatis infulas subrogavere*] Infulæ proprie sacerdotibus rebusque sacris tribuuntur. Alioquin pro regiæ dignitatis insignibus ea vox accipitur. Trebellius Pollio in Gallienis cap. 10: *Odenatus rex obtinuit totius Orientis imperium, quod se fortibus factis dignum tantæ majestatis infulis declaravit.* (S)

constare fateor. Igitur Ollerus, ab Othino Byzantio pulsus, in Svetiam concessit, ubi, veluti novo quodam orbe, opinionis suæ monumenta restaurare connisus, a Danis interfectus est. Fama est, illum adeo præstigiarum usu[1] calluisse, ut ad trajicienda maria osse, quod diris carminibus obsignavisset, navigii loco uteretur, nec eo segnius quam remigio præjecta aquarum obstacula superaret.

At Othinus, recuperatis divinitatis insignibus, tanto opinionis fulgore cunctis terrarum partibus enitebat[2], ut eum perinde ac redditum mundo lumen omnes gentes amplecterentur, nec ullus orbis locus extaret, qui numinis ejus potentiæ non pareret. Qui cum filium Boum[3], quem ex Rinda sustulerat, bellici laboris studiosum cognosceret, accersitum fraternæ cladis memorem esse jubet, potius a Balderi interfectoribus ultionem exacturum, quam armis innoxios oppressurum, quod aptior ac salubrior pugna competeret, ubi pium belli locum justa vindictæ licentia tribuisset.

Interea Gevarus Gunnonis satrapæ sui dolo nunciatur oppressus. Cujus cladem Hotherus acerrimis ultionis viribus insequuturus, interceptum Gunnonem atque ardenti pyræ injectum cremavit, quod ipse Gevarum ante per insidias occupatum nocturno vivum igni consumpserat[4]. Taliter educatoris manibus parentando, filios demum Herletum Geritumque Norvagiæ prætulit.

Post hæc vocatis in concionem majoribus, bello, quo Boum excipere debeat, periturum se refert, idque non dubiis conjecturæ modis, sed veris vatum prædictionibus expertum. Orat proinde, filium suum Röricum[5] regno præficiant, ne jus hoc ad externas ignotasque familias improborum censura transfunderet, plus voluptatis se ex filii successsione, quam amaritudinis ex propinqua morte percepturum testatus. Quo ocius impetrato, pu-

[1] Steph. *usum*, sed vid. p. 111.

[2] *Enitebat*] Ed. pr. habet *innitebatur*, quæ lectio errori calami haud dubie debetur.

[3] *Filium Boum*] De illo Boo vide not. uber.

[4] *Nocturno vivum igni consumpserat*] De hocce more hostes nocturnis ignibus aggrediendi in Septentrione satis vulgari vid. not. ub.

[5] Ed. princ. ubique *Röricus*.

gna cum Boo congressus occiditur. Nec jucunda Boo victoria extitit. Quippe tam graviter affectus acie excessit, ut, scuto exceptus atque a peditibus vicissim subeuntibus domum relatus, postridie vulnerum dolore consumeretur. Cujus corpus magnifico funeris apparatu Rutenus tumulavit exercitus, nomine ejus insignem exstruens collem[1], ne tanti juvenis monumenta a posterorum memoria citius dilaberentur[2].

Igitur Curetes ac Sveones, perinde ac Hotheri morte tributariæ sortis onere liberati, Daniam, quam annuis vectigalium obsequiis amplecti solebant, armis aggredi animum induxerunt. Ea res Sclavis quoque defectionis audaciam ministravit aliosque complures ex obsequentibus hostes effecit. Cujus injuriæ propulsandæ gratia Röricus contractam in arma patriam recensitis majorum operibus ad capessendam virtutem impenso hortationis genere concitabat[3]. At Barbari, ne bellum absque duce committerent, capite opus esse cernentes, creato sibi rege, cæteris militiæ viribus ostensis, obscuriore loco binos armatorum manipulos condunt. Nec Röricum insidiæ fefellere. Qui cum classem suam vadosi cujusdam gurgitis arctis faucibus inhærere conspiceret, arenis, quibus insidebat, abstractam profundo adegit, ne limosis inflicta paludibus diversa ab hostibus parte peteretur. Præterea latebras sociis interdiu captandas constituit, quibus insistentes ex improviso navium suarum irruptoribus insultarent, fore posse præfatus, ut in auctorum caput propriæ fraudis eventus recideret. Barbari vero, qui insidiis addicti fuerant, Danicæ circumspectionis ignari, irruptione temere edita, omnes oppressi sunt. Reliqua Sclavorum manus, ignorata sociorum strage, super Rörici mora multa anceps admiratione pendebat. Quem inter ægras mentium fluctuationes diutule exspectatum, cum præstolatio indies molestior fieret, classe tandem petendum ducebat.

Erat autem inter eos vir corporis habitu insignis, officio magus. Qui, prospectis Danorum turmis, ut paucorum impen-

[1] *Nomine ejus insignem exstruens collem*] De situ hujus collis vid. not. uber.

[2] *Ne a memoria citius dilaberentur*] Observationes generales de historia Hotheri vide in not. uber.

[3] *Röricus patriam concitabat*] De Rörico vid. not. uber.

dio, inquit, complurium pericula redimantur, publicam stragem privato discrimine præcurrere liceat. Ego vero in hanc confligendi legem non deero, si cui vestrum mutuus decernendi mecum ausus incesserit. In primis autem prætaxata a me conditione utendum postulo, cujus talem sane formulam texui: Si vicero, vectigalium nobis concedatur immunitas; si vincar, pristina vobis tributa solvantur. Aut enim hodie patriam servitutis jugo victor exuam aut victus involvam. In utramque fortunam prædem me vademque recipite. Quod audiens Danorum quidam, animi quam corporis viribus robustior, percontari Röricum cœpit, quid ei præmii foret, qui pugna provocantem exciperet? At Röricus, cum senas forte armillas haberet, ita mutuis nexibus involutas, ut ab invicem sequestrari nequirent, nodorum inextricabiliter serie cohærente, easdem certamen audenti in præmium pollicetur. At juvenis, parum fortunæ certus, si, inquit, Rörice, rem prospere gessero, tua vincentis mercedem liberalitas æstimet, tu palmam arbiter metiaris; sin propositum mihi parum ex sententia cesserit, quid victo præmii debes, quem aut sæva mors aut ignominia gravis involvet? Has imbecillitas habere comites consuevit, hæc superatorum stipendia sunt, quos quid nisi extremum dedecus manet? Quænam solvenda merces, quæ gratia referenda, cui fortidudinis pretium abest[1]? Quis impotentem Martis hedera redimivit, præmiis victricibus decoravit? Virtuti, non ignaviæ palma tribuitur. Gloria infelicitas caret. Illam quippe triumphus laudis, hanc aut finis iners aut vita deformis insequitur. Ego vero, qui, quorsum duelli fortuna vergat, ambigo, præmium audacter expetere non præsumo, quod an jure mihi debeatur, ignoro. Neque enim incerto victoriæ certum victoris præmium occupare conceditur. Supersedeo trophæi[2] dubius coronæ constanter meritum flagitare. Recuso lucrum, quod mihi mortis æque ac vitæ stipendium esse poterit. Stoliditatis est immaturo fructui manus injicere, eumque decerpere velle, quem necdum quis satis sibi debitum noverit. Hæc manus aut pal-

[1] *Abest*] Ed. pr. habet *adest*, quod contextui repugnat.

[2] *Trophæi*] Ita Stephanius legit ex correctione pro *trophæo*, quod est in Ed. pr.

mam mihi præstabit aut finem. Hæc fatus, gladis barbarum ferit, fortuna minus, quam ingenio promptus. Ab eo siquidem repercussus, primi ictus magnitudine exanimatus est. Quo triste Danis spectaculum dante, victorem socium Sclavi ingenti donatum pompa magnificis excepere tripudiis. Idem die postera, sive recentis victoriæ successu elatus sive alterius adipiscendæ cupidine accensus, hostes cominus aditos pristinæ provocationis verbis lacessere instituit. Fortissimum namque Danorum a se prostratum ratus, nemini illorum secum ulterius provocatione dimicandi spiritum superesse credebat. Unius quoque pugilis occasu totius se exercitus vires labefactasse confisus, nihil, ad quod posteriores sui conatus intenderent, executione difficile arbitrabatur. Nihil enim successu magis insolentiam nutrit, nec ullum prosperitate efficacius superbiæ incitamentum est.

Dolebat itaque Röricus, unius viri petulantia publicam labefactari virtutem, illustresque victoriis Danos non modo a quondam victis insolenter excipi, verum etiam ignominiose contemni; præterea neminem ita animo promptum aut manu strenuum in tanto militum numero reperiri, cui salutem suam pro patria devovendi cupido suppeteret. Tam probrosam Danicæ cunctationis infamiam prima Ubbonis magnanimitas repulit. Præstabat etenim corpore, incantandi artibus pollens. Huic quoque de industria certaminis præmium perquirenti rex armillas spopondit. Tum ille, quam, inquit, promisso fidem deferam, cum ipse pignus in manibus habeas, nec sub aliena munus custodia deponas? Præsto sit, cui pignoris depositum credas, ne promissum retractandi fas sit. Accendit enim pugilum animos irrevocabilis præmii certitudo. Quod eum profecto per ludibrium dixisse constabat, quem in propulsandam patriæ contumeliam sola virtus armaverat. Quem Röricus auri cupidine captum ratus, ne præter regiam consvetudinem revocaturus donum aut promissum rescissurus videretur, ut erat in navigio collocatus, armillas ingenti excussas jactu petitori porrigere statuit. Sed conatum ejus fefellit interstitii magnitudo. Armillæ enim, languido ac parum vegeto motu, citra destinatum locum collapsæ fluctibus interceptæ sunt, unde Rörico Slyngebond inolevit agnomen. Quæ res

Ubboni magno virtutis indicio fuit. Neque enim eum obrutæ mercedis damnum audaci mentis proposito exuit, ne virtutem avaritiæ stipendiis obnoxiam fecisse videretur. Igitur avide petito certamine, se potius honestati intentum, quam quæstui deditum pecuniæ cupiditati fortitudinem prætulisse monstrabat, fiduciam sui non in pretio, sed magnanimitate repositam ostensurus. Nec mora, circulatur campus[1], milite circus stipatur, concurrunt pugiles, fit fragor, fremit spectatrix turba votorum suffragiis discors. Excandescunt igitur athletæ animis, et mutuis in vulneribus ruentes eundem lucis ac pugnæ exitum sortiuntur, credo, procurante fortuna, ne alter alterius exitio gloriam voluptatemque perciperet. Quæ res Rörico rebellium animos conciliavit tributaque restituit.

Eodem tempore Horvendillus et Fengo, quorum pater Gervendillus[2] Jutorum præfectus extiterat, eidem a Rörico in Jutiæ præsidium subrogantur[3]. At Horvendillus, triennio tyrannide gesta, per summam rerum gloriam piraticæ incubuerat[4], cum

[1] *Circulatur campus*] Ita rectius legendum esse existimavit Stephanius pro *circuatur* in editione principe. *Circulari* autem Columellæ (Lib. XII) est *circumdari: Isque debebit ante circulari fossula, quæ et repleatur lapidibus et calce.* Eadem notione vox non ignota Marciano Capellæ lib. VIII cap. de circulo antarctico: *Quem quidem meantem, quibus sideribus circuletur, ego poteram memorare.* Circulari dicitur campus, cum orbiculatum aliquod terræ spatium circuli in modum designatur, vel etiam lapidibus circumdatur, aut hominum astantium turba sive circulo circumscribitur, in quo athletæ manus conserant. (S) Plura de hoc more vide in not. uber.

[2] *Horvendillus et Fengo, quorum pater Gervendillus*] Hördr et Geir sunt nomina, quæ in monumentis Islandorum frequenter occurrunt. Vendil est cognomen ex patria Vendilia (Vendsyssel), parte Jutiæ, quæ maxime ad septentrionem vergit, deductum. Fengonis nomen, quod bis apud Saxonem legitur, Islandis ignotum.

[3] *A Rörico in Jutiæ præsidium subrogantur*] De hacce assertione plura ad finem historiæ Amlethi erunt afferenda in not. uber.

[4] *Per summam rerum gloriam piraticæ incubuerat*] Piraticæ incumbere in scriptis Islandorum vetustis exprimitur per *at fara i viking*. Honorifica de hoc militiæ genere testimonia passim in scriptis Islandorum occurrunt, v. c. in historia Egilli Scalagrimii cap. 1 p. 4: *Þat var nokkur sumar er Þorolfr ok synir Berdlu Kára lágu i viking, en voro heima um*

Rex Norvagiæ Collerus[1], operum ejus ac famæ magnitudinem æmulatus, decorum sibi fore existimavit, si tam late patentem piratæ fulgorem superior armis obscurare quivisset. Cujus classem varia fretum navigatione scrutatus offendit. Insula erat medio sita pelago, quam piratæ collatis utrinquesecus navigiis obtinebant. Invitabat duces jucunda littorum species[2]; hortabatur exterior locorum amœnitas interiora nemorum verna perspicere lustratisque saltibus secretam sylvarum indaginem pererrare. Ubi forte Collerum Horvendillumque invicem sine arbitris obvios incessus reddidit. Tunc Horvendillus prior regem percontari nisus, quo pugnæ genere decernere libeat, præstantissimum affirmans, quod paucissimorum viribus ederetur. Duellum siquidem ad capessendam fortitudinis palmam omni certaminis genere efficacius fore, quod propria virtute subnixum alienæ manus opem excluderet. Tam fortem juvenis sententiam admirans Collerus, cum mihi, inquit, pugnæ delectum permiseris, maxime utendum judico, quæ tumultuationis expers duorum operam capit. Sane et audacior et victoriæ promptior æstimatur. In hoc communis nobis sententia est, hoc ultro judicio convenimus. At quoniam exitus in dubio manet, invicem humanitati deferendum est[3], nec adeo ingeniis indulgendum, ut extrema negligantur officia. Odium in animis est; adsit tamen pietas, quæ rigori demum opportuna succedat. Nam etsi mentium nos discrimina separant, naturæ tamen

vetrum; var þá bedi gott til fiár ok mannvirdingar i. e. *Plures æstates Thorolfus cum filiis Berdlu-Karæ in piratica excubuerant, hyemes vero in patria transegerant. Floruerunt tum et opibus et existimatione civium.* Quænam vero ratio fuerit piraticæ veterum borealium et quænam diversæ vocis vikingr significationes, vide in not. ub.

[1] *Rex Norvagiæ Collerus*] *Collerus* Islandice *Kollr*, idem nomen ac *Collo*, quem piratica insignem Saxo libro primo commemoraverat; vid. not. p. 56.

[2] *Jucunda littorum species*] Talis descriptio amœnitatis loci cujusdam vix invenitur in ulla narratione Islandica melioris notæ; potius cadit in historias romanenses sequioris ævi.

[3] *Invicem humanitati deferendum est*] Sensus est: habenda est ratio humanitatis, tribuendum aliquid est humanitati. *Deferre* enim absolute positum hujus ævi scriptoribus idem est, quod honorem deferre, rationem alicujus rei habere, magni aliquid æstimare. (S)

jura conciliant. Horum quippe consortio jungimur, quantuscunque animos livor dissociet[1]. Hæc itaque pietatis nobis conditio sit, ut victum victor inferiis prosequatur. His enim suprema humanitatis officia inesse constat, quæ nemo pius abhorruit. Utraque acies id munus, rigore deposito, concorditer exequatur. Fa cessat post fatum livor simultasque funere sopiatur. Absit nobis tantæ crudelitatis specimen, ut, quanquam vivis odium intercesserit, alter alterius cineres persequamur. Gloriosum victori erit, si victi funus magnifice duxerit. Nam qui defuncto hosti justa persolverit, superstitis sibi favorem adsciscit, vivumque beneficio vincit, quisquis extincto studium humanitatis impenderit. Est et alia non minus luctuosa calamitas, quæ vivis interdum damnata corporum parte contingit. Huic non segnius quam ultimæ sorti succurrendum existimo. Sæpe enim incolumi spiritu membrorum clades pugnantibus incidit; quæ sors omni fato tristior duci solet, quod mors omnium memoriam tollat, vivens vero proprii corporis stragem negligere nequeat. Hoc quoque malum ope excipiendum est. Conveniat igitur, alterius ab altero læsionem denis auri talentis sarciri[2]. Nam si pium est alienis calamitatibus compati, quanto magis propriis misereri? Nemo naturæ non consulit; quam qui negligit, sui parricida est.

In hæc data acceptaque fide, pugnam ineunt. Neque enim eis aut mutui occursus novitas aut vernantis loci jucunditas, quo minus inter se ferro occurrerent, respectui fuit. Horvendillus, appetendi hostis, quam muniendi corporis nimio animi calore avidior redditus, neglecta clypei cura, ambas ferro manus injecerat. Nec audaciæ eventus defuit. Collerum siquidem, scuto crebris ictibus absumpto spoliatum, desecto tandem pede exani-

[1] *Animos livor dissociet*] Ed. pr. habet *animo livor dissociet*, quæ lectio mendo typographico laborare videtur.

[2] *Conveniat igitur, alterius ab altero læsionem denis auri talentis sarciri*] Auri talenta Saxo haud dubie marcas auri intellexit. Ipsum vero pactum abhorret a conditionibus monomachiæ solitis, quibus ille, qui vulnus prior accepisset, tenebatur obstrictus ad certam pecuniæ summam, *Holmlausn* dictam, alteri solvendam, qua vitam suam veluti redimeret (cnfr. Arnesens islandske Rettergang S. 158).

mem occidere coegit. Quem, ne pacto abesset, regio funere elatum magnifici operis tumulo ingentique exequiarum apparatu prosequutus est. Deinde sororem ejus, Selam nomine, piraticis exercitam rebus ac bellici peritam muneris, persequutus occidit.

Triennium fortissimis militiæ operibus emensus opima spolia delectamque prædam Rörico destinat, quo sibi propiorem amicitiæ ejus gradum conscisceret. Cujus familiaritate fultus filiæ ejus Geruthæ connubium impetravit, ex qua filium Amlethum sustulit.

Tantæ felicitatis invidia accensus Fengo fratrem insidiis circumvenire constituit. Adeo ne a necessariis quidem secura est virtus. At ubi datus parricidio locus, cruenta manu funestam mentis libidinem satiavit. Trucidati quoque fratris uxore potitus, incestum parricidio adjecit. Quisquis enim uni se flagitio dederit, in aliud mox proclivior ruit; ita alterum alterius incitamentum est. Idem atrocitatem facti tanta calliditatis audacia texit, ut sceleris excusationem benevolentiæ simulatione componeret parricidiumque pietatis nomine coloraret. Gerutham siquidem, quanquam tantæ mansuetudinis esset, ut neminem vel tenui læsione commoverit, incitatissimum tamen mariti odium expertam, salvandæque ejus gratia fratrem a se interfectum dicebat, quod mitissimam et sine felle fœminam gravissimum viri supercilium perpeti indignum videretur. Nec irrita propositi persvasio fuit. Neque enim apud principes fides mendacio deest, ubi scurris interdum gratia redditur, obtrectatoribus honos. Nec dubitavit Fengo parricidales manus flagitiosis inferre complexibus, geminæ impietatis noxam pari scelere prosequutus.

Quod videns Amlethus, ne prudentius agendo patruo suspectus redderetur, stoliditatis simulationem amplexus extremum mentis vitium finxit, eoque calliditatis genere non solum ingenium texit, verum etiam salutem defendit. Quotidie maternum larem pleno sordium torpore complexus, abjectum humi corpus obscœni squaloris illuvie respergebat. Turpatus oris color illitaque tabo facies ridiculæ stoliditatis dementiam figurabant[1]. Quicquid

[1] *Dementiam figurabant*] Id est, indicabant, exprimebant. Usus est etiam hac voce purissimæ latinitatis impurus autor, Petronius Arbiter p.

voce edebat, deliramentis consentaneum erat; quicquid opere exhibuit, profundam redolebat inertiam. Quid multa? Non virum aliquem, sed delirantis fortunæ ridendum diceres monstrum. Interdum foco assidens favillasque manibus verrens ligneos uncos creare[1] eosdemque igni durare solitus erat; quorum extrema contrariis quibusdam hamis, quo nexuum tenaciores existerent, informabat. Rogatus, quid ageret, acuta se referebat in ultionem patris spicula præparare. Nec parvo responsum ludibrio fuit, quod ab omnibus ridiculi operis vanitas contemneretur, quanquam ea res proposito ejus postmodum opitulata fuerit. Quæ solertia apud altioris ingenii spectatores primam ei calliditatis suspicionem injecit. Ipsa namque exiguæ artis industria arcanum opificis ingenium figurabat. Nec credi poterat obtusi cordis esse[2], qui tam exculto manus artificio calluisset. Denique exactissima cura præustorum stipitum congeriem asservare solebat. Fuere ergo, qui illum vegetioris ingenii asserentes, sapientiam simplicitatis prætextu occulere profundumque animi studium calliditatis commento obscurare putarent, nec aptius astum deprehendi posse, quam si illi inter latebras usquam excellentis formæ fœmina applicaretur, quæ animum ejus ad amoris illecebras provocaret. Naturæ siquidem tam præceps in venerem esse ingenium, ut arte dissimulari non possit; vehementiorem quoque hunc motum fore, quam ut astu interpellari queat, ideoque, si is inertiam fingeret, futurum, ut occasione suscepta voluptatis illico viribus obtemperaret. Procurantur igitur, qui juvenem in longinquas nemorum partes equo perductum eo tentamenti genere aggrederentur. In-

47: *Uniusque hominis vestigium ad corporis mei mensuram figuravi.* Sed apud sequioris ævi scriptores nihil invenitur frequentius et præsertim apud Ordericum Vitalem, monachum Uticensem. (S)

[1] *Uncos creare*] Verborum lusus his uncis inesse videtur; nam uncus, in lingua Islandica *Krokr* (Danice Krog), significat quoque insidias sive ambages callide quæsitas. Ita Islandus aliquis astutus dictus fuit Kroka-Ref.

[2] *Nec credi poterat obtusi cordis esse*] Hoc est, *animi diminuti.* Phrasis est Valeriana. Sic enim Valer. Max. Lib. VII, 3, 2, ubi de Bruto agit: *obtusi se cordis esse simulavit.* (S)

ter quos forte quidam Amlethi collacteus[1] aderat, a cujus animo nondum sociæ educationis respectus exciderat. Hic præteriti convictus memoriam præsenti imperio anteponens, Amlethum inter deputatos comites[2] instruendi potius quam insidiandi studio prosequebatur, quod eum ultima passurum non dubitaret, si vel modicum sensati animi[3] indicium præbuisset, maxime vero, si veneris palam rebus uteretur. Quod ipsi quoque Amletho obscurum non fuit. Equum siquidem conscendere jussus, ita se de cervice industria collocavit[4], ut suum ipsius cervici dorsum obvertens adversa caudam fronte spectaret. Quam frenis quoque complecti cœpit, perinde atque ea parte ruentis equi impetum moderaturus. Qua astutiæ meditatione patrui commentum illusit, insidias expugnavit. Ridiculum satis spectaculum fuit, cum idem, habenæ expers, regente caudam sessore procurreret.

Procedens Amlethus, cum obvium inter arbusta lupum habuisset, comitibus tenerioris ætatis equum occurrisse dicentibus, perpaucos hujusmodi in Fengonis grege militare subjunxit, ut modesto, ita faceto imprecationis genere[5] patrui divitias insequu-

[1] *Amlethi collacteus*] Collacteus idem est, qui collactaneus, qui iisdem mammis est nutritus, qui eandem nutricem simul bibit, et in nexu germanitatis simul coaluit. (S) Reperitur vocabulum apud Marcianum Capellam lib. 1 p. 3: *Sororis ejus indiscreto fœdere collactea.*

[2] *Inter deputatos comites*] *Deputare* interdum notat *assignare*. Solinus: *Propter dies impares diis superis Januarius dicatur, et propter pares Februarius quasi abominosus diis inferis deputatur.* (S) Sulpicius Severus lib. II cap. 7: *Rex accusatores deputari leonibus præcepit.*

[3] *Sensati animi*] *Sensatus* est sensu valens, intelligens, prudens; II Chronic. 2 v. 12: *Filium sapientem et eruditum et sensatum atque prudentem.*

[4] *De cervice industria collocavit*] Stephanius omisit *cervice*, ut latinitati consuleret.

[5] *Faceto imprecationis genere*] Amlethus enim per ὀξύμωρον patruo suo Fengoni, interfectori parentis sui, imprecatur non solum luporum gregem aliaque noxia animalia, quæ et ipsum et quidquid possideret pecorum armentorumque, laniarent, lancinarent funditusque davastarent, sed et quodvis exitium, imo extremam inopiam. Hactenus Stephanius. Ille igitur *perpaucos* interpretatus est *nimis paucos*, qua in re Thomam Gheysmerum epitomatorem Saxonis sibi consentientem habet (Script. rer. Dan. II p. 301). Commodiorem loci ambigui interpretationem non video.

tus. Qui cum illum prudenti responso usum astruerent, ipse quoque se de industria locutum asseverabat, ne aliqua ex parte mendacio indulgere videretur. Falsitatis enim alienus haberi cupiens, ita astutiam veriloquio permiscebat, ut nec dictis veracitas deesset nec acuminis modus verorum judicio[1] proderetur.

Idem littus præteriens, cum comites, invento periclitatæ navis gubernaculo[2], cultrum a se eximiæ granditatis repertum dixissent, eo, inquit, prægrandem pernam secari convenit, profecto mare significans, cujus immensitati gubernaculi magnitudo congrueret. Arenarum quoque præteritis clivis[3], sabulum perinde ac farra aspicere jussus[4], eadem albicantibus maris procellis permolita esse respondit. Laudato a comitibus responso, idem a se prudenter editum asseverabat. Ab iisdem, quo majorem exercendæ libidinis audaciam sumeret, de industria relictus, immissam a patruo fœminam, perinde ac fortuito oblatam, obscuro loco obviam recepit, constuprassetque, ni collacteus ejus tacito consilii genere insidiarum indicium detulisset. Considerans enim, quonam aptius modo occultum monitoris officium exequi periculosamque juvenis lasciviam præcurrere posset, repertam humi paleam œstri prætervolantis caudæ submittendam curavit[5]. Egit deinde ipsum

[1] *Judicio*] Haud dubie legi debet *indicio*. (Mg)

[2] *Invento periclitatæ navis gubernaculo*] Hæc igitur narrantur gesta in littore arenoso navibus infido.

[3] *Arenarum præteritis clivis*] Tales colles, Danice *Klitter* dicti, ex arena tenuissima et quidem volatili congesti, undarum tempestatumque vi in miram arenæ molem sæpius crescentes, in occidentali Jutiæ littore frequentes conspiciuntur.

[4] *Sabulum perinde ac farra conspicere jussus*] Comites, qui Amlethi ceu fatuo irrisuri lupum dixerant equulum et gubernaculum appellaverant cultrum, eodem facetiarum genere usi sabulum vocant far. Facilius vero fluunt hæ facetiæ, si attendimus ad similitudinem inter voces in lingva Islandica adhuc obvias *mél* sive *miöl*, farinam, et *mellr* sive *möllr*, arenam, unde patet his inesse lusum verborum.

[5] *Paleam œstri caudæ submittendam curavit*] Non inquirere juvat, qua alarum vi œstrus potuerit stramen asportare, neque quo incitamentorum genere collacteus Amlethi œstrum compulerit, ut secessum Amlethi volando peteret. Quærenti vero, quid ex mente autoris collacteus ille machinatione sua innuere voluisse censendus sit, respondemus, eum Amletho fortasse indicare voluisse, ne hæc quidem loca, quamvis vide-

in ea potissimum loca, quibus Amlethum inesse cognovit; eoque facto maximum incauto beneficium attulit. Nec callidius transmissum indicium, quam cognitum fuit. Siquidem Amlethus, viso œstro simulque stramine, quod caudæ insitum gestabat, curiosius pernotato, tacitum cavendæ fraudis monitum intellexit. Igitur insidiarum suspicione conterritus, quo tutius voto potiretur, exceptam amplexibus fœminam ad palustre procul invium protrahit. Quam etiam peracto concubitu, ne rem cuiquam proderet, impensius obtestatus est. Pari igitur studio petitum ac promissum est silentium. Maximam enim Amletho puellæ familiaritatem vetus educationis societas conciliabat, quod uterque eosdem infantiæ procuratores habuerit.

Domum itaque reductus, cunctis, an veneri indulsisset, per ludibrium interrogantibus, puellam a se constupratam fatetur. Interrogatus rursum, quo rem loco egerit quove pulvino usus fuerit, ungulæ jumenti cristæque galli, laquearibus quoque tecti innixum se dixit. Horum enim omnium particulas, vitandi mendacii gratia, cum tentandus proficisceretur, contraxerat. Quæ vox multo circumstantium risu excepta est, quanquam nihil rerum veritati per jocum detraxerit. Puella quoque ea de re interrogata, nihil eum tale gessisse perhibuit. Fides negationi habita est, eo quidem pronius, quo minus satellites facti conscios fuisse constabat. Tum is, qui præstandi indicii gratia œstrum signaverat, ut salutem Amlethi vaframenti sui beneficio constitisse monstraret, nuper se ejus unice studiosum extitisse dicebat. Nec inepta juvenis responsio fuit. Ne enim indicis meritum negligere putaretur, quiddam straminis gerulum subitis adlapsum pennis, quodque paleam posteriore corporis parte defixam gestaret, sibi conspectum retulit. Quod dictum ut cæteros cachinno concussit, ita Amlethi fautorem prudentia delectavit.

rentur deserta, ab arte humana sive ab insidiis humanis vacare. Addere licet, autorem sive narrationis sive consilii ab œstro imaginem artis humanæ forsitan petiisse, ut Amlethus de œstro libidinis cohibendo tanto facilius cogitaret. Cæterum lubentes largimur, tale admonitionis genus non alienum fuisse a moribus priscæ ætatis, qua quidem prudentiores salubria monita non modo auribus instillare, sed oculis quoque per symbola subjicere studuerunt.

Superatis[1] omnibus arcanamque juvenilis industriæ seram patefacere[2] nequeuntibus, quidam amicorum Fengonis, præsumptione quam solertia abundantior, fore negabat, ut inextricabile calliditatis ingenium usitato insidiarum genere proderetur. Majorem quippe ejus pervicaciam esse, quam ut levibus experimentis attingi debeat. Quamobrem multiplici illius astutiæ simplicem tentationis modum afferri non oportere. Subtiliorem itaque rationis viam altiore animi sensu a se repertam dicebat, executioni non incongruam et propositæ rei indagationi efficacissimam. Fengone siquidem per ingentis negotii simulationem de industria absentiam præstante, solum cum matre Amlethum cubiculo claudi oportere, procurato antea viro, qui ambobus insciis in obscura ædis parte consisteret, quid illis colloquio[3] foret, attentius excepturus. Futurum enim, ut, si quid filius saperet, apud maternas aures eloqui non dubitaret, nec se genitricis fidei credere pertimesceret. Idem se explorationis ministrum cupidius offerebat, ne potius autor consilii, quam executor videretur. Delectatus sententia Fengo facta longinquæ profectionis simulatione discedit. Is vero, qui consilium dederat, conclave, quo cum matre Amlethus recludebatur, tacite petivit submissusque stramento delituit[4]. Nec insidiarum Amletho remedium defuit. Veritus enim, ne clandestinis cujuspiam auribus exciperetur, primum ad ineptæ consvetudinis ritum decurrens, obstrepentis galli more occentum edidit, brachiisque pro alarum plausu concussis, conscenso stramento corpus crebris saltibus librare coepit, si quid illic clausum delitesceret, experturus. At ubi subjectam pedibus molem persensit, ferro locum rimatus, suppositum confodit egestumque latebra trucidavit. Cujus corpus in partes conscissum aquis ferventibus coxit, devorandumque porcis per os cloacæ patentis effudit, atque ita miseris artubus cœnum putre constravit. Taliter elusis insidiis conclave re-

[1] *Superatis*] Ed. pr. habet *superatisque.*

[2] *Arcanam juvenilis industriæ seram patefacere*] Translatio Saxonis dictioni conveniens, petita a rebus, quas arcis recondimus et seris occludimus. *Industria* autem positum pro *prudentia.* (S)

[3] Scripsisse videtur *colloquii.* (Mg)

[4] *Stramento delituit*] De usu stramenti in pavimentis ædium sternendis vid. not. ub.

petit. Cumque mater magno ejulatu questa præsentis filii socordiam deflere cœpisset, quid, inquit, mulierum turpissima, gravissimi criminis dissimulationem falso lamenti genere expetis, quæ scorti more lasciviens, nefariam ac detestabilem tori conditionem secuta, viri tui interfectorem pleno incesti sinu amplecteris et ei, qui prolis tuæ parentem extinxerat, obscœnissimis blandimentorum illicebris adularis? Ita nempe equæ conjugum suorum victoribus maritantur; brutorum natura hæc est, ut in diversa passim conjugia rapiantur; hoc tibi exemplo prioris mariti memoriam exolevisse constat. Ego vero non ab re stolidi speciem gero, cum haud dubitem, quin is, qui fratrem oppresserit, in affines quoque pari crudelitate debacchaturus sit. Unde stoliditatis quam industriæ habitum amplecti præstat, et incolumitatis præsidium ab extrema deliramentorum specie mutuari. In animo tamen paternæ ultionis studium perseverat, sed rerum occasiones aucupor, temporum opportunitates opperior. Non idem omnibus locus competit. Contra obscurum immitemque animum altioribus ingenii modis uti convenit. Tibi vero supervacuum sit meam lamentari desipientiam, quæ tuam justius ignominiam deplorare debueras. Itaque non alienæ, sed propriæ mentis vitium defleas necesse est. Cætera silere memineris. Tali convicio laceratam matrem ad excolendum virtutis habitum revocavit præteritosque ignes præsentibus illecebris præferre docuit.

Reversus Fengo insidiosæ explorationis auctorem nusquam repertum diutinæ inquisitionis studio prosequebatur, nemine se eum uspiam conspexisse dicente. Amlethus quoque, an ullum ipsius vestigium deprehenderit, per jocum rogatus, in cloacam illum ivisse retulit, perque ejus ima collapsum ac nimia cœni mole obrutum a subeuntibus passim porcis esse consumptum. Quod dictum tametsi veri confessionem exprimeret, quia specie stolidum videbatur, auditoribus ludibrio fuit.

Cumque Fengo privignum indubitatæ fraudis[1] suspectum tollere vellet, sed id tum ob avi ejus Rörici tum ob conjugis offensam exequi non auderet, Britanniæ regis officio necandum du-

[1] *Fraudis*] Ed. pr. habet *fraudi*, quod vitiosum.

xit, innocentiæ simulationem alieno ministerio quæsiturus. Ita dum occultare sævitiam cupit, amicum inquinare, quam sibi infamiam consciscere maluit. Discedens Amlethus matri tacite jubet, textilibus aulam nodis instruat[1], suasque post annum inferias falso peragat, eoque tempore reditum pollicetur. Proficiscuntur cum eo bini Fengonis satellites, literas ligno insculptas (nam id celebre quondam genus chartarum[2] erat) secum gestantes, quibus Britannorum regi transmissi sibi juvenis occisio mandabatur. Quorum Amlethus quietem capientium loculos perscrutatus, literas deprehendit. Quarum perlectis mandatis, quicquid chartis illitum erat, curavit abradi, novisque figurarum apicibus substitutis, damnationem suam in comites suos, mutato mandati tenore, convertit. Nec mortis sibi sententiam ademisse et in alios periculum transtulisse contentus, preces hujusmodi falso Fengonis titulo subnotatas adjecit, ut Britanniæ rex prudentissimo ad se juveni misso filiam in matrimonium erogaret.

At ubi in Britanniam ventum, adeunt legati regem, literasque, quas alienæ cladis instrumentum putabant, propriæ mortis indices obtulerunt. Quo dissimulato rex hospitali illos humanitate prosequitur. Tunc Amlethus omnem regiarum dapum apparatum perinde ac vulgare edulium aspernatus, summam epularum abundantiam miro abstinentiæ genere aversatus est, nec minus potioni quam dapibus pepercit. Admirationi omnibus erat, quod alienigenæ gentis juvenis accuratissimas regiæ mensæ delicias et instructissimas luxu epulas tanquam agreste aliquod obsonium fastidiret. Soluto convivio, rex, quum amicos ad quietem dimitteret, per quendam cubiculo immissum nocturna hospitum colloquia clandestino explorationis genere cognoscenda curavit. Interrogatus igitur a sociis Amlethus, quid

[1] *Textilibus aulam nodis instruat*] *Textiles nodos* hic fortasse usurpat Saxo pro *aulæis textilibus nodulis elaboratis*. Non igitur necessaria videtur emendatio a Casparo Barthio in Adversarior. lib. XXIV cap. 8 proposita, pro *aulam* legendum esse *auleam*.

[2] *Celebre quondam genus chartarum*] Exempla hujus rei vide in notis nostris uberioribus ad præfationem Saxonis.

ita[1] hesternis epulis perinde ac venenis abstinuisset, panem cruoris contagio respersum, potioni ferri saporem inesse, carneas dapes humani[2] cadaveris oliditate perfusas ac veluti quadam funebris nidoris affinitate corruptas dicebat. Addidit quoque, regem servilibus oculis esse, reginam tria ancillaris ritus officia præ se tulisse, non tam cœnam quam ejus auctores plenis opprobrii conviciis insecutus. Cui mox socii, pristinum mentis vitium exprobrantes, variis petulantiæ ludibriis insultare cœperunt, quod probanda culparet, causaretur idonea, quod insignem regem excultamque moribus fœminam parum honesto sermone lacesseret, laudemque meritos extremi dedecoris opprobrio respersisset.

Quibus rex ex satellite cognitis, talium auctorem supra mortalem habitum aut sapere aut desipere testatus est, tam paucis verbis perfectissimam industriæ altitudinem[3] complectendo. Accersitum deinde villicum, unde panem adsciverat, percontatur. Qui quum eum domestici pistoris opera confectum assereret, sciscitatur item, ubi materiæ ejus seges crevisset, et an ullum illic humanæ stragis indicium extaret. Qui respondit, haud procul abesse campum vetustis interfectorum ossibus obsitum et adhuc manifesta antiquæ stragis vestigia præ se ferentem, quem a se, perinde ac cæteris feraciorem, opimæ ubertatis spe verna fruge consertum dicebat. Itaque se nescire, an panis hoc tabo vitiosi quicquam saporis contraxerit. Quo audito Rex, Amlethum vera dixisse conjectans, unde lardum quoque allatum fuisset, cognoscere curæ habuit. Ille sues suos[4], per incuriam custodia elapsos, putri latronis cadavere pastos asseverabat, ideoque forte eorum carnibus corruptioni affinem incessisse saporem. Quum rex in hoc quoque veracem Amlethi sententiam comperisset, quo-

[1] *Quid ita*] Ed. pr. habet: *quid igitur ita.* Stephanius jure suo omisit *igitur* e præcedentibus repetitum.

[2] *Humani*] Ita Stephanius recte omnino posuit pro *humana* in Ed. princ.

[3] *Perfectissimam industriæ altitudinem*] Quinque acuminis Amlethi specimina, quæ hic afferuntur, ejusdem sunt generis. Omnia enim spectant ad summam in occultis rerum hominumque originibus detegendis sollertiam declarandam. Singula vero ita comparata sunt, ut autor non ad ea, quæ veri essent similia, sed ad ea, quæ novitate quadam inventionis sese commendarent, respexisse videatur.

[4] Steph. *sua.*

nam liquore potionem miscuisset, inquirit. Ut farre et aqua temperatam cognovit, demonstratum sibi scaturiginis locum in altum fodere aggressus, complures gladios rubigine adesos reperit, ex quorum odore lymphas vitium traxisse existimatum est. Alii ideo potionem notatam referunt, quod in ejus haustu apes abdomine mortui alitas deprehenderit, vitiumque referri gustu, quod olim favis inditum extitisset. A quo rex culpati saporis causas competenter editas videns, quum ab eodem exprobratam sibi oculorum ignominiam ad generis fœditatem pertinere cognosceret, clam conventa matre, quis sibi pater extitisset, inquirit. Qua neminem se præter regem passam dicente, rem quæstione ex ea cognoscendam minatus, quod servo ortus esset, accepit, notatæ originis ambiguitatem extorto confessionis indicio perscrutatus. Igitur ut conditionis suæ rubore confusus, ita juvenis prudentia delectatus, eundem, cur reginam servilium morum exprobratione maculasset, interrogat. Sed dum conjugis comitatem nocturno hospitis sermone lacessitam doluit, eandem ancilla matre creatam didicit. Siquidem ille tria se circa eam servilis ritus vitia[1] denotasse dicebat, unum, quod ancillæ more pallio caput obduxerit[2], alterum, quod vestem ad gressum succinxerit[3], tertium, quod ciborum reliquias dentium angustiis inhærentes stipite eruerit erutasque commanducaverit. Matrem quoque ejus in servitutem captivitate redactam memorabat, ne potius servili more quam genere esse videretur[4].

[1] *Servilis ritus vitia*] Ita narratur in historia Volsungorum cap. 12 (Fornaldar Sögur vol. I p. 146) de quadam ancilla, quæ personam reginæ susceperat, eam ortum prodidisse servilem, dicendo se ab incunabulis solitam fuisse primo quovis mane melicraton bibere.

[2] *Pallio caput obduxerit*] Fœminæ liberæ habebant quædam capitis tegumenta, quibus cum carerent servæ, sub aëre frigido caput pallio obducere cogebantur.

[3] *Alterum, quod vestem ad gressum succinxerit*] Servæ erant alte succinctæ, ut facilius opera sibi imposita peragerent; matronæ autem generosæ vestibus talaribus incedebant, easque defluere sinebant.

[4] *Ne potius servili more quam genere esse videretur*] Ne quis existimaret, reginam mores ancillares non ex vitio generis, sed culpa neglectæ educationis contraxisse, observat Amlethus, matrem reginæ bello fuisse captam atque igitur servam.

Cujus industriam rex perinde ac divinum aliquod ingenium veneratus, filiam ei in matrimonium dedit; affirmationem quoque ejus tanquam cœleste quoddam testimonium amplexatus est. Cæterum comites ipsius, ut amici mandatis satisfaceret, proxima die suspendio consumpsit. Quod beneficium Amlethus tanquam injuriam simulata animi molestia prosecutus, aurum a rege compositionis nomine recepit, quod postmodum igni liquatum clam cavatis baculis infundendum curavit.

Apud quem annum emensus, impetrata profectionis licentia, patriam repetit, nihil secum ex omni regiarum opum apparatu præter gerulos auri bacillos deportans. Ut Jutiam attigit, præsentem cultum pristinis permutavit moribus, quibus ad honestatem usus fuerat, in ridiculæ consvetudinis speciem de industria conversis. Cumque triclinium, in quo suæ ducebantur exequiæ, squalore obsitus intrasset, maximum omnibus stuporem injecit, quod obitum ejus falso fama vulgaverat. Ad ultimum horror in risum concessit, exprobrantibus sibi mutuo per ludibrium convivis, vivum affore, quem ipsi perinde ac defunctum inferiis prosequerentur. Idem super comitibus interrogatus, ostensis, quos gestabat, baculis, hic, inquit, et unus et alius est. Quod utrum verius an jocosius protulerit, nescias. Siquidem ea vox, quanquam a plerisque vana existimata fuerit, a veri tamen habitu non descivit, quæ peremptorum loco pensationis eorum pretium demonstrabat. Pincernis deinde, quo majorem convivis hilaritatem afferret, conjunctus, curiosiore propinandi officio fungebatur. Et ne gressum laxior vestis offenderet, latus gladio cinxit, quem plerumque de industria distringens supremo digitos acumine vulnerabat. Quamobrem a circumstantibus curatum, ut gladius cum vagina ferreo clavo trajiceretur. Idem quo tutiorem insidiis aditum strueret, petitam poculis nobilitatem crebris potionibus oneravit, adeoque cunctos mero obruit, ut, debilitatis temulentia pedibus, intra regiam quieti se traderent, eundemque convivii et lecti locum haberent. Quos quum insidiis opportunos animadverteret, oblatam propositi facultatem existimans, præparatos olim stipites sinu excipit, ac deinde ædem, in qua proceres passim fusis humi corporibus permixtam somno

crapulam ructabantur, ingressus, compactam a matre cortinam, quæ etiam interiores aulæ parietes obducebat, rescissis tenaculis decidere coegit. Quam stertentibus superjectam, adhibitis stipitum curvaminibus, adeo inextricabili nodorum artificio colligavit, ut nemo subjectorum, tametsi validius adniteretur, consurgendi effectum assequi posset. Post hæc tectis ignem injicit, qui crebrescentibus flammis late incendium spargens totos involvit penates, regiam consumpsit, omnesque aut profundum carpentes somnum aut frustra assurgere conantes cremavit. Inde petito Fengonis cubiculo, qui prius a comitibus in tabernaculum perductus fuerat, gladium forte lectulo cohærentem arripuit, suumque ejus loco defixit. Excitato deinde patruo, proceres ejus igne perire retulit; adesse Amlethum veterum uncorum suorum ope succinctum et jam debita paternæ cladis supplicia exigere avidum. Ad hanc vocem Fengo lectulo desiliens, dum proprio defectus gladio nequicquam alienum distringere conatur, opprimitur. Fortem virum æternoque nomine dignum, qui, stultitiæ commento prudenter instructus, augustiorem mortali ingenio sapientiam admirabili ineptiarum simulatione suppressit, nec solum propriæ salutis obtentum ab astutia mutuatus, ad paternæ quoque ultionis copiam eadem ductum præbente pervenit. Itaque et se solerter tutatus et parentem strenue ultus fortior an sapientior existimari debeat, incertum reliquit.

Finis libri tertii[1].

[1] *Libri tertii finis*] In Ed. pr. hæc leguntur: *Explicitus est liber tertius: incipit quartus.*

Saxonis Grammatici Historiæ Danicæ

Liber Quartus.

Peracta vitrici strage, Amlethus, facinus suum incerto popularium judicio offerre veritus, latebris utendum existimavit, donec, quorsum inconditæ plebis vulgus procurreret, didicisset. Igitur vicinia, quæ noctu incendium speculata fuerat, mane causam conspecti ignis nosse cupiens, collapsam in cineres regiam animadvertit, ruinasque ejus adhuc tepidas perscrutata, nihil præter informes combustorum corporum reliquias reperit. Adeo autem vorax flamma omnia perederat, ut ne index quidem extaret, ex quo tantæ cladis causa accipi posset. Corpus quoque Fengonis ferro confossum inter cruentas spectabatur exuvias. Aliis indignatio patens, aliis mœror, quibusdam gaudium occultum incesserat. Hi ducis lamentabantur interitum, hi sopitam parricidæ tyrannidem gratulabantur. Ita regiæ necis eventus dividua spectatorum sententia excipiebatur.

Ea vulgi tranquillitate Amlethus relinquendarum latebrarum fiduciam adeptus, accersitis, quibus arctiorem patris memoriam inhærere cognoverat, concionem petit, in qua orationem hujusmodi habuit: Non vos moveat, proceres, præsens calamitatis facies, si quos miserabilis Horvendilli exitus movet; non vos, inquam, moveat, quibus in regem fides, in parentem pietas servata est. Parricidæ, non regis intueamini funus. Luctuosior siquidem illa facies erat, quum ipsi regem nostrum ab iniquissimo parricida, ne dicam fratre, flebiliter jugulatum vidistis. Ipsi laceros Horvendilli artus, ipsi corpus crebris vulneribus absum-

ptum plenis miserationis oculis aspexistis. Quem ab atrocissimo carnifice spiritu spoliatum, ut patria libertate exueretur, quis dubitet? Una manus ei fatum et vobis servitutem injecit. Quis igitur tam amens, ut Fengonis crudelitatem Horvendillianæ præferat pietati? Mementote, qua vos Horvendillus benevolentia foverit, justitia coluerit, humanitate dilexerit. Memineritis, ademptum vobis mitissimum regem, justissimum patrem, subrogatum tyrannum, suffectum parricidam[1], erepta jura, contaminata omnia, pollutam flagitiis patriam, impositum cervicibus jugum, ereptum libertatis arbitrium. Et nunc his finis, quum suis auctorem criminibus obrutum, suorum pœnas scelerum parricidam pependisse cernatis. Quis mediocriter prudens spectator beneficium injuriæ loco duxerit? Quis mentis compos proprium in auctorem scelus recidisse condoleat? Quis cruentissimi lictoris cladem defleat aut crudelissimi tyranni justum lamentetur interitum? Præsto est auctor rei, quem cernitis. Ego quidem et parentem et patriam ultione prosequutum me fateor. Opus, quod vestris pariter manibus debebatur, exercui. Quod vos mecum communiter condecebat, solus implevi. Adde, quod neminem tam præclari facinoris socium habui, nec cujuspiam mihi comes opera fuit. Quanquam haud ignorem, vos huic manum daturos negotio, si petissem, a quibus fidem regi, benevolentiam principi servatam non dubito. Sed sine vestro discrimine nefarios puniri placuit. Neque enim alienos humeros oneri subjiciendos putabam, cui sustentando proprios suffecturos credebam. Incineravi[2] ego alios, solum Fengonis truncum vestris manibus con-

[1] *Suffectum parricidam*] Ita Cicero in orat. pro Cluentio cap. 11 loquilus *de fraterno parricidio.*

[2] *Incineravi*] *Incinerare* hoc loco est, *in cineres redigere.* Inveni etiam vocem hanc apud Cæsarium Heisterbachsensem, qui Saxoni nostro σύγχρονος fuit, Lib. IV Histor. Memorab. cap. 99, ubi de juvene quodam sermo est, qui ab adultera muliere, quod in illius amorem consentire noluerit, stupri accusatus et ignis supplicio necatus est. *Iuvenem hunc,* inquit, *luxuria per fœminam pervasit, corpus ejus incineravit, sed non superavit* (cnfr. lib. X cap. 67). Usus quoqne hac voce sæpius Guillelmus Brito Armoricus, v. c. lib. 1 Philippeidos 764-765:

cremandum reliqui, in quo saltem justæ ultionis cupidinem exsatiare possitis. Concurrite alacres, exstruite rogum, exurite impium corpus, decoquite scelestos artus, spargite noxios cineres, disjicite immites favillas; non urna, non tumulus nefandas ossium reliquias claudat. Nullum parricidii vestigium maneat, nullus contaminatis artubus intra patriam locus existat, nulla contagium vicinia contrahat; non mare, non solum damnati cadaveris hospitio polluatur. Cætera ego præbui, id solum vobis pietatis officium relictum est. His exequiis prosequendus tyrannus, hac pompa parricidæ funus ducendum. Sed neque ejus cineres, qui patriam libertate nudaverit, a patria tegi convenit. Præterea quid meas revolvam ærumnas? calamitates recenseam? retexam miserias? quas ipsi me plenius nostis. Ego a vitrico ad mortem quæsitus, a matre contemptus, ab amicis consputus, annos flebiliter exegi, dies calamitose duxi, incertum vitæ tempus periculis ac metu refertum habui. Postremo omnem ætatis partem maxima cum rerum adversitate miserabiliter emensus sum. Sæpe me tacitis intra vos questibus sensu vacuum gemebatis; deesse ultorem patri, parricidio vindicem. Quæ res occultum mihi vestræ caritatis indicium attulit, in quorum animis necdum regiæ cladis memoriam exolevisse cernebam. Cujus itaque tam asperum pectus, tam saxeus rigor, quem non passionum mearum compassio molliat[1], ærumnarum miseratio non flectat? Misereminì alumni vestri, moveamini infortuniis meis, qui ab Horvendilli nece immunes geritis manus. Misereminì quoque afflictæ genitricis meæ, et reginæ quondam vestræ extin-

Quotquot apud Bracam Judæos repperit, omnes
Igni supposito Domini pugil incineravit. (S).

[1] *Quem non passionum mearum compassio molliat*] Par hic occurrit vocum inventu rarum et fere incognitum. Earum tamen ultimum usurpare non dubitavit Petrus Chrysologus sermone XX de sedata a Christo maris tempestate ad hæc verba: Domine salva nos, perimus. *Nec tamen,* inquit, *ulla compassio, pietas ulla.* Et Ivo Carnotensis epist. XXXVI *Hæc ratio mihi servanda videtur, ut nihil eis detur nisi intuitu et compassione humanæ indigentiæ. Compassio* igitur idem hic erit ac condolentia. (S).

cto congaudete dedecori, quæ viri sui fratrem interfectoremque complexa, geminum ignominiæ pondus fœmineo perpeti corpore cogebatur. Quamobrem ut ultionis studium occultarem, obscurarem ingenium, adumbratum, non verum inertiæ habitum amplexatus sum; stoliditatis figmento usus, sapientiæ commentum texui, quod nunc an efficax fuerit, utrum finis sui complementum attigerit, vestro conspectui patet; vos tantæ rei arbitros habere contentus sum. Ipsi parricidales favillas pedibus proculcate[1]; despicamini cineres ejus, qui jugulati fratris uxorem polluit, flagitio temeravit, dominum læsit, majestatem proditionis scelere lacessivit, acerbissimam vobis tyrannidem intulit, libertatem ademit, incesto parricidium cumulavit[2]. Me tam justæ vindictæ ministrum, tam piæ ultionis æmulum, patricio suscipite spiritu[3], debito prosequimini cultu, benigno refovete contuitu. Ego patriæ probrum dilui, matris ignominiam extinxi, tyrannidem repuli, parricidam oppressi, insidiosam patrui manum mutuis insidiis elusi; cujus, si superesset, indies scelera percrebescerent. Dolebam et patris et patriæ injuriam; illum extinxi vobis atrociter et supra, quam viros decuerat, imperantem. Recognoscite beneficium, veneramini ingenium meum, regnum, si merui, date; habetis tanti auctorem muneris, paternæ potestatis hæredem non degenerem, non parricidam, sed legitimum regni successorem et pium noxæ parricidalis ultorem. Debetis mihi recuperatum libertatis beneficium, exclusum afflictantis imperium, ademptum oppressoris jugum, excussum parricidæ dominium, calcatum tyrannidis sceptrum. Ego servitute vos exui, indui libertate, restitui culmen, gloriam reparavi, tyrannum sustuli, carnificem tri-

[1] *Proculcate*] Ed. pr. habet *proculcatis;* sed lectio a Stephanio recepta melius quadrat cum tenore orationis.

[2] *Incesto parricidium cumulavit*] Cum Amlethus matrimonium cum vidua fratris incestum vocat, juxta principia juris canonici loqui videtur.

[3] *Patricio suscipite spiritu*] Hoc est *forti ac præsenti animo.* Sic infra lib. XV Absalon Archiepiscopus *patricii spiritus pontifex* dicitur. Imitatus est Saxo Valerium suum, qui lib. VI cap. 1, 2 ad eundem locutus est modum: *Virginius plebeji generis sed patricii vir spiritus.* (S)

umphavi. Præmium penes vos est; ipsi meritum nostis; a vestra merces virtute requiritur.

Flexerat hac oratione adolescens omnium animos; quosdam ad miserationem, alios ad lachrymas usque perduxit. At ubi quievit mœror, rex alacri cunctorum acclamatione censetur. Plurimum quippe spei in ejus industria ab universis reponebatur, qui tanti facinoris summam profundissimo astu texuerat, incredibili molitione concluserat. Mirari illum complures videres tanto temporis tractu subtilissimum texisse consilium.

His apud Daniam gestis[1], ternis navigiis impensius adornatis, socerum visurus ac conjugem Britanniam repetit. In clientelam quoque armis præstantem juventutem adsciverat, exquisito decoris genere cultam, ut, sicut cuncta despicabili dudum habitu gesserat, ita nunc magnificis ad omnia paratibus uteretur, et, quicquid olim paupertati tribuerat, ad luxuriæ impensam converteret. In scuto quoque, quod sibi parari jusserat[2], omnem operum suorum contextum, ab ineuntis ætatis primordiis auspicatus, exquisitis picturæ notis adumbrandum[3] curavit. Quo gestamine perinde ac virtutum suarum teste usus, claritatis incrementa contraxit. Istic depingi videres Horvendilli jugulum[4], Fengonis cum incestu parricidium, flagitiosum patruum, fratruelem ridiculum, aduncas stipitum formas, suspicionem vitrici, dissimulationem privigni, procurata tentamentorum genera, adhibitam insidiis fœminam, hiantem lupum, inventum gubernaculum, præteritum sabulum, initum nemus, insitam œstro paleam, instructum indiciis adolescentem, elusis comitibus rem seorsum cum

[1] *His apud Daniam gestis*] In Jutia nempe, potissima Daniæ provincia, ut cognoscere licet ex illis, quæ in libro præcedente fuerunt, verbis: *ut Jutiam attigit.* (S)

[2] *In scuto quoque, quod sibi parari jusserat*] Ed. pr. omittit *quod*, sed recte omnino addidit Stephanius.

[3] *Exquisitis picturæ notis adumbrandum*] De hocce clypeos cælandi more vid. not. uber.

[4] *Horvendilli jugulum*] Hiulca videtur et deficiens oratio, nisi voce aliqua suppleatur. Itaque vel sic legendum existimo: *Horvendilli jugulum confossum* aut *abscissum*, vel *Horvendillum jugulatum*, vel tandem *Horvendilli jugulationem*. Ipse expendat lector. (S)

virgine habitam. Cerneres itaque adumbrari regiam, adesse cum filio reginam, trucidari insidiatorem, trucidatum decoqui, cloacæ coctum infundi, infusum suibus objici, cœno artus insterni, instratos belluis absumendos relinqui. Videres etiam, ut Amlethus dormientium comitum secretum deprehenderit, ut obliteratis apicibus alia figurarum elementa substituerit, ut dapem fastidierit potionemque contempserit, ut vultum regis arguerit, ut reginam sinistri moris notaverit. Aspiceres quoque legatorum suspendium, adolescentis nuptias figurari, Daniam navigio repeti, inferias convivio celebrari, comitum loco baculos percontantibus ostendi, juvenem pincernæ partes exequi, districto per industriam ferro digitos exulcerari, gladium clavo pertundi, convivales plausus augeri, increbrescere tripudia, aulæam dormientibus injici, injectam uncorum nexibus obfirmari, pertinacius sopitos involvi, tectis torrem immitti, cremari convivas, depastam incendio regiam labefactari, Fengonis cubiculum adiri, gladium eripi, inutilem erepti loco constitui, regem privigni manu proprii mucronis acumine trucidari. Hæc omnia excultissimo rerum artificio militari ejus scuto opifex studiosus illeverat, res formis imitatus et facta figurarum adumbratione complexus. Sed et comites ipsius, quo se nitidius gererent, oblitis tantum auro clypeis utebantur.

Quos Britanniæ rex benignissime exceptos regii apparatus impensis prosequitur. Qui inter epulandum, an Fengo viveret integrisque fortunis esset, cupide percontatus, cognoscit e genero, ferro periisse, de cujus frustra salute perquireret. Cumque interfectorem ejus crebris percontationibus investigaret, eundem cladis ejus auctorem ac nuncium extare didicit. Quo audito, tacitum animi stuporem contraxit, quod ad se promissam quondam Fengonis ultionem pertinere cognosceret. Ipse siquidem[1] ac Fengo, ut alter alterius ultorem ageret, mutua quondam pactione decreverant. Trahebat itaque regem hinc in filiam pietas, in generum amor, inde caritas in amicum et præterea jurisjurandi firmitas, ipsa quoque mutuæ obtestationis religio, quam violare nefarium erat. Tandem cum affinitatis contemptu juratoria

[1] Ed. princ. et Steph. *equidem*, quod sensui aptum non est. (Mg)

præponderavit fides[1], conversusque ad ultionem animus necessitudini religionem anteposuit. Sed quoniam hospitalitatis sacra violare nefas credebatur, aliena manu ultionis partes exequi præoptavit, innocentiæ speciem occulto facinore prætenturus. Igitur insidias officiis texit, lædendique curam adumbratis benevolentiæ studiis obscuravit. Et quia conjunx ejus nuper morbo consumpta fuerat, Amlethum reparandarum nuptiarum legationem suscipere jubet, admodum se singulari ipsius industria delectatum præfatus. Regnare siquidem in Scotia fœminam asserebat, cujus vehementer connubium affectaret. Sciebat namque, eam non modo pudicitia cœlibem, sed etiam insolentia atrocem, proprios semper exosam procos, amatoribus suis ultimum irrogasse supplicium, adeo ut ne unus quidem e multis extaret, qui procationis ejus pœnas capite non luisset.

Proficiscitur itaque Amlethus, quanquam periculosa legatio imperaretur, injuncti muneris obsequium non detrectans, sed partim domesticis servis, partim regis vernaculis fretus. Ingressusque Scotiam, quum haud procul reginæ penatibus abesset, recreandorum equorum gratia junctum viæ pratum accessit, ibique, loci specie delectatus, quieti consuluit, jucundiore rivi strepitu somni cupidinem provocante, ordinatis, qui stationem eminus observarent. Quo audito regina denos juvenes exterorum adventum apparatumque speculaturos emittit. Quorum unus vegetioris ingenii, elusis vigilibus, pervicacius subiens clypeum Amlethi, quem capiti forte dormiturus affixerat, tanta lenitate submovit, ut ne superjacentis quidem quietem turbaret, aut cujuspiam ex tanto agmine somnum perrumperet, dominam non modo nuncio, sed etiam rerum indicio certiorem redditurus. Delegatas quoque ei literas loculis, quibus asservabantur, pari calliditate subduxit. Quibus regina ad se perlatis, clypeum curio-

[1] *Juratoria præponderavit fides*] *Juratoria fides* procul dubio hic erit *fides jurata* seu pactio jurejurando firmata, cujus paullo ante meminit. Quæ vox paucis, quod equidem sciam, usitata est autoribus. In codice quidem legum Scanicarum, quas latinas reddidit Andreas Sunonis, Archiepiscopus Lundensis, fit mentio *juratoriæ cautionis*, quam linguæ patria Trygeed appellat, Lib. V cap. IV (S)

sius contemplata, ex affixis notulis totius argumenti summam elicuit[1], cumque affore intellexit, qui, exactissimo prudentiæ consilio fretus, de patruo paternæ cladis pœnas acceperit. Literas quoque nuptiarum suarum petitionem continentes intuita, totos obliteravit apices, quod senum admodum connubium abhorreret, juvenum complexus appeteret. Inscripsit autem mandatum perinde atque a Britanniæ rege sibi transmissum et ejus titulo pariter ac nomine consignatum, quo se latoris peti conjugio simularet. Quin etiam facta, quæ ex ejus scuto cognoverat, scripto complectenda curavit, ut et clypeum literarum testem et literas clypei interpretes existimares. Deinde eos, quorum exploratione usa fuerat, scutum referre literasque loco suo restituere jubet, eodem fallaciæ genere Amlethum insequuta, quo eum in cavillandis comitibus usum acceperat.

Interea Amlethus clypeum capiti fraude subductum expertus, occlusis de industria oculis quietem callidius simulat, quod vero sopore amiserat, ficto recuperaturus. Alteram quippe fallendi vicem hoc pronius ab insidioso quærendam putavit, quo solam prosperius egerit. Nec eum opinio fefellit. Speculatorem quippe clandestino aditu scutum ac chartam pristino loco reponere cupientem prosiliens corripit, captumque vinclorum pœna coercuit. Deinde, excitatis comitibus, reginæ penates accedit. Cui ex soceri persona consalutatæ scriptum ejusdem sigillo obsignatum porrexit. Quod quum accepisset Hermuthruda[2] (Reginæ id nomen erat) perlegissetque, operam Amlethi industriamque verbis impensioribus prosequuta, justas Fengonem pœnas pependisse dicebat, ipsum vero Amlethum rem humana æstimatione majorem incomprehensæ profunditatis ingenio molitum, quod non solum paterni exitii maternique concubitus ultionem inscrutabili sensus altitudine commentus fuisset, verum

[1] *Ex affixis notulis argumenti summam elicuit*] Hoc ait, non tam ex artificio ipso, quam ex lemmatis adscriptis rem a regina, et quidem curiosius contemplante, agnitam. Ruditatis hoc seculi indicium erat ac pictoriæ artis infantiæ, quæ nisi notoriis titulis agnosci non poterat. (S.)

[2] *Hermuthruda*] Nomen reginæ nullo modo Scoticum est, sed Germanicum vel Anglosaxonicum.

etiam regnum ejus, a quo crebras insidias expertus fuerat, conspicuæ probitatis operibus occupasset. Quamobrem mirari se tam eruditi ingenii virum uno nuptiarum errore labefactari potuisse, qui, quum humanas pæne res claritate transscendat, in ignobilem obscuramque copulam prolapsus videatur. Quippe conjugem ejus servis parentibus esse, quanquam eos fortuna regiis honoribus exornasset. In expetendis siquidem conjugiis prudenti non formæ fulgorem, sed generis metiendum. Quapropter si rite copulam appetat, prosapiam æstimet nec specie capiatur, quæ quum illecebrarum irritamentum sit, multorum candorem inaniter fucata detersit. Esse vero, quam sibi nobilitate parem asciscere possit. Se siquidem, nec rebus tenuem nec sanguine humilem, ejus amplexibus idoneam fore, utpote quam nec regiis opibus vincat nec avito splendore præcellat. Quippe reginam se esse, et, nisi refragaretur sexus, regem existimari posse; imo, quod verius est, quemcunque toro suo dignata fuerit, regem existere, regnumque se cum amplexibus dare. Ita et nuptiis sceptrum et sceptro nuptias respondere. Nec parvi beneficii esse, eam proprios offerre amplexus, quæ circa alios ferro repulsam exequi consveverat. Hortatur itaque, placendi studium in se transferat, in se votum nuptiale deflectat, genusque formæ præferre discat. Hæc dicens astrictis in eum complexibus ruit.

Ille, tam comi virginis eloquio delectatus, in mutua prorumpit oscula, alternos complexuum nodos conserit, sibique, quod virgini, placitum protestatur. Fit deinde convivium, accersuntur amici, corrogantur primores, nuptiæ peraguntur. Quibus expletis, cum nupta Britanniam repetit, valida Scotorum manu propius subsequi jussa, cujus opera adversum varios insidiarum objectus uteretur. Redeunti Britannici regis filia, quam in matrimonio habebat, occurrit. Quæ quanquam se superductæ pellicis injuria læsam quereretur, indignum tamen ajebat, maritali gratiæ pellicatus odium anteferri, neque se adeo virum aversaturam, ut, quod ei fraudulentius intentari sciat, silentio occultare sustineat. Habere enim se pignus conjugii filium, cujus saltem respectus conjugalem matri caritatem commendare debuerat. Ipse enim, inquit, matris suæ pellicem oderit, ego diligam; meos

in te[1] ignes nulla calamitas sopiet, nullus livor extinguet, quin et in te sinistre excogitata detegam et, quas deprehenderim insidias, pandam. Quamobrem cavendum tibi socerum putes, quod ipse legationis proventum carpseris, omnemque ejus fructum in temet, eluso mittentis voto, pervicaci usurpatione transtuleris. Qua voce se conjugali quam paternæ caritati propiorem ostendit.

Hæc loquente ea adest Britanniæ rex, generumque arctius quam affectuosius amplexatus, convivio excipit, liberalitatis specie fraudis propositum celaturus. Amlethus, cognita fraude, metum dissimulanter habuit, ducentisque equitibus in comitatum receptis, subarmalem vestem indutus[2] obsequitur invitanti, maluitque regiæ simulationi periculose parere, quam turpiter repugnare. Adeo honestatem in cunctis observandam putabat[3]. Quem cominus obequitantem rex sub ipsa bipatentium portarum testudine adortus jaculo transegisset, ni ferrum subarmalis togæ durities repulisset. Amlethus, levi recepto vulnere, eo loci se contulit, ubi Scoticam juventutem exspectandi officio fungi jusserat, captivo novæ conjugis speculatore ad regem remisso, qui se destinatas dominæ literas loculorum custodiæ furtim exemisse testando crimen in Hermutrudam refunderet, ipsumque accurato genere excusationis reatu proditionis absolveret. Quem rex avidius fugientem insequi non moratus, majore copiarum parte privavit, ita ut Amlethus die postero, salutem prælio defensurus, desperatis admodum resistendi viribus, ad augendam multitudinis speciem exanima sociorum corpora, partim subjectis stipitibus fulta, partim propinquis lapidibus affixa, alia viventum more equis imposita, nullo armorum detracto, perinde ac præliatura seriatim in aciem cuneumque digesserit. Nec rarius mortuorum cornu erat, quam viventium globus. Stupenda siquidem illa facies erat, quum extincti raperentur ad prælia, de-

[1] Sic St. Ed. princ. *tuos in me ignes.*

[2] *Subarmalem vestem indutus*] *Subarmalis* id est sub armis gestabilis. Spartianus in vita Severi cap. 6: *Prætorianos cum subarmalibus inermes sibi jussit occurrere.* Papias: *Subarmales tunicæ dicuntur succinctæ*, id est, *curtæ.*

[3] *Adeo honestatem in cunctis observandam putabat*] *Honestus* hoc loco sumitur sensu bene latino pro *dignitate, decore.*

functi decernere cogerentur. Quæ res auctori otiosa non fuit, quum ipsæ extinctorum imagines lacessentibus solis radiis immensi agminis speciem darent. Ita enim inania illa defunctorum simulacra pristinum militum numerum referebant, ut nihil ex eorum grege hesterna strage deminutum putares. Quo aspectu territi Britanni pugnam præcurrere fuga, a mortuis superati, quos vivos oppresserant. Quæ victoria nescio callidior an felicior existimanda sit. Rex dum segnius fugam intendit, ab imminentibus perimitur Danis. Victor Amlethus, ingenti præda acta convulsisque Britanniæ spoliis, patriam cum conjugibus petit.

Interea, defuncto Rörico, Vigletus[1] regnum adeptus, Amlethi matrem omni petulantiæ genere fatigatam regiis opibus vacuefecerat, filium ejus, fraudato Lethrarum rege, cui dignitatum jura dandi tollendique jus esset[2], Jutiæ regnum occupasse conquestus. Quam rem Amlethus tanta animi moderatione excepit, ut, Vigleto splendidissimis victoriæ suæ manubiis donato, calumniam beneficio rependere videretur. Quem postmodum, exigendæ ultionis occasione suscepta, bello lacessitum devicit, atque ex occulto hoste manifestus evasit. Fiallerum Scaniæ præfectum[3] exilio adegit; quem ad locum, cui Undensakre[4] nomen est, nostris ignotum populis, concessisse est fama. Post hæc quum a Vigleto, Scaniæ Sialandiæque viribus recreato, per legatos ad bellum provocaretur, mirifica animi industria duas circa se res, quarum alteri probrum, alteri periculum inesset, fluctuari pervidit. Sciebat quippe sibi, si provocationem sequeretur, imminere vitæ periculum, si refugeret, instare militiæ probrum. Præponderavit tamen in contemplatore virtutum animo servandæ honestatis cupido, obtuditque cladis formidinem impensior laudis aviditas, ne solidus gloriæ fulgor meticulosa fati declinatione

[1] *Vigletus*] De Vigleto vid. not. uber.

[2] *Fraudato Lethrarum rege, cui dignitatum jura dandi tollendique jus esset*] Quomodo hæc assertio cum toto tenore historiæ Amlethi cohæreat, vide in notis uberioribus.

[3] *Fiallerum Scaniæ præfectum*] De Fiallero nil constat. Quædam de nomine Fialleri collecta sunt in notis uberioribus.

[4] *Undensakre*] De hocce agro immortalium vid. not. uber.

corrumperetur. Animadvertebat quoque, tantum pæne inter ignobilem vitam et splendidam mortem discriminis interesse, quantum dignitas a contemptu distare cognoscitur. Tanta autem Hermutrudæ caritate tenebatur, ut majorem futuræ ejus viduitatis quam propriæ necis solicitudinem animo insitam gestaret, omnique studio circumspiceret, qualiter ei secundas nuptias ante belli ingressum conscisceret. Quamobrem Hermutruda, virilem professa fiduciam, ne in acie quidem se eum deserturam spopondit, detestabilem inquiens fœminam, quæ marito morte conseri[1] formidaret. Quam promissionis novitatem parum executa est. Nam quum Amlethus apud Jutiam a Vigleto acie interemptus fuisset, ultro in victoris prædam amplexumque concessit. Ita votum omne fœmineum fortunæ varietas abripit, temporum mutatio dissolvit, et muliebris animi fidem lubrico nixam vestigio fortuiti rerum casus extenuant, quæ sicut ad pollicendum facilis, ita ad persolvendum segnis, variis voluptatis irritamentis astringitur, atque ad recentia semper avidius expetenda, veterum immemor, anhela præceps cupiditate dissultat. Hic Amlethi exitus fuit, qui si parem naturæ atque fortunæ indulgentiam expertus fuisset, æquasset fulgore superos, Herculea virtutibus opera transscendisset. Insignis ejus sepultura ac nomine campus apud Jutiam exstat[2]. Vigletum tranquillam ac diutinam regni procurationem emensum morbus consumpsit.

Cui filius Vermundus succedit. Hic prolixis tranquillitatis otiis felicissima temporum quiete decursis diutinam domesticæ pacis constantiam inconcussa rerum securitate tractabat. Idem prolis expers juventam exegit, senior vero filium Uffonem sero fortunæ munere suscitavit, quum nullam ei sobolem elapsa tot annorum curricula peperissent. Hic Uffo coævos quosque corpo-

[1] *Conseri*] Stephanius ex correctione scripsit *conferri*. Sed lectio Ed. Princ. bonum sensum præbet. *Conseri* est *jungi, misceri*; ita Valerius Maximus lib. III, 2, 1 scribit, *duos acerrima pugna consertos exercitus*.

[2] *Insignis ejus sepultura ac nomine campus apud Jutiam exstat*] Quænam fides narrationi de rebus ab Amletho gestis tribuenda sit, vid. in not. uber.

ris habitu supergressus, adeo hebetis ineptique animi principio juventæ existimatus est, ut privatis ac publicis rebus inutilis videretur. Siquidem ab ineunte ætate nunquam lusus aut joci consvetudinem præbuit, adeoque humanæ delectationis vacuus fuit, ut labiorum continentiam jugi silentio premeret[1], severitatem oris a ridendi prorsus officio temperaret. Verum ut incunabula stoliditatis opinione referta habuit, ita postmodum conditionis contemptum claritate mutavit, et quantum inertiæ spectaculum fuit, tantum prudentiæ et fortitudinis exemplum evasit. Cujus pater socordiam contemplatus filiam ei Slesvicensium præfecti Frovini in matrimonium asciscit, illustrissimi viri affinitate utilissimum gerendi regni subsidium recepturo. Huic erant filii Keto et Vigo, splendidissimæ indolis juvenes, quorum Vermundus non minus quam Frovini virtutem futuris filii profectibus deputabat.

Ea tempestate regnabat apud Svetiam Athislus[2], vir fama studioque conspicuus; qui cum finitimos late bello pressisset, ne partum virtutibus fulgorem otio desidiæque corrumpendum relinqueret, complura novarum rerum officia sedulo frequentationis studio celebranda curavit. Inter quæ etiam insigni armatura succinctus quotidianam solitarii incessus consvetudinem præbuit, tum quod in re militari nihil crebro armorum usu præstantius nosset, tum ut hujus agitatione studii claritatis incrementa contraheret. In quo non minus sibi fiducia quam laudis cupido vindicavit. Tantam quippe nullius rei violentiam existimabat, ut ejus objectu mentis suæ robur quassandum timeret. Qui cum trajectis[3] in Daniam armis Frovinum apud Slesvicum acie provocasset, magnisque invicem cædibus copiæ funderentur, accidit ipsos agminum

[1] *Ut labiorum continentiam jugi silentio premeret*] Similia exempla ex scriptis Islandorum petita vid. in not. uber.

[2] *Athislus*] Ita in editione principe scribitur nomen per totam hanc narrationem. Ex mente Saxonis hic Athislus omnino diversus ab illo Atislo, cujus supra in historia Rolvonis fecerat mentionem. Neque tamen existimo plures hujus nominis exstitisse Sveciæ reges. Sed cum in traditione de filiis Frovini rex quidam Sveciæ bellicosus occurreret, huic attributum est nomen Athisli ex aliis traditionibus notum.

[3] *Trajectis*] Sic emendandum erat; ed. princ. et Steph. *trajectus*. (Mg)

duces ita inter se ferro concurrere, ut rem duelli more prosequerentur et præter publicam belli sortem privati conflictus specie decertarent. Hunc enim congressionis eventum par amborum expetebat affectus, ut virtutem non partium ope, sed propria virium experientia testarentur. Quo evenit, ut, crebrescentibus utrinque plagis, Athislus armis superior, prostrato Frovino, privatæ victoriæ publicam jungeret, passimque divulsa Danorum agmina profligaret. Inde Svetiam reversus Frovini necem non solum virtutum suarum imaginibus adscripsit, verum etiam impensiore verborum jactantia prosequi consvevit, gloriam facti vocis petulantia demolitus. Aliquando enim speciosius virtutes silentii verecundia teguntur quam sermonis petulantia publicantur.

Frovini filios Vermundus paternæ dignitatis honoribus evehit[1], extincti pro patria amici liberos justo admodum beneficio prosequutus. Quæ res Athislo referendi in Daniam belli monitum præbuit. Rediit itaque superioris pugnæ fiducia concitatus, non modo tenues angustasque copias, verum omne virtutis Sveticæ robur advectans, perinde ac totius Daniæ imperium rapturus. Quod Frovini filius Keto per primipilum suum, Foleonem nomine, Vermundo, tunc forte villam Jalungam[2] tenenti, nunciandum curavit. Qui regem cum amicis epulantem reperiens, mandatum adhortatione prosequutus, adesse belli facultatem diutule postulatam et ultro se Vermundi votis ingerere dixit, cum et prompta vincendi præstetur occasio et maturus triumphi titulus optionis ejus arbitrio tribuatur. Magnam itaque et inopinam felicitatis dulcedinem esse, quam ei longis affectatam suspiriis præsentis eventus auspicia largiantur. Venisse siquidem Athislum innumeris Sveonum copiis succinctum, perinde ac victoriæ certitudinem

[1] *Filios .. paternæ dignitatis honoribus evehit*] Hos honores intelligit Saxo præfecturam Slesvicensem, sive, ut rem verbis Snorronis Sturlæi exprimam, *riki þvilikt, sem haft hafði Jarl faðir þeirra.* Res ipsa a consvetudine regum borealium haud aliena, quod de Norvegia saltem constat a tempore inde Haraldi Pulchricomi (v. c. Snorro hist. reg. Norveg. vol. I p. 107. Haralds Saga ens Harf. cap. 30).

[2] *Villam Jalungam*] Islandis est Jalángr, nunc Jellinge, pagus unum milliarium cum semisse ab urbe Veyle distans.

indubitata animi præsumptione complexum; cumque præliaturum hostem fatum fugæ anteferre dubium non sit, felicem recentis vulneris ultionem[1] oblata belli facultate præstari.

Quem Vermundus præclare ac fortiter legationis partes executum testatus, paulisper epulis refici jubet, quod itinera jejunis officere soleant[2]. Qui cum nequaquam sibi capiendi cibi otium suppetere dixisset, potione sitim lenire deposcitur. Quo præbito, poculum quoque (nam aureum erat) adservare jubetur, affirmante Vermundo, commeandi calore defessis commodius cratere quam palma lympham excipi, meliusque bibendi usum scyphi quam manus subsidio celebrari. Quo tam benevolis verbis muneris magnitudinem prosequente, delectatus utroque juvenis, se prius ad perceptæ potionis mensuram proprii cruoris haustu usurum, quam regis conspectibus terga admoturum promittit. Tam fortem ejus promissionem Vermundus mercedis nomine veneratus, aliquanto plus voluptatis ex dato beneficio, quam miles ex accepto percepit. Nec animosius locutum eum quam præliatum expertus est.

Commisso namque bello contigit, ut inter varios turmarum procursus concurrentibus Folcone et Athislo manumque diutule conserentibus, Sveonum exercitus ducis sui eventum sequutus fugam ingrederetur, Athislus quoque saucius ad naves ex acie convolaret. Cumque Folco vulneribus ac labore hebetatus, sed et æstu et labore pariter sitique perfusus, fugam insequi desti-

[1] *Felicem recentis vulneris ultionem*] Id est, cladis acceptæ cæde Frovini. Frequentissima Saxoni est hac in significatione vocis hujus usurpatio, quomodo semel aut iterum monuisse memini. Scilicet Valerium Maximum etiam hac formula expressit, apud quem similis plane τοῦ *Vulneris* notatio sæpius occurrit; Lib. II cap. 8, 7: *Piget tædetque per vulnera reipublicæ ulterius procedere;* lib. VI cap. 2, 8: *bellorum civilium vastissima vulnera revocare.* (S)

[2] *Quod itinera jejunis officere soleant*] (Ed. I *jejuniis*) Ad sententiam quandam gnomicam autor narrationis respexisse videtur. Ita legitur in Havamál Stroph. 3:

Matar ok váda
Er manni þaurf
Þeim er hefir um fiall farið i. e.
Cibo et vestibus
Opus est homini,
Qui per tesqua transiit.

tisset hostilem, recreandi corporis gratia proprium casside cruorem excepit hauriendumque ori præbuit. Quo facto receptum a rege craterem[1] speciosissime pensavit. Quod videns forte Vermundus impensius eum peractæ promissionis laudavit. Cui Folco speciosa vota ad debitum finem perducenda respondit. Qua voce non minorem facti sui commendationem quam Vermundus exhibuit.

Cumque victores, ut post prælium fit, depositis armis ac quiescentes variis invicem sermonibus uterentur, Slesvicensium præfectus Keto, magnæ sibi admirationi[2] esse prædicavit, qualiter Athislus crebris obstantibus causis elapsionis copiam impetraverit, præsertim cum is ante omnes bella gesserit primus, fuga vero postremus incesserit, nec alius quispiam ex hostibus fuerit, cujus tantis Danorum studiis affectaretur occasus. Ad hæc Vermundus, nosse eum oportere ajebat, omnem bellorum aciem quadrifaria dimicantium varietate distingui. Esse enim primi generis bellatores, qui, fortitudinem modestia temperantes, rebelles acrius cædant, fugientibus instare erubescant. Hos siquidem esse[3], quos diuturna armorum experientia certiore virtutis testimonio prosequatur, quique gloriam suam non in victorum fuga, sed vincendorum expugnatione constituant. Esse prælantium et aliud genus, qui corporis animique viribus freti, sed nulla miserationis parte prædititi, in hostium tam terga quam pectora communi cædis atrocitate desæviant. Tales quippe esse, qui, juvenilis animi calore provecti, tirocinii rudimenta bellorum auspiciis ornare contendant, quosque tam ætatis quam laudis ardor inflammet inque fas et nefas pari nisus securitate præcipitet. Esse etiam tertios, quibus inter metum pudoremque anxiis progressum terror adimat, recursum ruboris obstaculum tollat, qui sanguine clari inanique tantum proceritate conspicui aciem mu-

[1] *Receptum a rege craterem*] Ita legendum duxi pro *cruorem*, quod in ante excusis erat. *Craterem* id est poculum a rege donatum. (S)

[2] *Admirationi*] Ed. pr. *admirationis*.

[3] *Hos siquidem esse*] In prioribus ita legebatur editionibus: *Hos siquidem, quos diuturna etc.* Sed omnino supplenda oratio erat addito *esse*, quæ alioquin obscuritatis nonnihil contraxisset. (S)

mero, non viribus densent, hostem umbra potius quam armis feriant, et in bellatorum grege solo corporum spectaculo censeantur. Hos magnarum opum dominos fore, genere quam animo præstantiores, quos lucis aviditas rerum dominio contracta plus ignaviæ quam nobilitatis viribus indulgere compellat. Esse item et alios, qui speciem, non rem in bellum perferant, seque extremis sociorum agminibus inserentes primi fugam, postremi prælium gerant. In quibus imbecillitatis habitum certi pavoris indicium detegat, cum semper, quæsitis de industria subterfugiis, pugnantium terga timidioris progressus pigritia subsequantur. His ergo de causis regem fuga servatum existimari debere, cum a primi ordinis militibus nulla persecutionis instantia fugiens premeretur, qui non victos arcere, sed victoriam conservare curæ habeant, perindeque cuneos densent, ut trophæi novitas competentibus nixa præsidiis perfectam successus copiam adsequatur. Secundi vero generis pugnatores, quibus objecta quæque perimere studium sit, non animi, sed opportunitatis inopia Athislum intactum liquisse, quod eos non tam lædendi ausus quam facultas defecerit. Sed et tertii ordinis viros, qui ipsum pugnæ tempus trepido vagationis genere deducentes successus etiam sociæ partis impediunt, quanquam lædendi regis locum habuerunt, attentandi tamen audacia caruisse. His modis Vermundus stupidam Ketonis admirationem absolvens, veras servati regis causas assertione sua editas memorabat.

Post hæc Athislus Svetiam refugus petit, Frovini cædem petulantius jactans ac facinoris hujus memoriam verboso laudum suarum relatu incessanter ostentans, non quod receptæ cladis ruborem æquo animo ferret, sed ut recentis fugæ vulnus antiquæ victoriæ titulis recrearet. Cujus rei Keto et Vigo, ut par erat, indignatione permoti, in paternæ ultionis vota conjurant. Quam se parum bello exequi posse credentes, sumpto levioris armaturæ paratu, Svetiam solitarii petunt, ingressique nemus, in quo regem absque comite versari solitum fama cognoverant, tela latebris mandant. Inde cum Athislo profugorum nomine diutule conversati, cum ab eo, quam patriam haberent, interrogarentur, Slesvicenses se esse patriamque cædis causa liquisse testan-

tur[1]. Quod rex eos non de patrandi facinoris voto, sed de patrati noxa astruxisse credebat. Ea quippe fraude percontantis studium eludere cupiebant, ut relationis certitudo cassum quærenti pareret intellectum et responsionis veritas tacitis adumbrata figmentis opinionem incuteret falsitatis. Plurimum quippe deformitatis olim ab illustribus viris in mendacio reponebatur. Tum Athislus scire sibi libitum dixit, quis Danorum opinione Frovini interfector credatur. Ad hæc Keto, dubitari, inquit, cui tanti facinoris claritatem arrogari conveniat, præsertim cum eum publica autoritas acie extinctum perhibeat. Respondit Athislus, frustra aliis Frovini necem adscribi, quam ipse duntaxat alterna manus consertione peregerit. Mox, an ulla Frovino soboles superesset, perquirit. Ketone deinde duos ejus filios extare dicente, ætatis eorum ac staturæ habitum perquam libenter se cognoscere dixit. Refert Keto, hos sibi corpore propemodum æquales esse, ætate pares, proceritate persimiles. Tunc Athislus, si mens, inquit, illis ac virtus paterna constaret, acerba mihi tempestas ingrueret. Interrogante deinde eo, an crebram paternæ necis mentionem haberent, Keto, quicquid remedio temperari non posset, supervacue verbis replicari, subjunxit, nihil prodesse testatus, inexpiabile malum assiduis iterare molestiis. Quo dicto, documentum dedit, ultionem minis præcurri non oportere.

Cumque regem acuendi roboris gratia quotidie solitariæ digressionis officio utentem videret, receptis armis cum fratre prævium ejus consectatur incessum. Quibus Athislus visis arenam pressit[2], quod imminentes vitare deforme existimaret. Illis deinde, se perempti ab eo Frovini pœnas sumpturos, dicentibus, præsertim cum plurimo jactantiæ fastu se solum necis ejus fateatur

[1] *Patriamque cædis causa liquisse testantur*] Cædis scilicet non perpetratæ sed ulciscendæ. Nam in paternæ cædis ultionem conjuraverant. (S)

[2] *Arenam pressit*] Substitit, pedem eo in loco, ubi Keto et Vigo eum occuparunt, ex improviso fixit, quod imminentes vitare deforme existimaret. Locutio est ab athletis desumta. Sic *gradum* et *vestigia premere* poëtæ usurparunt; Valerius Flacc. in II Argonaut: *Gradum pressere attoniti.* Ita et Livius lib. VIII *pedem premere* pro *figere* dixit. Dani dicerent: han holdt Stand. (S)

auctorem, cavendum eis, inquit, ne, dum ultionis effectum appetant, infirmas et inopes virium manus stulta secum audacia conserant, dumque alienum affectent exitium, proprium experiantur occasum, optimæ indolis habitum præpropera laudis cupidine consumpturi. Quamobrem parcant juventæ, parcant et indoli, nec temere votum eis incesserit pereundi. Itaque paternæ cladis injuriam pecunia a se rependi permittant, ingentisque gloriæ loco habeant, quod tantum principem mulctæ nomine coercuisse[1] et veluti quodam terroris imperio concussisse credantur. Hæc vero se non timore percitum, sed adolescentiæ eorum miseratione motum docere. A quo Keto frustra tempus tanta verborum ambage deduci præfatus, quod tam justæ ultionis affectum pecuniæ promissione labefactare conetur, progredi illum jubet et, si quid sibi virium sit, solitario secum experiri congressu. Nam et se, remoto fratris adminiculo, propriis acturum viribus, ne manu impari pugna conseri videretur infamis. Duos siquidem cum uno decernere ut iniquum, ita etiam probrosum[2] apud veteres credebatur. Sed neque victoria hoc pugnæ genere parta laudabilior habita, quod potius dedecori quam gloriæ juncta videretur. Quippe unum a duobus opprimi ut nullius negotii, ita maximi ruboris loco ducebatur. Tanta autem Athislum fiducia ceperat, ut ambos ad se pariter incessendum hortaretur, præfatus, se tutioris pugnæ potestatem facturum, quibus pugnandi votum detrahere

[1] *Tantum principem mulctæ nomine coercuisse*] Quam bene hæc verba Athisli, non minus quam ea, quæ his respondent adolescentes, cum ratione cogitandi priscorum borealium conveniant, vid. in not. uber.

[2] *Duos siquidem cum uno decertare ut iniquum ita etiam probrosum*] Similem opinionem prodidit Bardus, Islandus sæculi decimi, de inimico asserens, eum esse generosiorem, quam ut se solum cum duobus aggrederetur (*er hann betri drengr enn han muni med III mann at mer ganga* Viga Glums Saga p. 108) In notis uberioribus ad lib. II p. 62 monuimus quoque, hanc legem in illo duelli genere, quod *Holmgangr* dictum fuerit, servatam fuisse, ut singuli cum singulis congrederentur. Sexcentis vero locis probari potest, hanc legem omnino neglectam fuisse ab illis, qui ultionem pro homicidio sumere voluerint. Quin adeo domum homicidæ media nocte agmine cinctam incendio una cum iis, qui intus essent, delevisse, laudi esse censebatur.

nequeat. Quam indulgentiam Keto ita aversatus est, ut prius se fato quam ea usurum testaretur, oblatam certaminis conditionem vitio sibi vertendam existimans. Quem Athislus manum secum cupidius conserentem modesto pugnæ genere excipere cupiens, clypeum ejus duntaxat adacto levius mucrone converberat, animosior salutis suæ quam efficacior defensor. Quo diutule gesto, monet, uti fratrem cœpti consortem adsciscat, nec alienæ manus opem exposcere erubescat, cum solitariam sui conatus experientiam sine effectu esse videat. Abnuenti parcendum negat, minasque opere prosecutus, summis eum viribus tentat. A quo tam valido ferri ictu exceptus est, ut ipsum, diffissa casside, capiti illabi cogeretur. Quo vulnere irritatus (nam multus e vertice cruor profundebatur) Ketonem crebris ac vegetis ictibus petitum genibus humum petere coegit. Quod Vigo intueri non passus, propior privatæ caritati quam publicæ consvetudini, ruborem pietati cedere coegit, invasoque Athislo fraternæ imbecillitatis protector quam spectator esse maluit. Quo facto plus opprobrii quam laudis contraxit, quod in juvando fratre statutas duelli leges solvisset eidemque utilius quam honestius opem tulisse videretur. Siquidem ex altera lance dedecoris, ex altera pietatis partibus indulsit. Itaque promptius quam speciosius Athisli cædes ab ipsis peracta noscebatur. Quæ ne vulgo clam esset, corpus ejus, abscisso capite, equo impensum extra nemus ferentes propinquioris pagi incolis tradunt, Frovini filios paternæ necis ultionem ab Athislo Sveonum rege exegisse testantes. Talem præ se victoriam ferentes primis a Vermundo honoribus excipiuntur, utilissimum ab eis opus editum judicante, sublatique æmuli gloriam quam admissi opprobrii famam cupidius intuente, nec tyranni necem ullis ignominiæ partibus affinem censente. In proverbium apud exteros ductum[1], quod priscum dimicandi jus regius labefactasset interitus.

[1] *In proverbium apud exteros ductum*] Observat Stephanius in notis ad h. l., proverbium et apud nostrates inolevisse hanc in sententiam: *Athisles Bane bröd gamle Kæmpers Vane.* Unde Stephanius hæc traxerit, nescio. Ipsa verba nullam antiquitatis notam præ se ferunt, nec credo ea esse interpretatione Saxonis Vellejana vetustiora. Crisin narrationis de rebus a Folcone filiisque Frovini gestis vid. in not. uber.

Cumque Vermundus ætatis vitio oculis orbaretur, Saxoniæ rex, Daniam duce vacuam ratus, ei per legatos mandat, regnum, quod præter ætatis debitum teneat, sibi procurandum committat, ne nimis longa imperii aviditate patriam legibus armisque destituat[1]. Qualiter enim regem censeri posse, cui senectus animum, cæcitas oculum pari caliginis horrore fuscaverit? Quod si abnuat, filiumque habeat, qui cum suo ex provocatione confligere audeat, victorem regno potiri permittat. Si neutrum probet, armis secum, non monitis agendum cognoscat, ut tandem invitus præbeat, quod ultroneus exhibere contemnat. Ad hæc Vermundus, altioribus suspiriis fractus, impudentius se ætatis exprobratione lacerari respondit, quem non ideo huc infelicitatis senectus provexerit, quod pugnæ parcus timidius juventam exegerit. Nec aptius sibi cæcitatis vitium objectari, quod plerumque talem ætatis habitum talis jactura consequi soleat, potiusque condolendum calamitati quam insultandum videatur. Justius autem Saxoniæ regi impatientiæ notam afferri posse, quem potius senis fatum opperiri quam imperium poscere decuisset, quod aliquanto præstet defuncto succedere quam vivum spoliare. Se tamen, ne tanquam delirus priscæ libertatis titulos externo videatur mancipare dominio, propria manu provocationi pariturum. Ad hæc legati, scire se inquiunt, regem suum conserendæ cum cœco manus ludibrium perhorrere, quod tam ridiculum decernendi genus rubori quam honestati propinquius habeatur. Aptius vero per utriusque pignus et sanguinem amborum negotio consuli. Ad hæc obstupefactis animo Danis subitaque responsi ignorantia perculsis, Uffo, qui forte cum cæteris aderat, responsionis a patre licentiam flagitabat, subitoque velut ex muto vocalis evasit. Cumque Vermundus, quisnam talem a se loquendi copiam postularet, inquireret, ministrique eum ab Uffone rogari dixissent, satis esse perhibuit, ut infelicitatis suæ vulneribus alienorum fastus illuderet, ne etiam a domesticis simili insultationis petulantia vexaretur. Sed satellitibus, Uffonem hunc esse, pertinaci affirmatione testantibus, liberum

[1] *Destituat*] Ita scripsit Stephanius pro *deficiat*, quod quidem vocabulum minus aptum habet Ed. pr.

ei sit, inquit, quisquis est, cogitata profari. Tum Uffo, frustra ab eorum rege regnum appeti, inquit, quod tam proprii rectoris officio quam fortissimorum procerum armis industriaque niteretur. Præterea nec regi filium nec regno successorem deesse, sciantque, se non solum regis eorum filium, sed etiam quemcunque ex gentis suæ fortissimis secum adsciverit, simul pugna aggredi constituisse. Quo audito legati risere, vanam dicti animositatem existimantes. Nec mora, condicitur pugnæ locus eidemque stata temporis meta præfigitur. Tantum autem stuporis Uffo loquendi ac provocandi novitate præsentibus injecit, ut, utrum voci ejus an fiduciæ plus admirationis tributum sit, incertum extiterit.

Abeuntibus autem legatis, Vermundus, responsionis auctore laudato, quod virtutis fiduciam non in unius, sed duorum provocatione statuerit, potius se ei, quicunque sit, quam superbo hosti regno cessurum perhibuit. Universis autem filium ejus esse testantibus, qui legatorum fastum fiduciæ sublimitate contempserit, propius eum accedere jubet, quod oculis nequeat, manibus experturus. Corpore deinde ejus curiosius contrectato[1], cum ex artuum granditate lineamentisque filium esse cognosset, fidem assertoribus habere cœpit percontarique eum, cur svavissimum vocis habitum summo dissimulationis studio tegendum curaverit, tantoque ætatis spatio sine voce et cunctis loquendi commerciis degere sustinuerit, ut se linguæ prorsus officio defectum nativæque taciturnitatis vitio obsitum credi permitteret? Qui respondit, se paterna hactenus defensione contentum, non prius vocis officio opus habuisse, quam domesticam prudentiam externa loquacitate pressam animadverteret. Rogatus item ab eo, cur duos quam unum provocare maluit, hunc idcirco dimicationis modum a se exoptatum respondit, ut Athisli regis oppressio, quæ, quod a duobus gesta fuerat, Danis opprobrio extabat, unius facinore pensaretur, novumque virtutis specimen prisca ruboris

[1] *Corpore curiosius contrectato*] Hanc sententiam Sveno Aggonis, eandem narrans historiam, ita expressit (script. rer. Dan. vol. 1 p. 46): *Et cum humeros lacertosque et clunes, suras atque tibias, cæteraque membra organica crebro palpasset, Talem, ait, me memini in flore exstitisse juventutis.*

monumenta convelleret. Ita antiquæ crimen infamiæ recentis famæ litura respergendum dicebat. Quem Vermundus justam omnium æstimationem fecisse testatus, armorum usum, quod eis parum assuevisset, prædiscere jubet. Quibus Uffo oblatis magnitudine pectoris angustos loricarum nexus explicuit, nec erat ullam reperire, quæ eum justo capacitatis spatio contineret. Majore siquidem corpore erat, quam ut alienis armis uti posset. Ad ultimum, cum paternam quoque loricam violenta corporis astrictione dissolveret, Vermundus eam a lævo latere dissecari fibulaque sarciri præcepit, partem, quæ clypei præsidio muniatur, ferro patere parvi existimans. Sed et gladium, quo tuto uti possit, summa ab eo cura conscisci jussit. Oblatis compluribus, Uffo manu capulum stringens frustratim singulos agitando comminuit, nec erat quisquam ex eis tanti rigoris gladius, quem non ad primæ concussionis motum crebra partium fractione dissolveret. Erat autem regi inusitati acuminis gladius, Skrep dictus, qui quodlibet obstaculi genus uno ferientis ictu medium penetrando diffinderet, nec adeo quicquam prædurum foret, ut adactam ejus aciem remorari potuisset. Quem ne posteris fruendum relinqueret, per summam alienæ commoditatis invidiam in profunda defoderat, utilitatem ferri, quod filii incrementis diffideret, cæteris negaturus. Interrogatus autem, an dignum Uffonis robore ferrum haberet, habere se dixit, quod, si pridem a se terræ traditum recognito locorum habitu reperire potuisset, aptum corporis ejus viribus exhiberet. In campum deinde perduci se jubens, cum, interrogatis per omnia comitibus, defossionis locum acceptis signorum indiciis comperisset, extractum cavo gladium filio porrigit. Quem Uffo nimia vetustate fragilem exesumque conspiciens, feriendi diffidentia percontatur, an hunc quoque priorum exemplo probare debeat, prius habitum ejus, quam rem ferro geri oporteat, explorandum testatus. Refert Vermundus, si præsens ferrum ab ipso ventilando collideretur, non superesse, quod virium ejus habitui responderet. Abstinendum itaque facto, cujus in dubio exitus maneat.

Igitur ex pacto pugnæ locus expetitur. Hunc fluvius Ei-

dorus ita aquarum ambitu vallat[1], ut, earum interstitio repugnante, navigii duntaxat aditus pateat. Quem Uffone sine comite petente, Saxoniæ regis filium insignis viribus athleta consequitur, crebris utrinque turbis alternos riparum anfractus spectandi aviditate complentibus. Cunctis igitur huic spectaculo oculos inserentibus[2], Vermundus in extrema pontis parte se collocat, si filium vinci contigisset, flumine periturus. Maluit enim sanguinis sui ruinam comitari, quam patriæ interitum plenis doloris sensibus intueri. Verum Uffo, geminis juvenum congressibus lacessitus, gladii diffidentia amborum ictus umbone vitabat, patientius experiri constituens, quem e duobus attentius cavere debuisset, ut hunc saltem uno ferri impulsu contingeret. Quem Vermundus imbecillitatis vitio tantam recipiendorum ictuum patientiam præstare existimans, 'paulatim in occiduam pontis oram mortis cupiditate se protrahit, si de filio actum foret, fatum præcipitio petiturus. Tanta sanguinis caritate flagrantem senem fortuna protexit. Uffo siquidem filium regis ad secum avidius decernendum hortatus claritatem generis ab ipso conspicuo fortitudinis opere æquari jubet, ne rege ortum plebeius comes virtute præstare videatur. Athletam deinde, explorandæ ejus fortitudinis gratia, ne domini sui terga timidius subsequeretur, admonitum fiduciam a regis filio in se repositam egregiis dimicationis operibus pensare præcepit, cujus delectu unicus pugnæ comes adscitus fuerit. Obtemperantem illum propiusque congredi rubore compulsum primo ferri ictu medium dissecat. Quo sono recreatus Vermundus, filii ferrum audire se dixit, rogatque, cui potissimum parti ictum inflixerit. Referentibus deinde ministris, eum non unam corporis partem, sed totam hominis transegisse compagem, abstractum præcipitio corpus ponti restituit, eodem studio lucem expetens, quo fatum optaverat. Tum Uffo, reliquum hostem prioris exemplo consumere cupiens, regis filium ad ultionem interfecti pro se satellitis manibus parentationis loco erogandam impensioribus verbis solicitat. Quem propius accedere sua adhor-

[1] *Hunc fluvius Eidorus .. vallat*] Insulam intelligit autor, in qua nunc sita est pars urbis sive arcis Rensburgensis, quæ Altstadt dicitur.

[2] *Inserentibus*] ed. I *inferentibus*.

tatione coactum, infligendi ictus loco curiosius denotato, gladioque, quod tenuem ejus laminam suis imparem viribus formidaret, in aciem alteram verso, penetrabili corporis sectione transverberat. Quo audito Vermundus Skrep gladii sonum secundo suis auribus incessisse perhibuit. Affirmantibus deinde arbitris, utrumque hostem ab ejus filio consumptum, nimietate gaudii vultum fletu solvit[1]. Ita genas, quas dolor madidare non poterat, lætitia rigavit. Saxonibus igitur pudore mœstis pugilumque funus summa cum ruboris acerbitate ducentibus, Uffonem Dani jucundis excepere tripudiis[2]. Quievit tum Athislanæ cædis infamia Saxonumque opprobriis expiravit.

Ita Saxoniæ regnum ad Danos translatum post patrem Uffo regendum suscepit, utriusque imperii procurator effectus, qui ne unum quidem rite moderaturus credebatur. Hic a compluribus Olavus est dictus[3] atque ob animi moderationem Mansveti cognomine donatus. Cujus sequentes actus vetustatis vitio solennem fefellere notitiam[4]. Sed credi potest, gloriosos eorum processus

[1] *Nimietate gaudii vultum fletu solvit*] Hoc est, præ *gaudii magnitudine, abundantia, vehementia.* Apulejo, Arnobio, Ammiano Marcellino, Marciano Capellæ aliisque medii ævi scriptoribus vox non iuusitata; Apulejus metam. lib. III (p. 80 ed. in us. Delph.) *Hi gaudii nimietate gratulari;* Arnobius adv. Gentes lib. IV p. 133 ed. Maire: *Nimietatis non attigimus tædio;* Ammianus Marcellinus lib. XIX: *Nimietatem frigoris aut caloris vel humoris vel siccitatis pestilentias gignere;* Martianus Capella lib. VI p. 196 de Zonis loquens: *quarum tres intemperies multa a contrariorum nimietate relegavit;* Johannes Cassianus Collat. 2 cap. 16: *Vetus sententia est: nimietates æqualitates sunt. Ad unum enim finem nimietas jejunii et voracitas pervenit.* (S)

[2] *Uffonem Dani jucundis excepere tripudiis*] Crisin hujus narrationis vide in not. uber.

[3] *Hic a compluribus Olavus est dictus*] Hoc arguit, Saxonem vidisse series regum Daniæ, in quibus Olavus cognomine mansvetus exceperit Vermundum. Nos unam talem in Langfedgatal Islandorum habemus superstitem (Script. rer. Dan. vol. I p. 5: *Varmundr Vitri, Olafr Litillati hans sun)* et alterum in libello de Fornjoto (Fornald. Sög. Nordr. vol. I p. 12.)

[4] *Cujus sequentes actus vetustatis vitio sollennem fefellere notitiam*] Sveno Aggonis ita scribit (Script. rer. Dan. vol. I p. 47): *Atque ita Alamannis cum improperii verecundia cassatisque minarum ampullositatibus cum probris ad propria remeantibus,*

extitisse, quorum tam plena laudis principia fuerint. Tam brevi factorum ejus prosecutione animadverto, quod illustrium gentis nostræ virorum splendorem scriptorum penuria laudi memoriæque subtraxerit. Quod si patriam hanc fortuna Latino quondam sermone donasset, innumera Danicorum operum volumina tererentur.

Uffoni Dan filius succedit. Qui cum, transfusis in exteros præliis, tropheorum frequentia rerum dominium propagasset, partum gloriæ fulgorem tetro superbiæ squalore fuscavit[1]; ita a clarissimi parentis honestate degenerans, ut, cum ille cæteris moderatione præstiterit, hic cæteros fastuosa tumidus elatione contempserit. Sed et paterna bona, vel quæ ipse exterarum gentium manubiis pepererat, flagitiis disjiciebat, opes, quæ regio splendori servire debuerant, voracibus sumptuum impensis tribuens. Sic interdum a majoribus suis similia portentis pignora desciscunt.

Post hunc regnat Huglethus[2], qui Hömothum et Högrimum[3], Svetiæ tyrannos, maritimo fertur oppressisse conflictu.

postmodum in pacis tranquillitate præcluis Uffo regni sui regebat imperium.

[1] *Gloriæ fulgorem superbiæ squalore fuscavit*] Saxoni vix aliud de Dano secundo innotuisse videtur, quam quod vel superbus vel fastuosus exstiterit. Neque in ambiguo est, unde hoc autori nostro constiterit; Danus enim Uffonis filius teste Svenone Aggonis cognominatus fuit Elatus vel Superbus (Script. rer. Dan. vol. I. p. 47). In chronico Erici regis et nonnullis seriebus regum Daniæ (ibid. p. 153, 15, 27) dicitur Storlatene. Islandi unum modo agnoscunt Danum, quem Mykillati appellant. Hæc vero cognomina ejusdem plane significationis hominem indicant vel fastuosum vel magnificum. Genuinam hujus cognominis rationem haud dubie dedit Snorro (in præfatione ad hist. reg. Norv.), referens de Dano Mykillati, eum splendidas exsequias novo exemplo sibi fieri jussisse. Ipsum vero cognomen est ambiguum, ita ut incertum maneat, utrum ab initio in laudem an in vituperationem fuerit adhibitum. Plura de Danis regibus Daniæ vid. in not. uber.

[2] *Huglethus*] De Hugletho vid. not. uber.

[3] *Hömothum et Högrimum*] Editio princeps habet *Högrinium*, quam lectionem servavit Stephanius. Sed jam monuit Brynolfus Islandus in notis editioni Stephanii adjectis, rescribendum esse *Högrimum*. Firmatur conjectura ex ratione veterum nominum deducta compendio Gheys-

Cui Frotho succedit[1], cognomento Vegetus[2], qui ipsam cognominis speciem corporis animique firmitate testatus, denis Norvagiæ ducibus bello consumptis, insulam, quæ ex eo postmodum nomen obtinuit[3], ipsum postremo regem invasurus accessit. Frogerus hic erat, gemina admodum sorte conspicuus, quod non minus armis quam opibus illustris regiam ditionem athletico decoraret officio, tantumque gymnicis palmis, quantum dignitatis ornamentis polleret. Hic, ut quidam ferunt, Othino patre natus, a diis immortalibus, beneficium præstare rogatis, muneris loco obtinuit, non ab alio vinci, quam qui certaminis tempore subjectum pedibus ejus pulverem manu convellere potuisset. Quem Frotho tanta a superis firmitate donatum comperiens, duelli postulatione solicitat, deorum indulgentiam fallacia tentaturus. Primum igitur imperitiæ simulatione dimicationis ab ipso documentum[4] efflagitat, cujus eum usu experientiaque callere sciat. Ille hostem professioni suæ non solum cedere, sed etiam supplicare gavisus, sapere eum asseruit, senili industriæ juvenilem animum subjiciendo, quod ei facies cicatricibus vacua fronsque nullis armorum vestigiis exa-

meri, quod habet *Högrimum*, et chronico Erici, in quo legitur Heghmodum et Hagrimum.

[1] *Cui Frotho succedit*] Observationes generales de Frothonibus, qui in catalogo regum Daniæ occurrunt, vid. in not. ub.

[2] *Cognomento Vegetus*] Haud dubie respexit autor ad cognomen *hinn Frækna,* quo Frotho in vetustis regum Daniæ catalogis insignitur. *Frækin* autem in lingua veteri potius fortem, strenuum, quin adeo ferocem, denotat, quam vegetum.

[3] *Insulam, quæ ex eo postmodum nomen obtinuit*] Nomen insulæ ex nomine Frothonis formatum foret Frodö; et quidem insula hujus nominis exstat adhuc, ut jam monuit Suhmius (Critisk Historie af Danmark 2 D. S. 492) in dioecesi Nidrosiensi prope oppidum Christianssund. Sed plane incertum est, a quonam Frothone insula nomen traxerit. Inter filios Haraldi Pulchricomi unus hoc nomine usus est (Hist. reg. Norv. vol. I p. 97, 112-113). A probabilitate autem abhorret, vel regulum Danum vel regem Daniæ, in cana antiquitate insulam 45 milliaria ultra Bergas sitam classe hostili petiisse.

[4] *Dimicationis documentum*] Documentum hoc loco sensu proprio sumitur de eo, quod doceat, quod nos prudentiores reddat. Valerius Maximus in Præfat: *ut documenta sumere volentibus longæ inquisitionis labor absit.*

rata[1] tenuem hujus rei notitiam extare testetur. Ita e diverso bina quadratæ formæ spatia cubitalibus figurata lateribus[2] humi denotat, a locorum usu documenti initium editurus. Quibus descriptis assignatam uterque sibi partem complectitur. Tum Frogerum Frotho arma secum ac locum permutare jubet. Nec difficilis admissio fuit. Frogerum siquidem hostilium nitor concitabat armorum, quod Frotho præditum auro capulum loricamque specie radiantem, sed et cassidem in eundem modum eximio comptam fulgore gestaret. Igitur Frotho, loci, quo Frogerus excesserat, pulvere correpto, omen sibi victoriæ datum existimavit. Nec augurio elusus, continuo Frogerum occidit[3], tam parvulo vaframento maximam fortitudinis gloriam assecutus. Quippe quod nullius ante viribus licuit, astutia præstitit.

Post hunc Dan regnum capessit[4]. Qui cum duodecimum ætatis annum ageret, legationum petulantia fatigatur, Saxonibus bellum aut tributum afferre jussus. Sed rubor pugnam pensioni anteposuit, potius ad strenue moriendum, quam timide vivendum impellens. Itaque prælata pugnandi sorte, Danorum juventus Albiam fluvium tanta navigiorum frequentia complevit, ut facile ejus transitum perinde ac continuo ponte juncta puppium tabulata præstarent. Quo evenit, ut Saxoniæ rex eidem, quam a Danis exigebat, conditioni adigeretur[5].

[1] *Fronsque nullis armorum vestigiis exarata*] Hoc est, frons nulla vulnerum, quæ armis infligi soleat, signa ostendens, frons nullis cicatricibus insignita. Poetice hoc dictum, quemadmodum multa apud Saxonem. Virgil. Æneid. lib. VII v. 417: *Et frontem obscœnam rugis arat.* Ovid. A. A. II, 218: *Jam venient rugæ, quæ tibi corpus arent.* (S)

[2] *Spatia cubitalibus figurata lateribus*] Inter leges duelli hoc quoque sæpius observatum, ut certa quædam area designaretur, extra quam si quis vel pedem moveret, pro victo haberetur (cnfr. Arnesens islandske Rettergang p. 151 sequ.). Qvo minor area, tanto difficilius certamen hac lege initum. Vix autem area, in qua quis pedes figeret, dari potuit minor ea, cujus latera cubitali erant longitudine.

[3] *Frogerum occidit*] Observationes criticas de historia Frothonis secundi vid. in not. uber.

[4] *Dan regnum capessit*] Crisin rerum a Dano tertio gestarum dedimus in notis uberioribus ad historiam Dani secundi.

[5] *Eidem .. conditioni adigeretur*] Ita

Post Dan Fridlevus[1] cognomento Celer imperium sumit. Quo regnante Huyrvillus, Holandiæ[2] princeps, icto cum Danis fœdere Norvagiam incessebat. Cujus operibus haud parva claritatis accessio fuit, quod Rusilam[3] virginem militari voto res bellicas æmulatam armis oppressit, virilemque gloriam ex muliebri hoste corripuit. Sed et quinque ejus complices, Broddonem, Bildum, Bugonem, Fanningum et Gunholmum[4], quorum pater Fyn[5] extitit, ob res ab ipsis præclare editas in societatem

Stephanius. Ed. pr. habet *eadem conditione adigeretur*, quod minus bonum.

[1] *Fridlevus*] De Fridlevo rebusque ab eo gestis vid. not. uber.

[2] *Holandiæ*] Stephanius ex correctione posuit *Hallandiæ*, sed editio princeps habet *Holandiæ*, quæ quidem lectio firmatur compendio Thomæ Gheysmeri et translatoris ejus Theutonici, quorum ille (Script. rer. Dan. vol. II p. 307) habet *Hollandie princeps*, hic *de vorste van hollant*. Neque tamen cogitari potest illa Belgii fœderati provincia, quæ nunc Hollandia dicitur, cujus quidem nomen in antiquioribus nostris traditionibus nunquam occurrit. Majori fortasse jure diceret aliquis, *Hollandiæ* esse scribendi compendium pro *Halogalandiæ*. Sed primum quidem hunc Norvegiæ tractum Saxo alibi vocat Halogiam, deinde vix in ulla traditione Halogia opponitur Norvegiæ. Denique si aliquid veri huic inest traditioni, non sane ille fuit rex Halogiæ, qui primum icto cum Danis fœdere Norvegiam aggressus est, deinde classe hostili Sialandiam petiit. Potius igitur credo autorem respexisse ad insulam Ölandiam in sinu limico sitam, quæ ad toparchiam Öster-Hanherred pertinens unam complectitur parochiam. Vid. danske Atlas vol. V p. 398.

[3] *Rusilam*] Nomen Rusilæ sive Ruslæ ter in historia Saxonis occurrit, nempe præter hunc locum infra lib. VII et lib. VIII. Semper autem virago Norvagica ita commemoratur, ut sæculis interjectis a tribus Danorum regibus sistatur devicta. De Rusila altum in monumentis Islandorum silentium.

[4] *Broddonem*, *Bildum*, *Bugonem*, *Fanningum et Gunholmum*] Nomina Norvegis saltem haud inaudita. *Brodr* pirata occurrit in historia Niali cap. CLVI. *Sigurdr Bildr* recensetur inter satellites Olavi Tryggvii filii (Hist. reg. Norv. vol. 1 p. 302) *Biörn Bukr*, qui genus duxit ex sorore regis Olavi Sancti, floruit in Norvegia sub finem sæculi duodecimi (ibid. vol. III p. 394.) Ætate regis Haconis Haconidæ vixit quidam *Thordus Faun* dictus (ibid. vol. V p. 212). Vox vero *Gunnr* in multis adhibita fuit nominum compositionibus, v. c. Gunnbiörn, Gunnolfr, Gunstein, Gunthiof.

[5] *Fynn*] Finnr nomen erat inter Norvegos solitum.

adscivit. Quorum collegio fretus fœdus, quod cum Danis contraxerat, ferro disjicit. Cujus irruptio hoc nocivior, quo fallacior fuit. Neque enim Dani tam repente eum ex amico hostem evasurum credebant. Adeo facilis quorundam ex gratia ad odium transitus existere consuevit. Crediderim nostri temporis mores hujus viri auspiciis inchoatos, qui mentiri ac fallere inter vitia sordesque non ducimus. Quem Fridlevus, australes Sialandiæ partes adortum, in portu, qui postmodum ejus est nomine vocitatus[1], prælio tentat. In quo ob gloriæ æmulationem tanta militum fortitudine concursum est, ut, perpaucis periculum fuga vitantibus, ambæ penitus acies consumerentur; nec in partem victoria concessit, ubi par utrosque vulnus implicuit. Adeo omnibus major gloriæ quam vitæ cupiditas fuit. Igitur qui ex Huyrvilli agmine superfuerant, servandæ societatis gratia noctu classis suæ reliquias mutuis nexibus obligandas curabant. Eadem nocte Bildus et Broddo, rescissis, quibus rates cohæsere, funiculis, tacite sua a cæterorum complexu navigia submovere, fratrum desertione formidini consulentes, magisque timoris quam consanguineæ pietatis ductibus obtemperantes. Luce reddita Fridlevus, Huyrvillum, Gunholmum, Bugonem et Fanningum ex tanta sociorum clade relictos comperiens, unus cum omnibus decernere statuit, ne laceræ copiarum reliquiæ denuo discrimen subire cogerentur. Cui præter insitam animo fortitudinem etiam contemptrix ferri tunica fiduciam ministrabat. Hac in publicis privatisque conflictibus tanquam servatore salutis cultu utebatur. Nec rem fortius quam prosperius executus, felicem pugnæ eventum habuit, siquidem[2] Huyrvillo, Bugone et Fanningo oppressis, Gunholmum, hostile ferrum carminibus obtundere solitum, crebro capuli ictu exanimavit. Dum autem mucroni manum cupidius inserit, elisa nervorum officia reductos in palmam digitos

[1] *In portu, qui postmodum ejus est nomine vocitatus*] Ad latus australe Sialandiæ jacet parva quædam insula, Glenö dicta, quæ in littore Sialandico portum efficit non nisi exiguis navigiis aptum, qui nunc dicitur portus Hurrildi sive Hvirvildi, idque nomen ex pirata quodam Hvirvildo traxisse fertur (Danske Atlas vol. 3 p. 6-7).

[2] *Siquidem*] ed. pr. et St. *Equidem*, puncto post *habuit* posito. (Mg)

perpetuo curvitatis vinculo perstrinxerunt. Idem cum Duflynum, Hyberniæ oppidum, obsideret, murorumque firmitate expugnationis facultatem negari conspiceret, Hadingiani acuminis[1] ingenium æmulatus, hirundinum alis inclusum fungis ignem affigi præcepit. Quibus propria nidificatione receptis, subito flammis tecta luxerunt. Quas oppidanis restinguere concurrentibus, majoremque sopiendi ignis quam cavendi hostis curam præstantibus, Duflyno potitur. Post hæc apud Britanniam amissis bello militibus, cum difficilem ad littus reditum habiturus videretur, interfectorum cadaveribus erectis[2] et in acie collocatis, ita pristinum multitudinis habitum repræsentabat, ut nil ex ejus specie tanto vulnere detractum videretur. Quo facto hosti non solum conserendæ manus fiduciam abstulit, sed etiam carpendæ fugæ cupidinem incussit.

[1] *Hadingiani acuminis*] vid. supra p. 41.

[2] *Interfectorum cadaveribus erectis*] Similia de Amletho narrantur supra p. 160.

Finis libri quarti.

Saxonis Grammatici Historiæ Danicæ
Liber Quintus.

Defuncto Fridlevo filius Frotho septem annos natus concordi Danorum arbitrio[1] subrogatur. Iidem, concione præhabita, infantiam regis a tutoribus excipiendam duxerunt, ne ob principis puerilitatem rerum exciderent[2] summa. Tantum siquidem ab universis Fridlevi memoriæ ac nomini tributum, ut tam tenero ejus sanguini regnum daretur. Habito ergo delectu, Westmarus et Colo fratres in educationis regiæ ministerium arcessuntur. Isulfo quoque et Aggoni octoque aliis illustribus viris non modo regis tutela credita, verum etiam gerendi sub ipso regni potestas indulta. Abunde eis vires animique suppetebant, crebra non corporis tantum, sed etiam ingenii dote pollentibus. Ita Danorum rempublicam, expectato regis robore, vicaria tutabantur officia.

Uxor Colonis erat Gotvara, quæ eximiæ procacitatis facundia quantumlibet disertos ac loquaces enervare solebat. Altercando quippe efficax erat et in omni disceptationum genere copiosa. Pugnabat siquidem verbis, non modo quæstionibus fre-

[1] *Concordi Danorum arbitrio*] Operam et oleum perdere eos, qui ex hocce loco aliquid ad historiam juris Danorum publici constituendam elicere velint, ex crisi historiæ Frothonis in notis uberioribus ad finem libri quinti afferenda patebit.

[2] *Exciderent*] Ita unica litera vocem hanc auxi et locupletavi, qua eam priores editiones spoliaverant. Exstabat enim pro *exciderent*, quod ipse contextus flagitat, *excideret*, sensu genuino prorsus reclamante. (S)

ta, verum etiam pervicacibus armata responsis. Imbellem nemo fœminam debellare poterat, a lingua spicula mutuantem. Quosdam verbositatis petulantia refellebat, alios veluti quibusdam cavillationum nexibus implicatos fallaciarum laqueis strangulabat[1]. Adeo vegetum mulieri ingenium fuit. Cæterum condere pacta aut rescindere præpotens erat, utriusque horum efficaciam oris aculeo gestans. Quippe disjicere fœdera ac sociare callebat. Ita ad utrumlibet anceps linguæ commercium fuit.

Duodecim Westmaro filii[2] erant, ex quorum numero tribus commune Grep nomen incessit. Hos simul conceptos idem partus absolvit, ortus æqualitatem vocabuli societate testantes. His summa cæstibus aut ferro dimicandi peritia extitit. Oddoni quoque Frotho maritimæ tyrannidis detulerat potestatem[3]. Hic regem proximo necessitudinis ordine contingebat. Colo ter-

[1] *Fallaciarum laqueis strangulabat*] Imitatus est Marcianum Capellam suum, qui fere eundem in modum loquitur sub initium libri IV: *Donec nexilis complexio circumventos ad interrogantis arbitrium strangularet.* (S)

[2] *Duodecim Westmaro filii*] Numerus certus pro incerto. Numerus vero duodenarius in priscis traditionibus sæpius occurrit. Ita duodecim erant tutores regii et in hoc libro infra commemoratur Arngrimus duodecim filiorum ex Ossura pater. Ex cœlis fortasse, ubi dii consentes erant duodecim, ad terras numerus iste translatus (cfr. Edd. Sæm ed. Hav. vol. III p. 269).

[3] *Oddoni quoque Frotho maritimæ tyrannidis detulerat potestatem*] Hoc loco textus receptus, glossemate perperam adjecto, obscurior factus esse videtur. Verba *Oddoni quoque* cum præcedentibus male cohærent. Præterea comma illud, cujus initium constituunt, una cum sequenti commate sejungunt ea, quæ de filiis duorum fratrum, Westmari et Colonis, allata arcte conjuncta sunt. Eandem porro exprimunt sententiam ac verba hæc paullo post sequentia: *Eo tempore quidam Frothonis fratre genitus pro tuenda patria gerebat rei nauticæ summam.* Si vero de diversis hominibus hæc interpretanda essent, Saxo sibi ipse contradixisset. Quomodo enim unus maritimæ tyrannidis potestate potuit gaudere, alter vero rei nauticæ summam gerere? Existimo igitur duo commata, quæ verbis *Oddoni quoque Frotho* incipiunt et verbis *ordine contingebat* desinunt, constituere glossema adjectum a lectore Saxonis, haud reputante, autorem commemorando Frothonis ex fratre nepotem, classis Danicæ ducem, nullum alium intellexisse quam Oddonem Fridlevi nepotem, cujus fata in sequentibus esset enarraturus.

na filiorum sorte gaudebat. Eo tempore quidam Frothonis fratre genitus pro tuenda patria gerebat rei nauticæ summam. Soror regis Gunvara erat, cui ob eximiam formæ pulchritudinem Speciosæ cognomen[1] extabat. Filii Westmari Colonisque quum et ætate impuberes et animis acres essent, fiducia in temeritatem versa, ad obscœnos ac degeneres ritus inquinatam flagitiis indolem contulerunt. Adeo enim insolenter se indomiteque gesserunt, ut, constupratis aliorum nuptis ac filiabus, proscripsisse pudicitiam atque in prostibulum relegasse viderentur. Corruptis quoque matronarum fulcris, ne toris quidem virginalibus abstinebant. Suus nullum thalamus securitate donabat, nec quisquam fere patriæ locus luxuriæ eorum vestigiis vacuus erat. Mariti metu, conjuges corporum suorum ludibrio vexabantur. Injuriis obtemperatum est. Cessit copularum respectus, violensque amplexuum usus extabat[2]. Publicata est Venus[3], conjugiorum reverentia pereunte. Raptim luxuria petebatur. In causa otium erat[4], quod expertia agitationis corpora amica vitiis quiete diffluerent. Tandem Grep, hoc nomine participantium maximus, ut diffusum libidinis motum certa specie sisteret, errabundæ Veneris[5] portum in germanæ regis amore petere ausus extitit. Nec apte quidem. Nam sicut vagabundam atque erroneam voluptatem verecundiæ frenis coerceri oportuit, ita a populari prolem regiam[6] concupisci temerarium fuit. Illa proci petulantiam

[1] *Speciosæ cognomen*] Autor haud dubie respexit cognomina *hinn fagra* vel *hinn væna.*

[2] *Violensque amplexuum usus extabat*] Id est, violentus et raptim petitus, ut mox loquitur Saxo. (S)

[3] *Publicata est Venus*] Diffusus erat et promiscuus libidinis usus, nec se Venus sive concubitus intra limites conjugalis amoris continebat. (S) Valerius Maximus Lib. II, 1, 5: *Proximus a Libero patre intemperantiæ gradus ad inconcessam Venerem esse consvevit.*

[4] *In causa otium erat*] Juxta Ovidianum illud: *otia si tollas, periere Cupidinis arcus.* (S)

[5] *Errabundæ Veneris*] Quam Lucretius Lib. IV v. 106 vulgivagam Venerem appellavit. (S)

[6] *Ita a populari prolem regiam*] *Popularis* et hoc loco et alibi passim apud Saxonem nostrum nequaquam significat, quem conterraneum vulgo dicunt, sed hominem vulgarem ex infima plebis sorte et abjectæ conditionis. (S)

pertimescens, quo tutior ab injuria foret, septum vallo conclave petivit[1]. Adhibiti sunt ei triginta vernaculi, qui jugem corporis ejus custodiam excubando præstarent.

Igitur contubernales Frothonis, circa indumentorum usum fœminea admodum ope defecti[2], quum non haberent unde nova assuere aut lacera reficere possent, regem celebrandi conjugii monitis adhortantur. Ille primum excusationis verba ab ætatis teneritudine mutuatus, ad postremum perseverantiori suorum rogatui cessit. Quo curiosius a monitoribus habilem connubio suo fœminam perquirente, præcipue regis Hunnorum filia[3] collaudatur. Ad hæc Frotho, repugnandi ratione pertinacius quæsita, a patre didicisse se refert, non expedire regibus e longinquo copulam peti nec Venerem nisi a finitimis posci. Quod audiens Gotvara, callide regem amicis reluctari cognovit. Cujus ut vacillantem firmaret animum fiduciamque pusillæ mentis erigeret, Junioribus, inquit, nuptiæ competunt, senes sepulcrum manet. Adolescentiæ gressus votis fortunaque proficiunt, inops ad bustum senecta devergit. Spes juventam consequitur, senium exspes inclinat occasus. Adolescit sors puberum, nunquam

[1] *Septum vallo conclave petivit*] Conclave a cæteris ædibus sejunctum, ubi virgines degebant, a Danis dictum est *Jomfrubuur*, ab Islandis *skemma*, veluti domicilium exiguum; hinc ministræ virginis nobilioris Skemmumeyar dictæ. Facile intelligitur, tales ædes haud custodibus caruisse. Quo turbulentiora tempora, quo acriores proci, tanto majori custodia opus erat. Hinc igitur in iis narrationibus antiquis, quæ characterem habent vel mythicum vel romanensem, legitur de portentis et monstris talium ædium custodibus. Ita ædes Brynhildæ perpetuis ignibus cinctæ erant (Volsungas. c. 20); Dracones immensi arcem Thoræ Borgarhiort ambierunt (Regnars Saga init.)

[2] *Fœminea admodum ope defecti*] Mens autoris haud dubie hæc est: Fœminæ liberæ partim licentiam grassantem effugere studuerant, partim puellam regiam abeuntem fuerant secutæ. Servæ autem artis suendi forte erant imperitæ, neque ullum ea ætate exstitit sartorum collegium. Hinc igitur consiliarii regis, ut vestibus suis laceris consulerent, monuerunt de nuptiis a rege ineundis, spe freti fore, ut una cum nova regina generosarum matronarum puellarumque cohors ad aulam accederet.

[3] *Regis Hunnorum filia*] De mentione Hunnorum in monumentis nostris vetustioribus vid. not. uber.

infectum omissura, quod cœpit. Ob cujus dicti venerationem postulationis officium suscipere rogata, refragandi rationem senii prætentione componit, nec se tam ardui mandati gerulam ob infirmum ætatis habitum fore posse testatur. Rex pretio opus agnoscens, aureo torque prolato, legationis præmium pollicetur. Habebat namque torques nexilia bullarum cælamina[1] intersitaque regum simulacra, quæ ad interioris fili ductum nunc contrahi, nunc dirimi possent, ornamentum luxui potius quam usui præparatum. Westmarum quoque et Colonem cum eorum filiis in idem legationis opus accersiri placuit, quod eorum solertiam Frotho repulsæ rubore carituram putaret.

Ii simul cum Gotvara profecti, prius triduano ab Hunuorum rege convivio excepti sunt, quam legationis suæ consultum exprimerent. Is enim antiquitus recipiendorum hospitum usus extabat. Extracto in triduum epulo, virgo regia pleno comitatis alloquio legatis blanditura progreditur. Nec parum convivalibus hospitum gaudiis præsentiæ ejus jucunditas attulit. Cui Westmarus, crebrescentibus poculis, propositi seriem jocosa admodum assertione detexit, puellæ mentem familiari collocutionis genere tentaturus. Itaque quo minus sibi repulsam conscisceret, compositis in risum verbis legationis negotium præcurrebat, inter convivales plausus ludicrum ausus sociare sermonem. Illa se Frothonem tanquam famæ et claritudinis inopem fastidire dicebat. Nulli etenim quondam illustrium fœminarum connubiis idonei censebantur, nisi qui sibi ingens famæ pretium gestarum insigniter rerum fulgore struxissent. Summum in proco vitium desidia fuit. Nihil magis in nuptiarum petitore quam claritatis ino-

[1] *Habebat torques nexilia bullarum cælamina*] Sensus hic est: Constitit torques bullis cœlatis inter se connexis, quarum nonnullæ regum simulacra exhibuerunt; hæ bullæ filo exteriore, ab ipso igitur torque diverso, ita junctæ erant, ut nunc contrahi nunc dirimi possent. Descriptio hujus torquis haud omnem excedit fidem. Reperiuntur enim passim in terris borealibus globuli aurei admodum tenues hominum animaliumque imaginibus cœlati, interdum runis insigniti et instructi ansulis aureis, qui igitur ductu catenulæ aureæ nunc contrahi nunc dirimi potuerunt. Specimina talium bullarum in museis Havniensibus asservantur.

pia damnabatur. Sola gloriæ ubertas cæterarum rerum opulentiam exhibebat. Puellæ quoque non tam procantium se formas quam edita speciose facinora mirabantur. Igitur legati, voti desperatione torpentes, ulteriorem rei conatum Gotvaræ prudentiæ tradunt. Illa non verbis modo, sed etiam succis in Venerem mixtis virginem enervare conata, asserere cœpit, Frothonem læva tanquam dextra utentem[1], nandi dimicandique promptissimam habere peritiam[2]. Oblata quoque potione rigorem puellæ cupidine permutavit, Veneremque et voluptatem abolitæ indignationis loco constituit. Deinde Westmarum Colonemque cum eorum liberis de industria adire regem iterandæque legationi insistere jubet; postremo, si difficilem accepissent, pugnæ provocatione prævenire repulsam[3].

Igitur Westmarus, regiam cum armatis ingressus, jam aut precibus obsequi, inquit, aut pugna precantes aggredi necesse erit. Elegimus speciose defungi, quam infecta legatione reverti, ne repulsa fœdi propositoque vacui, unde gloriam impetrare speravimus, ejus contrarium referamus. Si natam negas, admitte pugnam; alterum necesse est præstes. Mori aut exaudiri volumus. Apud te si non læta, saltem tristia percepturi sumus. Gratius nostram Frotho cladem quam repulsam accipiet. Nec plura elocutus, jugulum regis ferro se petiturum minatur. Contra rex, non decere, ait, amplitudinem regiam, quem honore præcelleret, æquare conflictu, nec oportere dignitate impares pugnæ paritate conferri. At Westmarus nihil de certaminis exhortatione remittens, ad ultimum ipsam virginis mentem explorare jubetur, quod antiqui in matrimoniorum delectu libera nupturas optione donassent[4]. Hærebat siquidem animo rex inter metum

[1] *Læva tanquam dextra utentem*] Non parvi veteribus momenti erat ista ars, de qua vid. not. uber.

[2] *Nandi peritiam*] Quanto in pretio veteres Boreales hancce peritiam habuerint, vid. in notis uber.

[3] *Provocatione prævenire repulsam*] De hocce procandi more vid. not uber.

[4] *Quod antiqui in matrimoniorum delectu libera nupturas optione donassent*] Hæc observatio vix spectat ad mores Hunnicos, de quibus ne hilum quidem vel Saxoni vel autori

pugnæ pudoremque trepida fluctuatione suspensus. Ita Westmarus ad præcordialem puellæ sententiam relegatus[1], sciens fœminam omnem ut volubilis animi, ita versilis esse propositi, tanto rem fidentius exequi cœpit, quanto virginum votis plus varietatis inesse compertum habuit. Auxit curæ ejus fiduciam adjecitque studio spem simplicitas virginis proprio permissa consilio, libertasque fœminæ politioribus blanditiarum delinimentis palpanda, non modo abduci facilis, verum etiam obsequi præceps. Pater vero, quo certius filiæ mentem inspiceret, legatos subsequi cœpit. Illa, prius in amorem proci latenti potionis operatione perducta, plura se de Frothonis indole referebat spe præsumpsisse quam fama, quippe quum is ab illustri genus parente duxerit, naturaque omnis suæ soleat origini respondere. Quamobrem juvenem sibi non tam præsentis quam futuri splendoris intuitu placuisse. Quibus auditis mirabundus pater, sed ne permissam quidem puellæ licentiam rescindere passus, Frothonis eam conjugio pollicetur. Quam postmodum, provisis abunde commeatibus, tollens, magnifico rerum apparatu, consequentibus se legatis, Daniam adire deproperat, sciens, neminem patre melius filiam nuptiis oblaturum. Frotho sicut jucundissime sponsam excepit, ita futuri quoque soceri majestatem amplissimis ho-

hujus narrationis, quisquis fuerit, constitisse arbitror, sed ad mores respicit priscorum Borealium, quos solos Saxo antiquorum nomine potuit insignire. Num vera sit hæc observatio, infra disquirendum in crisi legum a Frothone latarum.

[1] *Ad præcordialem puellæ sententiam relegatus*] Westmaro injunctum, ut ipse mentem et interiorem animum puellæ exploraret. Eo sensu voce hac solens utitur Saxo noster. Sic *præcordialem amicum* Absolonis Archiepiscopi infra lib. XV nominat Fridericum, episcopum Slesvicensem, id est, quem ex penitissimis cordis recessibus dilexit. Cæsarius Heisterbacensis lib. VIII cap. 13: *Servum suum amplexatus est, et tanquam præcordialem sibi in mutuæ familiaritatis signum eum ad pectus suum attrahendo strinxit.* Sic Henricus II Anglorum Rex Fridericum Cæsarem in epistola quadam sua *præcordialem amicum* vocat, notante Joh. Balæo Cent. 3 Script. Britan. Hinc Ivo Carnotensis *præcordialiter diligere* dicit, Epist. CXXI, et *præcordialiter dolere*, Epist. CXV. (S)

noribus celebravit, quem, peractis tædis[1], magna auri argentique summa donatum dimisit.

Igitur Hanunda usus (Hunnorum hæc regis filia erat), florentissima pace triennium duxit[2]. Cujus contubernales, otio petulantiam nacti, partam quiete lasciviam improbissimis extulere sceleribus. Quosdam enim restibus in sublime pertractos[3] more agitabilis pilæ pendula corporum impulsione vexabant; aliis hœdinum incedentibus corium substernentes lubrici tergoris offendiculo per occultum funis raptum incautos subegere gressus; alios veste nudatos variis verberum suppliciis lacerabant; alios clavis affixos[4] laquei more suspensionis mulctavere ludibrio. Quorundam barbæ et verticis pilos faculis torruerunt; aliis pubem atque inguina subjecto torre cremabant. Virginibus nubere non licebat, nisi quarum castitas eis ante delibata fuisset. Advenas ossibus converberabant; alios ad intemperantiam compulsos immoderata potione rumpebant. Nemini filiam nuptum dare licebat, nisi gratia ipsorum favoreque mercato. Nulli matrimonium contrahendi fas erat, si eorum non pretio præemisset assensum. Præterea non in virgines modo, verum etiam in matronarum turbam passim dissolutissimæ libidinis suæ flagitia porrexerunt. Mixtam petulantiæ rabiem duplex furoris species agitabat. Convenis hospitibusque receptuum loco convicia præbebantur. Tot ludibriorum irritamenta a petulantibus et lascivis reperta sunt. Adeo sub rege puero temeritas libertate nutrita est. Nihil enim tantum peccandi licentiam protrahit, quantum ultionis pœnæque dilatio. Tam effrenata militum procacitas non exteris tantum, sed etiam patriæ invisum fecerat regem. Dolen-

[1] *Peractis tædis*] Hoc est, peractis nuptiis. Ita Virgil Æneid. IV, 18: *Si non pertæsum thalami tædæque fuisset.*

[2] *Igitur Hanunda usus .. triennium duxit*] Lectionem editionis principis revocavi. In editione Stephanii hæc ita legebantur: *Igitur Hanundam (Hunnorum hæc regis filia erat) usus florentissima triennii pace duxit.*

[3] *Quosdam restibus in sublime pertractos*] Oscillatio describitur coacta, qua nonnulli funibus de tigno arboreve suspensi hinc illinc ceu pilæ a juvenibus petulantibus librati fuerint.

[4] *Clavis affixos*] Ita scribit Stephanius pro *clave* in Ed. pr., quod sensum minus commodum fundere videtur.

ter siquidem ferebant Dani superbe sibi ac crudeliter imperari. Grep vero, haud humili contentus Venere, eo se temeritatis effudit, ut, cum regina commercio libidinis habito, tam regi perfidus, quam cæteris violentus existeret. Adolevit deinde paulatim infamia tacitoque gradu criminis suspicio serpsit, ante vulgo comperta quam regi. Grep enim in omnes, qui vel modicam hujus rei mentionem egissent, animadvertere solitus, accusationem sui formidabilem fecerat. Opinio tamen sceleris primum susurris alita est, dehinc excepta rumoribus. Difficilis siquidem apud conscios alieni criminis occultatio est. Procus Gunvaræ creber extabat. Igitur Grep, repulsæ ultionem clandestinis artibus impetrare conatus, æstimandi procos arbitrium flagitat, exquisitissimis puellam nuptiis deberi testando. Obscurabat autem iram, ne virginis odio quæsitum videretur officium. Oranti rex merita juvenum inspectanda permittit. Primum itaque cunctos Gunvaræ petitores convivii simulatione contraxit, ac deinde conclave, cui puella assueverat, desectis eorum capitibus cingens crudele cæteris spectaculum præbuit. Nihil tamen ejus apud Frothonem gratiæ detractum est, quo minus consveto familiaritatis officio fungeretur. Conveniendi siquidem regis copiam pretio peti debere constituit, neminem alloquio ejus usurum pronuncians, ni munera detulisset. Neque enim tanti ducis aditum trito consvetudinis genere, sed plenis ambitionis studiis impetrandum edixit, regiæ caritatis simulatione crudelitatis infamiam levaturus. Taliter lacessitum vulgus afflictationis suæ querelam tacitis gemitibus agitabat. Nulli miseriæ tempora culpandi palam animus erat. Nemini ingruentem calumniam[1] apertis efferendi querimo-

[1] *Ingruentem calumniam*] Calumnia mediæ ætatis scriptoribus est ἀδικία. Hinc *calumniam facere* significat opprimere vi vel fraude, damno afficere. Græci exponunt ἀδικεῖν, θλίβειν. Luc. 3, v. 14: *Neque calumniam faciatis*, id quod Beza exponit, *Ne dolo opprimite.* Inde existimo Saxoni aliisque usurpatum vocabulum hoc pro afflictione, calamitate, oppressione. Cæteroquin jurisconsultis *calumnia* vindicatio seu juris in aliqua re postulatio. Formula vett. secund. L. Roman cap. V: *Quælibet persona, quæ contra hanc venditionem aliquam calumniam vel repetetionem generare præsumserit, illud, quod repetit, non vindicet.* Vid. Ar-

niis ausus incesserat. Internus omnium præcordia dolor hoc acrius, quo occultius, lacerabat[1].

Quo cognito, Gôtarus, Norvagiæ rex, contractis concione militibus, refert, proprium Danos fastidire regem, exoptare alium, si copiam accepissent, seque eo exercitum agere decrevisse; facile Daniam occupari posse, si armis adita foret. A Frothone enim tam avare, quam atrociter patriæ imperitatum esse. Tum exsurgens Ericus contraria rem allegatione prohibuit, Sæpe, inquiens, alieni appetitores proprio privari solere[2] meminimus. Sæpe amborum captator utriusque perditor fuit[3]. Prævalidum enim oportet alitem esse, qui prædam alius unguibus extrahere cupiat[4]. Animat te frustra internus regionis livor, quem plerumque hostilis explodit adventus. Nam etsi nunc Dani dividuis esse sententiis videantur, unanimes tamen mox excipient hostem. Crebro corrixantes porcos conciliavere lupi[5]. Patrium quisque ducem extero præfert. Provincia omnis regem domesticum quam advenam impensius colit. Neque enim te Frotho domi præstolabitur, sed foris excipiet adventantem. Extremis se aquilæ scalpunt. Anterius alites certant[6]. Nosti ipse pœni-

chæologus Henrici Spelmanni in voce *Calumnia.* Saxo mox infra: *Si inflictas vobis calumnias muneratis.* (S)

[1] *Dolor hoc acrius, quo occultius, lacerabat*] Justinus lib. VIII cap. 5: *Crescit dissimulatione ipsa dolor, hoc altius demissus, quo minus profiteri licet.*

[2] *Sæpe alieni appetitores proprio privari solere*] Sententia respondet proverbio Danico: Den mister tidt Eget, der staaer efter Andens; vid. Peder Syvs Ordsprog 1 D. S. 307.

[3] *Sæpe amborum captator utriusque perditor fuit*] Juxta proverbium inter Græcos Romanosque obvium: qui duos insectatur lepores, neutrum capit. Notante Erasmo Chiliad. III cent. 3 adag. 36 effertur in Græcorum collectaneis et citra figuram *Δυοῖν ἐπιθυμήσας, οὐδετέρου ἔτυχες,* id est: ambo concupiscens neutrum assecutus es. (S)

[4] *Prævalidum oportet alitem esse, qui prædam alius unguibus extrahere cupiat*] Huic sententiæ exacte respondet proverbium Danicum in collectione Petri Septimii nuper allata vol. 1 p. 415: Det skal være en stærk Fugl, der skal tage fra en anden, det han har i Klöerne.

[5] *Sæpe corrixantes porcos conciliavere lupi*] Eandem sententiam exprimit vetus proverbium Danicum: Ulv giör Sviin saatte ɔ: forligte (Peder Laales Ordsprog No. 931.)

[6] *Extremis se aquilæ scalpunt. An-*

tentia vacuum debere contuitum[1] esse prudentis. Proceribus abunde stiparis. Tua tibi quies maneat; per alios gerendi sane belli facultatem propemodum exploratam habere poteris. Liceat militi regiam prætentare fortunam. Salutem tuam pacifice moderare, alieno negotium periculo moliturus. Satius est servum deperire, quam herum. Quod fabro forceps, tuus tibi satelles agat. Ille ferramenti remedio manus cauterium cavet[2] atque a digitorum sibi incendio temperat. Tu quoque tibi tuorum opera parcere et consulere disce. Hæc Ericus. Quem Götarus[3], ut imprudentem hactenus habitum, responsionis suæ contextum exquisita sententiarum gravitate compsisse[4] miratus, Diserti[5] donat agnomine, excellentem ejus prudentiam appellationis honore judicans prosequendam. Frater siquidem ejus Rollerus opinionem juvenis eximio sui fulgore suppresserat. Ericus nominis be-

terius alites certant] Hæc duo proverbia unam exprimunt sententiam hanc: fortium esse fortiter pugnare.

[1] *Nosti ipse, pœnitentia vacuum esse debere contuitum prudentis*] Innuit autor, eum, qui prudentis nomen cum laude et dignitate sustinere cupiat, ita debere consilia et actiones moderari, ne quid agat, cujus post ipsum pudeat aut pœniteat. Non enim sapientis est dicere: non putaram. Contuitum etiam ad animum transtulit Cicero orat. pro Sextio cap. 54: *Facit, Judices, vester iste in me animorum oculorumque contuitus,* (ex meliore lectione *conjectus*) *ut cogitem remissiore uti dicendi genere. Contuitus* igitur hic erit acumen ingenii et animi perspicacia. (S) Huic sententiæ affinis est gnome Danica in collectione Petri Septimii servata vol. I p. 20: Viis Mand angrer ei det han haver giort.

[2] *Ille ferramenti remedio manus cauterium cavet*] Cauterium hic positum pro adustione, a καίω, uro. Quid autem alias *cauterium* sit, probe norunt medicorum filii. (S) Totam sententiam exprimit vetus proverbium Danicum: Smeden haver fordi Tænger, at han ei vil brænde sine Hænder (Peder Laales Ordsprog No. 634)

[3] *Götarus*] Mira est editionis principis in hoc nomine scribendo inconstantia. Nam primum habet *Götherus*, deinde *Gothwarus*, tum vero sæpius *Götarus* (Islandice *Gautr*), quam igitur lectionem ubivis retinendam censuimus.

[4] *Compsisse*] Ita ex correctione Stephanius. Ed. princ. habet *compressisse*.

[5] *Diserti*] Islandice *hinn málspaki*.

neficio rem adjici petit[1], vocabuli largitionem muneris additione commendandam[2] testatus. Rex navigium donat; Scröter[3] remiges vocitabant. Erant autem Ericus et Rollerus Regneri pugilis filii, patre eodem sati diversaque editi matre. Matrem quippe Rolleri eandemque Erici novercam Cracam vocabant.

Igitur Rafno cuidam, permittente Götaro, lacessendi per piraticam Danos negotium cessit. Excipit illum Oddo, cui tunc temporis apud Danos maxima piraticæ deferebatur autoritas, vir magicæ doctus, ita ut absque carina altum pererrans hostilia sæpe navigia concitatis carmine procellis everteret. Itaque ne cum piratis in maritimarum virium certamen descenderet, exasperatos maleficio fluctus ad naufragia iisdem infligenda perducere solebat. Hic ut negotiatoribus atrox, ita clemens agrestibus extitit, non eadem merces, qua stivam[4], æstimatione commensus, rustici operis munditias sordidi quæstus laboribus anteponens. Idem, inito cum Normannis conflictu, ita vi carminum hostilem hebetavit aspectum, ut districtos Danorum enses eminus radios jacere et tanquam flammabundos scintillare putarent. Cæterum adeo retusis obtutibus erant, ut ne ferrum quidem vagina detractum visu excipere possent; victa quippe fulgore acies præstigiosi coruscaminis[5] impatiens erat. Cæso itaque Rafno

[1] *Ericus nominis beneficio rem adjici petit*] Pro more antiquitus recepto, ut, qui aliis cognomina tribuerent, dona quoque iisdem conferrent (Plura de eo more vid. in not. ub. ad. lib. II p. 88.)

[2] *Commendandam*] Ita Stephanius ex conjectura probabili pro *commutandam* in ed. princ.

[3] *Scröter*] In historia fabulosa Sorlii robusti navigium aliquod præstantissimum dicitur Skrauti, quod certe a *Skraut, ornatu,* nomen accepit. Fornaldar Sögur III p. 426, 431.

[4] *Stivam*] Ita Ed. Pr. In editione Stephanii legitur *stativam,* quod nullum sensum fundit. *Stiva* est juxta Varronem L. L. 4, 31 manubrium aratri. Ovid. Met. 8, 218: *Aut pastor baculo, stivave innixus arator.* Virgil. Georgic. I, 174: *Stivaque, quæ currus a tergo torqueat imos.* Saxo igitur quodam elegantiæ studio adhibuit stivam sive aratrum pro agricultura.

[5] *Præstigiosi coruscaminis*] Ed. Pr. habet: *Præstigiosæ coruscaminis.* Stephanius scribit *Præstigiosæ coruscationis.* Sed *coruscamen* occurrit in Apulejo de Deo Socratis p. 669 (ed. in us. Delph.) *rapidissimo coruscamine lumen candidum intermicare.*

cum multa suorum parte, sex solæ naves Norvagiam relapsæ documento fuere regi, haud facile Danos obteri posse. Ab his etiam Frothonem, sola pugilum ope subnixum, invito regnare populo vulgatum est, dominio in tyrannidem verso.

Cujus famæ experiendæ gratia Rollerus, ut erat exterarum lustrator rerum ignotaque visendi avidus, Frothonis se vovit contubernio potiturum. Ericus illum, quanquam habitu corporis eximius esset, temere votum nuncupasse firmabat. Ad ultimum, pertinacissimam propositi ejus perseverantiam conspicatus, se quoque simili voti nuncupatione constringit. Iisdem se rex pollicitus est, quoscunque delectu probassent, comites donaturum. Itaque fratribus primo patrem adiri placuit, commeatusque et necessaria tam longinqui itineris subsidia postulari. A quo paterne suscepti, die postera in nemus visendi pecoris gratia perducuntur. Senex quippe armentis opulens erat. Aperiebantur quoque illis gazæ, quas diu clausæ telluris antra condiderant. E quibus si quæ placuissent, sublegi permissæ sunt. Nec cupidius oblatum beneficium quam receptum. Itaque egestis humo opibus, complacitas tollunt. Horum interea remiges aut curam egere corporis aut jactis se molibus exercebant. Alii saltu, quidam cursu concitavere corpus; hi vires valida saxorum jaculatione tentabant, illi sagittæ usum tenso experiebantur arcu. Ita roboris firmitatem vario agitationis genere prosequebantur. Fuere et qui somnum quietemque potione captarent. Mittitur deinde Rollerus a patre cognoscendi causa domi interim acta. Is ut maternum fumare tugurium vidit, foris accedens, parvulumque foramen furtiva luminis applicatione trajiciens, introspecta æde, animadvertit matrem informi cacabo coctilia pulmenta versantem. Suspexit præterea tres colubras superne tenui reste depensas, ex quarum ore proflua tabes humorem epulo ministrabat. Duæ quippe colore piceæ erant, tertia squamis albida videbatur, reliquis modico eminentius pensa. Hæc nexum in cauda gestabat, quum cæteræ immisso ventri funiculo tene-

Igitur non lectionem sollicitandam, sed modo adjectivum ad leges grammaticas revocandum duximus.

rentur. Ille rem maleficio consentaneam ratus, silentio, quod viderat, pressit, ne matrem veneficii ream astruere putaretur. Ignorabat enim, innocuam anguium extitisse naturam, nescius, quantum illo vigoris epulo pararetur. Supervenientes deinde Regnerus et Ericus, ut fumidam aspexere casam, ingressi discubitum petivere. Quibus ad mensam sitis, Craca privigno filioque una cibum capturis catillum discoloris dapis admovit[1]. Pars quippe picea, sed croceis guttis interlita, pars albida videbatur; quippe pro varia serpentum specie geminus pultem color infecerat. Cujus quum solam uterque particulam delibasset, Ericus, non ex colorum habitu, sed interni vigoris effectu epulas æstimans, nigrantem dapis partem, sed succo potiore confectam, catino quam celerrime verso ad se transtulit, albidamque, sibi admotam prius, Rollero applicans, cœnam felicius gessit. Et ne mutationis industria notaretur, taliter inquit æstuante freto puppim in proram referri solitam. Nec tenue viri ingenium fuit, industrii operis dissimulationem a navigii consvetudine mutuantis.

Ericus itaque, fausta jam dape refectus, interna ipsius opera ad summum humanæ sapientiæ pondus evasit. Quippe epuli vigor supra, quam credi poterat, omnium illi scientiarum copiam ingeneravit, ita ut etiam ferinarum pecudaliumque vocum interpretatione calleret[2]. Neque enim solum humanarum rerum peritissimus erat, verum etiam sensuales brutorum sonos ad certarum affectionum intelligentiam referebat. Præterea tam comis atque ornati eloquii erat, ut, quicquid disserere cuperet, continuo proverbiornm lepore poliret. At ubi superveniens Craca

[1] *Craca .. catillum discoloris dapis admovit*] Simile obsonii genus Hōthero præparatum fuisse fertur; vid. supra lib. III p. 123. Plura de hocce obsonio vide in not. uber.

[2] *Ut etiam ferinarum pecudaliumque vocum interpretatione calleret*] Callere voces animalium multis olim gentibus summum sapientiæ fastigium visum est. Hinc igitur multi heroes, quorum prudentia vel fama populari celebrata fuit vel fabulis romanensibus decantata, hac arte excelluisse dicti sunt. Ex carminibus Eddicis notum est exemplum Sigurdi Fafnericidæ, qui corde serpentis comeso loquelas avium intelligere didicit.

concham transpositam[1] partemque pultis potiorem ab Erico comesam cognovit, fortunam filio præparatam privigno cessisse condoluit. Cui mox gemebunda supplicare cœpit, ne unquam sua fratrem ope deficeret, quem ipsius mater tot novæ felicitatis opibus cumulasset. Quippe sapido unius epuli gustu rationis atque eloquentiæ summam necnon gerendorum prospere conflictuum gratiam assecutus videbatur. Adjecit quoque, Rollerum propemodum consilii capacem, futurumque, ut destinati sibi obsonii prorsus expers non esset. Monuit quoque, si suprema necessitatis violentia postularet, nominis sui nuncupatione remedium celerius esse quærendum, affirmans, se divina partim virtute subnixam et quasi consortem cœlitum, insitam numinis gestare potentiam. Ericus se ad astandum fratri[2] natura pertrahi dixit, probrosum referens alitem, qui proprium polluat nidum[3]. At Cracam magis propria molestabat incuria, quam fortuna filii gravaret adversa. Artificem enim ingenio suo deludi magnum olim ruboris incitamentum fuit.

Deinde hæc ipsa, comitante viro, fratres ad mare profecturos abducit. Qui uno egressi navigio, duo sibi mox alia devinxerunt. Et jam Danicum attigere littus, quum, explorato loco, haud longe septem subiisse navigia discunt. Tum Ericus duos Danicæ facundos linguæ[4] eo sine veste[5] proficisci jubet, qui, rem

[1] *Concham transpositam*] *Concha* hic patellam denotat, in qua appositum erat magicum illud pulmentum. (S)

[2] *Ericus se ad astandum fratri*] *Astandum* dixit pro *assistendum*. *Astare advocatum alicui* apud Plautum est in Casina. Et vix ea significatione apud bonos et probatos auctores obvia vox est. In Bernhardo Mostanensi, qui claruit anno Christi MCXL, exstat lib. I de contemptu mundi p. XLVII:

Censor adest, labra vendit, amat lucra, censet iniquum,
Astat habentibus, obstat egentibus, os inimicum. (S).

[3] *Probrosum referens alitem, qui proprium polluat nidum*] Dubio caret, autorem exprimere voluisse proverbium Danicum: Det er en ond Fugl, som skider i sin egen Rede (Peder Laales Ordsprog Nr. 231.), vel Islandicum illud: Sá er fuglin verstur, sem i sjalf sins hreidi drittar.

[4] *Duos Danicæ facundos linguæ*] In notis uberioribus ad præfationem monuimus, ætate Saxonis linguas regnorum borealium e communi stirpe ortas modo diversitate pronun-

certius speculaturi, nuditatis suæ tanquam per Ericum factæ Oddoni querimoniam afferentes, cautius explorata referrent. Illi apud Oddonem familiarius habiti, omne ducis propositum versutis auribus venati sunt. Statuerat enim diluculo hostem improvidum aggredi, quo citius nocturnis implicatum tegminibus obtruncaret, affirmans, eo lucis tempore corporibus humanis plus stuporis atque gravedinis inesse solere. Præcepit quoque, naves saxis ad jaciendum habilibus onerari, futuram exitii sui causam accelerans. Exploratores, concubia nocte delapsi, nunciant, Oddonem exquisitis ad jactum lapillis tota replesse navigia, cætera, quæ acceperant, intimantes[1]. Ericus, re admodum cognita, quum classis suæ paucitatem attenderet, aquas in hostium perniciem evocandas earumque sibi conciliandum putavit auxilium. Itaque scapha exceptus ac tacito remorum nisu propius hostium carinis advectus, vicinas aquæ tabulas sensim intorto terebro cavat[2], ac mox, remigio vix auras pulsante, reditui consulit. Adeo autem circumspecte se gessit, ut excubitorum nemo aditum ejus abscessumve deprehenderet. Quo enavigante, paulatim Oddonis rates excepta rimatim unda depressit. Eædem, aqua latius introrsum stagnante, recondi gurgite videbantur. Nec parum descensui addidit internum lapidum pondus. Et jam

tiationis et aliqua in vocibus flectendis varietate a se invicem discessisse, hancce vero qualemcunque diversitatem antiquiori ævo fuisse minorem. Inde patet, Saxonem *homines Danicæ facundos linguæ* intellexisse homines, qui singula verba more Danorum proferrent.

[1] *Sine veste*] Haudquaquam eo consilio Ericus transfugas vestibus exutos emisisse ex mente autoris censendus est, ne vestitu originem Norvegicam proderent, quæ Dahlmanni est sententia (Forschungen auf dem Gebiete der Geschichte 1 B. S. 256), sed potius, quemadmodum sequentia docent, ut nuditate sua fidem facerent querelis suis de injuria sibi per Ericum illata.

[1] *Cætera, quæ acceperant, intimantes*] *Intimandi* verbo præcipue cadentis Latinitatis scriptores et Patres usi sunt. Veteres Glossæ explicant γνωρίσαι, ἐμφανίσαι, φανερῶσαι i. e. publice declarare. Usitatissima vox est Julio Firmico. (S)

[2] *Vicinas aquæ tabulas sensim intorto terebro cavat*] Strategema jam bis, de Haddingo lib. I p. 56 et de Frothone Primo lib. II p. 65, relatum Erico iterum tribuitur.

transtra fluctibus diluebantur forosque exæquabat mare, quum Oddo, navigia propemodum undis æquata conspiciens, receptum immodice fretum urceis egeri jubet[1]. Itaque nauticis occiduas navigii partes ab aquarum influxu defendere perseverantibus, comminus hostis apparuit. Igitur arma capessentibus acrior imminebat gurges. Parantibus prælium enandi opus incidit. Erico bellum undæ, non arma gessere. Pugnabat pro eo mare, cui ipse nocendi vires aditumque præbuerat. Itaque Ericus, fluctu felicius quam ferro usus, efficaci aquarum opera pugnam absens gerere videbatur, a pelago præsidium mutuatus. Victoria arti contributa est. Neque enim offusum undis navigium pugnæ patiens esse poterat. Taliter Oddone cum sociis interempto captisque, qui in statione erant, neminem cladis nuncium evasisse compertum est.

Ericus, peracta jam strage, maturato recessu, Lessö insulam subit. Ubi non reperto, quo famen lenire posset, duobus prædam navigiis domum dirigit, commeatus in annum alterum relaturis. Ipse uno duntaxat adeundi regis copiam petit. Accessa itaque Sjelandia, discurrentes per littora nautici pecus sternere aggressi sunt[2]. Aut enim levanda esuries aut fame periclitandum erat. Armento cœso, nudata in navim cadavera detractis conjecere tergoribus. Quod quum possessores pecoris comperissent, classe prædones insequi properarunt. Cumque se Ericus ab armenti dominis impeti cognovisset, cæsarum boum corpora signatis funibus alligata fluctibus occultanda providit. Deinde, si quid apud se quæsiti cadaveris esset, supervenientibus Sjelandicis perlustrandi licentiam tribuit, affirmans, occultandis rebus angustos navium angulos esse. Illi, cadavere nusquam reperto, suspicione in alios relata, reos prædæ innocuos arbitrati sunt. Dum nulla rapinæ vestigia patuissent, alios sibi nocuisse

[1] *Fretum urceis egeri jubet*] De ratione, qua olim naves aqua exoneraverint Boreales, vid. not. uber.

[2] *Pecus sternere aggressi sunt*] Soliti erant piratæ vel in littore amico ea rapere pecora, quæ sibi ad commeatum essent necessaria. Hunc morem (at hoggva strandhogg) Haraldus Pulchricomus gravi sub poena interdixit. (Vid. Hist. reg. Norv. vol. I p. 100.)

putantes, sontibus ignoverunt. Quibus enavigantibus, Ericus elatum undis cadaver excepit.

Interea Frotho Oddonem cum suis occubuisse cognoscit. Quippe, ignorato facinoris auctore, famosus cladem rumor exceperat. Erant tamen, qui se terna vela littoribus appellentia eademque rursum in Boream abeuntia conspexisse narrarent. Tum Ericus portum, a quo Frotho non longe deversabatur, accessit, statimque ut e navi vestigium extulit, inopinato casu correptus, ruibundo terram corpore petivit. Ille sibi in lapsu faustum ominatus eventum[1], tenui principio meliores augurabatur exitus affuturos. Cujus quum Grep compertum habuisset adventum, festinus ad mare contendit, quem cæteris disertiorem acceperat, exquisitorum verborum acumine tentaturus. Quippe non tam præstantis quam procacis facundiæ, pervicaci cunctos sermone vincebat. Igitur a convicio litigium orsus[2], talibus Ericum dictis aggreditur:

Grep:

Stulte, quis es[3]*? quid inane petis? dic, unde iter, aut quo?*
Quæ via? quod studium? quis pater? unde genus?
Præcipuus vigor iis[4] *regumque domisticus est lar*[5]*,*

[1] *Ille sibi in lapsu faustum ominatus eventum*] Ita expressit Saxo proverbium perantiquum: *fall er farar heill* i. e. lapsus est itineris salus. Hoc proverbio usus est Haraldus Severus, cum anno 1066, prælium ad pontem Stanfordensem cum Anglis initurus, ex equo deturbaretur (Hist. reg. Norvag. vol. III cap. 93).

[2] *A convicio litigium orsus*] Dubio caret, Saxonem hancce altercationem versibus Danicis expressam latinitate donasse. Ipsum enim argumentum vix erat ejusmodi, ut venam autoris poeticam sponte eliceret. Habemus autem inter carmina Eddica altercationem, si formam spectamus, huic diverbio non absimilem, inter Thorum et Harbardum (Harbardsliod, vid. Edd. Sæmundi vol. 1).

[3] *Stulte, quis es*] Fortasse respexit Noster ad Virgil. Æneid. VIII, 114: *Quo tenditis? inquit; Qui genus? unde domo? pacemne huc fertis an arma?*

[4] *Præcipuus vigor iis*] Grep carpit omnes peregrinatores, asserens quemcumque in patria sua maxime valere.

[5] *Regumque domesticus est lar*] Phrasis obscurior vix potest explicari nisi ex superstitione veterum Borealium. Sensus hic esse videtur: Lar regum est lar domesticus eorum, qui se domi continent. Lar Borealibus dicebatur *fylgiur* sive *hamingiu*.

Qui proprias nunquam deseruere domos.
Acceptatur enim paucis, quod pessimus edit[1];
Invisi raro facta placere solent.

Ericus[2]:

Regno[3] *mihi pater est, habitus facundia linguæ,*
Cui solum virtus semper amata fuit.
Optavi sapere tantum; discrimina morum
Lustravi, varium per loca nactus iter.
In rebus mens stulta modum deprendere nescit[4],
Turpis et affectus immoderata sui[5].
Remorum ductus velorum vincitur usu[6].

Talis vero genius tutelaris non modo homines sed locum quoque tuebatur (cnfr. Viga Glums Saga cap. 9 p. 50). Regum genii erant cæteris potentiores, reges vero aliis suam fortunam vel opem genii tutelaris largiri potuerunt. Ita in historia Laxdælensium narratur cap. 21, regem Haraldum matremque ejus Gunhildam Olavo Pavoni non modo amicitiam, sed fortunam quoque suam impertivisse (*sögdust mundu leggia til med hönum hamingiu sina*). Tale vero auxilium intra fines, quos genius sibi elegerat, erat efficacissimum.

[1] *Acceptatur enim paucis, quod pessimus edit*] Duæ lineolæ eandem hanc exprimunt sententiam, id, quod inprimis ab hominibus pessimis atque invisis suscipi soleat, haud posse placere. Prothesin modo attulit, consectaria Erico deducenda relinquens. Graviora scilicet crimina olim exilii pœna puniebantur; hinc dicere licuit, homines pessimos ad peregrinandum esse coactos. Hoc igitur dicendo innuit Grep, peregrinationes, quippe quæ poenæ loco hominibus pessimis sæpius irrogentur, homini sano haud posse placere.

[2] *Ericus*] Ericus ita respondet, ut primum dicat, quo patre ortus sit, deinde artes suas et vitæ genus declaret, scilicet se esse peregrinatorem, qui sapientiæ studio mores multorum hominum noscere cupiat. Tum eam vituperat animi impotentiam, qua Grep ductus so prius fuerat aggressus; denique comparationem instituit inter ventos et mendacia.

[3] *Regno*] Pugilem, quem supra Regnerum dixerat, nunc metri causa Regnonem appellat.

[4] *In rebus mens stulta modum deprendere nescit*] Eandem sententiam ita proverbio exprimunt Islandi: *Ekki er heimskum hófs at leita.*

[5] *Affectus immoderata sui*] hoc est, mens affectus suos moderari nescia.

[6] *Remorum ductus velorum vincitur usu*] Exstat proverbium Islandicum, a Stephanio quidem in notis allatum sed neç recte scriptum nec recte intellectum, quod a mente hujus versiculi non

Æquora ventus agit, tristior aura solum.
Nam freta remigium penetrat, mendacia terras;
Istas ore premi constat, at illa manu[1].

Grep:

Ut gallus cœni, sic litis plenus haberis;
Sorde gravis putes, nec nisi crimen oles.
Adversum scurram causam producere non est,
Qui vacua vocis mobilitate viget.

Ericus:

Hercule, ni fallor[2], *ad eum, qui protulit ipsum,*

omnino alienum est: *Bidendur byr ega, en bráðir handarodur*, i. e.: exspectantes vento fruuntur secundo, sed festinantibus remigia adhibenda sunt. Quod quidem adagium laudes moræ prudenter institutæ continens exhibet comparationem inter ventum secundum et remigium.

[1] *Istas ore premi constat, at illa manu*] Comparationem instituit Noster inter mendacium et tempestatem, edocere nos cupiens, non minore damno mendacia homines afficere, quam miseros nautas sævientem in mare tempestatem. Tempestas etenim paucas quasdam naves disjicit funditusque evertit, sed mendacium regnis, urbibus totisque nationibus perniciem adfert. Porro sicut freta remigiis, quæ manibus premuntur et agitantur, urgente tempestate pulsantur, ita et terræ, hoc est, variæ gentes et nationes premuntur et interdum opprimuntur ore, id est, mendaci lingva seu mendacio, quod ore profertur. — Hactenus Stephanius; ego vero in hocce loco obscuriore seriem cogitationum hanc esse existimo: Quemadmodum ventorum vis nautis interdum favens æquora agitat, ita alia vis tristiori eventu agitat terras, scilicet vis mendacii. Contra vim ventorum aliquod in remigio exstat remedium, ita ut manibus freta premantur vel undæ veluti regantur, sed ore sive fama mendaci opprimuntur terræ. Dilogiam in voce *premi* autor quæsivisse videtur, haud dubie, ut lusum verborum in versiculis antiquis obvium quodammodo exprimeret. In collectione proverbiorum Danicorum Petri Septimii vol. I p. 283 exstat proverbium, quod fortasse comparationi mendacii et venti ansam dedit: Lögn er et skadeligt Uveir i. e. *mendacium est tempestas nociva.*

[2] *Hercule, ni fallor*] Responsio Erici tres continet sententias, quas totidem locutionibus proverbialibus in lingva Danica exprimere licet. Quatuor scilicet priores lineolæ per ambages efferunt proverbium Danicum: Fals slaaer ofte sin egen Herre paa Hals (Peder Laales Ordsp. No. 396, Peder Syv 1 D. S. 382). Duo sequentes lineolæ respondent proverbio Danico: Naar man seer Örene af Ul-

Editus ignave sermo redire solet.
Ad prolatorem, justo conamine, divi
Fusa parum docte verba referre solent.
Quando lupi dubias primum discernimus aures,
Ipsum in vicino credimus esse lupum.
Nulla fides fidei vacuo præstanda putatur,
Quem rumor sontem proditionis agit.

Grep:

Dictorum temere pœnas, puer improbe, solves,
Bubo viæ vacuus, noctua luce carens.
Quæ nunc ructaris demens, emissa dolebis,
Interituque tui dicta profana lues.
Exanimis corvos exangui corpore pasces,
Esca feris, avidæ præda futurus avi.

Ericus:

Augurium timidi[1] *pravique assueta voluntas*
Nunquam se digno continuere loco.
Qui dominum fallit, qui fœdas concipit artes,
Tam sibi quam sociis insidiosus erit.
Æde lupum quicunque fovet, nutrire putatur
Prædonem proprio perniciemque lari.

Grep:

Non ego reginam, sicut tu rere, fefelli,
Sed teneræ tutor conditionis eram.

ven, er han selv ei langt borte (Peder Syvs Ordsprog 1 D. S. 100). Duo ultimi versus continent sententiam, quam hacce gnoma exprimere licet: Troløs Mand troer Ingen.

[1]*Augurium timidi*] In hac quoque stropha tres iterum agnoscimus sententias gnomicas, quarum prima duas alias continet gnomas sibi invicem junctas, scilicet has: Timidus semper peiora auguratur (danice: Ræd Mand spaaer altid ondt. Peder Syvs Ordsprog I, 138), et homo perversus semper ad peiora ruit, neuter igitur eorum modum servat. Duas sequentes sententias hac gnoma Danica exprimere licet, quam A. S. Vedel attulit in versione sua: Den som er sin egen Herre utro, bliver aldrig sine Hofbrödre tryg. Duæ ultimæ lineolæ continent tritam sententiam, quam Dánice ita exprimere possumus: Det er en Daare, som sætter Ulv i Faaresti.

Hæc mihi res auxit, hujus mihi gratia primum
Munera, robur, opes, consiliumque tulit.

Ericus:

En te cura premit culpæ rea[1]*; tutior huic est*
Libertas, cui mens intemerata manet.
Decipitur, quisquis servum sibi poscit amicum;
Sæpe solet domino verna nocere suo.

Ad hæc Grep responsionis aptitudine destitutus, admissis equum calcaribus excipit. At ubi domum pervenit, tumultuoso clamoris impetu regiam complet, verbisque se victum vociferans, omnem in arma militem concitabat, tanquam manu infaustum vocis certamen ulturus. Jurabat enim, se advenam aciem aquilarum unguibus substraturum. Contra rex docet, deliberationem furori dandam; improvida plerumque nocere consilia[2]; nihil caute simul ac celeriter geri posse; plurimum præcipites obesse nisus; Ad ultimum multitudine paucos incessere non decere. Cæterum solertem esse, qui furenti animo frenos injiciat[3], sævientemque ad tempus impetum interpellet. Taliter rex præcipitem juvenis iram consilio cedere coegit. Nec tamen concitati animi rabiem

[1] *En te cura premit culpæ rea*] Primum Ericus Greppum sugillat, quod sua excusatione propriam prodiderit culpam, deinde aliquam de præstantia bonæ conscientiæ profert sententiam, quæ fortasse continetur hac gnoma Danica, quam Petrus Septimius in collectione proverbiorum servavit vol. I p. 366: God Samvittighed er ald ene Frihed. Denique aliis duabus gnomis monet amicitiam cum servo non esse ineundam. Priori gnomæ respondet proverbium in antiquis Islandorum scriptis sæpius obvium, v. c. Niala cap. 49, Speculo regal. p. 456: Illt er at eiga þræl at einka vin, h. e.: Infortunium est servo uti tanquam amico unico vel præcipuo (nam dilogia inest voci einka). Ultimam sententiam ita A. S. Vedel expressit gnoma Danica: Siælden er Træl Ædling huld.

[2] *Improvida plerumque nocere consilia*] Rex Frotho quoque non minus quam Ericus loquens inducitur per sententias, quarum tres huc pertinentes inveniuntur in collectione Petri Septimii vol. I p. 176: Hastigt Mod sielden god; Snart og vel er sielden sammen; Hovedkulds Raad, hovedkulds Gierning.

[3] *Solertem esse, qui furenti animo frenos injiciat*] Islandi hanc sententiam ita concinne exprimunt: Hygginn vinnr móð sinn med vitsku. (Safn af islenzkum ordskvidum p. 168.)

adeo penitus ad modestiam evocavit, quin altercationum athleta, parum prospera disceptatione confusus, negata armorum vindicta, saltem ultionis loco veneficia sibi patere deposceret.

Quo impetrato, cum exquisita magorum turba[1] littus repetere parat. Primum itaque immolati diis equi abscissum caput[2] conto excipiens, subjectis stipitibus distentos faucium rictus aperuit, sperans, se primos Erici conatus atrocis spectaculi formidine frustraturum. Arbitrabatur enim, ineptas barbarorum mentes oblatæ cervicis terriculamento cessuras. Et jam Ericus obvium illis iter agebat. Qui, prospecto eminus capite, obscœnitatis apparatum intelligens, silere socios cautiusque se gerere jubet, nec quemquam temere præcipitare sermonem, ne incauto effamine ullum maleficiis instruerent locum, adjiciens, si sermone opus incideret, verba se pro omnibus habiturum[3]. Jamque medius illos amnis secreverat, quum magi, ut Ericum pontis aditu deturbarent, contum, quo equi caput refixerant, fluvio citimum locant. Ille nihilominus intrepide pontem aggressus, In latorem, inquit, gestaminis sui fortuna recidat, nos melior consequatur eventus! Male maleficis cedat, infaustæ molis gerulum onus obruat, nobis potiora tribuant omina sospitatem! Nec secus, quam optabatur, evenit. Continuo namque excussa cervice ruens ferentem stipes oppressit. Ita omnis ille maleficiorum paratus ad unius execrationis imperium spe sua vacuus expiravit.

Deinde procedentem paulisper Ericum subit, destinanda regi esse ab advenis dona. Igitur repertum forte glaciale frustum veste diligenter obvolvens, muneris loco regi deferendum curavit. At ubi ad regiam perventum est, prior introitum petens, fratrem pone consequi jubet. Et jam vernæ regis, ut ludibrio venientem exciperent, lubricam limini substravere pellem; quam ingrediente Erico celeri funis tractu corripientes lapsum insistenti fecissent, ni Rollerus pone subiens pectore nutabundum exciperet

[1] *Cum exquisita magorum turba*] De societate magorum inter priscos boreales haud inaudita vid. not. ub.

[2] *Equi abscissum caput*] De hoc incantationis genere vid. not. uber.

[3] *Verba se habiturum*] Ita recte Stephanius ratione lingvæ habita. In Ed. pr. exstat *verbum*.

fratrem. Ericus itaque semifusus, nudum habere tergum fraternitatis inopem[1], referebat. Cumque Gunvara talia regi permittenda negaret, ille stoliditatis legatum damnabat[2], apud quem insidiarum cautela non esset. Itaque ludibrii excusationem ludificati incuriam fecit.

Ardebat intra ædem ignis vultui temporis haud indebitus. Quippe jam medium hyemis fluxerat. Huic distinctis consessibus hinc rex, inde pugiles assedere. Qui, applicante se ipsis Erico, ululantium more horrisonas dedere voces. Rex strepitum inhibere cœpit, docens, non debere pectoribus humanis ferinos inesse sonos. Subjunxit Ericus, canum hunc esse morem, ut uno inchoante cæteri latratum edant[3], quod propriam cuncti moribus originem prodant, ac suum quisque genus fateatur. Interrogatus autem a Colone, qui delatorum regi munerum custos erat, an ulla secum dona vexisset, glaciem, quam sinu occultaverat, promit. Quam cum illi trans foculum porrexisset, tanquam manu recipientis elapsam flammis de industria tradidit. Cunctis, qui aderant, conspicuum nitore frustum cernentibus, visum est igni liquidum incidisse metallum. Quod cum Ericus receptoris incuria excussum esse contenderet, quid supplicii muneris amissori debeatur, inquirit. Rex reginæ sententiam consulit. Quæ suadere cœpit, ne ipse legis a se latæ statutum solveret, qua transmissorum sibi munerum perditores morte mulctandos cavisset. Cæteri quoque decretam lege pœnam remittendam esse negabant.

[1] *Nudum habere tergum fraternitatis inopem*] Habemus hic vetustum adagium Danicum, quod ita expressit Petrus Laale No. 393: Bar er broderlös Mand, melius vero Petrus Septimius ita reddidit vol I p. 398: Bar er broderlös Bag. Islandis hujusmodi est: Ber et hverr á baki, nema brodr eigi (Gretla cap. 88.)

[2] *Stoliditatis legatum damnabat*] Hic fortasse respicitur ad gnomam, quam in initio carminis Havamál ita legimus expressam:

Gáttir allar
Aþr gangi fram
Um skodast skyli i. e.
Ostia tota,
Antequam procedat advena,
Sunt perscrutanda.

[3] *Canum esse morem ut uno inchoante cæteri latratum edant*] Respondent proverbio inter nos trito: Naar een Hund tuder, tude de andre med.

Itaque rex, supplicii necessitatem admittere monitus, Colonem laqueo consumi permisit.

Deinde Frotho Ericum alloqui sic orsus est: Tu, qui verborum fastu ac phaleratæ vocis ostentatione lascivis, unde huc te aut cur adventasse commemoras? Ad hæc Ericus: A Rennesö[1] prodii, sedemque apud lapidem cepi[2]. Contra Frotho: Quo deinde concesseris, rogo. Cui Ericus: Diverti a lapide trabe vectus, identidemque apud lapidem locum cepi. Ad hæc Frotho: Quorsum inde cursum direxeris, aut ubi te vesper exceperit, quæso. Tum Ericus: Profectus a petra ad saxum perveni, itemque apud lapidem cubui. Cui Frotho: Creber illic cautium numerus erat. Ad hæc Ericus: Crebrior arena patenter conspicitur[3]. Contra Frotho: Quid tibi negotii fuerit, aut quorsum illinc declinaveris, refer. Tum Ericus: Profectus a petra delphinum cursitante navigio reperi[4]. Cui Frotho: Jam nova prompsisti, quanquam utrumque horum in mari frequens sit; sed velim, quis te

[1] *Rennesö*] Insula hujus nominis exstat in freto, quod a Stavangria, civitate Norvegiæ, nomen traxit, prope fretum Buchense (vid. Torfæi Hist. Norveg. vol. 1 p. 345, Kraft Norges Beskrivelse vol. IV p. 221.) In hac insula planities stadium regis Erici adhuc nominatur. Sed antiquitas hujus appellationis plane incerta est. Paulo infra Frotho ad eandem insulam appulsus dicitur. Editio princeps habet *Renneseo*, manifesto errore typographi.

[2] *Sedemque apud lapidem cepi*] Colloquium hocce ænigmaticum similitudinem habet cum eo, quod annales Esromenses perhibent servum Snionem cum rege Athislo habuisse. (Script. rer. Dan. vol. 1 p. 225) Prima parte hujus colloquii indicat Ericus, se aliquo tempore inter scopulos vel juxta littus petrosum navigasse.

[3] *Crebrior arena patenter conspicitur*] Observante rege, Ericum, continuo de lapidibus loquentem, indigitasse regionem, quæ saxis esset plena, respondet ille, majorem adhuc, scilicet in alia regione, esse arenæ copiam, innuens fortasse hoc dicto discrimen inter littora Daniæ et Norvegiæ, quorum hæc saxis rigentibus, illa arenæ mole cinguntur. Cæterum triplicem in responsis Erici parallelismum observare licet inter sententiam nuper allatam et duas sequentes: *frequentius undis innatat* et *frequentior nemoribus inest.*

[4] *Delphinum cursitante navigio reperi*] Secunda parte colloquii narrat Ericus, se inter navigandum primum cepisse unam navem bellicam, deinde alteram, olim dracones dictas.

deinde trames abduxerit, nosse. Ad hæc Ericus: A delphino delphinum petivi. Contra Frotho: Frequens illic delphinorum est agmen. Tum Ericus: Frequentius undis innatat. Cui Frotho: Libet scire, quo te a delphinis proficiscentem viæ raptaverit[1] labor. Ad hæc Ericus: Arboreum mox truncum offendi[2]. Contra Frotho: Quorsum post hæc iter emetiri cœpisti? Tum Ericus: A trunco ad stipitem concessi. Cui Frotho: Frequens illic arboribus locus existit, cum hospitum tuorum sedes tam crebro truncorum nomine complectaris. Ad hæc Ericus: Frequentior nemoribus inest. Contra Frotho: Quo deinde vestigium pertuleris, ede. Tum Ericus: Identidem ad trunca sylvarum robora penetravi; me autem illic acquiescente, exsatiati humanis cadaveribus lupi suprema telorum acumina collambebant. Ibi cuspis a robore regis excussa est[3], Fridlevi nepos. Cui Frotho: Hæreo altercationis anceps, cum intellectum meum obscura admodum ambage fefelleris. Ad hæc Ericus: Præmium a te peracti certaminis merui, cui sub involucro quædam haud satis intellecta deprompsi. Cædem enim Oddonis mea gestam manu superiori cuspidis appellatione[4] signavi. Cui cum regina quoque eloquentiæ palmam ac victricis facundiæ præmium adiudicasset, continuo rex armillam brachio suo detractam decretæ mercedis loco tradidit, atque subjunxit: Velim ex temet habitam tibi cum Greppo disceptationem cognoscere, qua illum palam se victum protestari non puduit. Tunc Ericus: Robur illum exprobrati adulterii perculit, cui cum defensionem afferre non posset, cum tua se fassus est uxore mœchatum. Et rex, ad Hannundam conversus, qua mente criminationem exciperet, percontatur. Quæ non solum voce crimen confessa, sed etiam vultu testem reatus ruborem exserens, evidens culpæ indicium præbuit. Rex non verba modo, verum etiam oris

[1] *Raptaverit*] Ed. pr. *captaverit*.

[2] *Arboreum mox truncum offendi*] Tertia parte colloquii indigitat Ericus, se littora Daniæ nemorosa aliquamdiu rasisse.

[3] *Ibi cuspis a robore regis excussa est*] Cuspis dicitur Danice Odde, idem vero erat nomen præfecti regii ab Erico occisi; igitur claudit Ericus colloquium innuendo necem Oddonis a se peractam.

[4] *Cuspidis appellatione*] Ita recte omnino Stephanius, contextu jubente, posuit pro *custodis*, quod legitur in Ed. pr.

signa conspiciens, sed, qua lege in ream animadverteret, hæsitans, debitam crimini pœnam reginæ contulit arbitrio decernendam. Quæ cum creditum sibi judicium reatui suo affine cognosceret, ideoque æstimationem criminis aliquamdiu sententiæ dubia[1] volutaret, dissiliens Greppus, ut Ericum telo trajiceret, procurrit, criminantis cæde suam redimere cupiens. Quem Rollerus districto ense occupans, molitionis suæ prædamnavit exemplo. Aitque Ericus: Optima est affinium opera opis indigo[2]. Et Rollerus: Inter asperos casus officiose adsciscendi sunt boni[3]. Tum Frotho: Credo eventurum vobis, quod vulgo dici assolet, ferienti interdum breve percussionis gaudium fore, nec diu manum ictu exhilarari solere[4]. Et Ericus: Non est arguendus, cujus operi excusamentum justitia tribuit. Tantum enim inter meam atque Greppi operam distat, quantum inter defendentis se atque alium impetentis interest actionem.

Deinde fratres Greppi fremebundi dissilire cœperunt, jurantes, se aut in totam Erici classem ultores aut pugnam ei; denisque cum ipso pugilibus illaturos. Quibus Ericus: Ægris iter arte providendum est. Hebetem tenenti aciem mollia ac tenera lustrare convenit[5]. Retusum habenti cultrum artuatim sectionis perquirenda est via[6]. Quoniam ergo laboranti optima est mali

[1] *Dubia*] Sic Steph. Ed. pr. *dubiæ*.

[2] *Optima est affinium opera opis indigo*] Eandem fere sententiam exprimit pervetustum proverbium Danicum apud Petrum Laale No. 352: En (end) svige de Sorne og ikke de Baarne, i. e. *jurati quidem, non vero nati* (socii) *fallunt*.

[3] *Inter asperos casus officiose adsciscendi sunt boni*] Hic in mentem venit trita gnoma Danica: I Nöd skal man kiende Venner. Gnoma affinis legitur in historia Sverreri regis cap. 162: I þörf skal vinar neyta i. e. *usu poscente amicis utendum*.

[4] *Nec diu manum ictu exhilarari solere*] Huic sententiæ exacte respondet proverbium Islandicum: *at skamma stund verdr hönd hoggi fegin*, quod occurrit in historia Niali cap. 42.

[5] *Hebetem tenenti aciem mollia ac tenera lustrare convenit*] Aciem in hocce commate ferri cuspidem intelligendam esse existimo, ita ut hic prodeat sensus: qui ferrum habet, cujus cuspis est hebes, huic non dura et aspera sed mollia et tenera rimari convenit.

[6] *Retusum habenti cultrum artuatim sectionis perquirenda est via*] Eadem sententia proverbialis aliis verbis expressa: Qui cultro utitur obtuso, non magnis ictibus carnes dissecat, sed eas minutim secare studet. In iis,

mora[1], nec quicquam in adversis necessitatis dilatione felicius, triduum apparatui peto, dummodo assequi possim a rege recens mactatæ pecudis tergus. Cui Frotho: Corium meretur, qui corio concidit; aperte superiorem petitori exprobrans casum. At ille, exhibita pelle, crepidas creat, quas abietino gummi, interfusis mixtim arenis, oblinens, quo firmius vestigia poneret, suis suorumque pedibus adaptavit. Considerato tandem, quem certamini locum legeret, terrestris pugnæ et totius militaris operæ rudem se referens, campum gelati maris exposcit. In hunc utrisque consensum est. Rex apparatibus inducias tribuens, Westmari filios secedere jubet, incongruum asserens, etiam male meritum hospitio advenam pelli. Deinde ad investigandum supplicii modum, cujus exigendi arbitrium reginæ mandaverat, redit. Quæ quum, omissa censura, veniam lapsui precaretur, adjecit Ericus: Muliebriter erratis sæpius ignoscendum esse nec pœnam infligendum[2], nisi correctio culpam nequivisset avertere. Ignovitque Hannundæ rex. Appetente crepusculo, Apud Götharum, inquit Ericus, epulaturi in convivio militis[3] non solum cœnacula procurantur, sed etiam per ascriptos consessus certi distinguuntur accubitus[4]. Rex loca, quibus athletæ sui insederant, occupanda concedit. Deinde verna epulum affert. At Ericus, comitatis regiæ non ignarus, qua prandiorum uti reliquiis vetabatur, frustum, cujus particulam delibasset, abjecit, integras escas lacera ciborum fragmenta no-

quæ subsequuntur, simili modo eadem sententia duplici ratione proponitur.

[1] *Laboranti optima est mali mora*] Monente M. Brynolfo in notis Stephanii adagium est, quod viget inter Islandos: *Frestr er á illu bestr.* Cnfr. Safn af Islenzkum ordskvidum af Gudmundi Jonssyni p. 113.

[2] *Nec pœnam infligendum*] Græcismus est evidentissimus, quo usos video antiquos sæpe non poetas modo sed alios etiam scriptores; Varro de re rustica III, 9, 8: *Acus substernendum gallinis parturientibus.* Virgilius: *pacem Troiano a rege petendum.* (S)

[3] *Epulaturi in convivio militis*] *Miles* hoc loco per synecdochen numeri et quidem singularis pro plurali positum est pro militibus, ut mox: *Assoletne Göthari miles.* Eundem ad modum loqui amat Florus. (S)

[4] *Per ascriptos consessus certi distinguuntur accubitus*] Hoc est: accumbendi ordo constituitur singulis convivis certa loca assignando. De hoc more in aulis priscorum regum recepto vide not. uber.

minans. Ita rarescentibus epulis ministri alias inopiæ atque verecundiæ suggerunt[1], parvulæ cœnæ impendentes, quod grandi convivio sufficere potuisset. Ait ergo rex: Assoletne Göthari miles tactam semel dapem, tanquam amolita ciborum crusta disperdere primaque fercula ultimorum ritu fragminum aspernari? Ad hæc Ericus: Nihil sibi de Götari moribus incondita vindicavit affectio, nihil assuetudo incomposita possidet[2]. At Frotho: Ergo domini tui moribus discors, non omnem argueris prudentiam attendisse. Qui enim majorum exemplis obviat, transfugam ac defectorem se probat. Tum Ericus: Sapiens a sapientiori erudiri debet. Discendo enim doctrina proficit, dogmate disciplina provehitur. Contra Frotho: Quid mihi exemplaris documenti hæc tuæ superfluitatis imitatio dabit? Ad hæc Ericus: Tutius regem fides parvula quam ingens vallat perfidia. Cui Frotho: Ergo tu nos accuratiore cæteris obsequio complecteris? Tum Ericus: Nemo non natum stabulo aut ingenitum præsepio applicat[3]. Necdum omnium experientiam accepisti. Præterea apud Götharum potionis usus epulo permixtus esse solet; liquor cibo conjunctim superadditus comessabundos juvat. Contra Frotho: Impudentiorem potus aut epuli petitorem non reperi. Ad hæc Ericus: Pauci tacentis egestatem æstimant aut silentis necessitudinem metiuntur. Tum soror regis ingenti patera potionem proferre jussa. Cujus Ericus dexteram cum oblato simul cratere corripiens, an hoc, inquit, regum optime, munus tua mihi delegavit humanitas? Num mihi, quod teneo, irrevocabilis doni loco cessurum esse confirmas? Rex, pateram tantum postulari ratus, pronunciat do-

[1] *Rarescentibus epulis ministri alias inopiæ atque verecundiæ suggerunt*] Hoc est: cum fercula per insolentiam Erici rarescerent, ministri regii alias escas cæteris convivis esurientibus et verecundis offerunt.

[2] *Nihil sibi de Götari moribus ... assuetudo incomposita possidet*] Sensus est, in aula Göthari nihil pro lubitu geri neque pravas ibi dominari consvetudines.

[3] *Nemo non natum stabulo aut ingenitum præsepio applicat*] Conferatur proverbium, quod servavit Petrus Laale Nr. 682: Det er ondt at baase for ufödt Fæ, atque aliud ejusdem indolis a Stephanio in notis allatum: Hart er ufödd Hest at binde ved Krybbe.

num: At Ericus virginem sibi veluti cum patera datam applicat. Quo viso rex, Fatuum, inquit, opera prodit[1]. Apud nos intacta virginum libertas haberi solet. Tunc Ericus, puellæ manum perinde ac poculi nomine traditam ferro desecturum se simulans, Si[2], inquit, plura, quam dederis, ceperim, aut si totum temere teneo, saltem parte potiri liceat. Rex, promissi errore recognito, puellam tradidit, nolens incuriæ vitium levitate rescindere, quo gravior pollicentis videretur autoritas; quanquam inania pacta revocare maturitati potius quam inconstantiæ[3] deputetur.

Deinde illum ad naves, accepta revertendi sponsione, dimittit, tempore, quod pugnæ debebatur, instante. Ericus cum suis crustatum glacie æquor[4] aggressus, lubricum instabilemque gradu hostem solearum nixus firmitate prostravit. Statuerat enim Frotho, ne quis inclinatis aut laborantibus auxilio foret. Deinde victor repetit regem. Igitur Götvara, consumptæ infeliciter sobolis exitio mœsta, simulque eam ulcisci avida, pronunciat, adversus Ericum altercandi collibitum sibi fore certamen[5], ita ut ipsa torquem magni ponderis, ille vitam in pignore poneret, aut aurum vincendo aut lethum succumbendo laturus. Comprobante certamen Erico, penes Gunvaram pignus deponitur. Igitur Götvara prior sic orsa:

Quando tuam limas[6] admissa cote bipennem,
Nonne terit tremulas mentula quassa nates?

[1] *Rex, Fatuum, inquit, opera prodit*] Saxo fortasse exprimere voluit proverbium Danicum: Hvor Daaren er inde, giver han Tegn fra sig.

[2] *Si*] Ed. pr. et Steph. *Et si.* (Mg)

[3] *Maturitati potius quam inconstantiæ*] Maturitas hic est prudentia. Usus est eodem significatu Ammianus Marcel. l. XIV p. 6 ed. Bip. *Thalassius non maturitate vel consiliis mitigabat.* (S)

[4] *Crustatum glacie æquor*] Ammianus Marcellinus lib. XIV: *Hyeme vero humus crustata frigoribus et tanquam levigata.* (S)

[5] *Altercandi collibitum sibi fore certamen*] Exempla talis altercationis desunt in monumentis Islandorum fide dignioribus. Remotiorem cum hacce altercatione similitudinem habet diverbium illud, quod servavit Hervararsaga, inter Heidrecum et Gestum cœcum, quo ænigmata ab uno proposita ab altero solvebantur, cap. XV p. 129—179 ed. Havn. in 4.

[6] *Quando tuam limas*] Sales hujus diverbii cum spurcitie tam arcte juncti sunt, ut eos prolixiore commentario dilucidandos sedulo alicui

Ericus sic contra:

Ut cuivis natura pilos in corpore sevit,
Omnis nempe suo barba ferenda loco est.
Re Veneris[1] *homines artus agitare necesse est;*
Motus quippe suos nam labor omnis habet[2].
Cum natis excipitur nate vel quum subdita penem
Vulua capit, quid ad hæc addere mas renuit[3]*?*

Ad hæc illa, tanquam elocutionis inops, cui necem destinaverat, aurum tradere coacta est, filiorum interfectori pœnæ loco eximium erogans munus. Cumulata siquidem infelicitas est, non vindicata malignitas. Primum enim orbitati adacta ac deinde verborum violentia coufutata cum opibus simul eloquentiæ pretium perdidit. Beavit liberorum sublatorem, auctorem orbitatis suæ præmio munerata, nihil pro repensanda filiorum clade præter inscitiæ probrum ac rerum inopiam referens. Quo viso, Westmarus verbis superiorem viribus incessere statuit, vincentis præmium in victi nece constituens, ut utriusque salus in pignore posita videretur. Nec Ericus conditione uti abnuit, ne lingua quam manu promptior existimari posset. Erat autem tale certa-

Petronii commentatori lubenter relinquamus.

[1] *Re Veneris*] Editio princeps, quam secutus est Stephanius, habet *Remigiis*, quod quidem ab hacce cogitationum serie omnino alienum est. Textum emendavimus ex autoritate Caspari Barthii, qui in litteris ad Stephanium anno MDCXXXIII missis ex manuscripto exemplari Saxonis nostri ita hunc versum emendat: *Videbantur*, inquit, *ævi sui pede bene hæc conciliata iri. At in optimo codice erat:* Res Veneris homines. *Scribendum vides:* Re Veneris. *Et ultimis verbis:* Quid ad hæc addere mas runit. *Omnino scribendum:* mas renuit. *Pessime, qui ediderunt primum, non intellectis veteris scripturæ ductibus.*

[2] *Motus quippe suos nam labor omnis habet*] Pleonasmus est *quippe* et *nam*, quo tamen utuntur interdum scriptores. C. Barthius loco jam allato hæc habet: *Quarto versu ex usu sæculi τὸ quippe abundat, ne de mendo quis argutetur, quo pacto positum invenies apud Augustinum p. 19 libri de gestis Pelagii, Guillelmum Armoricum lib. IV Philippeidos vers. 469, Historicos Normanniæ a Duchesnio editos pag. 106, 108, 138 etc.*

[3] *Mas renuit*] In prioribus editionibus legebatur *majus erit*. Rationem hujus emendationis paulo ante dedimus.

minis genus[1]. Circulus vimine vel fune contextus magno pedum manuumque conatu decertaturis raptim distrahendus exhiberi solebat, fortiori tribuens palmam, quem colluctantium si quis alteri detraxisset, victoria donabatur. In quem modum agonizans Ericus, correptam acrius restem manibus concertantis excussit. Qnod Frotho videns, Arduum, inquit, reor contra fortem fune contendere[2]. Et Ericus: Arduum utique, cum corpori struma insidet aut tergum occupat gibbus. Statimque propulso pede senem colli senilis ac dorsi fractione contrivit. Ita Westmarus inefficax ultionis molitor, dum vindicem agere studuit, in ulciscendorum sortem incidit, quorum ulcisci cupierat cædem, imagine profligatus.

At Frothone Ericum jactu sicæ trajicere meditante, conscia fraternæ mentis Gunvara, sponsum periculi præmonitura, neminem, inquit, sapientem fore, qui sui provisor non sit. Quo dicto Ericus propulsandæ fraudis admonitus, suggestam sibi cautelam argutus excepit. Continuo namque exsiliens, triumphalem ait fore gloriam sapientis[3], dolum suimet ultorem existere, modesto vocationis genere insidiantis ingenium lacerans. Quem quum rex repentino cultri jactu declinantem occupare non posset, adverso parieti errabundum incidit ferrum. Tunc sic Ericus: Porrigenda sunt amicis munera, non jactanda; probabile fecisses donum, si comitem ferro vaginam dedisses. Quam rex continuo cingulo detractam petenti tradidit, moderatione hostis odium deponere coactus. Ita alienæ simulationis industria delinitus emissum maligne telum benigne possidendum concessit. Sic Ericus exceptam dissimulanter injuriam ad beneficium transtulit, destinatum cladi suæ ferrum eximii muneris loco complexus. Quod enim Frotho nocendi studio gesserat, hic liberalitatis nomine colorabat. Deinde corporum curæ indultum est. Noctu Gunvara, tacite excitato eo,

[1] *Erat autem tale certaminis genus*] Ludus inter veteres Boreales vulgaris, Skinn-drattr sive reip-drattr dictus, de quo vid. not. uber.

[2] *Arduum, inquit, reor contra fortem fune contendere*] Notum est inter Islandos proverbium: *illt er vid ramman reip at draga*, quod jam in historia Niali occurrit cap. 6.

[3] *Triumphalem ait fore gloriam sapientis*] *Triumphalem* Saxo hoc loco intelligit *eximiam, summam*.

fuga opus esse proponit, perquam utile referens, rebus integris incolumi redire curru [1]. Qua comite littus ingressus, classem regiam illic forte subductam, diffissa laterum parte [2], navigationi inhabilem reddidit, insertisque rursum asserculis sarsit, quo minus ab intuentibus læsio nosceretur. Deinde navigium, quo se comitesque receperat, haud procul littore depelli curat. Quem rex laceratis insequi navibus parans, mox fluctu foros æquante, quanquam armis admodum onustus existeret, enare inter alios cæpit, propriæ salutis servandæ quam alienæ lacessendæ cupidior effectus. Præcipitatis in altum proris, sedibus suis remiges stagnans introrsum æstus excussit. Quo Rollerus Ericusque conspecto, cum contemptu periculi incunctanter se profundo dedere, natabundique fluctuantem excepere regem. Jamque eum superfusa ter unda subruerat, quum Ericus cæsarie comprehensum pelago levat. Cætera naufragorum turba aut aquis obruta aut ægre littori restituta est. Rex, humido nudatus cultu, sicca circumactus [3] veste contegitur. Multus illi ab ore liquor crebra pectoris ructatione manabat. Vox quoque eum continuis lassata singultibus deficere videbatur. Tandem redditus calor frigore hebetatos artus spiritu vegetiore firmabat. Residere siquidem, nec assurgere poterat, haud juste virium compos. Paulatim pristini roboris potentia subiit. Interrogatus tandem, an vitam pacemque deposceret, admota oculis manu, dejectam luminum aciem attollere nitebatur.

At ubi sensim corpori virtus reddita est [4] et voci fiducia

[1] *Perquam utile referens, rebus integris incolumi redire curru*] Gnoma respondet proverbio Islandorum pervetusto, quod jam in historia Egilli occurrit cap. 38 p. 182: *gott heilum vagni heim at aka i. e. Conducit integro curru domum vehi.*

[2] *Diffissa laterum parte*] Strategema jam ter a Saxone narratum, de Haddingo lib. 1 p. 56, de Frothone lib. II p. 65 et de ipso Erico p. 196.

[3] *circumactus*] Id est, circumdatus, amictus, ut p. 363.

[4] *At ubi sensim corpori virtus reddita est*] Hactenus Saxo in rebus Erici enarrandis sermone satis tortuoso sæpius usus fuerat, fortasse ut concinnitatem narrationis popularis et crebra proverbia quodammodo latine redderet. Jam vero oratio non modo exsurgit, sed limpidior quoque fluit; sensit enim Noster, se in locos jam esse delatum, qui flores ex hortis veterum autorum decerptos facile admitterent. Horum igitur autorum geniis veluti adflatus et

major incessit, Per hanc, inquit, lucem, quam invitus excipio, per cælum, quod parum libenter haurio suspicioque, obsecro vos obtestorque, ne mihi ulteriorem ejus usum præstare animum inducatis. Frustra volentem perire servastis. Aquis mihi interire negatum est, ferri saltem officio moriar. A nemine victus tuo primum, Erice, ingenio cessi, hoc infelicior, quod, qui illustribus viris invictus exstiti, plebejo de me victoriam præbui. Ingens hoc regii pudoris irritamentum est. Sufficit hæc sola duci ad moriendum causa, cui nihil gloria magis placere convenit, qua si careat, cæterorum inopem putes. Nihil enim in rege celebrius fama. Credita mihi erat rationis atque eloquentiæ summa. Sed quorum utroque pollere videbar, utroque destitutus sum, eo calamitosior, quod regum victor ab agresti victus videor. Quid vita donas, quem gloria spoliasti? Sororem, regnum, gazam, supellectilem et, quod iis majus est, claritudinem perdidi, tot infelix casibus, quot tu fortunatus agnosceris. Quid tanto superstes dedecori reservabor? Quæ mihi libertas tam felix erit, ut captivitatis ignominiam demat? Quid mihi sequentia conferent tempora, quæ nihil nisi præteritorum miseriam redolentia, longam animo pænitentiam generabunt? Quid vitæ productio proderit, solam tristitiæ memoriam relatura? Nihil calamitosis jucundius morte. Felix est obitus, qui succedit optatus. Hic non temporum dulcedinem tollit, sed rerum fastidium consumit. In prosperis salus, in adversis melius fatum petitur. Nulla me meliorum spes ad vivendi cupiditatem adducit. Quis ad solidum laceratam fortunæ meæ sortem resarciet casus? Et jam horum, nisi periclitantem excepissetis, immemor essem. Reddideris regnum, sororem reduxeris, instauraveris gazam: claritatem reparare non poteris. Nihil, quod resartum est, integri splendorem habebit. Captivum fuisse Frothonem, longæva recensebit fama. Cæterum, si inflictas vobis ex me calumnias muneratis [1], vestris occidere manibus merui; si damna recolitis, beneficii pænitebit. Pudebit subventum fuisse hosti, si atrocitatis ejus in vos magnitudo taxetur. Quid reo parcitis? quid manum a persecutoris vestri jugulo cohibetis? Par

querelas Frothonis et hortamina Erici contexuit.

[1] *Muneratis*] Legend. *numeratis*. (Mg)

est, ut in me sors, quam vobis paraveram, recidat. Fateor, si mihi in vos ea, quam in me geritis, potestas incideret, nihil a me pietati deferendum esse. Quod si vobis facto innocens sum, voluntate saltem reus teneor. Redundet in me, quæso, nocens animi culpa, qui interdum operis loco censeri solet. Si fato ferrum negatis, propria mihi manu cladem consciscendam curabo.

Contra sic Ericus: Dii a te, quæso, avertant stolidam mentem; avertant, inquam, ne clarissimæ vitæ finem flagitio quæras. Sane quidem ab ipsis prohibitum est, benignum in alios in se parricidam fore. Tentatus es a fortuna, quo mentis habitu adversa exciperes, explorante. Probamentum tibi dedere fata, non casum. Nihil tibi mœroris inflictum est, quod sors melior abolere non possit. Cautela etenim præbita est, non mutata felicitas. Nemo modeste se in prosperis agit, qui adversa tolerare non didicit. Præterea omnis bonorum usus post agnita gratius mala percipitur. Jucundior est voluptas, quæ rerum amaritudini succedit. Salutem tuam aversaberis, si superfuso semel æquore maduisti? Quod si aquis frangeris, quando ferrum æquanimiter tolerabis? Enasse armatum, quis non gloriæ magis tribuat quam rubori? Quot se felices reputarent, si tua sorte infelices essent? Summa te rerum manet, floret animus, pubescit ætas, plura spe complecti poteris, quam gesseris rebus. Nunquam hoc tibi levitatis inesse vellem, ut non modo fugere aspera, sed etiam ob eorum impatientiam vitam abjicere cupias. Quovis effœminatior est, qui adversorum metu vivendi fiduciam perdit. Nemo sapientum morte res adversas redimere solet. Stulta est in alium indignatio, temeraria in se. Ignavus est furor, qui suum condemnat autorem. Quod si ultro ob injuriam aut levem animi commotionem fatum appetis, quem tui vindicem derelinquis? Quis tam amens, ut dubium fortunæ habitum proprio ulcisci interitu velit? Quis adeo felix vixit, quin tristior illum quandoque fortuna pulsaret? Inconcussa duxisti tempora, continua felicitate usus, et nunc ad modicam tristitiæ salebram, ut dolori parcas, vitam deserere paras? Quomodo, leviorum impatiens, graviora deinde supercilia ferre poteris? Insipidus est, qui nunquam mœroris poculum degustavit. Nemo dura non passus temperanter facilibus utitur.

Qui fortitudinis columen esse debueras, enervis animi specimen exhibebis? Fortissimo parente editus, ultimæ imbecillitatis spectaculum dabis? Sic a majoribus discrepabis, ut fœminis mollior fias? Necdum adolescere cœpisti et jam te vitæ satietas cepit? Quis hanc prior imaginem præbuit? Clarissimi avi nepos, invicto patre editus, levem contrariorum auram perpeti non valebit? Indoles tua avitæ virtutis habitum repræsentat. A nemine victus es; tua tibi solum incuria nocuit. Periculo per nos erutus es, non subactus. Amicitiam injuriæ deputabis, odium pro gratia relaturus? Obsequio placari debueras, non moveri. Nunquam te dii eo furoris excedere velint, ut servatorem insidiatoris loco notare sustineas. An eo tibi rei erimus, quo benefici sumus, indignationem officiis contracturi? Reputabis hostem, cui salutis tuæ præmium debes? Neque enim te liberum captivavimus, sed ope prævenimus laborantem. Et ecce gazam, opes, supellectilem reddo. Soror tua si mihi temere desponsata creditur, cui decreveris, nubat; enimvero intacta illi pudicitia manet. Cæterum militare tibi, si acceptaveris, volo. Cave ne abs re ira animum obstines. Nulla te rerum jactura concussit. Nihil libertati tuæ detractum est. Obsequentem me tibi, non imperantem agnosces. Qualemcunque de capite meo seutentiam decreveris, comprobo. Idem te hic, quod in regia, posse confide. Eandem hic, quam in aula, imperitandi potentiam tenes. Hoc de nobis in loco, quicquid apud regiam placuisset, institue. Proni ad parendum sumus. Hactenus Ericus.

At regem hæc tam in se quam in hostem mansvefecit oratio. Deinde, compositis pacatisque omnibus, reditur in littus. Rex Ericum ac nauticos vehiculis excipi jubet. At ubi in regiam est ventum, concionem advocari facit, in quam accersito Erico sub sponsalium fide sororem et centurionatum[1] dedit. Adjecit

[1] *Centurionatum*] Autor noster hoc loco videtur vocabulum Danicum *hærad* (rec. *Herred*) exprimere voluisse. Satis enim constat, *hærad* olim idem significasse ac *hundari*, id est, tractum centum milites continentem (vid. Ihre Glossar. sub voce *Hærad;* Velschow commentationis de institutis militaribus Danorum regnante Waldemaro Secundo P. prior, Havniæ 1831, p. 31 sequ.)

deinde, fastidio sibi fore reginam, filiam placuisse Göthari. Ideoque novum illi legationis opus deberi; optime ab ipso negotium expleri posse, cujus nihil arduum conatui videretur fore. Præterea se Götvaram ob celati criminis conscientiam[1] silicibus obruturum; Hanundam vero redditurum patri, ne in Dania conversantem capitis sui insidiatricem haberet. Ericus consilium probat, suam imperatis operam pollicens, excepto, quod reginam repudio actam Rollero melius maritandam astrueret, a quo nulla majestati suspicio foret. Quam sententiam Frotho perinde ac divinitus datum documentum venerabundus excepit. Regina quoque, ne violentia astringi videretur, muliebriter obtemperavit, affirmans, a natura dolendi necessitatem non esse, omnemque animi ægritudinem ab opinione proficisci solere. Cæterum plangendam non esse pœnam, quæ meritis accidisset. Ita ergo fratres conjunctas egere nuptias, altero sororem regis, altero repudiatam reginam ducente.

Deinde, sumptis secum conjugibus, navigationem in Norvagiam referunt. Neque enim illas a virorum latere aut viæ longinquitas aut futuri periculi metus divellere poterat, affirmantes, ut plumam hirto, sic se maritis cohæsuras fore. Et jam Cracam, demortuo Regnero, Brac cuidam nupsisse comperiunt. Deinde paternæ gazæ memores, egestam humo pecuniam tollunt. At Götarus omnem Erici fortunam, fama virum præeunte, didicerat. Ut autem ipsum advenisse cognovit, veritus, ultima quæque in Norvagienses eximia sui fiducia moliturum, uxore privare suamque illi filiam ademptæ conjugis loco copulare studebat. Regina namque nuper demortua, nullas magis quam germanæ Frothonis nuptias affectabat. Cujus Ericus intentione comperta, convocatis sociis refert, suam necdum cautibus abstitisse fortunam[2]. Cæterum sperare se, fascem labilem esse, qui vinculo non firme-

[1] *Conscientiam*] Ed. pr. *consciam*. St. delevit *ob*. (Mg)

[2] *Suam necdum cautibus abstitisse fortunam*] Hoc est, fortunam adversam suam nondum plane expiatam, nondum adversa fortuna se defunctum; adhuc se in cautibus versari ac scopulis. *Absistere bello, absistere pugna* antiquis usitatum est. Vicina huic locutio est Lucretii sub finem Lib. II, *ad scopulum ire* pro *ad interitum*, metaphora scilicet a navi sumta. (S)

tur[1], perindeque omne pœnæ pondus repente decidere, quod culpæ catena non fixerit. Id eos apud Frothonem nuper expertos esse, cernentes, innocentiam suam inter ægerrimos casus diis opitulantibus fuisse defensam, eademque ulterius conservata, consimilem in adversis opem sperare debere. Deinde fugam eos paulisper fingere oportere, si primum a Götaro lacessiti forent, justiorem belli titulum habituros. Manum siquidem capitis periculo objici, omni jure permissum esse[2]. Raro autem quenquam commissam cum innoxiis pugnam feliciter exequi posse. Prius ergo hostem adversum se provocandum esse, quo justior eundem impetendi causa succederet. Nec plura elocutus, domum Bracum invisere pergit. Deinde ad Guuvaram conversus, experiendæ ejus fidei gratia percontatur, an Götarum cordi haberet, indignum docens, regiæ stirpis puellam toro popularis astringi. Quem illa per deorum numina impensius obtestari aggressa, fictimne an veraciter excogitata haberet? Eo per serium se locutum dicente, Ergo, inquit, extremum mihi ruborem injicere paras, quam virginem adamasti, viduam relicturus. Sæpe rebus contrarium fama prædicat popularis; me de te fefellit opinio. Constanti nupsisse putabam, et nunc ventis leviorem experior, quem indubitatæ fidei fuisse sperabam. Hæc fata abunde lachrymas dedit. Grata Erico uxoris indignatio fuit, cui mox amplexum injiciens, scire, ait, volebam, quantum tibi in me fidei esset. Mors sola diremptionis nostræ jus possidet. Te tamen Götarus raptui destinat, amorem latrocinio quæsiturus. Quem quum peregerit, tua gestum simula voluntate, nihilominus nu-

[1] *Fascem labilem esse, qui vinculo non firmetur*] M. Brynolfus in notis Stephanii opinatur, antiquum proverbium tale fuisse: *Laus er bandlaus baggi* i. e. soluta est sarcina, quæ vinculo caret. Ericus duo hic attulit proverbia, quorum prius, jam allatum, sensum physicum, posterius sensum moralem exhibet, ita tamen ut utrumque in eandem concurrat sententiam. Quemadmodum scilicet sarcina, quæ nullo constringitur fune, soluta est, ita miseriarum onus neminem opprimit mortalem, nisi quem propria constringat culpa.

[2] *Manum siquidem capitis periculo objici, omni jure permissum esse*] Huic sententiæ accurate respondet proverbium Islandicum, quod ad hunc locum attulit M. Brynolfus: *Skyllt er hende ati hoffde bera.*

ptias dilatura, quousque filiam mihi tui loco tradiderit. Qua impetrata, uno ego ac Götarus die nuptias acturi sumus. Itaque disparata nobis ad convivandum triclinia, sed medium parietem communicantia præbere curato, ne me forte coram oculis habito, languidiore regem contemplatione perstringas. Hoc enim ad eludendum raptoris studium perquam efficax commentum erit. Deinde Bracum cum delecta promptissimorum manu haud procul regia delitere præcepit, sibi, quum res posceret, auxilio futurum.

Post hæc, adscito Rollero, provocandi regis gratia, cum nupta ac supellectile, simulato metu, fugam navigio petivit. Igitur Götari sibi classem instare conspiciens, En, ait, arcus doli insidiarum spiculum jacit; statimque, concitatis clamore nautis, clavo puppim convertit. Quem Götarus propemodum advectus, quis rector esset navigii, percontatur; Ericum esse cognoscit. Item exclamans, an ipse sit, qui mirifico verborum habitu cæterorum facundiam frustraretur, inquirit. Quibus auditis, Ericus, olim ab ipso se Diserti cognomine donatum esse nec frustra appellationis augurium excepisse, subjunxit. Dehinc ab utrisque proximum in littus concessum est, ubi Götarus, Erici legatione cognita, Frothonis se refert sororem cupere, legato vero filiam exhibere malle, quo minus eum alii suam cessisse conjugem pœniteret. Itaque non incongruum fore, si legationis fructus in suum recidisset latorem. Ericum igitur sibi generum complacere, dummodo per Gunvaram Frothonis affinitatem impetrare potuisset. Ericus, regis benevolentiam exosculatus, sententiam probat, ultro sibi offerri asserens, quo majus a diis immortalibus exoptare non posset. Ab ipso tamen Gunvaræ mentem arbitriumque prænosci debere. Illa adulantem se regem simulato favore excepit, petentique promptum deferre videbatur assensum, obsecrans, ut Erici nuptiis suas præcurri pateretur, quibus primum admissis, aptior regalibus suppeteret locus, ob hoc quidem maxime, ne denuo nuptura novum connubii pactum reducta veteris memoria fastidiret. Præterea non expedire firmabat, binos paratus una celebratione confundi. Rex, responsis evictus, affatim postulata collaudat. Qui quum ex crebris Erici colloquiis clarissima sententiarum schemata, quibus animo delectari ac re-

fici possit, hausisset, non contentus ei filiam in matrimonium dedisse, Litharfulki[1] quoque provinciam tradit, beneficium affinitati impartiendum existimans. Craca vero, quæ Erico ob incantationum solertiam itineris comes adscita fuerat, adversam oculorum valetudinem simulans, ita faciem peplo obstrinxerat, ut ne sola quidem cognoscendi capitis particula promineret. Rogata, quænam esset, Gunvaræ se sororem perhibuit, eadem matre, diverso vero patre progenitam.

At ubi in Götari penates perventum, tædarum Alvildæ (id filiæ ejus nomen erat) convivium exhibetur. Diversis Ericus ac rex ædibus accumbebant, quarum tecta paries communis exceperat. Eædem deintus pensilibus per totum obductæ aulæis erant. Assedit Götaro Gunvara, sed Ericum altrinsecus Craca cum Alvilda stipabat. Qui inter jocandum, subducto sensim e pariete assere, quantum loci humanum corpus transmittere posset, aperuit, ignarisque convivis spatium meatui pervium fecit. Deinde sponsam, an Frothoni quam sibi nubere mallet, curiosius percontari inter epulas cœpit, maxime cum, observato copularum respectu, regia proles consentaneæ nobilitatis amplexui debeatur, ne unius conjugum dignitas alterius indignitate depereat. Qua se inconcessis a patre nuptiis usuram negante, reginam eam fore cæterasque opibus excessuram promittens, ex repugnante obsequentem effecit, non minus opum spe quam gloria captam. Cracam quoque traditum est exhibitæ potionis temperamento Frothonis amori virgineam adegisse cupidinem.

At Götarus Erici post epulas convivium petit, nuptialis joci licentiam adaucturus. Quo exeunte Gunvara, sicut ante jussa fuerat, subducti asseris loco pervium transgressa parietem, proximum Erico discubitum occupat. Cui Götarus eam consessu junctam miratus, qualiter et quare eo venerit, percontari

[1] *Litharfulki*] Jam observaverunt Suhmius (Critisk Hist. af Dan. vol. III p. 41) et Schönningius (Norges Hist. vol. I p. 341) hic innui tractum Norvegiæ Lister dictum, in dioecesi Christiansandensi et nomarchia Mandal. Nam *fylki* erat olim Norvegis vulgaris appellatio provinciæ vel tractus. Nomen *Lister* sæpius occurrit in historia regum Norvegicorum. *Lithar* igitur perperam scriptum pro *Lister*.

impensius cœpit. Illa sororem se Gunvaræ regemque formarum falli similitudine memorabat. Cujus cum rex cognoscendi causa subito regiam repetivisset, Gunvara postico se, quo venerat, referens, pristino in loco cunctis spectanda consedit. Qua visa Götarus, parum luminibus credulus, maxima cum agnitionis diffidentia ad Ericum iter remensus, relatam suo more Gunvaram præ oculis habuit. Ita, quoties aularum aditus permutavit, toties utrobique, quam quærebat, offendit. Et jam non consimilis, sed eadem hinc inde facies ingenti regem admiratione torquebat. Impossibile enim ad omnem videbatur modum, absque notabili discrimine eundem diversis habitum inesse formarum. Soluto tandem convivio, filiam et Ericum nuptiali in' cubiculum usque comitate prosequitur. Ipse alias cubitum redit.

At Ericus Alvildam Frothoni destinatam seorsum cubare permittit, Gunvaram, ut ante, deluso rege, complexus. Itaque Gōtarus, insomnem agens noctem, stupido errantique animo ludificationis suæ speciem agitabat. Neque enim paritas specierum, sed identitas videbatur. Unde incerta adeo atque anceps illum æstimatio subiit, ut errori tribueret, quod revera deprehensum habebat. Tandem pariete fraudem instrui potuisse, animo obversatum est. Quem cum diligentius inspici lustrarique jussisset, nulla fractionis vestigia deprehendit. Inconcussa siquidem totius ædis integritas apparebat. Quippe Ericus nocte concubia, quo minus dolus conspicuus foret, soluti parietis sarserat læsionem. Deinde duos cognoscendæ rei causa tacite Erici cubiculo intromissos ac post aulæam consistere jussos cuncta curiosius attendere jubet. Iidem Ericum cum Gunvara repertum occidendi quoque[1] præceptum acceperant. Qui, inita latenter æde, velatis cortina angulis præsentiam occultantes, Ericum ac Gunvaram, nexis invicem brachiis, communi toro fruentes conspiciunt. Quos semisopitos rati, profundiorem quietis copiam expectabant, operiri volentes, donec exequendi sceleris occasionem gravior porrigeret somnus. Qui cum, stertente sonorius Erico, concepti liberius somni speciem agnovissent, continuo trucidandi ejus gratia destrictis prodiere mucronibus. Quorum Ericus insidioso

[1] *Repertum occidendi quoque*] Ed. pr. et Steph. *repertum occidendique.* (Mg)

expergefactus accursu, cum imminentes capiti gladios suspexisset, dicto novercæ nomine, quod olim inter pericula nuncupare jussus fuerat, promptum necessitatis remedium expertus est. Clypeus enim ejus, qui sublimius a trabe pendebat, illico in eum collapsus inerme corpus quasi de industria, ne a latronibus confoderetur, obtexit. At ille, fortuna haud frustra usus, proximi latronis utrumque pedem rapto desecuit ferro. Alterum Gunvara non impetu minori hasta transfodit, muliebri corpore virilem animum æquans.

Taliter Ericus insidiis liberatus, repetito mari nocturnæ navigationi se præparat. At Rollerus iis, qui comminus excubare jussi fuerant, signum irrumpendæ regiæ lituo dedit. Quo rex audito, hostium adventum indicari ratus, præceps fugam navigio tenuit. Interea Bracus et qui cum eo irruerant, convulsam regis suppellectilem Erici navibus imponendam curabant. Medium ferme noctis agendis impensum est prædis. Quorum mane rex cognita fuga, insecutionem molitus, per amicorum quendam, ne quid subito pararet aut cum impetu exequeretur, admonitus est. Persuadebatur quippe, majore instrumento opus esse, nec expedire, cum paucis in Daniam consequi fugientes. Sed ne sic quidem impatiens animus damni impetum pressit. Nihil enim magis moverat regem, quam quod alienæ cladis paratus recidisset in suos. Enavigans autem rex pervenit in portum, qui nunc ab Ømi[1] vocabulum tenet. Ubi adversa tempestate oborta, alimentis defectus, satius arbitratus est moriendi necessitatem ferro subire, quam fame. Itaque nautici, manu in seipsos versa, alternis vulneribus acceleravere fatum. Rex cum paucis montium prærupta secutus elabitur. Indicium cladis colles editi præbent. Interea Erico prospere navigationem emenso, Frothoni cum Alvilda nuptiæ actæ sunt.

Post hæc Sclavorum mandatur irruptio[2]. Ad quam coer-

[1] *Ømi*] Opinatur Werlauffius noster per Ømi intelligendum esse portum in provincia Jadria, olim *i Aumum* dictum, in quem juxta codicem Flatoeensem aliquando sæviente procella delatus est rex Norvegiæ Hacon Haconides (vid. hist. reg. Norveg. vol. V p. 144.)

[2] *Sclavorum mandatur irruptio*] *Mandatur* hic positum pro *nunciatur*,

cendam Ericus cum octo navigiis destinatur; Quippe Frotho rudis adhuc rei bellicæ videbatur. Ericus igitur, ne virilem unquam operam detrectaret, susceptum gratulanter officium fortiter exequendum curavit. Qui cum piratas septenis navibus esse cognosceret, una tantum e suis advectus, reliquas ligneis propugnaculis cingi tonsisque arborum ramalibus obduci jubet. Deinde, cum hosticæ classis numerum plenius speculaturus procederet, insequentibus se Sclavis, ocius ad suos refugere cœpit. At hostes ut insidiarum ignari, ita fugientem comprehendere avidi, crebro incunctantique fluctus remigio concussere. Naves enim Erici liquido cognosci non poterant, frondentis sylvæ speciem præferentes. Qui cum angustioris se maris flexui tradidissent, subito Erici classe conclusos vident. Sed primum, inusita facie stupidi, navigio nemus agi putabant; deinde fraudem foliis subesse cognoscunt. Seram ergo incuriæ pœnitentiam agentes, habitam incautius navigationem remetiri tentabant. Sed dum puppes obvertere parant, ab hoste eas insiliri conspiciunt. Ericus vero, subducto in littus navigio, funda procul in hostes saxa torquebat. Igitur Sclavorum cæsi plerique, quadraginta capti fuere, qui postea, vinculis ac fame coerciti, inter varias cruciatus augustias spiritum deposuerunt.

Interea Frotho trajiciendæ in Sclaviam expeditionis gratia, tam e Danis quam ex finitimis ingentem acciverat classem. Hujus minima ratis extabat, quæ bissenos veheret nauticos totidemque remigiis agi posset. Post hæc Ericus, sociis patientius præstolari jussis, actæ jam cladis famam Frothoni perlaturus occurrit. Cumque navigando puppim forte piraticam vadosis ac minus altis gurgitibus inflictam hærere conspiceret, quod res fortuitas dictorum gravitate prosequi solitus erat, Obscura est, inquit, ignobilium sors fortunaque vilium sordida[1]. Deinde, nave pro-

significatione medii ævi scriptoribus usitata; Gallus Confessor cap. XXII: *Sero quoque cum factum est, ipsa die apparuit Apostolis suis, et eis, gaudia pacis mandans, insufflavit.* Fulgentius Fab. XLV: *Postquam in Thraciam redit, Philomelam mandat ad Lynceum Regem.* (S)

[1] *Fortunaque vilium sordida*] Huic sententiæ fere respondet proverbium

pius applicata, piratas, proprium contis navigium expedire connisos ac circa ejus servationem impensius occupatos, oppressit. Quo peracto, cum ad regiam classem redisset, Frothonem nuncia victoriæ salutatione reficere cupiens, salvum fore florentissimæ pacis auctorem jubet. Rex, verum ejus dictum fieri precatus, augurem esse sapientis animum[1] affirmabat. Ericus, vera a se dici, parvulaque victoria majoris omen afferri, respondit, exiguis sæpe rebus magnarum præsagia captari testatus. Regem deinde manum spargere hortatus[2], Jutiæ equitatum terreno proficisci itinere jubet, reliqua exercitus parte marinum ineunte compendium. Tanta autem navigiorum frequentia mare compleverat, ut nec receptui portus nec castris littora aut commeatibus impensæ suppeterent. Terrestris autem acies tanta fuisse fertur, ut compendii gratia complanasse montes, meabiles effecisse paludes, lacunas aggeribus exæquasse, vastissimasque voragines injectis molibus explesse dicatur.

Interea Strunico, Sclavorum rege, belli inducias per legatos petente, Frotho tempus apparatui negat, affirmans hostem induciis instrui non oportere. Præterea hactenus se bellicorum operum expertem vixisse, nec debere eorum initia ancipiti rerum expectatione suspendere, quod quisquis primam feliciter militiam gesserit, consimilem de cætero fortunam sperare possit. Tale enim quemque omen habiturum pugnæ, quale congressionum principia dederint, cum initiales bellorum successus sequentibus augurio fore soleant. Ericus responsi prudentiam laudat, affirmans, ita ludum foris agi oportere, prout domi fuerit inchoatus, Danos a Sclavis provocatos esse significans. Quod dictum acerrimo prælio prosecutus, Strunico cum gentis suæ fortissimis interfecto, re-

Danicum: Fattig Mand har kun een Lykke, og den er tynd (P. Syvs Ordsprog 1 D. S. 104.)

[1] *Augurem esse sapientis animum*] Sententia concinne exprimitur adagio Islandorum pervetusto *Spá er spaks geta*, i. e., Vaticinium est conjectura sapientis. (Jomsvikingasaga cap. 48 in Fornmanasög. vol. XI p. 154.)

[2] *Manum spargere hortatus*] *Manum spargere* id est, exercitum dividere; Q. Curtius sub initium Lib. VIII: *Cum propter vagum hostem spargendæ manus essent, in tres partes divisit exercitum.* (S)

siduos in fidem accepit. Tum Frotho convocatis Sclavis per præconem edixit, ut, si qui inter eos rapinæ aut furto assuevissent, ocius exhiberentur, promittens, se talium mores primis honoribus donaturum. Jussit etiam, ut, quicunque malarum artium studiis calluissent, præmia recepturi prodirent. Grata Sclavis promissio fuit. Cujus spem quidam cupidius quam consideratius secuti, prius prodidere seipsos, quam alieno possent indicio declarari. Quos tanta lucri cupiditas fefellit, ut, ruborem quæstui postponentes, crimen pro gloria ducerent. Quibus sponte exhibitis, Hac, inquit, Sclavi, vos ipsos patriam peste vacuefacere convenit. Continuoque eos a lictoribus abripi jussos in altissimas cruces civium manu subfigendos curavit. Plures a paucioribus punitos crederes. Ita callidi ingenii rex, dum veniam, quam victis hostibus tribuit, crimen confessis negavit, totam pene Sclavicæ gentis stirpem consumpsit. Sic indebiti præmii cupiditatem debita consecuta est pœna, justoque supplicio indignæ mercedis aviditas adacta est. Crediderim jure exitio traditos, qui, cum taciturnitatis munimento salutem servare potuissent, voce periculum adsciverunt.

Rex recentis victoriæ titulis evectus, ne justitia quam armis defectior videretur, novis exercitum legibus formare constituit[1], quarum præsens quasdam ritus usurpat[2], quasdam arbitraria juris novitas abolevit. Edixit enim, ut primipilus quisque, prædæ partitione facta[3], majorem cætero milite portionem acciperet;

[1] *Novis exercitum legibus formare constituit*] Ad imaginem optimi regis adumbrandam hoc quoque pertinuit, ut legum bonarum existeret autor. Hinc igitur ad Frothonem eæ leges relatæ fuere, quæ vel ad summam securitatem publicam amplificandam spectare viderentur, vel quibus olim civitatem floruisse vulgari ferretur opinione. Sequens igitur legum enumeratio ad initia historiæ juris Danici constituenda modo eatenus potest adhiberi, quatenus docet, quasnam leges Dani ætate Saxonis viventes ad laudes antiquitatis retulerint.

[2] *Quarum præsens quasdam ritus usurpat*] Si verba autoris premuntur, hæc observatio modo ad leges Frothonis militares, non ad reliquas pertinet.

[3] *Edixit, ut .. præda partitione facta*] Sæculo duodecimo manubiæ, saltem in Norvegia, ratione longe di-

ducibus vero, quibus in acie signa anteferri solerent, dignitatis causa captivum concessit aurum[1]. Gregarium vero militem argento voluit esse contentum. Arma ad pugiles redundare, captiva navigia popularibus cedere jussit[2], utpote eis debita, quibus condendi rates instruendique jus esset. Præterea sanxit, ne quis rem familiarem seris mandare præsumeret[3], duplum ex fisco regis amissorum pretium recepturus. Quam si quis arcarum claustris observandam duxisset, aureæ libræ regi debitor fieret. Statuit etiam, ut in eum, qui furi ignosceret, furti pœna recideret[4]. Præterea, si quis in acie primus fugam capesseret[5], a com-

versa dividebantur; (vid. Historiam Sverreri Regis cap. 136, Hirdskrá cap. 38.) Ratio autem partitionis hic allatæ a simplicitate prisci ævi neutiquam aliena est.

[1] *Captivum .. aurum*] Aurum, v. c. armillas aureas, bello captum.

[2] *Captiva navigia popularibus cedere jussit*] Satis constat, regnum Daniæ ætate Waldemari secundi a multis inde annis in certas navarchias sive prædia divisum fuisse, quibus et obligatio et jus naves ad expeditiones bellicas parandi incumberet (vid. leg. Jutic. lib. III cap. 1-20.) Ex hocce instituto Saxo occasionem capit laudandi priscam rationem, qua ferebatur prædam fuisse partitam.

[3] *Ne quis rem familiarem seris mandare præsumeret*] Hæ leges vix unquam latæ fuere, sed excogitatæ videntur ad ideam summæ securitatis publicæ illustrandam. Quando bonæ leges omnes habendi cupidos vere coercent, portæ ubivis patent, neque obices neque seræ adhibentur. Quicunque igitur in tali rerum statu pecuniam sub claustro servare conatur, arguit, se legi haud fidere, atque ita videri potest culpam contraxisse. Plures de legibus Frothonis observationes Rosenvingius, V. Cl., in Univers. Havn. Juris Professor, amicissime mecum communicavit, quarum quæ ad hanc legem pertinent. vid. in not. uber. ad h. l.

[4] *Ut in eum, qui furi ignosceret, furti pœna recideret*] Hocce præceptum cum legibus nostris antiquis non admodum bene conspirat. Allegat quidem Stephanius in notis ad h. l. legem Juticam II cap. 91, ubi, sicut in pluribus legibus municipalibus, v. c. in lege Slesvicensi antiqua cap. 14, in lege Helsingoburgensi cap. 12, ei, qui furem jam deprehensum et ligatum dimittit, antequam eum ad judicium ducat, mulcta quadraginta marcarum irrogatur. Hæc autem pœna ab ea, quam leges furi infligunt, valde differt. Hactenus Rosenvingius. Addo, hanc legem me judice effictam esse ad priscam abominationem furti tanto gravius exprimendam; furtum scilicet esse tantum scelus, ut veniam ejus patratori concedere scelestum existimaretur.

[5] *Si quis in acie primus fugam ca-*

muni jure alienus existeret. At ubi in Daniam rediit, ut, quicquid Grep sinistra morum usurpatione corruperat, bonis artibus expiaret, arbitrariam fœminis nubendi potestatem indulsit[1], ne qua tori coactio fieret. Itaque lege cavit, ut eis in matrimonium cederent, quibus inconsulto patre nupsissent. At si libera consensisset in servum[2], ejus conditionem æquaret, libertatisque beneficio spoliata servilis fortunæ statum indueret. Maribus quoque, quamcunque primitus cognovissent[3], ducendi legem inflixit. Adulteros a veris conjugibus corporum parte spoliandos constituit, quo minus continentia flagitiis elideretur[4]. Edixit quoque, ut,

pesseret] Observationes Rosenvingii in hanc legem vid. in not. uber.

[1] *Arbitrariam fœminis nubendi potestatem indulsit*] Sensum hujus loci ita constituendum esse censeo. Frotho, ut jura fæminarum pessimo Greppi exemplo violata tueretur, arbitrio earum in nubendo aliquid concessit, scilicet ne invitæ ad nuptias traherentur, atque eandem ob causam sanxit, ut etiam ea matrimonia fierent rata, quæ filiæ patre non quidem invito sed inconsulto iniissent. Æquior, puto, fœminarum conditio ad felicitatem aureæ ætatis pertinere visa est. Hinc fortasse Frothoni tales leges fuere tributæ. Observationes Rosenvingii in has leges vid. in not. uber.

[2] *Si libera consensisset in servum*] Cum mancipia olim non modo conditione civili, sed etiam corporis mentisque dotibus ab hominibus ingenuis magnopere distarent (vid. carmen Eddicum Rigsmál), non mirum est, amorem, quo fœmina libera in servum exarsisset, a bonis moribus abhorruisse. Hinc igitur oriri potuit opinio, optimi fuisse legislatoris tales nuptias prohibere. Observationes Rosenvingii in hanc legem et sequentem vid. in not. uber.

[3] *Maribus, quamcunque primitus cognovissent*] Autor narrationis supra descripserat summam proterviam, qua Greppus cum asseclis castitatem virginum violaverat. Hinc igitur sponte ad legem supra allatam deducitur, quippe quæ juxta sensum communem contra tales stupratores et cum æquitate nec sine fructu esset adhibenda.

[4] *Adulteros .. spoliandos constituit, quo minus continentia flagitiis eliderctur*] Hoc est: Ne continentia turpi crimine pelleretur, sanxit legislator, adulterum parte corporis, haud dubie ea, qua peccavisset, esse mulctandum. Si vel nulla talis lex unquam lata fuisset, tamen juxta tritam sententiam, per quod quis peccet, per idem puniri eundem, tale judicium prisco legislatore non potuit non dignum videri. (Rosenvingii observationes in hanc legem vid. in not. uber.)

si Danus Dano rapinam infligeret[1], duplum rependeret ac violatæ pacis crimine censeretur. At si quis rem furto quæsitam ad alienam domum perferret, hospesque post illum ædis suæ fores obcluderet[2], bonorum omnium pœnam incurreret atque in concione coram omnibus vapularet, quod se eidem delicto obnoxium fecisse videretur. Præterea, quisquis exulum patriæ suæ hostis evaderet, aut inimicum civibus scutum afferret[3], rerum ac vitæ periculo pœnas lueret. Si quis autem ad exequendum regis imperium ob animi contumaciam piger existeret, exilio mulctaretur[4]. Solebat namque sagitta lignea ferreæ speciem habens[5]

[1] *Si Danus Dano rapinam infligeret*] Hæc lex cum sequenti cohærens allata mihi videtur ad ostendendum, olim rapinas longe mitius quam furta fuisse punitas. Observationes Rosenvingii vid. in not. uber.

[2] *Hospesque post illum ædis suæ fores obcluderet*] Hujus inprimis sententiæ gratia legem hoc loco allatam fuisse existimo. Nam leges seriores in eos quidem severe animadvertebant, qui furta aliorum occultavissent; sed Frotho fertur sanxisse, jam hoc tanquam delictum esse plectendum, si quis fure in domum admisso januam clauderet. Observationes Rosenvingii vid in not. uber.

[3] *Inimicum civibus scutum afferret*] Hæc phrasis est versio locutionis Danicæ "at före Avindskiold imod Riget" vel, uti exstat in lege Erici Sjallandica II, 27: *augskiöld (öfugr skiold) för ofnæ (modh) rikit.* Ipsius delicti pœnam narrationi Saxonis convenienter statutam legimus in initio legis castrensis Canuti Magni. (Rosenvinge.) Lex de reo perduellionis capite plectendo adeo simplex est, ut nullam aliam ob causam mihi allata videatur, nisi quod recentioribus temporibus major fortasse lenitas erga exules patriæ hostes re fuerit observata.

[4] *Si quis piger existeret, exilio mulctaretur*] Quod de pœna contumaciæ affert Saxo, in eam modo cadit contumaciam, quæ sese exserit, ubi ad arma contra hostes irruentes capessenda cives convocantur. Pœnam exilii vix ullam aliam intellexit, quam quæ lingua vernacula Fredlöshed audit, quæ scilicet ejus erat indolis, ut reus intra fines territorii deprehensus pœnam capitalem lueret (cnfr. Danske Magazin vol. V p. 320) (Rosenvinge.)

[5] *Sagitta lignea ferreæ speciem habens*] Describit Saxo sagittam ligneam adustam, *Vidiebrand* dictam, quæ igitur talis erat, ut nigro colore ferrum referret. Sagitta enim (sive stipes) nuntii loco missa (*Budstikke*), non semper nuntia belli erat (*Hærör*). Ex ea ratione, qua Saxo morem commemorat, concludimus eum ætate Waldemari in desvetudinem abiisse; vid. not. uber.

nuntii loco viritim per omnes mitti, quoties repentina belli necessitas incidisset. Qui vero ex popularibus primipilum in acie anteiret[1], ex servo liber[2], ex agresti illustris evaderet[3]. At si ingenuus foret[4], satrapa crearetur[5]. Tanta olim audaces stipendia merebantur. Adeo veteres nobilitatem fortitudini tribuendam putabant. Siquidem non fortunæ virtutem, sed virtuti fortunam deferri oportere, existimatum est. Præcepit quoque, ne lis ulla jurisjurandi fide aut pignerum positione contraheretur[6];

[1] *Qui ex popularibus primipilum in acie anteiret*] Fortissimi olim in fronte aciei erant collocati. Eorum rursus nonnulli, inito prælio, in hostes, cæco veluti furore acti, interdum ruerunt, ut aciem hostilem rumpendo viam civibus munirent. Tales igitur milites et honoribus et præmiis ornatos fuisse, haud mirum est. Vix tamen credo, legem supra allatam unquam viguisse, sed excogitata est, ut vivide depingeretur summa regis bellicosissimi erga viros fortes liberalitas.

[2] *Ex servo liber*] Quatuor hic ponuntur hominum classes, quarum tres natalibus erant distinctæ, quarta vero honoribus præ cæteris eminebat. Infima classis erat servorum. Hi quidem non soliti erant militiæ vacare, sed tamen interdum ad arma vocabantur; inprimis vero reges vernis suis non raro tanquam militibus usi sunt. Distinctio inter liberos et libertinos et a verbis Saxonis et a contextu loci aliena mihi videtur.

[3] *Ex agresti illustris evaderet*] Quam classem autor nuper liberorum hominum fuisse dixerat, eandem nunc agrestium esse dicit. Nam colonus (Bondi, Haald) erat olim in septentrione homo liber agri possessor.

[4] *Si ingenuus foret*] Quem antea *illustrem* dixerat, nunc *ingenuum* appellat (*Hersborit* in carm. Edd. Hyndluliod str. 10). Ita quoque Valerius Maximos eos vocat *ingenuos*, qui meliore loco nati erant, lib. VIII, 1, 8: *puerum prætextatum et ingenuam virginem*, et lib. III, 5, 4: *in maximo et ingenuorum civium et amplissimorum proventu*. Intelligit igitur Saxo *ingenuum* hominem ordini nobilium adscriptum. De tali civium ordine inter priscos Boreales vid. not. uber.

[5] *Satrapa crearetur*] Satrapam intelligit autor præfectum regium (lendrmadr), qui provinciæ cuidam præerat, vel certis prædiis (veizlor) a rege donatus erat.

[6] *Ne lis ulla jurisjurandi fide aut pignorum positione contraheretur*] Quemadmodum Latini dicunt *contrahere bellum*, *contrahere æs alienum*, ita ut *contrahere* sit *accire*, sic hoc loco *contrahere litem* est *inire litem*. Id quoque evidenter patet ex sequentibus, ubi dicitur rex providisse: *ex pignorum positione maximas litium causas incidere* (i. e., locum habere, oriri) *posse*. *Aut* semel positum est

qui vero alium pignus secum ponere jussisset, eidem aureæ libræ dimidium solveret; alioqui gravem corporis mulctam subiret. Providerat enim rex, ex pignerum positione maximas litium causas incidere posse. De qualibet vero controversia ferro decerni sanxit[1], speciosius viribus quam verbis confligendum existimans. Quod si alter dimicantium relato pede prænotati orbis gyrum excederet, perinde ac victus causæ detrimentum reciperet. Sin autem quavis de re pugilem popularis impeteret, ipsum armatus exciperet, cubitali duntaxat stipite pugnaturum. Quin etiam cladem Dani ab alienigena oppressi duorum cæde sarciendam[2] instituit.

Interea Götarus, sumendi de Erico supplicii gratia, pugnæ exercitum comparat. E contrario Frotho cum magno classis apparatu Norvagiam petit. Cum ad insulam Rensö[3] pariter appulissent, Götarus, Frothoniani nominis magnitudine territus, pacem per legatos efflagitat. Ad quos Ericus, Inverecundus, ait, est latro, qui prior concordiam quærit aut bonis communicare præsumit. Qui enim obtinere gestit, obniti debet; ictus ictui opponendus est, livorque livore pellendus. Cumque hoc dictum Götarus attentis eminus auribus excepisset, quam poterat clara voce ita inquit: Quisque virtuti militat, prout beneficii meminit.

hoc loco particula conjunctiva. Igitur *jurisjurandi fides* sive promissio sub fide jurisjurandi data est idem ac *positio pignorum*. Quid vero sit *positio pignorum*, patet ex lib. VIII sub finem, ubi rex Göto dicitur *de pignoris positione cognovisse*. Ex hoc loco manifestum fit, *pignus ponere* idem valere ac *pignore certare* (at vedde). Facile vero prisci Boreales eo adducebantur, ut inter se invicem pignore certarent, cujus rei plura exempla in certaminibus Erici cum Götvara et Westmaro ipsa Saxonis de Frothone tertio narratio exhibet. Cum vero ex hocce more et jurgia et cædes facile orirentur, abolitionem talis moris sapientissimo legislatore dignam judicavit antiquitas, atque igitur legem huc spectantem Frothoni attribuit.

[1] *De qualibet controversia ferro decerni sanxit*] De hac lege et regalis monomachiæ præscriptis vid. not. uber.

[2] *Cladem Dani duorum cæde resarciendam*] vid. not. uber.

[3] *Insulam Rensö*] Jam semel in narratione de Erico diserto mentio hujus insulæ facta est.

Cui Ericus: Beneficentiam tuam reddito tibi consilio repensavi. Quo sermone egregios monitus omni donorum genere præstantiores indicabat. Et ut Götarum accepti consilii ingratum ostenderet, Quando conjugem mihi, inquit, cum vita adimere cupiebas, melioris exempli speciem lacerasti. Solum inter nos ferrum decernendi jus obtinet. Post hæc Götarus parum prospera congressione Danorum classem adortus occiditur. Cujus regnum Rollerus beneficii nomine postmodum a Frothone suscepit, quod septeno provinciarum numero tendebatur. Eundem quoque Ericus collata sibi quondam a Götaro provincia muneratus est. His gestis Frotho per summam ac securam pacem triennium gessit.

Inter hæc rex Hunorum, audito gnatæ repudio, adjuncto sibi rege Orientalium Olimaro, adversum Danos biennio belli apparatum contraxit. Igitur Frotho non solum indigenas, sed etiam Norvagienses ac Sclavos in copias vocat. A quo Ericus hostiles speculatum acies missus, Olimarum, qui classis magistratum acceperat, Hunorum rege terrestres ductante copias, haud procul Ruscia reperit, quem taliter affari cœpit:

Quid sibi vult, quæso, belli gravis iste paratus?
Aut quo classe potens, Rex Olimare, ruis?

At Olimarus:

Fridlevi natum nobis incessere cordi est;
Et quis es, audaci talia voce rogans?

Ad quem Ericus:

Vincendi invictum subiit spes irrita mentem;
Frothonem nullus exuperare potest.

Contra Olimarus:

Quicquid contingit, primo semel accidit[1], *et res*
Non sperata satis sæpe subire solet.

[1] *Quicquid contingit, primo semel accidit*] Duas autor hic expressit sententias satis tritas, quæ in proverbium fere apud nos abierunt: een Gang skal være den förste, et: ofte skeer hvad mindst ventes, sive, ut Germani sententiam exprimunt: unverhofft kommt oft.

Qua sententia, a nemine nimium fidei in fortuna reponendum esse, perdocuit. Deinde Ericus Hunorum agmen exploraturus obequitat. Quod Ericum præteriens, invicemque ab ipso præteritum, primam ortivo soli aciem, postremam occiduo conspiciendam præbuit[1]. Itaque, penes quem tot millium regimen foret, ab obviis sciscitatus est. Quem Hun forte conspiciens, (Rex hic Hunorum erat,) speculandi ministerium accepisse cognovit, perquiritque, quod percontatori vocabulum foret. Ericus se ubique adventantem nec usquam compertum vocitari[2] perhibuit. Rex item, admoto interprete, quid Frotho operis exerceret, interrogat. Cui Ericus: Nunquam Frotho domi inimicum præstolatur exercitum, nec hostem in ædibus opperitur[3]. Pernox enim et pervigil esse debet alienum appetens culmen. Nemo stertendo victoriam cepit, nec luporum quisquam cubando cadaver invenit[4]. Quem rex exquisitis dictorum sententiis callere cogno-

[1] *Postremam occiduo conspiciendam præbuit*] Stephanius ex suo addidit: *conspiciendam* et *soli* pro *sole* et *postremam* pro *postremo* posuit.

[2] *Ericus se ubiqui adventantem nec unquam compertum vocitari*] Si divinare licet, forsan Normannico idiomate dixit: *Wildkuæmar ókiendur* (M. Brynolfus).

[3] *Nec hostem in ædibus opperitur*] Tale quid dixerat:

Fer mot fiondum
fiode (Frode) ur lande
ei sier övnie (ovine)
innan gatta.

Quod sit de rhythmo veteribus usitato *liod* dicto quartum membrum. Totum autem hoc Erici responsum prius virtute continet.

Vaka verdur vægnreke (vagnreke)
Süst i sueffne
sigrast vargar.

Ut integrum Erici dictum eodem genere, quo incepit, desinat (M. Brynolfus.) Hacce annotatione subobscura quidem, quæ adhuc facta est obscurior mendis typographicis, quas inter signa parentheseos correximus, haud dubie attulit Brynolfus non quidem fragmentum carminis antiqui de rege Frothone, sed versiculos juxta rationem veterum carminum a se ipso compositos, quibus phrases Saxonianas ad formam prisci sermonis redigeret. Quatuor primi versiculi ita vertendi:

Vade contra hostem
O Frotho e terris (tuis),
Ne adspicias inimicos
intra portas.

Tres ultimi hoc dicunt:

Expergiscere curruum agitator;
Sero inter somnum (ɔ: a dormientibus)
vincuntur lupi.

[4] *Nemo stertendo victoriam cepit, nec luporum quisquam cubando cadaver*

scens: Hic, ait, fortasse Ericus est, a quo filiam meam falsi criminis insimulatam accepi. Qui continuo prendi jussus, non decere, inquit, unum a pluribus abripi. Quo dicto non modo regis animum complacavit, sed etiam ad ignoscendi sibi voluntatem perduxit. Cujus impunitatis causam potius a calliditate quam benevolentia profectam constabat, cum ob hoc maxime dimitteretur, ut Frothonem nunciatæ multitudinis rumore terreret. A quo cum reversus explorata referre juberetur, sex classium senos reges, earumque quamlibet quina navium millia complectentem vidisse se retulit, quarum unamquamque trecentorum remigum capacem esse constaret. Quemlibet vero totius summæ millenarium quaternis alis contineri dicebat. Volebat autem millenarium mille ac ducentorum capacem intelligi[1], cum ala omnis trecentorum numero compleatur. Cunctante vero Frothone, quid contra tot acturus esset, attentiusque subsidia circumspiciente, Probum, inquit Ericus, audacia juvat; acri cane occupandus est ursus; molossis quippe, non imbellibus aviculis opus est. Quo dicto Frothoni contrahendæ classis consilium præbuit. Qua instructa adversum hostem navigatio tenditur. Igitur insulas, quæ Daniam Orientemque interiacent, præliis subigunt. Unde procedentes naves aliquot Ruthenæ classis offendunt. Quarum cum Frotho paucitatem incessere deforme duxisset, A macro; inquit Ericus, et tenui petendus est cibus[2]. Raro pinguescet, qui cadit.

invenit] Cum his duo adagia Danica conferri merentur, quæ servavit Petrus Septimius (Danske Ordsprog vol. I p. 245) Sovendes Ulv bider ei mange Dyr. Liggende Ulv kommer ei Lam löbende i Munde.

[1] *Millenarium mille ac ducentorum capacem intelligi*] Vocato ad rationem calculo reperientur in agmine Hunnorum, non quidem, ut computavit Joh. Laurenbergius in notis Stephanii ad hunc locum, 9,000,000 sed 10,800,000 capita. Etenim 6 classes, singulæ quinque millia navium habentes, comprehendunt triginta navium millia. Sed singulæ chiliades in classe Hunnorum monente Saxone mille et ducentorum erant capaces; (de hacce vetusta computandi ratione vid. not. uber). Igitur triginta tales navium chiliades effecerunt summam 36000 navium, quarum singulæ 300 habuerunt remiges. Præterea unaquævis chilias quaternas continebat alas, quarum singulæ trecentorum navium numero constabat.

[2] *A macro et tenui petendus est ci-*

Neque enim mordendi potens est, quem vastus occupaverit follis[1]. Quo documento regi irruptionis edendæ ruborem excussit, eumque mox ad paucitatem multitudine lacessendam perduxit, utilitatem pudori præferendam significans.

Post hæc ad Olimarum processum est, qui multitudinis segnitie excipere hostem quam aggredi præoptabat; quippe Ruthenorum navigia incomposita minusque ob granditatem ad remigium habilia videbantur. Sed ne ei quidem numerositatis potentia profuit. Inusitata namque Ruthenorum multitudo, copiis quam virtute præstantior, robustæ Danorum paucitati victoriam tradidit. Frotho, cum patriam repetere vellet, inauditum navigationis impedimentum expertus est. Quippe crebra interfectorum corpora, nec minus scutorum hastarumque fragmenta jactante æstu universum maris constraverant sinum. Itaque portus non angusti minus quam olidi erant. Igitur mediis obstrictæ cadaveribus hæsere puppes. Nec putria quidem ac circumflua corpora remis abigere aut contis propellere poterant, quo minus, uno sublato, mox aliud advolutum impelleret classem. Bellum cum mortuis obortum crederes. Novum contra exanimes discrimen extabat.

Igitur Frotho, convocatis, quas vicerat, gentibus, lege cavit, ut, quisquis paterfamilias eo conciderat bello, cum equo omnibusque armaturæ suæ insignibus tumulo mandaretur. Quem si quis

bus] Quoties parva et exigua contemnenda non esse docemus, usus erit hujus proverbii: *af magru skall mat haffa: ex macro etiam convenit esuriem satiare,* nec semper opima et pinguia, flagitante potissimum necessisate, exspectanda (M. Brynolfus).

[1] *Raro pinguescet, qui cadit. Neque enim mordendi potens est, quem vastus occupaverit follis*] Utrumque adagium eundem præbet sensum, scilicet, inimicum tum demum, cum exstinctus fuerit, non esse timendum; proinde igitur satius esse hos inimicos mortuos quàm vivos relinquere. Monente M. Brynolfo in notis Stephanii his adagiis duo Islandica exacte respondent; priori hoc: *sialdan fittnar hinn fallne;* posteriori vero: *ekke bitur þad i belg leggur,* quod ad verbum ita vertitur: id quod in sacco jacet, non mordet, quæ quidem verba sensum longe commodiorem fundunt, quàm ea, quæ Saxo de vasto folle attulit. Videtur itaque Saxo hoc loco proverbium Danicum haud recte vertisse, dum vocem *belg,* quæ et saccum et follem denotat, per follem vastum latine expresserit.

vespillonum[1] scelesta cupiditate tentasset, pœnas non solum sanguine, sed etiam inhumato cadavere daret, busto atque inferiis cariturus. Siquidem par esse credebat, ut alieni corruptor cineris nullo funeris obsequio donaretur, sortemque proprio referret corpore, quam in alieno perpetrasset. Centurionis vero vel satrapæ corpus[2] rogo propria nave constructo funerandum constituit. Dena autem gubernatorum corpora unius puppis igne consumi præcepit; ducem quempiam aut regem interfectum proprio injectum navigio concremari[3]. Tam scrupulosam ducendis interfectorum funeribus observationem præstari voluit, ne promiscuos exequiarum ritus existere pateretur. Iamque cuncti Ruthenorum reges, Olimaro Dagoque exceptis, Marte ceciderant. Bella quoque Ruthenos ex Danorum imitatione celebrare præcepit[4], ae ne quis uxorem nisi emptitiam duceret[5]. Venalia siquidem connubia plus stabilitatis habitura censebat, tutiorem matrimonii fidem existimans, quod pretio firmaretur. Præterea,

[1] *Si quis vespillonum*] Docet contextus, Saxonem hoc loco vespillones intellexisse sepulchrorum sive tumulorum effossores, quos quidem in terris nostris adhuc gentilibus frequentes exstitisse satis notum est.

[2] *Centurionis vero vel satrapæ corpus*] Hoc loco Saxo ostendit, quem centurionem intelligat, scilicet satrapam sive præfectum regium, Norvegis lendirman dictum.

[3] *Ducem .... proprio injectum navigio concremari*] Dux intelligitur aut Jarl aut Hertogi. Triplex vero sepulturæ genus ita distinguendum videtur, ut satrapa rogo ex propria navi constructo fuerit crematus, deni porro gubernatores (stafnbuar) in quavis navi vel cum una puppi fuerint combusti (cnfr. descriptio rogi Haraldi Hyldetand infra), cum denique aut regum singuli propriis navigiis, iisdem igitur præstantissimis, impositi in portu vel in mediis undis fuerint combusti (Plura de hocce sepulturæ genere in notis uberioribus ad historiam Hotheri lib. III attulimus; cnfr. Werlauff om at brænde Döde i Skibe, Antiquariske Annaler 4 D. 25.)

[4] *Bella quoque Ruthenos ex Danorum imitatione celebrare præcepit*] Incertum est, quid narrationis autor hacce assertione intellexerit, utrum de quadam aciem instruendi ratione, an de forma navigiorum minus apta, an de quodam vel militum vel armorum delectu, an denique de aliqua inter ipsa bella humanitate observanda cogitaverit.

[5] *Ne quis uxorem nisi emptitiam duceret*] De hac lege vid. not. uber.

si quis virginis stuprum vi[1] petere ausus esset, supplicia abscissis corporis partibus lueret, alioqui mille talentis concubitus injuriam pensaturus. Decrevit etiam, ut, quisquis militiæ deditus spectatæ virtutis titulum affectaret[2], impeteret unum, exciperet duos, tres modica pedis retractione vitaret, quatuor fugere non erubesceret. Aliam quoque super militum stipendiis consvetudinem a subjectis[3] sibi regibus observandam edixit. Patrium domesticumque militem[4] hyberno tempore[5] ternis argenti talentis[6] donari jussit, gregarium aut conductitium[7] binis, privatum[8] ac militiæ laboribus defunctum[9] duntaxat uno. Qua lege virtuti in-

[1] *Si quis virginis stuprum vi*] Juxta leges nostras antiquas hoc delictum mulcta 10 marcarum puniebatur; vid. Rosenvinges Retshistorie 2 Udg. 2 D. S. 67.

[2] *Quisquis spectatæ virtutis titulum affectaret*] Haud dubie cogitavit narrationis autor de conditionibus iis propositis, qui satellitio regio adscribi vellent.

[3] *Subjectis*] Stephanius habet *subactis*.

[4] *Patrium domesticumque militem*] Per patrium militem autor haud intelligere potest milites intra fines reipublicæ natos. Quænam enim esset oppositio inter eos et milites privatos? Sed patrium ipse explicat per domesticum, igitur quem Islandi appellant *heimalin heimafæddur*, et lapis Runicus Slesvicensis *Heimthegi* (vid. Antiquariske Annaler 2 B. 1 H. S. 11) sive id genus militum, qui *Hüskarlar* dicebantur, quorum fortasse plures in prædiis regiis nati erant, omnes vero in ædibus regibus nutriti.

[5] *Hyberno tempore*] Prisco more invaluerat in septentrione, ut reges ad festum Jolense dona darent militibus domesticis sive satellitibus. Dona antiquitus erant armillæ et varia armorum genera, serius, v. c. ætate Haraldi Severi, argentum signatum. Haud temere itaque autor narrationis de stipendio loquitur tempore hyberno numerando. Instituta vero Danorum ad omnes gentes Frothonis imperio subjectas traxit.

[6] *Ternis argenti talentis*] Nolumus computationem hujus summæ instituere; hæc enim omnia pro modulo ætatis aureæ enuntiata sunt.

[7] *Gregarium aut conductitium*] Cogitavit fortasse autor de militum genere, quod similitudinem habuit cum copiis Thinglith dictis, longe serius a rege Svenone barbæ furcatæ conductis.

[8] *Privatum*] Militem privatum Saxo intellexisse videtur homines e plebe liberos, quos supra agrestes vocaverat, qui propriis stipendiis mererent.

[9] *Militiæ laboribus defunctum*] Vix veteranum intelligit Saxo, sed quemvis e plebe ad militiam evocatum, qui per æstatem vel in castris vel in classe meruerat.

juriam afferebat, conditiones militum, non animos æstimans. In quo quidem erroris argui poterat[1], cum familiaritates meritis anteferret. Post hæc interrogatus a rege Ericus, an Olimari copias Hunorum æquaret exercitus, carmine sic eloqui orsus est:

Hercule deprendi nulli numerabile vulgus,
Vulgus, cujus erat terra nec unda capax.
Colluxere ignes crebri; sylva omnis obarsit;
Index innumeræ flamma cohortis erat.
Calcibus obtrita tellus subsedit equinis,
Edebant rapidos stridula plaustra sonos;
Ingemuere rotæ, ventos auriga premebat,
Ut tonitrum currus assimilasse putes.
Vix armatorum cœtus sine lege ruentes
Ponderis impatiens pressa ferebat humus.
Obnugire aer visus mihi, terra moveri,
Tantus in externo milite motus erat.
Nam quindena simul[2] *vexilla micantia vidi,*
Quodque ex iis centum signa minora tenet;
Post quorum quodvis poterant bis dena videri;
Signorum numero par erat ordo ducum.

Igitur Frothone, quid contra tot opponeret, perquirente, redeundum docet, patiendumque, hostes propria primum immanitate consumi. Obeditum monitui est. Neque enim minore studio probatum consilium quam editum fuit. At Huni per avia solitudinesque progressi, nusquam repertis commeatibus, passim inedia periclitari cœperunt. Quippe regio vasta ac palustris extabat, nec erat ullum egestatis subsidium reperire. Tandem, fusis comesisque jumentis, tam vehiculorum quam victus inopes spar-

[1] *In quo quidem erroris argui poterat*] Saxo vituperat, quod reges juxta hocce Frothonis institutum militibus domesticis, quibuscum familiaritatem contraxissent, majora stipendia quam cæteris quamvis fortissimis tribuerent.

[2] *Nam quindena simul*] De haece computatione exercitus Hunnici collata cum iis, quæ infra de Erico numerum regum Hunnicorum declarante afferuntur, nec non cum simili computatione exercitus Hunnici in Hervararsaga obvia vid. not. uber.

gebantur. Cæterum error par fami periculum erat[1]. Non equis, non asinis parcitur, non fœdis aut putribus abstinetur. Postremo ne canibus quidem temperatum est; nefas omne morientibus licitum fuit. Nihil enim tam difficile, quod necessitas suprema non imperet. Ad ultimum fame exhaustis publica clades incessit. Efferebantur absque cessatione corpora, cunctisque exitium formidantibus, nulli miseratio pereuntium fuit. Humanitatem quippe metus excluserat. Primum itaque regem paulatim defecere cohortes; deinde centuriatim defluxit agmen. Deseruit eum quoque Uggerus vates[2], vir ætatis incognitæ et supra humanum terminum prolixæ; qui Frothonem transfugæ titulo petens, quicquid ab Hunis parabatur, edocuit.

Inter hæc Hithinus, rex aliquantæ Norvagiensium gentis, Frothonis classem centum quinquaginta navigiis accedebat. E quibus duodecim lectis, propius navigationem cœpit habere, erecto in malum scuto socios adventare significans. Qui regi in proximum amicitiæ gradum receptus, magnum copiis ejus attulit supplementum. Eidem postmodum cum Hilda, Högini, Jutorum reguli, filia, spectatæ admodum opinionis virgine[3], mutuus amor incessit. Quippe nondum invicem conspectos alterna incenderat fama. At ubi mutuæ conspectionis copia incidit, neuter obtutum ab altero remittere poterat; adeo pertinax amor oculos morabatur.

Interea Frotho, distributo per municipia milite, diligentius impensas hybernis commeatibus necessarias convectabat. Sed ne

[1] *Cæterum error par fami periculum erat*] Hoc est, aberratio a via æque erat timenda ac ipsa fames.

[2] *Uggerus vates*] Jam monuit Suhmius (Critisk Hist. 3 D. S. 48) *Uggerum* idem esse nomen ac *Yggr* (metuendus), cognomen Odini. Fortasse igitur phrasis poetica de Odino sene suum auxilium genti cuidam subtrahente huic narrationi de vate transfuga originem præbuit.

[3] *Spectatæ admodum opinionis virgine*] Hoc est, virgine, quæ fama florentissima fruebatur; mox enim sequitur *alterna incenderat fama*. Eodem fere sensu *opinio* adhibetur ab Apulejo, v. c. Matamorph. lib. IV ed. in us. Delph. vol. I p. 132: *Sic immensum procedit in dies opinio, sic insulas jam proximas et terræ plusculum provinciasque plurimas fama porrecta pervagatur.* Vid. supr. not. ad p. 3.

sic quidem onerosum impensis exercitum sustentare suffecit. Par propemodum Hunorum cladi pernicies incidit. Igitur ad inhibendum advenarum confluxum, classe in Albiam missa, ne quid trajiceretur, curæ habuit, cujus duces Revillus et Mevillus[1] fuere. Soluta hyeme Hithino Höginoque socialem exequi piraticam placuit. Ignorabat enim Höginus, suam a sodali filiam adamari. Erat autem is corporis habitu præstans, ingenio pervicax; Hithinus vero corpore perquam decoro, sed brevi extitit. Cæterum cum Frotho sustentandi exercitus sumptum in dies difficiliorem adverteret, Rollerum in Norvagiam, Olimarum in Svetiam, Ønevum regem et Glomerum, piratarum præcipuum, ad Orcades petendorum commeatuum gratia dirigit, proprias cuique copias tribuens. Triginta reges sequebantur Frothonem, qui ipsum amicitia vel obsequio colerent. Audiens autem Hun, dimissas a Frothone copias, novum recentemque militem contrahit. At Höginus filiam suam Hithino despondit, conjurato invicem, uter ferro perisset, alterum alterius ultorem fore.

Autumno petitores commeatuum redeunt, trophæis quam alimentis locupletiores. Rollerus enim provincias Sunmoriam et Normoriam, occiso earum rege Arthorio[2], vectigales effecerat. At Olimarus Thorum Longum, Jamtorum atque Helsingorum regem[3] duosque alios haud inferioris potentiæ duces, Hestiam[4] quoque et cum Ølandia Curetiam[5], sed et insulas Svetiæ prætentas, celeberrimus Barbariæ domitor, triumphavit. Itaque septingenta reducebat navigia, duplicato eductorum antea numero.

[1] *Revillus et Mevillus*] Inter nomina regulorum marinorum in Edda Snorroniana (Skaldskaparmal ed. Raskii p. 209) occurrunt Ræfil et Mekil, nomina hisce simillima.

[2] *Rege Arthorio*] *Arnthor* nomen in historia regum Norvegicorum sæpius occurrit. Facile quoque aliquid de Arturo rege Brittonum ejusque fabulosa in Norvegiam expeditione autori nostro innotescere potuit.

[3] *Thorum Longum, Jamtorum et Helsingorum regem*] De eo vid. not. ub. In editione principe legitur: *Thoriam longum Janitorum et Helsingorum regem* et paullo infra iterum *Janitorum*. Sed ut manifestum est Janitos esse Jamtos, ita quoque nullus dubito, quin Thorias nomen inauditum sit mutandum in Thorum vel Thorerum.

[4] *Hestiam*] Estoniam.

[5] *Curetiam*] Curlandiam.

Ønevo vero et Glomero, Hithino quoque et Högino Orcadum trophaea cessere. Iisdem cum nongentis navibus reditum est. Et jam quæsiti late sumptus convectæque raptu impensæ alendis abunde copiis suppetebant. Cæterum viginti regna imperio Frothonis adjecerant, quorum reges, triginta prædictis adjuncti, Danorum partibus militabant. Hac virium fiducia cum Hunis pugna conseritur. Cujus prima dies tanta interfectorum strage recruduit, ut præcipui tres Rusciæ fluvii, cadaveribus velut ponte constrati[1], pervii ac meabiles fierent. Præterea quantum quis itineris per triduum equo conficere posset, tantum locorum humanis cadaveribus completum videres. Adeo spatiosa cædis vestigia erant. Itaque prælio septem dies extracto, cecidit rex Hun. Cujus frater eodem nomine, inclinatam Hunorum aciem conspicatus, cum sua se cohorte dedere cunctatus non est. Eo bello septuaginta ac centum reges, qui aut ex Hunis erant aut inter Hunos militaverant, submisere se regi. Quem numerum Ericus superiori signorum expressione complexus fuerat, cum Hunorum multitudinem Frothone percontante distingueret. Igitur Frotho, vocatis in concionem regibus, sub uno eodemque jure degendi normam imponit. Præfecit autem Olimarum Holmgardiæ[2], Ønevum Cönogardiæ[3], Hun vero captivo Saxoniam tribuens, Revillum Orcadibus donat. Provincias Helsingorum, Janberorum[4] et Jam-

[1] *Ut præcipui tres Rusciæ fluvii cadaveribus constrati*] Strages Hunnorum iisdem fere imaginibus describitur in Hervararsaga p. 218 ed. in 4: *Gothi tot Hunnos occiderunt, ut amnes in cursu cohiberentur et alveos suos linquerent· vallesque mortuis hominibus et equis replerentur.* Utrique autori præivit Jornandes de rebus Geticis cap. 40 (vid. not. uber.)

[2] *Holmgardiæ*] Ita posui pro *Holingardiæ*, nomine terræ plane ignotæ, quod habet editio princeps. Holmgardia autem est pars Russiæ septentrionalis; vid. Hist. Reg. Norvag. vol. I p. 192.

[3] *Cönogardiæ*] Islandis Kœnugard, pars Russiæ; vid. Sogubrot cap. 7, Fornaldar Sögur vol. I p. 378, Orvarodds Saga cap. 30, ibid. vol. II p. 294.

[4] *Jarnberorum*] Jarnberaland est Dalekarlia; vid. Hist. reg. Norv. vol. II p. 334, Saga af Olaf Helg. cap. 209. De Helsingia et Jamtalandia monuimus in notis uberioribus. Tres igitur provinciæ Sveciæ hic commemorantur.

torum cum utraque Lappia[1], Dimaro cuidam procurandas attribuit; Dago Hestiæ regimen erogavit. Quorum unumquemque certis tributi legibus oneravit, obsequium beneficio applicans. Itaque Frothonis regnum Rusciam ab ortu complectens ad occasum Rheno flumine limitatum erat.

Interea Hithinus apud Höginum quorundam obtrectatione insimulatus est, quasi filiam ejus ante sponsalium sacra stupri illecebris temerasset, quod tunc immane cunctis gentibus facinus habebatur. Igitur Höginus, credulis auribus rem falso nunciatam excipiens, Hithinum, regia apud Sclavos stipendia colligentem, classe lacessit, consertaque manu victus Jutiam petivit. Itaque statam a Frothone pacem internum labefactaverat bellum, primique indigetes regiam detrectavere legem. Quamobrem Frotho, missis, qui simul eos accerserent, scrupulosius causam simultatis inquirit. Qua cognita, juxta legis a se latæ formulam pronunciavit. Videns autem, ne sic quidem eos in gratiam reduci posse, patre filiam pertinacius reposcente, litem ferro decidendam edixit. Id quippe solum dirimendæ controversiæ remedium videbatur. Inita pugna Hithinus, acerrima perstrictus plaga, cum sanguine et viribus corporis deficeret, insperatam hostis clementiam expertus est. Höginus siquidem, promptissimam occidendi ipsius facultatem adeptus, formæ tamen ejus et juventæ miseratione sævitiam mansvetudini cedere coegit. Itaque, ne ephebum inter extremi spiritus momenta palpitantem extingueret, abstinuit ferro. Olim namque impuberem aut invalidum vita spoliare rubori deputabatur. Adeo cuncta verecundiæ momenta prisca pugilum fortitudo servabat. Ita Hithinus, sociorum opera ad naves relatus, hostis beneficio servatus est. Iidem septimo abinde anno

[1] *Cum utraque Lappia*] Quid narrationis autor per utramque Lappiam sive Lapponiam intellexerit, incertum est. Lappones fortasse intellexit tam a parte occidentali quam a parte orientali sinus bothnici habitantes. Autor libri de originibus Norvegiæ (Fundin Noreg. Fornaldarsögur vol. II p. 18), sublestæ quidem fidei, sed tamen vix sæculo duodecimo recentior, Lappones commemorat à tergo Finnorum habitantes.

apud insulam Hithinsö pugnam exorsi, mutuis vulneribus consumpti sunt. Felix Höginus foret, si circa devictum semel Hithinum severitate potius quam clementia usus fuisset. Ferunt Hildam tanta mariti cupiditate flagrasse[1], ut noctu interfectorum manes redintegrandi belli gratia carminibus excitasse credatur.

Eodem tempore Alrico, Sveonum regi[2], adversum Gestiblindum, Gothorum regem, atrox incidit bellum. At Gestiblindus[3], viribus minor, Frothonem supplex accessit, se ac regnum percipiendæ opis gratia dediturus. Qui mox, Skalc, Scanico, atque Erico in subsidium receptis, cum supplementis militum redit. Cumque militiæ procursum in Alricum effundere statuisset[4], Ericus prius filium ejus Gunthionum, Wermis[5] ac Solongis[6] prælatum, censuit impetendum, oportere asserens fessum tempestate nautam proximum captare littus. Præterea radicum inopem raro virere truncum. Igitur irruptione facta perit Gunthionus, nomenque ejus tumulus refert. Audiens Alricus interemptionem filii, ultum ire depropérat. Conspicatus hostes, Ericum, clandestino accersitum colloquio, recensitis patrum suorum fœderibus, ut Gestiblindi militiam detrectaret, orabat. Quod Erico pertinacius abnuente, cum Gestiblindo dimicandi licentiam flagitat, privatam pugnam publicæ præferendam existimans. Quem Ericus

[1] *Ferunt Hildam tanta mariti cupiditate flagrasse*] De internecino inter Hithinum Höginumque odio variisque traditionibus huc pertinentibus vid. not. uber.

[2] *Alrico, Sveonum regi*] In Ynglingasaga cap. 23 (Hist. reg. Norveg. vol. I p. 27) commemoratur quidem Alrecus rex Sveonum ab Erico in certamine singulari occisus; sed cætera omnia, quæ de illo Alreco et fratre Erico narrantur, a narratione Saxonis omnino discedunt.

[3] *Gestiblindus*] In Hervararsaga cap. 15 fit mentio cujusdam Gesti, cognomine hinn blindi ɔ: coeci, viri in Reidgothia præpotentis. Ille vero Gestus nihil nisi nomen cum Gestiblindo Saxonis cummune habet.

[4] *Cumque militiæ procursum in Alricum effundere statuisset*] Loquendi forma e Valerio Maximo petita; ita enim ille lib. VII cap. 3 ext. 6: *Ut haberent homines, ubi procursum iræ, qui acerrimus esse solet, effunderent.*

[5] *Vermis*] Vermi sunt incolæ Vermiæ sive Vermelandiæ, tractus Sveciæ ad lacum Venner sitæ.

[6] *Solongis*] Solongi sunt incolæ regionis, quam Noster paullo infra insulas solis appellat.

senectute armis inhabilem referens, tristemque ejus valetudinem maxima cum ætatis excusatione prætendens, se ejus loco obtulit pugnaturum, probrosum docens, si duellum præstare refugeret, pro quo bellum commissurus venisset. Hinc absque cunctatione dimicatum est. Occiso Alrico, Ericus quam gravissime affectus, ægre compertis remediis, serum incolumitatis regressum habuit. At Frothoni ipsum occubuisse falso fama vulgaverat, mentemque regis magno ob id mœrore torquebat. Quam tristitiam Ericus reditus sui beneficio dispulit. Quippe Svetiam, Wermiam, Helsingiam[1] atque insulas Solis[2] opera sua Frothonis adjectas imperio nunciabat. Quem mox Frotho devictarum ab eo gentium regem constituit, ac præterea Helsingiam ei cum utraque Lappia, Finniam quoque et Estiam annuo stipendiorum jure contribuit. Nemo ante ipsum Sveticorum regum Erici nomine censebatur[3]; ab ipso autem in cæteros vocabulum fluxit.

Eodem tempore regnabat Alf in Hethmarchia, filium habens Asmundum, Biorno vero in Wik provincia, cui Asuitus filius erat. Accidit autem, Asmundum, parum prospere venationi intentum, dum feras aut canibus occupare aut cassibus excipere pergeret, irruente forte caligine longius a retiariis avio fuisse calle divulsum, vastaque peregrantem juga tandem, equo et vestibus destitutum, fungos et tubera peredisse; ad ultimum in Biornonis regis penetralia fortuito devenisse progressu. Præterea ipse filiusque regis, convictu paulisper habito, ad confirmandum inter se amicitiæ cultum omnibus conjuravere votis, quemcunque eorum

[1] *Helsingiam*] Nomen Helsingiæ hic incuria librarii nomini Wermiæ adjectum videtur. Nam primum quidem supra jam narraverat autor, regem Helsingorum ab Olimaro fuisse devictum, et præfecturam hujus regionis Dimaro fuisse traditam; deinde mox addit in sequentibus, præter provincias, quas jam ut Erici imperio subjectas memoraverat, Helsingiam cum aliis provinciis ad præfecturam Dimari pertinentibus redditas esse ipsi vectigales.

[2] *Insulas solis*] Ita Saxo ad verbum vertit nomen *Sollöer*, quo insignitus fuit tractus Norvegiæ mediterraneus, Vermelandiæ adjacens.

[3] *Nemo ante ipsum Sveticorum regum Erici nomine censebatur*] De fide historica traditionum ad Ericum illum spectantium vid. not. uber.

vita prolixior excepisset, mortuo contumulandum fore. Tantus enim societatis eorum atque amicitiæ vigor extabat, ut neuter, altero fatis absumpto, lucem proregare statueret.

Post hæc Frotho, omnium subjectarum sibi gentium manu contracta, classe Norvagiam petit, Erico terrenum agmen ductare jusso. Humanæ siquidem cupiditatis more, quo plura possederat, plus affectans[1], etiam vastissimam atque horridissimam orbis terrarum partem ab hoc injuriæ genere intentatam existere passus non est. Adeo opum accessio aviditati incrementum afferre consvevit. Igitur Norvagienses, abjecta defensionis spe, rebellandi fiducia defecti, in Halogiæ fines majore ex parte profugere cœperunt. Stikla quoque virgo[2] servandæ castitatis causa patriæ se subduxit, bellis quam nuptiis exerceri præoptans.

Inter hæc Asuitus morbo consumptus, cum cane ac equo terreno mandatur antro[3]. Cum quo Asmundus ob amicitiæ jusjurandum vivus contumulari sustinuit, cibo, quo vesceretur, illato. Jamque Ericus, cum exercitu superiora permensus, Asuiti forte tumulum appetebat; cui Sveones thesauros inesse rati, ligonibus perfregere collem. Itaque majoris, quam credebatur, altitudinis specum aperiri conspiciunt. Ad quem perlustrandum opus erat eo, qui se in illum pendulo circumligatum fune demitteret. Delectus est sorte[4] ex promptissimis juvenibus unus; quem quum Asmundus sporta restim sequente intromissum aspiceret, protinus, ejecto eo, corbem conscendit. Deinde superne astantibus ac moderantibus funem abstrahendi signum porrexit. Qui, ingentis pe-

[1] *Humanæ siquidem cupiditatis more, quo plura possederat, plus affectans*] Totidem fere verbis Justinus Lib. VI cap. 1: *Lacedæmonii more ingenii humani, quo plura habent, eo ampliora cupientes, non contenti, accessione Atheniensium opum vires sibi duplicatas, totius Asiæ imperium adfectare cœperunt.* (S)

[2] *Stikla quoque virgo*] Nomen viraginis, cujus historia, ceu lectoribus nota, hic modo leviter attingitur, multo serius ætate Haraldi Hyldetand iterum occurrit lib. 7 versus finem. Credo igitur, autorem narrationis Stiklam, de qua ceu viragine olim inter Norvegos celebri rumor ad aures ejus pervenisset, hic modo commemorasse, ut terrorem Norvagiensium adumbraret.

[3] *Cum cane ac equo terreno mandatur antro*] De hoc ritu vid. not. uber.

[4] *Sorte*] Ed. I et Steph. *forte.* (Mg)

cuniæ spe reducto corbe, quum ignotam extracti speciem animadverterent, inusitata facie territi, defunctumque redisse rati, projecta reste in diversa fugere. Quippe Asmundus tetro oris habitu ac veluti funebri quodam tabo obsitus videbatur. Qui fugientes revocare conatus, vociferari cœpit, falso eos formidare vivum. Quem videns Ericus, præcipue cruentati oris ejus imaginem mirabatur. In vultu siquidem profluus emicabat sanguis. Quippe Asuitus, noctibus redivivus, crebra colluctatione lævam illi aurem abruperat, fœdumque indigestæ ac crudæ cicatricis spectaculum apparebat. Igitur a circumstantibus accepti vulneris caussam referre jussus, sic orsus est fari:

Quid stupetis, qui relictum me colore cernitis?
Obsolescit nempe vivus omnis inter mortuos.
Mala soli, gravis uni manet omnis domus orbis[1].
Miseri, quos hominum subsidiis destituit fors.
Mihi specus et iners nox tenebræque et vetus antrum
Oculis delicias eripuerunt animoque;
Humus horrens, tumulus putris et immunditiarum
Gravis æstus minuerunt juvenilis decus oris,
Habitumque et validi roboris usum vitiarunt.
Super hæc omnia contra exanimem conserui vim,
Grave luctæ subiens pondus et immane periclum.
Laceris unguibus in me redivivus ruit Asuit,
Stygia vi reparans post cineres horrida bella.
Quid stupetis, qui relictum me colore cernitis?
Obsolescit nempe vivus omnis inter mortuos.

[1] *Mala soli, gravis uni manet omnis domus orbis*] Sensus hic esse videtur: Omnis domus sive quævis domus in hoc orbe gravis sive mala est homini solitario. Firmatur hæc interpretatio versiculo sequenti, in quo sors deploratur eorum, qui subsidiis aliorum hominum sunt destituti. Stephanius in notis suis in longe alia abit, dum verba *omnis domus orbis* vastam mundi fabricam indicare existimat; igitur Asmundum asserere, orbis totius domum sibi jam tenebris assveto esse molestam. Verum enimvero hæc explicatio haud bene cohæret cum sequentibus, in quibus Asmundus statum deplorat suum, quippe qui lucis expers cum manibus consvescere coactus fuerit.

Nescio quo stygii numinis ausu
Missus ab inferis spiritus Asuit
Sævis alipedem dentibus edit,
Infandoque canem præbuit ori.
Nec contentus equi vel canis esu,
Mox in me rapidos transtulit ungues,
Discissaque gena sustulit aurem.
Hinc laceri vultus horret imago,
Emicat inque fero vulnere sanguis.
Haud impune tamen monstrifer egit;
Nam ferro secui mox caput ejus,
Perfodique nocens stipite corpus.
Quid stupetis, qui relictum me colore cernitis;
Obsolescit nempe vivus omnis inter mortuos[1].

Jamque Frotho in Halogiæ fines emoverat classem, ubi ad cognoscendam multitudinis suæ speciem, quæ numeri mensuram capacitatemque transcendere videbatur, collem a militibus congeri jubet, viritim lapide in acervum misso. Eundem quoque hostis numerandi agminis modum secutus est. Conspicui adhuc colles[2] fidem visentibus præbent. Hic Frotho, conserta cum Norvagiensibus pugna, gravem cædibus diem egit. Noctu utrinque receptui consultum est. Appetente diluculo terrestria permensus supervenit Ericus. Hic regi certamen suggerit iterandum. Quo bello tanta de Danis strages accepta est, ut e ternis navium millibus solæ centum septuaginta superstites fuisse credantur. Normanni vero tam vasta clade deleti sunt, ut fama sit, ne quintæ quidem vicorum parti[3] remansisse cultorem.

[1] *Quid stupetis ... omnis inter mortuos*] Duo versiculi ter repetuntur pro ratione carminum borealium, quorum quæ, *Drapar* dicta, ad fortia facta ducum celebranda inprimis adhibita fuerunt, versus habuerunt intercalares, *Stef* dictos, quibus iteratis singulæ carminis strophæ vel partes distinguerentur (cnfr. Olafsen om Nordens gamle Digtekunst S. 140.) De ipsa vero Asmundi et Asviti historia vid. not. uber.

[2] *Conspicui adhuc colles*] De talibus collibus, qui lapidibus constant congestis et passim in Norvegia et Svecia adhuc visuntur, vid. not. uber.

[3] *Ne quintæ quidem vicorum parti*] Haud dubie narrator Danicus adhi-

Victor Frotho, pacem per omnes gentes reficere cupiens, ut uniuscujusque rem familiarem a furum incursu tutam præstaret, otiumque regnis post arma assereret[1], armillam unam[2] in rupe, quam Frothonis petram nominant[3], alteram apud Wig provinciam, habita cum Norvagiensibus concione, defixit, edictæ a se innocentiæ experimentum daturas, subductis iisdem, in omnes regionis præsides animadvertendum minatus. Itaque summo cum præfectorum periculo aurum absque custodia mediis affixum triviis magnum avaritiæ irritamentum extabat, opportuna rapinæ præda plena cupiditatis ingenia provocante. Statuit idem, ut navigantes repertis ubicunque remis licite fruerentur[4]. Amnem vero transituris usum equi, quem vado proximum reperissent, liberum esse concessit. Eodem descendendum fore constituit, quum priores ejus pedes solum attingerent, postremos adhuc unda sublueret. Talium siquidem commodorum beneficia potius humanitatis quam injuriæ nomine censenda credebat. Cæterum reum capitis fieri, qui superato amne equi usum longius expetere præsumpsisset, instituit. Jussit etiam, ne quis ædem vel arcam seris obfirmatam haberet aut rem ullam claustrorum custodia contineret, triplicem amissorum restitutionem promittens. Præterea tantum alieni cibi in commeatus assumi fas esse, quantum uni cœnæ sufficeret, promulgabat. Quam si quis in capiendo mensuram excederet, furto obnoxius haberetur. Furi vero tra-

buit vocem Bygdar, i. e., tractus ab hominibus cultos, quam Saxo minus accurate expressit per vicos, cum ne nostra quidem ætate vici proprie sic dicti rure in Norvegia reperiantur.

[1] *Assereret*] Ita Stephanius posuit pro *desereret*, quæ lectio manifeste est vitiosa.

[2] *Armillam unam*] De hacce armillarum in triviis expositione vid. not. uber.

[3] *In rupe, quam Frothonis petram nominant*] Autor narrationis haud dubie sibi finxit petram in Halogalandia sitam; provincia vero Vig complexa est littus Norvegiæ meridionale; ita igitur armillæ in utrisque finibus regni fuerunt expositæ.

[4] *Statuit idem, ut repertis ubicunque remis licite fruerentur*] Occasione armillarum iterum exhibentur specimina legum, quarum ratio non diversa videtur ab iis, in quas supra commentati sumus. Excogitatæ enim videntur sæculis post Frothonem elapsis ad describendam summam securitatem publicam optimis legibus stabilitam.

jectis ferro nervis in suspendium acto lupum collateralem affigi præcepit, ut malitiam hominis acerbitati belluæ similitudo exæquaret pœnæ. Eandem quoque in furtorum conscios mulctam extendi curavit. Ibidem septennio jucundissimum otii tempus emensus, filium Alvonem filiamque Ofuram nomine procreavit[1].

Iisdem forte diebus Arngrimus, pugil Sveticus, Frothonem accesserat, qui Scalk Scanicum, quod ab eo olim navigio spoliatus fuerat, ex provocatione lacessitum occidit. Quo facinore supra modum elatus, aggressus est Frothonis filiam postulare. Obseratas regis aures expertus, Erici Svetiam regentis subsidium flagitat. Quem Ericus hortari cœpit, ut aliquo præclari operis merito Frothonis sibi favorem asciseeret, pugnaretque adversum Egtherum, regem Biarmiæ[2], et Thengillum[3], regem Finnimarchiæ, quod ii soli, cæteris obsequentibus, Danicum detrectare viderentur imperium. Nec mora, eo exercitum egit. Sunt autem Finni ultimi Septentrionis populi[4], vix quidem habitabilem orbis terrarum partem cultura ac mansione complexi. Acer iisdem telorum est usus. Non alia gens promptiore jaculandi peritia fruitur. Grandibus et latis sagittis dimicant. Incantationum studiis incumbunt; venationibus callent. Incerta illis habitatio est, vagaque domus, ubicunque feram occupaverint, locantibus sedes. Pandis trabibus vecti[5] conferta nivibus juga percurrunt. Hos

[1] *Filiamque Ofuram nomine procreavit*] Editio princeps hic et in sequentibus habet *Osuram*. Sed hanc lectionem vitiosam esse existimo. Primum enim Thomas Gheysmerus legit *Offuram* (Script. rer. Dan. vol. II p.315), quam quoque lectionem servavit interpres Germanicus; deinde Crantzius in historia Daniæ Saxonem secutus Frothonis filiam dicit Ophiram, p. 20. Denique Islandi locis in notis uberioribus afferendis uxorem Arngrimi vel Eyfuram vel Eyvoram appellant

[2] *Egtherum, regem Biarmiæ*] Egtherus Finnensis, qui incursu piratico Sveones molestavit, commemoratur a Saxone lib. VII in historia Haldani Biarggrammi.

[3] *Thengillum*] In stemmatibus fabulosis regum Norvegicorum (Fra Fornioti ok hans ættmönnum, Fornald. Sög. vol. II p. 9) occurrit Thengill quidam.

[4] *Finni, ultimi Septentrionis populi*] De Finnis vid. not. uber. ad finem præfationis.

[5] *Pandis trabibus vecti*] Loquitur hic Saxo de xylosoleis sive ligneis soleis oblongis, quas veteres *Skid*

Arngrimus conciliandæ sibi claritatis causa adortus obtrivit. Qui quum infeliciter dimicando fuga dilaberentur, tribus lapillis post tergum conjectis, totidem montium instar hostibus apparere fecerunt. Igitur Arngrimus, ludificati visus errore perstrictus, ab insectando hoste exercitum revocavit, magnarum se rupium interjectu coercitum putans. Iidem postera die congressi victique conjectæ in terram nivi ingentis fluvii speciem indiderunt. Itaque Svetis, per summum visus errorem falsa rerum opinione delusis, inusitata aquarum moles obstrepere videbatur. Ita, victore vanam aquarum imaginem formidante, fugam impetravere Finni. Tertio identidem die reparavere bellum; nec jam amplius ullum fugæ efficax remedium fuit. Videntes enim, suas inclinari acies, potestati se permisere victoris. Quibus Arngrimus hanc tributi legem instituit[1], ut, recensito Finnorum numero, rheda ferinis pellibus conferta ab unaquaque decade, loco census, exacto triennio, penderetur. Deinde Egtherum, Biarmiæ ducem, duello provocatum devicit, indiditque conditionem Biarmis viritim pellem pro capite persolvendi. Post hæc spoliis trophæisque auctus ad Ericum revertitur. Quem Ericus in Daniam consecutus, multam juvenis laudem Frothonis auribus instillabat, dignum regis filia affirmans, qui imperio ipsius ultimos humanarum rerum terminos adjecisset. Cujus egregia Frotho merita contemplatus, haud incongruum duxit, ejus se socerum exhibere, qui sibi tantis operum titulis patentem late claritatem struxisset.

(proprie *laminam ligneam*) sive *Öndrur* vocarunt, nos *Skier*. His populi Septentrionales fere omnes in transmittendis montium jugis nive obtectis olim utebantur, sed inprimis Finni, qui et hodie affabre eas conficere norunt. Eas sic describit Magnus Olavi Islandus (primus) Eddæ interpres: *Asseres sunt oblongi et antrorsum sublevati, quinque vel ad summum sex ulnarum longitudine, latitudine vero transversam plantam haud excedentes; his etiamnum pedibus inductis nostrates per superficiem profundissimarum nivium et infirmæ glaciei, si alias corporis humani pondus non sustineant, ingrediuntur.* (S) In Norvegia sunt nonnullæ militum cohortes, quæ his soleis instructæ excercitia militaria peragunt.

[1] *Quibus Arngrimus hanc tributi legem instituit*] De Arngrimo rebusque ab eo gestis vid. not. uber.

Sustulit autem Arngrimus duodecim ex Qfura filios, quorum hæc nomina subnotavi: Brander, Biarbi[1], Brodder, Hiarrandi, Tander, Tirvingar, duo Haddingi, Hiortliuar, Hiarthwar[2], Rani, Angantir. Hi ab adolescentia piratico muneri incumbentes, uno omnes forte navigio Sampsö insulam advecti, duas in maritimis naves Hialmeri atque Arvaroddi piratarum reperiunt; quas pugna adorti remigibus vacuefecere, atque, an gubernatores oppressissent, incerti, interfectorum corpora suis quæque transtris aptantes, quæsitos abesse cognoscunt. Qua de re mœsti, partam

[1] *Brander, Biarbi*] Facile patet, hæc nomina ad leges metricas poeseos borealis esse posita, hoc scilicet modo:

Brandr ok Biarbi,
Broddr, Hiarrandi,
Tandr ok Tyrfingr,
Tveir Haddingiar,
Hiorvardr ok Hiarvardr,
Hrani, Angantyr.

Nomina duodecim fratrum juxta historiam Orvaroddi (cap. 14 Fornald. Sög. vol. II p. 211-212) ita se habent:

Hervardr ok Hiörvardr,
Hrani, Angantyr,
Bildr ok Bagi,
Barri ok Toki,
Tindr ok Tyrfingr,
Tveir Haddingiar.

In carmine Eddico Hyndluliod stroph. XXI hæc leguntur nomina:

Gunnar Balkr,
Grimr Arþ-skavi (aratri lævigator),
Jarnskiolldr (ferreus clypeus) Thorer,
Ulfr Ginandi (hians),
Bui ok Brami,
Barri ok Reifner,
Tindr og Tirfingr,
Tveir Haddingiar.

In sequenti stropha additur:

Labori et turbis
Erant procreati
Arngrimi filii
Atque Eyfuræ.

Hinc sequitur, stropham præcedentem hos filios recensuisse. Convenit numerus, si *Balkr* vel fortasse rectius *Ballr* (validus) sumitur pro cognomine; conveniunt quoque quatuor ultima nomina, nec non nomen Barri cum Saxone. Aliquanto magis enumeratio filiorum Arngrimi Eddica convenit cum ea, quæ invenitur in Hervararsaga p. 14: *Angantyr var elstr, annar Hervardur, þridie Semingr, fiordi Hiorvardr, fimti Brani, siótti Brámi, sioundi Barri, attundi Reitner, niundi Tiundr, tiundi Bui, ellefti ok tolfti Haddingiar tveir.* In hacce vero recensione octo nomina vel eadem sunt vel affinia iis, quæ in Saxone leguntur.

[2] *Hiarthwar*] In editione principe exstat *Hiarthuuar*, quod vix aliud est nisi Hiarthwar; inde vero in editione Stephanii oscitantia typothetæ effectum est Giarthuvar, quod nomen est plane inauditum.

floccipendere victoriam, scientes, sibi consequentis pugnæ discrimen majore salutis impendio subeundum. Quippe Hialmerus atque Arvaroddus, quorum jampridem, abrupto gubernaculo, tempestas navigia laceraverat, alterius excidendi gratia nemus ingressi, ligni rudem extenuavere materiam, eousque truncum dolabris ambientes, donec navalis instrumenti formam vastum robur indueret. Quod quum humeris impositum sociæ cladis ignari deferrent, ab Ofuræ filiis, recenti oppressorum cruore madentibus, lacessiti, duo cum pluribus ferro decernere coacti sunt. Nec par quidem congressus extabat, cum geminam bis sena manus exciperet. Cæterum victoria numero non respondit. Interfectis enim omnibus Ofuræ filiis[1], oppressoque ab iisdem Hialmero, victoriæ Arvaroddum titulus non fefellit, quem solum ex tanto sociorum agmine fortuna residuum fecit. Qui informem adhuc gubernaculi truncum incredibili libratum nisu tanta vi hostium adegit corporibus, ut duodecim unico ejus impulsu contusos elideret. Ita, cuncta admodum bellicarum rerum tempestate depulsa, Oceanum manus adhuc piratica non reliquit.

Quæ res maxime Frothonem ad Occidentem armis incessendum adduxit[2], cujus unicum in propaganda pace studium versabatur. Accersito ergo Erico, cunctaque famulantium sibi regnorum classe concita, Britanniam innumera advehitur puppi. Cujus insulæ rex, manu se inparem noscens, (quippe fretum navigiis videbatur occludi,) Frothone per deditionis simulationem petito, non solum magnitudinem ejus adulationis officio prosequi cœpit, sed etiam domitoribus gentium Danis suam patriæque subjectionem promittit; pensiones, censum, vectigalia, sive quicquid expeterent, offerebat. Ad ultimum hospitaliter invitandos curat. Grata Frothoni Britanni humanitas fuit, quanquam doli suspicionem aleret tam facilis omnium absque coactione promissio, tam prompta hostium ante bella deditio, quæ raro sincera fide administrari solet. Lacessebat quoque convivii metus, veri-

[1] *Interfectis enim omnibus Ofuræ filiis*] Vetustæ de filiis Arngrimi traditiones afferuntur et dijudicantur in notis uberioribus.

[2] *Quæ res maxime Frothonem ad Occidentem armis incessendum adduxit*] De hacce causa expeditionis in Occidentem susceptæ vid. not. uber.

tos, ne clandestinis insidiis appeteretur subeuntis crapulæ laqueis implicata sobrietas. Cæterum rarior invitatorum numerus videbatur, quam ut tuto invitanti parere possent. Ineptum quoque existimatum, inexpertæ hostium fidei credere salutem suam. Qua rex mentium fluctuatione comperta, denuo Frothonem accedit, cum duobus millibus ac quadringentis viris epulaturum accersens, quem ante cum mille ducentis proceribus convivium inire poposcerat. Frotho, nondum suspicione deposita, quanquam adaucto invitatorum numero fretus petendi convivii fiduciam mente præsumere posset, subornat, qui regionis abdita percurrentes, si quid insidiarum speculando deprehenderent, ocius intimandum curarent. Cujus rei causa nemus ingressi, reperta castrorum acie, quæ Britannorum copias attinebat, dubium pressere gressum. At ubi res liquidius agnita est, pedem referre deproperant. Furva siquidem tentoria fuere et quasi piceis quibusdam obscurata tegminibus, quo minus obtutum propinquantis offenderent. Quo cognito, Frotho validiore procerum manu mutuas dispensat insidias, ne, convivio incautius adito, opportunis fraudaretur auxiliis. Quibus latebram nactis, ferendæ opis signum ad litui sonitum prænotavit. Deinde cum statuta manu, levi armorum genere culta, convivium petit. Aula erat cultu magnificentiæ regalis instructa, aulæis ostro tinctis undiquesecus obducta, in quibus mirifici luxus operam annotares. Cortina murice picta compactos ligno parietes adornabat. Constrata pallis nitidioribus pavimenta, quas pede premere perhorreres. Superne cerneres crebras micare lucernas, adultas oleo lampades[1] coruscare. Ex acerris quoque fragrantia fundebatur, quam svavissimus vapor exquisitis cumulabat odoribus. Ambitum omnem frequentibus epulis mensæ consepserant. Intextis auro pulvinaribus ornabantur accubitus. Cervicalibus sedilia replebantur. Reverendam aulæ faciem visentibus arridere putares, nec quicquam in tanto

[1] *Adultas oleo lampades*] In eandem mentem Apulejus dixit lib. XI Metamorph. (p. 389 ed. in us. Delph.) *At manu dextra gerebam flammis adultam facem.* Nazarius in Panegyrico ita: *Maxima benignissimi imperatoris fuit cura, non modo ut incendium non adultum senesceret, sed oppressum emori posset.* (S)

paratu aut visu inconcinnum aut olfactu triste deprendi poterat. Media dolium sede perstabat explendis aptum poculis et liquoris immodici capax, unde haurire esset, quod ingentis ora convivii satiaret. Ministri purpura culti aureos gestantes cyathos propinandique munus comiter exequentes compositis gradiebantur ordinibus. Nec bubalinorum cornuum, quibus potio promeretur, usus aberat. Aureis cœna pateris refulgebat, nitidioribus onusta poculis, quæ plerumque fulgentes interstinxerant gemmæ. Ingens omnia luxus repleverat. Mensæ dapibus luxuriabant, crateris vario potionis genere redundantibus. Nec meri simplex usus extabat, quum petiti late succi vario nectar sapore conficerent. Sapidioribus lances epulis renidebant, quas maxime venatica refferserat præda[1]. Sed ne domesticæ quidem carnis obsonia deerant. Parcius domesticis quam convenis bibendi studium erat. Hos enim securitas incitabat ad crapulam, illis insidiarum commentum ebrietatis illecebram dempserat. Dani igitur, (ut patriæ pace loquar[2]) siccandis certatim calicibus assueti, ingenti se oneravere vino. Quos Britanni potos admodum conspicati, convivio furtim elabi cœperunt, relictisque intra aulam convivis, summis conniti viribus valvas regiæ admotis obicibus variisque impedimentorum generibus obserare, deinde tectis ignem inferri orsi. At Dani, qui intra sedem clausi continebantur, incendio pullulante, pulsatis nequicquam foribus, ab egressu prohibiti, ipsum mox adorti parietem eruptionis facultatem petebant. Quem Angli validiore Danorum impulsu labefactari cernentes, mutuis obniti viribus molibusque extrinsecus applicatis nutabundam fulcire congeriem instituerunt, quo minus convulsus paries clausis exitum aperiret. Qui tandem robustiori Danorum manui cedens, quorum, quo periculum majus, hoc validior conatus extabat, facilem pres-

[1] *Quas* (edd. priores *quos*) *maxime venatica refferserat præda*] Sic Justinus lib. XXIII cap. 1 de Lucanis: *Cibus his præda venatica.* (S)

[2] *Ut patriæ pace loquar*] Honestus hic est reprehendendi modus, multis bonæ notæ autoribus usitatissimus. Inprimis Saxo videtur expressisse Ciceronem pro Milone, ubi sub finem ita loquitur: *Utinam dii immortales fecissent (pace tua, patria, dixerim, metuo enim, ne scelerate dicam de te) ut Clodius non modo viveret etc.* (S)

sis eruptionem contribuit. Tum Frotho classicum succinere jubet, quo manum in insidiis constitutam accerseiret. Quæ litui sono clangentis excita dolum in auctores retorsit, Britannorum rege extremæ cladi cum innumeris suorum copiis tradito. Quo facto geminum Frothoni beneficium præbuit, quum et saluti sociis et hostibus exitio fuerit.

Interea Hiberni, crebrescente Danicæ fortitudinis fama perculsi, quo difficiliorem partium suarum irruptionem præstarent, ferreos terræ murices iustraverunt, quibus littorum vetaretur accessus. Utitur autem Hibernorum gens levi et parabili armatura. Novaculis comam extenuat; totum occipitii crinem abradit[1], ne fugiens capillitio teneatur. Cæterum telorum cuspides obvertit instantibus, mucronumque acumina insequentibus de industria opponere assolet, ac plerumque post tergum lanceas jaculari[2], doctior fuga superare, quam bello. Quo fit, ut, cum victoriam tibi cessisse putes, discrimen immineat. Tam insidiosam hostium fugam Frotho consideratius quam cupidius insectatus, ducem gentis Kervillum[3] acie fudit. Cujus superstes frater, deposita rebellandi fiducia, patriam dedidit regi. Captivam rex prædam militi dispartivit, uti se, totius avaritiæ expertem et a nimia rerum cupiditate aversum, solius gloriæ lucrum appetere testaretur.

Itaque post Britannicos triumphos Hibernasque manubias in Daniam reditum est, annisque tricenis ab omni bellorum negotio temperatum est. Quo tempore cunctis pœne terris eximiæ fortitudinis laude Danicum nomen inclaruit. Volens itaque Frotho fulgorem imperii sui perpetuo firmitatis habitu prorogare, primum adversum furta ac latrocinia tanquam familiaria mala ac

[1] *Hibernorum gens totum occipitii crinem abradit*] De hocce Hibernorum more vid. not. uber.

[2] *Post tergum lanceas jaculari*] Silvester Giraldus in Topographia Hiberniæ ita scribit cap. X: *Hiberni tribus tantum utuntur armorum generibus, lanceis non longis et jaculis binis; securibus quoque amplis, fabrili diligentia optime chalybatis, quas a Norvagiensibus et Ostmannis sunt mutuati.*

[3] *Kervillum*] Islandis notus erat Kiarval quidam rex Irlandiæ vel saltem Dublini ea ætate, qua Islandia est reperta. Ab hocce Kiarvalo plures in Islandia familiæ originem ducebant (vid. Landnamabok p. 4, 219, 334, 350, 375, Niala cap. 114).

domesticas pestes severitatem suam distringere curæ habuit, quibus vacuefactæ gentes tranquilliorem vitæ usum apprehenderent, ne propagatæ pacis incessus ullo malignitatis obstaculo læderetur. Providit quoque, ne, cessante hoste, civilis patriam lues exederet, aut post exteram pacem domestica grassaretur improbitas. Denique in Jutia, tanquam in capite regni[1] sui, magni ponderis auream armillam triviis affigi curavit, edictæ a se innocentiæ experimentum tam insignis prædæ documento daturus. Cujus irritamentum quanquam improbas lacesseret mentes ac sinistra solicitaret ingenia, superabat tamen indubitatus periculi metus. Tanta siquidem Frothonianæ majestatis auctoritas erat, ut etiam aurum rapinæ expositum perinde ac firmioribus claustris obsitum tueretur. Cujus rei novitas ingentem autori claritatem concivit. Qui quum patratis late cædibus insignes ubique victorias edidisset, otium omnibus erogare constituit, ut pacis jucunditas bellorum atrocitati succederet, et cladis finis salutis initium foret. Sed et omnium opes ob hoc maxime edicti munimento vallandas curavit, ne domi raptorem invenirent, quæ foris hostibus caruissent.

Per idem tempus publicæ salutis auctor[2] mundum petendo servandorum mortalium gratia mortalitatis habitum amplecti sustinuit, cum jam terræ, sopitis bellorum incendiis, serenissimo tranquillitatis otio fruerentur. Creditum est, tam profusæ pacis amplitudinem ubique æqualem nec ullis orbis partibus interruptam non adeo terreno principatui, quam divino ortui famulatam fuisse, cœlitusque gestum, ut inusitatum temporis beneficium præsentem temporum testaretur autorem.

[1] *In Jutia tanquam in capite regni*] Ex mente Saxonis Frotho certe erat rex Lethrensis, et arx Lethrensis sedes regia; sed Jutia hic dicitur caput regni, quia, ut verbis Saxonis in præfatione utar, *Jutia granditatis inchoamentique ratione Danici regni principium tenet.*

[2] *Per idem tempus publicæ salutis autor*] Opinio erat medio ævo satis vulgaris, circa nativitatem Servatoris pacem non modo in orbe Romano sed per totum terrarum orbem viguisse; vid. not. uber.

Inter hæc matrona quædam magicæ rei perita, plus spei in arte sua, quam metus in regis sævitia reponens, filium petendæ furtim prædæ cupiditate solicitat, impunitatem promittens, quod Frotho fato propemodum confinis extaret, occiduo corpore ægras senilis animæ reliquias trahens. Quo materno hortatui periculi magnitudinem opponente, melius eum sperare jubet, aut maritimam bovem fœtum edituram aut alium quempiam casum ultioni repugnaturum affirmans. Qua voce solutum metu filium hortamento obsequi coegit. Quo facto Frotho perinde ac contumelia lacessitus, ad diripiendos matronæ penates maximo impetu studioque contendit, præmissis, qui eam cum liberis comprehensam adducerent. Quod præsciens fœmina, ludificatis præstigio hostibus, fœmineam speciem equina permutandam curavit. Accedente vero Frothone, maritimæ bovis figuram complexa, pastum in littore vagabunda petere videbatur; filios quoque tanquam minores corpore vitulos adumbrabat. Cujus monstri rex admiratione captus, circuiri ipsos reditumque eis ad undas negari jubet. Denique vehiculo, quo ob annosi corporis invaletudinem utebatur, excedens, humi mirabundus consedit. At mater, quæ majoris belluæ speciem sumpserat, prætento cornu regem adorta, alterum ejus latus confodit. Quo vulnere exanimatus, indebitum tantæ majestati exitum habuit. Cujus mortem milites ultione prosequi gestientes, petita jaculis portenta configunt. Quibus interemptis, animadvertunt humana cadavera ferinis capitibus prædita. Ea res maxime præstigium detexit. Hic Frothonis, toto orbe clarissimi regis, excessus fuit. Hujus, egestis visceribus, salitum corpus triennio proceres asservandum curabant, provinciarum defectionem vulgato regis exitu formidantes, mortemque eius ob hoc maxime clam exteris esse cupientes, ut vitæ simulatione propagati jampridem imperii terminos tuerentur, pristinaque ducis autoritate subnixi consuetam a subjectis pensionem elicerent. Deportabatur itaque ab eis exanimum corpus[1], ut jam non funebri lecto, sed regali vehiculo gestari vide-

[1] *Deportabatur ab eis exanimum corpus*] De hacce gestatione cadaveris vid. not. uber.

retur, tanquam invalido seni nec satis virium compoti id muneris a milite deberetur. Tantum magnificentiæ etiam extincto ab amicis tributum est. At ubi putidos artus extrema corripuit sanies, nec tabes reprimi poterat, secus Weram, Sialandiæ pontem[1], regio funere tumulavere corpus, affirmantes, Frothonem eo loci mortis ac busti copiam exoptasse, ubi regni ejus præstantissima haberetur provincia[2].

[1] *Weram, Sialandiæ pontem*] De hoc ponte vid. not. uber.

[2] *Præstantissima haberetur provincia*] In Sialandia scilicet regia erat Frothonis sedes. Non modo ex Saxone sed etiam ex Snorrone constat, Frothonem pacificum Lethræ habitasse (Hist. reg. Norv. vol. I p. 17). Observationes generales de historia Frothonis vid. in not. uber.

Finis libri quinti.

Saxonis Grammatici Historiæ Danicæ

Liber Sextus.

Defuncto Frothone, Dani Fridlevum, qui apud Russiam educabatur, falso extinctum rati, quum jam regnum hæredis inopia claudicare[1] nec in regia gente continuari posse videretur, hunc sceptro dignissimum arbitrati sunt, qui illustrandi Frothonis gratia recenti ejus tumulo plenum laudis carmen affigeret, famamque extincti regis specioso posteris titulo commendaret. Tunc quidem[2] Hiarnus, Danicæ admodum poesis peritus, ut claritatem viri insigni dictorum monumento prosequeretur, præmii magnitudine concitatus, more suo barbarum condidit metrum. Cujus intellectum quatuor versiculis editum in hæc verba transcripsi:

Frothonem Dani, quem longum[3] vivere vellent,
Per sua defunctum rura tulere diu.
Principis hoc summi tumulatum cespite corpus
Æthere sub liquido nuda recondit humus.

Quo carmine edito, auctorem Dani diademate munerati sunt[4]. Ita ab eis epitaphium regno repensum imperiique pondus paucarum literarum contextui donatum est. Adeo exili im-

[1] *Regnum hæredis inopia claudicare*] Tralate dictum. Ita Justinus lib. VI cap. 2: *melius esse incessu regem quam imperio regnum claudicare.*

[2] Fortasse leg. *quidam.* (Mg)

[3] *Quem longum*] *Longum* adverbialiter positum, quemadmodum apud Virgilium Eclog. III, 79: *longum vale.*

[4] *Auctorem Dani diademate munerati sunt*] Crisin hujus traditionis vid. in not. uber.

pendio ingens præmium stetit. Eximium exigui poematis pretium famam quoque Cæsarianæ retributionis excessit. Divus siquidem Julius[1] victoriarum suarum toto orbe editarum scriptorem illustratoremque municipio donare contentus extitit. Nunc vero rusticano regnum prodiga plebis humanitas erogavit. Sed ne Africanus quidem[2] in rependendis operum suorum monumentis munificentia Danos æquavit. Illic enim elucubrati voluminis merces auro simplici stetit, hic agresti sceptrum incondita versuum paucitas ministravit.

Eodem tempore Ericus, qui Svetiæ præfecturam gerebat, morbo exanimatus est. Cujus filius Haldanus, paterna procuratione functus, quum duodecim fratrum Norvagiæ oriundorum[3] crebris congressibus terreretur, nec oppressioni vindicta suppeteret, spe capessendæ opis Fridlevi, tunc Russiæ consistentis, copiam profugio petivit. Quem supplici vultu aggressus, seque ab externo hoste confractum ac contusum deplorans, tristem injuriarum querimoniam afferebat. Per quem Fridlevus accepto paternæ mortis nuncio, supplicem auxiliis prosecutus, Norvagiam armis instructus accedit. Quo tempore prædicti fratres, de-

[1] *Divus siquidem Julius*] Quis hic fuerit scriptor rerum gestarum Cæsaris, quem ille municipio donarit, nusquam me invenire potuisse equidem ingenue fateor. Hactenus Stephanius. Me vero hanc in rem inquirentem ablegavit Madvigius noster, Lingvæ Lat. in Univers. Havn. Prof., ad orationem Ciceronis pro Archia cap. 10, ubi hæc exstant: *Quid? noster hic Magnus, qui cum virtute fortunam adæquavit, nonne Theophanem Mitylenæum, scriptorem rerum suarum, in concione civitate donavit?* Nullus sane dubito, Saxonem ad hunc locum respicientem memoriæ lapsu scripsisse Cæsarem pro Pompeio.

[2] *Sed ne Africanus quidem*] Etiam in hac historia afferenda Saxo hallucinatus fuisse videtur. De Ennio quidem hæc leguntur in oratione pro Archia cap. 9: *Carus fuit Africano superiori noster Ennius, itaque etiam in sepulchro Scipionum putatur is esse constitutus e marmore* (cnfr. Valer. Maximus lib. VIII cap. 14.) Nullum vero exstat testimonium de auro huic poetæ a Scipionibus soluto.

[3] *Norvagiæ oriundorum*] Insolens locutio, qua tamen bis usus est Aurelius Victor in libello de Cæsaribus cap. III, 16: *Forte unus ortus Epiri e cohortibus, quæ Palatium obsidebant.* Cap. XXIV: *Aurelio Alexandro, Syriæ orto, Augusti potentia delata.* (S)

ficientibus a se sociis, intra insulam rapidissimo ambitam fluvio præaltum moliti vallum, terrestrem in plano munitionem extenderant; cujus receptaculo freti crebra vicinos irruptione lacesserant. Excedentes enim insula continentem extructo ponte petere consveverant, quem portæ munitionis annexum ita quodam funiculorum regimine moderari[1] solebant, ut, quasi volubili aliquo cardine circumvectus, modo trans flumen iter sterneret, modo occulto restium ductu superne retractus januæ deserviret. Fuere autem juvenes hi acres animis, robusti juventa, præstabiles habitu corporis, giganteis clari triumphis, trophæis gentium celebres, spoliis locupletes. Quorundam vero ex ipsis nomina (nam cætera vestustas abstulit,) subnotavi: Gerbiörn, Gunbiörn, Armbiörn, Stenbiörn, Esbiörn, Thorbiörn, et Biörn. Hic equum habuisse traditur præstantem corpore, præpetem velocitate, adeo ut, cæteris amnem trajicere nequeuntibus, hic solus obstrepentem indefessus vorticem superaret. Cujus aquæ lapsus tam incito[2] ac præcipiti volumine defertur, ut animalia nandi vigore defecta plerumque pessundare soleat. Ex summis enim montium cacuminibus manans, dum per clivorum prærupta saxis exceptus eliditur, in profunda vallium multiplicato aquarum strepitu cadit; verum continuo saxorum obstaculo repercussus, celeritatem impetus eadem semper æquabilitate conservat. Itaque toto alvei tractu, undis uniformiter turbidatis, spumeus ubique candor exuberat. At ubi scopulorum angustiis evolutus laxius stagnando diffunditur, ex objecta rupe insulam fingit. Præruptum hinc inde jugum eminet, variis arborum generibus frequens, quarum objectus amnem eminus pervideri non sinat. Præterea Biörnoni inusitatæ ferocitatis canis extabat, horrendæ quidem acerbitatis bellua atque humano convictui formidolosa, quæ sæpius bissenos sola viros oppresserit. Sed quoniam tradita magis quam cognita referuntur, fidem arbiter penset. Hæc siquidem, ut accepi, deliciarum quondam loco habita, Offoti gigantis[3] inter pascua tuebatur armentum.

[1] *Funiculorum regimine moderari*] Est descriptio pontis versatilis.

[2] *Incito*] Ed. 1 et Steph. *in cito*. (Mg)

[3] *Offoti gigantis*] Offotus nomina-

At juvenes latrocinio viciniam incessere soliti, magnas sæpe strages edebant. Populari penates, armenta sternere, diripere omnia, ingentem agere prædam, spoliatas rebus ædes exurere, mares passim cum fœminis obtruncare, probitatis loco curatum est. Quorum improvidam Fridlevus irruptionem excipiens, omnes ad munimentum refugos egit, occupato eximiarum virium equo, quem præceps metu sessor, maturandæ fugæ gratia, citra amnem relictum pontem secum trajicere non audebat. Deinde si quis fratrum illorum quempiam interemisset, interfecti corpus auro se repensurum edixit. Qua spe quidam regiorum pugilum incitati, nec tam avaritiæ, quam virtutis ardore correpti, convento tacite Fridlevo, operam se facinori daturos promittunt, salutem admodum devoventes, ni trunca prædonum capita retulissent. Quorum Fridlevus virtute et promissione laudata, arbitris expectare jussis, solo contentus comite noctu fluvium petit. Ne enim alienis quam propriis viribus instructior videretur, auxilium virtute præcurrere statuit. Post hæc comitem crebro contusum silice exanimavit, injecitque exangue undis corpus; cui etiam detractum sibi cultum applicuit, ejusdem exuvias mutuatus[1], ut intuito cadavere periclitationis regiæ species daretur. Jumentum quoque, quod eum vexerat, elicito de industria cruore conspersit, eodem castra repetente necis suæ fidem facturus. Deinde calcaribus subditis mediis equum vorticibus adegit, eoque, superato amne, delapsus[2], prætentum munimento vallum per subjectas aggeri scalas transcendere conabatur. At ubi superne evectus propugnacula manu complecti poterat, illato tacite pede, ædem, quam comessabundi prædones insederant, ignaris vigilibus, levi

tur inter gigantes in Edda Snorron. ed. Raskii p. 211. In narrationibus Islandorum fabulosis de Ketillo Hæng cap. 5 et de Ormo filio Storolfi (Formannasögur vol. III p. 222) et nomen Ofoti, ceu gigantis, et sedes ejus, Ofotansfjord, occurrunt.

[1] *Exuvias mutuatus*] Sicut *induviæ* ab induendo, unde *indumenta*, vestimenta, ita *exuviæ* ab exuendo dictæ, itidem vestimenta notant, quæ exuuntur. Hac significatione solens hoc vocabulum usurpat autor noster, ut lib. XIV exuvias Absolonis a muribus corrosas tradit. (S)

[2] *Delapsus*] Equo delabi h. l. est equo descendere et se in pedes sistere. Valerius Maximus lib. III cap. 3, 8: *Romana juventus equis delapsa se ipsam centuriavit.* (S)

suspensoque vestigio petit[1]. Cujus conclave nactus, sub imminente foribus testudine consistebat. Juvenes siquidem a munimenti firmitate profecta securitas ad crapulam provocabat, arbitrantes, incitatissimi lapsus fluvium inaccessum fecisse præsidium, qui nec nando trajici nec ratibus superari posse videretur. Neque enim ulla amnis pars perviam vadi copiam dabat. Tum Biörno, convivali hilaritate suffusus, egressam undis belluam per quietem sibi conspectam affirmat, quæ tristes ore flammas egerens, continenti cuncta incendio daret. Quamobrem indagandam insulæ latebram esse, nec adeo locorum habitui confidendum, ut nimia securitatis præsumptione extrema incautis pernicies afferatur. Nihil enim ita situ munitum esse, cui, si humana desit opera, simplex naturæ tutela sufficiat. Præterea summopere cavendum, ne somnii sui denunciationem tristior cladis eventus excipiat. Igitur omnes munimentis egressi totiusque insulæ ambitum curiosius speculati, reperto caballo, Fridlevum fluvialibus aquis obrutum conjectabant. Equum vero, præcipitato sessore tranasse rati, perinde ac regiæ mortis nuncium portis gratulanter excipiunt. At Biörno, nocturnarum adhuc imaginum memoria territus, excubiis utendum hortatur, quod periculi suspicionem nondum tuto deposituri viderentur. Ipse deinde capiendæ quietis gratia cubiculum petit, visionem mente altius repositam habens[2]. Inter hæc equus, quem Fridlevus ob vulgandam interitus sui fidem intercutis tantum cruoris[3] effusione resperserat, militum ejus castra maculosus irrupit. Qui illico amnem petentes, repertum servi cadaver regium existimavere corpus, quod nitida veste cultum stridulus ripæ vortex adegerat. Quorum maxime errorem converberati corporis turgor adjuvit, cum lacerata contusaque silicibus cutis informes oris notas exangui pallore confunderet. Hu-

[1] *Levi suspensoque vestigio petit*] Apulejus Metamorphos. lib. III p. 91 ed. in us. Delph. *Ad cubiculum suspenso et insono vestigio me perducit.* (S)

[2] *Visionem mente altius repositam habens*] Virgilium imitatus est Æneid. lib. I p. 26: *manet alta mente repostum.* (S)

[3] *Intercutis tantum cruoris*] *Intercus* adjective sumitur et inter carnem et cutem existens, quidquid sit, significat. Hinc *aqua intercus* pro hydrope, cujus meminit Cicero de Off. III, 24. (S)

jus rei indignatione permoti pugiles, qui Fridlevo nuper delendorum prædonum curam spoponderant, præruptum aquæ periculum accedebant, ne promissionis gloriam timidiore voti negligentia respergere viderentur. Quorum cæteri fiduciam imitati, pari cupidine fluvium petunt, ni regem ulciscerentur, extrema passuri. Quibus visis, Fridlevus pontem continenti committere properavit, receptisque pugilibus prima vigiles irruptione prosternit. Residuos quoque consequenter adortus, Biörnone excepto, ferro consumpsit. Quem impensiori curatione e vulneribus recreatum, sub sacræ obtestationis pignore, collegam adscivit, operaque ejus uti quam exitio gloriari satius duxit. Indignum quoque asserebat, tantæ fortitudinis florem prima pubertate decerptum intempestiva nimis clade consumi.

Dani vero, Fridlevum adventantem experti, cujus jampridem obitum falso didicerant nuncio, missis, qui eum arcesserent, Hiarnonem regno cedere jubent, quod ipsum precario ac perfunctorie gerere videretur. Qui tanto honore defungi non passus, spiritum pro gloria erogare quam in obscuram vulgi sortem concedere præoptavit. Quamobrem, ne regiis honoribus exutus pristinum fortunæ habitum recipere cogeretur, præsentem armis tueri constituit. Itaque dividua regio præruptis consternationis motibus agebatur. Alii siquidem ab Hiarnonis partibus stabant, alii Fridlevi titulis ob egregia Frothonis merita adstipulati sunt, hærebatque vulgi discors suffragium, his præsentium habitum, illis præteritorum memoriam venerantibus. Præponderavit tamen Frothonianæ recordationis intuitus, ejusque suavitas majorem Fridlevo favoris partem conciliavit. Plerique enim, quibus altior sensus extabat, rusticæ conditionis hominem, quanquam[1] ad insperatum rerum culmen præter generis jus solo fortunæ beneficio pervenisset, regno submovendum censebant, ne verum honoris hæredem adulterinus possessor elideret. Fridlevus vero Danorum legatos redire jubet, Hiarnonem aut regnum deponere aut acie secum confligere rogaturos. At Hiarno lucis aviditatem honori anteferre salutemque gloriæ dispendio quærere morte tristius ratus, dum bello Fridlevum excipit, in Jutiam obtritus au-

[1] Fortasse leg. *quoniam.* (Mg)

fugit; victoremque denuo reparata manu aggressus, haustis ferro sociis, fugam absque comite habuit, quam insula, vocabulum ex ejus nuncupatione sortita[1], testatur. Igitur humiliorem animo fortunam expertus, cum se gemina strage omnibus propemodum copiis exutum videret, trajecto in dolum studio, obscurato oris habitu Fridlevum accedit, ipsum quæsitis per familiaritatem insidiis necaturus. A quo susceptus, aliquamdiu servitii simulatione propositum occultabat. Siquidem decoquendi salis opificem[2] professus, inter sordidioris ministerii famulos ignobilia exequebatur officia. Cibi quoque capiendi tempore discubitu ultimus existere solebat. Præterea balneis abstinebat, ne nudato corpore crebris vulnerum vestigiis proderetur. Quo rex absolvendæ suspicionis gratia lavari compulso, ut hostem ex cicatricibus cognovit, Age, inquit, improbissime latro; qualiter in me consulturus fores, si interficiendi tui cupidum liquido comperisses? Ad hæc stupefactus Hiarno, Ex provocatione te, ait, deprehensum aggrederer, quo majore demendæ criminationis copia potireris. Quem

[1] *Insula vocabulum ex ejus nuncupatione sortita*] Jam Thomas Gheysmerus situm hujus insulæ accuratius definivit, hæc scribens (Script. rer. Dan. vol. II p. 317): *vix solus aufugit Hiarno in locum juxta Horsnees, qui Hiarnö dicitur* (cnfr. Petri Olai Chron. in Script. rer. Dan. vol. I p. 91). Adhucdum insula in sinu Hothersnesiensi dicitur insula Hiarnonis (Hiarnö) et sinus juxta hanc insulam fretum Hiarnonis (Hiarnösund, Danske Atlas vol. 4 p. 161.) Hanc insulam ita descripsit Olaus Wormius in additamentis ad Monumenta Danica p. 4: *Qui insignem tumulorum copiam et varietatem uno in loco videre gestit, insulam Hiarnö dictam adeat, et, sat scio, mirabitur. In australi ejus parte in planitie prope littus ultra viginti invenies.* Ordinem eorum et situm in tabula adjecta indicavit Wormius. Forsitan Saxo verbis *haustis ferro sociis* respexit ad famam vulgarem de exercitu Hiarnonis in hac insula tumulato; nam tumulum ipsius Hiarnonis in alio loco collocare videtur.

[2] *Decoquendi salis opificem*] Simile exemplum præbet historia Frithiofi cap. 11 (Fornaldarsögur vol. 2 p. 90, 92), qui cum regiam Hringi ignotus intrare vellet, se pallio hirsuto indutum salis coctorem venditavit. Videntur itaque haud pauci in septentrione olim in sale ex aqua marina decoquendo fuisse occupati. Initio sæculi undecimi navigia mercatoria interdum sale erant onusta (Hist. reg. Norv. vol. II p. 281), fueruntque, qui hoc mercis genere magnum quæstum facerent (Formannasögur vol. 6 p. 7.)

mox Fridlevus sententiæ suæ exemplo provocatum oppressit, tumulo cadaver obruens interfecti vocabulum referente[1].

Qui postmodum a suis, propagandæ sobolis gratia, conjugio sibi consulere monitus, cœlibem præstare vitam paterno contendebat exemplo, quod Frothoni conjugis petulantia grave probrum affixerit. Ad ultimum, perseverantissimis omnium precibus victus, per legatos aggressus est Norvagiæ regis Amundi filiam postulare. Quorum unus, Fröco nomine, fluctibus inter navigandum absumptus, inusitatum moriens prodigium dedit. Quippe ubi illum confluus undarum æstus implicuit, sanguis medio enatus gurgite ita totam ponti faciem[2] peregrino quodam rubore perfudit, ut spumeum paulo ante pelagus procellisque albidum mox puniceis fluctibus intumescens alienum a natura sua colorem induere videretur. Amundus vero, regiæ petitionis inexorabiliter vota frustratus, legatis indecentius habitis, tyrannidem Frothonis olim Norvagiæ gravius imminentem causam spernendæ legationis asseruit. Frogertha vero (filia hæc Amundi erat) non modo Fridlevi genus intuita, sed etiam factorum claritudinem venerata, convitio patrem insequi cœpit, quod generum habere sprevisset, cujus consummata nobilitas nec virtute deficeret nec sanguine claudicaret. Adjecit quoque, prodigialem illam maris faciem, undis repente in sanguinem versis, quid aliud quam Norvagicæ cladis interpretem, Danicæ vero victoriæ liquidum extitisse portentum? Quam cum Fridlevus iteratæ legationis officio postularet, perseverantia repulsam vincere cupiens, indignatus Amundus, rem a se semel negatam pertinacius flagitari, raptis ad necem legatis, improbi petitoris studio crudelius obviandum curavit. Cujus injuriæ Fridlevus famam expertus, Haldano ac Biörnone adscitis, Norvagiam navigatione complectitur.

[1] *Tumulo interfecti vocabulum referente*] Hvidtfeldius (Hist. Dan. vol. I p. 11) et insulam et tumulum Hiarnonis cognovisse videtur, hæc afferens: Aff hannem skal være neffnet Hiarnöe og Hiarnnehöie. Suhmius quoque memorat tumulum Hiarnonis in continente Jutiæ, et quidem in Vendilia situm (Critisk Historie vol. 3 p. 123.)

[2] *Ponti faciem*] Apposite Gellius Lib. XIII cap. 28: *Montis et coeli et maris facies, si tempestive dicatur, probe dicitur.* (S)

Contra Amundus, patrio instructus præsidio, obviam exerit classem. Fröcasund[1] appellant sinum, in quem classis utraque coierat. Ubi Fridlevus, noctu speculandi gratia castris egressus, cum inusitatum quendam icti aëris sonum cominus percepisset, fixo gradu suspiciens, trium olorum superne clangentium[2] hoc aure carmen excepit:

Dum mare verrit Hythin rabidosque intersecat æstus[3],
Auro verna bibit et lactea pocla ligurit.
Optima conditio servi, cui rege creatus[4]
Obsequitur, temere mutatis sortibus, hæres[5].

Denique post ipsas alitum voces lapsum ab alto cingulum literas carminis interpretes præferebat. Regis quippe Thialamarchiæ[6] filium[7], pueriliter obludentem, gigas Hythin nomine, usitatum

[1] *Fröcasund*] Autor narrationis fortasse cogitavit de Frekeyarsund in tractu Merensi (vid. Schiönning Norske Historie vol. 1 p. 197.)

[2] *Olorum superne clangentium*] Recte dixit *olores clangentes;* clangor enim proprie olorum et anserum est. (S) Vid. not. uber.

[3] *Dum mare verrit Hythin rabidosque intersecat æstus*] Formulæ loquendi poetis usitatæ. Virgilius Æneid. lib. VIII, 613: *Et circum argento clari delphines in orbem Aequora verrebant caudis æstumque secabant.* (S)

[4] *Rege creatus*] Id est, rege natus; ita Virgilius in Æneid. lib. 10, 517: *Salmone creatos quatuor juvenes.*

[5] *Temere mutatis sortibus, hæres*] Sensus versiculi hic est: Dum Hythin per maria navigat, verna ejus luxuriose vivit et primas partes sustinet, quippe cui filius regis regnique hæres servire coactus sit.

[6] *Thialamarchiæ*] Autor narrationis haud dubie intellexit tractum Norvegiæ ab Islandis Thelamörk dictum, nunc Tellemark.

[7] *Filium*] Videtur hic legendum esse *filiam*. Nam post paulo dicitur Fridlevus Hythini filiam, quam monstro exemerat, Haldano, regi Sveciæ, impetrasse, sed confusis nominibus regis et gigantis. Nam hic gigantem, illic regem Hythinum nominat. Nisi forte alia sit historia puelli liberati, quæ hic narratur, alia vero puellæ exemptæ, ad quam illic respicitur, nusquam narrata. Hactenus Stephanius, qui nexum narrationis haud intellexisse videtur. Primum lectio *filium* satis defenditur et præcedentibus, ubi sermo est de filio regis indignam sortem patiente, et sequentibus, in quibus mentio fit adolescentis captivi remigis operam exercere coacti. Deinde in versiculo supra allato describitur Hythin trans maria navigans; jam vero nusquam in traditionibus borealibus sistuntur gigantes ut nautæ, unde sequitur, Hythinum non gigan-

mortalium habitum mutuatus, abduxerat, eoque usus remige, cymba in proximum littus trajecta, Fridlevum, tunc forte speculationis officio fungentem, navigio præteribat. Quem rex captivi adolescentis opera uti non passus, præda raptorem exuere gestiebat. Adversum quem adolescens primum acriori invectionis genere utendum esse præmonuit, facilius oppugnandum promittens, dum ante cynico[1] fuisset carmine lacessitus. Tum Fridlevus sic orsus:

Cum sis gigas tricorpor[2] invictissimus,
Tuoque cœlum pœne exæques[3] vertice,
Cur fœmen hoc ridendus ensis obligat?
Latusque grande curta cingit framea?
Quid forte pectus ense munis debili,
Habitusque corporalis instar negligis[4],

tem sed regem intelligi posse, quod etiam cum eis, quæ infra de filia Hythini afferuntur, optime convenit. Verba, quæ sola hic difficultatem movent, sunt ea, quæ mox sequuntur, *Gigas Hythin nomine;* sed haud dubie hæc verba librarii cujusdam oscitantia loco suo in linea præcedenti fuere mota. Post verba scilicet *Regis quippe Thialamarchiæ* lector attentus desiderabit nomen, ut certior fiat, num in versiculo præcedenti ejusdem regis facta fuerit mentio; si igitur verba *Hythin nomine* post nomen *Thialamarchiæ* immediate ponuntur, perspicuitati hujus loci egregie consulitur.

[1] *Cynico*] Stephanius ex conjectura legit *cygnico.* Sed *carmen cynicum* nihil aliud est quam carmen mordax, quod antea acrius invectionis genus dixerat. Sensus igitur loci hic est: Adolescens monuit Fridlevum de conviliis adversus gigantem haud omittendis, promittens fore, ut facilius oppugnaretur, si prius dictis mordacibus fuisset lacessitus.

[2] *Gigas tricorpor*] Incertum est, utrum autor hic monstrum intellexerit tricorporeum, ceu alterum Geryonem, de quo Virgilius Æneid. VI, 289: *et forma tricorporis umbræ,* an modo immensam corporis staturam indicaverit. In carmine Eddico Hymisquida Str. VII commemoratur fœmina gigantea capitibus nonaginta instructa.

[3] *Exæques*] Stephanius ex conjectura posuit *adæques.*

[4] *Habitusque corporalis instar negligis*] *Instar* hic non adverbialiter, sed substantive positum, quomodo et infra Lib. VII in narratione de Hagbartho: *Si propinquæ mortis instar alicujus imagine spectaculi pervidisset.* Ita usurpavit Valerius Maximus Lib. IV cap. 1, 1: *Ædes excelsiore loco positæ instar arcis ha-*

Sicæ brevis parvo fretus gestamine?
Jamjam tuum frustrabor audax impetum,
Ferro retuso[1] *molientem prælia.*
Meticulosa cum sis ipse bellua,
Molesque digno destituta robore,
Umbræ fugacis more præceps tolleris,
Spectabili claroque nactus corpore
Imbelle pectus et pavore lubricum,
Membrisque summe dissidentem spiritum.
Ex hoc tuæ compago nutat fabricæ,
Cum forma felix strage mentis claudicet,
Suisque sit natura discors partibus.
Te laudis ex hoc munus omne deseret,
Nec fortium clarus loco censeberis,
Obscura computandus inter agmina.

Quo dicto, gigantem pede manuque curtatum, liberato captivo, coegit in fugam. Cujus consequenter promontorium petens, egestam antro pecuniam asportavit. Quibus spoliis ovans ereptique adolescentis in trajiciendo mari navigatione usus, hoc alacri carmen voce subtexuit:

Sanguine suffusos enses ferrumque cruore
Puniceum rapidi versavimus in nece monstri,
Dum te, Norvagicæ cladis moderator Anunde[2],
Excipit alta quies; quem cum sine lumine mentis
Nox ignara premat, virtus dilapsa fefellit.
At nos defunctum membris opibusque gigantem

bere videbantur. Justinus lib. XVIII, cap. V: *Ex frequentia hominum velut instar civitatis effectum est.* Unde illa *loquendi instar,* hoc est, ad similitudinem, ad exemplum. (S) Sensus loci hic est: Cur molem corporis giganteam ipse negligere illique diffidere videris, dum te telis pusillorum hominum accingis?

[1] *Ferro retuso*] Id est, obtuso. Gigantes sistuntur quidem tanquam incantatores, sed nihilo tamen secius ut stupidi et inprimis omnium artium humanarum ignari describuntur.

[2] *Amunde*] Ed. pr. h. l. et in sequentibus habet *Anunde,* nos vero, Stephanium secuti, constantiam in eodem nomine scribendo tanto magis servare voluimus, cum Gheysmerus habeat *Asmundus,* translator autem Saxonicus *Amundus.*

Contudimus, vastique chaos penetravimus antri.
Illic congestum raptu violavimus aurum.
Et jam fluctivagum tonsis everrimus æquor[1],
Confertamque ratem spoliis ad littus ovantes
Remigio reduces agimus; percurrimus undas
Permensore maris carabo; sulcemus alacres
Hoc pelagus, ne nos hosti lux obvia prodat.
Ergo leves totoque manus conamine nisi
Rimemur mare, castra prius classemque petentes,
Quam roseum liquidis Titan caput exerat undis,
Ut, cum rem rumor vulgaverit, atque Frögertha
Noverit egregio partam conamine prædam,
Blandior in nostrum moveat præcordia votum.

Die postera Fridlevo adversus Amundum magno copiarum concursu cruentum incidit bellum, quod partim terrestri, partim maritimo certamine gerebatur. Nam et in campis acies explicabantur et classi nihilominus bellator incesserat. Cumque res plurimo sanguinis impendio gereretur, Biörno demum, inclinata suorum acie, solutum nexibus molossum concitavit in hostem, quam ferro obtinere non poterat, canino morsu victoriam adepturus. Quæ res adversariis probrosam peperit stragem, cum fortium phalanx mordicus lacessita profugeret. Quorum fuga tristior an turpior fuerit, nescias. Erubescendus siquidem Normannorum exercitus erat, quem hostis opem a bellua mutuatus obtrivit. Nec fraudi Fridlevo fuit labentem militum virtutem canino reparare præsidio. Occidit hoc bello Amundus. Cujus assecla Ano, cognomento sagittarius[2], Fridlevum ad secum dimi-

[1] *Tonsis everrimus æquor*] *Tonsis*, id est, remis. Ita Lucretius Lib. 2, 554: *Antennas, proram, malos tonsasque natantes.* Lucanus Lib. III Pharsaliæ: *impulsæ tonsis tremuere carinæ.*

[2] *Ano sagittarius*] Editio princeps habet quidem *Avo*, sed nostram lectionem tuentur Gheysmerus (Script. rer. Dan. vol II p. 317), Saxonis translator Saxonicus et Crantzius (Dan. lib. I p. 22.) Accedit, quod inter Islandos viguit fama de Ano quodam sagittario (An Bogsveiger, Landnama p. 145, 185, Vatnsdælasaga cap. 1) cujus historiam satis fabulosam in membranis ad sæculum decimum quartum pertinentibus habemus descriptam (Fornaldarsögur vol. II.) Plurima, quæ in illo leguntur

candum hortatus, a Biörnone, sequioris ordinis viro[1], regem cum plebejo congredi prohibente, lacessitur. Cumque Biörno, sinuato arcu, nervo sagittam aptaret, subito emissum ab Anone spiculum chordæ[2] summa transfixit[3]. Cujus altera mox sagitta comes mediis digitorum condylis impacta successit[4]. His tertia superveniens in applicatam nervo sagittam incidit. Ano quippe, promptissima sagittandi opera eminus utens, de industria gestamen tantum hostis offenderat, ut, idem in ipsum sibi licere de-

libello, a Saxone quidem omnino discedunt, sed tamen conveniunt et nomen viri et cognomen et patria, scilicet Norvegia, et mira sagittandi peritia et pugna cum Biornone quodam bis inita, sed exitu quidem diverso.

[1] *Sequioris ordinis viro*] Sic omnino legendum arbitror pro eo, quod priores repræsentarunt editiones, *sequestris ordinis viro.* Quis etenim, quæso te, vir *sequestris* est *ordinis.* Forte dicas, eundem esse ac sequestrem et arbitrum. Si id statuas, toto aberras coelo. Nam Biörno nequaquam se tanquam sequestrem aut arbitrum interposuit, ut Fridlevum et Anonem in gratiam reduceret, vel de jure provocationis cognosceret. Nonnullis heic placuit reponere *equestris ordinis viro.* Sed et illi falluntur; Biörno enim non fuit vir equestris dignitatis, cujus usum nulla tunc temporis apud nostros consvetudinum frequentabat auctoritas, verum potius Fridlevi assecla et commilito. Mihi vero vir *ordinis sequioris* pro obscuriore loco nato et vilioris sortis ac conditionis homine rectius dici videtur. Et convenit prorsus Biörnonis monitum, ne rex cum plebeio congrederetur, cum illo Starcateri, quod mox eodem hoc libro adducit Saxo, *regibus non nisi in compares arma congruere.* Eodem modo Hunnorum rex respondit Westmaro se ad pugnam provocanti; vid. supr. p. 186. (S)

[2] *Chordæ*] Ita recte omnino posuit Stephanius pro *cordis*, quam lectionem manifesto errore habet Ed. pr.

[3] *Chordæ summa transfixit*] Hoc est, supremam nervi, quo arcus tenditur, partem transfixit. Sic ipse Saxo infra Lib. VIII: *Emisso per chordam spiculo trajicit* (S)

[4] *Altera mox sagitta comes mediis digitorum condylis impacta successit*] Ex conjectura Stephanius posuit *condylis* pro *conclusis*, quæ lectio editionis principis sensum loci turbat. Condyli sunt articuli eminentes in manu in pugnum contracta. Sententia autoris hæc esse videtur: altera Anonis sagitta pugnum, quo Biörno arcum tenuit, medium rasit. Crantzius sententiam ita expressit (Daniæ lib. I p. 22.) *Alteram deinde jaciens digitorum intercapedinem transivit.*

monstrans, pugilem a proposito revocaret. Biörno vero, nihil ob hoc animi minuens, spreto corporis periculo, constanti mente et vultu discrimen iniit, ita ut nec Anonis quicquam ingenio deferre neque ex consveta aliquid fortitudine deponere videretur. Itaque nulla ex parte proposito deturbatus, intrepidus duello se credidit. Quo cum uterque saucius excessisset, aliud item apud Addarnes[1] mutua laudis æmulatione gesserunt.

Interfecto Amundo, Fridlevus, acerrimo hoste liberatus summumque et securum otium nactus, ferocissimum ingenium suum voluptati cedere coegit, trajectoque in Venerem studio, classem instaurat, negatas olim nuptias petiturus. Denique navigationem ingressus, quum, defecta ventis classe, vicos alimenta petiturus irrumperet, a Grubbo quodam hospitaliter habitus, tandemque filiæ ejus connubio potitus, Olavum vocabulo filium procreavit. Interjecto quoque tempore Frögertham adeptus, dum patriam parum prospera navigatione repeteret, ignotæ insulæ littoribus appulsus, thesaurum humi conclusum effodere custodemque ejus draconem, vitandi veneni gratia, bovino tergore tectus appetere cujusdam per quietem conspecti monitu perdocetur, intentumque scuto corium venenatis dentium morsibus objectare præcipitur. Igitur experiendæ visionis causa anguem undis emergentem adortus, diu in squameum latus irrita tela conjecit; quippe spiculorum impulsum crustrata corporis durities frustrabatur. Ipse vero coluber, crebras admodum spiras agitans, orbiculato caudæ flexu tactas obiter arbores stirpitus evertebat. Cæterum, crebro corporis tractu cavata ad solidum humo[2], præruptum hinc inde latus effecerat, ut quibusdam in locis adversos colles media valle sequestrari conspicimus. Igitur Fridle-

[1] *Addarnes*] Sic Ed. pr.; Stephanius legit *Abdarnes*, nescio cur. Fortasse intelligitur Agdarnæs, promontorium ad introitum sinus Nidrosiensis situm, cujus jam mentio fit in historia Haraldi Pulchricomi (vid. Snorro Hist. reg. Norv. I p. 116, Schiönning Norske Hist. vol. I p. 197.)

[2] *Crebro corporis tractu cavata ad solidum humo*] Sensus loci hic est: Angvis crebris caudæ motibus ita humum excavaverat, ut cubile ejus exhiberet imaginem vallis colles adversos sejungentis.

vus, invicta belluæ suprema considerans, ima gladio tentat, perfossaque inguinis parte saniem palpitantis elicuit. Qua extincta, pecuniam hypogæo erutam[1] navigiis deportandam curavit.

Evoluto anno, Biörnonem atque Anonem, sæpius ex provocatione congressos, maxima cura in gratiam reduxit amicitiisque odia mutare compulit; quibus etiam filium Olavum, tres annos natum, nutricandum concessit. Pellicem vero Juritham, eandemque Olavi matrem, recepto in commilitium Anoni matrimonio copulavit, æquiori animo repudium laturam existimans, si tanto pugile maritata pro regio strenuum sortiretur amplexum.

Mos erat antiquis super futuris liberorum eventibus Parcarum oracula consultare[2]. Quo ritu Fridlevus Olavi filii fortunam exploraturus, nuncupatis solenniter votis, deorum ædes precabundus accedit, ubi, introspecto sacello, ternas sedes totidem nymphis occupari cognoscit. Quarum prima, indulgentioris animi, liberalem puero formam uberemque humani favoris copiam erogabat. Eidem secunda beneficii loco liberalitatis excellentiam condonavit. Tertia vero, protervioris ingenii invidentiorisque studii fœmina, sororum indulgentiorem aspernata consensum ideoque earum donis officere cupiens, futuris pueri moribus parsimoniæ crimen affixit. Ita aliarum beneficiis tristioris fortunæ veneno corruptis, accidit, ut Olavo[3] pro gemina munerum ratione permixta liberalitati parcitas tribueret cognomentum. Quo evenit, ut prioris indulgentiæ svavitatem inserta beneficio nota confunderet.

Cumque regressus Norvagia Fridlevus[4] iter per Svetiam haberet, ultro legati partibus assumptis, cœlibi adhuc Haldano Hythini filiam, quam monstro quondam exemerat, impetravit. Interea conjunx ejus Frogertha Frothonem enixa est, ab eximia

[1] *Pecuniam hypogæo érutam*] Hypogæum locum quemcunque subterraneum; antrum sive speluncam, significat. (S)

[2] *Mos erat ... Parcarum oracula consultare*] Vid. not. uber.

[3] *Olavo*] De illo Olavo sive Olone, cujus mentionem facit Snorro (Ynglingasaga cap. 29), plura deinceps in annotationibus ad librum Saxonis octavum afferenda erunt.

[4] *Regressus Norvagia Fridlevus*] Crisin narrationis de Fridlevo vid. in not. uber.

mutuautem largitate cognomen. Itaque Frotho ob avitæ felicitatis memoriam, quam suo nomine referebat, ab incunabulis primisque infantiæ rudimentis adeo cunctis carus evasit, ut ne humi quidem incedere aut consistere toleratus, sinu jugiter atque osculis foveretur. Ita non uni modo pædagogo addictus, sed quasi communis omnium alumnus extabat. Defuncto vero patre, cum duodecimum ætatis annum ageret, Saxoniæ regulos, Svertingum et Hanevum, imperium detrectantes ac palam rebellare connisos, acie superavit, devictisque gentibus servitutis nomine pendendi pro capite nummi mulctam inflixit. Adeo namque liberalis extitit, ut recenti largitatis consvetudine prisca militiæ stipendia duplicaret. Neque enim se tyrannorum more communibus vitiorum illecebris objiciebat, sed quicquid honestati proximum pervidebat, ardenter appetere, opes in propatulo habere, cæteros largiendo præcurrere, omnes humanitatis officiis antevenire et, quod difficillimum est, virtute invidiam vincere contendebat[1]. Cujus rei gratia brevi tantam apud omnes claritatem contraxit, ut adolescentulus non modo fama majorum titulos exæquaret, sed etiam vetustissima regum monumenta transcenderet.

Iisdem temporibus Starcatherus quidam, Storverki filius[2], periclitatis naufragio sociis, solus vi aut fortuna delapsus, ob incredibilem corporis animique præstantiam hospes a Frothone colligitur. Cujus cum aliquamdiu contubernalem egisset, indies cultius habitus, tandem specioso donatus navigio, maritimas excubias procurando piraticum munus agitare præcipitur. Siquidem excellentius humano habitu corpus a natura sortitus, ita id animi magnitudine æquabat, ut nulli mortalium virtute cedere putare-

[1] *Virtute invidiam vincere contendebat*] Sallustius, quem in toto hoc loco noster imitatus esse videtur, in histor. belli Iugurthini cap. 10 hæc habet: *Postremo, quod difficillimum inter mortales est, gloria invidiam vicisti.* (S)

[2] *Storverki filius*] Nomen *Storverk* significat Danice *magnum opus;* est igitur nomen ominosum; occurrit inter nomina Jotûnorum sive Gigantum in Edda Snorronis pag. 209 ed. Raskii. In historia Göthrici regis dicitur filius Starcatheri gigantis, pater vero alius Starcatheri.

tur. Cujus tam late patens claritas fuit, ut adhuc quoque celeberrima factorum ejus ac nominis opinio perseveret. Neque enim solum apud nostros egregiis operum titulis coruscabat, verum etiam apud omnes Sveonum Saxonumque provincias speciosissima sibi monumenta pepererat. Hunc in ea regione, quæ Svetiam ab oriente complectitur[1], quamque nunc Estonum aliarumque gentium numerosa barbaries latis sedibus tenet, originem duxisse, memoriæ proditum constat. Fabulosa autem et vulgaris opinio[2] quædam super ipsius ortu rationi inconsentanea atque a veri fide penitus aliena confinxit. Tradunt enim quidam, quod a gigantibus editus monstruosi generis habitum inusitata manuum numerositate prodiderit, asseruntque, Thor deum quatuor ex his, affluentis naturæ vitio procreatas, elisis nervorum compagibus avulsisse, atque ab integritate corporis prodigiales digitorum eruisse complexus, ita ut, duabus tantum relictis, corpus, quod ante in giganteæ granditatis statum effluxerat ejusque formam informi membrorum multitudine repræsentabat, postmodum meliore castigatum simulacro brevitatis humanæ modulo caperetur.

Olim enim quidam magicæ artis imbuti, Thor videlicet et Othinus aliique complures miranda præstigiorum machinatione callentes, obtentis simplicium animis, divinitatis sibi fastigium arrogare cœperunt. Quippe Norvagiam, Svetiam ac Daniam, vanissimæ credulitatis laqueis circumventas, ad cultus sibi pendendi studium concitantes, præcipuo ludificationis suæ contagio resperserunt. Adeo namque fallaciæ eorum effectus percrebuit, ut in ipsis cæteri quandam numinum potentiam venerantes, eosque deos vel deorum complices autumantes, veneficiorum auctoribus solennia vota dependerent, et errori sacrilego respectum sacris debitum exhiberent. Quo evenit, ut legitima feriarum series

[1] *In ea regione, quæ Svetiam ab oriente complectitur*] Regionem intelligit noster, quam Snorro in initio historiæ Norvagicæ vocat Sveciam magnam sive frigidam, terram scilicet mythicam gigantum sive Jotunheim (vid. not. uber.)

[2] *Fabulosa et vulgaris opinio*] Quæ hic noster ad fabulam vulgarem refert, eadem sunt, quæ leguntur in Hervararsaga p. 4-6, et in historia Göthrici regis cap. 7 (Fornaldarsögur vol. 3 p. 32 sequ.) Vid. not. ub.

apud nos eorundem nominibus censeatur, cum ipsis Latinorum veteres sive a deorum suorum vocabulis sive a septeno planetarum numero nuncupationem singulatim adaptasse noscantur. Eos tamen, qui a nostris colebantur, non esse, quos Romanorum vetustissimi Jovem Mercuriumque dixere, vel quibus Græcia Latiumque plenum superstitionis obsequium exsolverunt, ex ipsa liquido feriarum appellatione colligitur. Ea enim, quæ apud nostros Thor vel Othini dies dicitur, apud illos Jovis vel Mercurii feria nuncupatur. Si ergo Thor Jovem, Othinum Mercurium, juxta designatæ interpretationis distinctionem accipimus, manente nostrorum assertione, Jovem Mercurii filium extitisse convincitur, apud quos Thor Othino genitus vulgari sententia perhibetur. Cum ergo Latini contrario opinionis tenore Mercurium Jove editum asseverent, restat, ut, constante eorum affirmatione, Thor alium quam Jovem, Othinum quoque Mercurio sentiamus extitisse diversum. Sunt qui dicant, deos, quos nostri coluere, cum iis, quos Græcia vel Latium celebrabat, solum participasse vocabulum, sed istos tanquam majestate suppares[1] ab illis cultum cum nomine mutuatos fuisse. Et hæc super Danicæ vetustatis numinibus disseruisse sufficiat. Quæ ideo paulisper a me in commune deducta sunt, ut legentibus liquidum fiat, quibus patria nostra ritibus pagana superstitione paruerit. Nunc propositi diverticulum repetam[2].

[1] *Tanquam majestate suppares*] *Suppares*, i. e., haud omnino pares. Sensus loci obscurioris hic esse videtur. Sententiam tangit eorum, qui dixerint, numina, quæ venerata est antiquitas borealis, modo nomen deorum cum diis Græcorum Romanorumque commune habuisse, sed dignitate inferiores nomen deorum a diis Romanorum mutuatos esse, et cum nomine hoc quoque, ut veluti isti dii certis septimanæ diebus nomina darent.

[2] *Olim enim quidam magicæ artis imbuti ... Nunc propositi diverticulum repetam*] Jam semel et iterum noster in historiis Haddingi et Hotheri enarrandis deorum, quos prisca coluit superstitio, mentionem fecerat. Nunc ad eos cursu narrationis ductus revertitur, sed aliquo tamen discrimine. Antea mythos de rebus deorum in Valhalla gestis ceu veras historias ad regulos Daniæ trahere, atque ita annalibus gentis suæ inserere studuerat, nunc vero attingit

Tradunt veteres, Starcatherum[1], cujus supra memini, in Wicari, Norvagiensium regis, jugulo deorum favori facinorum suorum principia dedicasse; cujus rei tenor tali quorundam assertione contexitur. Volens quondam Othinus Wicarum funesto interire supplicio, cum id aperte exequi nollet, Starcatherum, inusitata prius granditate conspicuum, non solum animi fortitudine, sed etiam condendorum carminum peritia illustravit, quo promptiore ejus opera ad peragendum regis exitium uteretur. Hanc quippe eum dignationi suæ gratiam relaturum sperabat. Quem etiam ob hoc ternis ætatis humanæ curriculis donavit, ut in his totidem execrabilium operum auctor evaderet. Adeo illi consequente flagitio vitæ tempora proroganda constituit. Qui mox Wicarum adiens inque ejus aliquamdiu contubernio deversatus, insidias obsequio texit. Tandem piraticum cum eo opus ingreditur. Cumque quodam in loco diutina tempestatum sævitia vexarentur, ita ventis navigationem frustrantibus, ut majorem anni partem quieti tribuerent, deos humano sanguine propitiandos duxerunt. Itaque conjectis in urnam sortibus, regiæ necis victimam deposci contigit. Tunc Starcatherus facto ex viminibus la-

narrationem, in qua interventus quidam deorum qua talium occurrit. Hinc igitur occasionem capit quædam disserendi de idolis, quæ venerata est antiquitas borealis. Hæc autem idola Saxo non aliter, ut supra monuimus, sibi fingere potuit, quam ut homines magicis artibus pollentes, vel a civibus vel a posteris in numerum Deorum relatos. Hoc itaque de natura Deorum monuisse satis habuit. Sed cum antea modo de istis diis tanquam incantatoribus fuisset locutus, consentaneum porro erat, quædam nunc afferre de cultu eorum in terris borealibus recepto, cujus religionis luculenta testimonia inprimis deprehendere sibi visus est in nominibus feriarum, quas sive a planetis sive a diis olim fuisse denominatas, litteræ Romanæ abunde docuerunt. Ne vero quis existimaret, Deos boreales plane eosdem fuisse ac Deos Græcorum Romanorumque, noster jure suo observat, Odinum tanquam patrem Thori sive Jovis diversum esse a Mercurio, filio Jovis. Plura de appellatione feriarum vid. in not. uber.

[1] *Tradunt veteres Starcatherum*] Quæ hic Saxo de primo Starcatheri facinore ex traditione refert vetusta, bene conspirant cum prolixiore de eadem re narratione, quæ in initio historiæ Göthrici regis legitur, Fornaldarsögur Nordrlanda vol. III p. 15-37. Vid. not. uber.

queo regem implicuit, poenæ speciem duntaxat exiguo temporis momento daturum. Sed nodi rigor, suum jus exequens, supremum pendentis halitum rapuit. Cui Starcatherus adhuc palpitanti ferro spiritus reliquias evulsit, cumque remedium afferre deberet, perfidiam detexit. Neque enim illa mihi recensenda videtur opinio, quæ viminum mollitiem, subitis solidatam complexibus, ferrei morem laquei peregisse commemorat. Deinde, capto Wicari navigio, Bemonum quendam, cunctis Daniæ piratis virtute præstantem, maritimum prædonem gesturus accedit[1]. Bemoni namque collega, Fraccus nomine, piratici laboris tædio nuper se ejus societati, interposita pecuniæ pactione, subduxerat. Tantam autem Starcatherus ac Bemonus servandæ sobrietatis curam habebant, ut nunquam ebriosa sibi potione indulsisse dicantur, ne præcipuum fortitudinis vinculum, continentia, luxuriæ viribus elideretur. Cum ergo, profligatis late provinciis, ardore quoque tyrannico Rusciam invasissent, incolæ, parum mœnibus armisue confisi, prohibendis hostium incessibus inusitati acuminis clavos objicere cœperunt, ut, quorum reprimere nequirent impetum, morarentur excursum, taciteque plantas humus elideret, quibus palam acies resistere trepidasset. Sed ne id quidem impedimenti genus arcendis hostibus efficax fuit. Neque enim Danis ad eludendam Ruthenorum operam calliditas defuit. Continuo namque lignea pedibus tegmina submittentes, subjectos plantis aculeos innocuis pressere vestigiis. Est autem ferrum hoc quatuor dispertitum stilis, iisdemque taliter constitutis, ut, in quamcunque illud partem casu se ejiciat, trium incunctanter pedum æqualitate subsistat. Tum saltus invios ac nemorum densissima

[1] *Bemonum quendam accedit*] Narratio Islandica jam citata nil habet de expeditione Starcatheri in Russiam, sed duce carmine Vikarsbalkr heroem a Norvegia profugum Upsaliam abiisse tradit (l. cit p. 36.) Commemoratur autem expeditio adversus Ruthenos in ultimo Starcatheri carmine in libro VIII afferendo. Bemonus est nomen Islandis ignotum. Thomas Gheysmer (Script. rer. Dan. vol. II p. 318) et translator Teutonicus legunt *Benionem,* quod quidem nomen convenit Islandico Beinir (Orvarodds-Saga cap. 14, Fornald. Sög. vol. II p. 220) sed lectionem editionis principis tuetur Crantzius Dan. lib. I p. 23.

quæque penetrantes, Ruthenorum principem Floccum[1] montanis, quibus irrepserat, latebris ejecere. Quo in loco tanto prædæ potiti sunt, ut ne unus quidem extaret, qui non auro argentoque onustus classem repeteret.

Mortuo autem Bemono Starcatherus ab athletis Biarmensibus[2] ob virtutem adscitus, cum plurima apud eos memoratu digna edidisset facinora, Sveonum fines ingreditur. Ubi cum filiis Frö septennio feriatus[3], ab his tandem ad Haconem Daniæ tyrannum[4] se contulit, quod apud Upsalam sacrificiorum tempore constitutus effœminatos corporum motus scenicosque mimorum plausus ac mollia nolarum crepitacula[5] fastidiret. Unde patet,

[1] *Floccum*] Historia fabulosa Halfdani, Eisteini filii, commemorat Flokum, regem Finnicum et pro more gentis incantatorem, in prælio quodam in Russia occisum (Fornald. sög. vol. III p. 540, 548-549.)

[2] *Athletis Biarmensibus*] Athletæ Biarmenses in genuinis Islandorum monumentis nusquam occurrunt, sed fama erat vulgaris, Biarmelandiam incantatoribus esse refertam. Suspicor itaque, narrationem de rebus a Starcathero in Biarmelandia gestis tam fuisse fabulosam, ut illam Saxo annalibus suis inserere detrectaverit.

[3] *Cum filiis Frö septennio feriatus*] Frö idem est ac Freir, qui teste Snorrone etiam Yngve dictus est, unde reges Upsalienses, ab Yngvefreir stemma deducentes, Ynglingar appellati sunt (Ynglingasaga cap. 12.) Hoc nomen gentilitium filios Frö appellando expressisse videtur.

[4] *Ad Haconem Daniæ tyrannum*] Hæc repugnare videntur iis, quæ Saxo supra p. 273 de Starcathero in contubernium Frothonis recepto narraverat. Fieri quidem potest, ut diversos autores secutus diversas attulerit traditiones; sed liberatur omnino a culpa hujus incuriæ sat magnæ, si statuimus eum tyrannum intellexisse præfectum, quemadmodum supra lib. III p. 135 præfecturam Jutiæ tyrannidem vocaverat. Ita locus de Hacone melius cohæret non modo cum præcedentibus, sed etiam cum sequentibus, ubi victoriæ ab orientalibus reportatæ ad splendorem imperii Frothonis referri videntur. In carminibus quidem Starcatheri Haco bis rex nuncupatur, fortasse tanquam rex marinus.

[5] *Mollia nolarum crepitacula*] Hæc fortasse desumta sunt ex carmine Vikarsbalkr, cujus fragmentum in historia Göthrici regis servatum (Fornald. Sög. vol. III p. 36-37) describit, quomodo Starcatherus ceu horridus et incultus irrisus fuerit ab athletis Upsaliensibus, et hoc rursus cohæret cum iis, quæ in limine hujus narrationis tradiderat noster de Starcathero in aula Frothonis indies cultius habito.

quam remotum a lascivia animum habuerit, qui ne ejus quidem spectator esse sustinuit. Adeo virtus luxui resistit. Itaque cum Hacone classem in Hiberniam extulit, ne vel ultima rerum humanarum imperia Danicis armis intacta consisterent. Ea tempestate rex insulæ Hugletus extabat[1]. Qui cum frequens opibus ærarium haberet, adeo tamen avaritiæ obnoxius extitit, ut, datis aliquando calceis, quos studiosi manus commendasset opificis, ligamenta detraheret, submotisque loco suo corrigiis donum ad injuriam transferret. Cujus rei deformitate tantum muneri criminis afferebat, ut odium pro gratia percipere videretur. Itaque neminem ex honestis liberalitate prosequi solitus, circa mimos ac joculatores munificentiæ studiis uti consvevit. Oportebat namque, ut turpis turpibus commercia familiaritatis impenderet, et vitiorum tabo obsitus culpæ socios blandimentorum lenocinio demulceret. Fuere tamen ei spectatæ virtutis proceres, Gegathus et Suibdavus, qui inter effœminatorum consortia, veluti gemmæ stercoribus insitæ, conspisuo militarium operum fulgore pollebant. Itaque soli regiarum opum defensores extabant. Igitur prœlio inter Hugletum et Haconem cœpto, mimorum greges, quibus instabilitatem corporum levitas peperit animorum, trepidis aciem solvere decursibus, tantaque regis beneficia sola fugæ deformitate pensarunt. Tunc Gegathus et Suibdavus, soli tot hostium millibus objecti, incredibili bellum virtute gesserunt, ut non duorum modo militum, sed universi agminis partes agere viderentur. Sed et Gegathus Haconem sibi pertinacius imminentem tanto pectoris vulnere affecit, ut jecinoris suprema detergeret. Illic Starcatherus, dum ferro Gegathum petit, acerbissimum capite vulnus excepit; unde postmodum in quodam carmine, non alias tristiorem sibi plagam incidisse, perhibuit, quod, licet discissi capitis partes exteriore pellis ambitu necterentur, latens tamen in vulnere livor clausum putredinis contagium occultabat. Victo occisoque Hugleto, sed et Hiberniensibus in fugam actis, Starcatherus, quoscunque ex histrionibus captioni casus obtulit, cædendos virgis[2]

[1] *Rex insulæ Hugletus extabat*] Hæc omnia in historia regum Norvegicorum vol. I p. 30, Ynglingasagæ cap. 25, referuntur ad Hugloikum regem Sveciæ; vid. not. uber.

[2] *Cædendos virgis*] *Virgis* Stepha-

curavit, satius ratus in scurrarum agmen cuticulæ damno ridiculum dictare supplicium, quam pœna capitis funestum imperare discrimen. Ita jocularis ministerii sordidæque conditionis catervam probroso animadversionis genere insecutus, obscœno verberum ludibrio mulctare contentus extitit. Tum Dani apud urbem Dufflinam regias opes ærario egestas publico raptu convelli jusserunt. Tantæ siquidem magnitudinis pecunia reperta fuerat, ut minor partitionis cura cunctis existeret.

Post hæc Starcatherus ad inhibendam Orientalium defectionem[1] una cum Wino, Sclavorum principe[2], delegatur. Qui simul adversum Curetum, Semborum, Sangalorum, omniumque postremo Orientalium exercitus prœliati, claras late victorias edidere. Eximiæ opinionis gladiator, nomine Wisinnus[3], apud Russiam rupem, quæ Anafial dicitur, sede et mansione complexus, vicinas longinquasque provincias omni injuriæ genere vexavit. Hic omnem telorum aciem ad hebetudinis habitum solo conspectu redigere solebat. Quamobrem tantam viribus ejus audaciam peperit exclusus vulnerum metus, ut etiam illustrium virorum conjuges maritis spectantibus raptas ad stuprum pertraheret. Cujus sceleris Starcatherus rumore excitus, tollendi auctoris gratia Russiam petit. Qui quoniam nihil expugnatu difficile habuit, petitum ex provocatione Wisinnum etiam artis suæ beneficio spoliatum oppressit. Ferrum quippe, ne præstigiatori conspicuum foret, tenui admodum pelle contexit; neque Wisinno aut præstigii virtus aut virium magnitudo, quo minus Starcathero cederet, au-

nius ex correctione adjecit; et certe quidem docet contextus, histriones non fuisse necatos sed flagellatos.

[1] *Ad inhibendam Orientalium defectionem*] Haud dubie cogitavit autor de imperio Frothonis Pacifici in Ruthenos per Fridlevum continuato et ita ad Frothonem Largum delato. Autumat igitur expeditiones Starcatheri in his tractibus sub auspiciis Frothonis fuisse peractas.

[2] *Cum Wino Sclavorum principe*] Wini nomen plane ignotum. Haud dubie intelligitur idem, qui in carmine Starcatheri ultimo dicitur Rinus Flebace natus.

[3] *Wisinnus*] In historia fabulosa Egilli et Asmundi cap. 7 (Fornald. Sög. vol. III p. 377) occurrit sævus quidam athleta ex regione Blökumannaland ortus, qui eodem nomine insignitur (cnfr. Script. rer. Dan. vol. I p. 32.)

xilio fuit. Deinde apud Byzantium invictæ opinionis gigantem, Tannam nomine, corporis viribus fretus colluctando devicit[1], ignotasque terrarum partes proscripti titulo petere coegit. Igitur cum nulla fortunæ sævitia vires ejus victoria fraudare potuisset, Poloniæ partes aggressus athletam, quem nostri Wasce[2], Teutones vero diverso literarum schemate Wilzce nominant[3], duelli certamine superavit.

Interea Saxones defectionem moliri idque maxime in animo habere cœperunt, qualiter invictum bello Frothonem præter publici conflictus morem opprimerent. Quod optime duello gerendum rati, mittunt, qui regem ex provocatione lacesserent, scientes, eum discrimen omne prompta semper mente complecti, animique ejus magnitudinem nulli prorsus exhortationi cessuram. Quem tunc temporis maxime adoriendum putabant, cum Starcatherum, cujus plerisque formidolosa virtus extabat, negotiosum abesse cognoscerent. Cunctante vero Frothone seque cum amicis super dando responso collocuturum dicente, supervenit Starcatherus, piratica jam regressus; qui ex hoc maxime provocationis habitum reprehendit, quod diceret, regibus non nisi in compares arma congruere, eademque adversum populares capienda non esse; per se vero, tanquam obscuriore loco natum, pugnam rectius administrandam existere. Igitur Saxones Hamam, qui apud eos gymnicis palmis clarissimus habebatur, multis aggressi pollicitationibus, si duello operam commodaret, molem corporis ejus auro se repensuros esse promittunt, illectumque pecunia pu-

[1] *Apud Byzantium ... Tannam ... devicit*] Autor narrationis haud dubie de Constantinopoli sive Myklegardia locutus est, quod nomen Saxo, ut probabilitati historicæ consuleret, in Byzantium mutavit. Tacet ultimum Starcatheri carmen de hisce rebus gestis, sed vestigia fabulæ leguntur in chronico nostro rythmico (Danske Riimkrönik v. 1133—1144), quo scilicet teste Græci statuam Starcatheri æneam Romanis hostibus suis miserant, ut ii tanti militis imagine a bello continuando deterrerentur.

[2] *Wasce*] Nomen vix invenitur in ullo libro Islandico præter historiam fictam de Gaungu-Hrolf (Fornald. sög. vol. III p. 259), ubi gigas quidam et incantator dicitur Wazi vel Waxi.

[3] *Teutones .. Wilzce nominant*] Ex hac assertione conjicere licet, Saxonem cantores audivisse Saxonicos pugnam Starcatheri cum athleta Polonico Wilzce dicto decantantes.

gilem ad campum conflictui deputatum militaris pompæ tripudio prosequuntur. Hinc Dani Starcatherum, regis sui partes exequuturum, ad certaminis locum militiæ insignibus ornati perducunt. Quem Hama, ætate marcidum, juventæ fiducia despicatus, defunctum viribus senem lucta quam armis excipere præoptavit. Eundem adortus terræ nutabundum adegerat, ni fortuna, quæ vinci vetulum non sinebat, injuriæ restitisset. Ita enim impellentis Hamæ pugno obrutus memoratur, ut genibus nixus humum mento contingeret. Quam corporis nutationem egregia ultione pensavit. Nam ubi resuscitato poplite manum expedire ferrumque destringere licuit, medium Hamæ corpus dissecuit. Complures agri sexagenaque mancipia victoriæ præmium extitere. In Saxones vero post Hamæ cædem adeo Danorum insolevit imperium, ut pro cubitalium membrorum quolibet indicem servitutis stipem quotannis pendere cogerentur. Quod ægre ferens Hanef, bellum demendæ pensionis cupidine cum animo volutabat. Cumque pertinax amor patriæ mentem in dies oppressorum miseratione perfunderet, spiritum pro libertate civium erogare cupiens, rebellionis studium patefecit. Quem Frotho, trajectis per Albiam copiis, apud vicum Hanöfra[1], taliter ab eo nuncupatum, occidit. Svertingus vero, quanquam non minus civium afflictatione moveretur, dissimulato patriæ malo, pervicaciori quam Hanef ingenio libertatis propositum agitabat. Quod quidem studium, dubitari solet, virtuti an vitio propius fuerit. Ego vero plane id sceleris arguo, quod insidiosa defectionis cupiditas edidit. Nam etsi patriæ libertatem quærere perutile videbatur, ad hanc tamen dolo ac proditione contendere non licebat. Cum ergo Svertingi facinus plane ab honesto desciverit, ne utile id quidem extitisse constabit[2]. Nam speciosius est aperte, quem velis, incessere odium-

[1] *Apud vicum Hanöfra*] Nomen urbis Hannover, quod diplomata sæculi duodecimi exhibent (Grupenii origines Hannoverenses p. 37) tantam cum nomine Hanef, inprimis si ad pronuntiationem Germanicam, Hannofre, attendimus, servat similitudinem, ut non mirum sit vel Saxonem vel alium quemcunque harum rerum narratorem fictam illam etymologiam more ævi sui inseruisse. Crisin historiæ Frothonis quarti vid. in not. uber.

[2] *Ne utile id quidem exstitisse con-*

que in propatulo exercere, quam adulterina familiaritate veram nocendi cupidinem obscurare. Sed quicquid scelere paritur, gloria vacuum est, brevesque et occiduos fructus habet. Nam sicut lubricus animus est, qui fallendi supercilium clandestinis artibus tegit, ita, quicquid dolo affine est, fluxum ac fragile esse convenit. Plerumque enim crimen in auctorem recidere cognitum est; quod et Svertingo evenisse, fama compertum habetur. Qui cum convivii simulatione exceptum regem incendio consumere statuisset, ab eodem occupatus, tametsi ipsum mutuo peremisset, occiditur. Quo evenit, ut alterius scelus amborum interitus foret. Itaque etsi dolus in hostem efficax fuerit, auctorem tamen impunitatis præsidio non donavit.

Frothoni filius Ingellus succedit. Cujus transversus ab honesto animus, relictis majorum exemplis, totum se petulantissimi luxus illecebris mancipavit. Igitur a bono rectoque discolor, vitiaque pro virtute complexus, discissis continentiæ nervis intermissisque regiæ majestatis officiis, sordidum luxuriæ mancipium evasit. Sane, quicquid compositis moribus obvium aut inconcinnum erat, excoluit. Paterna avitaque decora fœdissimarum libidinum assuetudine polluebat; clarissimos majorum titulos improbissimis obscurabat operibus. Adeo namque libidini ventris obnoxius erat, ut nec patris ultorem agere nec hostium injurias propulsare gestiret, nihilque, dum gulæ pareret, modeste ac continenter habendum putaret. Egregium stemma otio inertiaque corrupit, fluxamque ac voluptariam vitam degens, degenerem spiritum atque a parentum vestigiis obliquo longe calle distortum in obscœnissimas fœditatum voragines præcipitare gaudebat. Fartores, lixas, frixoria, gulæ multiplices officinas, variosque torrendæ aut condiendæ dapis artifices legere claritatis loco ducebat. Arma vero, militiam, bella, nec ipse quidem usu discere nec alios exercitio celebrare sustinuit. Ita abjecto virili studio, fœmineum æmulatus est, quem in omnem culinæ nidorem irre-

stabit] Respexit Saxo ad illa Valerii sui verba lib. VI cap. 5, init. *Justitiæ sancta penetralia, in quibus .. nihil utile, quod parum honestum videri possit, ducitur.* (S)

strictus palati pruritus accenderat. Semper crapulam proflans, cunctisque sobrietatis partibus exutus, indigestam ventris saniem fœtido oris anhelitu ructabatur[1]. Nec minus luxuria fœdus quam Frotho militia clarus extabat. Adeo deliciis animum intempestiva gulæ corruptela molliverat[2]. Cujus intemperantiæ fastidio Starcatherus ad deserendam Ingelli familiaritatem adductus, petito Sveonum regis Haldani contubernio, otio negotium prætulit. Adeo ne nimiæ quidem luxuriæ assensor esse sustinuit. Filii vero Svertingi, veriti, ne Ingello pœnas paterni facinoris darent, sororem ei in matrimonium contulerunt, ultionem beneficio præcursuri. Ex qua filios susceptos Frothonem, Fridlevum, Ingellum atque Olavum, quem quidem ipsius sorore editum asseveranter antiquitas perhibet[3].

Cujus sororem Helgam quidam auri opifex obscuræ stirpis, blanditiis compositus ac variis instructus munusculis, quibus

[1] *Fœtido oris anhelitu ructabatur*] Marcianus Capella Lib. III p. 49: *Fauces fœtidos ructus vitiosi oris exhalant.* (S)

[2] *Animum .. molliverat*] Ita ex conjectura legit Stephanius. Ed. princeps habet *nimium*; nullo quidem sensu.

[3] *Ex qua filios susceptos Frothonem, Fridlevum, Ingellum atque Olavum, quem quidem ipsius sorore editum asseveranter antiquitas perhibet*] Corruptus omnino locus et nullo plane sensu. Corruptior adhuc legitur in editione principe, quæ pro *antiquitas* manifesto errore typographi habet *iniquitas*, quem quidem errorem jam tacite correxit Stephanius. Cætera autem hunc in modum restituenda esse arbitratur: *Ex qua filios susceptos Frothonem, Fridlevum, Ingellum atque Olavum (quem quidam ipsius sorore editum asseverant) antiquitas perhibet.* Firmant hanc lectionem, quæ sequuntur sub initium lib. VII de eodem Olavo: *Ingello quatuor filios fuisse ex iisdemque tribus bello consumtis Olavum solum post patrem regnasse, perita rerum prodit antiquitas: quem quidam Ingelli sorore editum incerto opinionis arbitrio perhibent.* Notatu dignum est, Saxonem hic provocare ad antiqua de genealogiis regum Daniæ testimonia; neque talia ejus ætate defuisse ostendunt verba Svenonis Aggonis, quæ assertionem Saxonis egregie confirmant (Script. rer. Dan. vol. I p. 47): *Cui in regno successit filius Ingild nomine. Post cujus tempora longo multorum annorum intervallo filii patribus regno non successerunt, sed nepotes. Altera parte tamen regali stirpe editi. Cui proxime successit Olavus.*

muliebris maxime cupiditas capitur, in mutuas faces amatoria comitate pertraxerat. Quippe post obitum regis, non existentibus, qui paterna in prole merita colerent, custodiæ inops tutoribusque defecta fuerat. Quod cum Starcatherus ex assidua viatorum relatione cognosceret, impunitum fabri luxum præterire non sustinens, (quippe ut memorem beneficiorum cultorem, ita promptum insolentiæ vindicem agere consveverat,) tam inusitatæ præsumptionis audaciam ultum ire deproperat, orphanæ alumnæ vetusta Frothonis merita repensurus. Denique, peragrata Svetia, fabri penates ingressus vicinum limini locum occupat, pileolo vultum, ne proderetur, obscurante[1]. Quem faber, non satis doctus, vili interdum amiculo validas subesse manus[2], objurgatum æde ocyus excedere jubet, inter egentium gregem ultimis escarum reliquiis potiturum. At senex, ab inolita sibi moderatione patientiam mutuatus, nihilominus ibidem acquiescere paulatimque petulantiam hospitis experiri studebat. Procursum namque furoris superior impetu ratio refrenabat. Tum faber, aperta puellam procacitate aggressus, in ejus forte sinum jactaverat corpus, capitis comam virgineis manibus offerens depectendam. Exerto quoque lumbari[3], operam ejus demendis pulicibus expetebat, extorsitque, ut splendidissimæ familiæ foemina pollentes amœnitate digitos sordidissimis femoralibus inserere non erubesceret. Deinde credita voluptatis licentia interiori ipsius togæ prurientes inferre palmas instabilesque manus pectori propius admovere sustinuit. At illa, noti quondam senis intuitu curiosiore præsentiam capiens, concepto pudore, libidinosæ contrectationis petulantiam[4] sprevit,

[1] *Pileolo .. obscurante*] Stephanius post *pileolo* inseruit *vultum*, quo quidem additamento orationem reddidit pleniorem.

[2] *Vili interdum amiculo validas subesse manus*] Huic sententiæ respondet proverbium Islandicum, quod nobis servavit Petrus Septimius (Danske Ordsprog vol. I p. 52): *Oft eru vaskar hendur undur vondre kapu.*

[3] *Exerto lumbari*] *Lumbare* hic subligar sive subligaculum denotat, vel femoralia, quorum mox mentionem facit Saxo. (S)

[4] *Libidinosæ contrectationis petulantiam*] Convenientibus hic utitur verbis Saxo. Nam *contrectare, pertrectare, attrectare* in rebus Venereis sæpe occurrunt apud melioris notæ autores. (S)

manusque repulit impudicas; quin etiam armis opus habendum edocens, lasciviori lusu desistendum hortatur. Quo viso Starcatherus, qui propter fores pileo caput obscurante consederat, jam tantum hauserat iræ, ut ulterius cohibendæ manus impatiens, deposito velamine dextram destringendo injiceret ferro. Tum faber, qui nil nisi lascivum noverat, improviso fluctuans metu, ubi rem ad manus pervenisse cognovit, abjecta defensionis spe, in fuga unicum necessitatis præsidium circumspexit. Itaque tam foribus, quarum hostis aditum tuebatur, erumpere arduum erat, quam intra penates percussorem opperiri grave. Tandem obstrictus necessitate animus finem cunctationi posuit, censuitque, certo atque evidenti periculo appetibilius esse discrimen, cui vel modica salutis spes subesse poterat. Fugam quoque, quanquam periculi affinitate prærarduam, tamen, quia ministra opis salutique propior videbatur, appetiit, moram, quæ tanquam expers subsidii malum inevitabilisque jacturæ capax videbatur, abjiciens. Sed dum limen occupat, a præsidente foribus sene medias cæsus nates[1] lapso semineeis vestigio concidit. Quippe percussor magnopere cavendum duxerat, ne clarissimas manus turpissimi ciniflonis exitio[2] commodaret, improbi amoris faces gravius ignominia quam morte mulctatas existimans. Ita a quibusdam calamitosus extincto punitior existimatur. Quo effectum est, ut puella parentum officiis defecta eruditissimam moribus foeminam ageret, inque semetipsam quasi seduli tutoris officium exerceret. Cumque Starcatherus circumspectam undique familiam recenti

[1] *Medias cæsus nates*] Ejusmodi vulnus Islandis dicebatur *Klamhogg*. Tale vulnus Rolvo rex Atislo inflixisse fertur (Saga Hrolfs cap. 45, Fornald. Sög. vol. I p. 93).

[2] *Turpissimi ciniflonis exitio*] Acron ad illud Horat. lib. I Sermon. Sat. 2 v. 98: *Custodes, lectica, ciniflones, parasitæ, Ciniflones, inquit, et Cinerarii eadem significatione apud veteres habebantur, ab officio calamistrorum, id est veruum, in cinere calefaciendorum, quibus matronæ capillos crispabant.* Hinc nomen in contumeliam translatum ad fabros, quippe qui flatu oris vel folliculis adhibitis sopitos cinere ignes excitent. Nostra vernacula quam proxime exprimit, dum Askepustere eos appellat. (S)

hospitis jactura indoluisse cognosceret, ignominiam saucii invectius exaggerandam curavit, insultandoque sic cœpit:

Unde stupet taciturna domus? Quæ causa dolorem
Integrat, aut ubi nunc uxorius[1] *ille quiescit,*
Nuper ob indignum ferro mulotatus amorem?
Numquid adhuc fastum luxumque reservat inertem,
Aut tenet inceptum primaque libidine fervet?
Extrahat alternis mecum sermonibus horam,
Hesternumque odium[2] *verbis componat amicis.*
Lætior emergat facies, nec plangor in æde
Personet, aut mœstos sinat obtorpescere vultus.
Scire volens, quis virgineo flagraret amore,
Dilectæque mihi facibus premeretur alumnæ,
Pileolum sumpsi, ne noto proderer ore[3];
Cum faber ille procax lascivis gressibus intrat,
Hac illacque agitans instructo femina gestu,
Nec minus ad varios intendens lumina nutus;
Castoreo cui tegmen erat chlamys obsita limbo[4],
Instratæ gemmis crepidæ[5], *toga cultior auro*[6].

[1] *Uxorius*] Uxorius h. l. idem ac mulierosus. (S)

[2] *Hesternumque odium*] Fortasse idem ac prius odium. Si autem verba urgentur, innuunt discrimen aliquod inter carmen et narrationem, in qua omnia in domo fabri uno eodemque die narrantur gesta.

[3] *Noto proderer ore*] Edit. Steph. habet *toto proderer ore*, quæ quidem lectio vel emendationi editoris vel errori typographi debetur.

[4] *Castoreo .. chlamys obsita limbo*] Cogitavit fortasse noster Virgilianum illud Æneid. IV, 137: *Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo.* Ad pelles, quas magno in pretio habuerunt gentes boreales, et commercio cum Finnis Biarmensibusque sibi comparaverunt, referuntur quoque pelles Castoreæ (*bior*, vid. Hist. Reg. Norv. vol. II p. 219, Saga af Olaf Helg. cap. 143.)

[5] *Instratæ gemmis crepidæ*] Gemmæ in septentrione non plane erant incognitæ. Gimm sive Gimmstein commemoratur in carmine Eddico Volundarquida str. V et in tumulis reperiuntur adhuc lapilli pretiosiores saltem, qui ad ornatum adhibiti fuisse videntur. De prisco crepidarum ornatu fere nihil legitur in monumentis nostris fide dignioribus. Sed sæculo undecimo inter peregrinam luxuriam ævo Olavi Tranquilli in Norvegiam invectam recensentur calcei, qui toti erant serico acu picti et auro pigmentati (Hist. Reg. Norv.

Splendida nexuerant tortum redimicula crinem,
Et varicata vagum stringebat vitta[1] *capillum.*
Hinc adolevit iners animi tumor ingeniumque,
Divitias genus esse putans[2]*, aut æra parentes,*
Fortunamque magis opibus quam sanguine pensans;
Hinc subiit fastus, habitumque superbia traxit.
Nam miser ob cultum magni se credere cœpit[3]
Ingenuisque parem ciniflo, qui pellibus auras
Venatur, crebroque ciet spiramina tractu;
Qui digitis cineres verrit, qui sæpe reductis
Aëra folliculis captat, tenuique flabello
Spiramenta creat torpentesque excitat ignes.
Inde puellare gremium petit, appositusque,
Virgo, inquit, mihi pecte comam, tactuque salaces
Comprensa pulices, et, quo cutis uritur, aufer.
Hinc residens auro sudantia brachia[4] *pandit,*
Pulvino annixus tereti cubitoque reclinis,
Ornatum jactare volens, ceu bellua latrans
Explicat obtortæ contracta volumina caudæ.
Illa mei noscens compescere cœpit amantem,
Lascivasque fugare manus, meque esse professa,
Parce, precor, digitis, inquit, stimulumque coercens,
Contiguum valvis vetulum placare memento.
In luctum recidet lusus. Starcherus adesse
Creditur, et lento, quid agas, disquirit ocello.

vol. III p. 181, Saga af Olaf. Kyr. cap. 3.)

[6] *Toga cultior auro*] De vestibus inauratis in septentrione olim adhibitis vid. not. uber.

[1] *Varicata .. vitta*] *Vitta varicata* haud dubie est larga vitta. Etiam viros olim in septentrione vittas adhibuisse et aureas et sericas ad crinem cohibendum, monuimus in notis uberioribus ad finem libri primi.

[2] *Divitias genus esse putans*] Hæcce opinio de pretio stirpis generosæ deque nativa quadam præstantia inde derivanda ab antiquitate boreali nequaquam erat aliena. Vid. not. ub. ad historiam Frothonis Primi in libr. secundo.

[3] *Magni se credere cœpit*] Fortasse tantundem erit ac *magni æstimare.* Nisi dicamus legendum esse *magnis,* scilicet *parem* se credere cœpit. (S)

[4] *Auro sudantia brachia*] Id est, brachia armillis aureis onusta.

Cui faber: Imbellem noli pallescere corvum,
Pannosumque senem; nunquam validissimus ille,
Quem metuis, tam vulgato vilescere cultu
Sustinuit. Gaudet nitido vir fortis amictu,
Et vestem pro mente petit. Tunc tegmine dempto,
Eripui ferrum, fabrique pudenda fugacis
Persecui; patuere nates et ab osse resectæ
Viscera nudabant. Surgo mox, atque puellæ
Ora premens pugno[1], *contusa nare cruorem*
Elicio; tunc labra malis assueta cachinnis
Sanguine permixto lachrymis maduere, luitque
Stultus amor, quicquid blandis commisit ocellis.
Luserit infelix, quæ cæca libidine fertur
More furentis equæ, sepelitque cupidine formam.
Gentibus externis pretio venire mereris,
Digna mola[2], *ni te falso probet insimulatam*
Elicitus mammis cruor, expurgetque reatum
Uber inops lactis. At ego te criminis hujus
Arbitror immunem, sed noli suspicionis
Ferre notas, aut te falsis permittere linguis,
Et male carpendam populo præstare loquaci.
Rumor obest multis, nocuitque infamia mendax.
Fallitur exiguo vulgaris opinio dicto.
Defer avis, venerare patres, memor esto parentum,
Et proavos metire tuos; stet gloria carni.
Quis furor incessit? quod te, faber improbe, fatum
Impulit ingenuam tentare cupidine stirpem?
Aut quis te, virgo, claris dignissima fulcris[3],
Egit in obscuram Venerem? Dic, quo potes ausu
Os cinerem redolens roseis gustare labellis,

[1] *Ora premens pugno*] Hujus castigationis mentio in ipsa narratione desideratur.

[2] *Digna mola*] Digna, quæ in pistrinum detrudaris, ut ibi molam trusatilem versando te excrucies; quod ancillarum olim fuit. (S)

[3] *Claris .. fulcris*] Id est, splendido connubio; vid. not. ad lib. I p. 29.

Vel fædas carbone manus in pectore ferre,
Ac lateri sociare tuo versantia prunas
Brachia et assidua duratas forcipe palmas
Sinceris adhibere genis, sparsumque favilla
Complecti caput et nitidis mandare lacertis?
Quanta sit in cunctis, memini, distantia fabris,
Ictus ab his quondam[1]. *Nomen quippe omnibus unum*
Officii commune manet, sed pectora subsunt
Ingeniis discreta suis. Me judice præstant,
Qui gladios et tela viris ad prælia cudunt,
Ingenioque animos produnt, et corda rigore
Officii signant, ausumque labore fatentur.
Sunt et nonnulli quibus æs cava testula promit,
Diversas fuso species imitantibus auro,
Qui torrent venas recoquuntque metalla; sed ipsis
Mollius ingenium finxit natura, manusque,
Eximia quas arte dedit, formidine pressit.
Tales sæpe dolo, dum flatilis eliquat ardor
Æs testæ immissum, subducunt aurea massis
Crustula[2], *furtivum concha sitiente metallum.*

His dictis Starcatherus non minorem ex voce quam opere voluptatem sortitus, Haldanum repetit, ejusque militiam proxima familiaritate complexus, nunquam bellorum exercitio abstitit, ita ut abstractum deliciis animum continua armorum intentione torqueret.

Fuere autem Ingello sorores Helga et Asa[3], ex quibus Helga toris admodum matura, Asa vero annis minor connubioque inhabilis erat. Tunc Helgo Norvagiensis, postulandæ Helgæ cu-

[1] *Ictus ab his quondam*] Respicit ad malleolos Thelemarchorum, quibus Starcatherus se graviter aliquando ictum fuisse asserit in carmine suo ultimo; vid. infra lib. VIII.

[2] *Subducunt aurea massis crustula*] Massa dicitur adhuc rude metallum, quod nondum formam recepit. Notat Starcatherus fraudem aurificum.

[3] *Asa*] In annalibus Esromensibus (Script. rer. Dan. vol. I p. 225) nominatur Asa quædam tanquam neptis Ingelli. Additur, de ea multa dici proverbia.

pidine concitatus, navem conscendit. Cæterum navigationem tanto instruxerat luxu, ut excultorum auro velorum apparatu uteretur, quæ etiam inauratis malis subnixa[1] purpureis restibus tenebantur. Venienti Ingellus votum impetrandum promittit, si modo oblatos pugiles ad testandam opinionis suæ experientiam pugna sustinere præsumeret. Nec conditione permotus Helgo, quam libentissime se pacto operam daturum, respondit. Itaque solenni sponsalium titulo futuræ copulæ pactio consecratur. Per idem tempus apud insulam Sialandiam novem ducis cujusdam filios inolevisse memoriæ proditum est, apprime viribus et audacia præditos, quorum maximus Angaterus[2] extabat. Qui cum ejusdem puellæ competitorem ageret, negatasque sibi nuptias Helgoni promissas videret, palæstrica illum provocatione sollicitat, ferro molestiam propulsurus. Approbat Helgo propositas pugnæ partes, et nuptiarum die dimicandi tempus amborum votis condicitur. Confundebatur[3] enim apud omnes, quisquis certamen ad dimicandum provocatus abnueret. Quamobrem Helgonem hinc detrectandæ pugnæ rubor, inde gerendæ metus angebat. Siquidem præter commune provocationis jus impari manu se lacessitum credebat, quod solus adversum novem pugnam spopondisse videretur. Hæc volventem sponsa auxilio opus habiturum docet, hortaturque, pugna abstineat, qua nihil præter mortem aut ignominiam petiturus videatur, præsertim cum eorum, adversum quos dimicaturus esset, numerum nulla definitionis certitudine clausisset; quamobrem periculo parcat, Starcatherumque apud Sveones agentem saluti consulturus exposcat, qui indigentibus adesse et tristes plerumque casus felici interventu redimere soleat. Gratum Helgoni consilium fuit. Qui quum, parvulo comitatu sumpto, Svetiam ingressus, ad nobilissimam ejus

[1] *Inauratis malis subnixa*] Sæpius in antiquis cantilenis Danicis similis in apparatu navali luxuria describitur, v. c. Danske Viser fra Middelalderen 2 D. S. 79: Saa vandt de op deres Silkeseil saa höit i forgyldene Raa.

[2] *Angaterus*] De illo Angatero vid. not. uber.

[3] *Confundebatur*] Hoc est: ignominia afficiebatur.

urbem Upsalam pervenisset, ingressu abstinens præmittit, qui Starcatherum salutationis officio prætentatum ad Frothonis filiæ nuptias invitaret. Qua comitate Starcatherus perinde ac injuria lacessitus, acrius inspectum juvenem tam ineptæ legationis pœnas daturum respondit, nisi carissimi sui Frothonis mentionem mandatis insertam haberet, quod se scurræ vel parasiti more lautioris alimoniæ gratia ad alienæ culinæ nidorem decurrere solitum existimaverit. Quod postquam Helgo ex satellite cognovit, regiam ingressus, Frothonis filiæ titulo consalutatum senem condictæ ex provocatione pugnæ socium deposcit, cui ob hoc se minus sufficere dixit, quod conflicturæ secum partis numerum condictionis modus incertum reliquerit. Quem Starcatherus, loco certaminis ac tempore cognito, non solum supplicem recepit, verum etiam auxilii promissione firmatum Daniam cum comitibus repetere jussit, affirmans, se ejus aditum occulto callis compendio quæsiturum. Quo discedente, interjectis diebus profectionem orsus, si famæ credi fas est, velocitate gressus tantum locorum diali itinere[1] emensus proditur, quantum præcedentes diebus duodecim peragrasse dicuntur, ita ut utrique fortuito vestigiorum concursu uno eodemque tempore destinatos Ingelli penates attingerent. Ubi cum Starcatherus ministrorum more mensas convivis obsitas præteriret, præmemorati novem plenis deformitatis gestibus torvos ore fremitus dantes ac more scenico decursantes[2] in pugnam se mutua adhortatione firmabant. Sunt qui eos venienti athletæ sævientium canum exemplo oblatrasse perhibeant. Quibus Starcatherus increpatis, quod adulterino oris habitu ridiculam sibi formam consciscerent, patulisque buccarum rictibus la-

[1] *Diali itinere*] Ita (Macrobio teste Saturn. lib. II cap. 2) *Otacilius Pitholaus, cum Caninius Rebilus uno tantum die consul fuisset, dixit: Ante Flamines, nunc Consules diales fiunt.*(S)

[2] *Torvos ore fremitus .. decursantes*] Furor berserkicus describitur. Ita Hornklofius, vates Haraldi Pulchricomi, in carmine, quod de pugna Hafurensi composuit (Hist. reg. Norv. vol. I p. 95) ait de athletis regiis: *greniodo Berserkir* i. e. ulularunt Berserki; iisdemque verbis describitur furor Angantyri fratrumque in Hervararsaga cap. V (p. 24 ed. Havn.) *momorderunt margines scutorum et vehementer ulularunt* (vid. annot. de Berserkis ad calcem Kristnisagæ.)

scivirent, taliter effœminatorum dissolutam mollitiem intemperantiæ suæ luxum deducere prædicabat. Interrogatus igitur, an ei dimicandi virtus suppeteret, non unum tantum, verum quotlibet admissos excipiendi certissimas sibi vires extare respondit. Quod audientes novem animadvertunt hunc esse, quem in subsidium Helgonis e longinquo venturum acceperant. Idem, ut sponsæ thalamum attentioribus vallaret excubiis, voluntariam vigiliarum curam amplexus, reductas cubiculi fores obicis loco gladio obserat, stationis suæ beneficio securam nuptiis quietem daturus. Experrectus Helgo, cum, somni stupore discusso, promissum memoriæ subjecisset, armis corpus induendum curavit. Animadvertens autem, parvulam noctis adhuc superesse caliginem, cum præstolari vellet diluculi tempus, dum animo propinqui discriminis negotium volutaret, obrepentis furtim somni suavitate præventus gravatum stupore corpus lecto restituit. Quem ut Starcatherus prima luce superveniens dormientem uxoris amplexibus inhærere cognovit, importunæ concussionis molestia a quietis otio revocari passus non est, ne per ignaviam excitandi officium præsumere et tam recentis copulæ dulcedinem interpellare videretur. Solus itaque periculum petere, quam alienæ voluptatis offensione comitem quærere speciosius duxit. Tacitus igitur vestigium retulit, campumque, qui lingua nostra Roliung[1] dicitur, cum contemptu adversariorum ingressus, sub montis cujusdam clivo sessione quæsita, adversum ventis ac nivibus corpus præbuit. Tunc, ac si verna cœli temperies aspiraret, deposita veste, demendis operam pulicibus dabat. Purpureum quoque, quo nuper ab Helga donatus fuerat, sentibus amiculum injecit, ne contra sævientia grandinis tela indumentorum umbracula mutuatus videretur. Tunc venientes athletæ montem ex opposito subeunt, aversumque ventis sedendi locum petentes, accenso frigus igne depellunt. Denique, non viso Starcathero, quendam montis fastigio immittunt, qui tanquam e specula liquidius ejus contemplaretur adventum. Is postquam montanæ celsitudinis verticem conscendit, in devexa ejus parte senem prospicit, scapulis tenus

[1] *Roliung*] De hoc campo vid. not. uber.

nivali desuper respersione contectum. Percontatur itaque, an is sit, qui promissas pugnæ partes agere debeat. Cumque se hunc esse Starcatherus astrueret, supervenientes cæteri, pariterne omnes an singillatim excipere statuisset, interrogant. At ille, Quoties mihi, inquit, triste canum agmen oblatrat, simul, non vicissim, eos abigere soleo. Ita se cum universis, quam singulis, confligere malle significans, adversarios prius dictis quam armis contemnendos putabat. Inito conflictu, sex eorum absque mutuo vulnerum receptu prostravit; tres vero residuos, quanquam decem ac septem vulneribus ita ab eis affectus esset, ut major viscerum pars ventre elaberetur, nihilominus fratrum exemplo consumpsit. Cumque extis vacuus, labefactis viribus, gravi sitis angustia premeretur, petendæ potionis cupiditate pergenuans[1] labentis comminus rivi lympham exposcit. Quem ut cruore tabidum animadvertit, a polluto ejus haustu, fastidita aquæ specie, temperavit. Anganturus[2] siquidem inter amnis fluenta prostratus ita alveum ejus sanguinis sui rubore consperserat, ut jam non aquis, sed roseo quodam liquore manare videretur. Ita Starcatherus corporis viribus defici, quam eas a tam fœda potione mutuari speciosius duxit. Igitur consumpto pæne robore, saxo, quod in vicino forte situm erat, genibus advolutus, paulisper eidem acclinis incubuit; cujus cava adhuc superficies cernitur, ac si illam decubantis moles conspicua corporis impressione signasset. Ego autem hanc imaginem humana arte elaboratam reor, cum veri fidem excedere videatur, insecabilem petræ duritiam ita ceræ mollitiem imitari potuisse, ut solo innitentis contactu humanæ sessionis speciem repræsentaret, habitumque perpetuæ concavitatis indueret.

Cumque Starcatherum quidam forte curru prætcriens toto pæne corpore sauciatum vidisset, horrore rei pariter atque admiratione permotus propius lora deflectit, quærens quid sibi præ-

[1] *Pergenuans*] Id est, genibus repens.

[2] *Anganturus*] Stephanius ex correctione posuit *Angaterus*, ut constantiam in eodem nomine scribendo servaret; sed majore jure contendere licet, *Angaterum* esse vitiose scriptum; vid. not. ub. de Angatero.

mii foret, si plagas ejus medendi officio prosequeretur. Sed Starcatherus, vulnerum acerbitate cruciari quam sordidæ conditionis hominum ministerio uti præoptans, officium ejus ac genus cognoscere instituit. Quem cum præconis partibus fungi[1] didicisset, spernere non contentus, etiam convicio proculcavit, quod, cunctis honestatis partibus neglectis, scurrilitatis officia[2] sectaretur, omnemque vitæ cursum nefanda semper opinione resperserit, et quæstus loco pauperum duxerit detrimenta, nemini innocentiam tribuere, cunctis accusationis injuriam irrogare paratus, tunc præcipue lætus, cum quid alienis luctuosum rebus incideret, dum in hoc maxime sua desudet intentione, ut omnium actus insidiosæ explorationis arte cognoscat, et innocuos mores quæsitæ fraudis occasione perstringat. Abeunte eo, supervenit alius opis medelæque promissor, qui prioris exemplo conditionem fateri jussus, ancillam se cujusdam in matrimonio habere ejusque domino emancipandæ conjugis gratia rusticum opus dependere testabatur. Cujus opera Starcatherus idcirco se uti nolle perhibuit, quod erubescendo connubii genere serviles sibi conscivisset amplexus. Cui si quid virtutis suppeteret, fastidita alieni saltem familiaritate mancipii, libera thori participe frueretur. Quantam porro hujus viri magnitudinem existimemus, qui summis vitæ periculis implicatus tantum se in repellendis auxiliis gessit, quantum in excipiendis vulneribus gesserat. Itaque, discedente eo, subiens fœmina fortuito senem præteribat incessu. Quæ cum pertergendorum ejus vulnerum gratia propius accessisset, in primis, quo genere aut officio esset, exponere jussa, ancillam se molendi officio assuetam perhibuit. Quam rursum Starcatherus, an prolem haberet, percontatus, postquam fœmineam ei sobolem

[1] *Præconis partibus fungi*] Præco est vilior minister præfecti vel magistratus urbani, Dan. Bysvend, Fogedens Bud; vid. not. uber.

[2] *Scurrilitatis officia*] Scurræ in scriptoribus historiæ Augustæ occurrunt tanquam stipatores sive custodes corporis imperatoris (Lamprid. in Heliogabal. cap. 33, id. in Alexandro Severo cap. 61.) In Actis Martyrum sæpius appellantur scurrones, qui aliis in locis speculatores audiunt vel satellites carnifices (vid. du Cange Glossar. ad voc.) *Scurrilitatis officia* sunt igitur viliora in domibus præfectorum ministeria.

esse cognovit, domum abire et vagienti filiæ mammás præbere jussit, perquam deforme existimans, ab extremæ sortis muliercula subsidium mutuari. Quin etiam melius eam proprium sanguinem lactis nutrimentis quam aliena vulnera remediis prosecuturam sciebat. Hanc quoque discedentem juvenis curru delatus insequitur. Qui cum conspecti senis vulneribus opem laturus accederet, quisnam esset, rogatus, agricola se patre natum rusticique laboris operibus assuefactum subjunxit. Cujus Starcatherus natalibus collaudatis, officium quoque veneratione dignissimum judicavit, quod talibus vitæ subsidia justo laboris commercio peterentur, qui nimirum quæstum non nossent, nisi quem fusi sudoris impendio peperissent. Nec immerito ruralis vitæ habitum etiam excellentissimis opibus præferendum putavit, cujus integerrimi fructus inter splendidam abjectamque fortunam mediocritatis gremio orti educatique viderentur. Ne autem indonatam juvenis humanitatem relinqueret, chlamydem a se vepribus interjectam oblatæ dignationis præmium effecit. Accedens itaque ruricolæ filius evulsas stomachi partes pristino loco restituit, elapsamque extorum congeriem nexili viminum complexione perstrinxit. Deinde exceptum vehiculo senem ad regios usque penates pleno venerationis studio deportandum curavit.

Interea Helga verbis magnam præ se cautelam ferentibus virum instruere aggressa, scire se, inquit, Starcatherum, mox ut victis pugilibus remearet, absentiæ pœnas ab eo sumpturum, a quo plus ignaviæ et libidini quam condicti certaminis fidei indultum existimet. Cui ideo acrius resistendum fore, quod fortibus parcere, ignavos odisse soleat. Cujus prædictionem Helgo æque ac consilium veneratus, corpus animumque capessendæ virtutis ardore firmavit. Cumque Starcatherus ad regias esset ædes delatus, vulnerum dolore neglecto, ocius curru desiliit, ac, veluti toto integer corpore, nuptialem irrumpens thalamum pugno valvas perfregit. Tunc lecto exiliens Helgo, ut conjugis erat consilio doctus, adversæ ejus fronti ferrum immersit. Cumque secundi vulneris meditatione denuo ferrum adacturus videretur, Helga thoro ocyssime evolans senem ab imminenti exitio correpti um-

bonis[1] interjectu defendit, quod tamen ab Helgone validiore ferri impulsu medio tenus umbone dissectum est. Ita laudabilis fœmina ingenii amicum auxilio prosecuta, quem consilio læserat, manu servavit, utque monitis maritum, ita factis senem protexit. Quæ res Starcatherum ad incolumitatem Helgoni tribuendam adduxit, præfatum, parci oportere, cui certum virtutis indicium præsens fortitudinis fides exhibeat. Morte siquidem indignissimum prædicabat, quem tanta resistendi fiducia plenum probitatis ingenium exornasset.

Idem, plagis nondum medicamine procuratis nec ulla adhuc cicatrice respersis, occiso ab æmulis Haldano, Svetiam repetens, filium ejus Syvardum[2], devicta quorundam rebellione, paternæ dominationis hæredem constituit. Apud quem diutule conversatus, cum Frothonis fraudulenter oppressi filium Ingellum, transverso animo actum, patris interfectoribus animadversionis[3] humanitatem atque amicitiam erogasse, fama rei crebrescente, cognosset, ob tam horridum facinus indignationis aculeis lacessitus, dolenterque ferens, tantæ indolis juvenem tam inclyti patris filium exuisse, eximium carbonum fascem tanquam opimam sarcinam humeris suis Daniam petiturus impendit. Rogatus ab obviis, quid tam insolitum onus deferret, Ingelli regis hebetudinem ad acuminis habitum carbonibus se perducturum[4] astruxit. Itaque expedita et compendiaria semita[5] velut uno spiritu rapidum

[1] *Umbonis*] Stephanius posuit *scuti* ex correctione ob sequens *quod.*

[2] *Occiso Haldano .. filium ejus Syvardum*] De his regibus Sveciæ nihil aliunde constat.

[3] *Animadversionis*] Adde *loco*, quod errore librarii excidit. (Mg.)

[4] *Regis hebetudinem ad acuminis habitum carbonibus se perducturum*] Inest huic Starcatheri responso translatio desumta a fabrorum officinis, qui ferrum ignis beneficio ita torrent ac recoquunt, ut quævis inde tela conficere queant. Ad eundem modum et Starcatherus significabat, se eum in finem in Daniam tendere, ut crebris exhortationibus effœminato Ingelli animo faces ad virtutem subderet eumque ad ulciscendam parentis necem inflammaret. (S)

[5] *Expedita et compendiaria semita*] Eodem modo Starcatherus, opem Helgoni allaturus, unius diei spatio iter duodecim dierum confecerat. Traditione scilicet ferebatur, Starcatherum velocitate pedum plus quam humana polluisse. Ut huic igitur traditioni fidem aliquam conciliaret, noster hanc excogitavit hypothesin, Starcatherum fortasse novisse vias

ac præceps iter explicuit, tandemque Ingelli hospitio usus, sedem majoribus destinatam suo more conscendit. Quippe apud prioris seculi reges amplissimum dignitatis gradum obtinere consveverat. Quem cum regina squalore obsitum sordidisque et agrestibus pannis utentem ingressa conspiceret, ob deformitatem cultus parum curiosa hospitis æstimatrix effecta, simulque virum ex veste metiens, stoliditatis increpitum, quod majores discubitu præcurrisset ac sedem rustico cultu indignam occupasset, loco excedere jussit, ne pulvinaria tetriore, quam par esset, habitu contrectaret. Quod enim ille ex fiducia agebat, stoliditati atque impudentiæ deputabat, ignara, aliquanto splendidius mentem quam vestem in sublimi lucere consessu. Paruit animosus senex, tametsi repulsa æger, indebitamque fortitudini suæ contumeliam egregio animi temperamento suppressit, acceptum ruborem nec voce nec gemitu prosecutus. Nec tamen tacitam doloris acerbitatem prorsus occultare sustinuit. Exsurgens enim atque in ultimam ædis partem secedens, adeo ipsa parietum robora demissi corporis impulsu contudit, ut tectum ruina pæne eximia tignorum trepidatione submitteret[1]. Quo evenit, ut non solum repulsa, sed etiam exprobratæ sibi paupertatis ignominia lacessitus, iram suam adversum contumeliosam reginæ vocem irrevocabili severitate destringeret.

Quem cum Ingellus, a venatione regressus, curiosioribus oculis collustratum, nec os usquam hilariter circumferentem nec se assurgendi officio venerantem animadverteret, Starcatherum parum blandæ frontis annotatione cognovit. Nam cum manus ejus bellico opere duratas, cicatrices adverso corpore exceptas, acerrimumque oculorum vigorem attenderet, animadvertit, nequaquam enervi animo esse, cujus corpus tanta vulnerum vestigia confodissent. Objurgatam igitur uxorem impensius monuit, ut abjecto irarum supercilio, quem convicio insecuta fuerat, blandi-

compendiarias, quibus locorum intervalla contraheret.

[1] *Ut tectum ruina pæne .. submitteret*] Quæ hic narrantur de Starcathero totam ædificii contignationem, dum resideret, concutiente, respondent iis, quæ supra narrata fuerant, quomodo idem heros petram decubantis corporis impressione signasset.

mentis permulsum liberalitatis officiis deliniret, ciboque et potione firmatum benigno recrearet alloquio, præfatus, hunc sibi olim a patre tutorem datum infantiæ suæ indulgentissimum extitisse custodem. Tum sera senilis animi cognitrix, rigore in mansvetudinem verso, quem repulsa affecerat, convicii amaritudine laceraverat, ministrandi studio venerata est, atque ex hospita indignante obsequentissimam adulatricem agere cœpit, curiositatem suam iræ ejus opponere cupiens, eo quidem minus errore culpabilis, quo illum celerius objurgata deseruit. Nec tamen leves ejus pœnas pependit, cum loca, in quibus fortissimum senem discubitus repulsa sugillaverat, postmodum fratrum suorum cladibus cruentata conspiceret.

Nocte vero, Ingello cibum cum Svertingi filiis capiente, apparatissimis dapibus insistens luxurioso mensas epulo cumulavit, senemque, ne maturius se convivio subtraheret, familiari invitatione retinuit, tanquam operosioris escæ oblectamenta solidum virtutis rigorem excavare potuissent. Quibus cum Starcatherus oculos inseruisset, eorum usu lasciviore contempto, ne quid externo ritui indulgeret, temperantia, qua plurimum pollebat, appetitum suum adversus deliciarum irritamenta firmavit, ne bellicam claritatem convivalibus illecebris absumendam permitteret. Erat enim fortitudo ejus frugalitatis amatrix, aliena nimiæ ciborum abundantiæ et ab immoderato dapum usu aversa, utpote quæ aliquo in momento ponendi luxuriam nunquam vacavit[1], semperque, voluptate omissa, virtutis respectum egit. Cum ergo vetustos continentiæ mores omnemque pristinæ consuetudinis habitum novo luxu ac lautitia corrumpi animadverteret, rusticioris escæ paratum appetens, cœnæ sumptuosioris impendium fastidivit. Igitur profusam dapum indulgentiam aspernatus, fumidoque ac rancidulo cibo usus, famem eo sapidius, quo simplicius, pepulit, ne veræ virtutis nervos externarum deliciarum contagione tanquam

[1] *Aliquo in momento ponendi luxuriam nunquam vacavit*] Insolens locutio sed Valerianam redolens ἀκυρολογίαν. Sic enim totidem fere verbis Valerius Maximus lib. IV cap. 3, 4: *Deinceps et his vacemus, quorum animus aliquo in momento ponenda pecuniam nunquam vacavit.* (S) (Apud Saxonem quoque leg. *ponendo*. Mg.)

adulterino quodam dulcore remitteret, aut priscæ frugalitatis normam inusitatis gulæ superstitionibus abrogaret. Cæterum indignanter ferebat, assam dapem eandemque elixam unius cœnæ sumptibus erogari, edulium pro monstro accipiens, quod culinæ nidoribus delibutum fartoris industria multiplicis temperamenti varietate perfricuit. E contrario Ingellus, projectis majorum exemplis, innovando mensarum ritu licentius sibi, quam mos patrius permittebat, indulsit. Postquam se enim Teutoniæ moribus permisit[1], effœminatæ ejus lasciviæ succumbere non erubuit. Ex cujus sentina in patriæ nostræ fauces haud parva luxuriæ nutrimenta fluxerunt. Inde enim splendidiores mensæ, lautiores culinæ, sordida coquorum ministeria variæque farciminum sordes manavere; inde licentioris cultus usurpatio a ritu patrio peregrinata est. Itaque regio nostra, quæ continentiam in se tanquam naturalem aluit, luxum a finitimis depoposcit. Cujus Ingellus illecrebra captus injurias beneficiis rependere erubescendum non duxit; neque illi misera parentis clades cum aliquo amaritudinis suspirio obversata est.

At regina, ne propositi irrita abiret, iram senis donis optime propulsandam existimans, mirifici operis vittam proprio capiti detractam[2] gremio cœnitantis apposuit, benevolentiam ejus, quia virtutem hebetare nequiverat, mercari cupiens. Quam Starcatherus, necdum offensæ acerbitate deposita, in os ferentis rejiciens, plus contemptus quam venerationis in eo munere repositum arbitrabatur; prudentique animo egit, ne cicatricibus consito galeisque assucto capite insolitum effœminati cultus ornamentum exciperet, sciens, virilibus comis muliebre redimiculum injici non oportere. Itaque repulsam repulsa ultus, contemptum suum mutua aspernatione pensavit, tantum se pæne in vindicando rubore gerens, quantum gesserat[3] in sustinendo. Veterani namque bellatoris animus, Frothonis cultum inextricabilibus amicitiæ hamis

[1] *Postquam se Teutoniæ moribus permisit*] vid. not. uber.

[2] *Vittam proprio capiti detractam*] De hoc capitis cultu viris elegantioribus non minus quam fœminis olim communi quædam monuimus in not. uber. ad finem libri primi.

[3] *Gesserat*] Fragmentum membranæ, de quo vide Prolegomena ed. nost., habet *egerat*.

complexus, totque ac tantis munificentiæ ejus meritis invitatus, ad abjiciendum ultionis propositum nullo indulgentiæ blandimento seduci poterat, quo minus debitam beneficiis ejus gratiam etiam post fata referre satageret, extinctoque vicissitudinem humanitatis rependere curaret, cujus adhuc extantis amantissimum animum liberalissimamque amicitiam expertus fuerat. Adeo quippe miserrimam Frothonianæ cladis imaginem alte pectori insertam gerebat, ut ab intimo præcordiorum ejus secessu clarissimi ducis respectus convelli nequiret, atque ob hoc præsenti beneficio pristinæ familiaritatis titulum anteponere non dubitaret. Cæterum superioris contumeliæ memoria nihil gratiæ sequenti obsequio reddidit, lacessiti pudoris ignominiam deponere nequiens. (Tenacius enim injuriarum vel beneficiorum imagines fortium quam mollium animis inhærere consveverunt.) Neque enim illorum insuevit moribus, qui amicorum prosperum vitæ cursum comitantur, adversum deserunt, quique fortunæ magis quam caritati cultum tribuunt, propriis commodis quam alienæ benevolentiæ propiores. Animadvertens autem pertinax propositi fœmina, ne sic quidem convivalem a sene hilaritatem elici posse, ut blanditiarum cœptum liberaliori comitate prosequeretur cumulatioremque hospiti honorem redderet, tibicine de industria modulari jusso, musam[1], qua indignationis ejus perseverantia flecteretur, instituit, artificialis soni ministerio naturales inclementiæ nervos elidere cupiens. Sed fistulæ aut chordarum lenocinium in hebetanda viri pertinacia parum efficax mansit. Auditor enim exhibitum sibi cultum figmentum magis quam caritatem redolere cognovit. Quo evenit, ut elusus opinione sua mimus statuæ magis quam homini canere putaretur, disceretque, ponderosissimæ severitatis statum frustra scurrarum lusibus attentari, inanique oris spiraculo maximæ rei molem labefactari non posse. Adeo enim Starcatherus oris habitum indignationis pertinacia firmaverat, ut nulla ex parte consveto infractior videretur. Quippe debitus votis rigor, nec tibiæ cantu nec gulæ lenimento permulsus, plus strenuo virilique proposito, quam aurium aut epuli blandimentis tri-

[1] *Musam*] Id est carmen. Cogitavit forte Noster Virgilianum illud Eclog. 1, 2: *Silvestrem tenui Musam meditaris avena.*

buendum putavit. Osse itaque, quod vescendo carne spoliaverat, in vultum gesticulantis projecto, plenas aurarum buccas violenta flatus excussione laxavit. Quo facto, quantum severitas scenicos plausus fastideret, edocuit. Ita siquidem obseratæ aures nulli voluptatis effectui patuerunt. Dignum histrione munus turpi præmio deforme mulctavit obsequium. Siquidem[1] optimus meritorum æstimator muneris loco tibicini tibiam erogavit[2], ac durum mercedis genus molli officio retulit. Itaque mimus, nescias, sonorius cecinerit an fleverit, quam parum in luxuriosis pectoribus fortitudo possideat, effusa lacrymarum acerbitate testatus. Neque enim, qui totum se voluptati substraverat, quandoque calamitatis incursum tolerare didicerat. Cujus læsio futuras cœnæ clades ominata est. Et bene quidem cultor severitatis animus vindictæ constantiam pertinaci gravitate complexus, qui, quantum alii svavitatis, tantum ex fidibus fastidii traxit, probroso ossis jactu ingratum pensavit officium, plus se valentis amici speciosis cineribus, quam improbis turpissimi alumni moribus debuisse confessus. Deinde[3] in ampliorem histrionis suggillationem mox citandum carmen[4] subtexuit. Regina vero virtutem, quam debilitare nequiverat, stupens, ejus, quem frustra beneficiis coluit, admiratrix evasit.

Videns autem Starcatherus, eos, qui Frothonem oppresserant, in summa regis dignatione versari, concepti furoris magnitudinem acerrimo oculorum habitu prodidit, internosque motus externo oris indicio patefecit, occultam animi procellam aperta luminum sævitia testatus. Denique Ingello se regiis dapibus delenire cupiente, edulium repulit, quod vulgaris cibi vilitate contentus peregrina admodum obsonia fastidiret, communibusque epulis assuetus nullius gulam saporis oblectatione palparet. In-

[1] *Siquidem*] Fragm. membran. *equidem.*

[2] *Tibicini tibiam erogavit*] Non tibiam, quam inflare poterat, sed tibiam carne nudatam, hoc est os, quod inter vescendum carne spoliaverat, inque frontem gesticulantis tibicinis impigerat. Est itaque hic in voce tibiæ amphibolia. (S)

[3] *Deinde*] Fragm. Membr. *Demum.*

[4] *Mox citandum carmen*] Fragm. Membran. *hujusmodi carmen.* Quæ quidem lectio vera esse videtur, arguens, hic adesse lacunam et carmen de tibicine excidisse.

terrogatus, cur fronte tam nubila regiæ liberalitatis obsequio uti noluisset, reperiendi Frothonis filii gratia Daniam sibi petitam asseruit, nec ejus, qui petulantis stomachi ingluviem operosa dapum ubertate farciret. Hoc enim familiaris regi Teutonum luxus[1] egerat, ut excoctas aquis epulas deliciosæ satietatis studio rursum igni torrendas præberet. Post hæc Ingelli mores intactos præterire non passus, in ejus caput omnem reprehensionis amaritudinem transtulit, impietatis damnatum, quod nimiæ saturitatis usu oscitans partam edendo crapulam fœda ructatione exhalaret, Saxonicamque imitatus illecebram amplissimis a sobrietate excessibus aberrasset, adeo virtute vacuus, ut ne minimam quidem ejus umbram consectaretur. Maxime autem illi turpitudinis cumulum accedere memorabat, quod in ipso militiæ tirocinio ulciscendi parentis immemor, neglecta naturæ lege, paterni sanguinis carnifices benevolentia atque officio amplecteretur, iniquissime meritos amantissima caritate complexus, eosque, in quos quam acerrime animadvertere debuerat, non modo impunitate donasset, verum etiam convictu ac mensæ honore dignos judicasset, a quibus potius capitale supplicium sumendum fuisset. Præterea hic hoc carmine usus[2] asseritur:

Cedat imbellis vetulo juventus
Et senis crebros veneretur annos;
In viro forti numerosa nemo
Tempora culpet.
Albicet quanquam senio capillus,
Permanet virtus eadem vetustis;
Nec fluens ætas poterit virile
Carpere pectus.
Me gravis sessor cubito repellit,

[1] *Familiaris regi Teutonum luxus*] Fragm. membran. habet: *Familiarium regi Teutonum.*

[2] *Præterea hic hoc carmine usus*] Postquam autor severam Starcatheri increpationem sermone soluto protulerat, ipsa deinde subjungit carmina, unde hæc desumserat; vel potius duplici traditione ceu fonte usus est, uno prosaico, quem hactenus expressit, altero autem poetico, quem nunc latinitate donatum integrum exhibet. Fragm. menbran. sæpius citatum omittit *hic.*

Qui boni formam vitio profanat,
Dum gulæ parens nihilum diurnis
Prærogat escis[1].
Quando Frothonis comes annotabar,
Militum semper medius resedi.
Aede sublimis[2], *procerumque primus*
Prandia duxi;
Sorte nunc versa melioris ævi,
Angulo claudor, simuloque piscem,
Qui vago captat latebram recursu
Abditus undis.
Seculo certe solitus priore
Cultius strato recubare fulcro,
Inter extremos premor et referta
Pellor ab aula.
Pellerer forsan foribus supinus,
Ni latus pulsum paries referret,
Et fugam truso facilem negaret
Obvius asser.
Aulici risu populi lacessor,
Advenæ digno vacuus receptu[3];

[1] *Prærogat escis*] Ita forte rectius legendum pro *Prorogat*. Prærogare est præferre. Expendat cordatus lector. Hactenus Stephanius, cujus quidem emendationi, quæ lenissima unius litteræ mutatione sensum reddit probabilem, calculum addere haud dubitamus. Attamen fatendum est, fragm. membran. habuisse *prorogat*. Sensus totius strophæ hic est: Me senem isti convivæ, qui gravitatem præ se ferre videntur, cubitis repellunt, atque ita speciem suam honestam turpant vitioso habitu, quo ostendunt se gulæ deditos nihil cibis antiquius habere.

[2] *Medius resedi æde sublimis*] In tricliniis veterum, cui aditus ab occidente patuit, duo subselliorum ordines pro longitudine ædium ab utroque latere erant positi. In medio subsellio, quod soli obvertebatur, eminebat solium regium sive sedes cæteris honoratior (*Aundvegi á hinn ædra beck*) Huic adversus in subsellio septentrionali sedebat vir maximæ in aula dignitatis. Dicebatur hæc sedes clarior cæteris *annat Aundvegi* sive *aundvegi á hinn uædre beck* (vid. Saga af Gunnlaugi Ormstungi not. 93.)

[3] *Advenæ digno vacuus receptu*]

Aspero carpor sale, dum loquaci
Mordeor ausu.
Quid novi rumor celeber volutat,
Quis tenor rerum, patriæ quis ordo,
Gliscerem[1] *vestræ regionis actus*
Advena nosse.
Ut quid, Ingelle, vitio sepultus
Vindicem patris remoraris ausum?
Num pii cladem genitoris æquo
Pectore duces?
Quid dapem deses colis, otioque,
Mollior scortis, stomachum reclinas?
An tibi parvo patris interempti
Ultio constat?
Proxime quando, Frotho, te reliqui,
Mente præsaga didici, quod armis
Hostium certe periturus esses,
Maxime regum;
Cumque rus longum tererem viator,
Præscius mentem gemitus subibat,
Qui, quod hinc esses mihi non videndus,
Omine finxit.
Proh dolor! quod tunc aberam remotus,
Extimos orbis populos lacessens,
Cum dolo regis jugulum petebat
Perfidus hospes.
Aut enim vindex domini probarer
Aut comes pœnæ sociusque fati,
Et pari gaudens sequerer beatum
Funere regem.
Non gulam veni dapibus beare,
Cujus enitar vitium ferire[2]*;*

Hoc est: carens ea humanitate, qua advenas recipere decet.

[1] *Gliscerem*] Gliscere est h. l. vehementer cupere. Stat. Theb. 3, 73: *Et consanguineo gliscis regnare superbus exule.*

[2] *Cujus enitar vitium ferire*] Ferire latius hic sumitur, pro *reprehende-*

Nec cutis curam sequar[1] *aut obesi*
Gaudia ventris.
Nemo me regum prius inclytorum,
Exteros juxta, medium locavit,
Cui frui primis licuit cathedris
Inter amicos.
Svetia veni, spatiosa mensus
Rura, mercedem ratus affuturam,
Si modo cari fruerer reperta
Prole Frothonis.
Sed probum quærens, adii gulosum,
Deditum ventri vitioque regem,
Cujus in luxum studium refudit
Fœda voluptas.
Claret Haldani ratus esse sermo[2]*,*
Qui brevi nobis cecinit futurum,
Quod patri gnaro generandus esset
Filius excors.
Degener quamquam reputetur hæres,
Non opes magni patiar Frothonis
Advenis lucro fore vel rapinæ
More patere.

Ad hanc vocem tremefacta regina, detractum capiti suo redimiculum, quo forte capillitium muliebriter adornabat, efferato seni, tanquam beneficio bilem aversura, porrexit[3]. Quo Starcatherus quam turpissime in os offerentis cum indignatione rejecto, clara rursum voce recinuit:

Amove, quæso, muliebre donum,
Et tuo mitram capiti repone;
Infulas nemo Venerem decentes

re, quod ipse autor sæpius *pulsare* vocat aut *castigare*. (S)

[1] *Nec cutis curam sequar*] Respexit illud Poetæ: *In cute curanda plus justo operata juventus.* (S)

[2] *Haldani .. sermo*] Haldanus ille erat rex Sveciæ, cujus contubernium Starcatherum petisse Saxo narravit.

[3] *Regina .. redimiculum .. porrexit*] Occasione carminis repetit autor ea, quæ semel narraverat.

Fortis adoptat.
Absonum namque est, ut in arma promptis
Nexili crinis religetur auro;
Mollibus cultus tenerisque turbis
Competit iste.
At tuo munus refer hoc marito,
Cui placet luxus, digitusque prurit,
Dum nates versans volucris rubellæ
Viscera[1] *tractat.*
Uxor Ingelli levis ac petulca
Teutonum ritus celebrare gestit;
Instruit luxus et adulterinas
Præparat escas.
Nam novis palpat dapibus palatum,
Captat ignoti libitum saporis,
Æstuans ferclis onerare mensas
Lautius omnes.
Hæc viro vinum pateris propinat[2],
Cuncta propenso meditans paratu;
Cocta torreri jubet et secundo
Destinat igni.
Pascit, ut porcum, petulans maritum,
Impudens scortum natibusque fidens
Gratis admissum tolerare penem
Crimine stupri.
Assat elixum recoquitque tosta,

[1] *Volucris rubellæ viscera*] *Volucris rubellæ* est ad rubedinem usque tostæ. Martianus Capella lib. VIII p. 271 *rubellum calvitium* dixit. Cæterum hæ duæ partes, clunes et pectus, semper in avibus expetitæ fuerunt. Seneca epist. XLVII: *Alius pretiosas aves scindit, pectus et clunes, certis ductibus circumferens eruditam manum, in frusta excutit.* (S)

[2] *Hæc viro vinum pateris propinat*] Non temulentiam Ingelli sed peregrinam luxuriam carpit Starcatherus. Prisci enim in septentrione reges soliti erant se cornibus vel mulso vel cerevisia plenis inter aulicos multo potu madidos proluere. Ingellus vero regina propinante vinum solus bibisse innuitur.

Prodigo cœnam meditata luxu,
Negligens morum vitiique cultrix,
Fœmina turpis.
Hæc procax fastu Venerisque miles,
Appetens escæ, bene temperatos
Abdicat ritus, simul et gulosas
Instruit artes.
Rapulum lævi patina liquatum[1],
Præditas succo tenui placentas
Pruriens alvo petit ordinesque
Conchyliorum[2].
Non ego magnum memini Frothonem
Dexteram fibris volucrum dedisse,
Podicem cocti lacerasse galli[3]
Pollice curto.
Quis prior regum potuit gulosus
Viscerum putres agitare sordes,
Aut manu carptim fodicare fœdam
Alitis anum?
Fortium crudus cibus est virorum,
Nec reor lautis opus esse mensis,

[1] *Rapulum lævi patina liquatum*] Describuntur minora fercula oleribus plena. Rapulum haud dubie est Raphanum sativum Linnæi. Neque tamen ex hoc loco momentum aliquod ad historiam horticulturæ borealis antiquissimam petere volumus. Plane enim incertum est, utrum Saxo hocce nomen ex carmine Danico sumserit an ex Horatiano illo Serm. II, 8, 8: *Rapula, lactucæ, radices, qualia lassum Pervellunt stomachum.*

[2] *Ordinesque conchyliorum*] Intellexit autor haud dubie ostreas et mytilos, quorum hi ad littora Sialandiæ reperiuntur, illæ vero advehuntur ex littoribus Jutiæ. Potuit quoque ei in mentem venire Horatianum Serm. II, 8, 27-28: *Nos, inquam, coenamus aves, conchylia, pisces, longe dissimilem noto celantia succum.*

[3] *Podicem cocti lacerasse galli*] Lacerandi verbo usus est consimili in re Petronius Arbiter, ubi de convivio Trimalchionis agit: *Processit statim scissor et ad symphoniam gesticulatus laceravit obsonium.* Sic ubi Saxo mox *carptim fodicare* dixit, itidem Petronius vocabulum carpendi usurpavit. *Vides,* inquit, *illum, qui obsonium carpit.* (S)

Mens quibus belli meditatur usum
Pectore forti.
Aptius barbam poteras rigentem[1]
Mordicus presso lacerare dente,
Quam vorax lactis vacuare sinum[2]
Ore capaci.
Fugimus lautæ vitium popinæ,
Rancidis ventrem dapibus foventes[3];
Coctiles paucis placuere succi
Tempore prisco.
Discus herbosi vacuus saporis
Arietum carnes dabat et suillas;
Temperans usus nihil immodesto
Polluit ausu.
Lacteum qui nunc adipem liguris,
Induas mentem, petimus, virilem;
Esto Frothonis memor et paterni
Funeris ultor.
Occidet nequam pavidumque pectus,
Nec fugax fati stimulum refellet,
Valle condatur licet aut opacis
Incubet antris[4].

[1] *Aptius barbam poteras rigentem*] Sensus strophæ aut hic esse potest: "Magis deceret regem cominus cum hoste congredi et collum ejus barba horridum morsu petere quam integros calathos lacte plenos exsorbere," aut hic: "melius est propriam manducare barbam, quam magnis haustibus lactis dulcis ventrem implere." Vituperatur fortasse potus lactis dulcis tanquam viro forti indignus.

[2] *Quam vorax lactis vacuare sinum*] Hoc est, vas lacte plenum deplere sive exhaurire. Sinum vel sinus vasis genus est ventris tumidioris et rotundioris, galeolæ cujusdam formam habens; Virgilius Eclog. VII, 33-34: *Sinum lactis et hæc te liba, Priape, quotannis Exspectare sat est.* Varro Lib. IV de L. L. *Sinum a sinu, quod sinum majorem cavationem quam pocula habebat.* (S)

[3] *Ventrem .. foventes*] Ita Stephanius. Ed. pr. habet *foventem* manifesto errore.

[4] *Occidet nequam .. incubet antris*] Sensus strophæ hic est: Meticulosus homo peribit, neque fugaces quibus-

Undecim quondam proceres eramus
Regis Haconis[1] *studium secuti;*
Hic prior Helgo Begathus[2] *resedit*
Ordine cœnæ.
Hic famis primæ stimulum licebat
Aridis pernæ natibus levare;
Ventris ardorem rigidi domabat
Copia crusti.
Offulam nemo vapidam petebat;
Quisque communes celebrabat escas;
Simplici tantum stetit apparatu
Cœna potentum.
Vulgus externum fugiebat esum,
Nec fuit summis epuli libido;
Ipse rex parvo meminit modestam
Ducere vitam.

vis latebris abditi evitabunt ictus mortiferos.

[1] *Regis Haconis*] Haconem Daniæ tyrannum Saxo jam semel in historia Starcatheri commemoraverat. Haud dubie innuitur carmine ille Haco, rex marinus, cujus militiam Starcatherus aliquando secutus regem Sveciæ Hugleikum bello aggressus fuerat. (Ynglingasaga cap. 25, Hist. reg. Norv. vol. I p. 30.)

[2] *Helgo Begathus*] Ita legitur in editione principe. Stephanius posuit *Gegathus*, respiciens ad nomen pugilis Hybernensis, quod supra in historia Starcatheri occurrerat. Ad hunc vero locum Snorrone autore (Hist. reg. Norv. vol. I pag. 30) monuimus in not. uber. ad pag. 279, Gegathum (qui in uno codice historiæ ejus Geigad, in altero Beigad scribitur) fuisse non Hybernensem sed potius natione Svecum vel saltem pugilem borealem. Sistitur quidem loco Snorronis citato ille Gegathus tanquam hostis Haconis regis, sed narratur quoque, Gegathum in prælio fortissime dimicantem a militibus Haconis fuisse captum. Jam vero moribus Borealium erat consentaneum, ut viri fortes bello capti in sodalitium victoris admitterentur; ita igitur verba carminis cum narratione Snorronis facile conciliari possunt. Pugil hic Helgo Gegathus duplici nomine vocari videtur, sed cum talis nominum cumulatio a consvetudine Borealium abhorreat, potius existimo, Saxonem metri causa formam nominis *Helgus* adhibuisse pro *Helgo*, et versiculo indicare voluisse, in aula Haconis Gegathum propter fortitudinem sedem occupasse ante Helgonem regio sangvine ortum.

Mellei temnens speciem saporis
Combibit tostum Cereris liquorem,
Nec parum coctis dubitabat uti,
Assa perosus.
Mensa perstabat modico paratu,
Exhibens sumptum tenui salino[1],
Ne quid externo variaret usu
Docta vetustas.
Amphoras nemo paterasve quondam[2]
Intulit mensis; dolio profudit
Poculum promus, nec erat catillis
Copia pictis.
Nemo transacti venerator ævi
Cantharis junxit teretes diotas,
Nec cibis lancem cumulavit olim[3]
Comptus agaso[4].

[1] *Exhibens sumptum tenui salino*] Respicit verba Horatii lib. II od. 16, 13-14: *Vivitur parvo bene, cui paternum Splendet in mensa tenui salinum.* (S)

[2] *Amphoras nemo paterasve quondam*] Taxat Starcatherus hac stropha, quod in convivio mulsum in amphoris fuerit illatum, et quod diversa catinorum genera, eademque picta, ceu totidem luxuriæ instrumenta fuerint adhibita. Moribus enim antiquis in medio triclinio stetit vas mulso plenum, unde potus cornibus infundebatur (Hist. reg. Norv. vol. I p. 17); carnes vero, quæ plerumque aridæ erant, saltem jusculo caruerunt, absque catillis distribui et in ipsa mensa vel in discis dissecari potuerunt.

[3] *Nec cibis lancem cumulavit olim*] Ex sententia Stephanii sensus hic est: Nec olim in frugali illa Frothonis aula comptus agaso patinam variis ciborum generibus tanquam in cumulum assurgentibus oneratam mensis intulit. Ego vero, svadente contextu, qui hoc loco non de multitudine ciborum sed de multiplici et luxurioso mensæ apparatu agit, sensum ita constituendum existimo: in aula Frothonis ministri cibos haudquaquam lancibus imposuerunt. Innuit igitur Starcatherus, ministros regios olim carnes suillas et armos arietinos, nulla lance interposita, manibus intulisse et in nudis mensis collocasse.

[4] *Comptus agaso*] *Agaso* proprie est ille, qui jumenta curat. Sed Saxo respexit ad verba Horatii Serm. II, 8, 73: *Si patinam pede lapsus frangat agaso.* (S)

Non brevi concha cyathove lævi
Prandium vanus decorabat hospes;
Nunc recens morum facies pudenter
Omnia pressit.
Ære quis sumpto toleraret unquam
Funus amissi redimi parentis,
Aut loco patris peteret necati
Munus ab hoste?
Quis valens hæres sobolesque fausta
Talibus junctum latus applicaret,
Ut viri nervos vacuaret omnes
Pactio turpis?
Unde, cum regum tituli canuntur
Et ducum vates memorant triumphos,
Pallio vultum pudibundus abdo
Pectore tristi.
Cum tuis nil eniteat trophæis,
Quod stylo digne queat annotari,
Nemo Frothonis recitatur hæres
Inter honestos.
Improbis quid me laceras ocellis,
Qui, reum patris veneratus hostem,
Panibus tantum tepidoque juri
Crederis ultor?
Vindices quando scelerum probantur,
Quo minus mentem pudeat profanam,
Aurium prompto vacuatus usu
Esse peropta.
Sæpe nam virtus aliena suevit
Conscium culpæ lacerare pectus,
Et boni fama premitur malignus
Pectore sensus.
Appetas Ortum licet aut remotus
Occidentali regione degas,
Seu situm mundi medium sequaris,
Concitus istinc,

Seu plagam cœli gelidam revisas,
Qua poli vertex patet impetuque
Versili sphæram rapit et propinquam
Despuit Ursam[1],
Te pudor late comes insequetur
Et gravi vultum feriet rubore,
Quando magnorum sociata ludit
Concio regum.
Dedecus quem cum maneat perenne[2],
Inter illustres medius venire
Non potes turmas, reprobusque in omni
Climate deges.
Fata Frothoni sobolem dedere
Editam mundo superis sinistris,
Cujus affectum scelus et libido
Sordida cepit.
Sicut in navi fit, ut obsoletum
Fœda sentinæ gremium requirunt,
Sic in Ingellum vitiosa rerum
Copia fluxit.
Ergo vulgatum veritus ruborem
Angulis pressus patriæ jacebis
Torpidus fœdo lare nec videndus
Agmine claro.
Sorte tum barbam quaties sinistra[3],
Concubinarum stimulis repressus,
Cum tibi pellex querulis perurat
Vocibus aurem.
Cum pavor mentem gelidus repigret[4],

[1] *Despuit ursam*] Quid si legendum *despicit*, ut Lucanus lib. I, 458: *Certe populi, quos despicit Arctos, Felices errore suo?* (S)

[2] *Dedecus quem cum maneat perenne*] Melius omnino fluit versus, si cum Stephanio legimus: *Dedecus quum te maneat perenne.*

[3] *Sorte tum barbam quaties sinistra*] Inter moesti animi indicia fuit veteribus barbam vellere. (S)

[4] *Cum pavor mentem gelidus repigret*] Hoc est: cum effoeminata illa

Et patris vindex fieri timescas,
Degener plane parilisque servi
Ritibus extas[1].
Obrui parvo poteras paratu,
Ut quis arreptum jugularet hædum
Aut ovem cultro teneram trucidet
Gutture secto.
Ecce Svertingo genitus tyranno
Dania post te potietur hæres,
Cujus ignavam retines sororem
Fœdere turpi.
Dum gravem gemmis nitidamque cultu
Aureo gaudes celebrare nuptam,
Nos dolor probro sociatus urit,
Turpia questos.
Quando te præceps agitat voluptas,
Anxius nobis animus prioris
Temporis formam revocat monetque
Multa dolere.
Nam secus quam tu scelus æstimamus
Hostium, quos nunc veneraris; unde
Prisca noscenti facies molesta est
Temporis hujus.
Re magis nulla cuperem beari,
Si tui, Frotho, juguli nocentes
Debitas tanti sceleris viderem
Pendere pœnas.

timiditas, quæ animum tuum occupavit, retardet te, ne audeas ulcisci necem parentis tui. *Repigrare* etenim hoc loco significat remoram injicere, cohibere; Apulejus Metam. lib. VIII p. 247 (ed. in us. Delph.) *Cum et ipso lumine dirarum bestiarum repigratur impetus.* Martian. Capella lib. I p. 13: *Ne Cyllenius uxoris fotibus repigratus.* (S)

[1] *Parilisque servi ritibus exstas*] Hoc est: moribus tuis servi similis es, sive: mentem servilem prodis. Stephanius legit: *parilisque scorti ritibus exstas.* Quæ quidem emendatio minus commoda videtur; nam in hacce stropha non de luxuria sed de ignavia Ingelli locutus erat poeta.

Tantum autem monitus sui incitamento profecit, ut ab enervi et frigescenti animo veluti quadam reprehensionis silice flagrantissimum fortitudinis ignem extunderet. Primum enim rex vacuas carmini aures præbuit, deinde impensiori educatoris sui hortamine concitatus, serum ultionis calorem animo traxit, oblitusque convivæ hostem induit. Ad ultimum discubitu evolans omnem iræ suæ procursum in consessores effudit, ita ut ferrum adversus Svertingi filios cruenta severitate nudaret et, quorum gulam mensæ deliciis foverat, destricto mucrone jugulum peteret. His namque continuo trucidatis, sacra mensæ sanguine involvit, infirmum societatis vinculum diremit, erubescendumque convivium egregia crudelitate mutavit, atque ex hospite hostis, ex abjectissimo luxuriæ mancipio truculentissimus ultionis minister evasit. Siquidem industria hortatoris oratio molli ac teneræ juventæ animositatis spiritum ingeneravit, latebrisque suis extractam recreavit audaciam, extuditque, ut gravissimæ cladis autoribus pœna factis debita rependeretur. Exulaverat siquidem probitas juvenis, non exspiraverat; quæ in lucem senili suffragatione producta opus eo majus, quo tardius, edidit, aliquanto speciosius cruore quam mero calices imbuens. Quam porro industrium existimemus senem, qui disertissima admonitione immensum regalis animi vitium expugnavit, ejusque loco, perruptis nequitiæ claustris, efficacissimam virtutis sementem inseruit? Ipse quoque, manum regis pari facinore prosecutus, fortitudinem non solum in se plenissimam exhibuit, sed etiam ex alieno pectore erutam revocavit. Quo peracto sic cœpit:

Rex Ingelle, vale, cujus prodidit ausum[1]
Plenum animi pectus. Tibi mens in corpore regnat
Auspicio patefacta suo, nec defuit altum
Pectore consilium, quanquam taciturnus ad horam
Extiteris; nam damna moræ probitate rependis,
Torporemque animi redimis virtute potenti.
Fac age, fundamus reliquos, nullusque periclum

[1] *Cujus prodidit ausum*] Stephanius, ut versum pleniorem redderet, inseruit *jam* inter *cujus* et *prodidit*.

Effugiat, quod quisque pari ratione meretur.
Cedat in autorem facinus, premat artificemque
Culpa relata suum. Cæsorum corpora curru
Excipiant famuli, promptusque cadavera lictor
Efferat, officiis merito caritura supremis,
Et bustis indigna tegi; non funebris illis[1]
Pompa rogusue pium tumuli condonet[2] *honorem;*
Putida spargantur campis aviumque terenda
Morsibus; infesto maculent rus undique tabo.
Tu quoque, rex, sævam, si quid sapis, effuge nuptam,
Ne lupa consimilem sibi fœtum gignat, et ex te
Bellua consurgat proprio nocitura parenti.
Dic, Rotho, perpetue timidorum irrisor[3], *an ultos*
Frothonem satis esse putas, qui funera septem
Vindictæ unius impendimus? Ecce feruntur
Exanimes, qui non rebus, sed imagine tantum
Imperium coluere tuum, fraudemque parabant
Obsequio. Sed me semper spes illa subibat,
Quod solet ingenuis sua respondere propago,
More secutura sortem, quam sanguine traxit.
Nunc ergo, Ingelle, melius quam tempore lapso
Lethrarum dici dominus Daniæque mereris.
Imberbis quando ductum auspiciumque[4] *sequebar*
Militiæ, Rex Haco, tuæ, lasciva perosus
Ingenia et luxum, nil præter bella colebam;
Exercens animum cum corpore, mente profanum
Omne relegavi, stomachoque placentia fugi,

[1] *Non funebris illis*] Sic etiam fragm. membran. St. habet *non funeris illis.*

[2] *Condonet*] Sic etiam fragm. membr. Steph. *componet.*

[3] *Dic, Rotho, perpetue timidorum irrisor*] Rotho vix alia est quam Rota, una Valkyriarum, quas, teste Edda Snorroniana p. 39, emisit Odinus, ut eligerent cædendos et victoriam largirentur. Vix ac ne vix quidem hanc Saxo nominasset, nisi nomen mythicum in carmine Danico invenisset.

[4] *Ductum auspiciumque*] Stephanius posuit *dictum*, sed ed. pr. et fragmentum membranæ habent *ductum*, quæ lectio omnino præferenda est.

Fortia complexus animo; namque arma professis[1]
Aspera vestis erat cultusque parabilis olim,
Rara quies, somnique breves; labor otia longe
Propulit et parco fluxerunt tempora sumptu;
Non ut nunc quidam, quibus insatiata cupido
Ingluvie cæca visum rationis inumbrat[2].
Horum aliquis vestis operosæ[3] *tegmine cultus*
Molliter alipedem[4] *flectit, sparsamque renodat*
Cæsariem et laxos patitur fluitare capillos.
Dicere sæpe foro[5] *turpique inhiare lucello*
Gaudet, et hoc studio vitam solatur inertem[6],
Venali celebrans commissa negotia lingua[7].
Vi violat leges et ferro jura lacessit,
Obterit innocuos, alieno pascitur ære,
Stupra gulamque colit, risu convivia mordax
Insequitur, sic scorta petens, ut sarculus herbam[8].

[1] *Arma professis*] Sic fragm. membr. Ed. pr. *arma professus;* St. *professo.*

[2] *Rationis inumbrat*] Fragm. membr. *Rationis inumbrant.*

[3] *Vestis operosæ*] Hoc est: vestis multo artificio textæ.

[4] *Alipidem*] Hoc est, equum; Statius Thebaid. lib. XI, 198: *Alipedemque citum fatalique arma.*

[5] *Dicere sæpe foro*] Sic omnino lego pro *discere,* quod in prioribus fuerat editionibus, consentiente fragm. membr. Nam *dicere,* hoc est, causas agere, forense et oratorium est verbum.

[6] *Vitam solatur inertem*] Starcatherus vitam eorum vocat inertem, qui rebus bellicis haud vacant.

[7] *Venali celebrans commissa negotia lingua*] Saxo *celebrare* passim pro *facere, peragere, curare, exercere, præstare, perficere,* aut simili fere notione usurpat; Lib. IV: *Complura rerum novarum officia sedulo frequentationis studio celebranda curarit.* Lib. V *celebrare bella* pro *bellis incumbere. Venalem* vero *lingvam* Saxo dixit eorum, quibus lingua in quæstu est, ut loquitur Quintilianus. (S) Non quidem causidicos in genere damnat Starcatherus, sed eos carpit, qui lucri studio causas agerent, et hoc quidem moribus priscis satis erat congruum. Juxta jus Islandorum vetustissimum nefas erat mercedem ob patrocinium sumere (vid. Nialssaga cap. 145 et vers. lat. p. 528). Frag. membr. pro *lingva* habet *lingvæ,* quod certe in vitio est.

[8] *Scorta petens, ut sarculus herbam*] Taxantur hac descriptione homines luxuriosi, gulæ et scortis dediti, qui militiam detrectantes pecunias cor-

Occidit ignavus, dum prœlia pace quiescunt.
In media si valle cubet, testudine nulla
Tutus erit, qui fata timet. Sors ultima[1] *vivum*
Quemque rapit; latebra lethum depellere non est[2].
Ast ego, qui totum concussi cladibus orbem,
Leni morte fruar, placidoque sub astra levandus
Funere, vi morbi defungar vulneris expers[3]*?*

radere student, partim causas dicendo, partim aperta in cives violentia grassando.

[1] *Sors ultima*] Sic fragm. membr. Vulgo *Fors ultima.*

[2] *Occidit ignavus ... depellere non est*] Sensus hic est: Homines media quoque pace moriuntur nec ullam valet contra mortis vim munimentum.

[3] *Defungar vulneris expers?*] Auguratur Starcatherus mortem violentam sibi haud defuturam. Observationes de rebus a Starcathero in aula Lethrensi gestis in notis uberioribus afferendæ erunt.

Finis libri sexti.

Saxonis Grammatici Historiæ Danicæ

Liber Septimus[1].

Ingello quatuor filios fuisse ex iisdemque, tribus bello consumptis, Olavum solum post patrem regnasse, perita rerum prodit antiquitas[2]; quem quidam Ingelli sorore editum incerto opinionis arbitrio perhibent[3]. Hujus actus vetustatis squalore conspersos[4] parum justa notitia posteritas apprehendit; extremum duntaxat prudentiæ ejus monitum memoria vindicavit. Quippe cum su-

[1] *Liber Septimus*] Ed. pr. habet *Principium lib. septimi.* Fragm. membr. *Incipit liber VIIus.*

[2] *Perita rerum prodit antiquitas*] Autor haud dubie intelligit eos, qui in patria sive genealogias sive series regum confecerant.

[3] *Quidam Ingelli sorore editum perhibent*] Chronicon Erici regis (script. rer. Dan. vol. I p. 153) et Annales Esromenses (ibid. p. 217) Olavum faciunt filium Ingelli. In historia autem Svenonis Aggonis (ibid. p. 47) hæc leguntur: *Post Ingeldi tempora longo multorum annorum intervallo filii patribus in regno non successerunt, sed nepotes, altera parte tamen regali stirpe editi. Cui proxime successit Olaus.* Cnfr. not. ad p. 284.

[4] *Hujus actus vetustatis squalore conspersos*] De Olao ita pergit Sveno Aggonis (l. c. p. 48): *Hic omnes circumjacentes regiones strenue subjugavit, adeo etiam, ut ultra Danubiam septem diætas (dierum iter) triumphando perageret. Verum ne fabulosi vel mendaciter regum redarguar tempora continuare, quos tamen haud modico distare didici temporum interstitio, cum non pigritia, verum potius referentis inopia multos illustres transcurrerim, diligenti relinquo indagandum successori, ut, quod ex eclipsi prætermisi memoriæ, sollicitus investigator suppleat.*

premis fati viribus arctaretur, Frothoni et Haraldo filiis consulturus, alterum terris, alterum aquis regia ditione præesse, eamque potestatis differentiam non diutina usurpatione sed annua vicissitudine sortiri jubet. Ita regnandi inter eos conditione æquata, prior Frotho maritimarum rerum regimine potitus, crebris piraticæ damnis deformis evasit[1]. Infortunii causa recentia nautarum conjugia fuere, domesticas tori voluptates externis militiæ laboribus præferentium. Interjecto tempore natu minor Haraldus maris dominationem sortitus, vacuum conjugio militem legit, fraternæ frustrationis eventum metuens. Fortuna delectui respondit. Quippe tam gloriosum piratam egit, quam frater inglorium gesserat. Quæ res fraternam ei invidiam peperit. Quinetiam eorum conjuges, Sygne[2] et Ulvilda, quarum altera Svetiæ rege[3] Syvardo, altera Carolo, Gothiæ præfecto, orta fuerat, crebra nobilitatis contentione rixantes, alternos maritorum solvere convictus. Quo evenit, ut Haraldus et Frotho, rei familiaris societate convulsa, communem partientes supellectilem plus muliebris rixæ jurgiis quam fraternæ caritatis officiis indulgerent.

Sed et Frotho, fratris claritate deformem se fieri contemptumque sibi strui judicans, a quodam familiarium occulte eum interfici jubet, quod, quem ætate vinceret, ab eo sé virtute superari videret. Quo peracto, ne scelus a conscio proderetur, insidiarum ministrum tacite trucidandum curat. Post hæc, ut innocentiæ sibi fidem pareret notamque sceleris evitaret, quisnam rerum casus inopina germanum clade sustulerit, latius investigari præcepit. Sed neque tot artibus perficere potuit, quo minus eum tacita vulgi notaret opinio. A quo Carolus postmodum, quis Haraldum occidisset, rogatus, dissimulanter ab eo notæ rei quæstionem agi respondit. Quo dicto mortis causam adcivit, Frothone exprobratum sibi latenter parricidium judicante.

Post hæc Haraldus et Haldanus, Haraldi filii[4] ex Sygne, Caroli

[1] *Deformis evasit*] *Deformis* hoc loco pro contemto, vili positum. Ita Justinus lib. VII, 3: *ne ubique deformis militiæ damnis haberetur.*

[2] *Sygne*] Fragm. membr. *Sygnes.*

[3] *Svetiæ rege*] Frag. membr. *Svethyæ rege.*

[4] *Haraldus et Haldanus, Haraldi filii*] Sic ed. princ. et fragm. membran. Vulg. abest *Haraldi.*

filia, suscepti, cum ad necem a patruo quærerentur, ab eorum tutoribus callidior servandorum pupillorum ratio excogitata est. Nam truncos luporum ungues subtellibus annectentes[1], contiguum penatibus suis lutum obfusamque nivibus humum crebris decursibus exarare cœperunt, ferini incessus speciem præbituri. Post hæc, trucidatis ancillarum liberis eorumque corporibus frustatim discerptis, lacera passim membra disjiciunt. Itaque, requisitis adolescentibus nec inventis, fusi reperiuntur artus, ferarum vestigia demonstrantur, tellus cruore delibuta conspicitur. Creditum est, pueros lupina ingluvie consumptos, nec cuiquam fere de tam manifesto lacerationis argumento dubitare concessum. Cujus spectaculi fides pupillis præsidio fuit. Qui mox a tutoribus cava conclusi ilice, ne ullum vitæ eorum indicium ederetur, diu sub canum specie nutriebantur; latrantum quoque eis vocabula indita, quo minus latentium opinio vulgaretur. Solus Frotho, mortis eorum fide repudiata, latebræ locum ex perita augurii fœmina cognoscere instituit. Cujus carminum tanta vis erat, ut rem quantalibet nodorum consertione perplexam[2] e longinquo soli sibi conspicuam ad contactum evocare posse videretur. Hæc Regnonem quendam occulte circa illos educationis officium peregisse eosque tegendæ rei gratia caninis censuisse nominibus astruebat. Qui cum se inusitata carminum violentia latibulis egestos incantantis obtutibus admoveri conspicerent, ne tam horrendæ coactionis imperio proderentur, gremium ejus accepti a tutoribus auri incussione perfundunt[3]. Quæ, recepto munere, repentina morbi simulatione par exanimi concidit. Perquirentibus ministris causam tam subiti lapsus, inscrutabilem filiorum Haraldi fugam existere memorabat, quorum eximia vis etiam atrocis-

[1] *Subtellibus annectentes*] Hoc est: pedum volis. (S)

[2] *Rem quantalibet nodorum consertione perplexam*] Res latebris remotis abscondita dicitur res multis nodis constricta. Talem sive rem sive personam quamcunque incantatrix, ut traditione ferebatur, vi carminum in lucem protrahere valebat.

[3] *Auri incussione perfundunt*] Significantissimo usus est vocabulo, ad abundantiam quandam auri denotandam, qua veneficam placarunt, ne Haraldi filios proderet. (S)

simos carminum temperaret effectus. Ita parvulo contenta beneficio, majus a rege præmium præstolari passa non est. Post hæc Regno[1], suam ac pupillorum opinionem populari sermone crebrescere expertus, in Feoniam utrosque devexit. Ubi a Frothone captus, adolescentes se custodia prosecutum fatetur, precaturque regem, pupillis, quos patre privaverit, parcat, nec se duplici parricidio objectare felicitatis loco ducat. Quo dicto sævitiam ejus in ruborem convertit, pollicitusque est, si quid ab eis in patria novaretur, se regi indicia[2] delaturum. Ita pupillis incolumitate parta, metu liber multos annos confecit.

Qui cum adulti Sialandiam petivissent, ultionem patris ab amicis exequi jussi, non se ac patruum annua luce potituros voverunt. Quo comperto Regno, pacti memoria concitatus, noctu regiam petit, seque promissæ rei indicem venire tacite asserit. Dormientem tamen ad vigilias evocare[3] passus non est, eo quod Frotho excitationis suæ pœnas ferro exigere solitus fuerat. Tanti quondam regium somnum importuna frustratione perrumpere existimatum est. Id Frotho mane ex vigilibus expertus, ut animadvertit, Regnonem insidiarum nuncium attulisse, contracto milite sævitia fraudem præcurrere statuit. Nec aliud Haraldi filiis auxilio quam furoris simulatio fuit. Nam cum se ex improviso occupari conspicerent, perinde ac furiis acti lymphantium more se gerere[4] cœperunt. Quos cum Frotho mente captos putaret, propositum remisit, deforme existimans ferro petere, qui ferrum in se convertere viderentur. A quibus proxima nocte incendio consumptus, dignas parricidii pœnas pependit. Quippe regiam adorti, reginam in primis lapideo obruere congestu; igne deinde penatibus applicato, Frothonem in excisi dudum specus angustias et opacos cuniculorum recessus obrepere coe-

[1] *Regno*] Fragm. membr. *Regnon* et ita quoque paulo infra.

[2] *Indicia*] Sic ed. princ. et fragm. membr. Steph. *indicio*.

[3] *Ad vigilias evocare*] Pro *e somno excitare et facere, ut evigilet.* Nova loquendi formula. (S).

[4] *Lymphantium more se gerere*] Ita Stephanius ex correctione in sua editione posuit. Ed pr. habet *lymphantibus morem gerere*, quod sensum præbet incommodum.

gerunt. Ubi dum clausus delitescit, vapore et fumo strangulatus interiit[1].

Perempto Frothone, cum Haldanus ternos circiter annos patriæ præfuisset, Haraldo fratri regnandi jure perfunctorie tradito, Ølandiam eique finitimas insulas, quas a Svetiæ complexu sinuosus aquarum divellit anfractus, piraticis populatur injuriis. Ibidem, subductis hyeme navigiis ac vallo cinctis, expeditioni triennium dedit. Post hæc Svetiæ manus injecit[2], ejusque regem bello consumpsit. Cujus nepotem Ericum, patrui vero sui Frothonis filium, pugna postmodum excepturus, postquam pugilem ejus Haquinum hebetandi carminibus ferri peritum didicit, eximiæ magnitudinis clavam ferreis consertam nodis tunsionis usibus adaptavit, perinde ac præstigii vires ligneo robore debellaturus. Deinde, cum cæteris conspicuo virtutis habitu præmineret[3], inter acerrimos hostium procursus, obnupto galea capite, scuti inops, libratum clavæ robur in objecta clypeorum munimina geminæ manus ope torquebat. Nec erat ullum tantæ soliditatis obstaculum, quod non frustatim adactæ molis impulsus obtereret. Quo evenit, ut occursantem sibi in acie pugilem acriori gestaminis impactione subrueret. Victus tamen et in Helsingiam fuga delapsus, Vitolfum quendam, olim Haraldo militantem, saucii corporis curam petiturus accessit. Hic, in castris majore ætatis parte consumpta, tandem in hujus provinciæ solitudinem post tristia ducis fata concesserat, ibique rusticæ vitæ cultu consueta militiæ studia relaxabat. Qui quod hostilibus sæpe telis petitus fuerat, non infimam medendi peritiam assidua vulnerum suorum curatione contraxerat. Si quis vero operam ejus blandimentis exposceret, hunc medelæ loco occultæ læsionis noxa afficere solitus erat, aliquanto speciosius beneficia minis quam

[1] *Strangulatus interiit*] Crisin historiæ Frothonis Quinti vide in not. uber.

[2] *Svetiæ manus injecit*] Valeriana locutio. Valer. Maxim. lib. II cap. 9, 5: *Regnis injiciantur manus.* Lib. VIII cap. 1 damn. 1: *Europæ victrices manus injicientem.*

[3] *Cæteris virtutis habitu præmineret*] *Præmineret* pro *præmineret*; id quod est, supra alios emineret. (S.)

adulatione exposci judicans. Idem Erici milites, penatibus suis occupandi Haldani cupidine imminentes, ita videndi officio spoliavit, ut propinquas ædes nec prospectu capere nec certis possent vestigiis indagare. Adeo luminum usum nubilus quidam error obtuderat.

Cujus opera Haldanus virium integritatem adeptus, accito Thorone, conspectioris ingenii pugile[1], Erico bellum denunciat. Quem cum, productis e diverso copiis, militum numero præstare conspiceret, occultatam agminis partem inter propinquos viæ frutices delitere præcepit, hostem per angustiora semitæ compendia gradientem insidiis consumpturus. Quod prævidens Ericus, explorata progrediendi facultate, secessu utendum putavit, ne proposito incedens tramite hostium dolis inter præruptos montium urgeretur anfractus. Igitur apud convallem arduis montium jugis utrinque conseptam mutuis viribus pugna conseritur. In qua Haldanus, inclinatam suorum aciem conspicatus, frequentem saxis rupem cum Thorone conscendit, indeque erutas moles in subjectum hostem devolvit, quarum pondere et ruina aciem in occiduo constitutam[2] oppressit. Quo evenit, ut victoriam, quam armis amiserat, cautibus recuperaret. Ob cujus facti virtutem Biarggrammi cognomen accepit, quod vocabulum ex montium et feritatis nuncupatione[3] compactum videtur. Igitur apud Sveones tantus haberi cœpit, ut magni Thor filius existimatus, divinis a populo honoribus donaretur ac publico dignus libamine censeretur.

[1] *Conspectioris ingenii pugile*] Justinum hic expressit Saxo noster, quem solens imitatur. Sic etenim ille lib. XI cap. 5: *Reges stipendiarios conspectioris ingenii ad commilitium trahit.* (S)

[2] *Aciem in occiduo constitutam*] Fortasse hoc significat *in summo discrimine et extremo periculo versantem*, hærentem quasi inter scopulos, inter sacrum et saxum, ut vulgo dicitur, quæ evadere non poterat, cui nullum patebat effugium. Aut *in occiduo constituta acies* forsitan erit, in inferiore et depressiore loco, nempe in convalle, constituta, ideoque lapidum ictibus undique exposita. (S)

[3] *Ex montium et feritatis nuncupatione*] Nobis enim mons Bierg et ferus Gram, ut intelligatur hoc cognomine, qui in montibus feritatem exserit ferociamque exercet. (S) In antiqua lingva poetica Islandorum *Gramr* significat regem; ita Biarggramr foret Rex Montanus.

Sed quoniam ægre devictorum ingenia quiescere solitum est, et in vetitum semper subactorum obluctatur improbitas, accidit, ut Ericus, dum fugæ damnis consulere studet, subjectas Haldano provincias attentaret. Sed ne Daniam quidem ab hoc sævitiæ genere immunem reliquit, perquam dignum existimans ejus lacessere patriam, per quem sua abactus fuerat. Ita dum injuriam inferre quam repellere maluit, Svetiam armis hostilibus liberavit. Quippe cum Haldanus Haraldum fratrem ab eo tribus devictum præliis, quarto occisum cognosset, amittendi imperii metu, relictis Sveonum agris, patriam repetere coactus est. Ita Ericus, quo facilius Svetiæ regnum deseruit, hoc celerius recepit. Quem si fortuna æque in retinendo regno ac recuperando instruere voluisset, nequaquam Haldano prendendum dedisset[1]. Cujus captionis modus hic erat. Reversus in Svetiam Haldanus, occultata per insidias classe, binis obviam Erico navigiis proficiscitur. A quo denis petitus, variis navigationis reflexibus[2] ad occultum suorum agmen relabitur. Quem longius insequente Erico, Danica ponto classis emergit. Circumventus itaque Ericus oblatum sibi sub serviendi conditione spiritum repudiavit, lucemque libertati præferre non passus, mori quam obsequi præoptavit, ne vitæ cupiditate ex libero servus evadere videretur aut, quem nuper fortuna æquasset, novo famulatus officio coleret. Adeo salutem dedecore mercari virtus ignorat. Compeditus igitur et ad loca feris pervia relegatus indignum tanta animi majestate exitum habuit.

Haldanus, gemini regni imperio potitus, opinionis suæ titulum tribus honestatis gradibus decorabat. Erat enim condendorum patrio more poematum peritia disertus nec athletica minus virtute quam regia potestate conspicuus. Audiens autem, vegetioris ingenii piratas Tokonem et Anundum circumpositis imminere provinciis[3], maritima pugna tentatos oppressit. Nihil

[1] *Prendendum dedisset*] Stephanius absque ratione idonea post *prendendum* addidit *se*.

[2] *Navigationis reflexibus*] Stephanius corrigens posuerat *flexibus*.

[3] *Circumpositis imminere provinciis*] Sic Svetonius Caligulæ cap. 19: *imminere Germaniæ* dixit. Horatius lib. I Od. XII, 53: *Parthos Latio imminentes*. (S)

enim veteres claritate magis expetendum ducebant, quam non opum fulgor, sed armorum industria peperisset. Itaque seditiones amplecti, instaurare lites, otia fastidire, paci militiam anteferre, virtutum, non rerum, æstimatione censeri, plurimum voluptatis in præliis, minimum in conviviis reponere clarissimis quondam viris curæ extitit.

Sed neque diu Haldano æmulus defuit. Nam Syvaldus quidam, claro admodum loco natus, apud Sveonum concionem Frothonis ac conjugis ejus exitio flebiliter memorato, tantum Haldani odium pæne omnibus ingeneravit, ut plurimorum suffragiis novarum rerum licentiam assequeretur. Nec solo vocum favore contentus, adeo plebis animum ambitionis artibus occupavit, ut omnium fere manus ad regium insigne capiti suo imprimendum adduceret. Hic septem filios habebat, tanto veneficiorum usu callentes, ut sæpe subitis furoris viribus instincti solerent ore torvum infremere, scuta morsibus attrectare, torridas fauce prunas absumere[1], extructa quævis incendia penetrare, nec posset conceptus dementiæ motus alio remedii genere quam aut vinculorum injuriis aut cædis humanæ piaculo temperari. Tantam illis rabiem sive sævitia ingenii sive furiarum ferocitas inspirabat. Quibus auditis Haldanus, ut erat circa piraticam occupatus, expedire militibus dixit, ut, qui in exteros hactenus desævierint, nunc civium visceribus ferrum adigant, ereptique regni injuriam propulsent, qui dilatandi curam gerere consueverunt. Quo imminente Syvaldus, missis ad eum legatis, jubet, si famam factis æquaret et tantus re esset, quantus opinione censeretur, se suamque sobolem pugna solus excipiat, privatoque periculo publicum redimat. Eo deinde respondente, legitimæ dimicationis formam duorum numerum excedere non debere, nil mirandum, inquit Syvaldus, hominem cœlibem prolequе vacuum oblatos detrectare congressus, cui inops caloris natura deforme corporis animique frigus incusserit. Nec liberos ab eo diversos existere, quem suæ generationis auctorem habuerint, quod ab ipso commune nascendi principium traxerint. Ita se ac filios unius hominis loco

[1] *Torridas fauce prunas absumere*] Furore Berserkico correpti per medios ignes transire soliti erant; vid. Kristnisaga p. 15, 64, 142 sequ.

censendos esse, quibus veluti unum corpus a natura tributum videatur. Cujus convicii rubore permotus Haldanus, provocationi parere cœpit, tam contumeliosam cœlibatus exprobrationem egregiis virtutis operibus pensaturus. Cumque per opacam forte nemoris indaginem graderetur, hærentem obiter quercum humo radicitus eruit, solisque spoliatam ramis in solidam clavæ speciem transformavit. Quo gestamine fretus tali carmen brevitate compegit:

En rude, quod gerimus obnixo vertice, pondus
Vulnera verticibus exitiumque feret.
Sed neque frondosi gestamen roboris ullum
Omine Götenses horridiore premet.
Ardua comminuet nodosi robora colli,
Et cava sylvestri tempora mole teret.
Clava quidem sævum patriæ domitura furorem
Nulla magis Svetis exitialis erit;
Ossa domans lacerosque virum libranda per artus
Impia prærupto stipite terga premet,
Cognatos pressura lares, fusura cruorem
Civis, et in patriam perniciosa lues.

His dictis Syvaldum cum septem filiis attentatum, acerrimas eorum vires eximia clavæ mole frustratus, exitio tradidit.

Ea tempestate Harthbenus[1] quidam, ab Helsingia veniens, raptas regum filias stupro fœdare gloriæ loco ducebat, illum perimere solitus, a quo peragendæ Veneris usu prohiberetur, illustres nuptias humilibus præferens, tantoque se clariorem existimans, quanto splendidiores concubitus per vim assequi potuisset. Nec ultionem effugit, qui se ei comparatione virtutis æquare præsumeret. Tanta vero corporis magnitudine erat, ut novem cubitis proceritatis ejus dimensio tenderetur[2]. Huic duodecim athletæ contubernales fuere, quibus officio erat, quoties illi præsaga

[1] *Harthbenus*] Nomen Hardbein inter Boreales haud inauditum; vid. Laxdælasaga p. 289, 281.

[2] *Ut novem cubitis proceritatis ejus dimensio tenderetur*] Videtur autor narrationis cogitasse de Og, rege Basanis, ex stirpe Gigantum orto, cujus feretri longitudo erat novem cubitorum; Deuteron. 3, 11.

pugnæ rabies incessisset, vinculorum remedio oborti furoris impetum propulsare. Ab his Haldanus Harthbenum ejusque pugiles viritim impetere jussus, non solum certamen spopondit, sed etiam victoriam sibi ingenti verborum fiducia promisit. Quo audito Harthbenus, repentino furiarum afflatu correptus, summas clypei partes morsus acerbitate consumpsit, igneos ventri carbones mandare non destitit, raptas ore prunas in viscerum ima transfudit, crepitantia flammarum pericula percurrit, ad postremum, omni sævitiæ genere debacchatus, in sex athletarum suorum præcordia furente manu ferrum convertit. Quam insaniam illi pugnandi aviditas an naturæ ferocitas attulit, incertum est. Haldanum deinde residua pugilum manu petivit. A quo miræ granditatis malleo contusus, vita ac victoria caruit, deditque pœnas et Haldano, quem provocaverat, et regibus, quorum sanguine per vim potitus fuerat[1].

At quoniam Haldano fors inopinas pugnæ causas porrigere consvevit, quasi nunquam virium ejus experimentis contenta, accidit, ut Egtherus[2] Finnensis piratico Sveones molestaret incursu. Quem Haldanus ternis adortus navigiis, (nam et ei totidem esse compererat,) cum, nocte prælium finiente, debellare non posset, postera die ex provocatione secum decernentem oppressit. Deinde cum Hatheri reguli filiam Thorildam a Grimmone, eximiarum virium athleta, sub duelli comminatione expeti comperisset, edictumque a patre esset, potiturum ea, qui pugilem amovisset, quanquam ad senectutem cœlebs pervenerat, non minus reguli promissione quam athletæ petulantia concitatus, Norvagiam petit. Qua inita cunctas agnitionis suæ notas adulterina oris illuvie respergens, ut pugnæ locum accessit, prior ensem destringit. Quem ad hostilem sciens obriguisse conspectum, humi dejecit, alioque

[1] *Quorum sanguine per vim potitus fuerat*] *Sanguine*, id est progenie, videlicet filiabus, more poetarum. Solens ita loquitur Saxo. Sic lib. V p. 181: *Tantum siquidem ab universis Fridlevi memoriæ ac nomini tributum, ut tam tenero ejus sangvini regnum daretur.* (S)

[2] *Egtherus*] Egtherus Biarmiæ rex in historia Frothonis tertii jam occurrerat. Incolas Biarmiæ ad Finnos retulit antiquitas borealis; igitur ille Egtherus Finnensis vix ab Egthero Biarmensi diversus est.

vagina submoto Grimmonem appetens, extremos loricæ nexus cum occidua clypei parte persecuit. Quod factum Grimmo admiratione persecutus, Vetulum, inquit, acrius dimicantem non memini; statimque ferrum exerens objectam gladio parmam penetrabili sectione convulsit. Cujus immorantem ictui dextram Haldanus nihil hæsitans obvia ferri celeritate corripuit. Ille, nihilominus læva gladium stringens, ferientis femur transegit, mutilati corporis ultionem exiguo vulnere prosecutus. Victor Haldanus victo residuum vitæ pecunia redimendi potestatem fecit, ne imbelli et manco miseras animæ reliquias deformiter adimere videretur. Quo facto tantum se pæne in servando hoste egit, quantum gesserat in vincendo[1]. Cujus victoriæ præmium Thoridæ[2] nuptiis assecutus, filium ex ea Asmundum sustulit, a quo se Norvagiæ reges originem duxisse magni æstimant[3], ab Haldano solennem generationis suæ seriem retexentes.

Post hæc cum Ebbo[4], pirata plebeii generis, ad splendida conjugia capessenda virtutis fiducia concitatus, Sygrutham[5], Gothensium regis Unguini filiam, postularet, ac præterea Gothici regni dimidium in dotem expeteret, super matrimonii admissione consultus, consensum falso spondendum monuit, seque nuptias frustraturum promisit. Quinetiam sedendi locum sibi inter convivarum discubitus assignari præcepit. Probante consilium Unguino, omnem regiæ dignitatis speciem peregrina corporis de-

[1] *Tantum se pæne in servando hoste egit, quantum gesserat in vincendo*] Hanc observationem Saxo ex sua penu haud dubie addidit, ad mores antiquos haud respiciens. Solitum enim erat in monomachiis ut vulnerati certa pecuniæ summa vitam redimerent (*Holmlausn*; vid. Viga Glums Saga cap. IV p. 22, Sagan af Gislu Surssyni cap. 2, Egilssaga p. 494. Cfr. notam p. 137.)

[2] *Thorilda*] In libro originum Norvegiæ (Fornald. Sög. vol. II p. 9) reperimus Thoram matrem heroum dictam (*Þóru drengiamódur*), Dago, filio Halfdani vetusti, nuptam, e quibus parentibus Haraldus Pulchricomus genus duxisse fertur.

[3] *A quo se Norvagiæ reges originem duxisse magni æstimant*] De Haldano autore stirpis regum Norvegicorum vid. not. uber.

[4] *Ebbo*] Nomen, quod perraro vel nunquam in monumentis Islandicis occurrit.

[5] *Sygrutham*] Hoc nomen Islandis Sigridr est.

formitate corrumpens, noctuque nuptiis superveniens, occurrentibus formidini fuit, majorem humano habitu virum advenisse mirantibus. Qui mox, ut regiam intravit, circumspectis omnibus, quærit, quis proximum regi discubitum occupaverit? Ebbone deinde, futurum Unguini generum ejus lateri conjunctum, dicente, per summam verborum iracundiam percontatur, qua vesania quibusue furiis eo petulantiæ adductus sit, ut despicabiles generis sui sordes eximiæ nobilitatis splendori miscere præsumat, rusticasque manus regiæ genti inserere audeat, nec id quidem expetere contentus, etiam alieni regni consortium captare videatur. Deinde eum ferro secum decernere jubet, non prius voto quam victoria potiturum. Quo, nocturnum monstris certamen, diurnum hominibus congruere, respondente, ne temporis excusatione pugna abnui posset, lunæ splendore diem æquari perhibuit. Taliter adactum pugnæ Ebbonem, convivio in spectaculum verso, prostravit, nuptiasque exequiis mutavit. Qui interjectis annis in patriam decedens, cum sine liberis esset[1], regias opes Unguino[2] testamento legavit eumque regem constituit. Hic postmodum ab æmulo, cui Regnaldo nomen erat, bello oppressus, filium Syvaldum reliquit.

Hujus filia Syritha adeo spectatæ pudicitiæ erat, ut, cum ob formæ pulchritudinem ingenti procorum frequentia peteretur, ad neminem ex eis inspectandum adduci posse videretur. Cujus continentiæ fiducia a patre conjugem depoposcit, qui delenimentorum dulcedine mutuum ejus conspectum impetrare quivisset. Olim siquidem apud nos puellarum continentia magnopere visus petulantiam edomare solebat, ne mentis integritas oculorum libertate corrumperetur, affectabaturque, ut cordis castimoniam

[1] *In patriam decedens, cum sine liberis esset*] Hoc est: Haldanus in patriam rediit decedens ex Norvegia; cum autem nullos in Dania liberos genuisset, regnum Ungvino testamento legavit. Stephanius in sua editione posuerat *in patria*, hac emendatione latinitati autoris consulens; sed eo ipso eum oscitantiæ reum fecerat. Quomodo enim Saxo simpliciter hunc orbum mortuum fuisse diceret, quem paullo supra autorem generis regum Norvegicorum dixerat? Vid. not. uber.

[2] *Unguino*] De Unguino vid. not. uber.

oris modestia fateretur. Tunc Otharus quidam, Ebbonis filius, sive gestarum rerum magnitudine sive comitatis et facundiæ fiducia accensus, pertinacius[1] postulandæ virginis ignibus æstuabat. Cujus obtutum omnibus ingenii nervis emollire connisus, cum demissum oculorum ejus habitum nulla penitus arte flexisset, invictæ severitatis perseverantiam miratus abscedit. Ejusdem rei cupidus gigas, cum æque se effectu vacuum animadverteret, fœminam subornat, quæ eam, obtenta virginis familiaritate, ejus aliquamdiu pedissequam egisset, hanc tandem a paternis procul penatibus, quæsita callidius digressione, seduxit; quam ipse mox irruens in arctiora montanæ crepidinis septa devexit. Opinantur alii, quod fœmineam mentitus[2] effigiem, cum insidiosa artis protractione domesticis puellam ædibus abduxisset, partes demum raptoris impleverit. Quod ut comperit Otharus, indagandæ virginis gratia montis penita perscrutatus, inventam, oppresso gigante, secum abduxit. Adeo autem gigantea sedulitas puellæ cæsariem nexili comarum astrictione revinxerat[3], ut pilorum perplexa congeries crispata quadam cohærentia teneretur, nec facile præter ferrum quis posset consertos crinium extricare complexus. Denuo igitur variis rerum irritamentis aggressus puellarem in se provocare conspectum, cum diu torpentes nequicquam oculos attentasset, proposito parum ex sententia cedente, cœptum reliquit. Sed neque puellam stupro violare sustinuit, ne splendido loco natam obscuro concubitus genere macularet. Quæ cum varios solitudinum anfractus diutius errabunda percurreret, contigit, ut ad sylvestris cujusdam immanisque fœminæ tugurium per-

[1] *Pertinacius*] Stephanius corrigendo posuerat *pertinacibus*.

[2] *Opinantur alii, quod fœmineam ementitus imaginem*] Haud dubie carmen illud, quod Saxo in his enarrandis secutus est, gigantem descripserat tanquam incantatorem, qui ementita fœminæ specie puellam decepisset. Saxo igitur, sua interpretatione narrationem probabiliorem reddere studens, sententiam autoris sui non tamen omnino intactam relinquere voluit.

[3] *Puellæ cæsariem revinxerat*] Hoc ad miseriam virginis vividius pingendam pertinet. Virgo scilicet regia in gremio monstri jacens cæsariem digitis immanibus componendam permittere coacta fuit. Gigas autem, pro more gentis artium humanarum ignarus, ita comam nexuit, ut deinde vix nisi ferro resolvi posset.

veniret. A qua pascendi caprarum gregis officio deputata, cum denuo per Otharum libertatis auxilium impetrasset, talibus ejus tentatur alloquiis:

Num meis mavis monitis adesse
Et pares votis sociare nexus,
Quam gregi præsens olidisque curam
Ferre capellis?
Impiæ dextram dominæ refelle,
Et trucem præceps fugito magistram,
Ut rates mecum socias revisens
Libera degas.
Linque commissæ studium bidentis,
Sperne caprinos agitare gressus,
Et tori consors refer apta nostris
Præmia votis.
O mihi tantis studiis petita,
Torpidos sursum radios reflecte[1]*;*
Paululum motu facili pudicos
Erige vultus.
Ad lares hinc te statuam paternos,
Et piæ lætam sociabo matri,
Si semel blandis agitata votis
Lumina pandas.
Quam tuli claustris toties gigantum,
Confer antiquo meritum labori,
Et graves rerum miserata nisus
Parce rigori.

Quare etenim cerebrosa adeo[2] dementire cœpisti[3], ut alie-

[1] *Torpidos sursum radios reflecte*] Intellige radios oculorum. *Radius* enim pro fulgore oculorum frequenti in usu est bonis autoribus. (S)

[2] *Quare etenim cerebrosa adeo*] Nonius Marcellus cap. 1 p. 495: *Cerebrosi dicuntur ad insaniam faciles, quibus frequenter cerebrum movetur.* Marcianus Capella lib. VIII p. 273: *Quod rapido fervebas cerebrosa motu.* (S)

[3] *Dementire cœpisti*] Id est, insanire aut furere. Marcianus Capella lib. VIII p. 272: *Næ tu .. hujus incongrui risus adjectione dementire cœpisti.* (S)

num ductare pecus et in monstrorum famulitio numerari praeoptes, quam pari consensus aptitudine mutuum tori promovere contractum[1]? Illa nihilominus, ne pudicæ mentis constantia ad externos titubaret aspectus, luminum habitum immoto palpebrarum rigore continuit. Quantæ porro pudicitiæ seculi illius fœminas extitisse putemus, quæ ne ad levem quidem oculorum motum maximis amatorum irritamentis adduci potuerunt? Cum ergo Otharus ne gemini quidem beneficii meritis virgineum in se visum concitare quivisset, pudore et ægritudine fatigatus classem repetiit. Cumque Syritha, more pristino decursis late scopulis, in Ebbonis forte sedes erronea pervenisset, nuditatis et inopiæ rubore egentium se filiam astruebat. Animadvertens autem hanc Othari mater, quamvis marcore illitam inopique contectam amiculo, a generosis pullulasse ramalibus[2], honorato sedendi loco susceptam reverenda secum comitate detinuit. Nobilitatem quippe virginis index forma prodebat[3], et vultu genus interprete resultabat. Quam videns Otharus, cur vultum peplo obscuraret, inquirit. Cujus animum certius experturus, nupturam sibi fœminam fingit, ejusque torum conscendens, lucernam Syrithæ gestandam committit. Quæ cum, absumptis pæne lychnis, admoto propius igne premeretur, tantum patientiæ specimen præbuit, ut manum absque motu continere visa, nullam ardoris molestiam sentire crederetur. Externum quippe æstum cohibebat interior, et pruritantis animi fervor adustæ cutis incendium temperabat. Quæ demum ab Otharo manui consulere jussa, placidos in eum obtutus verecunda luminum erectione convertit, statimque, semo-

[1] *Mutuum tori promovere contractum*] Saxo, qui tenorem alloquii Othari oratione ligata expresserat, finem ejus oratione soluta, nescio cur, effert. Neque tamen existimo carmen antiquum, quod expressit Noster, modo alloquium illud continuisse, verum potius credo, Saxonem ex carmine verecundiam puellarem celebrante illam elegisse partem, quam versibus latinis præ cæteris aptam existimaret.

[2] *Generosis pullulasse ramalibus*] Hoc est, a generoso stemmate originem duxisse. Marcianus Capella lib. VII p. 237: *Quamvis singulos vos universosque recenseam ex meis ramalibus germinari.* (S)

[3] *Nobilitatem virginis index forma prodebat*] Ita lib. II p. 70 dixerat Svanhvita: *Forma prosapiam pandit.*

to nuptiarum figmento, genialem torum nuptura conscendit. Cumque postmodum Syvaldus comprehensum Otharum ob illatum filiæ stuprum suspendio consummendum duxisset, continuo Syritha, raptus sui casibus explicatis, non solum eum in regis gratiam reduxit, sed etiam patrem ad ejus sororem matrimonio sibi copulandam adduxit.

Post hæc inter Syvaldum Regnaldumque, exquisitæ probitatis militibus utrobique delectis, apud Sialandiam prælium agitur. In quo cum, triduo mutuis cædibus exacto, ob summam utriusque partis virtutem incerti victoriæ prorsus existerent, Otharus, sive diutinæ pugnæ tædio sive gloriæ æmulatione correptus, cum mortis contemptu confertissimos hostes irrumpit, Regnaldoque inter fortissimas militum acies obtruncato, subitam Danis victoriam peperit. Insigne hoc prælium maximorum procerum ignavia fuit. Adeo siquidem rei summa perhorruit[1], ut fortissimi Sveonum quadraginta terga fugæ dedisse dicuntur. Quorum præcipuus Starcatherus, nulla sævitia rerum aut periculorum magnitudine quati solitus, nescio qua nunc obrepente formidine sociorum fugam sequi quam spernere præoptavit. Crediderim hunc metum ei divinis viribus injectum, ne supra humanam fortitudinem virtute sibi præditus videretur. Adeo nihil perfecti mortalium felicitas habere consuevit. Tunc hi omnes maximi piratarum Haconis[2], quasi quædam belli reliquiæ ad eum delapsæ, commilitium amplectuntur.

Post hæc Syvaldo[3] filius Sigarus succedit, cui filii Syvaldus, Alf et Algerus fuere, filiaque Sygne. E quibus Alf, cæteris animo formaque præstantior, piraticis incumbebat officiis. Cujus

[1] *Rei summa perhorruit*] Adeo tota perturbata est Svecorum acies, ut effusa fuga sibi consulendum duxerint. (S)

[2] *Maximi piratarum Haconis*] Hujus Haconis nulla antea mentio facta fuit. Intelligitur haud dubie Haco Sialandicus, Wiggeri filius, regulus quidam marinus, qui infra in historia Hagbarthi occurrit. De amoribus Othari et Syrithæ vid. in not. ub.

[3] *Post hæc Syvaldo*] In editione principe hæc inscriptio præmittitur: *De Sigaro rege a quo villa Syersted nomen accepit.* Facile vero patet, hunc narrationis titulum non ab autore sed a librario quodam fuisse appositum.

etiam insignem candore cæsariem tantus comæ decor asperserat, ut argenteo crine nitere putaretur. Eodem tempore Gothorum rex Syvardus filios habuisse fertur Wemundum et Ostenum, filiamque Alvildam, quæ tantam verecundiæ fidem ab ipsis propemodum incunabulis præferebat, ut os peplo jugiter obnuptum haberet, quo minus formam suam alienæ libidinis irritamentum efficeret. Huic pater in arctam admodum custodiam relegatæ viperam angvemque educandos commisit[1], pudicitiam ejus adulterorum tandem reptilium custodia vallaturus. Neque enim facile thalamus investigari poterat, quem tanti discriminis pessulus obserabat. Statuit etiam, ut, si quis ejus aditum frustra tentasset, protinus amputandum caput paloque refigendum præberet. Ita annexus petulantiæ metus concitata juvenum ingenia castigabat. Tunc Alf, Sigari filius, rem hoc illustrius, quo periculosius, tentandam existimans, proci titulum professus, animalia propter virginis conclave excubantia debellare jubetur, quod edicti ratione eorum victori virgineus deberetur amplexus. Quorum ut acrius adversum se rabiem excitaret, cruenta corpus pelle contexit. Qua succinctus, mox ut septi valvas subiit, torridum chalybem forcipe comprehensum hiantis viperæ faucibus immersit, eamque exanimem prostravit. Anguem deinde, sinuosa volubilitate prolapsum, inter medios rictus telum jaculatus absumpsit. Cumque pacti conditione connexum victoriæ pignus expeteret, refert Syvardus, hunc sibi generum acceptari, in quem filia solidum optionis arbitrium contulisset. Cumque sola puellæ mater proci votum difficulter exciperet, mentem filiæ secreto perlustrat alloquio. Qua procum impensius ob virtutem laudante, conviciis eam acrius lacerat, quod elisis pudicitiæ nervis specierum illecebra caperetur, omissaque virtutis censura adulantibus formæ blanditiis lascivæ mentis intuitum exhiberet. Ita Alvilda ad Danici juvenis contemptum adducta, virili veste fœmineam permutavit, atque ex pudica admodum puella ferocem piratam agere cœpit. Compluribus quoque ejusdem voti puellis in commilitium adscitis, eo

[1] *Huic pater viperam angvemque educandos commisit*] Similia narrantur infra Lib. IX de Thora Herothi regis filia.

forte loci pervenit, ubi piratarum agmen amissi bello ducis interitum deplorabat. A quibus ob formæ pulchritudinem piraticæ princeps creata, majores muliebri virtute res edidit. Quam Alf crebris navigationis laboribus insectari conatus, in Blacmannorum forte classem[1] hyeme incidit. Quo tempore densatis aquarum coactibus tanta glacici moles naves corripuit, ut eis nulla remigandi vis processum struere potuisset. Cumque frigoris diuturnitas tutiorem conclusis sponderet incessum, jubet Alf suos concretum pelagi sinum caligatis tentare vestigiis, calceorum lubricitate deposita glaciale planum firmius percursuros. Quos Blacmanni succincta pedum agilitate fugæ consulere rati, inita cum eis pugna, vacillantibus nimium cessere vestigiis, utpote quorum ancipites gradus subjectum plantis lubricum[2] impellebat. Dani vero, crustatum algore pelagus passu tutiore permensi, infirmos hostium elisere progressus. Quibus devictis, navigationem in Finniam vertunt. Ubi contractiorem forte sinum ingressi, missis, qui rerum habitum explorarent, paucis navibus portum occupari cognoscunt. Alvilda quippe easdem faucium angustias prior classe petiverat. Quæ cum ignotas eminus puppes adesse conspiceret, præpeti remigio velox in eorum defertur occursum, irrumpere hostem quam opperiri satius judicans. Tunc Alf, prohibentibus sociis, plures naves paucioribus attentari, indignum respondit, ut Alvildæ quis perferat, paucarum puppium objectu procursus sui studia deturbari, præfatus, parvæ rei momento magnorum operum titulos respergendos non esse. Nec parva Danis admiratio fuit, unde hostium corporibus talis formæ decor, tantaque membrorum aptitudo suppeteret. Ut ergo navalem committere pugnam cœperunt, Alf juvenis[3] Alvildæ proram insiliens in puppim usque, facta resistentium strage, progreditur. Cujus comes Borcarus, decussa Alvildæ galea, mentique ejus læ-

[1] *Blacmannarum classem*] De Blacmannis vid. not. uber.

[2] *Subjectum plantis lubricum*] Ita Stephanius recte haud dubie emendavit pro: *subjectis plantis lubrium*, quod exstat in edit. pr.

[3] *Alf juvenis*] Nomen *Alf* perspicuitatis gratia addidit Stephanius. De amoribus Alfi et Alvildæ vid. not. uber.

vitate conspecta, animadvertit, osculis, non armis agendum esse, telorumque rigore deposito, blandioribus hostem officiis attrectandam. Igitur Alf, quam terra marique, tot obstantibus periculis, indefesso labore quæsierat, supra spem offerri gavisus, cupidius apprehensam, virilem cultum in muliebrem convertere coegit; ex qua postmodum filiam Gurithám procreavit. Sed et Borcarus Alvildæ comitem, Gro nomine, matrimonio complexus, filium ex ea Haraldum suscepit, quem sequens ætas Hyldetand[1] cognominavit.

Et ne quis hunc bellis sexum insudasse miretur, quædam de talium fœminarum conditione et moribus compendio modicæ digressionis expediam. Fuere quondam apud Danos fœminæ[2], quæ formam suam in virilem habitum convertentes omnia pæne temporum momenta ad excolendam militiam conferebant, ne virtutis nervos luxuriæ contagione hebetari paterentur. Siquidem delicatum vivendi genus perosæ corpus animumque patientia ac labore durare[3] solebant, totamque fœmineæ levitatis mollitiem abdicantes muliebre ingenium virili uti sævitia cogebant. Sed

[1] *Borcarus .. quem sequens ætas Hyldetand*] Si hæc verba fixum heic locum habere debeant, sibi ipse non consentit Saxo; nam paullo inferius hoc eodem libro exsertis verbis pronuntiat, Haraldum cognomento Hyldetand ex Haldano et Guritha prognatum esse; quomodo ergo Borcarum et Gro Alvildæ comitem parentes habere potuit? Sed omnino statuo vel μνημονικὸν ἁμάρτημα Saxonis hoc esse vel tanquam glossema nimia librariorum curiositate in textum irrepsisse. Hactenus Stephanius. Thomas Gheysmerus (Script. rer. Dan. vol. II p. 326) lectionem receptam tuetur, dum contradictionem tollere studet observando, Borcari et Groæ filium Haraldum a quibusdam appellatum fuisse Hildetan. Hæc autem observatio repugnat verbis Saxonis, qui Haraldum non a quibusdam, sed ab ætate sequenti Hyldetand cognominatum fuisse asserit. Fatendum igitur est, hoc loco in Saxone negligentiam aliquam esse agnoscendam, qua, inconstantia traditionis fortasse adductus, Borcarum non avum sed patrem dicit Haraldi, nec Groam, comitem Alvildæ, aviam eius sed matrem fuisse perhibet.

[2] *Fuere quondam apud Danos fœminæ*] De his fœminis vid. not. ub.

[3] *Corpus animumque patientia ac labore durare*] Justinus lib. XXXVII cap. 2 de Mithridate: *corpus ad omnem virtutis patientiam duravit.* (S)

et tanta cura rei militaris notitiam captabant, ut fœminas exuisse quivis putaret. Præcipue vero, quibus aut ingenii vigor aut decora corporum proceritas erat, id vitæ genus incedere consueverant. Hæ ergo, perinde ac nativæ conditionis immemores, rigoremque blanditiis anteferentes, bella pro basiis intentabant, sanguinemque, non oscula delibantes, armorum potius quam amorum[1] officia frequentabant, manusque, quas in telas aptare debuerant, telorum obsequiis exhibebant, ut jam non lecto, sed letho studentes spiculis appeterent, quos mulcere specie potuissent. Nunc a deverticulo propositum repetam.

Veris initio, cum Alf et Algerus, repetitis piraticæ operibus, varia pelagus navigatione tentarent, in Hamundi reguli filios Helvin, Hagbarthum et Hamundum centenis incidere navigiis. Quibus illato prælio, cum fessas cæde dextras sola crepusculi caligo dirimeret, noctu militi fœdus imponitur. Quod postero die perpeti invicem jure firmatum est, tanto vulnere hesterna pugna utrobique suscepto, ut nulla renovandi certaminis facultas existeret. Ita, quos par virtus exhausit, necessitas in pacem coegit. Per idem tempus Hildigisleus, claro Teutonum loco ortus, formæ et nobilitatis fiducia Sygnem Sigari filiam postulabat. Apud quam maximum ei contemptum obscuritas peperit, quod fortitudine vacuus aliena probitate fortunam instruere videretur. Præcipue eandem in amorem Haconis[2] magnalium ejus spectata deflexit opinio[3]. Quippe majorem fortium quam mollium respectum agebat, nec formæ, sed operum insignia mirabatur, sciens, omne decoris blandimentum sola virtutis æstimatione sordescere, nec æqua illi lance conferri. Sunt enim puellæ, quæ potius ama-

[1] *Armorum potius quam amorum*] Saxoni frequens est paronomasiæ usus, qua orationi decus conciliare nititur. Heic triplici jam luxuriat, utpote in vocibus *armorum et amorum, telas telorum, lecto letho.* (S)

[2] *In amorem Haconis*] Maximi scilicet piratarum, cujus brevem supra p. 334 fecerat mentionem. Idem Haco deinceps dicitur Sialandicus et filius Wiggeri.

[3] *Magnalium ejus spectata deflexit opinio*] Magnalia proprie sunt ingentia facta et admiratione digna. Vox est non admodum frequens apud profanos autores, sed veteri Sacræ Scripturæ versioni et theologis antiquis patribusque usitatissima. (S)

torum claritate quam specie capiuntur, quasque, non oris, sed mentis habitum æstimantes, in alternum copulæ votum solus animi respectus accendit. Hagbarthus vero, cùm Sigari filiis Daniam petens, iisdemque ignaris sororis eorum alloquio potitus, tandem eam ad clandestini concubitus promissionem fide sibi obligandam adduxit. Quæ postmodum, forte pedissequis insignes procerum titulos conferentibus[1], Hildigisleo Haconem prætulit, in illo nihil præter speciem laudabile reperiri, in isto oris lituram animi flore pensari testata. Nec eum simplici laudationis genere extulisse contenta, tali concentu usa perhibetur:

Hic candoris inops prima probitate relucet,
Vultum vigore metiens.
Nam damnum rigidæ redimit mens ardua formæ,
Mendamque vincit corporis.
Corde micat species, facies feritate juvatur,
Ipso rigore præcluis.
Nec candore beat mentem[2], sed mente colorem
Morum severus arbiter.
Huic pretium non forma facit, sed fortior ausus

[1] *Insignes procerum titulos conferentibus*] Talis quidem contentio meritorum, Islandis *manjafnadr* dicta, in mores antiquos bene quadrat. In historiis Islandorum fide dignioribus plura habemus exempla inter convivia talis virorum fortium comparationis temporis fallendi causa institutæ, unde iterum pro vivida gloriæ cupiditate, quæ Borealibus insita erat, simultates, quin adeo cædes sæpius exortæ sunt. (Multa hujus rei exempla collecta vid. in notula ad historiam Gunlaugi Vermilingvis ed. in 4 p. 71.)

[2] *Nec candore beat mentem*] In edit. pr. frequenti aberrationis genere legitur *Hæc candore* etc. Sensus est: Morum severus arbiter non ob candorem beat (μακαρίζει, laudat et probat) mentem, sed ob mentem bonam probat colorem (faciem, qualiscunque est, pulchram putat, dum animus fortis et probus sit.) Contraria sunt *non candore mentem, sed mente colorem.* Stephanius parum feliciter scripsit: *Hæc* (forma sive species) *candore beat mentum* (faciem tantum externam venustate quadam exornat, sed morum severus arbiter colorem, formæ luculentiam, illustrat virili et forti animo). (Mg.)

Armisque parta claritas;
Ast illum capitis decor approbat et nitor oris
Vertexque crine fulgidus.
Sordet inane decus formæ, confunditur in se
Fallax decoris dignitas.
Disparibus studiis species virtusque[1] *reguntur,*
Hæc perstat, illa deperit.
Importat vitium vacuus color; hunc levis anni
Fluxus gradatim dissipat.
Ast probitas meliore loco sua pectora firmat,
Nec lapsa prorsus excidit.
Exteriore bono vulgaris fallitur aura,
Rectique normam negligit;
At mihi censura virtus potiore probatur,
Spreta decoris gratia.

Quæ vox ita ad astantium aures delapsa, ut Hagbarthus Haconis laudari vocabulo putaretur. A qua cum Hildigisleus Hagbarthum sibi prælatum dolenter tulisset[2], Bolvisum[3] quendam luminibus captum muneribus illicit, qui Sigari et Hamundi filios ad amicitias odio permutandas adduceret. Rex quippe Sigarus senum duorum, quorum alter Bolvisus erat, consilio cuncta fere gerere consueverat. Horum tam discors ingenium fuit, ut alter inimicitiis dissidentes in gratiam reducere solitus esset,

[1] *Species virtusque*] Ita omnino recte posuit Stephanius. In edit. pr. legitur ordine turbato: *virtus speciesque.*

[2] *Cum Hildigisleus Hagbarthum sibi prælatum dolenter tulisset*] Sensum loci præ nimia brevitate obscurioris ita constituendum arbitror: Carminis quidem tenor talis erat, ut de laudibus Haconis Sialandici facile ab audientibus intelligi posset; Hildigisleus autem de vera virginis sententia deinceps certior factus æmulum Hagbarthum removere studuit.

[3] *Bolvisum*] In nomine omen; nam *Baulvis* (a *Baul* calamitas, malum) significat *infaustus.* Notatu dignum est, in carmine Eddico Helgaquid. Hundingsb. II str. 2, 3 commemorari virum ejusdem fere nominis *Blindr inn Baulvisi*, nomine scilicet cum cognomine permutato, eumque similes fere gerere partes, dum juvenem quendam regium vestitu ancillari latentem detegit.

alteri curæ foret amicitia junctos odio sequestrare et simultatum pestes alternis ventilare dissidiis. Primum itaque Bolvisus apud Sigari filios Hamundi sobolem pleno obtrectationis mendacio lacerabat, affirmans, eam nunquam fida pace societatis jura servare solitam, bello potius quam fœdere continendam. Itaque juvenum pactione perrupta, Helvin[1] et Hamundus, Hagbartho procul agente, a Sigari filiis Alf et Algero, prælium inferentibus, apud portum, qui Sinus Hamundi dicitur, opprimuntur. Quos Hagbarthus postmodum integris viribus superveniens in ultionem fratrum bello consumpsit. Hildigisleus ambas nates telo trajectus elabitur. Quæ res insectandorem risu Teutonum occasio extitit, quod opprobrii nota plagæ deformitas non careret.

Post hæc Hagbarthus muliebri corpus cultu instruens, tanquam Sigari filiam fraterna clade non læserit, solitarius eam acceptæ promissionis fiducia repetit, plus securitatis ex ipsius fide, quam suo facinore formidinis contrahens. Adeo libido periculum contemnit. Et ne profectioni causa deesse videretur, pugnacem Haconis famulam[2] profitendo, legationem ejus ad Sigarum perferre se dixit. Cumque noctu inter pedissequas cubitum reciperetur pedesque ei ab ancillulis lavandi officio pertergerentur, interrogatus, quid hispidis adeo cruribus esset manusque parum blandi contactus haberet, hoc modo respondit:

Quid miri tenerum nobis durescere subtel,
Et longos hirto crure manere pilos,
Cui plantas toties subjecta relisit harena,
Et vepres medium corripuere gradum?
Nunc saltu nemus experior, nunc æquora cursu,
Nunc mare, nunc tellus, nunc iter unda mihi.
Sed neque ferratis conclusum nexibus uber,
Aut jaculis solitum missilibusque premi,
Ad tactum vestro potuit mollescere ritu,

[1] *Helvin*] Ed. pr. habet *Alf*, sed errorem librarii manifestum suo jure correxit Stephanius ponendo *Helwin*.

[2] *Pugnacem Haconis famulam*] Non Haconis, fratris Hagbarthi, sed Haconis Sialandici. Hæc autem cum aliqua veri specie haud narrari potuerunt, nisi ea ætate, qua constaret, tales puellas militasse.

Quas chamydis tegmen aut toga laevis habet.
Nec colus aut calathi, sed caede madentia tela
Officium nostrae composuere manus.

Cujus affirmationem Sygne consentaneo dissimulationis genere prosequi non morata, par esse refert, manus vulnera sæpius quam vellera, pugnam quam pensa tractantes consentaneam officio præferre duritiem nec tractabili fœminarum mollitudine enervem lævitatis speciem alienis contactibus exhibere. Quippe eas partim bellico labore partim navigandi consvetudine duratas esse. Neque enim bellatricem Haconis vernulam muliebribus inservire negotiis, sed jaculandis hastis torquendisque missilibus oblitam cruore dexteram afferre consuevisse. Quamobrem mirandum non esse, plantas ingenti itinerum emensione duratas, quasque decursa toties littora scabris lapidum fragmentis obtriverint, calloso rigore lentescere nec parem earum teneritudini contactum præ se ferre, quarum vestigia digressus expertia aulicis jugiter liminibus includantur. Quam quum Hagbarthus, perinde ac honoratiorem cubandi locum habiturus, tori sociam recepisset, inter mutuæ voluptatis colloquia talibus sensim orsis compellat:

Si captum genitor tuus
Me tristi dederit neci,
Numquid conjugii fidem,
Tanti foederis immemor,
Post fatum repetes meum?
Nam si sors ea cesserit,
Haud spero veniae locum;
Nec parcens miserebitur
Ulturus sobolem parens.
Nam fratres necui tuos,
Privatos ope nautica,
Et nunc te, patre nescio,
Ac si nil prius egerim
Votis illius obviam,
Communi teneo toro.
Dic ergo, Venus unica[1]*,*
Quam voti speciem feres
Complexu solito carens?

Ad hæc Sygne:

Me crede tecum, care, velle commori,
Si sors exitii praetulerit vicem,
Nec ulla vitae prorogare tempora,
Quum te mors tumulo tristis adegerit.

[1] *Venus unica*] Antonomasia est, cum Venus pro quavis amica ponitur. Maro Eclog. III, 68: *Parta meae Veneri sunt munera.* (S)

Nam si supremam forte lucem clauseris,
Lictorum rabido subditus ausui,
Quocunque letho præfocetur halitus,
Morbo seu gladio, gurgite vel solo,
Omnis petulcæ labis ignes abdico,
Et me consimili devoveo neci,
Ut quos idem fœdus tori revinxerat,
Idem supplicii contineat modus.
Nec hunc, necis sensura pœnas, deseram,
Quem dignum Venere constitui mea,
Qui prima nostri carpsit oris oscula,
Et floris teneri primitias tulit.
Nullum puto votum futurum certius,
Si quid fœminea vox fidei gerit[1].

Quæ vox ita Hagbarthi animum vegetavit, ut plus voluptatis in ejus promisso, quam periculi in sua digressione reponeret. Qui quum, ab ancillulis proditus, a Sigari lictoribus oppugnaretur, diu se strenua pugna defendit, compluresque ex eis in aditu trucidavit. Comprehensus tandem et ad concionem perductus, diversa plebis suffragia expertus est. Siquidem complures supplicium ab eo tam gravis injuriæ exigendum dicebant; sed Bilvisus[3], Bolvisi frater, aliique, sententiæ potioris auctores, potius strenua ejus opera utendum quam crudelius in eum consulendum monebant. Tunc subiens Bolvisus iniqua affirmabat consilia, quæ regem, quum ultione uti debeat, ignoscere jubeant, et justum iracundiæ motum indigna miseratione deleniant. Quo enim pacto Sigarum circa hunc parcendi miserendive studio moveri posse, a quo non solum gemino filiorum solatio spoliatus, sed etiam cor-

[1] *Morbo seu gladio, gurgite vel solo*] Carmen est dicolon distrophon, cujus prior quisqve versus iambicus senarius seu trimeter, secundus quisque choriambicus, Asclepiadeus.

[2] *In sua digressione*] *Digressio* pro excessu seu morte. (S) (Immo periculum erat, ne, quum mane digredi vellet, proditus comprehenderetur, quod accidit.) (Mg)

[3] *Bilvisus*] Hoc etiam nomen haud dubie ominosum. *Bila* v. n. est debilitari, cedere (vid. Spec. Glossar. ad Eddam Sæmundi vol. I); igitur Bilvis fortasse ille, qui lubenter cedit, qui mollia agit consilia.

ruptæ filiæ contumelia respersus videatur? Quam sententiam majore concionis parte suffragiis prosequente, damnatur Hagbarthus, stipesque eum excepturus erigitur. Quo evenit, ut, qui prius nullum pæne triste suffragium habuerat, omnium sævitia mulctaretur. Quem regina mox, porrecto poculo sitim lenire jussum, tali minarum inflictione solicitat:

Nunc insolens Habarthe,
Quem morte dignum concio
Adjudicavit omnis,
Sitis fugandæ gratia
Ori dabis bibendum
Scypho liquorem corneo.
Ob hoc, metum refutans,
Vitæ supremo tempore
Audacibus labellis
Lethale liba poculum,
Quo potus inferorum
Mox applicere sedibus,
Iturus in reclusam
Ditis severi regiam,
Patibuloque corpus,
Orco daturus spiritum.

Tunc juvenis, oblatum apprehendens poculum, tale fertur intulisse responsum:

Hac gustum capiam manu supremum,
Extremæ quoque potionis haustum,
Qua natos tibi sustuli gemellos.
Jam non Elysios inultus axes,
Non impune truces adibo manes.
Nam nostro prius hos peracta nisu
Clades tartareis reclusit antris.
Hæc vestro maduit cruore dextra,
Hæc proli teneros ademit annos,
Quam luci tua procreavit alvus,
Cui nec funereus pepercit ensis.
Infamis mulier furensque mente,

Infelix genitrix et orba natis,
Sublatum tibi nulla reddet ætas
Nec tempus redimet diesve quævis
Demptum lethifero rigore pignus.

Ita mortis comminationem interfectorum a se juvenum exprobratione ultus, rejecto in reginam poculo os ejus sparso meri liquore suffudit.

Interea Sygne deflentes famulas, an sibi cœptorum sociæ fieri paterentur, interrogat. Illæ, quicquid dominæ voti incederet, suis spondent effectibus exequendum. Promissioni fides adjecta est. Deinde lacrymis suffusa, quem unice tori consortem habuerit, fato insequi velle se dicit, jubetque, mox ut signum e specula datum esset, faces thalamo subdi, deinde laqueos ex peplis fieri, hisdemque fauces, pulso pedum fulcimine, strangulandas præberi. Assentientibus, quo minorem mortis metum haberent, merum propinat. Post hæc Hagbarthus ad montem, qui postmodum ab ipso vocabulum traxit, suspendio consumendus adducitur. Tunc, experturus amasiæ fidem, amiculum suum a lictoribus suspendi præcepit, voluptati sibi esse præfatus, si propinquæ mortis instar[1] alicujus spectaculi imagine pervidisset. Quo impetrato, speculæ custos, id circa Hagbarthum peragi ratus, conclusis intra aulam puellis conspecta denunciat. Quæ, mox datis incendio tectis, subjecta pedibus robora depellentes gulas laqueis obtorquendas dederunt. Igitur Hagbarthus, regiam igni implicatam conspiciens ac notum conflagrare cubiculum, plus lætitiæ se ex amicæ fide quam mœroris ex propinqua morte sentire perhibuit. Quin etiam astantes ad necem sibi inferendam hortatus, in quam parvo momento fatum poneret, hujusmodi carmine protestatur:

[1] *Si propinquæ mortis instar*] *Instar* et hoc in loco et paulo post subsequenti, ubi dicit: *agger elatior veteris fundi instar protuberantis humi specie demonstrat*, nomen est, non adverbium; et sumitur pro similitudine, specie, imagine, et quidquid rem aliquam repræsentat. Ita Justinus usurpavit lib. XVIII cap. 5: *Ex frequentia hominum velut instar civitatis effectum est*. (S)

Ocyus, o juvenes, correptus in aera tollar.
Dulce mihi, nupta, est post tua fata mori.
Aspicio crepitus et tecta rubentia flammis,
Pollicitusque diu pacta revelat amor.
En tua non dubiis completur pactio votis,
Quum vitæ mihi sis interitusque comes.
Unus erit finis, unus post fœdera nexus,
Nec passim poterit prima perire Venus.
Felix, qui tanta merui consorte juvari,
Nec male tartareos solus adire deos[1].
Ergo premant medias subjecta tenacula[2] *fauces;*
Nil, nisi quod libeat, pœna suprema feret;
Quum restaurandæ Veneris spes certa supersit,
Et mors delicias mox habitura suas.
Axis uterque[3] *juvat; genino celebrabitur orbe*
Una animi requies, par in amore fides.

Ecce enim, oblatum libens discrimen accipio, quum ne apud manes quidem amor ipse participis sui complexum deperire patiatur[4]. Et cum dicto lictorum opera laqueo profligatur. Et ne cuiquam antiquitatis vestigia prorsus exolevisse credantur, prædictæ rei fides præsentibus locorum indiciis exhibetur, quum et Hagbarthus pago vocabulum extinctus intulerit[5], nec longe a Sigari oppido[6] locus pateat, ubi plano paululum agger elatior[7]

[1] *Nec male tartareos solus adire deos*] Felicem se prædicat Hagbarthus, quod meruerit non solus, non male, sed cum tanta consorte deos tartatores adire. (Ed. I et St. *tanto consorte.*)

[2] *Tenacula*] *Tenacula* hic intelligit funiculum seu laqueum, quo suspensis halitus præfocari solet.

[3] *Axis uterque*] Josephus Devonius Iscanus (sæculi duodecimi scriptor Anglicus) lib. 2 de Bello Trojano: *Amphitrioniaden, axis quem laudat uterque.* (S)

[4] *Ecce enim, oblatum .. deperire patiatur*] Hoc loco ut sæpius noster finem carminis alicujus sermone prosaico exprimit.

[5] *Hagbarthus pago vocabulum intulerit*] Nullus quidem pagus nomen Hagbarthi adhuc servat, sed collis ab eo nominatur.

[6] *Sigari oppido*] Pagus in parochia Bringstrup, toparchia Alsted, nomen Sigersted adhuc servat.

[7] *Agger elatior*] In campo prope vicum Sigersted est colliculus, qui adhuc Galgehöi i. e. collis patibuli, dicitur. Præter hæc loca alia plura

veteris fundi instar protuberantis humi specie demonstrat. Sed et quidam Absaloni, trabem se eo loci repertam[1] vidisse, narravit, quam agrestis vomere glebam rimatus offendit.

His auditis Hako Hamundi filius, quum in ultionem fratrum arma ab Hiberniensibus in Danos translaturus videretur, ab Hakone Sialandico, Wigeri filio, Starcatheroque deseritur, quorum post Regnaldi necem ad id usque tempus auxiliis utebatur. Alter siquidem familiaritatis, alter originis intuitu movebatur, diversaque ratio par ambobus studium peperit. Hakonem namque ab inuasione patriæ pietas deturbavit, quod, cæteris adversum exteros bellum gerentibus, ipse cum civibus præliaturus videretur. Starcatherus vero, quod Sigari senilis hospitio usus fuerat, hostem agere supersedebat, ne bene meritum injuria afficere putaretur. Tantum enim quidam hospitalitatis gratiæ deferunt, ut ad molestiam eis inferendam adduci non possint, quorum se quandoque humanitatis officia expertos meminerint. Sed et Hako, plus damni in fratrum nece quam pugilum defectione reponens, in portum, qui Danice Hærvig, Latine Exercituum sinus dicitur, classe collata, militem exponit, pedestremque aciem instruit, quo loci nunc oppidum ab Hesberno constructum[2] munimine suo præsidium accolis facit aditumque barbaræ feritatis eliminat. Deinde sparsis trifariam copiis, geminam navium partem, paucis

nomen ex ea origine traxisse feruntur, v. c. arx Signes, puteus Signes vorago pedissequæ (Ternehul). Antiquitas autem horum nominum parum certa.

[1] *Trabem eo loci repertam*] Narrat Messenius in Sveopentaprotopoli, *sibi narratum fuisse a fide dignissimis hominibus, in ipsa planitie Haborina* (prope civitatem Sigtoniensem in Svecia) *quendam accolarum caudicem patibuli, in quo Habor laqueo strangulatus, ex terra eruisse.* (O. Wormii Monum. Dan. lib. II p. 135.) Hic caudex et illa trabes sunt ejusdem farinæ. Crisin historiæ de amoribus Hagbarthi et Signes vide in notis uberioribus.

[2] *Oppidum ab Hesberno constructum*] Urbem Calundam, nostratibus Kallundborg, intelligit, quam una cum adjuncta arce et castello munitissimo Esbernus Snare, Absolonis Archiepiscopi germanus, ad portum hunc condidit anno Christi MCLXXI. Ejus meminit Saxo infra lib. XIV: *Ea tempestate Esbernus urbem Kalundam molitus novi munimenti præsidio portum hostili piratica liberum præstitit.* (S)

remigio destinatis, ad Susam amnem præmittit, quæ per obliquos alvei flexus ancipiti navigatione progrediens peditibus, si res posceret, subsidium ministraret. Ipse cum residuis pedestri itinere facto sylvestribus maxime locis, ne cerneretur, incessit. Quæ via, crebris quondam occlusa nemoribus, nunc partim aratris apta tenui fruticum raritate prætexitur. Et ne progressis in planum arboreum deesset umbraculum, ramalia ab eis incidi gestarique præcepit. Præterea, ne quid properantibus oneri foret, vestium partem ac vaginas abjici nudosque gladios deferri jussit. Ob cujus facti memoriam æternum monti vadoque cognomen reliquit[1]. Ita binas vigilum stationes nocturna progressione frustratus, quum in tertiam incidisset, mox speculator, insolitum facti contemplatus eventum, accesso Sigari cubiculo, stupendæ rei nuncium afferre se dixit, quod frondes ac frutices humano more gradientes aspiceret. Tunc percontatus rex, quantum nemoris distaret adventus, ut propinquum esse cognovit, hoc monstro fatum sibi portendi subjunxit[2]. Quo evenit, ut succisorum fruticum palus Lethalis publico nuncuparetur eloquio[3]. Igitur locorum angustias veritus, relicto

[1] *Æternum monti vadoque cognomen reliquit*] Incertum est, quænam nomina locorum Saxo hic indigitare voluerit.

[2] *Hoc monstro fatum sibi portendi subjunxit*] Innuere videtur Saxo oraculum de silva gradiente Sigaro antea datum. Similia narrantur in historia Scotorum ab Henrico Boetio conscripta lib. XII p. 254 de Maccabæo, Scotorum tyranno, qui tum demum ultima sibi fata instare intellexit, cum eodem strategemate silva Birnam ad arcem Dunsianam propius esset admota.

[3] *Quo evenit, ut succisorum fruticum palus Lethalis publico nuncuparetur eloquio*] Palus succisorum fruticum est palus, in qua frutices, quibus milites se texerant, fuerant succisi. Satis constat, in paludibus nostris varia fruticum genera, inprimis alnos et salices, lætius succrescere; palus vero lethalis in lingua nostra est Helmose vel Helkiær, et talis quidem locus nunc Hellekiær dictus adhuc invenitur mille fere et qvingentis passibus versus corum a Sigerstadio distans. In interpretationem longe diversam abit recentior Saxonis translator Grundtvigius, ita locum vertens: See det er Oprindelsen til, at en afhugget Green, som Gröden er i og Bladene paa, hedder i Folkemunde en Helstang eller et Ligtræ. Ille igitur non de novo loci alicujus nomine, sed de novo verbo in linguam invecto agi,

oppido, conspectiorem soli planitiem prælio hostes excepturus petivit. Idem apud locum, qui vulgo Walbrunna[1], Latine cadaverum vel stragis puteus appellatur, gesta infeliciter pugna, protritus extinguitur. Tunc Haco, victoria in crudelitatem versa, tanto facinore fortunam prosequi cœpit, ut promiscuæ cædis avidus nihil conditioni aut sexui deferendum putaret. Sed neque miserationis aut verecundiæ respectui indulsit, quo minus fœmineo ferrum cruore respergeret matresque cum liberis communi stragis sævitia violaret.

His auditis Syvaldus Sigari filius, quum paternis hactenus penatibus inhæsisset, ultoris partes executurus exercitum contrahit. Igitur Haco, multitudinis concursu conterritus, cum tertia agminis parte in Hærvig classem repetens, maritimo sibi discessu consuluit. Cujus collega Haco cognomine Fastuosus[2], plus fiduciæ in recenti victoria quam metus in Haconis absentia reponendum existimans, mortemque fugæ præferens, residuum tutabatur exercitum. Itaque reductis paulisper castris, apud villam Axelstadam[3] navalem diutule præstolatus occursum, venientium tardius sociorum segnitiem causabatur. Nondum enim ad destinatum portum immissa amni classis appulerat. Adeo autem Sigari clades Syvaldique caritas promiscuos plebis animos incitabant, ut uterque se bello sexus impenderet, nec certamen crederes fœmineis caruisse præsidiis. Postera luce Haco Syvaldusque congressi, biduum extraxere pugna. In qua rebus atrocis-

nec de palude sed de palo hic sermonem esse existimat. Sed hanc interpretationem verba latina vix admittunt. Quomodo enim ramus viridis ab arbore succisus ramulis foliisque adhuc florens dici potest palus fruticum succisorum? Neque ullum superest vestigium verbi Danici Helstang, quod juxta hanc interpretationem Saxo asseruisset esse commune.

[1] *Walbrunna*] Val in lingva vernacula est strages, Brönd puteus. Nomen loci in ipso tractu adhuc servatum est.

[2] *Cujus collega Haco cognomine Fastuosus*] Islandice Hacon hinn hœgprudi. Tertius est Hacon, qui præter Haconem Hamundi filium et Haconem Sialandicum in hac historia partes sustinet.

[3] *Apud villam Axelstadam*] Axelstad haud dubie idem nomen atque Alsted, quod adhuc et toparchia et pagus in eodem Sialandiæ tractu servant.

sime decertatis, utroque duce prostrato, Danorum reliquias victoria decoravit. Nocte vero prælium insecuta ad constituti portus receptaculum classis Susam[1] rimata pervenit. Cujus alveum, quondam remigiis pervium, nunc solidioribus elementis concretum angustiæ limitant, ut vetante constrictionis inertia rarus puppium admittatur ingressus. Diluculo nautæ, sociorum cadavera conspicati, funerandi ducis gratia collem spectatæ magnitudinis extruunt, quem usque nunc opinione celebrem Haconis bustum fama cognominat. Quorum multitudinem Borcarus, cum Scanico repente equitatu adveniens, neci implicuit. Consumpto hoste, vacuas remigio rates instruens Hamundi filium anhela præceps celeritate persequitur. Cujus congressu habito, contigit Haconem, rebus infeliciter gestis, metu præcipitem in Scothorum patriam ternis evolare navigiis. Ubi decurso biennio defungitur[2].

Talia rerum bellorumque discrimina adeo regiam apud Danos gentem exhauserant, ut hanc ad solam Guritham[3], Alfi filiam, Sigari vero neptem, redactam esse constaret. Qui quum se consvetæ nobilitatis regimine defectos viderent, regnum popularibus tradunt, creatisque ex plebe principibus[4], Ostmaro[5] Scaniæ, Hundingo Sialandiæ procurationem attribuunt; in Hanonem Fioniæ dominium conferunt; penes Röricum atque Haterum[6] Jutiæ

[1] *Susam*] Amnis Susa nunc rivus, qui ne navigiolum quidem capit.

[2] *Ubi decurso biennio defungitur*] Observationes in historiam Haconis Hamundi filii vid. in not. uber.

[3] *Guritham*] Ed. pr. habet *Juritham*, in sequentibus vero *Guritham*. Hanc igitur in nomine scribendo inconstantiam Stephanius suo iure correxit.

[4] *Quum se consvetæ nobilitatis regimine defectos .. creatisque ex plebe principibus*] Primo quidem intuitu verba hæc agere videntur de summa rerum in civitate ab ordine nobilium ad plebem translata. Sed hæc sententia non convenit cum præcedentibus, in quibus non sermo fuerat de aliqua nobilium cæde, sed de interitu stirpis regiæ. Sensum igitur loci ita constituo: cum Dani se viderent destitutos rectoribus ex veteri stirpe eademque nobilissima ortis, imperium tradunt nonnullis ex civibus suis, e medio populo principes creantes. De quinque illis Daniæ principibus vid. not. ub.

[5] *Ostmaro*] De eo vid. not. uber.

[6] *Röricum atque Haterum*] Dicuntur Rogni et Hathar (Script. rer. Dan.

summam discreta potestate constituunt. Quare ne[1] lateat, quo regum posteritas satore succreverit, occurrunt quædam necessario paulisper perstringenda digressu. Ferunt fortissimum Svecorum Gunnarum, olim ob gravissimas causas Norvagiæ infensum, lacessendæ ejus licentiam precibus impetratam maximis exasperasse periculis, ac primum in Jather[2] provinciam propositos effudisse decursus; quam partim flammis partim cædibus implicans, omissis rapinis, tantum obsitos cadaveribus calles ac fusas cruore semitas permeare gaudebat. Nam quum cæteri jugulis abstinere prædamque magis quam cædem affectare solerent, hic, spoliis sævitiam anteponens, funestum animi libitum humanis potissimum cladibus exercebat. Cujus atrocitate permoti incolæ propinquum periculum publica deditione præveniunt. Sed et rex Normannorum Regnaldus[3], ultimæ senectutis, audito tyranni studio, filiam Drotam[4] facto specu claudendam curavit, aptumque ei, provisis in longum sumptibus, famulitium tribuit. Sed et gladios exquisita fabrorum opera decussatos cum regia supellectile pariter antro mandavit, ne ferri usum, quem sibi inhabilem videret, hosti capiendum relinqueret. Et ne conspicua caveæ pateret elatio, solidiori terræ tumorem æquabat. Ad bellum deinde profectus, quum senilibus membris in aciem descendere non posset, comitum innixus humeris alienis fulta gradibus vestigia proferebat. Igitur prælio cupidius quam felicius gesto consumptus, gravem ruboris causam patriæ reliquit.

Ut enim Gunnarus devictæ gentis ignaviam inusitata con-

vol. I p. 16, 19) et Rörekh et Hagnar (ibid. p. 28.)

[1] *Quare ne*] Stephanius posuerat in sua edit. *et ne*.

[2] *Jather*] Nunc Jedder, tractus littoralis Norvegiæ in nomarchia Stavangriæ.

[3] *Regnaldus*] Nomen inter reges Norvagiæ ignotum.

[4] *Drotam*] Stephanius scripsit *Drottam*. Nomen in scriptis Islandorum raro obvium. In limine historiæ regum Norvagicorum occurrit tanquam nomen mythicum filiæ regis Danpi, ex qua reliquæ deinceps reginæ nomen Drottnar (Dronninger) traxisse feruntur. Uxor Borcardi appellatur Bola (Script. rer. Dan. vol. I p. 154) et Tola (ibid. p. 98)

ditionis deformitate mulctaret, rectoris loco canem eis præponi[1] curavit. Quo facto quid aliud eum assequi voluisse putemus, quam ut plenus superbiæ populus[2] insolentiam suam manifestius puniri cognosceret, dum obnixos latranti vertices inclinaret. Et ne quid contumeliæ deesset, satrapas procuravit, qui sub ejus titulo privata ac publica negotia tuerentur. Cujus etiam jugi constantique custodiæ distinctos procerum ordines applicabat. Statuit insuper, ut si quis aulicorum ducis sui despicabile duxisset obsequium, variosque discurrentis incessus plenis venerationis obsequiis insequi supersedisset, membrorum clade supplicia lueret. Sed et geminum genti vectigal[3] imposuit, unum autumnalibus copiis, alterum vernali tempore persolvendum. Ita Norvagiensium tumore exploso obtentum est, ut liquidius fastus sui detrimenta cognoscerent, quem caninis adactum obsequiis viderent.

Audiens autem regis filiam longinquis occlusam latibulis, omnibus ingenii nervis ad eam investigandam contendit. Quo evenit, ut, dum ipse quoque lustrandi inter alios officio fungeretur, subterranei murmuris sonum dubia procul aure colligeret. Tunc sensim progressus certiorem humanæ vocis habitum deprehendit. Cumque subjectam pedibus humum ad solidum fodi jussisset, subito patente cavea cuniculatos animadvertit anfractus. Trucidatis itaque famulis, dum detectos antri aditus tueri cupiunt, puella cum repositis inibi spoliis cavo extrahitur. Quæ rerum admodum provida patrios duntaxat enses secretioris custodiæ tutamento tradiderat. Hæc a Gunnaro stuprum pati coacta filium procreat Hildigerum. Cui tanta paternæ crudelitatis æmulatio fuit, ut cædium semper appetens et humanis solum intentus excidiis immensa fundendi cruoris cupidine suspiraret. Igitur ob intolerabiles sævitiæ mores a patre proscriptus, moxque ab Alvero[4] ty-

[1] *Canem eis præponi*] De cane rege vid. not. uber.

[2] *Plenus superbiæ populus*] Negari nequit, autorem hic prodere mentem Norvegis parum faventem.

[3] *Geminum vectigal*] Affertur tanquam exemplum et veluti symbolum summæ injustitiæ ex reditu unius anni duplex vectigal exigere.

[4] *Alvero*] Ille Alverus infra rex Speciæ dicitur. Hunc autem haud antea nominatum Saxo vix ita sim-

rannide donatus[1], finitimos bellis ac cædibus implicando omne ætatis tempus armis exegit, nihilque exilii conditione ex consveto crudelitatis habitu remittens, animum cum loco mutare passus non est.

Interea Borcarus, Regnaldi filiæ Drotæ matrimonium per vim a Gunnaro occupatum expertus, conjuge eum vitaque privat ac sibi Drotam connubio sociat. Quæ etiam ægre nuptiis assensa non est, quod parentis ultorem jure complexura videretur. Neque enim lugentis patrem filiæ ejus interfectori voluptuosus poterat obtemperare consensus. Hujus Borcarique filius Haldanus fuit; cujus juventæ initia stoliditatis opinione referta fuere, sequens vero ætas fulgentissimis operum insignibus illustris evasit, maximisque vitæ ornamentis inclaruit. Adolescens pugilem ingenuæ famæ, quod ab eo pueriliter obludens colapho percussus esset, gestamine, quod in manu habebat, petitum oppressit. Quo facto futuros operum titulos auspicatus[2] præteritæ vitæ contemptum in amplissimum sequentis fulgorem convertit. Ea quippe res bellicorum ejus insignium magnitudinem augurata est.

Ea tempestate Rötho, Ruthenorum pirata, patriam nostram rapinæ et crudelitatis injuriis profligabat. Cujus tam insignis atrocitas erat, ut, cæteris extremæ captorum nuditati parcentibus, hic etiam secretiores corporum partes tegminibus spoliare deforme non duceret. Unde graves adhuc immanesque rapinas Röthoran[3] cognominare solemus. Sed et torquendis interdum hunc

pliciter in medium protulisset, nisi epitomen dedisset historiæ prolixioris.

[1] *Tyrannide donatus*] Hoc est, præfectura aliqua vel satrapia. Sicut enim tyranni nomen frequenter usurpat Saxo pro rege vel dynasta aut satrapa, ita non hoc solum in loco, sed et alibi passim, *tyrannidem* pro regia potestate seu quovis dominio ponere consvevit. (S)

[2] *Auspicatus*] Sic recte omnino legit Stephanius pro *auspicatu* in edit. pr.

[3] *Röthoran*] Pro *Röthoran* Stephanius scripsit *Rötheran*, quæ quidem vocis forma magis pronuntiationi lingvæ vernaculæ convenit. Nomen Rötho vix alibi in monumentis nostris occurrit, quam in illa de rege Snione fabula, quam exhibent annales Esromenses (Script. rer. Dan. vol. I p. 226). Quæ enim de Ratho vel Ratone afferuntur Script. rer. Dan. vol. III p. 169, vix ad nos pertinent. Vox Rötheran dudum exolevit. Etymologia vocis parum probabilis videtur.

supplicii modum adhibere solebat, ut, dextris eorum pedibus terræ tenacius affixis, lævos curvatis de industria ramis annecteret, quorum salacitas medii corporis distractione recurreret. Quem Fioniæ rex Hano, dum speciosos sibi titulos consciscere cupit, maritimis viribus oppugnare conatus, fugam uno comitatus ingreditur. In cujus exprobrationem proverbium manavit: In proprio plus lare Hanonem valere[1]. Tunc Borcarus, ulteriorem civium jacturam inspectare non passus, Röthoni se objicit; quorum ut mutuum bellum, ita etiam exitium fuit. Eadem pugna Haldanum graviter affectum fama est aliquamdiu susceptis oblanguisse vulneribus; e quibus unum evidentius ori inflictum habebat, quod adeo cicatrice conspicuum erat, ut, cæteris medela recreatis, patentiori quadam lentigine teneretur. Oblisam quippe labelli partem ita verrucæ vitium ulcerabat, ut ejus rimosa tabes carnis excremento sarciri nequiret. Quæ res ei plenum contumeliæ cognomen[2] impressit, quum potius vulnera adverso corpore excepta laudem quam dedecus afferre soleant. Adeo maligna virtutum interpres vulgaris interdum existit opinio.

Interea Alfi filia Guritha, quum regiam stirpem ad se solam redactam animadverteret, neminemque, cui nuberet, nobilitate parem haberet, nuncupatis votis voluntariam sibi castimoniam indixit, concubituque carere quam ex plebe maritum adsciscere satius duxit. Quin etiam cavendæ injuriæ gratia conclave suum electo pugilum agmine tutabatur. Ad quam quum Haldanus se-

[1] *In proprio plus lare Hanonem valere*] Adluditur ad vocabulum galli gallinacei, quod in nostra lingva est Hane. Proverbium Danico idiomate ad verbum, ut jam monuit Stephanius, sic habet: Hane er hiemme rigest. Respondet igitur proverbio latino, quo usus est Seneca in ludo de morte Claudii Cæsaris: *Gallum in suo sterquilinio plurimum posse.* Hinc jam patet, originem proverbii non historicam esse sed domesticam et quidem ex gallinario petitam. Chronicon Erici (Script. rer. Dan. vol. I p. 154) hæc mutatis mutandis transfert ad Hundingum præfectum Sialandiæ his verbis: *iste semper impediendo alios perdidit, et defendendo se vicit. Unde ex eo tractum est proverbium illud: Hund er hema rikæst.*

[2] *Plenum contumeliæ cognomen*] Ipsum cognomen Saxo haud attulit, fortasse existimans illud latino sermone haud satis concinne exprimi posse.

mel forte venisset, abessentque pugiles, quorum ipse fratrem impubis extinxerat, oportere eam inquit, soluto virginitatis cingulo, castimoniæ rigorem rebus permutare Venereis, ne ita pudicitiæ votis indulgeat, ut lapsa regni gubernacula copulæ suæ beneficio reparare contemnat. Se ergo nobilitatis splendore conspicuum nuptialibus ab ea votis respici jubet, quod ob dictam causam voluptati aditum datura videatur. Ad hæc Guritha, adduci se non posse, retulit, ut regiæ nobilitatis reliquias inferioris ordinis viro copulare sustineat. Nec generis obscuritatem exprobrasse contenta, etiam oris deformitatem improperat. Haldanus geminum ab eo sibi vitium objectari subjunxit, unum, quod sanguine parum niteret, alterum, quod rimosi oris jacturam inexpleta cicatrice præferret; ideoque non prius se postulandæ ejus gratia rediturum, quam utramque notam parta armis claritate tersisset. Obsecrat quoque, ne cui tori conniventiam præberet, antequam reditus interitusue sui certitudinem nuncio cognovisset. Quem athletæ, fratre jampridem ab eo spoliati, Gurithæ locutum indigne ferentes, discedentem equis insectari conantur. Quo viso, commilitibus[1] latebram petere jussis, se solum pugiles excepturum dicebat. Morantes asseclas imperioque obsequi deforme ducentes minis abigit, præfatus, non comperturam Guritham, pugnam a se formidine detrectari. Mox quercu succisa atque in clavæ habitum redacta[2], solus cum duodecim manum conseruit eosque spiritu spoliavit. Quibus peremptis, tam præclari operis titulis non contentus, majoris edendi gratia avitos a matre gladios recepit, quorum alter Lyusingus, alter Hwittingus[3] ob collimati acuminis nitorem vocabulum habuit. At ubi inter Alverum Svetiæ regem Ruthenosque bellum flagrare cognovit, e vestigio Russiam petit, oblatoque incolis auxilio, summa cum omnium dignatione suscipitur. Sed nec procul Alverus agebat, brevi locorum trajectu

[1] *Commilitibus*] Stephanius posuit *comitibus*.

[2] *In clavæ habitum redacta*] Telo ejusdem generis Haldanum Bieggram usum fuisse Noster supra narravit.

[3] *Alter Lyusingus, alter Hwittingus*] Stephanius corrigens scripsit *alter Liusingi, alter Hwitingi*.

parvulam internectente distantiam. Cujus miles Hildigerus, Gunnari filius, Ruthenorum pugilibus ad secum dimicandum provocatis, cum Haldanum offerri animadverteret, ejusque se fratrem esse non ignoraret, pietatem fortitudini prætulit, seque, septuaginta pugilum oppressione conspicuum, cum homine parum spectato manum conserturum negavit. Jubet itaque eum minorem se rerum experimentis metiri ac deinde æqua viribus studia consectari. Hæc autem non virtutis diffidentia, sed integritatis servandæ gratia astruebat, quum non solum acerrimus, verum etiam hebetandi carminibus ferri peritus existeret. Quippe quum ab ejus patre suum oppressum meminisset, affectusque geminos, unum paternæ ultionis, alterum fraternæ caritatis, haberet, provocatione cedere quam maximo implicari scelere satius duxit. Cujus loco alium Haldanus athletam deposcens, exhibitum jugulat, moxque ei etiam hostium suffragio virtutis palma decernitur, omniumque fortissimus publica proclamatione censetur. Postera die duobus in pugnam petitis, ambos obtruncat. Tertia luce ternos expugnat. Quarta quatuor secum congressos exuperat. Quinta vero quinos expostulat. Quibus oppressis, quum ad octavam similibus pugnæ et victoriæ incrementis perventum esset, undecim simul admissos prosternit. Cui Hildigerus, quod operum suorum titulos virtutum ejus magnitudine æquatos videret, congressum ulterius negare non passus, quum ab eo, obducto panniculis ferro, mortificum sibi vulnus inflictum animadverteret, abjectis armis humi decumbens tali fratrem voce compellat:

Collibet alternis devolvi fatibus horam[1],
Et, ferro pausante, solo subsidere paulum,
Alternare moram dictis animosque fovere.
Restat proposito tempus; nam fata duorum
Fors diversa tenet; alium discrimine certo

[1] *Collibet alternis devolvi fatibus horam*] Collatio hujus carminis cum carmine Islandico huic simillimo in historia Asmundi Kappabani (Fornald. Sögur vol. II p. 481-485) dabitur in notis uberioribus cum crisi totius narrationis de Haldano.

Sors feralis agit, alium potioribus annis
Pompa decusque manent et agendi temporis usus.
Sic sibi dividuum partes discriminat omen.
Danica te tellus, me Sveticus edidit orbis.
Drot tibi maternum quondam distenderat uber;
Hac genitrice tibi pariter collacteus exto.
En pia progenies trucibus concurrere telis
Ausa perit; sudo prognati sanguine[1] *fratres*
Illata sibi cæde ruunt, dum culmen aventes
Tempore deficiunt[2], *sceptrique cupidine nacti*
Exitiale malum socio Styga funere visent[3].
Ad caput affixus clypeus mihi Sveticus astat,
Quem specular vernans varii cælaminis ornat[4],

[1] *Sudo prognati sanguine*] Pro *sudo* Stephanius in editione sua corrigendo posuerat *claro.* Attamen ipse in notis lectionem antiquam prolixe tuitus est his verbis: Diu me hic locus exercuit, dubitantem et animo in varias sententias huc illuc distracto volventem, quid per *sudum sangvinem* intelligeret autor. Tandem, cum nihil temere hic mutare ausim, retinendam hanc duxi vocem, quæ per metaphoram hic posita videtur pro *splendido, claro* et *illustri* sangvine, hoc est, generoso et regio stemmate. Papias: *Sudum, serenum post pluviam, splendidum, purum, divum, lucidum.* Solet enim Saxo vocabulis translatis frequenter uti, unaque voce pro altera posita, ut antea *incedere vitæ genus* pro *ingredi.* (S)

[2] *Dum culmen aventes tempore deficiunt*] Hoc est: honoris fastigium appetentes ætatis suæ jacturam faciunt.

[3] *Sceptrique cupidine nacti exitiale malum socio Styga funere visent*] Hoc est: regnandi sive dominandi cupidine exitium sibi attrahentes communi funere sedes tartareas adibunt. Videtur hocce versiculo Hildigerus fratri non minus ac sibi ipsi mortem imminentem vaticinari, quod tamen nec cum initio carminis conspirat nec cum exitu certaminis convenit. Hypothesin ad hanc contradictionem explicandam vid. in not. ub. in crisi historiæ Halfdani.

[4] *Quem specular vernans varii cælaminis ornat*] Heic iterum translata se offert locutio. Capiendum vero omne hoc existimo de clypeo ad tantam lævitatem expolito, variisque figuris ita ad vivum depicto, vel ut ipse mox loquitur, *multicolore pictura* exornato, ut in eo tanquam in nitidissimo speculo pascere oculos et varia bella variaque facinora Hildigeri contemplari liceret. *Specular,* quod et *Speculare* et *Speculari-*

Et miris laqueata modis tabulata[1] *coronant.*
Illic confectos proceres pugilesque subactos,
Bella quoque et nostræ facinus spectabile dextræ
Multicolor pictura notat; medioxima nati[2]
Illita conspicuo species cælamine constat,
Cui manus hæc cursum metæ vitalis ademit[3].
Unicus hic nobis hæres erat, una paterni
Cura animi, superoque datus solamine matri.
Sors mala, quæ lætis infaustos aggerit annos,
Et risum mœrore premit sortemque molestat.
Lugubre enim ac miserum est dejectam ducere vitam
Et tristes spirare dies omenque dolere.
Sed quæcunque ligat Parcarum præscius ordo,
Quæcunque arcanum superæ rationis adumbrat,
Seu quæ fatorum serie prævisa tenentur,
Nulla caducarum rerum conversio tollet.

His dictis, quum ab Haldano ob tam seram fraterni vinculi confessionem[4] inertiæ damnaretur, idcirco se silentio usum esse

um dicitur, idem est quod speculum. (S)

[1] *Miris laqueata modis tabulata*] Clypeus Hildigeri ex laqueatis tabulatis, hoc est, ex tabulis sectis condensatis compactus erat. (S)

[2] *Medioxima nati*] Ordo verborum hic esse potest: *Species nati,* id est, imago sive figura filii mei, *conspicuo cælamine illita,* id est vivis coloribus depicta et adumbrata, *constat,* exstat, conspicitur, *medioxima,* media, vel medio scuti loco, in clypei meditullio. *Medioximus* Plauto aliisque usitata vox est, ut plurimum medium aliquid denotans. (S)

[3] *Cui manus hæc cursum metæ vitalis ademit*] Subobscure indicare videtur, se plane invitum et casu quodam prorsus infelici filium suum vita spoliasse; cujus interitum mox deplorans de mala sorte conqueritur, quæ unicum gaudium, quod ex nato sibi filio perceperat, subito in luctum converterit, amisso filio unico hærede et matris solamine. (S) Recte observavit Stephanius hæc obscuriora esse Saxonis lectoribus, qui in præcedentibus nihil de nece filii invenerint. Sed illustrantur hæc ex historia Islandica supra citata, Saga Asmundar Kappabani, unde discimus Hildigerum, ab Islandis Hildebrand dictum, cum audivisset omnes pugiles suos ab uno eodemque fuisse necatos, furore Berserkico correptum filiolum jugulasse; Fornald. Sög. vol. II p. 484.

[4] *Tam seram fraterni vinculi confessionem*] Quod tam sero confessus

dicebat, ne aut pugnam detrectando ignavus aut committendo scelestus existimari posset. Talibus excusationis verbis intentus extinguitur. Sed apud Danos Haldanum ab Hildigero prostratum rumor ediderat. Post hæc Guritha, quæ regii sanguinis sola apud Danos supererat, quum a Sivaro, Saxonicæ gentis nobilissimo, postulari cœpisset, latenterque ei Haldanum præferret, conditionem proco intulit, ne suum prius connubium peteret, quam Dânorum regnum membratim divisum in unum corpus redigeret, idque sibi per injuriam ereptum armis restituisset. Quod frustra tentante Sivaro, omnibus arbitris pecunia ab ipso corruptis, tandem ei despondenda conceditur. Quod Haldanus apud Russiam per negotiatores expertus, tanto studio navigationi incubuit, ut nuptiarum tempus adventu præcurreret. Quarum prima die regiam petiturus præcepit, ne comites prius a constitutis sibi moverentur excubiis, quam ferri stridorem eminus aure perciperent. Cumque convivis parum cognitus coram virgine constitisset, ne vulgaris eloquii nuditate pluribus intellecta depromeret, in hunc modum abstrusa carmen ambage compegit:

Patris sceptra relinquens
Nil figmenta verebar
Commenti muliebris
Astus fœmineive,
Unum quando duosque,
Tres ac quatuor, et mox
Quinos, indeque senos,
Post septem, simul octo,
Undenos quoque solus
Victor Marte subegi.
Sed nec tunc fore rebar
Probri labe notandus,
Promissi levitate,
Pactis illicibusque.

esset, se sanguinis propinquitate ipsi conjunctam esse. *Vinculum fraternum* dixit pro germanitatis illo nexu, quo eos inter se junxerat stirpis ejusdem communio; quomodo *vincla jugalia* et *connubialia* apud Virgilium et Statium legimus. (S)

[1] *Conditionem proco intulit*] Editio princeps habet *pro eo,* quod vitiose vel a librario scriptum vel a typographo positum est. Stephanius levissima mutatione lectioni consuluit. Sed dum legit *proco,* nescivisse videtur, se lectionem mutasse; hanc enim addidit notulam, ad vocem *intulit* tantummodo spectantem: Suspecta mihi primum fuit hæc lectio, donec animadverterem recurrere eandem formulam infra lib. IX, ubi Saxo pari modo loquitur: *At Ludovicus summo amplificandæ religionis ardore confertus conditionem barbaro intulit. Intulit* ergo pro *obtulit, detulit* positum.

Ad hæc Guritha:

Fragili moderamine rerum
Animus mihi pendulus hæsit,
Trepida levitate pererrans;
Tua fama volatilis, anceps,
Variisque relatibus acta,
Dubium mihi pectus inussit.
Teneri tibi temporis annos
Gladio periisse verebar.
Poteramne resistere sola
Senioribus atque magistris,
Prohibentibus ista negari,
Thalamoque monentibus uti?
Manet et Venus et calor idem,
Socius tibi parque futurus,
Nec ab ordine sponsio cessit,
Aditus habitura fideles.

Neque enim ulla adhuc te fefellit promissio, quanquam sola multiplicis suadelæ consilia detrectare non possem et in jugalis copulæ receptione monitis obviare censoriis. Necdum responsum virgo complebat et jam sponsum Haldanus ferro transverberat. Nec unum oppressisse contentus, maximam convivarum partem obtruncat. In quem quum Saxones cessim ebrietate labantes[1] irruerent, a supervenientibus ejus vernaculis trucidantur. His gestis Guritha potitur[2]. Quam quum sterilitatis vitio obnoxiam animadverteret, maximamque prolis creandæ cupidinem haberet, conciliandæ ei fœcunditatis gratia Upsalam petit; responsoque monitus, suscitandæ sobolis causa fraternis primum mani-

[1] *Cessim ebrietate labantes*] Hoc est, incertis et titubantibus vestigiis plus retrocedentes quam accedentes præ nimia ebrietate, qua obruti adeo erant, ut neque pes neque manus suum faceret officium. Hoc etenim significat *cessim labare*; sicut Justinus lib. II cap. 12: *Vos, commisso prælio, ite cessim.* Martianus Capella lib. VIII p. 271:

Cessimque formidantes
Abeunt pedes tremore. (S)

[2] *His gestis Guritha potitur*] Observationes in historiam Haldani vid. in not. uber.

bus parentare, postquam oraculo paruit, optatæ rei solatium impetravit. Siquidem filium ex Guritha suscepit, cui Haraldo vocabulum aptavit. Cujus titulo Danorum regnum, principum injuriis laceratum, ad pristinum dominationis habitum revocare conatus, dum, bello apud Sialandiam gesto, Wesetum[1], præcipuæ opinionis athletam, in acie oppugnat, occiditur. Quo viso Guritha, quum prælio ob filii caritatem sub virili habitu interesset, eundem, fugientibus sociis cupidius dimicantem, ad propinquum nemus humeris deportandum curavit. A cujus insectatu plurimum hostes lassitudo prohibuit; quorum aliquis dependentis pygam sagitta confixit. Igitur Haraldus plus ruboris sibi quam opis materna cura allatum existimavit.

Qui quum eximiæ formæ præcipuæque magnitudinis esset, coævisque robore et statura præstaret, tantam Othini, cujus oraculo editus videbatur, indulgentiam expertus fuerat, ut integritatis ejus habitus ferro quassari non posset. Quo evenit, ut vulnifica aliis tela ad læsionem ei infligendam inhabilia redderentur. Nec præmii inops beneficium fuit. Animas quippe ei, quas ferro corporibus ejecisset, pollicitus proditur. Idem in monimentum patris ejus res gestas apud Blekingiam rupi, cujus memini[2], per artifices mandare curæ habuit. Post hæc, quum Wesetum apud Scaniam nuptias acturum audiret, easque sub egentis specie petivisset, finito noctium convivio omnibusque mero ac somno sopitis, nuptialem thalamum trabe pertudit. Cujus buccam Wesetus ita absque vulneris inflictione fuste quassavit, ut binis eam dentibus vacuefaceret. Quorum jacturam postmodum insperata molarium eruptio sarciebat. Hic eventus Hyldetand ei cognomen im-

[1] *Wesetum*] De hoc Weseto nihil aliunde constat. Nomen sæpius occurrit. Recensetur Vesetus quidam inter pugiles Rolvonis (Edd. Snorr. p. 152 ed. Rask). Alius Vesetus Bornholmiæ princeps erat, pater Bui crassi et Sigurdi, qui inter Jomsvicenses eminuerunt (vid. Saga Olafs Tryggvason. cap. 84, 86 in Fornman. Sög. vol. I p. 155, 161.) Idem nominatur in historiis fabulosis de Ormo Storolfson (ibid. vol. III p. 211) et Thorsteino Vikingsson, (cap. I, Fornald. Sög. vol II p. 385.)

[2] *Rupi, cujus memini*] In præfatione videlicet: *Verum apud Blekingiam apta meantibus rupes mirandis literarum notis interstincta conspicitur.* (S) De eo, cui hocce monumentum fuerit dedicatum, vid. not. uber.

posuit[1], quod eum quidam ob eminentem dentium ordinem assecutum affirmant. Illic occiso Weseto Scaniæ dominium adipiscitur. Inde Hatherum apud Jutiam oppugnatum extinxit. Cujus occasum perpes oppidi vocabulum indicat[2]. Post hæc Hundingo Röricoque prostratis, Lethram occupat, distractumque Daniæ regnum in pristinum corpus reformat. Deinde Wicarorum regem Asmundum a sorore natu majore regno spoliatum[3] comperiens, pendente bello[4], tanta fœminæ petulantia concitatus, sola nave Norvagiam Asmundo opem laturus accedit. Commisso prælio, purpurea amictus lacerna mitraque auro variata capillitium redimitus in hostem progreditur, ita armorum loco tacita fortunæ conscientia fretus, ut convivali potius quam bellico cultu instructus videretur. Sed nec apparatui ingenium respondit. Inermis siquidem ac regiis duntaxat insignibus ornatus cœtus anteibat armigeros[5], expeditamque pugnandi copiam ferventioribus belli periculis objectabat. Directa namque in eum spicula, ac si retusi acuminis essent, nocuo cassabantur effectu. Cumque cæteri præliantis inermitatem adverterent, impressione facta ad eum acrius impetendum pudore coguntur. Quos Haraldus corpore integer aut ferro consumpsit aut fugam arripere coegit;

[1] *Eventus Hyldetand ei cognomen imposuit*] De hacce etymologia vid. not. uber.

[2] *Perpes oppidi vocabulum indicat*] Nempe Hadersleb, quod oppidum hodieque in Jutia australi sive ducatu Slesvicensi exstat, et præcipuum est in nomarchia ejusdem nominis.

[3] *Asmundum a sorore regno spoliatum*] De illo Asmundo tacent Islandi, sed narratio Islandica Sögubrot (Fornald. Sög. vol. I p. 375), quæ nisi mutila fuisset, res ab Haraldo Hyldetand gestas prolixe enarrasset, inter initia imperii ejus exhibet fragmentum de rege juvene et sorore ejus, fœmina valde ambitiosa, quod sub aliis nominibus initium historiæ Asmundi enarrasse videtur.

[4] *Pendente bello*] Sicut iurisconsultis *pendente lite*. Barn. Brissonius in Lexico Juris: *Pendere conditio diesve dicitur, cujus adhuc eventus exspectatur. Pendere etiam, seu in pendenti esse, quicquid in suspenso est.* (S)

[5] *Inermis .. cœtus anteibat armigeros*] Consentit liber Sögubrot (Fornald. Sög. lib. 1 p. 374) cum Saxone, narrans amicos Haraldi, principi adolescenti prospicientes, multo fascino effecisse, ne ullo ferro læderetur, eumque deinceps nullo in præliis tegmine usum fuisse.

sicque regnum Asmundo, prostrata ejus sorore, restituit. A quo oblatis sibi victoriæ præmiis, solam gloriæ mercedem sufficere dixit, tantamque se in repudiandis muneribus gessit, quantam egerat in promerendis. Quo facto non minorem omnibus continentiæ suæ quam fortitudinis admirationem incussit, claritatem se, non pecuniam ex victoria percepturum testatus.

Interea rex Sveonum Alverus decedit, Olavo, Ingone et Ingeldo filiis relictis[1]; quorum Ingo, paternæ hæreditatis titulis non contentus, proferendi imperii gratia Danis bellum denunciat. Cujus eventum Haraldo oraculis explorare cupienti senex præcipuæ magnitudinis sed orbus oculo obvius extitit[2], qui hispido etiam amiculo circumactus, Othinum se dici bellorumque usu callere testatus, utilissimum ei centuriandi in acie exercitus documentum porrexit. Jussit igitur, ut terrestribus bellum copiis editurus universam aciem[3] in tres turmas divideret, quarum unamquamque vicenarii ratione densaret[4], mediam vero viginti virorum numero reliquis porrectiorem extenderet, quam etiam in coni sive pyramidis acumen digerens, alarum recessus utrinquesecus discretis ambagibus obliquaret[5]. Cujuslibet vero turmæ seriem hac ra-

[1] *Alverus decedit, Olavo, Ingone et Ingeldo filiis relictis*] De his regibus Sveonum nihil nobis innotuit.

[2] *Orbus oculo obvius exstitit*] Sub eadem specie Othinus Hadingo apparuisse dicitur; vid. supra lib. I p. 40 et not. uber ad h. l.

[3] *Universam aciem*] Aciem universam noster, ut contextus luculenter docet, non totam excercitum, sed partem ejus hostibus ex adverso collocatam et prælium auspicaturam intelligit.

[4] *Vicenarii ratione densaret*] Ita ut haberent turmæ vicenos ordines, unum post alterum collocatos, media vero turma viginti viris esset porrectior. Cum vero ex sequentibus pateat, mediam turmam eadem ac cæteras turmas ratione esse ordinatam, ita ut primus turmæ ordo duobus modo militibus constaret, singuli vero sequentium ordinum unius accessione crescerent, hinc sequitur mediam turmam quinque et viginti ordinibus constitisse.

[5] *Quam etiam in coni formam .. discretis ambagibus obliquaret*] Locum ita intelligo: Jussu Othini Haraldus mediam aciei turmam, sive, ut ex sequentibus patet, quindecim priores ordines ex prima turma in formam coni disposuit. Præterea alarum recessus sive turmas ad utrumque latus collocatas simili modo ordinavit, ita ut lineis obliquis sive transversis (skraae Linier) utrimque recederent a media turma.

tione contexeret, ut a duobus frons inchoans[1] consequentibus locis unitatis duntaxat incrementa reciperet; et quidem in secunda linea tres, in tertia quatuor, eodemque modo posterius ordinandos, habita congressione[2], statueret, sicque consequentes gradus idem proportionis tenor instrueret, donec conjunctionis extremitas alas æquaret[3]; cornu vero quodlibet denis ab eo ordinibus formaretur. Post has item turmas instructam jaculis juventutem admittat; a cujus tergo grandævorum cohortem adhibeat, quæ labantes sociorum vires veterana quadam virtute firmaret; deinde funditorum alas gnarus locorum supputator annecteret, qui post sodalium agmina consistentes eminus hostem tormentis incesserent. Post quos cujuslibet ætatis aut ordinis homines absque conditionis æstimatione passim adscisceret. Cæterum postremam aciem[4] ternis, ad instar primæ, cornibus interstinctam similique graduum proportione digestam explicaret. Cujus tergum[5] superiori conjunctum agmini ipsum aversæ frontis obstaculo tueretur. At si

[1] *A duobus frons inchoans*] Describitur conus progressione arithmetica crescens.

[2] *Habita congressione*] Hoc est: militibus in suos ordines concurrentibus.

[3] *Donec conjunctionis extremitas alas æquaret*] *Conjunctionis extremitas* est complexus illorum militum, qui in media turma ultimi in singulis ordinibus collocati proximi erant militibus alarum, atque ita conjunctionem inter turmas efficiebant. Hic vero militum complexus dici poterat æquare alas, si tot ordinibus, quot alarum latera continerent, ipse constaret. Jam vero mox addit autor, cornu quodlibet, excepto scilicet cornu mediæ turmæ, quod viginti hominibus erat cæteris porrectius, denis ordinibus fuisse formatum. Hinc sequitur, cum unaquævis turma vicenaria ratione densata esset, latera recta cujusvis turmæ undenis hominibus constitui. Scilicet idem miles, qui ultimus erat in linea obliqua, quæ latus coni effecerat, primus quoque erat in linea recta latus ipsius turmæ constituente.

[4] *Postremam aciem*] Incertum est, utrum autor postremam aciem eadem ratione vicenaria ac primam voluerit densatam, an modo tribus interstinctam cornibus, quorum quodvis denis ordinibus constaret. Posterior ratio mihi probabilior videtur.

[5] *Cujus tergum*] Postrema acies ita erat collocata, ut ipsa, tergum sociis vertens, frontem opponeret hostibus, qui exercitum a tergo aggredi conarentur. Plura de hac aciem ordinandi ratione et schema aciei delineatum vid. in notis uber.

navale forte prælium incidisset, partem classis secerneret, quæ, eo proposito inchoante conflictus, multivola rates hosticas reflexione circumdaret[1]. His disciplinæ militaris rationibus instructus Ingonem Olavumque bellum parantes, anticipatis apud Svetiam rebus, oppressit. Quorum fratri Ingeldo, sub adversæ valetudinis simulatione belli inducias per legatos poscenti, postulata concessit, ne virtus, quæ mœstis rebus parcere didicisset, humilis ac jacentis fortunæ temporibus insultaret. A quo postmodum raptæ sororis injuria lacessitus, quum diu bellis eum, ancipiti victoria, fatigasset, in amicitiam adscivit, sociumque quam hostem habere satius duxit.

Post hæc quum inter Olavum Throndorum regem virginesque Sticlam et Rusilam[2] ob regnum[3] bello decertandum audiret, fœminea admodum præsumptione permotus[4], clam arbitris eum accessit, cultuque, quo dentium prolixitatem obnuberet, sumpto, pugnam virginibus intulit. Quarum utraque prostrata binis portubus affine earum vocabulis nomen reliquit[5]. Tum ve-

[1] *Multivola rates hosticas reflexione circumdaret*] Putabam legendum esse *multivaga reflexione*, sicut *Lunæ multivagos flexus* Plin. hist. nat. lib. II cap. 10. Nam *multivola mulier* Catullo (carm. LXVIII ad Manlium v. 128) est, quæ multa vult et cupit. (S) *Rates* quidem *velivolas* appellavit Ovidius Epist. ex Ponto IV, 5, 42. *Multivola* igitur idem significare videtur ac multivolans sive multis gyris se flectens. Regulam vero de navibus in prælio ordinandis, quæ hic datur, secutus est Haraldus Severus in pugna Nizaaensi, qua Svenonem regem Daniæ devicit (Hist. reg. Norv. vol. III p. 125).

[2] *Sticlam et Rusilam*] Hæ viragines sæpius a Saxone commemorantur, lib. V p. 244 et lib. VIII, et quidem ita, ut temporibus longe diversis eadem fere facinora edidisse perhibeantur. Inde jam patet, incertas modo traditiones de rebus earum gestis ad Saxonem pervenisse.

[3] *Ob regnum*] Stephanius, ut latinitati consuleret, haud temere addidit *ob*.

[4] *Fœminea præsumptione permotus*] *Præsumo* est nimium mihi sumo, audax, impudens sum. Hinc *præsumtio* apud mediæ ætatis scriptores pro superbia, cum quis nimium sentit de suis viribus. (S)

[5] *Binis portubus affine earum vocabulis nomen reliquit*] Quosnam portus Norvegiæ Saxo, sive quicunque est autor hujus de Haraldo narrationis, in mente habuerit, incertum est. Stiklestad, nomen loci cæde Olavi Sancti insignis, ad virginem Sticlam facile trahi potuit. Neque nos mora-

ro conspectissimum virtutis argumentum exhibuit. Quippe subarmali tantum subucula fretus[1] inermem telis thoracem opposuit. Igitur Olavo victoriæ sibi præmium offerente, beneficium repudiavit, sicque, fortitudinis an continentiæ majus specimen dederit, incertum reliquit. Deinde Fresicæ gentis athletam Ubbonem[2] nomine, Jutiæ fines crebra popularium strage vastantem, adortus, quum armis subdere non posset, milites ad eum manibus capiendum hortatus, humi prostravit vinctumque compedibus tradidit. Ita, quem paulo ante gravissimam sibi cladem allaturum putavit, deformi expugnationis genere superatum obtinuit. Quem, sorore ei in matrimonium data, militem nactus, finitimos Rheno populos tributo submisit, militemque ex ejus gentis fortissimis legit. Quo fretus bello Sclaviam pressit, ejusque duces Duc et Dal ob virtutem capi potius quam occidi curavit. Quibus in commilitium receptis, Aquitaniam armis perdomuit[3], moxque Britanniam petens, Humbrorum rege prostrato, promptissimos quosque devictæ juventutis adscivit. Quorum præcipuus Orm

tur, hunc locum non esse portum; non enim de vera nominum origine sed de incerta traditione ad exteros perlata hic quæritur. Stiflu-sund sive sinus Stiflæ occurrit in Ynglingasaga cap. 53 (Hist. reg. Norv. vol. I p. 61), et in historia Sverreri regis invenitur portus quidam Rusle dictus cap. 82 (Hist. reg. Norv. vol. IV p. 144.)

[1] *Subarmali tantum subucula fretus*] *Subucula subarmalis* est vestis interior ab armo incipiens. Talem subuculam Cæsar Augustus thorace lineo munivit (Sveton. August. c. 82.) Severus imperator *prætorianos cum subarmalibus inermes sibi jussit occurrere.* Martianus Capella lib. V p. 136: *Subarmalis autem vestis illi peplo quodam circa humeros involuto latialiter tegebatur.*

[2] *Athletam Ubbonem*] Ubbo ille non minus ac Duc, Dal et Orm iterum nominantur in recensione pugilum, qui prælio Bravallensi sive Bravico interfuerunt.

[3] *Aquitaniam armis perdomuit*] Incommode Stephanius hæc verba Saxonis illustrare conatus est ex Dudone, qui in Actis Normannorum (lib. III p. 122 ed. Duchesne) multa habet de expeditione in Aquitaniam ab Haraldo rege Danorum in auxilium Richardi Normannorum ducis suscepta. Hæc enim omnia ad tempora longe alia et alium Haraldum, scilicet Cærulidentem, pertinent. Sed neutiquam negamus, expeditionem Haraldi serioris ansam fabulæ de Aquitania a nostro Haraldo perdomita præbere potuisse.

cognomento Britannicus habebatur. Hac rerum fama athletas e variis orbis partibus accersitos in mercenariam manum redegit[1]. Quorum frequentia auctus adeo regnorum omnium motus nominis sui terrore cohibuit, ut eorum rectoribus mutuum conserendæ manus ausum excuteret. Sed nec quisquam maris dominationem absque ejus nutu usurpare præsumpsit. Quippe quondam in Danorum republica dividuum terræ et pelagi imperium fuit[2].

Interea apud Svetiam moritur Ingeldus, Ringone, quem ex Haraldi sorore sustulerat, parvulo admodum filio relicto; quem Haraldus paterno regno, datis ei tutoribus, præfecit. Ita provinciis principibusque perdomitis, quinquaginta annos in otio habuit. Quorum quiete ne militum animos in desidiam resolvi pateretur, assidue eis cavendi inferendique ictus rationem a gladiatoribus perdiscendam constituit[3]. Quorum quidam, insigni dimicationis arte callentes, adversæ frontis supercilium infallibili ictu ferire solebant[4]. Quo si quis recepto versilitate palpebræ timidius conniveret, mox aula ejectus stipendiis defungebatur.

Iisdem temporibus Olonem, Sivardi filium, Haraldi sorore editum, in Daniam e Norvagiæ finibus conspiciendi avunculi cupido perduxit. Quem quia primum in Haraldi clientela habitum, post bellum vero Sveticum Danicarum rerum imperio potitum

[1] *In mercenariam manum redegit*] Munificentiam Haraldi testatur epitheton hinn mildi illi tributum.

[2] *Dividuum terræ et pelagi imperium fuit*] Haud dubie mens Saxonis hæc est, olim inter Danos exstitisse regulos marinos, qui piraticam exercentes regi, cujus terra esset, obsequium præstare noluerint, tales autem omnes coactos fuisse, ut Haraldi imperio parerent.

[3] *A gladiatoribus perdiscendam constituit*] Notum est de Jomsvicensibus, eos sibi hanc imposuisse legem, ne ad ictus vel gravissimos conniverent. Hoc igitur traditio ad pugiles Haraldi transtulit. Cum vero hæcce fortitudinis specimina in studia longæ pacis minus quadrare viderentur, hinc ludi gladiatorii excogitati sunt, ut juventus Danica in palæstris exerceretur.

[4] *Adversæ frontis supercilium infallibili ictu ferire solebant*] Sententiam Thomas Gheysmerus bene expressit his verbis: *Quorum aliqui adeo in dimicando periti erant, ut infallibiliter supercilium adversarii gladio auferrent sine frontis læsione.*

constat, proposito paulisper attinet, quæ de ejus operibus memoriæ sunt prodita, recensere. Igitur Olo, tertium ætatis lustrum apud patrem emensus, quantum animi corporisque dotibus inclaruerit, incredibile reddidit. Præterea adeo visu efferus erat, ut, quod alii armis, ipse oculis in hostem ageret, ac fortissimum quemque vibrante luminum acritate terreret. Cui quum nuncio delatum esset, Gunnonem, Thelemarchiæ ducem[1], cum filio Grimone nemus Ethascoug[2], quod et fruticibus prædensum et vallibus quam maxime opacum erat, per latrocinium obsidere, facinoris indignatione commotus cum cane et equo parabilem a patre armaturam deposcit, juventam damnans, quæ debitum virtuti tempus inertia dilabi pateretur. Quibus impetratis, prædictam sylvam arctissime speculatus, hominis vestigia nivi altius impressa cognoscit. Quippe latronis incessum pruina gressu violata prodiderat. Qua duce usus, superato montis clivo, præcipuæ granditatis amnem offendit. Quo pristinam humani vestigii speciem auferente, trajectu utendum constituit. Verum ipsa aquæ moles, rapidiore lapsu præcipites agens undas, difficultate transitum negare videbatur. Siquidem occultis cautibus frequens omnem alvei tractum spumeo quodam volumine turbidabat. Sed ex animo Olonis periculi metum festinationis cupido detraxerat. Igitur, ubi domitus virtute timor contemtumque temeritate periculum, nihil, quod animo libitum foret, actu difficile ratus, stridulos equo vortices superavit. Quos emensus in angustias paludibus undiquesecus ambitas incidit, quarum interna facile peti præjecti aggeris obstaculum non sinebat. Trans quem levato equo, frequens stabulis repagulum animadvertit. Unde egesto equorum grege, suum inducere cupiens, a Tokone quodam, (servus hic Gunnonis erat,) adeo advenam insolevisse dolente, acrius impetitus, oppugnantem solo clypei frustrabatur objectu. Quem ferro opprimere deforme existimans, apprehensum artuatimque

[1] *Gunnonem, Thelemarchiæ ducem*] Haud dubie ille Gunno in narratione dictus fuit *Hersir* ex Thelemarkia; igitur talis, qui ex provincia sua profugus se latrociniis dederat.

[2] *Ethascoug*] Intelligitur Eydaskog, silva in Norvegia inter Sollöer et Raumarikiam, prope fines Sveciæ sita (vid. Schönning Norges Historie 1 D. S. 386.)

confractum tecto, quo præceps excesserat, transuersum injecit. Qua ignomnia Gunno ac Grimo ocyus incitati, diversis elapsi posticis, pariter in Olonem cum contemptu ætatis ejus ac virium ruunt. A quo letaliter vulnerati, quum corporis admodum viribus deficerentur, Grimo, supremi vix spiritus potens ac toto pæne vigore defunctus, carmen hoc extremo vocis singultu contexuit:

Simus nempe licet corpore debiles,
Elapsusque cruor robur obhauserit,
Quum nunc elicitus vulnere spiritus
Vix sensim lacero pectore palpitet,
Discrimen, moneo, temporis ultimi
Per nos intrepidis clareat ausibus;
Ne conflictum aliquis fortius editum
Pugnatumve magis dixerit uspiam,
Et certamen atrox arma gerentibus,
Quum per busta caro fessa quieverit,
Famæ conciliet præmia perpetis.
Prima hostis scapulas sectio comprimat,
Et ferrum geminas abripiat manus,
Ut, quum nos Stygius Pluto receperit,
Olonem quoque par exitus occupet,
Et commune tribus funus inhorreat,
Una trium cineres urnaque contegat.

Hactenus Grimo. Cujus invictum pater spiritum æmulatus, ut fortissimam filii vocem mutua adhortatione prosequereretur, sic cœpit:

Quanquam, defectis ad summum sanguine venis,
Extet in occiduo corpore vita brevis,
Taliter extremæ vigeat contentio pugnæ,
Ut laudem nostri non sinat esse brevem.
Ergo humeros hostis et brachia framea primum
Impetat, ut manuum debilitetur opus.
Sic commune tribus dabitur post fata sepulcrum,
Et socios cineres par tribus urna teget.

His dictis ambo genibus nixi, (nam fati propinquitas vires hauserat,) cominus cum Olone confligere summopere niti, ut perituri morte hostem æquare possent; floccipendere fatum, dummodo eum, a quo occidebantur, socio amplecterentur occasu. E quibus Olo alterum ferro, alterum cane consumpsit. Sed ne ipse quidem incruentam gessit victoriam, quum, hactenus integer, tum demum adverso vulnus corpore suscepisset. Qui sedulo cane perlinctus[1], recuperata corporis firmitate, mox ad vulgandam victoriæ suæ fidem ipsa latronum cadavera patibulis ingesta latius inspectanda constituit. Cæterum castro potitus, quicquid inibi prædæ reperit, clandestinæ custodiæ traditum futuris usibus asservavit.

Ea tempestate Scati et Hiali[2] fratrum insolens luxus eo petulantiæ prorepsit, ut excellentis formæ virgines parentibus ereptas concubitu violarent. Quo evenit, ut Esam quoque, Olavi, Wermorum reguli, filiam, raptui destinantes patri mandarent, si illam externæ libidini famulari nollet, per se aliumve quempiam pro tuenda prole decerneret. Quod quum Olo nuncio comperisset, oblata pugnæ facultate gavisus, Olavi penates agrestium cultum mutuatus accedit. Ubi quum inter extremos discubitu frueretur, mœrentem regis familiam conspicatus, ejus filio de industria propius accersito, quid ita cæteri luctuosa facie essent, inquirit. Quo sororis suæ pudicitiam, ni cujuspiam defensio ocius intercederet, proxime per acerrimos pugiles profanandam dicente, percontatur rursum, quid præmii recepturus foret, qui salutem suam pro virgine devoveret. Super quo Olavus per filium interrogatus, filiam propugnatori cessuram respondit. Quæ vox præcipuam Oloni subeundi discriminis cupidinem attulit. Consverat autem virgo hospitum vultus propius accedendo quam curiosissime prælato lumine contemplari, quo certius susceptorum[3] mores

[1] *Qui sedulo perlinctus*] *Qui* recte omnino scripsit Stephanius pro *quod* in editione principe, ab oscitantia librarii profectum. (Scrib. *a cane.* Mg.)

[2] *Scati et Hiali*] De his vid. not. uber.

[3] *Quo certius susceptorum merita*] Quinam sunt hoc in loco *Suscepti*, an *Susceptores?* Puto autorem intelligere *hospitio susceptos*, id est, hospites. (S)

cultumque perspiceret. Eandem quoque creditum ex notis atque lineamentis oris conspectorum perpendisse prosapiam, solaque visus sagacitate cujuslibet sanguinis habitum discrevisse[1]. Quæ quum Olonem scrutabundis aggressa luminibus constitisset, inusitato oculorum ejus horrore perstricta pæne axanimis concidit. At ubi sensim redditus vigor spiritusque liberius meare cœperat[2], rursum juvenem conspicari conata, lapso repente corpore ceu mente capta procubuit. Tertio quoque dum clausam dejectamque aciem attollere nititur, non modo oculorum motu, certe etiam pedum regimine defecta subito lapsu decidit. Adeo vigorem stupor hebetat. Quo viso Olavus, cur toties casum corpore præbuisset, interrogat. Qua se truculento hospitis visu[3] perculsam testante, eundemque et regibus ortum et, si raptorum vota refelleret, suis perquam dignum amplexibus asserente, rogatur a cunctis Olo, (nam os pileo obnuptum habebat,) discusso velamine cognoscendi capitis notas præbere. Tum ille, cunctis mœrorem deponere animumque procul a dolore habere jussis, detecta fronte avidius omnium in se oculos eximiæ pulchritudinis admiratione deflexit. Flava quippe cæsarie nitentique capillitio erat. Cæterum pupillas, ne visentibus formidini forent, palpebris arctius obstringendas curabat. Crederes repente, animis spe meliorum erectis, tripudiare convivas, dissultare aulicos, summamque ægritudinem effusa mentium hilaritate convelli. Igitur spe metum levante, altera convivii facies, nec quicquam initio par aut persimile fuit. Ita benignum unius hospitis promissum communem omnium formidinem propulsabat. Inter hæc Hiallus et Scatus cum decem vernaculis supervenientes, tanquam puellam illico subla-

[1] *Solaque visus sagacitate sanguinis habitum discrevisse*] Similia dixerat lib. II p. 70; vid. ad hunc locum not. uber.

[2] *Spiritusque liberius meare cœperat*] Omnino legendum erit *meare* pro *in ea re* (quæ verba leguntur in editione principe). Nam et Q. Curtius, quem in nonnullis Saxo noster imitatus est, eadem fere verba habet lib. III, cap. 10: *Inter hæc liberius meare spiritus cœperat.* (S) Levissima sane mutatione unius litteræ huic loco Stephanius bene consuluit.

[3] *Truculento visu*] Ita Stephanius recte omnino posuit pro *truculento usu* in ed. pr.

turi, tumultuoso cuncta clamore miscebant, regem, ni filiam in expedito sisteret, evocantes in pugnam. Quorum debacchationem protinus Olo sponsione certaminis excipit, conditione adjecta, ne quis furtim tergum dimicantis incesseret, sed adversis tantum pugna congressibus staret. Deinde gladio, Lögthi dicto, solus, duodecim prostratis, majus adolescente opus edidit. Cæterum pugnæ locum insula dabat stagni medium tenens, unde non longe vicus abest, qui cladis hujuscemodi monumentum, Hialli et Scati fratrum vocabula conjunctim referens[1], præbet.

Igitur puella sibi in præmium victoriæ data, quum filium ex ea sustulisset Omundum, repetendi patris licentiam a socero nactus, postquam patriam a Thorone regulo per Tostonem Victimarium[2] et Liotarum cognomine præditum[3] oppugnari cogno-

[1] *Fratrum vocabula conjunctim referens*] De tumulis horum fratrum in littore Hallandiæ adhuc conspicuis vid. not. uber. de Skati et Hiali.

[2] *Tostonem Victimarium*] Recte omnino existimat Schönningius (Norges Historie vol. I p. 388) Saxonem hic vocabulis latinis exprimere voluisse nomen Blot-Toste. Nam verbum *blota* significat 1) mactare, 2) sacrificare idolis, 3) malos genios invocare vel incantationibus et veneficiis operam dare. Hinc Subst. *blot* nomini præfixum primum denotabat strenuum deorum cultorem, imprimis talem, qui sacrificiis loci cujusdam sacri faciendis præerat, dein in libris Islandicis serioribus incantatorem.

[3] *Liotarum cognomine præditum*] Liotar est nomen Islandicum Liotr, haud dubie idem, quod Noster in limine historiæ per Lotherum expressit. Stephanius in sua editione post *Leotarum* posuit *Monster*, in notis uberioribus hæc scribens: *Hoc antea cognomen desiderabatur, quod ex veteri codice, cujus ad oram adscriptum id fuit, supplendum duxi; quem propterea omnino existimo ad MS exemplar emendatum esse.* Hactenus ille. Cum autem tempore Stephanii nullus superesset codex Saxonis, ille codicem vix alium intelligere potuit quam codicem, cujus paullo infra in notis ad initium libri octavi mentionem facit, versionem Saxonis Danicam vetustissimam (nunc deperditam) continentem. Talis autem glossa incerti autoris ad oram versionis incertæ ætatis adscripta exiguam sane habet autoritatem criticam. Credidit Schönningius (Norges Historie vol. I p. 388), cognomen petitum ex insula quadam Hordalandiæ, quæ sæpius in historia Norvagiæ occurrit (v. c. Hist. reg. Norv. vol. 1 p. 248), quæ dicitur Morstr vel Mostr. Commendant quidem hanc lectionem litteræ assonantes, quæ tum quodammodo versiculos duos efficiunt, scilicet *Thorir Blot-Tosti, Liotr or Mostr.* Attamen cum hæc omnia incertis con-

vit, ad conserendam cum eis manum solo satellite muliebriter culto contentus perrexit. Cumque non longe Thoronis ædibus abesset, suum comitisque ferrum cavatis baculis condendum curavit. At ubi regiam subiit, verum oris habitum adulterina specie supprimens, obtritum annis hominem simulabat. Apud Syvardum vero se egentium regem[1] fuisse, filiique ejus Olonis odio pertinacius actum exulare dicebat. Quem mox aulicorum plerique regis nomine consalutantes, genibus nixi manus ei per ludibrium offerre cœperunt. Quibus ille, quod joco gesserant, ratum habere jussis, ferro, quod baculis inclusum gestabant, erepto, regem invadit. Itaque pars Olonem juvare, jocum pro serio ducere, nec fidem per ludibrium præstitam violare, complures, voti vanitate rescissa, a Thoronis partibus stare. Igitur anceps intestinumque prælium oritur. Denique, Thorone non minus suorum quam hospitis armis oppresso, Liotarus letaliter saucius, victorem Olonem tam ingenio vividum quam acrem operibus judicans, Vegeti cognomento donavit, eundem fraudis exemplo, qua circa Thoronem usus fuerat, periturum vaticinans; indubitanter quippe domesticis occasurum insidiis. Et cum dicto repente exanimatus est. Itaque suprema morientis vox futurum victoris exitum augurii sagacitate complexa dignoscitur. His gestis Olo non prius se patri restituit, quam pacem ejus penatibus reportavit. A quo recepta pelagi dominatione, septuaginta maritimos reges nauticarum virium certamine consumpsit. Inter quos Birvillus et Huiruillus[2], Thorvillus quoque, Nef et Onef, Reduarthus, Randus atque Erandus præcipui noscebantur. Cujus rei fama ac ti-

jecturis nitantur, potius fatendum esse arbitror, hoc loco excidisse cognomen Liotari.

[1] *Egentium regem*] De hoc rege vid. not. uber.

[2] *Birvillus et Huiruillus*] Hæc nomina litteris assonantibus efficiunt versiculos hos:

Birvill, Hvirvill
ok Thorvillr,
Nef ok Onef,
Redvarth, Randr
Ok Erandr.

In reliquis quoque nominibus hujus historiæ litteras assonantes agnoscere licet, v. c. Gunno Grimr, Scati Hiali. Ex regulis maritimis, qui hic nominantur, tres, Birvill, Hvirvil, Nefi, occurrunt in ea horum regum recensione, quam Edda Snorronis continet (p. 209)

tulo pugiles, quorum omne fortitudini studium inhiabat, accensos ad firmandam secum societatem frequentes adduxit. Quin etiam effrenati ingenii juvenes claritatis cupidine concitatos stipatores adscivit. Inter quos Starcatherum summa dignatione susceptum familiarius quam utilius colebat[1]. His viribus instructus ita finitimorum regum petulantiam opinionis suæ magnitudine castigavit[2], ut iisdem gerendorum invicem bellorum manus, curam audaciamque[3] detraheret.

Post hæc ad Haraldum profectus, ab ipsoque maritima prælatione donatus[4], tandem Ringoni in commilitium delegatur. Eodem tempore Bruno quidam omnium Haraldi consiliorum unice particeps ac conscius habebatur. Huic ipse et Ringo, quoties secretiore nuncio opus habebant, mandata credere consveverant. Quem familiaritatis gradum educationis et crepundiorum consortione adeptus fuerat. Quo fluminis cujusdam aquis inter assiduos profectionum labores absumpto, Othinus, ejus nomine et habitu subornatus, insidiosæ legationis cura arctissimam regum concordiam labefactavit, tantaque inimicitias serentis fallacia fuit, ut amicitia ac necessitudine vinctis mutuum odii rigorem ingeneraret, quod absque bello satiari non posse videretur. Primum apud eos tacita adolevere dissidia, donec, vulgatis utrinque studiis,

[1] *Familiarius quam utilius colebat*] Quia ab eo postmodum interfectus, ut legere est sequente mox libro. (S)

[2] *Regum petulantiam opinionis suæ magnitudine castigavit*] *Castigavit* id est, repressit, cohibuit, illustri nominis fama ac rerum a se fortiter gestarum celebritate metum terroremque illis incussit. Sic Galterus, qui claruit circiter annum MCLX, libr. I Alexandreidos: *Impexos castigat laurea crines.* Guillelmus Brito, qui initio sæculi decimi tertii floruit, lib. VII Philippidos v. 80-81: *Castigansque jugi serupulosa cacumina totum Complanat medium.* (S)

[3] *Manus, curam audaciamque*] Stephanius omisit *manus*. Sensus est: Olonem copias sive pugiles cæteris regulis detrahendo eo ipso et curam et audaciam belli gerendi ademisse.

[4] *Ab ipsoque maritima prælatione donatus*] Hoc est, summa rei nauticæ administratione. Ita passim loqui amat Saxo cum medii et sequioris ævi scriptoribus (S) Exempla ex Orderico Vitali, Guillelmo Britone aliisque collegerunt Stephanius in notis ad hunc locum et Casparus Barthius in notis ad Guillelmi Britonis lib. IX Philippidos p. 595-96.

arcanus in publicum livor erumperet. Denunciatis itaque inimicitiis, colligendis belli instrumentis septem anni cessere. Sunt qui Haraldum non livoris impulsu aut regni æmulatione, sed industrio quodam spontaneoque conatu clandestinas exitii causas quæsivisse testantur. Quum enim ob senectam[1] severitatemque civibus etiam onustus existeret[2], ferrum morbi cruciatibus anteponens, spiritum in acie quam lectulo deponere præoptavit, consentaneum præteritæ vitæ operibus exitum habiturus. Itaque quo mortem suam clariorem efficeret, inferosque comitatior peteret, complures fati consortes adsciscere gestiebat, futuræ cladis materiam ultronea belli instructione molitus. His ergo de causis tam propriæ quam alienæ necis aviditate correptus, ut par utrobique strages incideret, pares utrinque copias instauravit, aliquanto fortius Ringoni robur applicans, quem victorem superesse maluerat.

[1] *Sunt qui Haraldum ob senectam*] Hanc ob causam tædium imperii Haraldi inter proceres succrevisse narrat autor fragmenti Islandici Sögubrott (Fornald. Sög. vol. I p. 377.)

[2] *Civibus etiam onustus existeret*] Casparus Barthius legendum suspicatur *civibus onus suis*. Verum *onustus* heic idem Saxoni est ac *onerosus*. Expressit enim etiam hoc in loco Valerium suum Maximum, cujus hæc sunt verba lib. IX cap. 2 ext. 6 de Ocho rege: *crudeliorem mortis rationem excogitavit, qua onustos sibi non perrupto vinculo religionis tolleret*, prout in MStis codicibus legitur et præcipue eo, quem Saxonem nostrum semper ad manum habuisse nullus dubito, descriptum manu Absolonis Archiepiscopi, qui hodie in bibliotheca Havniensi asservatur mihique in emendando Saxone maximo sane usui fuit. Similis locutio occurrit infra lib. XI in historia Canuti Sancti: *Qui cum fratrum suorum turbam juveniliter intemperantem patriæ onustam etc.* Repetitur eadem vox multoties lib. XIII et XIV. (S) Codex ille, cujus mentionem hic facit Stephanius, combustus est incendio, quod anno MDCCXXVIII bibliothecam universitatis Havniensis delevit. Manu Absalonis codex ille vix fuerat descriptus, sed haud dubie eadem verba habuit inscripta, quæ adhuc leguntur in codice Justini pergameno in bibliotheca regia asservato, scilicet: *Liber sanctæ Mariæ de Sora per manum domini Absalonis Archiepiscopi* (id est, per munificentiam ejus).

Finis libri septimi.

Saxonis Grammatici Historiæ Danicæ
Liber Octavus.

Historiam belli Svetici Starcatherus, qui et ejusdem prælii præcipuum columen erat, primus[1] Danico digessit eloquio, memoriæ magis quam literis traditum[2]. Cujus seriem ab ipso pro more patrio vulgariter editam digestamque Latialiter complecti statuens[3], inprimis præstantissimos utriusque partis proceres recensebo. Neque enim mihi multitudinem complectendi cupido incessit, quam ne præcise quidem numerus capit. Et prius eos, qui

[1] *Primus*] Innuit Saxo, plures post Starcatherum historiam belli Svetici enarrasse, haud dubie respiciens ad varia de hoc bello carmina sua adhuc ætate vulgata.

[2] *Memoriæ magis quam literis traditum*] Sententia hujus loci et constructio mendo scripturæ turbata est. Omnia melius fluunt, si cum Stephanio pro *traditum* legimus *traditam*. Tum hic prodit sensus: Historiam belli Svetici a Starcathero carmine Danico celebratam non consignatam exstitisse literarum monumentis, sed memoriter ad ætatem usque Saxonis fuisse traditam.

[3] *Seriem .. latialiter complecti statuens*] Sensus hic est, Saxonem carmina Starcatheri de bello Svetico lingva vulgari pro antiquo Danorum more concinnata sermone latino complecti velle. Plura de ratione horum carminum in notis uberioribus crisin historiæ Starcatheri continentibus afferenda erunt. Hic annotasse sufficit, jam ipsam nominum enumerationem fidem facere Saxoni, se versiculos Danicos secutum fuisse, asserenti. Nomina enim sequentia fere omnia ab initio ad finem hoc ordine recensentur, ut literis assonantibus leges servent metricas et quidem nominatim leges carminis in Edda Snorroniana (p. 268 ed. Rask) Starkatherlag dicti.

ab Haraldi partibus steterant, mox, qui sub Ringonis stipendiis egerant, stilo retexam.

Igitur ex ducibus[1], qui ad Haraldum coierant, clarissimi noscitantur Sven ac Sambar[2], Ambar et Elli[3], Rati Fionicus, Salgarthus et Roe, quem barbæ prolixitas cognomento insignem effecit[4]. His accedunt Scalk Scanicus et Alf Aggi filius. Quibus junguntur Olvir latus et Gnepia vetulus. His annumeratur Gardhstang oppidi cultor[5]. Cui adjiciuntur necessarii Haraldi[6], Blend[7], ultimæ Thyles incola[8], ac Brand[9], Micæ cognomen habens. Iisdem sociantur Thorny cum Thorvingo, Tatar atque Hialto[1]. Qui

[1] *Ex ducibus*] In historia Islandica hujus prælii Sögubrot dicta (Fornald. Sögur vol I p. 379-382) pleraque horum nominum recensentur, et quidem ita, ut inde sæpius et nomina et cognomina a Saxone allata corrigi queant. In sequentibus igitur notulis ad singula nomina pugilum subjiciemus nomina Islandica litteris Sög. præmissis. Ad totum hunc locum multa bene observata leguntur a Suhmio, Kritisk Historie af Danmark 3 B. S. 356-384.

[2] *Sven ac Sambar*] Sög. *Sveinn, Sámr*. Nomen *Sambar* non alibi occurrit. *Sámr* invenitur in libro originum Islandiæ (vid. ind.) et in historia Hrafnkells Godi.

[3] *Ambar et Elli*] Ex his nominibus modo *Ella* invenitur in Sögubrot. Hinc opinatur Suhmius, *Ambar* errore librarii ex nomine præcedenti originem traxisse, sed leges metricæ huic nomini locum suum vindicant. *Ambar* fortasse idem nomen atque *Amr* (vid. Fornaldarsög. vol. II p. 9.)

[4] *Roe, quem.. insignem effecit*] Haud dubie *Roe Sid-skieggr*.

[5] *Gardhstang oppidi cultor*] Fortasse *Gardhstang Gardbua*. Sögubrott post *Gnepi enn Gamli* habet nomen *Gardr*.

[6] *Necessarii Haraldi*] *Qui jure affinitatis familiaritatisve conjuncti sunt, necessarii dicuntur*. Aul. Gellius lib. XIII cap. 3. Respondet igitur vox *necessarii* Islandico *skyldir*, quod et sangvine conjunctos et obligatos significat. Hinc existimo necessarios Haraldi intelligi viros Haraldo obstrictos, olim inter nos *haudgengnir men* dictos, sive tales, qui satellitio ejus vel essent vel fuissent adscripti. Ita Noster infra in hoc libro narrat Jarmericum in necessariorum regis gregem assumtum fuisse. Neque tamen omittendum est, exstitisse seriore ætate inter Islandos, qui genus ab Haraldo duxerint (vid. Torfæi series reg. Dan. p. 507.)

[7] *Blend*] Sög. *Blængr*.

[8] *Ultimæ Thyles incola*] De Thylensibus in utroque exercitu occurrentibus vid. not. uber.

[9] *Brand*] Sög. *Brandr*. Cognomen ejus fortasse erat *Bitling*, i.e. mica panis.

[1] *Thorvingo, Tatar, Hialto*] Sög. *Tyrvingr, Teitr, Hialti*.

quidem navigio Lethram advecti instructis ad bella corporibus, ingenii quoque virtute pollebant, proceritatis habitum animorum exercitiis æmulantes. Quippe spicula arcuum balistarumque tormentis excutere, ac plerumque viritim cum hoste decernere, poeses quoque patrio sermone contexere promptissime calluerunt. Adeo animum cum corpore impensa exercitatione coluerant. E Lethris autem prodiere[1] Hortar, Borrhyque[2]; præterea Belgi cum Begatho[3]. Quibus adjecti sunt Bari ac Toli[4]. At Sle oppido[5] cum Hacone genam scisso[6] sub Hetha Wisnaque[7] ducibus Tummi velificator[8] excesserat. Quarum muliebri corpori natura virilem animum erogavit. Webiorgam[9] quoque, eodem spiritu præditam, Bo Brami filius[1] et Brat Jutus[2] belligerandi cupidine prosequuntur. His agglomerantur Orm Anglicus, Ubbo Fresicus, Ary altero cassus lumine[3], Alf et Goter[4]. Post quos Dal corpulentus et Duc Sclavicus[5] recensentur. Wisnam vero, imbu-

[1] *E Lethris prodiere*] Sögubrott: *Their voro heiman or hird Haralds konungs* i. e. domo ex satellitio regis Haraldi prodierunt.

[2] *Hortar Borrhyque*] Sög. *Hiortr, Borgar.*

[3] *Belgi cum Begatho*] Sög. *Beli, Beigadr.*

[4] *Bari ac Toli*] Sög. *Barri, Toki.*

[5] *Sle oppido*] Oppidum Slesvicum, urbs in ducatu Slesvicensi nunc præcipua, quæ quidem jam a sæculo inde nono a Norvegis dicta fuit Hetheby (vid. Periplum Otheri in Script. rer. Dan. vol. II p. 110 et not. Langebekii ad l.), cujus vero nomen antiquissimum, teste Adamo Bremensi in Hist. eccles. lib. I p. 38 ed. Maderi, fuit Sliasvic.

[6] *Hacone genam scisso*] Sög. *Haki Hoggvinkinni.*

[7] *Hetha, Wisna*] Sög. *Heidr, Wisma* sive ex alia lectione *Visina.* Addit, viraginem vexillum Haraldi gestasse.

[8] *Tummi velificator*] Fortasse *Tumme hinn siglandi.*

[9] *Webiorga*] Sög. *Vebiörg;* addit, viraginem ex Gothlandia meridionali venisse.

[1] *Bo Brami filius*] Sög. *Bui Bramuson.*

[2] *Brat Jutus*] Sög. *Brattr Irskr.* Et ita pugilem facit Irlandum, quem Saxo originem ex Jutia traxisse narrat.

[3] *Orm Anglicus, Ubbo Fresicus, Ary altero cassus lumine*] Sög. *Ormr Enski, Ubbi enn Friski, Ari eineygi.* Saxo lib. VII narraverat et Ubbonem et Orm ab Haraldo fuisse divictos et in commilitium suum receptos.

[4] *Alf et Goter*] Sög. *Geyralf.*

[5] *Dal corpulentus et Duc Sclavicus*] Haud dubie iidem, quos Sögubrott

tam rigore fœminam reique militaris apprime peritam, Sclava stipaverat manus. Cujus præcipui Barri ac Gnizli[1] satellites gnoscuntur. Cæteri vero ex eadem cohorte, corpus clypeolis tecti, prælongis ensibus aeriique coloris parmulis utebantur, quas belli tempore aut in tergum repellentes aut impedimentorum gerulis dantes, abjectis pectorum munimentis expositisque ad discrimen omne corporibus, districtis Martem mucronibus intenderunt. E quibus Tolcar atque Ymi[2] præcipui claruere. Post quos Toki Jumensi provincia ortus[3] cum Otrito, cui agnomen Juvenis erat, illustris agnoscitur. At Hetha, promptissimis stipata comitibus, armatam bello centuriam afferebat. Cujus primi fuere Grimar ac Grenzli; post hos Ger Livicus, Hama quoque et Hunger[4], Humbli, Biarique, regum fortissimi, memorantur. Hi, persæpe duellis feliciter gestis, insignes late victorias edidere. Itaque memoratæ virgines non modo comiter, sed etiam pugnaciter cultæ, terrestres in aciem copias ductavere. Igitur centuriatim Danicus confluxit exercitus. Septem reges pari ingenio, sed dispari voto alii Haraldo, pars Ringoni præsidio fuerunt. Præterea in partem Haraldi concesserant Hömi et Hösa, Thulhim[5], Hastinusque et

Dagr enn digri, Dukr Vindverskr appellat, inter milites Ringonis recensens.

[1] *Barri ac Gnizli*] Sögubrot satellites Visnæ *Karri* et *Milva* appellat, sed consentit cum Nostro in armatura militum Slavicorum describenda, enses prælongos et clypeolos illis attribuens.

[2] *Tolcar atque Ymi*] Nomina desunt in Sögubrot.

[3] *Toki Jumensi provincia ortus*] *Toki* etiam in Sögubrot recensetur inter milites Haraldi, sed nulla patria addita. Quam autor carminis Jumensem provinciam intellexerit, incertum est. Nonnulli cogitant de illo Pomeraniæ tractu, unde urbs Jomsvicensium nomen traxit.

[4] *Grimar ac Grenzli .. Ger Livicus, Hama, Hunger*] Ex his nominibus modo *Grimr* et *Geir* inveniuntur in Sögubrot inter comites Hethæ; cognomen Livicus, *Lifski*, tribuitur ibi Dago cuidam. Ed. pr. habet *Post Hosger*, sed melius est dividere ultimum nomen scribendo *hos Ger*, qua quidem levissima mutatione melius fluunt et sermo latinus et versus memoriales. *Hama* quidam pugil Saxonicus a Starcathero fuerat occisus (Saxo Lib. VI p. 282).

[5] *Hömi et Hösa, Thulhim*] Sög. *Holmsteinn Eisódul.* Nomina haud dubie per librarios corrupta; nam ea, quæ in Saxone leguntur, non minus quam *Eisödul*, plane sunt inaudita.

Hythin gracilis[1], Dahar quoque cognomento Grenski[2]; sed et Haraldus Olavo genitus patre[3], Ex Hatica[4] vero provincia Har atque Herlevar cum Hothbroddo, cui Effreni cognomen erat, Danicis militavere castris. At ex Imica regione[5] Humnehy[6] et Haraldus adveniunt. Quibus applicantur a septentrione profecti Haki, Bemonisque filii[7] Sygmundus et Serker. Horum omnium clientelam rex liberali familiaritate coluerat. Nam primis apud ipsum honoribus habiti, cultos auro gladios opimaque bellorum præmia perceperunt. Advenerant et editi Gandal sene[8], quos Haraldi familiares clientela vetus effecerat. Igitur frequens Danica classe pelagus Sialandiam Scaniæ veluti intersito ponte committere videbatur. Quas quidem provincias intermeare cupientibus confertissimo navium globo pedestre compendium exhibebat. Sed ne improvidis bellum Sveonibus pararetur, mittuntur ab Haraldo, qui Ringoni palam inimicitiarum mandata perferrent ipsamque sequestræ pacis diruptionem[9] vulgarent. Iisdem pugnæ locum præstituere jussum. Igitur qui Haraldo militaverant, hi fuere, quos edidi.

At ex parte Ringonis computantur Ulf, Abgi, Windar[1], Eyil

[1] *Hythin gracilis*] Søg *Hedinn mioſi.*

[2] *Dahar Grenski*] Haud dubie idem, qui in Søgubrot dicitur *Dagr Liſski. Grenski* id est ex Grænlandia, tractu Norvegiæ, ortus. Eodem cognomine usus est Haraldus, pater Olavi Sancti.

[3] *Haraldus Olavo genitus patre*] Søg. *Haraldr Olafsson.*

[4] *Hatica provincia*] Fortasse *Hadaland* in Norvegia.

[5] *Ex Imica regione*] Fortasse eadem regio, quam Noster supra Jomensem vocaverat, in qua urbs *Jumne* sive juxta Svenonem Aggonis *Hynnisborg* olim sita fuit (Script. rer. Dan. vol. I p. 51-52.) Neutra regio iu Søgubrot commemoratur. *Ymisland* ceu nomen terræ fabulosæ occurrit in initio historiæ Hervoræ.

[6] *Humnehy*] Nomen certe corruptum et ex duobus aliis fortasse conflatum.

[7] *Bemonisque filii*] *Bemo* quidam, cujus societate Starcatherus usus fuerat, occurrit lib. VI p. 277.

[8] *Editi Gandal sene*] Søg. nomina eorum *Alfarr* et *Alfarinn* addit. Regulus quidam Norvegiæ Gandalf dictus, sed alius ætatis, occurrit in Ynglingasaga cap. 54.

[9] *Sequestræ pacis diruptionem*] Virgilius Æneid. XI, 133: *pace sequestra*, sed alio sensu.

[1] *Abgi, Windar*] Søg. *Áki, Eyvindr*, quæ quidem rectæ sunt horum nominum formæ.

luscus[1], Gotar, Hildi, Guti, Alf patre genitus[2], Stur robustus, Sten, Wienicæ paludis accola[3]. Applicantur iisdem Gerth alacer, Gromer Wermicus[4]. Post quos septentrionalis Albiæ finitimi supputantur, Saxo, Fletir et Saligothus[5], Thord nutabundus, Throndar nasutus, Grundi, Othi, Grinder, Tovi, Coll, Biarchi, Hogni ingeniosus, Rokar fuscus. Hi siquidem, multitudinis collegium aspernati, in unam se aciem a cætera cohorte secreverant. Præter hos Rani, cui Hyld pater[6] erat, et Lyuthguthi[7], Sveno quoque superne tonsus[8], Rethyr accipiter[9] et Rolf uxorius[1] numerantur. Quibus conglobantur Ring Athylæ filius Haraldusque Thothni editus vico[2]. His annectuntur Walsten Wi-

[1] *Eyil luscus*] Sõg. *Eigil Skialgi.*

[2] *Gotar, Hildi, Guti, Alf patre genitus*] Sõg. *Hildir, Gautr, Gudi, Tollus.*

[3] *Stur robustus, Sten, Wienicæ paludis accola*] Sõg. *Styrr enn sterki, Steinn af Væni.* Hi una cum quinque præcedentibus dicuntur ab autore Islando magni pugiles (kappar miklir) Ringonis regis.

[4] *Gerth alacer, Gromer Wermicus*] Sõg. *Gerdarr Gladi, Glumr Vermski.*

[5] *Post quos septentrionalis .. Saxo, Fletir et Saligothus*] Sõg. *Vestan af Elfinni Saxi flettir Sali Gautski.* Autor igitur Islandus eos juxta partem fluvii Gothalbis occidentalem collocavit, quos Saxo parti septentrionali contiguos fecerat. *Flettir* est haud dubie appellativum significans *Diffissor*, Gautski est Gothicus. In historia Ynglingorum (Ynglingasaga cap. 43) commemoratur *Saxi* cognomine *Flettir*, filius Bovii sive Bosii, qui nutricius fuit Olavi Trætelia. Sed ille vixit longe ante prælium Bravallense (cnfr. Script. rer. Dan. vol. 2 p. 267.)

[6] *Rani, cui Hyld pater*] Sõg. *Hrani Hildarson.*

[7] *Lyuthguthi*] Nomen formæ insolitæ, fortasse *Liotr Godi*, Sõg. *Hlaumbodi.*

[8] *Sveno superne tonsus*] Sõg. *Svein Uppskeri.* Post Svenonem illum nomen *Soknarsoti*, quod exstat in Sõgubrot, excidisse videtur; nam hic deest aliquid juxta leges metricas, et in sequentibus nominat Saxo *Soth* pugilem a *Wegthbjörga* prostratum.

[9] *Rethyr accipiter*] Fortasse idem, qui in Sõgubrot dicitur *Hrokkell hækia.*

[1] *Rolf uxorius*] Sõg. *Hrolfr kvensami.*

[2] *Thothni editus vico*] *Thotn*, hodie *Toten*, est tractus in Norvegia meridionali prope lacum Miösen; occurrit nomen jam in historia Haldani Svarte (hist. reg. Norv. vol. I p. 67). Vicus igitur indicat tractum habitatum (Boigd).

censis[1], Thorulf spissus, Thengil procerus, Hunsolwe[2], Birvil pallidus[3], Burgar et Scumbar. At e Thelemarchia fortissimi venerant, quibus animi plurimum, fastus minimum erat, Thorlevar pertinax, Torkill Guticus[4], Gretir iniquus[5] irruptionumque avidus. His succedunt Haddir durus et Roldar articulus[6]. E Norvagia vero memorantur Thronder Trönski, Thoki Moricus, Rafn candidus[7], Hafwar, Biarni[8], Blihar cognomento Simus, Biorn e vico Soghni[9], Findar maritimo genitus sinu[1], Bersi quoque apud Falu oppidum creatus[2], Syvardus verris caput[3], Ericus fibulator[4],

[1] *Valsten Vicensis*] *Valsten* ex tractu Norvegiæ meridionalis littorali, qui ab antiquissimis inde temporibus Vigen dictus est.

[2] *Hunsolve*] Est nomen insolitum, quod seriem litterarum assonantium turbat. Haud dubie conflatum est ex duobus nominibus haud insolitis, *Hun* et *Sölve*. Utrumque nomen ad milites Haraldi pertinere videtur; nam in sequentibus recensetur Hun inter proceres Haraldi a Starcathero occisos.

[3] *Birvil pallidus*] *Birvil hinn bleiki*, fortasse idem, quem Saxo antea memoraverat inter reges maritimos ab Haraldo bello fractos.

[4] *Thorlevar pertinax, Thorkill Guticus*] Sög. *Thorkell Thrái, Thorleifr goti;* autor Islandus transposuit cognomina.

[5] *Gretir iniquus*] Sög. *Grettir rángi.*

[6] *Haddir durus, Roldar articulus*] Sög. *Haddr hardi, Hróaldr tá* (Danice Taa, digitus pedis). In descriptione prælii Hafurensis nominantur duo fratres ex Thelemarkia, quorum unus erat *Hroaldr Hryggr*, alter *Haddr hinn Hardi* (Hist. reg. Norv. vol. I p. 94).

[7] *Thrader Thrönski, Thoki Moricus, Rafn candidus*] Sög. *Thrandr Thrænski, Thorir Mærski, Helgi inn hviti.*

[8] *Hafwar, Biarni*] Sög. *Hafr, Biarni.*

[9] *Biörn e vico Soghni*] *Sogn* est provincia Norvegiæ, cujus jam mentio fit in historia Haraldi Svarte (Hist. reg. Norv. vol. I p. 67.)

[1] *Findar maritimo genitus sinu*] Sög. *Findr Firdski*, id est *Findr* ex tractu Norvegiæ, qui *Firdafylki* dicitur. Cum vero *fiord* sive *fird* lingva vernacula significet sinum maritimum, hanc vulgarem vocis significationem Saxo in versione sua retinuit.

[2] *Bersi quoque apud Falu oppidum creatus*] Opinatus est Torfæus in historia Norvegiæ vol. I p. 368, per *Falu* intelligi *Fialu* sive *Fialir*, tractum Norvegiæ alias *Fialafylki* dictum, cujus nomen jam in historia Haraldi Pulchricomi occurrit (hist. reg. Norv. vol. I p. 87). Neque huic sententiæ admodum probabili repugnat vocabulum *oppidum* hic adhibitum; nam oppidum æque ac *vicus* proxime præcedens vix aliud indicat quam locum habitatum (Bæ sive Boigd).

Alsten, Harki[1], Ruthar, Rawi[2], Erlingar, cui Colubra cognomentum erat[3]. At e Yathrica provincia[4] prodiere Od Anglus, Alf multivagus[5], Enar protuberans[6] Ywarusque cognominatus Thruwar[7]. A Thyle autem venere[8] Mar Ruffus, eo videlicet pago, qui Mithfrithi[9] dicitur, ortus educatusque, Grombar annosus, Gram Brundelucus, Grim ex oppido Skierum[2], apud Scaha Fyrchi[3] quidem provinciam satus. Deinde Berhgar vates advertitur, cui Brahi et Rankil comites adhibentur. At Sveonum fortissimi hi fuere: Ar, Backi, Keclu, Karll[4], Croc agrestis[5], Guthfast[6], Gummi

[3] *Syvardus verris caput*] Sög. *Sigurdr.*

[4] *Ericus fibulator*] Sög. *Sögu-Eirikr.* Hinc patet, *fibulatorem* esse vitiose scriptum pro *fabulatorem*, id est, historiarum enarratorem.

[1] *Alsten, Harki*] Nomina insolita et haud dubie vitiose scripta pro *Holmstein, Hviti,* quæ in hac serie affert Sögubrot.

[2] *Ruthar, Rawi*] Sög. *Hrutr vafi,* id est, dubitans.

[3] *Erlingar, cui colubra cognomentum erat*] Sög. *Erlingr snakr.*

[4] *Jathrica provincia*] *Jadar* erat tractus Norvegiæ, et quidem australis, pars Rogalandiæ.

[5] *Od Anglus, Alf multivagus*] Sögubrot modo habet *Oddr vidförli;* igitur cognomen Alfi tribuit Oddo. Oddus vero multivagus vix alius quam Oddus Sagittarius, apud Saxonem Arvaroddus, qui in historia Frothonis Tertii partes sustinuit Lib. V p. 250.

[6] *Enar protuberans*] Sög. *Einarr Egdski* i. e. Agdensis sive ex tractu Norvegiæ *Agde* ortus. Manifestum igitur est, Saxonem cognomen perperam interpretatum fuisse, illud ex nomine Danico *Egg,* i. e. acie, derivantem.

[7] *Ywarusque cognominatus Thruwar*] Sög. *Einarr thriugr, Ivar skagi.* A Saxone igitur omittitur Einarus et cognomen ejus tribuitur Ivaro.

[8] *A Thyle venere*] De hisce Thylensibus vid. not. uber.

[9] *Mitfrithi*] Fortasse *Midsund,* locus in Thelemarchia, tractu Norvegiæ, vel potius sinus *Midfiord* in Islandia septentrionali.

[1] *Brundelucus*] Cognomen, quod haud dubie vitiose scriptum est; fortasse *Bryndalkr.*

[2] *Ex oppido Skierum*] Oppidum hoc loco, ut supra, significat villam.

[3] *Scaha Fyrchi*] Fortasse locus aliquis in confinio Thelemarchiæ, qui dicitur *Skogabygd,* olim *Skogafylki,* vel potius *Skogafiord,* sinus haud parvus in Islandia septentrionali.

[4] *Sveonum fortissimi hi fuere: Ar, Backi, Keclu, Karll*] Sög. *Thessir voro ofan af Sviaveldi* (hi inde ex Svecia venere) *Nori, Aki, Karl kekkia. Ar* et *Backi* sunt nomina inaudita. Fortasse legendum est *Arvaki,* qua quidem mutatione metro consulitur. Ed.

e Gyslamarchia[1]. Qui quidem Frö dei necessarii[2] erant et fidissimi numinum arbitri[3]. Ingi quoque et Oly, Alver, Folki, patre Elrico nati[4], Ringonis militiam amplectuntur, viri quidem manu prompti, consilio vegeti, proximaque Ringonem familiaritate complexi. Iidem quoque ad Frö deum generis sui principium referebant. Inter quos et Simundus aderat ex Sigtun oppido, forensis quidem athleta, emptionumque ac venditionum contractibus assuetus[5]. Huic additur Frosty cognomento crucibulum[6]. Cui sociatur Alf elatus, e vico Upsala[7]. Idem et ja-

pr. pro *Karll* habet *Rarll;* hoc autem manifesto est vitiosum.

[4] *Croc agrestis*] Sög. *Krokarr af Akri.* Saxo ex nomine *Akri,* loci cujusdam, cognomen *agrestis* confecisse videtur.

[6] *Guthfast*] Sög. *Gunfastr.*

[1] *Gummi e Gyslamarchia*] Nomina et viri et loci pariter ignota. Sögubrot habet *Glismakr Godi,* ita ut *Godi* sit sacrorum antistes.

[2] *Frö dei necessarii*] Islandice *áttungr,* Danice *Ætlinge,* ex stirpe Freyeri sive ex stirpe Ynglingorum procreati.

[3] *Fidissimi numinum arbitri*] Arbiter hoc loco fortasse testem significat, quemadmodum Apulejus (de Deo Socratis p. 762 ed. in usum Delph.): *quem jurijurando arbitrum adhibebo.* Laudantur igitur illi tanquam numinis Freyeri præcones. Hoc saltem certum est, priscorum Deorum cultores hic laudari, igitur carmen ab homine pagano fuisse compositum.

[4] *Ingi quoque et Oly, Alwer, Folki, patre Elrico nati*] Sög. *Alreks synir ok Yngvi.*

[5] *Simundus forensis athleta, emptionum contractibus assuetus*] Vana sunt, quæ nonnulli ex his verbis elicere voluerunt de munere a Sigmundo gesto. Sögubrot enim hæc habet: *Thessi varo ofan af Sigtunum: Sigmundr kaupangskappi* i. e. *Hi ex Sigtun venerant: Sigmundus athleta emporii,* scilicet ex emporio, unde ortus erat, cognomen trahens. Saxo igitur nomen loci natalis pro nomine negotii a Sigmundo gesti accepit.

[6] *Frosty cognomento crucibulum*] Sög. *Tolufrosti.* Mirum sane nomen et mira sane versio. Rationem, qua Saxo in suum crucibulum inciderit, ita mihi sisto: Crucibulum teste Ducange interdum apud scriptores medii ævi significat scyphum, forma autem vocis diminutivum indicat; fortasse igitur Saxo hac voce exprimere voluit Danicum *et lille Kruus* sive *Tomling,* et breviore pronuntiatione *Tolle, Tole.*

[7] *Alf elatus, e vico Upsala*] Sög. *Adils oflàti fra Uppsölum* Ex iis, quæ de usu vocabulorum *vicus* et *oppidum* in hoc catalogo jam monuimus, sequitur, hoc loco nihil aliud indigitari, quam tractum Upsaliæ jam, cum carmen conderetur, fuisse habitatum.

culari promptus et in acie præire solitus erat[1]. At Olonem septem reges manu consilioque promptissimi stipavere, Holty videlicet et Hendill, Holmar, Levy et Hama; quibus Regnaldus Ruthenus, Rathbarthi nepos[2], ascribitur; præterea Syvaldus undecim salum paronibus sulcat[3]. Lefy Pannoniorum victor[4] bracteatam auro liburnam linteo excipit[5]. Thririkar vero instar draconis tortuosas habente proras navigio vehebatur[6]. Thrygir quoque et Torwil divisim navigantes duodenas ductavere puppes[7]. Cæterum in tota Ringonis classe navium duo millia quingentæ[8] repertæ sunt. Guttonica vero classis in portu, cui Garnum nomen[9], Sveticam[1] opperiebatur. Itaque Ringo terrenum

[1] *Idem ... in acie præire solitus erat*] Sög. *hann gekk fyri framan merki ok skiöldu ok var eigi i fylkingu* i. e. vexillum et scuta (scutorum testudinem) præcessit, neque in acie substitit.

[2] *Regnaldus Ruthenus, Rathbarthi nepos*] Sög. *Rognvaldr hai* (altus) *eda Radbardr hnefi* (pugnus). Mirum foret unum virum duplici et nomine et cognomine gaudere; igitur Saxo haud dubie jure suo Rognvaldum facit nepotem Radbarthi; nam *nefi* est frater, affinis.

[3] *Syvaldus undecim salum paronibus sulcat*] Sög. *Sigvaldi, er komit hafdi til Hrings konungs 11 skipum,* i. e. *Sigvaldus, qui cum undecim navibus ad Ringonem regem venerat.*

[4] *Lefy Pannoniorum victor*] Sög. *Læsir.* Pannonios Saxo, ut jam observavit Suhmius, Hunnos intellexisse videtur.

[5] *Bracteatam auro liburnam linteo excipit*] Id est, Liburnam inauratam vel aureis laminis obductam velo instruit. Sög. *Læsir hafdi skeid. Skeid* erat genus navigii et longioris et velocis; exacte igitur respondet liburnæ; nam liburna erat genus navis bellicæ velocissimæ, qua Liburni Illyrici olim usi dicuntur in prædationibus.

[6] *Thririkar vero instar draconis tortuosas habente proras navigio vehebatur*] Sög. *Eirikr Helsingr hafdi dreka mikinn, vel skipadan hermönnum* i. e. *Ericus ex Helsingia ortus draconem* [i. e. *navem longam*] *habuit militibus bene stipatam.* Color poeticus apud Saxonem in tota hacce descriptione satis conspicuus est.

[7] *Thrygir quoque et Torwil divisim navigantes duodenas ductavere puppes*] Sög. *Tryggvi ok Tvivivill höfdu komit 12 skipum,* i. e. *Trygge et Tvivivill cum duodecim navibus venerant.*

[8] *Navium duo millia quingentæ*] Eundem navium numerum habet Sögubrott.

[9] *In portu, cui Garnum nomen*] Portus juxta opinionem Suhmii in insula Gullandia quærendus.

[1] *Sveticam*] Ed. pr. habet *Sveticum,* sed errore manifesto.

ductabat agmen; at Oloni navalibus præesse copiis imperatum. Igitur Gothis obviam Svecis veniendi inter Wic et Werundiam[1] locus cum tempore denunciatur. Cernere tum erat late proris exaratum mare, prospectumque pelagi explicata malis carbasa præstruebant. Et jam classis Svetica, prospera navigatione usa, Danis adhuc adverso laborantibus coelo, maturius belli locum petiverat. Ubi Ringo expositas classe copias simulque, quas ipse terreno ductarat itinere, gregatim in aciem dirigere parat. Quæ ubi campis laxius explicari cœperant, cornu alterum in Werundiam extrahi compertum est. Quam multitudinem rex locis ordinibusque confusam equo circuiens, in fronte promptissimos quosque et præstantiori armatura cultos sub Olone, Regnaldo Wivilloque ducibus collocat; deinde veluti flexu quodam in duo cornua reliquam aciem cogit. E quibus dextrum Ungonem cum Elrici filiis Trigonemque tueri jubet; at lævum Lesoni parere jussum. Cæterum alas globosque maxime Curetum Estonumque consertior turma texuerat. Ultima funditorum acies stabat.

Interea classis Danica, ventorum indulgentia aspirante, septem dierum continuam navigationem emensa, Calmarnam oppidum subiit[2]. Mirareris late ventis velificatum mare, cœlumque ex oculis intenta antennis lintea eripiebant. Nam Sclavi ac Livi Saxonumque septem millia classem auxerant. At per solidum proficiscentibus[3] Scanienses, quod locorum periti essent, duces ac prævii destinantur. Igitur ubi præstolantibus Svecis Danicus supervenit exercitus, Ringo suis, quoadusque Haraldus aciem

[1] *Inter Wic et Werundiam*] Juxta sententiam Suhmii satis probabilem Vic intelligitur tractus hujus nominis in Gothlandia australi. Verundia sive Verendía erat pars Smalandiæ (vid. Rogbergs Beskrifning om Småland p. 7, 368). Stephanius posuit hoc loco et paulo infra *Verendiam*, sed scriptionem editionis principis sequendam esse duxi.

[2] *Calmarnam oppidum subiit*] Per oppidum hoc loco, ut supra, intelligendum est locus habitatus, *bæ* sive *bygd*. Emporium Kalmarnar est perantiquum; direptum fuit a Norvegis initio sæculi duodecimi (Hist. reg. Norv. vol. III p. 270). Kalmarnes jam occurrit in historia Olavi Sancti (ibid. vol. II p. 280).

[3] *Per solidum proficiscentibus*] Hoc est, terrestri itinere. Solidum enim hic absolute pro terra ponitur. (S)

centuriasset, patienter considere jussis, non ante signa canere præcepit, quam regem propter aquilas curru compositum aspexissent, præfatus, sperare se facile collabi aciem posse, quæ cæci ductamine niteretur. Præterea Haraldum, supremo ætatis tempore alieni imperii cupiditate correptum, non minus mente captum quam luminibus fore; nec opibus exsatiari posse, qui, si annos respiciat, tumulo pæne contentus esse debeat. Svecis itaque pro libertate, pro patria ac liberis dimicandi necessitatem incumbere, hostem temeritate atque insolentia suscepisse bellum. Præterea ex parte adversa perpaucos Danos esse, Saxones complures aliasque effœminatas gentes in acie stare. Ob quod cogitare debere Sveones Noricosque, quantum Germanos ac Sclavos Septentrionalis semper turba præstiterit. Spernendam ergo aciem fore, quæ potius lubrica hominum colluvione quam solido militum robore[1] contexta videatur. Nec parum ea oratione militum animos accendebat. At Bruno, Haraldi loco aciem statuere jussus, cuneo frontem molitur[2], Hetham vero in dextero latere locat, Haconem lævo præficit, Wisnam aquiliferam facit.* Igitur Haraldus, curru eminens, quam potuit, celsa voce beneficia sua injuriis a Ringone rependi queritur. Ab illo sibi bellum inferri, qui regnum suo munere adeptus fuerit[3]. Ita Ringonem nec senis misereri, nec avunculo parcere, propriosque motus cunctæ necessitudinis aut beneficentiæ respectui præferre. Jubet itaque meminisse Danos, ut exteris semper victoriis inclaruerint, ut finitimis imperare potius quam obsequi consueverint; hortaturque, ne tantæ gloriæ decus devictæ gentis insolentia labefactari sustineant, nec imperium, quod sibi juventa florenti pepererant, senectute confecto demi permittant.

[1] *Solido militum robore*] Sic Stephanius recte posuit pro eo, quod in editione prima legitur: *soli militum robore.*

[2] *Cuneo frontem molitur*] Aciei frontem in cuneum disponit. Frons enim pars anterior aciei. (S)

[3] *Qui regnum suo munere adeptus fuerit*] Nam mortuo Ingeldo, Sveciæ rege, Ringonem, quem ex Haraldi sorore sustulerat, puerum admodum, Haraldus paterno regno, datis ei tutoribus, præfecit, ut Saxo libro superiori commemorat. (S)

Deinde, canentibus lituis, summa utrinque vi conseritur bellum. Crederes repente terris ingruere cœlum, sylvas camposque subsidere, misceri omnia, antiquum rediisse chaos[1], divina pariter et humana tumultuosa tempestate confundi, cunctaque simul in perniciem trahi. Nam ubi ad teli jactum perventum, intolerabilis armorum stridor incredibili cuncta fragore complevit. Vapor vulnerum repentinam cœlo nebulam intendebat[2], dies effusa telorum grandine tegebatur. Nec parum in acie funditorum opera valuit. At ubi pila manu aut tormentis excussa, comminus gladiis ferratisque clavis decernitur. Tum vero plurimum sanguinis periclitatum est. Igitur fessis manare sudor corporibus cœpit, mucronumque crepitacula eminus exaudiebantur. Illic Starcatherus, qui belli hujus seriem sermone patrio primus edidit, prior in acie dimicans Haraldi proceres Hun[3] et Elli, Hort ac Burgha a se prostratos abscissamque Wisnæ dexteram commemorat. Cæterum Roa quendam cum duobus aliis, Gnepia et Garthar[4], a se in acie vulneratos occubuisse declarat. Iisdem Scalki patrem tacito nomine applicat. Idem fortissimum Danorum Haconem a se in terram prorutum, seque ab eo ita mutuo vulneratum testatur, ut exsertum thorace pulmonem[5] cervicemque mediotenus scissam, manum quoque uno truncam digito gerens excederet bello, diuque hiscens plaga nec cicatricis capax nec medelæ habilis videretur. Eodem teste puella Wegthbiorg in

[1] *Antiquum rediisse chaos*] De hacce imagine poetica vid. not. uber.

[2] *Vapor vulnerum cœlo nebulam intendebat*] In cædibus describendis luxuriant carmina priscorum Borealium. Magnam farraginem locutionum poeticarum huc pertinentium continet carmen Krákumal (Fornald. Sög. vol. I p. 300 sequ.)

[3] *Hun*] Vid. supra not. ad vocem Hunsolve.

[4] *Garthar*] Haud dubie idem, quem antea Salgarthum vocaverat.

[5] *Exertum thorace pulmonem*] Starcathero scilicet a Thoro fuerat injunctum, ut in quovis prælio grave vulnus acciperet (vid. initium historiæ Göthrici regis, Fornald. Sög. vol. III p. 33). Sögubrot eosdem pugiles, omissis Roa et Garthar, a Starcathero occisos, dexteram Visnæ abscissam et gravissima Starcatheri vulnera commemorat (p. 385). Skalkum vocat Sækalf et nomen patris Brai addit.

hostem dimicans Soth pugilem[1] acie stravit. Eandem athletarum cædibus imminentem Thorkillus Thelemarchiæ ortus emisso per chordam spiculo trajicit[2]. Tanta enim vi periti arcuum Guttones nervos intenderant, ut clypeos quoque jaculis transverberarent. Nec alia efficacior cædis extitit causa. Loricas galeasque, perinde ac inermia corpora, sagittarum acumina penetrabant. Interea Ubbo Fresicus[3], promptissimus Haraldi miles ac præ aliis habitu corporis insignis, præter undecim, quos in acie vulneraverat, viginti quinque delectorum pugilum interfecit. Ii omnes Sveti sanguine fuere vel Gothi. Deinde primam aggressus aciem confertissimos hostes insilit, palantesque metu Sveones hac illac hasta gladioque dispellit. Et jam pæne res in fugam cesserat, cum Hagder, Rolder et Gretir[4], æmulatione virtutis athletam adorti, publicam perniciem privato redimere periculo statuerunt. Verum comminus instare veriti, spiculis procul agendum curabant; sicque crebrescentibus jaculis eminus Ubbo confoditur, nemine propius cum ipso manum conserere præsumente. Centum quadraginta quatuor sagittæ prius pectus præliantis obsederant, quam lapsis corporis viribus solo poplitem daret. Tum demum per Throndos eosque, qui Dala provinciam colunt, ingens de Danis clades accepta est. Nam summa sagittariorum vi recruduit bellum, nec alia res nostris perniciosior fuit.

At Haraldus, cum defectam lumine senectam ageret, triste suorum murmur exaudiens, intellexit, superiorem hostibus arrisisse fortunam. Igitur ut erat falcato curru vectus[5], Brunonem,

[1] *Soth pugilem*] Haud dubie idem ac Soknarsoti, quem Sögubrot recenset inter pugiles Ringi p. 381.

[2] *Eandem Thorkillus .. spiculo trajicit*] Sögubrot non modo eadem affert de rebus a Vebiorga gestis deque morte ejus, sed etiam ad Starcatherum veterem provocat, harum rerum testem.

[3] *Ubbo Fresicus*] Sögubrot pluribus adhuc verbis facinora hujus pugilis enarrat, et occursum ejus ipsum Starcatherum detrectasse asserit; undecim ab eo in acie vulneratos dicit, quinque vero pugiles et sedecim Sveones et Gothos in prima acie versantes ab eo occisos ipsumque viginti quatuor sagittis adverso pectore exceptis cecidisse.

[4] *Hagder, Rolder et Gretir*] Horum duos, Haddr et Hroaldr, nominat Sögubrot.

[5] *Falcato curru vectus*] Nulla alia curruum falcatorum mentio fit in monumentis nostris.

aurigæ per insidias officio fungentem, qualem Ringo in centuriunda acie tenorem habuerit, cognoscere jubet. Qui, paulum soluto in risum vultu, corniculata illum acie præliatum respondit. Quo audito rex trepidare animo cœpit, ac per summam admirationem percontari, quo Ringo talem ordinandi agminis doctrinam auctore contraxerit, maxime cum Othinus disciplinæ hujus traditor ac repertor extiterit, nec ab ipso quispiam præter se novum hoc rei bellicæ documentum perceperit. Ad quod silente Brunone, subiit regem, Othinum hunc esse, olimque familiare sibi numen inpræsentiarum dandæ vel subtrahendæ opis gratia versiformi corporis habitu tegi. Cui mox supplicare obnixius cœpit[1], uti Danis, quibus ante clementer affuerit, supremam quoque victoriam tribuat, complementumque beneficii origini exæquaret, eidem se prostratorum manes muneris loco dedicaturum pollicitus. At Bruno, nihil obsecrantis precibus motus, repente excussum curru regem arietavit in terram, ereptamque cadenti clavam in ipsius caput detorsit, proprioque eum gestamine interfecit[2]. Jacebant circa currum regis innumera extinctorum corpora, rotarumque fastigium congeries funesta vincebat. Temonem quoque cadaverum cumulus exæquaverat. Nam in acie Ringonis ad duodecim millia proceres exanimati sunt. At ex parte Haraldi, præter popularium stragem, ad triginta millia proceres corruerunt.

Cujus Ringo[3] nece cognita, dato signo laxare aciem suos bellumque remittere jubet. Deinde sequestra pace fœdus cum hostibus ferit, frustra pugnam absque duce protrahi monitis. Post hæc Sveonibus passim inter promiscuas cadaverum strues

[1] *Cui mox supplicare obnixius cœpit*] Sögubrot colloquium inter Haraldum et Brunonem, quem merum hominem facit, ante prælium ponit, regem vero has preces Odino fudisse dicit, primum ut victoria potiretur, hac vero denegata, ut ipse cum toto exercitu in acie caderet; se vero omnes cæsos Odino devovere.

[2] *Proprioque eum gestamine interfecit*] Sögubrot mortem regis ita narrat: *cum rex videret stragem copiarum suarum, in genua subnixus et equos ante currum incitans duos gladios ambabus manibus vibravit multosque occidit, donec Bruno cervicem clava confregit.*

[3] *Ringo*] Observationes de historia Ringonis in notis uberioribus ad initium libri noni afferendæ erunt.

Haraldi corpus exquiri præcepit, ne regium funus debitis fraudaretur inferiis. Igitur revolvendis interfectorum corporibus avida plebs injicere operam cœpit. In hanc curam dimidium diei extractum est. Tandem cum corpore reperta clava, Haraldi manibus parentandum ratus, equum, quem insidebat, regio applicatum currui aureisque subselliis decenter instratum ejus titulis dedicavit. Inde vota nuncupat[1], adjicitque precem, uti Haraldus eo vectore usus fati consortes ad Tartara antecederet, atque apud præstitem Orci Plutonem[2] sociis hostibusque placidas expeteret sedes. Deinde rogum extruit[3], Danis inauratam regis sui puppim in flammæ fomentum conjicere jussis. Cumque superjectum ignis cadaver absumeret, mœrentes circuire proceres impensiusque cunctos hortari cœpit, uti arma, aurum, et quodcunque opimum esset, liberaliter in nutrimentum rogi sub tanti taliterque apud omnes meriti regis veneratione transmitterent. Cineres quoque perusti corporis urnæ contraditos Lethram perferri ibique cum equo et armis regio more funerari præcepit. Tali parentationis cura justis avunculo persolutis, Danorum sibi favorem concivit[4] odiumque hostium ad gratiam deflexit. Post hæc a Danis, uti Hetham regni reliquiis præficeret, exoratus, ne repente recidivæ hostium vires coalescerent, Scaniam a Daniæ corpore abruptam in Olonis præfecturam secrevit, Sialandiam vero reliquosque regni fines Hethæ duntaxat parere jussit. Ita in potestatem Sveticam fortunæ varietas Danicum redegit imperium. Et hic quidem belli Bravici finis[5].

[1] *Inde vota nuncupat*] Series cogitationum hæc est: optat Ringo, ut Haraldus viam leti (Giallarbro) feliciter absolveret, et ad Valhallam deveniens aditum pararet ceteris militibus in acie cæsis. Viguit scilicet, teste epicedio in Eiricum Blodöxe (Torfæi hist. Norv. vol. II p. 197-198, Lex. mythol. ad calcem Edd. Sæmund. ed. Havn. vol. III p. 784) hæc olim opinio, reges in prælio cæsos occisorum militum duces ad Valhallam fore.

[2] *Plutonem*] Saxo, ut elegantiæ sermonis consuleret, nomina borealia cum Romanis permutavit. In carmine Danico fortasse exstitit vox *Valfadir*.

[3] *Deinde rogum extruit*] De exsequiis Haraldi vid. not. uber.

[4] *Concivit*] Stephanius ex suo posuerat *conciliavit*.

[5] *Et hic quidem belli Bravici finis*]

At Sialandenses, qui Haraldo duce usi fuerant, cum adhuc prioris fortunæ species animis oberraret, fœmineis parere legibus probrosum rati, Olonem accedunt, postulantes, ne clarissimi regis militiæ assuetos muliebri jugo obnoxios haberi pateretur. Præterea ad ipsum se defecturos, si pro conditionis eorum deformitate tollenda arma susciperet, pollicentur. Nec segniter Olo supplicantibus affuit, tam avitæ[1] majestatis memoria quam militum invitatus obsequio. Igitur Hetham[2], ad se venire jussam, cunctis præter Jutiam dominationis suæ partibus cedere ante minis quam armis coegit, ipsamque Jutiam, ne fœminæ liberum regni usum tribueret, vectigalem effecit. Filium quoque procreavit, cui Omundo vocabulum posuit. Cæterum crudelitati intentus tam impium regem agebat, ut superior reginæ contemptus cunctis pœnitentiam pareret, quibus regnum ejus rubori fuisset. Duodecim duces, sive patriæ calamitatibus moti sive Oloni ob aliam olim causam infesti, insidias capiti ejus præparare cœperunt. Ex his fuere Lennius[3], Atyla[4], Thottus et Vithnus; qui quanquam apud Sclavos præfecturam gerebat, Danos tamen origine contingebat. Cæterum ad peragendum facinus parum viribus atque ingenio freti, pecunia Starcatherum adsciscunt. Ille ut rem ferro exequeretur, adductus, utentem balneis regem, susceptis cruenti ministerii partibus, attentare constituit. Quo lavante ingressus, mox acri ipsius visu luminumque continua mobilitate vibrantium fulgore perstrictus, occulto metu hebetatis artubus, vestigium pressit, relatoque pede manum propositumque suspendit. Itaque qui tot ducum, tot pugilum arma protriverat, unius inermis viri aciem ferre non potuit. At Olo, sane vultus sui conscius[5], obtecto ore, accedere eum propius et, quid afferat, edere jubet; quippe quem vetustas convictus et longa familiaritatis

Crisin hujus narrationis vid. in not. uber.

[1] *Avitæ*] Ed. pr. habet *avidæ* manifesto errore.

[2] *Hetham*] De illa viragine vid. not. uber.

[3] *Lennius*] Stephanius posuerat *Lenno*, ut infra est p. 397. Haud dubie idem nomen est ac *Hlenni*, quod in monumentis Islandorum sæpius occurrit.

[4] *Atyla*] In edit. Steph. legitur *Atylo*.

[5] *Olo, vultus sui conscius*] Crisin historiæ Olonis vegeti vid. in not. ub.

experientia ab insidiarum suspicione alienissimum faciebant. At ille destricto mucrone prosiliens[1] transverberat regem, nitentisque assurgere jugulum ferit. Centum et viginti auri libræ in præmio reponebantur. Postmodum pœnitentia ac pudore perculsus tanta animi acerbitate commissum facinus luxit, ut, si mentionem ejus incidere contigisset, a lacrymis temperare non posset. Adeo culpæ atrocitatem resipiscens animus erubescebat. Præterea aliquot ex his, quorum instinctu usus fuerat, in sceleris a se commissi vindictam occidit, et, cui facto manum tribuerat, præbuit ultionem.

Cæterum Omundum Dani, Olone ortum, creavere regem, plus parentis ejus nobilitati quam meritis deferendum putantes. Hic postquam maturuit, in nullo paternis operibus defectior extitit. Siquidem res ab Olone gestas aut æquare aut transcendere curæ habuit. Præerat eo tempore aliquantæ Normannorum genti Ringo, cujus filiam Esam Omundo matrimonium circumspicienti insignis commendaverat fama. Verum poscendæ ejus spem singulare Ringonis studium minuebat. Is quippe solum spectatæ fortitudinis generum affectabat, tantum gloriæ in armis reponens, quantum cæteri in opibus situm autumant. Igitur Omundus, ut eo claritudinis genere illustris evaderet laudemque sibi fortitudinis conciliaret, viribus votum impetrare conatus, classe Norvagiam accedit, Ringonis regnum hæreditatis nomine[2] tentaturus. Excipit amice illum Jathriæ regulus Oddo, qui Ringonem certissimum patrimonii ejus invasorem assereret, seque sæpius ab eodem injuriis lacessitum defleret. Itaque, Ringone interim apud Hyberniam piraticam exercente, provinciam propugnatore vacuam adortus, præteritis popularium rebus, peculiaria Ringonis bona rapinæ tradidit ejusque necessarios interfecit. Nam Oddo quoque Omundo manum junxerat[3]. Inter omnia autem facinora, quæ varie ac multipliciter gesserat, nunquam, quibus multitudine co-

[1] *Prosiliens*] Editio Stephanii minus recte habet *desiliens*.

[2] *Hæreditatis nomine*] Erat enim Omundus juxta systema Saxonis Sivardi Norvegiæ regis ex filio Olone nepos. (S)

[3] *Oddo quoque Omundo manum junxerat*] *Manum*, id est, copias suas cum exercitu Omundi conjunxerat, ut unitis viribus Ringonem adorirentur. (S)

piarum præstaret, vim inferre sustinuit, memor, se, fortissimo parente editum, virtute, non numero bella gerere oportere. Interea Ringonem a piratica revertentem adesse contigit. De cujus reditu edoctus prægrande moliri navigium cœpit, unde tanquam e munimento superne hostem telis appeteret. Huic Atylonis Scanici[1] filii Homothus ac Thola[2] remiges[3] adsciscuntur, quorum alter gubernatorem agere, alter proræ præesse jussus. Nec Ringoni in his excipiendis ingenium aut solertia defuit. Quippe exiguam copiarum partem ostendens, a tergo hostem incursandum curavit. De cujus astutia Omundus per Oddonem certior factus, qui in insidiis constitutos opprimerent, mittit, Atylone Scanico Ringonem excipere jusso. Is imperio pronius quam felicius obsecutus, fractis bello rebus acceptaque strage, victus refugit in Scaniam. Igitur Omundus, reparatis per Oddonem viribus, pugnaturam pelago classem explicat. Quo tempore Atylo, bellum Norvagicum ex somniorum visis haud dubie speculatus, redimendæ fugæ gratia quam celerrime navigationem orsus, Omundum prælio propinquum grata societate prosequitur. Cujus Omundus opera fretus, pugnam tam feliciter quam fidenter ingreditur. Nam habito per se conflictu, victoriam, quam in suis amiserat, recuperavit. Quem Ringo, mortifico vulnere perstrictus, exanguibus contemplatus oculis, manu, ut poterat, mota (nam vox linguam defecerat) accersitum, fore sibi generum obsecrat, jucunde se fatum excipere asserens, si tali filiam connubio reliquisset. Nec responso exceptus extinguitur. Cujus excessum Omundus lacrymis prosecutus, Homothum, cujus fidam in bello operam expertus fuerat, alterius filiarum Ringonis connubio donat, alteram ipse complectitur.

Eodem tempore Rusla virgo, strenuis militiæ operibus mu-

[1] *Atylonis Scanici*] *Atylo* recensetur inter eos, qui in necem Olonis conjuraverant. Sed pro more ætatis parum probabile, filium interfectores patris in honore habuisse.

[2] *Homothus ac Thola*] Prius nomen vix alibi invenitur; posterius legitur in recensu pugilum, qui prælio Bravallensi interfuerunt.

[3] *Remiges*] Ita noster haud dubie vertit *Stavnboer*, Islandice *stafnbuar*, milites, quorum erat, non quidem remis incumbere, sed proram puppemque navis tueri.

liebrem animum supergressa, apud Norvagiam cum fratre Throndo crebros de rerum summa conflictus habuerat. Hæc Omundum Norvagiensibus præesse non sustinens, in omnes Danorum dedititios decreverat bellum. Quod Omundus nuncio expertus, ad hunc tumultum comprimendum promptissimos destinat. Quibus superatis Rusla[1], superbiam ex victoria nacta, animum spe immodica raptum ad ipsam rerum Danicarum summam potiendam intendit. Primum igitur Hallandiæ partes adorta, ab Homotho et Thola a rege transmissis excipitur, victaque bello refuga concessit ad classem. Cujus triginta solæ rates, cæteris ab hoste captis, fugam navigatione carpserunt. Evitantem Danos sororem armis excipit Throndus, a qua victus totoque exercitu spoliatus, Dofrinas alpes permetiendo neminem fugæ comitem habuit. Ita, quæ paulo ante Danis cesserat, mox fratre superior fugam victoria mutavit. Quo cognito, Omundus ingenti Norvagiam classe repetit, primumque Thelemarchiæ populum per Homothum et Tholam, clandestino compendio missos, adversum Ruslæ dominationem erexit. Quo evenit, ut Rusla, regno per populares exacta, apud insulas, quas spe salutis accesserat, supervenientibus Danis terga sine prælio daret. Cujus fugam rex impensius persecutus, interceptam pelago classem internecione delevit, incruentamque victoriam ac speciosa spolia cum summo hostium discrimine retulit. At Rusla, perpaucis elapsa navigiis, incitatiori fluctus remigio persulcabat. Quæ dum Danos declinat, fraterno trucidatur occursu. Adeo efficaciorem vim nocendi incircumspecta solent habere pericula, et, quæ minus metuuntur mala, plerumque instantibus graviora casus[2] efficit. At rex, Throndo ob interfectionem sororis præfectura donato, cæteris vero sub pensione coercitis, in patriam redit.

[1] *Rusla*] Hanc viraginem Saxo sæpius et quidem sæculis interjectis in scenam produxit, lib. IV p. 178, lib. VII p. 365, ita ut semper eandem fere personam sustineat, quæ scilicet, Danis infesta, adverso Marte cum eis pugnaverit. Rusila illa, quæ initio regni Haraldi Hildetand floruisse fertur, etiam Throndo quodam et fratre et hoste usa est. Plura de bello cum Rusla gesto vid. in crisi historiæ Omundi in not. uber.

[2] *Casus*] Ita Stephanius; ed. pr. habet *gradus*.

Ea tempestate Thorias ac Bero, promptissimi Ruslæ milites, apud Hyberniam piraticum munus edebant. Hi, cognita dominæ nece, quam se olim ulturos jurejurando promiserant, Omundum avide petitum[1] duelli provocatione solicitant. Quod abnuere quondam probrosum regibus habebatur. Veterum enim claritudo principum ex armis potius quam opibus æstimabatur. Subeunt igitur Homothus et Thola, qui se provocatores regis pugna excepturos offerrent. Quibus Omundus impense laudatis, primum eorum operam admittere vitandi ruboris gratia recusavit. Ad ultimum crebris suorum precibus exoratus, aliena manu fortunam experiri sustinuit. Quo certamine Beronem[2] occubuisse, Thoriam[3] graviter affectum pugna excessisse proditum est. Quem rex, primo e vulneribus recreatum, mox in fidem acceptum, ducem Norvagiæ creat. Deinde cum consvetum a Sclavis per legatos tributum exigeret, non solum legatorum cædibus, sed etiam vi Sclavica apud Jutiam lacessitus, septem reges uno certamine superavit, solitumque tributi jus victoria confirmavit.

Interea Starcatherus, prolixa jam ætate defessus, cum castrorum stipendiis ac gladiatorio munere emeritus haberetur, ne senii vitio pristinum gloriæ decus amitteret, egregium fore putavit, si voluntarium sibi conscisceret exitum fatumque proprio maturasset arbitrio. Itaque, qui toties excellentes ediderat pugnas, incruenta morte defungi ignobile ratus, ut specioso obitu præteritæ vitæ claritatem augeret, maluit ab ingenuo quovis interfici, quam serum naturæ jaculum opperiri. Adeo quondam rei bellicæ deditis morbo oppetere probrosum existimatum est. Itaque, cum et corpore invalido et defectis perspicuitate luminibus esset, diuturnioris vitæ moram perosus, emendi in se percussoris gratia aurum, quod pro Olonis interfectione meruerat, collo ap-

[1] *Omundum avide petitum*] Ita Stephanius textum suo jure emendavit. Ed. pr. habet *Ringonem*, sed docet contextus nomen *Ringonis* oscitantia librarii pro nomine *Omundi* esse positum.

[2] *Beronem*] Bera est nomen fœmineum, quod sæpius occurrit; sed Beronis nomen me in alio loco invenisse, haud memini.

[3] *Thoriam*] Nomen insolitum, sed prima syllaba a Thorone Deo deducta in nominibus borealibus est frequentissima.

pensum gerebat, non aptius se violatæ majestatis injuriam expiaturum ratus, quam si idem suæ, quod Olonianæ necis extiterat præmium, effecisset, aurumque, quod pro aliena clade tulerat, damno propriæ salutis impenderet. Hunc quippe usum scelestissimi pretii pulcherrimum credidit. Itaque gemino cinctus ense totidem baculorum adminiculo vacua virium vestigia tutabatur. Quo viso, popularium quidam, geminum gladiorum usum seni supervacuum ratus, donari sibi alterum per ludibrium petivit. Quem Starcatherus, spe petitionis facta, propius accedere jussum, detracto lateri mucrone transverberat. Quod Hatherus quidam, cujus patrem Lennonem Starcatherus olim parricidii pœnitentia adductus[1] occiderat, dum canibus feras insequeretur, aspiciens, omisso venationis officio, duos e comitibus injiciendi metus gratia concitatis vehementer equis in senem impetum dirigere jubet. Qui dum, procursu edito, refugere cupiunt, Starcatheri baculis intercepti morte supplicia luerunt. Quo spectaculo Hatherus admodum perterrefactus, propius equo advolat, agnitumque senem, sed ab eo minime recognitus, an gladium vehiculo permutare vellet, interrogat. Refert Starcatherus, quondam pœnas se ab irrisoribus exigere solitum, nec unquam impune sibi a procacibus insultatum. Sed neque juvenem ex oris notis defuncta visu acies deprendere poterat. Itaque carmen, quod indignationis suæ magnitudinem patefaceret, in hunc subtexuit modum:

Ut sine regressu pronas agit alveus undas,
Sic ætas hominum, cursim labentibus annis,
Irreditura fluit; præceps ruit orbita fati,

[1] *Parricidii pœnitentia adductus*] Hoc est, cædis regiæ a se perpetratæ. Nam principes et reges dicuntur patres patriæ, quorum interfectio propterea non injuria parricidium vocatur. (S)

[2] *In hunc subtexuit modum*] Series cogitationum in hoc carmine hæc esse videtur: Postquam Starcatherus, adolescentem ad se accedentem haud agnoscens, incommoda senectutis deploravit, exoptat Hatherum sibi affore, ultimum solatium, mortem scilicet, allaturum; hunc nempe adolescentem sibi olim adhæsisse, omnibus virtutibus hunc esse conspicuum, se vero summa rei bellicæ laude floruisse, (Hatherum igitur dignum esse, qui tanto pugili manus violentas inferat).

Quam generat finem rerum factura senectus.
Illa oculos hominum pariter gressusque relidit,
Eripit os animumque viris, famæque nitorem
Paulatim premit et claros obliterat aetus;
Occupat occiduos artus, frustratur anhelæ
Vocis opus, vegetamque premit torpedine mentem.
Dum paritur tussis, dum pellis scabida[1] *prurit,*
Dens stupet exesus, stomachus fastidia gignit,
Evacuat juvenile decus, marcore colorem
Oblinit et picea crebras serit in cute rugas.
Obterit egregias artes[2], *monimenta priorum*
Obruit et titulos antiquæ laudis adurit;
Demolitur opes, pretium virtutis et usum
Carpit edax, transvertit res et ab ordine turbat.
Ipse ego, quam noceat, didici, damnosa vetustas,
Visu æger, vocis modulis et pectore raucus;
Cunctaque in adversam fluxerunt commoda sortem.
Jamque minus vegetum corpus fulcimine tutor,
Flaccida subjectis innixus membra bacillis.
Lucis inops moderor vestigia fuste gemello,
Et virga monstrante sequor compendia callis,
Stipitis auspicio potius quam lumine fisus.
Nemo mei curam celebrat, nec in agmine quisquam
Solamen veterano adhibet, nisi forsan Hatherus
Assit et infracti rebus succurrat amici[3].
Ille, semel quemcunque pio dignatur amore,

[1] *Pellis scabida*] Leges Pedarias solens migrat Saxo. Sic primam hujus vocis produxit. *Scabidam* dixit pro *scabiosa*, quæ vox magis usitata. Hieronymus adversus Jovium: *Utrum scabidum pecus sit et morbidum an vegetum atque subsultans.* Accedit proxime ad illud Latinum nostræ vernaculæ dictio *Skabbed*, qua scabiosum exprimimus. (S)

[2] *Obterit .. artes*] Stephanius correxit; in edit. pr. est *obturit*.

[3] *Infracti rebus succurrat amici*] Infractus est senio et adversa fortuna fractus ac debilitatus. Valerius Maximus lib. IV cap. 7, 1: *Accedit huc, quod infractæ fortunæ homines magis amicorum studia desiderant.*

Integer incœpti studio constanter eodem
Prosequitur, primosque timet pervellere nexus.
Ille etiam bello meritis bene præmia crebro
Digna refert, animosque colit; largitur honorem
Fortibus et claros donis veneratur amicos.
Spargit opes, laudisque suæ cumulare nitorem
Dapsilitate studet, multos superare[1] *potentes.*
Nec minor ad Martem pietatem viribus æquat,
Belligerare celer, labi piger, edere pugnam
Promptus, et urgenti tergum dare nescius hosti.
At mihi, si recolo, nascenti fata dedere
Bella sequi belloque mori, miscere tumultus,
Invigilare armis, vitam exercere cruentam.
Castra quietis inops colui, pacemque perosus
Sub signis, Gradive, tuis discrimine summo
Consenui; victoque metu, pugnare decorum,
Turpe vacare ratus, crebras committere cædes
Egregium duxi et strages celebrare frequentes.
Sæpe graves bello reges concurrere vidi,
Et clypeos galeasque teri, crudescere campos
Sanguine, loricas affixa cuspide rumpi,
Undique thoraces admisso cedere ferro,
Luxuriare feras inhumato milite pastas.
Hic aliquis forte egregii conaminis auctor
Marte manuque potens medium dum pugnat in hostem,
Intentam capiti loricam diffidit alter,
Casside perfossa, ferrumque in vertice mersit.
Hic gladius sæpe dextra bellantis adactus
Tegmine discisso capiti destrictus inhæsit.

[1] *Dapsilitate studet multos superare*] *Dapsilis* est largus, sumtuosus; occurrit apud Columellam, Svetonium et Apulejum. *Dapsilitas* est liberalitas. Legitur vox apud Ordericum Vitalem et in pluribus scriptoribus medii ævi. Chronicon Erici (Script. rer. Dan. I p. 150) hæc habet: *Julius Cæsar primo fertur eam Daciam appellasse propter hospitalitatem et dapsilitatem hujus gentis.*

Contra Hatherus hujusmodi carmen habuit[1]:

Unde venis, patrias solitus scriptare poeses[2],
Infirmo dubium suspendens stipite gressum?
Quove ruis, Danicæ vates promptissime Musæ?
Roboris eximii cassus decor excidit omnis;
Exulat ore color, animoque amota voluptas;
Destituit fauces vox et raucedine torpet;
Deseruit corpus habitus prior; ultima cepit
Illuvies, formæque notas cum robore carpsit.
Ut ratis assiduo fluctu quassata fatiscit,
Sic longo annorum cursu generata senectus
Triste parit funus, defunctaque viribus ætas
Occidit et primæ patitur dispendia sortis.
Quis vetuit te, note senex, juvenilibus uti
Rite jocis, agitare pilam, morsa nuce vesci[3]?
Jam satius reor, ut rhedam, qua sæpe veharis,
Venditor ensis emas, facilemve in frena caballum,
Aut pretio leve curriculum merceris eodem.
Aptius invalidos, sua quos vestigia fallunt,

[1] *Hatherus hujusmodi carmen habuit*] Cogitandum est, Hatherum primum quidem senis misertum hunc non ut militem, non ut interfectorem patris, sed modo ut poetam celebrem alloqui, et saluti ejus consulturum consilium dedisse, ut rheda potius quam ensibus instructus iter faceret; enses scilicet ad latera senis decrepiti non deterrere hostes sed eosdem potius allicere.

[2] *Unde venis, patrias solitus scriptare poeses*] Nihil ex hoc loco elicere licet ad ætatem artis scriptoriæ in septentrione accuratius constituendam, cum nesciamus, quænam verba carminis vernaculi Saxo hac paraphrasi exprimere voluerit. Hoc autem manet, Starcatherum hoc loco poetam salutari.

[3] *Agitare pilam, morsa nuce vesci*] Videtur autor mentem intendere ad ludos istos pueriles, pilæ videlicet et aleæ, cujus species nuces etiam fuere. Unde istud tritum *nuces relinquere,* quod Philologis nihil aliud est quam pueriles istas cupiditates exuere. Inde Persius Sat. I v. 10-11 *Et nucibus facimus quæcumque relictis, cum sapimus patruos.* Quod autem Saxo dicit *morsa nuce vesci,* intelligendum arbitror de eo, qui inter ludendum nuces lucratur, quibus post victoriam summa cum voluptate vescitur. (S)

Excipient jumenta senes; rota proficit illi
Orbibus acta suis, cui planta vacillat inanis.
At si forte caves cassum venundare ferrum,
Ereptus tibi te perimet, ni veneat, ensis.

Ad hæc Starcatherus[1]:

Improbe, verba seris facili temeraria labro,
Auribus inconcinna piis. Quid præmia ductus[2],
Qui gratis præstandus erat, per munera quæris?
Nempe pedes gradiar, nec turpiter ense relicto
Externam mercabor opem; natura meanti
Jus dedit, et propriis jussit confidere plantis.
Cur, cui debueras ultro dux esse vianti[3],
Ludibrio insultas, sermone procaciter usus,
Quæque olim gessi, memori dignissima fama,
Dedecori tribuis, meritum quoque crimine pensas?
Quid risu insequeris vetulum pugnare potentem,
Invictosque meos titulos et splendida facta
Probro adigis, famosa terens et fortia carpens?
Qua probitate petis indignum viribus ensem?
Haud latus hic imbelle decet dextramve bubulci,
Agrestem soliti calamo deducere Musam,
Procurare pecus, arvis armenta tueri.
Nempe inter vernas ollæ vicinus obunctæ
Crustula spumantis patinæ bulligine tingis[4],

[1] *Ad hæc Starcatherus*] Starcatherus, qui personam senis morosi sustinet, alloquium adolescentis in partem deteriorem accipit seque ab eo irrideri existimans eum indignabundus increpat.

[2] *Quid præmia ductus*] *Ductus* pro ductamine sive ducendi officio. Increpat autem Starcatherus Hatherum, quod et seni et cæcutienti non nisi præmio adductus itineris ducem se præbere voluerit. (S)

[3] *Cui debueras ultro dux esse vianti*] *Vio* est *iter facio;* Apulejus (Metamorph. lib. X p. 320 ed. in us. Delph.) *misit cursorem, qui vianti marito domus expugnationem nuntiaret.* Florid. p. 704 ibid. *Ut ferme religiosis viantium moris est.* Vox etiam apud Ammianum Marcellinum et Solinum occurrit. (S)

[4] *Crustula spumantis patinæ bulligine tingis*] Rara quidem *bulliginis* vox et pæne barbara, sed quæ nihil

Crassi adipis macrum perfundens unguine panem,
Jusque tepens furtim digito sitiente liguris,
Doctior assuetam cineri prosternere pallam[1],
Indormire lari, somnos celebrare diurnos,
Sedulus officium nidentis obire culinæ,
Quam bello fortem jaculis aperire cruorem.
Aversans lucem, latebræ sordentis amator,
Mancipium ventris miserabile parque putaris
Sordida cum siliquis lambenti farra catello.
Hercule non tunc me ferro spoliare petebas,
Quando ter Olonis summo discrimine nati
Expugnator eram[2]. *Namque agmine prorsus in illo*
Aut gladium fregit manus aut obstantia fudit[3];

aliud significare videtur, quam jusculi adipati pinguedinem in bullas usque effervescentem. (S)

[1] *Doctior assuetam cineri prosternere pallam*] Edit. princ. habet *gallam*, quam lectionem sensu destitutam Stephanius corrigens addidit hanc notam: Fortasse hic legendum *pallam*, ut sit sensus, Hatherum paratiorem esse ad sternendam in foco *pallam*, id est, pallium suum, ut ad ignem obdormiscat; non aliter ac veteres Germani, quietem capturi, ursorum, luporum aut canum pelles ad focum humi cubantes sibi substernere solebant. Unde, qui per ignaviam ursinam pellem nunquam relinquebant, vocabantur per contumeliam Bärenhäuter, quasi dicas *ursinarum pellium incubitores.* Lectionem nostram confirmare videntur sequentia, *Indormire lari, somnos celebrare diurnos.* Cæteroquin *galla* est instrumentum cerdonum, quo coria purgantur et dealbantur. *Galla* etiam dicitur herba quædam et fructus quercuum, unde fit pulvis ad aptanda coria, qui similiter *galla* vocatur. (S) Conjecturam Stephanii, quæ et præcedentibus et sequentibus egregie convenit, omnino amplector.

[2] *Quando ter Olonis summo discrimine nati expugnator eram*] Verba admodum et obscura et ambigua. Forsitan sermo est de Olone hac lege nato, ut eum aggressuri summum discrimen subierint. Forsitan loquitur Starcatherus de filio Olonis Omundo. Expugnator Olonis significare potest et eum, qui sub auspiciis Olonis alios expugnat, et eum, qui ipsum Olonem aggreditur. Quæ vero proxime sequuntur de agmine virorum fortissimorum, priori explicationi magis favent. Verba *summo discrimine* possunt etiam referri ad *expugnator*, ita ut innuant, quæ discrimina milites filii Olonis adierint. Totus denique locus fortasse respicit res gestas nobis omnino ignotas.

[3] *Nam agmine prorsus in illo .. obstantia fudit*] Sensus hic esse vi-

Hæc gravitas ferientis erat. Quid, quando Curetum
Littus[1] *et innumera constratum cuspide callem*
Primus ligniferis docui decurrere plantis?
Namque aditurus agros confertos murice ferreo
Armabam laceros subjecto stipite gressus.
Hinc mecum egregiis congressum viribus Hamam
Enecui[2]*; mox cum Rino duce Flebace nato*[3]
Obtrivi Curios, vel quas alit Estia gentes,
Et populos, Semgalla, tuos. Post hæc Thelemarchos
Aggressus, capùt inde tuli livore cruentum,
Quassum malleolis armisque fabrilibus ictum.
Hic primum didici, quid ferramenta valerent
Incudis, quantumve animi popularibus[4] *esset.*
Teutonici quoque me pœnas autore dedere,

detur: In illo agmine milites ictus tam graves intulerunt, ut vel gladios frangerent vel adversarios dissecarent.

[1] *Curetum littus*] Respiciunt ad ea, quæ supra lib. VI allata sunt p. 277 de expeditione Starcatheri in Russiam.

[2] *Hamam enecui*] Duellum cum Hama noster enarravit lib. VI p. 281.

[3] *Rino duce Flebace nato*] Respicit ad expeditionem, quam Starcatherus, regnante Frothone quarto, cum Wino Sclavorum principe adversus Curetes, Sembos et Sangalos suscepisse fertur; lib VI p. 280.

[4] *Popularibus*] Popularium nomine interdum intelligitur plebs urbana, hic vero plebs rustica, quæ opponitur militibus. Ulpianus de officio præfecti Urbis: *Debet etiam dispositos milites stationarios habere ad tuendam popularium quietem.* Hunc esse vocis sensum docent præcedentia, in quibus non sermo est de telis, sed de instrumentis fabrorum. Hujus cum fabris certaminis mentionem jam supra fecerat lib. VI p. 290. Falluntur itaque, qui ex hac voce eliciunt, Starcatherum ipsum in Thelemarchia fuisse natum. Innuitur hoc locc expeditio quædam nobis ignota Starcatheri in Thelemarchiam, tractum Norvegiæ meridionalis, suscepta, et quidem solito haud dubie eventu, scilicet ut Starcatherus graviter vulneratus victoriam reportaverit. In carmine quidem modo vulnera commemoravit, sed docet ratio totius carminis senem hoc loco eas, quas sanguine suo emisset, victorias enumerare voluisse.

[5] *Teutonici quoque*] Nullam aliam cladem Teutonicis inflictam tangit, quam necem filiorum Svertingi. Fabula insulsa de contumeliis, quibus

Quum natos, Svertinge, tuos, Frothonis iniqua
Cæde reos, domini vindex ad pocula stravi.
Neç minus hoc facinus, quando pro virgine cara[1]
Uno septenos necui certamine fratres,
Teste loco[2], *qui me stomacho linquente peresus*
Non parit arenti redivivum cespite gramen.
Moxque ducis Kerri[3] *bellum navale parantis*
Vicimus egregio confertam milite puppim.
Inde dedi letho Wazam[4], *fabrumque procacem*[5]
Multavi natibus cæsis, ferroque peremi
Rupibus a niveis hebetantem tela Wisinnum[6].
Quatuor hinc Leri natos pugilesque peremi
Biarmenses[7]. *Gentis Hybernæ principe*[8] *capto,*
Duflinæ populabar opes; semperque manebit

Starcatherus Teutonicos affecerit, legitur in Chronico Erici (Script. rer. Dan. vol. I p. 133.)

[1] *Pro virgine cara*] Helga nempe, Ingelli sorore, cujus in gratiam certamen iniverat cum Angatero fratribusque. Quos vero nunc septem dicit Starcatherus, eosdem Saxo lib. VI p. 291 novem fuisse dixerat. Hinc sequitur, carmen haud omnino cum narratione consentire, et autorem nostrum, neglecta narratione præcedenti, verba modo carminis expressisse.

[2] *Teste loco*] Ad prodigium loci provocat Starcatherus. Cum scilicet tanta accepisset vulnera, ut major viscerum pars ventre elaberetur, cespes, in quem viscera deciderant, exaruerat, neque ibi ullum deinceps pullulaverat gramen. Testatur fabula, carmen aliquanto post ætatem Starcatheri conditum fuisse.

[3] *Ducis Kerri*] De illo rege maritimo nihil constat. Kerr est nomen insolitum, sed Kiarr et Kari sæpius occurrunt in monumentis Islandorum.

[4] *Wazam*] Idem, quem lib. VI p. 281 Wasce appellaverat Saxo.

[5] *Fabrum procacem*] Procacitatem prolixe satis descripsit noster lib. VI p. 285.

[6] *Wisinnum*] De eo vid. supr. lib. VI p. 280.

[7] *Quatuor hinc Leri natos pugilesque peremi Biarmenses*] De quatuor filiis Leri nihil nobis traditum est. Athletas Biarmenses Saxo supra memoraverat (lib. VI p. 278). Narraverat quidem, Starcatherum ab iis in societatem fuisse adscitum, sed addens, eum apud eos plurima edidisse facinora, simul innuerat, pugiles quoque his in terris fuisse prostratos.

[8] *Gentis Hybernæ principe*] Hugleto, quem Noster victum et occisum fuisse supra narraverat lib. VI p. 279.

Nostra Bravellinis virtus conspecta trophæis.
Quid moror? Excedunt numerum, quæ fortiter egi,
Quodque manu gessi, ad solidum celebrare recensens
Deficio; sunt cuncta meo majora relatu;
Vincit opus famam nec sermo suppetit actis.

Hæc Starcatherus. Tandem, quum Hatherum Lenno patre ortum mutuo sermone expertus fuisset, animadvertens juvenem splendido loco natum, feriendum ei jugulum præbuit, hortatus, ne a parentis sui interfectore pœnas exigere vereretur. Hæc facientem auro, quod a Lennone receperat, potiturum esse promittit. Et ut ejusdem in se vehementius animum efferaret, hujusmodi exhortatione usus esse traditur[1]:

Præterea, Hathere, privavi te patre Lenno;
Hanc mihi, quæso, vicem referas, et obire volentem
Sterne senem, jugulumque meum pete vindice ferro.
Quippe operam clari mens percussoris adoptat,
Horret ab ignava fatum deposcere dextra.
Sponte pia legem fati præcurrere fas est.
Quod nequeas fugere, hoc etiam anticipare licebit.
Arbor alenda recens, vetus excidenda. Minister
Naturæ est, quisquis fato confinia fundit,
Et sternit, quod stare nequit. Mors optima tunc est,
Quum petitur, vitæque piget, quum funus amatur,
Ne miseros casus incommoda proroget ætas.

Hæc dicens exertam crumena pecuniam promit. Hatherus autem, tam fruendi æris quam paternæ ultionis capessendæ cupidine concitatus, obsecuturum se precibus nec præmia repulsurum, spopondit. Cui Starcatherus cupide ense præbito, pronam postmodum cervicem applicuit, ne timide percussoris opus exequeretur aut ferro muliebriter uteretur, hortatus, præfatusque, quod, si peracta cæde, ante cadaveris lapsum caput ac truncum medius intersiliret, armis innocuus redderetur. Quod utrum in-

[1] *Hujusmodi exhortatione usus esse traditur*] De antiquitate hujus inter Starcatherum Hatherumque diverbii vid. not. uber.

struendi percussoris gratia[1] an puniendi dixerit, incertum est. Fore enim poterat, ut saltantem eximii cadaveris moles obrueret. Igitur Hatherus adacto vegete gladio senem capite demutilavit. Quod corpori avulsum impactumque terræ glebam morsu carpsisse fertur[2], ferocitatem animi moribundi oris atrocitate declarans. Percussor tamen, promissis fraudem subesse veritus, saltu non incautus abstinuit. Quem si temere peregisset, forte lapsi cadaveris ictu obrutus occisi senis pœnas proprio funere persolvisset. Verum ne tantum athletam busti inopem jacere pateretur, corpus ejus in campo, qui vulgo Roelung[3] dicitur, sepulturæ mandandum curavit.

Omundus autem, ut accepi, pace integra, summa cum tranquillitate decessit[4], duobus filiis et totidem filiabus relictis. E quibus maximus natu Syvardus, fratre Buthlo adhuc tenero, regnum hæreditate consequitur. Quo tempore Sveonum rex Götarus alteram Omundi filiarum ob eximiæ pulchritudinis famam infinito amore complexus, Ebboni cuidam Sibbonis[5] filio postulandæ virginis gratia negotium legationis imponit. Is, officio prudentius administrato, gratum de puellæ consensu nuncium retulit. Jamque nihil voto præter nuptias deerat, quas Götarus apud alienos agere metuens, per Ebbonem, quo prius legato usus fuerat, sponsam sibi transmittendam efflagitat.

Is quum parva admodum familia comitatus Hallandiam præteriret, ad agrestem vicum se pernoctandi gratia contulit, in quo duorum fratrum habitationes adversas medius amnis secre-

[1] *Instruendi percussoris gratia*] *Gratia* in Edit. princ. omissum ex conjectura probabili supplevit Stephanius.

[2] *Terræ glebam morsu carpsisse fertur*] Virgilius lib. XI v. 418: *Procubuit moriens et humum semel ore momordit.* (S)

[3] *Roelung*] Campus in Sialandia situs; vid. lib. VI p. 293. Stephanius in sua edit. posuit *Raaliung*. Crisis totius de Starcathero narrationis dabitur in not. uber.

[4] *Omundus .. decessit*] Observationes in historiam Omundi vid. in not. uber.

[5] *Sibbonis*] Nomen Sibbonis vix alio loco in vetustis nostris monumentis obvium, sed nomen Sifka huic non dissimile legitur in Vilkinasaga. Ebbonis nomen ætate Sa-

verat. Et hi quidem consvetudinem jugulandi, quos hospitaliter recepissent, habebant, liberalitatis specie latrocinium obscurare callentes. Trabem enim in modum preli oblongam eandemque ferri acumine præditam arcanis quibusdam vinculis in excelsa domus parte suspenderant, quam nocturno tempore subductis nexibus demittentes subjectorum capita desecare solebant. In quem modum complurium vertices pensili mole præciderant. Igitur Ebboni suisque post epulas abunde præbitas penes focum ministri torum extruunt, ut applicatas igni cervices insidiosæ trabis impulsu demeterent. Quibus abscedentibus Ebbo, impensum capitibus machinamentum suspiciens, socios simulato somno corpora transponere jubet, præfatus, perquam salutarem eis loci variationem existere. Fuere autem inter eos quidam ab Ebbonis clientela extranei, qui, spretis, quæ cæteri exequebantur, monitis, immoti, ut cuique jacendi locus obvenerat, cubuerunt. Sub opacam vero noctem ab insidiarum ministris pendulum machinamenti pondus impellitur. Quod nodis, quibus inhærebat, excussum magnaque vi solo adactum subjectos exitio tradidit. Igitur qui facinoris exequendi curam habebant, quo certius rei eventum discerent, illato lumine, Ebbonem, propter quem maxime rem adorsi fuerant, prudenter periculo occurrisse cognoscunt. A quo protinus impetiti sanguine pœnas dederunt. Ebbo quoque, suis per mutuam stragem amissis, frequentem crustulis glacialibus amnem invento forte navigio superat, Götaroque cladis suæ potius quam legationis eventum declarat.

Quam rem Götarus a Syvardi instinctu profectam judicans, injuriarum vindictam armis exequi parat. A quo Syvardus apud Hallandiam expugnatus, sorore ab hostibus capta, concessit in Jutiam. Ubi Sclavorum vulgus, pugnam sine principe ausum, acie superavit, tantum gloriæ ex victoria nactus, quantum ex fuga dedecoris traxerat. Verum iisdem, quos ductu vacuos debellaverat, paulo post ducem nactis pugna apud Fioniam cessit. Ad-

xonis in Dania frequens, sed quod in monumentis Islandicis vix invenitur.

versum quos identidem in Jutia prœliatus, infelicem pugnæ eventum habuit. Quo evenit, ut Scania Jutiaque exutus, media duntaxat regni veluti quasdam exesi corporis partes sine capite retineret. Jarmericus ex eo genitus cum sororibus admodum parvulis præda hostibus fuit: quarum altera Norvagiensibus, altera Germanis, quod venalia quondam solebant esse connubia[1], pretio venditata[2] est. Itaque Danorum regnum fortissime propagatum, tantis etiam majorum titulis illustratum, tot victoriis auctum, ob unius viri inertiam ex summo nitore fortunæ et florentissimo rerum statu eo ignominiæ pervenit, ut pensionem, quam prius exigebat, exsolveret. Syvardus autem, sæpius victoria cassus ac deformium fugarum reus, post tot majorum decora in tam erubescendo patriæ statu confusa regni gubernacula gestare non sustinens, ne diuturnior vita ad extremam gloriæ jacturam pertingeret, speciosum sibi fatum pugna parere properavit. Quippe memorem calamitatis animum deponendæ ægritudinis cupido salutis fastidio cruciabat. Adeo demendi ruboris studium lucem ei invisam effecerat. Igitur comparatis pugnæ copiis, Simoni[3] cuidam, sub Götaro Scaniam procuranti, bellum aperte denunciat. Quod obstinatis temeritatis viribus executus, occiso Simone, per summam hostium stragem vitam finivit[4]. Patriam tamen præstandæ pensionis onere liberare nequivit.

Interea Jarmericus apud regem Sclavorum Ismarum cum coævo sibi collacteoque Gunnone conjectus in carcerem captivus degebat. Quo demnm erutus atque exercendi ruris culturæ applicatus rusticum opus exequitur. Ob cujus promptissimam administrationem ad regalium mancipiorum magisterium transfertur. Eo quoque sincerissime gesto, in necessariorum regis gregem assumitur. Ubi quum se juxta aulicorum ritum egregia morum amœnitate gessisset, brevi in amicorum numerum translatus

[1] *Venalia quondam solebant esse connubia*] Respexit Noster haud dubie ad ea, quæ ipse supra p. 235 attulerat de legibus Frothonis Tertii.

[2] *Venditata*] Stephanius in sua edit. posuit *vendita*.

[3] *Simoni*] Vix ullus hoc nomine usus res Scaniæ ante religionem Christianam introductam procuravit.

[4] *Vitam finivit*] Observationes in historiam Syvardi regis vid. in not. uber.

primum familiaritatis locum obtinuit, ac veluti quibusdam meritorum gradibus fretus ab infima sorte ad spectatum honoris fastigium concessit. Et ne segnem enervemque juventam ageret, militaribus se studiis assuefecit, naturæ dotes industria cumulans. Grata omnibus Jarmerici indoles erat; soli reginæ suspectum adolescentis ingenium fuit. Fratrem quoque regis fato functum repentinus rumor edocuit. Cujus corpus Ismarus amplissimo funere elaturus, quo major exequiarum pompa fieret, regia comitate convivium instruit. At Jarmericus, alias cum regina familiaris rei[1] curam sortitus, ad fugam, cujus facultatem regalis absentia promittere videbatur, circumspiciendam accessit. Animadvertebat enim, se etiam inter opes positum miserabile regis mancipium fore et quasi alieno beneficio precarium spiritum possidere. Præterea, quanquam primis apud regem honoribus uteretur, libertatem deliciis præferendam existimans, visendæ patriæ noscendique generis eximia cupiditate flagrabat. Sciens autem, quod regina, ne quis captivorum elabi posset, competentibus providisset excubiis, quo viribus pervenire nequibat, arte assurgendum procurat. Fiscellam itaque biblo ac vimine textam[2], qua agrestes instar hominis formata aves aristis deturbare consueverant, vivo cane complevit; quam etiam detracto sibi cultu, quo verisimilius humanam repræsentaret imaginem, texit. Deinde privatum regis ærarium demolitus, egestam inde pecuniam notis sibi tantum recondidit locis. Interea Gunno, absentiam socii simulare jussus, illata in regiam fiscella impulsoque ad latrandum cane, percontanti, quidnam hoc esset, reginæ, mente captum clamitare retulit Jarmericum. Illa ad aspectum statuæ similitudinis errore delusa insanum æde ejici jubet. Tunc Gunno perlatam foras statuam perinde ac furentem socium lectulo tradit. Sub noctem vero vigiles epularum hilaritate ac vino provehit largio-

[1] *Familiaris rei*] *Rei* in edit. princ. omissum jure suo addidit Stephanius.

[2] *Fiscellam biblo ac vimine textam*] Fiscella est vas vimineum, quod agrestes varios in usus contexunt. Biblus hoc loco idem est ac juncus. Ex vimine autem et junco facile aliquid effingi potuit, quod intus cavum quandam cum specie humana servaret similitudinem, quemadmodum illa avium terriculamenta, quæ interdum in agris visuntur.

re, abscissaque dormientium capita, quo turpiore eos morte consumeret, inguini sociavit. Excitata strepitu regina causamque ejus discere cupiens concita fores petivit. Sed dum caput incautius exerit, improviso Gunnonis ense confoditur. Quæ quum mortificum vulnus experta corrueret, reflexis in occisorem luminibus, Nullius, inquit, obtentu fraudis, si incolumi mihi vivere licuisset, his finibus impunitus excederes. Ad hunc modum crebras in percussorem minas moribunda profudit. Post hæc Jarmericus una cum Gunnone, præclari facinoris socio, tabernaculum, in quo rex fraternas convivio celebrabat exequias, cunctis temulentia victis, admoto furtim incendio complet. Quo latius fuso, quidam, ebrietatis stupore discusso, immissis equis deprehensos periculi insequuntur auctores. At juvenes primum jumentis, quæ receperant[1], vecti, ad ultimum, iisdem prolixiori cursu debilitatis, pedites dedere fugam. Jamque pæne occupatis amnis remedio fuit. Pontem enim, quem ante morandi persecutoris gratia præcisis ad medium trabibus non modo onerum impatientem, sed etiam ruinæ propinquum effecerant, prætergressi, in opacam de industria voraginem concesserunt. Quibus imminentes Sclavi, dum parum prospecto periculo equis improvidi pontem onerant, desidentibus tabulatis excussi præcipitantur in flumen. Sed dum enando ripam appetunt, a Gunnone et Jarmerico obstantibus intercepti mersi aut interfecti sunt. Ita juvenes, egregia calliditate usi, non ut fugitiva mancipia, sed quasi præditi consilio senes, majus ætate sua facinus ediderunt, quod acute conceperant, efficaciter adimplendo. At ubi in littus ventum, rapto, quod fors obtulerat, navigio, in altum procedunt. Quos, qui insequebantur, barbari navigare conspectos vociferando revocare conati, regnaturos, si redeant, spondent[2], quod publico veterum instituto regum percussoribus regnorum successio decreta fuerit.

[1] *Receperant*] Stephanius corrigendo posuit *repererant*.

[2] *Regnaturos, si redeant, spondent*] Incertum est, utrum autor historiolæ voluerit, Sclavos hæc falso vociferatos esse, ut fugientes spe quadam fallaci retraherent, an Sclavis morem hunc vere barbarum odio gentis ductus affinxerit.

Diu recedentium aures pertinax Sclavorum clamor promissis pellacibus exsurdabat.

Ea tempestate Buthlus[1], Syvardi frater, Danis perfunctorie præerat, a quibus venienti Jarmerico regnum tradere coactus ex rege privatus evasit. Eodem tempore Götarus Sybbonem stupratæ sororis insimulatum occidit. Cujus nece affines permoti ad Jarmericum ejulabundi decurrunt, seque in ultionem propinqui Götarum cum eo oppugnaturos promittunt. Nec parum promissa solverunt. Nam eorum auxiliis oppresso Götaro, Jarmericum Svetia potiri contigit. Qui quum duarum gentium imperio fungeretur, auctæ dominationis fiducia Sclavos prælio tentat. Quorum quadraginta captos applicatis totidem lupis laqueo adegit. Quem supplicii modum, olim parricidis debitum, ob hoc circa hostes peragere voluit, ut, quantæ in Danos rapacitatis extiterint, ex ipsa atrocium belluarum communione videntibus conspicuum foret. Subacta quoque regione præsidia locis opportuna disponit. Inde profectus Sembonum, Curetum compluriumque Orientis gentium cladem exercuit. Qua regis occupatione Sclavi datam sibi defectionis materiam judicantes, interfectis, qui ab ipso præsides constituti fuerant, Daniam depopulati sunt. Quorum classem Jarmericus forte e piratica rediens interceptam delevit, eoque facinore priores victoriarum titulos decoravit. Cæterum optimates eorum primo tibias loris trajectos moxque immanium taurorum ungulis alligatos molossisque incessentibus raptim in cœnum voraginesque pertractos lacrymabili spectaculo consumpsit. Ea re hebetati Sclavorum animi summa cum trepidatione regis imperium coluerunt. Jarmericus itaque, tot gentium manubiis locupletatus, ut tutum prædæ domicilium compararet, in editissima rupe[2] mirifico opere ædem molitur. Aggerem col-

[1] *Buthlus*] Hunc regem Daniæ Islandi haud agnoscunt. Sed occurrit Budlius in carminibus Eddicis tanquam nomen patris Brynhildæ et Atlii. Ex illo rege nomen patronymicum Budlungr derivaverunt Islandi, quod pro rege quocunque in sermone poetico adhibuerunt.

[2] *In editissima rupe*] Juxta chronicon Erici (Script. rer. Dan. vol. I p. 155) rupes illa erat promontorium Scaniæ, quod hodie Kullen dicitur.

latis glebis extruit, fundamentum crebris conjicit saxis, ima vallo, tricliniis media, summa propugnaculis cinxit. Secus undique juges excubias fixit. Quatuor portæ magnitudine præstantes a totidem plagis irrestrictos aditus dabant. In hujus domus magnificentiam omnem opum suarum apparatum congessit[1]. Ita domesticis rebus compositis, rursum in externas cupidinem vertit. Igitur navigatione cœpta, quatuor fratres genere Hellesponticos[2] obvios pelago factos piraticæque admodum studiis assvetos maritima pugna attentare non distulit. Qua triduo gesta, sororem eorum cum medietate tributi, quo victos oneraverant, pactus prælium revocavit.

Post hæc Livorum regis filius Bicco[3] captivitate, quam sub memoratis fratribus ducebat, elapsus Jarmericum, a quo olim fratribus spoliatus fuerat, injuriæ haud oblitus accessit. Apud quem benignius habitus, brevi arcanorum omnium arbiter singularis evasit. Hunc ut suis per omnia tractabilem monitis sensit, in res quam maxime factu detestabiles consultantem adduxit, atque ad scelera flagitiaque committenda compellit. Adeo nocendi artem obsequii simulatione captabat. Præcipue eum adversum eos, quos sanguine proxime contigisset, armabat. Ita fraternam ultionem, quia viribus nequibat, fraude exequi pertentabat. Quo evenit, ut rex, virtutum loco vitiorum sordes amplexus, ob ea, quæ perfidi monitoris impulsu atrociter gesserat, communibus in se locum odiis daret. Adversum quem etiam Sclavorum tumultus exoritur. Cujus sopiendi gratia duces eorum captos, trajectis fune tibiis, equis in diversa raptantibus præbuit lacerandos. In hunc modum consumpti principes corporum suo-

[1] *Omnem opum apparatum congessit*] Mentio hujus thesauri haud dubie respicit ad fabulas veteres de divitiis in arce Ermanarici regis congestis, quæ (vid. Grimm. Die Deutsche Heldensage. p. 17) in carmine Anglosaxonico de Gestis Danorum memorantur (edit. Thorkelini p. 91-92).

[2] *Fratres Hellesponticos*] Forsitan Noster Græcos intellexit, fortasse ortos ex stirpe Troiana. Plura de his vide in not. uber.

[3] *Bicco*] Idem ille, qui in historia Volsungorum cap. 40-42 dicitur Bikki et in Wilkinasaga sive historia Theodorici Regis cap. 248-268 appellatur Sifka.

rum distractu pertinacis animi pœnas dederunt. Quæ res Sclavorum obsequia in suo statu æquali ac solida subjectione continuit.

Interea, qui ex sorore Jarmerici apud Germaniam orti educatique fuerant, avito nomine freti in avunculum arma suscipiunt, æque sibi regnum atque ei deberi certantes. Quorum munitiones rex apud Germaniam machinis demolitus, oppidis compluribus aut obsessis aut captis, nonnullis etiam solo æquatis, incruentam ad cives victoriam reportavit. Occurrunt Hellespontici, pactis sororem nuptiis offerentes. Quibus celebratis, rursum Bicconis instinctu Germaniam petens, captis bello sororiis laqueo spiritum eripere non dubitavit. Optimates quoque convivii simulatione contractos eodem exemplo consumendos curavit.

Interea Broderus[1], quem olim rex ex alio sustulerat matrimonio, novercæ curam ab eo susceptam plenis sanctitatis excubiis celebrabat. Quem Bicco apud patrem incesti crimine accusatum, ne falso insimulasse videretur, subornatorum testimonio insecutus est. Cumque Broderus, accusationis partibus plene exhibitis, defensionis præsidia afferre non posset, pater ab amicis in convictum ferri sententiam jubet, minus impium ratus sumendam de filio vindictam alieno quam proprio delegare judicio. Quem cæteris proscriptione dignum decernentibus, Bicco tristiorem de capite ejus sententiam ferre non veritus, a nefarii stupri auctore pœnam suspendio capiendam esse pronunciat. Quam ne quis a paterna crudelitate profectam putaret, eundem laqueo affixum a ministris subjecto assere excipiendum percensuit, ut, quum hi fessas oneri manus subducerent, perinde ac rei perempti juvenis forent regemque parricidii crimine sua culpa liberum facerent. Præterea, nisi pœna accusationem sequeretur, paternæ eum saluti insidiaturum astruxit. Adulteram vero Swavildam, quo turpius e vita excederet, pecudum ungulis proculcari debere. Paruit Bicconi rex, adactumque suspendio filium, ne strangulari

[1] *Broderus*] Infelix ille Jarmarici sive Jormunreci regis filius in historia Volsungorum cap. 40 dicitur Randver. Nomen Broderi raro occurrit. In historia Niali nominatur Brodr pirata cap. CLVI.

posset, a circumstantibus tabulati ope allevandum curavit. Igitur innoxium vinculum parum compressis faucibus solam pœnæ speciem præ se ferebat. Reginam vero firmissimo nexu humo astrictam equinis obterendam calcibus præbuit. Hanc tantæ fuisse pulchritudinis fama est, ut ipsis quoque jumentis horrori foret artus eximio decore præditos sordidis lacerare vestigiis. Quo argumento rex innocentiam conjugis declarari conjectans, accedente erroris pænitentia, falso notatam festinat absolvere. Advolat interea Bicco, qui supinam jumenta diris deturbare carminibus nec nisi pronam obteri posse firmaret. Quippe eam formæ suæ beneficio servatam sciebat. In hunc modum collocatum reginæ corpus adactus jumentorum grex crebris alte vestigiis fodit. Hic Swavildæ exitus fuit. Interea canis, cui Broderus assueverat, ceu quibusdam questubus aggressus regem, deflere domini supplicium videbatur; ejusdemque illatus accipiter intimas corpori plumas rostro detrahere cœpit. Ex cujus nuditate rex sumptis orbitatis auspiciis, omen intercepturus præpropere, qui filium laqueo detraherent, mittit. Per implumem enim aviculam futurum se, ni cavisset, absque liberis augurabatur. Liberato clade Brodero, Bicco, delationis pœnas exolvere metuens, nunciare Hellesponticis pergit, Swavildam a viro nefaria strage consumptam. Quibus ulciscendæ sororis gratia navigantibus, ad Jarmericum reversus, parari bellum ab Hellesponticis, indicat. Rex, mœnibus quam acie tutius dimicandum existimans, in eam, quam exædificaverat, munitionem confugit. Ubi ad ferendam obsidionem commeatibus penitiora, propugnacula armatis implebat. Fulgentes auro cetræ[1] circumpensique clypei supremum ædis ambitum adornabant. Contigit autem, ut Hellespontici, prædæ partitionem acturi, magnam suorum manum peculatus insimulatam occiderent. Igitur, quod tantam copiarum partem intestina clade consumpserant, aulæ expugnationem suis altiorem viribus rati, veneficam, cui Guthrunæ erat vocabulum, consulunt. Qua efficiente regiæ partis propugnatores subito oculis capti in

[1] *Fulgentes auro cetræ*] *Cetra*, Servio autore ad Virgil. Æneid. lib. VII v. 732, scutum breve loreum, quo usi sunt Afri, Hispani, Galli et Brittanni. (S)

se ipsos arma convertunt. Quo viso, Hellespontici, applicata testudine, primos portarum aditus occupant. Deinde convulsis postibus irruptaque æde, cæcas hostium phalanges obtruncant. Eo tumultu superveniens Othinus medios que præliantium globos appetens Danis, quos paterna semper pietate coluerat, ademptum præstigiis visum supera virtute restituit. Hellesponticos vero, corpora adversum tela carminibus durare solitos, crebro silice converberandos esse perdocuit. Ita utrumque agmen mutua cæde consumptum interiit. Jarmericus, utroque pede ac manibus spoliatus, trunco inter exanimes corpore rotabatur[1]. Cui Broderus[2] parum idoneus successit in regnum.

Post hunc regnat Syvaldus. Cujus filius Snio[3], senescente patre, strenuum piraticæ opus complexus patriæ res non solum servavit, sed etiam diminutas in pristinum habitum revocavit. Idem, tyrannide suscepta, Eskilli atque Alkilli pugilum insolentiam comprimendo Scaniam, a Danicæ jurisdictionis integritate submotam, ad societatem patriæ victoria reduxit. Tandem filiæ Gothorum regis mutuo amore perstrictus conveniendæ ejus copiam clandestinis nunciis tentat. Qui a patre puellæ intercepti suspendioque consumpti improvidæ legationis pœnas dederunt. Quorum Snio ultionem exigere cupiens, quum Gothiam hostiliter aggressus fuisset, rege ejus cum copiis occurrente, prædictorum pugilum provocatione rem per athletas gerere jussus, hanc duelli legem edidit, ut alteruter regum pro varia athletarum fortuna aut proprium perderet aut alienum lucraretur imperium, victique regnum in victoriæ præmio reponeretur. Quo evenit, ut Gothorum rex propugnatorum suorum infortunio superatus regno Danis cedere cogeretur. Cujus filiam Snio quum in Sveonum regis connubium paterno impulsu comperisset abductam, quen-

[1] *Jarmericus rotabatur*] *Rotabatur*, hoc est, volvebatur. Crisis historiæ Jarmerici dabitur in notis uber.

[2] *Broderus*] *Broderus* ille una cum successore Syvaldo sine ullis rerum gestarum titulis in seriem regum Daniæ admissi fuisse videntur, ut aliquid conferrent ad numerum annorum inter migrationem Longobardorum et imperium Caroli Magni implendum.

[3] *Snio*] De nomine Snionis vid. not. uber.

dam obsoleto habitu per itinera publica stipem petere solitum ad eam usque tentandam transmisit. Qui quum egentium more propinquum liminibus discubitum habuisset, visa forte regina, exili vocula succinens, Amat, inquit, te Snio. Illa, allapsum auribus sonum dissimulanter excipiens, nec visu nec gradu relato procedit in regiam, atque e vestigio regressa obscuro et vix aures offendente sibilo, Amantem, inquit, me redamo. Eo dicto vestigium extulit. Quam egenus mutui amoris vocem edidisse gavisus, die postera foribus assidens, præsente domina, consueta sermonis brevitate, Locum, ait, voto suppetere convenit. Illa rursum argutæ vocis industriam colligens summa cum dissimulatione discessit. Parvo post percontatorem præteriens, Böcherör brevi se perventuram, asseruit. Hunc quippe locum fuga petere destinavit. Qua de re egenus certior redditus, solito percontationis acumine competens promisso tempus cognoscere perseverat. Illa vero, nec astu inferior nec sermone lucidior, quam brevissime potuit, hyemis initium nuncupavit. Cæterum stipatores ejus, qui levem amatoriæ vocis jactum exceperant, plenum calliditatis ingenium extremæ stoliditatis deliramentum esse credebant. Quæ quum Snio certius ex egeno cognosceret, reginam, sublatis mariti opibus lavandi simulatione digressam, navigio deportandam curavit. Postea vero sæpenumero inter ipsum ac Suetiæ regem, altero justas repetente faces, altero illicitas tueri perseverante, ancipiti eventu variaque victoria dimicatum est.

Ea tempestate per summam cœli intemperantiam[1] agrorum ubertate corrupta, ingens annonæ caritas incidit. Cumque oborta victualium[2] raritate gravis plebem inedia laceraret, rex, quonam modo temporis difficultati succurreret, anxius, quum aliquanto majorem bibulorum quam edacium impensam animad-

[1] *Per summam coeli intemperantiam*] Nove dictum *intemperantia coeli* pro *intemperie*. (S) Dixit tamen Seneca *intemperantiam coeli* in libro de Constantia Sapientis cap. 9.

[2] *Victualium*] Victualia pro annona reliquisque ad victum necessariis. Vox jam apud Ambrosium in lib. V Hexaemer. occurrit, et in scriptoribus medii ævi haud infrequens est. Quædam exempla congessit Stephanius in notis suis, plura citantur a Ducangio in glossario.

verteret, frugalitatem populo intulit. Conviviorum usum abrogans, ne qua ex fruge potio pararetur, edixit, acerbitatem famis superflui haustus interdicto pellendam atque a siti abundantiam esus mutuandam existimans.

Tunc quidam petulantioris gulæ, proscriptam bibendi consuetudinem deflens, altum calliditatis genus complexus, novam voluptati licentiam reperit, ac publicam continentiæ legem privata intemperantia solvit, deliciarum usum a ridiculi operis acumine mutuatus. Vetiti enim liquoris gustu minutim liguriendo usus desiderium ebrietatis explevit. Quam ob rem conventus a rege, integerrimum se frugalitatis observatorem asseruit, utpote aviditatem haustus moderatæ sumptionis ingenio castigantem, affixamque sibi culpam sorbitionis titulo tueri perseveravit. Denique, adjecto minarum terrore, non modo bibere, verum etiam pitissare prohibitus, consuetudini tamen imperare non potuit. Ut enim tanquam licite illicitis frueretur nec gulam alieno subjectam haberet imperio, madefactis potione crustulis, capace liquoris offula vescebatur, cupitamque crapulam lento gustu provexit, interdictum satietatis modum haud secus ac licitum consecutus. Adeo pertinacissima gulæ rabies, salutem pro luxu devovens, nec regia quidem comminatione deterrita, ad omne periculum spernendum temerarium solidaverat appetitum. Secundo quoque perinde ac violatæ constitutionis reus convenitur a rege. Sed ne tunc quidem facti defensionem abjecit, nequaquam a se regalibus institutis obviam itum esse, contendens, aut decretam edicto continentiam suis profanatam illecebris, præsertim quum lata frugalitatis lex ita parsimoniæ formam tradiderit, ut potandi magis quam edendi liquoris facultas inhibita videretur. Tum rex obtestans deos per communem jurare salutem, tale quid deinceps audentem capitaliter esse plexurum. Ille mortem temperantia leviorem vitamque quam luxum deponere tolerabilius ratus, rursum aquis excoquit frugem, detostoque liquore, cum se nullam ulterius excusandæ cupiditatis defensionem objecturum speraret, palam potioni indulgendo ad calicum usum libera fronte convertit, astuque in audaciam verso, regiam animadversionem opperiri quam frugi fieri maluit. Interrogante ergo rege, cur toties rei

interdictæ licentiam usurpasset, Desiderium hoc, inquit, rex, non tam aviditas mea quam habita in te benevolentia peperit; funeribus enim regiis inferias convivio persolvendas memineram. Itaque ne epulum, quo tuæ peragantur exequiæ, ob frumenti[1] inopiam solenni potionis usu careat, industria potius quam ingluvie ductus prohibiti liquoris temperamento providi. Te autem ante alios inedia periturum prioremque busto opus habiturum non ambigo, cnm ob hoc inusitatam parcitatis legem tuleris, quod defuturam tibi primum alimoniam verearis. Tibi quippe, non aliis consulendo novum avaritiæ auctorem agere sustines. Tam urbana hominis cavillatio iram regis in ruborem convertit. Qui cum publicæ salutis decretum in ludibrium sui recidisse conspiceret, omisso communis utilitatis consilio, revocavit edictum, sententiamque solvere quam civium offensam contrahere maluit.

Cumque, ut dixi, sive parum compluta humo seu nimium torrida, torpentibus satis ac parce fructificantibus campis, inediæ languor defectam escis regionem attereret, nullumque, parum suppetentibus alimentis, trahendæ famis superesset auxilium, Aggone[2] atque Ebbone[3] auctoribus, plebiscito provisum est, ut, senibus ac parvulis cæsis omnique demum imbelli ætate regno egesta, robustis duntaxat patria donaretur, nec nisi aut armis aut agris colendis habiles domestici laris paternorumque penatium habitacula retinerent. Quorum mater Gambaruc[4], id ad se deferentibus filiis, cum a scelesti decreti auctoribus salutem in crimine repositam animadverteret, damnata concionis sententia, necessitatem parricidio redimi oportere negabat, propius honestati consilium fore asserens animorumque ac corporum vir-

[1] Ed. pr. pro *frumenti* habet *fermenti*.

[2] *Aggone*] *Aggo* idem nomen, quod pro diversa pronuntiandi ratione scribitur a Paulo Warnefrido (de Gestis Longobard. lib. 1 cap. 3) *Ajo*, ab Islandis *Aki*, a Danis *Aage*. Nomen in antiquis nostris monumentis sæpe occurrit.

[3] *Ebbone*] Nomen apud Paulum Warnefridum l. c. scribitur *Ibor*; de hoc nomine vid. supr. p. 406.

[4] *Gambaruc*] Nomen, quod in monumentis nostris vix alio in loco occurrit, scribitur a Paulo Warnefrido *Gambara*, quod accedit ad *Gunvaram*, nomen nostratibus frequens.

tuti expetibilius, ut, servata erga parentes ac liberos pietate, patria excessuri sorte deligerentur. Quæ si senes invalidos obtulisset, robustiores se eorum loco exilio offerrent ejusque pondus pro debilibus perferendum sua sponte susciperent. Cæterum indignos esse vita, qui illam scelere et sacrilegio comparare parentesque ac prolem tam iniquo sententiæ genere persequi sustinuissent, caritatis loco crudelitatis officia peracturi. Postremo cunctos male patriam demereri, apud quos parentum aut liberorum amori proprii spiritus caritas præponderaret. Huic voci ad concionem relatæ plerique suffragiis assentiebantur. Igitur omnium fortunis in sortem conjectis, qui designabantur, extorres adjudicati sunt. Quo evenit, ut, qui sponte necessitati parere noluerant, fortunæ judicio obsequi cogerentur. Primum itaque Blekingiam advecti, ac deinde Moringiam præternavigantes, ad Gutlandiam appulerunt[1], ubi, et Paulo teste, auctore Frig dea, Longobardorum vocabulum[2], quorum postea gentem condiderunt, traduntur adepti. Tandem ad Rugiam se applicantes, desertisque navigiis solidum iter ingressi, cum multam terrarum partem emensi armisque depopulati essent, post editas late strages postremo, petitis in Italia sedibus, priscum gentis vocabulum suo nomine permutarunt.

Interea Danorum tellus, rarescente cultorum opera sulcorumque vestigiis situ obductis, sylvestrem induit vultum, et quasi nativi cespitis amœnitate deposita, informi succrescentium nemorum densitate perhorruit. Quod præsens quoque camporum ejus facies prodit[3]. Quæ enim olim feracia frugum jugera fuerant, eadem nunc arboreo stipite conserta visuntur, atque, ubi olim cultores terram altius versantes vastas dissipavere glebas, illic nunc enatum nemus servantia adhuc veteris culturæ vestigium rura complectitur. Quæ nisi cultore vacua ac diuturno situ

[1] *Appulerunt*] Ita Stephanius. Ed. pr. habet *se appulerunt*.

[2] *Longobardorum vocabulum*] De migratione Longobardorum vid. not. uber.

[3] *Quod præsens camporum facies prodit*] In hanc observationem vid. not. uber.

vasta mansissent, nequaquam unius ruris glebam inter factos aratro sulcos! tenacesque arborum radices partiri potuissent. Colles quoque, quos in plano humandorum cadaverum cura veterum labor extruxerat, præsens sylvæ congeries occupat. Cernere etiam est crebros petrarum acervos sylvarum saltibus intersitos, quas toto quondam rure dispersas, ne proscindendis ubique sulcis officerent, conjectis in struem molibus, rustica cura sublegit, malens exiguum agri perdere quam totum difficile reperire. Unde ex eo, quod tunc exercendorum liberius arvorum gratia agrestium labor egerat, prioris ævi populus postero numerosior extitisse perpenditur, qui brevibus agellis contentus agrestem operam citra veteris culturæ vestigia cohibet. Itaque præsens seculi vultus capax quondam aristæ solum nunc gignendis glandibus idoneo[1], agrestemque stivam ac Cereales culmos consita arboribus facie se permutasse miratur. Et hæc quidem de Snione, quam verissime potui, digesta sufficiant.

Huic succedit Biorn[2]; itemque post ipsum Haraldus[3] rerum assequitur summam. Cujus filio Gormoni inter priscos Danorum duces non infimæ laudis locum rerum strenue gestarum titulus tribuit. Hic enim, novum audaciæ genus complexus, hæreditarium fortitudinis spiritum scrutandæ rerum naturæ vestigiis quam armis excolere maluit; utque alios regum ardor bellicus, ita ipsum cognoscendorum mirabilium, quæcunque vel experimento deprehensa vel rumore vulgata fuerant, præcordialis stimulabat aviditas. Cumque esset externa atque inusitata visendi cupidus, experiendam præ cæteris duxit Geruthi cujusdam sedium[4] acceptam a Thylensibus[5] famam. Incredibilia enim ab eis

[1] *Idoneo*] Ed. pr. habet *idoneus*.

[2] *Biorn*] Ita ed. pr. Stephanius posuit *Biörn*.

[3] *Biorn .. Haraldus*] De his duumviris idem valet ac de iis, quos Snionis antecessores fuisse Saxo supra narraverat.

[4] *Geruthi sedium*] Geruthus ille est Gigas, quem Islandi Geirröd dixerunt. Exstat in Edda Snorroniana mythus quidam de profectione Thori ad sedem Geruthi, Geirrodargard, quæ nititur carmine sub finem sæculi decimi a poeta Norvego Eilivo Gudrunæ filio exarato (Edda ed. Raskii p. 112 sequ.)

[5] *Thylensibus*] Constat ex præfatione Saxonis, Thylenses esse Islan-

super opum inibi congestarum magnitudine jactabantur, sed iter omni refertum periculo ac pæne mortalibus invium ferebatur. Ambitorem namque terrarum Oceanum[1] navigandum, solem postponendum ac sidera[2], sub Chao peregrinandum, ac demum in loca lucis expertia jugibusque tenebris obnoxia transeundum, expertorum assertione constabat. Sed in juvenili animo circumstantis periculi metum non tam prædæ quam gloriæ cupido calcabat, multum sibi claritatis accessurum sperante, si rem admodum intentatam auderet. Trecentis idem cum rege votum nuncupantibus, auctorem famæ Thorkillum itineris ducem assumi placuit, utpote locorum gnarum peritumque adeundæ regionis ejus. Is, officio non recusato, adversum inusitatam navigandi maris sævitiam firmiore structuræ genere nodisque crebrioribus ac consertioribus clavis præparanda jubet navigia solidari, eademque magnis repleri commeatibus, ac bovinis superne tergoribus claudi, quæ intrinseca navium spatia ab incursantium undarum aspergine tuerentur. Inde tribus duntaxat liburnis navigatio tenditur, unaquaque centenos capiente delectos.

At ubi in Halogiam ventum, secundis flatibus destituti varia pelagi jactatione dubiis navigationis casibus agebantur. Tandem per summam alimentorum inopiam etiam pane defecti exiguæ pultis usu traxere famam. Interjectis diebus, eminus perstrepentem procellæ fragorem, perinde ac scopulos inundantis, exaudiunt. Igitur intellecta telluris vicinia, agilitatis eximiæ juvenis speculandæ rei gratia cacumen mali conscendere jussus, prærupti situs insulam[3] in conspectu esse, denunciat. Læti om-

dos. Habemus igitur hic Islandos nonnullis sæculis ante Islandiam detectam. Saxo autem res, quarum ipse famam ab Islandis fortasse perceperat, regi Gormoni iisdem autoribus innotuisse enarrat.

[1] *Ambitorem terrarum Oceanum*] *Oceanum* undiquesecus terram veluti insulam ambire, passim tradunt veteres Geographi et Mathematici. (S)

[2] *Solem postponendum ac sidera*] Fere eundem in modum cecinit Pedo, navigante Germanico *Jam pridem post terga diem solemque relictum, Jam pridem notis extorres finibus orbis Per non concessas audaces ire tenebras.* (Seneca Rhetor Svasor. 1).

[3] *Insulam*] Hanc insulam non magis in mappa geographica quærere

nes regionem, quæ ab eo significabatur, avidis insequuntur luminibus, attente promissi littoris præsidium exspectantes. Cujus tandem aditum nacti in editiorem soli partem per obstantes clivos prææaltis[1] callibus enituntur. Tunc Thorkillus ex armentis, quæ in maritimis frequentia discurrebant, supra quod semel leniendæ fami sufficeret, negat esse tollendum; futurum enim, si secus agerent, ut a diis loci præsidibus[2] discedendi potentia privarentur. At nautæ, magis prorogandæ satietatis quam servandi imperii cupidiores, incitamento gulæ salutis consilium subjecerunt, exhausta navium gremia cæsorum gregum corporibus onerantes. Qui ideo captu perfaciles extitere, quod ad inusitatos virorum aspectus firmato pavore mirabundi convenerant. Nocte insequenti monstra littori involantia ac toto concrepantia nemore conclusas obsedere puppes[3]. Quorum unum cæteris grandius, ingenti fuste armatum, profundum passibus emetiebatur. Idem propius admotum vociferari cœpit, non ante enavigaturos, quam fusi gregis injuriam expiando viris pro navium numero traditis divini pecoris damna pensassent. Cujus minis obsecutus Thorkillus, ut universorum incolumitatem paucorum discrimine tueretur, tres sorte denotatos exhibuit.

Quo facto, optato vento excepti in ulteriorem Biarmiam[4] navigant. Regio est perpetui frigoris capax, præaltisque offusa

licet, quam illam, in qua veneranda Nympha Calypso Ulyssem fertur detinuisse.

[1] *Prææaltis*] Ed. Steph. habet *prælatis* errore typographi.

[2] *A diis loci præsidibus*] Dii terræ cujusdam præsides Borealibus dicti sunt *Landvættir*, quorum inprimis erat terram contra hostes peregrinos tueri. Narraverunt Islandi (Histor. reg. Norv. I p. 228) mago cuidam ab Haraldo, rege Daniæ, ut Islandiam specularetur, emisso illos genios terræ tutelares sub variis et animalium et gigantum formis occurrisse, eumque ab incepto deterruisse; horum vero unum rupibus altiorem baculum ferreum manu gestasse.

[3] *Monstra littori involantia obsedere puppes*] Similia quædam Frisonibus nonnullis Oceanum navigantibus accidisse refert Adamus Bremensis de Situ Daniæ p. 160 ed. Mad. quæ vid. in notis uber.

[4] *In ulteriorem Biarmiam*] *Biarmiam ulteriorem* intelligit autor regionem ultra eam Biarmiæ partem, ad quam Norvegi navibus appulerunt, sive ultra terras cognitas sitam.

nivibus, ne vim quidem fervoris persentiscit æstivi, inviorum abundans nemorum, frugum haud ferax, inusitatisque alibi bestiis frequens. Crebri in ea fluvii ob insitas alveis cautes stridulo spumantique volumine perferuntur. Illic Thorkillus, subductis navibus, tendi in littore jubet, eo loci perventum astruens, unde brevis ad Geruthum transitus foret. Prohibuit etiam ullum cum supervenientibus miscere sermonem, affirmans, monstra nullo magis nocendi vim quam advenarum verbis parum comiter editis sumere; ideoque socios silentio tutiores existere; se vero solum tuto profari posse, qui prius gentis ejus mores habitumque perviderit. Crepusculo appetente inusitatæ magnitudinis vir nominatim salutatis nauticis intervenit. Stupentibus cunctis, Thorkillus adventum ejus alacriter excipiendum admonuit, Guthmundum[1] hunc esse, docens, Geruthi fratrem, cunctorum illic applicantium piissimum inter pericula protectorem. Percontantique, quid ita cæteri silentium colerent, refert, rudes admodum linguæ ejus ignoti pudere sermonis. Tum Guthmundus hospitio invitatos curriculis excipit. Procedentibus amnis aureo ponte permeabilis[2] cernitur. Cujus transeundi cupidos a proposito revocavit, docens, eo alveo humana a monstrosis rerum secrevisse naturam, nec mortalibus ultra fas esse vestigiis. Subinde ad ipsa ductoris penetralia pervenitur. Illic Thorkillus, seductis sociis, hortari cœpit, ut inter tentamentorum genera, quæ varius obtulisset eventus, industrios viros agerent atque, a peregrinis sibi dapibus temperantes[3], propriis corpora sustentanda curarent, discretasque ab indigenis sedes peterent, eorum neminem discubitu contingendo. Fore enim illius escæ participibus inter hor-

[1] *Guthmundum*] De Gudmundo ejusque regno vid. not. uber.

[2] *Amnis aureo ponte permeabilis*] Haud dubie indigitatur pons auro tectus, *Giallar-bru* dictus, quo manes, teste Edda juniore p. 67, torrentem *Gioll*, tartarum a terra viventium separantem, transierunt.

[3] *A peregrinis dapibus temperantes*] Eandem ob causam Thorkillus, ceu alter Ulysses, socios et sermones cum indigenis et escas eorum cavere jussit, ne scilicet harum rerum lenociniis pellecti naturæ humanæ jacturam facerent. Multa earundem opinionum vestigia reperiuntur tam in fabellis medii ævi quam in superstitione plebeia de Alfis (Ellefolk).

ridos monstrorum greges, amissa cunctorum memoria, sordida semper communione degendum. Nec minus ministris eorum ac poculis abstinendum edocuit. Duodecim filii Guthmundi[1] egregia indole totidemque filiæ præclui forma[2] circumsteterant[3] mensas. Qui cum regem a suis duntaxat illata delibare conspiceret, beneficii repulsam objiciens injuriosum hospiti querebatur. Nec Thorkillo competens facti excusatio defuit. Quippe insolito cibo utentes plerumque graviter affici solere commemorat, regemque non tam alieni obsequii ingratum quam propriæ sospitatis studiosum consveto more corpus curantem domesticis cœnam obsoniis instruxisse. Igitur haudquaquam contemptui imputari debere, quod fugiendæ pestis salutari gereretur affectu. Videns autem Guthmundus apparatus sui fraudem hospitum frugalitate delusam, cum abstinentiam hebetare non posset, pudicitiam labefactare constituit, omnibus ingenii nervis ad debilitandam eorum temperantiam inhians. Regi enim filiæ matrimonium offerens, cæteris, quascunque e famulitio peterent, potiendas esse promittit. Plerisque rem approbantibus, Thorkillus hunc quoque illecebrarum lapsum, sicut et cæteros, salubri monitu præcurrit, industriam suam inter cautum hospitem ac lætum convivam egregia moderatione partitus. Quatuor e Danis, oblatum amplexi, saluti libidinem prætulerunt. Quod contagium lymphatos inopesque mentis effectos pristina rerum memoria spoliavit. Quippe post id factum parum animo constitisse traduntur. Qui si mores suos intra debitos temperantiæ fines continuissent, Herculeos æquassent titulos, giganteam animo fortitudinem superassent, perenniterque patriæ mirificarum rerum insignes extitissent auctores. Adhuc Guthmundus propositi pertinacia dolum intendere perseverans, collaudatis horti sui deliciis, eo regem perci-

[1] *Duodecim filii Guthmundi*] Totidem virgines auro fulgentes, Ingeburga scilicet filia Gudmundi cum undecim comitibus, Helgoni Thoreri filio apparuisse dicuntur (vid. Thattr Helge Thorissonar in initio.)

[2] *Præclui forma*] Præcluis, id est, nobilis. Martianus Capella de nupt. Phil. lib. I p. 2: *Cum inter deos fierent sacra conjugia procreationis numerosæ, liberique præclues.* (S)

[3] *Circumsteterant*] Ed. pr. *circumstiterant.*

piendorum fructuum gratia perducere laborabat, blandimentis nisus[1] illecebrisque gulæ cautelæ constantiam elidere cupiens. Adversum quas insidias rex Thorkillo, ut prius, auctore firmatus, simulatæ humanitatis obsequium sprevit, utendi excusationem a maturandi itineris negotio mutuatus. Cujus prudentiæ Guthmundus suam in omnibus cessisse considerans, spe peragendæ fraudis abjecta, cunctos in ulteriorem fluminis ripam transvectos iter exequi passus est.

Progressi atrum incultumque oppidum, vaporanti maxime nubi simile, haud procul abesse prospectant. Pali propugnaculis intersiti desecta virorum capita præferebant. Eximiæ ferocitatis canes tuentes aditum præ foribus excubare conspecti. Quibus Thorkillus cornu abdomine illitum collambendum[2] objiciens, incitatissimam rabiem parvula mitigavit impensa. Superne portarum introitus patuit. Quem scalis æquantes, arduo potiuntur ingressu. Atræ deintus informesque larvæ conferserant urbem, quarum perstrepentes imagines aspicere horridius an audire fuerit, nescias; fœda omnia, putidumque cœnum adeuntium nares intolerabili halitu fatigabat. Deinde conclave saxeum, cui Geruthum fama erat pro regia assuevisse, reperiunt. Cujus arctam horrendamque crepidinem invisere statuentes, represssis gradibus in ipso paventes aditu constiterunt. Tunc Thorkillus, hærentes animo circumspiciens, cunctationem introitus virili adhortatione discussit, monens, temperaturos sibi, ne ullam ineundæ ædis suppellectilem, tametsi possessu jucunda aut oculis grata videretur, attingerent, animosque tam ab omni avaritia aversos quam a metu remotos haberent, neque vel captu suavia concupiscerent vel spectatu horrida formidarent, quanquam in summa utriusque rei forent copia versaturi. Fore enim, ut avidæ capiendi manus subita nexus pertinacia a re tacta divelli nequirent et quasi inextricabili cum illa vinculo nodarentur[3].

[1] *Nisus*] Fort. leg. *visus*. (Mg.)

[2] *Cornu abdomine illitum collambendum*] Crederem hic respici ad offam melle soporatam, Marone teste objectam Cerbero, Æneid. lib. VI v. 420, nisi in omnibus terris et quavis ætate notum esset, canes simili ratione posse demulceri.

[3] *Inextricabili .. vinculo nodarentur*] Similia quædam affert Edda

Cæterum composite quaternos ingredi jubet. Quorum Broderus et Buchi[1] primi aditum tentant. Hos cum rege Thorkillus insequitur. Cæteri deinde compositis gradiuntur ordinibus. Ædes deintus obsoleta per totum ac vi teterrimi vaporis offusa cunctorum, quibus oculus aut mens offendi poterat, uberrima cernebatur. Postes longæva fuligine illiti, obductus illuvie paries, compactum e spiculis tectum, instratum colubris pavimentum atque omni sordium genere respersum, inusitato advenas spectaculo terruerunt. Super omnia perpetui fœtoris asperitas tristes lacessebat olfactus. Exanguia quoque monstrorum simulacra ferreas oneraverant sedes; denique consessuum loca plumbeæ crates secreverant; liminibus horrendæ janitorum excubiæ præerant. Quorum alii consertis fustibus obstrepentes, alii mutua caprigeni tergoris agitatione deformem edidere lusum. Hic secundo Thorkillus, avaras temere manus ad illicita tendi prohibens, iterare monitum cœpit. Procedentes perfractam scopuli partem nec procul in editiore quodam suggestu senem pertuso corpore discissæ rupis plagæ adversum residere conspiciunt. Præterea fœminas tres corporeis oneratas strumis ac veluti dorsi firmitate defectas junctos occupasse discubitus. Cupientes cognoscere socios Thorkillus, qui probe rerum causas noverat, docet, Thor divum gigantea quondam insolentia lacessitum per obluctantis Geruthi præcordia torridam egisse chalybem[2], eademque ulterius lapsa, convulsi montis latera pertudisse; fœminas vero vi fulminum tactas[3] infracti corporis damno ejusdem numinis attentati pœnas pependisse firmabat. Inde digressis dolia septem zonis

Snorroniana (Skaldskaparmal p. 113 ed. Rask) de Lokio, narrans eum aliquando in accipitrem transformatum arcem Geirrödi volatu petiisse, et muro insidentem per fenestram triclinium perlustrasse, deinde vero avolare conantem pedes muro affixos sensisse, atque captum fuisse.

[1] *Broderus et Buchi*] In hoc etiam virorum delectu ratio literarum assonantium habita fuisse videtur. Utrumque nomen infrequens. Regem aliquem Broderi nomine insignitum supra in hocce libro habuimus. In libro originum Islandiæ (Landnamabok p. 387) occurrit Biorn quidam Bukr dictus.

[2] *Per Geruthi præcordia torridam egisse chalybem*] Iisdem fere verbis hoc Thori facinus narratur in Edda Snorroniana p. 115.

[3] *Fœminas fulmine tactas*] Hoc

aureis circumligata panduntur, quibus pensiles ex argento circuli crebros inseruerant nexus. Juxta quæ inusitatæ belluæ dens[1] extremitates auro præditus reperitur. Huic adjacebat ingens bubali cornu, exquisito gemmarum fulgore operosius cultum, nec cælaturæ artificio vacuum. Juxta quod eximii ponderis armilla patebat. Cujus immodica quidam cupiditate succensus avaras auro manus applicuit, ignarus, excellentis metalli splendore extremam occultari perniciem, nitentique prædæ fatalem subesse pestem. Alter quoque, parum cohibendæ avaritiæ potens, instabiles ad cornu manus porrexit. Tertius, priorum fiduciam æmulatus nec satis digitis temperans, osse humeros onerare[2] sustinuit. Quæ quidem præda uti visu jucunda, ita usu probabilis extitit. Illices enim formas subjecta oculis species exhibebat. Armilla siquidem anguem induens venenato dentium acumine eum, a quo gerebatur, appetiit. Cornu in draconem extractum sui spiritum latoris eripuit. Os ensem fabricans aciem præcordiis gestantis immersit. Cæteri, sociæ cladis fortunam veriti, insontes nocentium exemplo perituros putabant, ne innocentiæ quidem incolumitatem tribuendam sperantes. Alterius deinde tabernaculi postica angustiorem indicante secessum, quoddam uberioris thesauri secretarium[3] aperitur, in quo arma humanorum corporum habitu grandiora panduntur. Inter quæ regium paludamentum cultiori conjunctum pileo ac mirifici operis cingulum visebantur. Quorum Thorkillus admiratione captus cupiditati frenos excussit, propositam animo temperantiam exuens, totiesque alios informare solitus ne proprios quidem appetitus cohibere sustinuit. Ami-

paullo aliter in Edda Snorroniana l. cit. legitur. Duas scilicet filias Geirrödi, Gialp et Greip, sedili subrepentes, quod Thorerus in triclinio patris occupavisset, illud ad tectum usque elevasse, Thorerum autem baculo in tectum porrecto tantas adhibuisse vires, ut fracto dorso utriusque fœminæ sedem suam servaverit.

[1] *Inusitatæ belluæ dens*] Autor de dente rosmari haud dubie cogitavit.

[2] *Osse humeros onerare*] *Osse*, id est, dente, cujus mox mentio facta. Synecdoche generis pro specie. (S)

[3] *Uberioris thesauri secretarium*] *Secretarium* locus est occultus, ubi secreta seu arcana habentur; Apulejus de Mundo (p. 724 edit. Paris.) *Illi ignes, qui terræ secretariis continentur.* (S)

culo enim manum inserens cæteris consentaneum rapinæ ausum temerario porrexit exemplo. Quo facto, penetralia ab imis concussa sedibus inopinatæ fluctuationis modo trepidare cœperunt. Subinde a fœminis conclamatum, æquo diutius infandos tolerari prædones. Igitur qui prius semineces expertiaque vitæ simulacra putabantur[1], perinde ac fœminarum vocibus obsecuti, e suis repente sedibus dissultantes vehementi incursu advenas appetebant. Cætera raucos extulere mugitus. Tum Broderus et Buchi, ad olim nota sibi studia recurrentes, incursantes se Lamias adactis undique spiculis incessebant arcuumque ac fundarum tormentis agmen obtrivere monstrorum. Nec alia vis repellendis efficacior fuit. Viginti solos ex omni comitatu regio sagittariæ artis interventus servavit. Cæteri laniatui fuere monstris. Regressos ad amnem superstites Guthmundus navigio trajicit, exceptosque domi cum diu ac multum exoratos retentare non posset, ad ultimum donatos abire permisit. Hic Buchi parum diligens sui custos, laxatis continentiæ nervis, virtute, qua hactenus fruebatur, abjecta, unam e filiabus ejus irrevocabili amore complexus, exitii sui connubium impetravit, moxque repentino verticis circuitu actus pristinum memoriæ habitum perdidit. Ita egregius ille tot monstrorum domitor, tot periculorum subactor, unius virginis facibus superatus peregrinatum a continentia animum miserabili jugo voluptatis inseruit. Qui cum abiturum regem honestatis causa prosequeretur, vadum curriculo transiturus, altius desidentibus rotis, vi vorticum implicatus absumitur. Rex amici casum gemitu prosecutus, maturata navigatione discessit. Qua primum prospera usus, deinde adversa quassatus, periclitatis inedia sociis paucisque adhuc superstitibus, religionem animo intulit, atque ad vota superis nuncupanda confugit, extremæ necessitatis præsidium in deorum ope consistere judicans. Denique aliis varias deorum potentias exorantibus ac diversæ numinum majestati rem

[1] *Qui prius semineces .. putabantur*] Similia narrat Wilhelmus Malmesburiensis in libro de gestis regum Anglorum lib. II p. 36, 6 ed. Savilii de antro subterraneo rebus pretiosissimis referto, quod Gerbertus Romæ digito statuæ monstrante repererit.

divinam fieri oportere censentibus, ipse Ugarthilocum[1] votis pariter ac propitiamentis aggressus, prosperam exoptati sideris temperiem assecutus est.

Domum veniens, cum tot maria se totque labores emensum animadverteret, fessum ærumnis spiritum a negotiis procul habendum ratus, petito ex Svetia matrimonio, superioris studii habitum otii meditatione mutavit. Vita quoque per summum securitatis usum exacta, ad ultimum pæne ætatis suæ finem provectus, quum probabilibus quorundam argumentis, animos immortales esse, compertum haberet, quasnam sedes esset exuto membris spiritu petiturus, aut quid præmii propensa numinum veneratio mereretur, cogitatione secum varia disquirebat.

Hæc volventem subeunt quidam parum benigni in Thorkillum animi, docentes, divino opus esse consultu, tantæque rei certitudinem, humano altiorem ingenio nec mortalibus cognitu facilem, cœlestibus expetendam oraculis. Quamobrem propitiandum esse Ugarthilocum, neminemque id Thorkillo aptius executurum. Fuere quoque, qui eundem insidiarum reum ac regii capitis hostem deferrent. Qui cum ultimo se periculo destinari videret, criminationis auctores profectionis comites expetivit. Tum, qui insontem notaverant, periculum alieno capiti præparatum in se ipsos recidisse cernentes, consultum revocare tentabant. Sed frustra regias aures implentes, etiam pavoris increpiti, Thorkillo duce navigare coguntur. Ita excogitatis in alterum malis auctorem plerumque adigi necesse est. Qui cum se inevitabili discriminis necessitate districtos animadverterent, navigium taurinis obstructum coriis provisis abunde commeatibus impleverunt.

Quo evecti eo pervenere loci, ubi regio solis inops, ignara siderum, nec diurni luminis capax, perpetuæ noctis specie caligabat. Cumque diu sub inusitata cœli facie navigassent, tandem incidente lignorum inopia, foculi nutrimentis defecti, nec suppetente decoctionis officina, crudis famem obsoniis propule-

[1] *Ugarthilocum*] De isto Lokio *Utgarda-Loki* dicto, Gigantum principe, in Utgardis ultra oceanum habitante, ab Asa-Lokio prorsus diverso, vid. Edd. Snorron. p. 53 sequ.

runt. Verum complures vescentium ultimam pestem ab indigestæ dapis satietate traxerunt. Primum enim paulatim stomachis inusitato partus edulio languor irrepsit, deinde, latius manante contagio, vitalia morbus appetiit. Sicque anceps utriusque intemperantiæ malum ut inediam[1] gravem, ita gulam quoque suspectam effecerat, cum nec vesci tutum nec abstinere commodum nosceretur. Igitur omnem salutis spem abjicientibus, (ut nervum tunc facilius rumpi solitum est, cum arctius tenditur,) patrocinium inopinatæ commoditatis affulsit. Subito enim ignis haud procul emicare conspectus exhaustis trahendæ vitæ fiduciam ingeneravit. Quem Thorkillus tanquam divinitus datum remedium colligere statuens, quo sibi certiorem ad socios reditum strueret, cacumen mali infixæ gemmæ fulgore signavit. Litore deinde potitus subjicit oculis angusti aditus arctarumque faucium specum. Quem, comitibus foris præstolari jussis, ingressus duos eximiæ granditatis aquilos[2] conspicatur corneis naribus contracta, quæ fors obtulerat, igni mutrimenta præstantes. Cæterum deformis introitus, obsoleti postes, ater situ paries, sordidum tectum, frequens anguibus pavimentum non oculum magis quam animum offendebant. Tum gigantum alter salutatum eum rem conatu prærarduam orsum esse dicebat, inusitati numinis adeundi cupiditate flagrantem, atque extramundani climatis[3] cognitionem investigabili scrutatione complexum. A se autem propositi itineris semitas cogniturum, si tres veridicas sententias totidem proverbiis comprehensas expromeret[4]. Tum Thorkillus: Non mehercule incomptiorem naribus familiam pervidisse commemi-

[1] *Inediam*] Ed. pr. *inedia* manifesto errore.

[2] *Aquilos*] De his aquilis vid. supra not. ad p. 69.

[3] *Extramundani climatis*] *Extramundani* uno verbo. Utitur Martianus Capella libr. I p. 14: *Extramundanas petere latitudines.* (S)

[4] *Si tres veridicas sententias expromeret*] Ita narrant annales Esromenses (Script. rer. Dan. vol. I p. 226), gigantem Læ nihil advenæ respondere voluisse, nisi prius tres veras protulisset sententias. Simili conditione Illugius, Grydii alumnus, ignem ab incantatrice accepit; Fornald. Sög. Nordrl. vol. III p. 653. Similis fabula narratur in libro de Gestis Romanorum cap. LVIII.

ni. Sed neque locum, quo minus libenter degerem, attigi. Item: Illum mihi pedem potiorem statuo, qui prior exitum capessere quiverit. Gigas, Thorkilli prudentia delectatus, proverbiorum veritate laudata, docet, ad inops graminis solum altisque obfusum tenebris inprimis esse migrandum. Ante autem quam destinatus possit locus accipi, navigationem quatriduo pertinaci remigio pertrahendam. Illic visendum fore Ugarthilocum tetros horrendosque specus sordida mansione complexum. Thorkillus, magnopere stupens, quod et longa et periculosa navigatio imperabatur, spe tamen dubia præsentem metum vincente, foculum expetivit. Et gigas, si ignem, inquit, desideras, necesse est alias tres sententias similibus proverbiis edas. Tum Thorkillus: Consilio, tametsi exilis id auctor ediderit, obsequendum est. Item: Eo temeritatis processi, ut, si regredi quivero, sulutem meam nulli magis, quam pedibus, debeam. Rursum: Si impræsentiarum recessu libere fruerer, ulterius a reditu temperandum curarem.

Inde perlato ad socios igne, auræ indulgentiam nactus, quarto die ad propositum portum appulit, aggressusque cum sociis terram, apud quam continuæ noctis facies alterni luminis vicissitudinem frustrabatur, ægre prospectum capientibus oculis, inusitatæ molis scopulum conspicit. Cujus perlustrandi cupidus a comitibus foris stationem peragentibus extusum silicibus ignem, opportunum contra dæmones tutamentum[1], in aditu jussit accendi. Post hæc, prælato per alios lumine, arctis cavernæ faucibus corpus subjiciens inter crebros serpentum allapsus ferreorum undique sedilium frequentiam contemplatur. Inde placidior aquæ moles subjectoque sabulo molliter influens conspectui obversata est. Qua transita, paulo devexiorem situ speluncam aggreditur. Ex qua item atrum obscœnumque conclave visentibus aperitur. Intra quod Ugarthilocus manus pedesque immensis catenarum molibus oneratus[2] aspicitur; cujus olentes pili

[1] *Ignem, opportunum contra dæmones tutamentum*] Malos dæmones esse lucifugos, opinio est omnibus fere populis communis.

[2] *Immensis catenarum molibus oneratus*] Hæc petita videntur ex mytho Eddico de Asa-Lokio tribus petris a diis alligato (Edd. Snorr. ed. Rask p. 68-70).

tam magnitudine quam rigore corneas æquaverant hastas. Quorum unum Thorkillus, adnitentibus sociis, mento patientis excussum, quo promptior fides suis haberetur operibus, asservavit; statimque tanta fœtoris vis ad circumstantes manavit, ut, nisi repressis amiculo naribus, respirare nequirent. Vixque egressu potiti, ab involantibus undique colubris conspuuntur. Quinque duntaxat Thorkilli comitum, cæteris veneno consumptis, navigium cum ductore conscendunt. Imminent efferi dæmones et in subjectos venenata passim sputa conjiciunt. At nautæ, prætentis coriorum umbraculis, illapsum respuere virus. Hic cujusdam forte prospicere cupientis tactum veneno caput, perinde ac ferro recisum, cervici exemptum est. Alius ocellos umbraculis exerens[1], sub eadem vacuos luminum orbes retulit. Alius exerta manu tegimen explicans, ejusdem tabis vi truncum ad se brachium revocavit. Igitur cæteris propensiora sibi numina nequicquam deprecantibus, Thorkillus Universitatis Deum[2] votis aggressus, eique cum precibus libamenta defundens, mox prioris cœli usum ac perspicua rerum elementa prospera navigatione collegit.

Jamque alium sibi orbem atque ipsum rerum humanarum aditum perspicere videbantur. Tandem ad Germaniam, Christianis tunc sacris initiatam, appulsus, apud ejus populum divini cultus rudimenta percepit. Ubi sociorum manu ob inusitatum aeris haustum propemodum consumpta, duobus tantum, quos sors ultima præterierat, comitatus reditum ad patriam habuit. Verum illitus ori marcor ita habitum corporis ac pristinæ formæ lineamenta confudit, ut ne ab amicis quidem potuisset agnosci. At ubi, detersa illuvie, notitiam sui visentibus reddidit, eximiam regi cognoscendæ legationis aviditatem ingessit. Sed necdum æmulorum obtrectatione sopita, fuere, qui regem, cognitis, quæ Thorkillus afferret, subito decessurum astruerent. Auxit affirmationis fidem ejusdem rei falsa somnii prædictione suggesta cre-

[1] *Exerens*] Ed. pr. habet *exercens* errore vel scribæ vel typographi, cui etiam in linea sequenti debetur *tabi*, quod Stephanius recte correxit ponens *tabis*.

[2] *Universitatis Deum*] *Universitas rerum* Ciceroni est totus mundus. De Natur. Deor. I, cap. 43.

dulitas. Igitur qui noctu Thorkillum opprimerent, regis imperio subornantur. Cujus ille rei utcunque indicium nactus, clam cunctis relicto cubili, magni ponderis lignum subjecit; eoque facto, subornatis truncum cædentibus, regiæ fraudis commentum elusit. Die postero regem corpus curantem aggressus, Ignosco, inquit, sævitiæ tuæ, errorique veniam tribuo, qui prosperum legationis nuncium afferenti pœnam pro gratia decrevisti. Itaque te solum, pro quo caput tot ærumnis devovi, tot periculis contudi, quemque operum meorum gratissimum pensatorem speravi, acerrimum virtutis punitorem inveni. Verum ultionis partibus prætermissis, interno animi tui rubore (si tamen ullus ingratos pudor afficit,) læsionis meæ vindice sum contentus. Nec immerito te omnem dæmonum rabiem aut belluarum sævitiam superare conjecto, quod tot monstrorum insidiis erutus a tuis immunis esse non potui. Rex, cuncta ex ipso cognoscere cupiens, fatisque arduum obstare judicans, eventuum ordinem exponere jubet. Cumque per cætera avidis referentem auribus excepisset, postremo recensitam numinis sui mentionem sinistra opinione colligi passus non est. Exprobratam enim Ugarthiloci fœditatem exaudire non sustinens, adeo indignitatis ejus vicem doluit, ut impatientem dictorum spiritum inter ipsa narrantis recitamenta deponeret[1]. Itaque dum vani numinis cultum cupide fovit, ubinam verus[2] esset miseriarum carcer, agnovit. Crinis quoque oliditas, quem Thorkillus perinde atque operum suorum magnitudinem testaturum capillitio gigantis excerpserat, in circumstantes effusa compluribus exitio fuit.

Defuncto Gormone, Gotricus ex eo genitus regnat. Hic non armis modo, sed etiam liberalitate conspicuus, incertum, fortior an clementior fuerit, adeoque severitatem mansvetudine castigabat, ut alteram altera rependere videretur. Eodem tempore rex Norvagiæ Goto[3] a Berone[4] et Refone Thylensibus

[1] *Ut spiritum .. deponeret*] Observationes de rebus a Gormone gestis vid. in not. uber.

[2] *Verus*] Ita recte posuit Stephanius pro *versus* in ed. pr., quæ mox pro *Crinis* habet *Cuius*.

[3] *Goto*] Stephanius corrigendo scripsit *Göto*. Nomen respondet Islandico *Gautr*, quod nomen non insolitum est.

[4] *Berone*] Bero haud dubie idem

petitus, Refonem cultius ac familiarius habitum magni ponderis armilla donavit. Quo quidam aulicorum conspecto, magnitudinem doni impensiori laude complexus, neminem Gotoni parem humanitate firmabat. At Refo[1], quanquam gratiam beneficio deberet, tamen immodici laudatoris tumidam vocem approbare non passus, Gotricum ei prætulit. Ut enim vanam assentatoris affirmationem obtereret, absenti liberalitatis testimonium reddere quam præsentem beneficii datorem falso palpare maluit. Partim quoque ingratitudinis argui quam inanis jactantiæ laudem assentiendo prosequi, regemque veritatis serio movere quam adulationis mendacio fallere aliquanto pretiosius duxit. At Ulvo, dictas in regem laudes non solum pertinaciter affirmare sed etiam experimento prosequi perseverans, pignus cum negante proponit. Cujus consensu Refo in Daniam pergens, Gotricum, sella posita, stipendia inter milites partientem invenit. A quo, quisnam esset, rogatus, vulpeculæ sibi nomen esse respondit. Cumque risu quosdam, alios admiratione complesset, Et vulpem, inquit Gotricus, ore prædam excipere convenit. Ac mox detractum lacerto torquem accersiti labris inseruit. Quem Refo confestim brachio applicans, id cunctis auro præditum ostentabat, reliquum vero perinde atque ornamenti inops occultius habuit; eoque acumine ab invictæ munificentiæ dextera consentaneum priori munus accepit[2]. Quod ei non tam pretii magnitudo jucundum quam litis initæ victoria faciebat. A quo cum rex de pignoris positione cognosceret, fortuito magis quam de industria munificus erga ipsum extitisse gaudebat, plus se voluptatis ex datione, quam accipientem ex munere sentire, testatus. Igitur reversus Norvagiam Refo concertatorem pignus exolvere recusantem occidit, filiamque Gotonis captivam Gotrico potiendam adducit.

ac Biorno. Hoc nomine usus est unus ex filiis Svenonis Estritii. (Vid. infra lib. XII.)

[1] *Refo*] *Refo* est Islandicum *Refr*, *vulpes*, quod sæpius tanquam nomen viri fuit adhibitum (vid. ind. Person. in Landnamabok).

[2] *Consentaneum priori munus accepit*] Eadem de Viggone supra legimus lib. II p. 88.

Cumque Gotricus, qui et Godefridus est appellatus[1], transfusis in exteros prœliis, famam ac vires felicibus propagasset auspiciis, inter cætera factorum monimenta hanc quoque Saxonibus tributi legem indixit[2], ut eorum duces, quoties apud Danos regni mutatio obvenisset, centum equos niveos suffecti regis initiis dedicarent. Quod si novum Saxonibus ducem variata rerum successio peperisset, is quoque prædictæ pensionis obsequio potestatis principium Danicæ majestatis titulis inclinaret, quo et gentis nostræ fateretur imperium et subjectionis suæ solenne præberet indicium. Nec Germaniæ quidem oppressione contentus, per Refonem legationi addictum Sveoniam tentat. Quem Sveones aperta vi necare veriti, latrocinium ausi, incusso lapide dormientem consumpserunt. Quippe molarem superne pensum[3], rescissis vinculis, subjecti cervicibus illabi fecere. In cujus noxæ expiationem actum est, ut singuli facinoris autores bissena auri talenta, e plebe vero quilibet unam ejusdem generis unciam Gotrico persolveret. Vulpeculæ pensionem vocabant.

Accidit interea, ut rex Francorum Karolus contusam bello Germaniam non solum Christianismi sacra suscipere, sed etiam ditioni suæ parere compelleret. Quo comperto, Gotricus, finitimas Albiæ gentes adortus, Saxoniam, susceptum Karoli jugum cupidius amplexantem ac Romana arma Danicis præferentem, ad pristinum regni sui titulum revocare tentabat[4]. Quo tempore Carolus

[1] *Gotricus, qui et Godefridus est appellatus*] In historia Islandica regis Olavi Tryggvii filii (Formannasögur vol. I p. 106, Scriptor. rer. Dan. vol. I p. 156, 227) dicitur Godefridus, quo etiam nomine appellatur ab Eginhardo, Reginone Prumiensi, Adamo Bremensi, nec non in annalibus Fuldensibus, Bertinianis et Loiselianis; sed nominatur Götrio hin Gafmildi in Scriptor. rerum Danicarum vol. I p. 16, 19, et simpliciter Götrik ibid. p. 33.

[2] *Saxonibus tributi legem indicit*] Hoc fortasse in Nordalbingos cadit, teste Adamo Bremensi Hist. Eccles. lib. I cap. 13: *Rex Gotafrid, antea Fresis itemque Nordalbingis, Obotritis et aliis Sclavorum populis tributo subactis, ipsi Carolo bellum minatus est.*

[3] *Molarem superne pensum*] Similem historiam de Ebbone, regnante Sivardo, iisdem insidiis sublato p. 407 habuimus. Observationes criticas in historiam Refonis vid. in not. uber.

[4] *Gotricus Saxoniam .. ad pristinum regni sui titulum revocare tenta-*

victricia trans Rhenum castra receperat; ideoque ab advenæ hostis congressu, perinde ac fluvii interstitio vetitus, temperabat. Quem quum ob res Gotrici comprimendas iterato transmeare proponeret, a Leone Romanorum Pontifice[1] in urbis tuendæ præsidium accersitus, mandato paruit, filio vero Pipino[2] gerendi adversum Gotricum belli partes commisit, ut, dum ipse in longinquum hostem ageret, hic contra vicinum susceptum pugnæ negotium procuraret. Oportebat enim, ut, gemina curarum anxietate distractus, sparsa manu aptum utrique remedium provideret. Interea Gotricus, speciosam ex Saxonibus victoriam referens[3],

bat] Fundamento haud destituta esse, quæ hic narrantur de conaminibus Götrici, testantur verba Eginhardi in vita Caroli Magni: *Ultimum contra Nordmannos, qui Dani vocantur, primo piraticam exercentes, deinde majori classe littora Galliæ atque Germaniæ vastantes, bellum susceptum est. Quorum rex Godefridus adeo vana spe inflatus erat, ut totius sibi Germaniæ promitteret potestatem. Frisiam quoque et Saxoniam haud aliter atque suas provincias æstimabat. Jam Abotritos, vicinos suos, in suam ditionem redegerat, jam eos sibi vectigales fecerat. Jactabat enim, se brevi Aquasgrani, ubi regis comitatus erat, cum maximis copiis adventurum. Nec dictis ejus, quamvis vanissimis, omnino fides abnuebatur, quin putaretur, tale aliquid inchoaturum, nisi festinata fuisset morte præventus.*

[1] *Leone Romanorum Pontifice*] Leo hic est tertius ejus nominis, quem Paschalis cujusdam primicerii et Campyli presbyteri fraudibus circumventum et in vincula conjectum Carolus Magnus, Romam profectus, sedi pontificali restituit, ipse vicissim a non ingrato Pontifice inter festas totius Populi Romani acclamationes imperatorio diademate insignitus Idibus Decembris anno salutis DCCC, ut plenius tradit Platina in vita Leonis. (S)

[2] *Pipino*] Erravit Saxo (ut jam monuit Grammius in notis ad Meursii Hist. Dan. p. 89) in nomine. Neque enim Pipinum Germanicis bellis, sed Carolum juniorem pater præfecit.

[3] *Speciosam ex Saxonibus victoriam referens*] De bellis Caroli Magni contra Danos ante annum 800 et circa tempus illud, quo Romam profectus est, nihil diserte narrant scriptores exteri, quanquam Sigfridi regis et commeantium inter eum et Carolum legatorum meminere. Quæ post annum 800 de hisce rebus memorantur a scriptoribus exteris, diligenter collegit Langebekius in chronologia rerum septentrionalium ævi Anschariani (Script. rer. Dan. vol. I p. 496 sequ.) Ab his quidem nulla de Saxonibus victoria a Gothofredo reportata memoratur, sed ad ann. 808 expeditio in Abotritos facta, qua rex,

contractis denuo viribus ac frequentiori copiarum robore comparato, non in Saxones modo, verum in omnem Germaniæ populum amissæ dominationis injuriam ulcisci constituit. Ac primo quidem classe Fresiam domat[1]. Quæ provincia admodum situ humilis, quoties sæviente Oceano objecta fluctibus æstuaria perrumpuntur, totam inundationis molem patentibus campis excipere consuevit. Huic Gotricus non tam arctam quam inusitatam pensionem[2] imposuit. De cujus conditione et modo summatim referam. Primum itaque ducentorum quadraginta pedum longitudinem habentis ædificii structura disponitur, bissenis distincta spatiis, quorum quodlibet vicenorum pedum intercapedine tenderetur, prædictæ quantitatis summam totalis spatii dispendio reddente. In hujus itaque ædis capite regio considente quæstore, sub extremam ejus partem rotundus e regione clypeus exhibetur. Fresonibus igitur tributum daturis mos erat singulos nummos in hujus scuti cavum

magna quidem suorum clade accepta, duas gentis partes sibi vectigales fecerat.

[1] *Classe Fresiam domat*] *Imperator Aquisgrani adhuc degens* (ann. 810) *nuntium accepit, classem CC navium de Nortmannia Fresiam appulisse, totasque Fresiaco littori adjacentes insulas esse vastatas; jamque exercitum illum in continenti esse, ternaque prælia cum Fresonibus commisisse. Danos victores tributum victis imposuisse, et vectigalis nomine C libras argenti a Fresonibus jam esse solutas, et regem Godefridum domi esse reversum. Et revera ita erat. Qui nuncius adeo Imperatorem concitavit, ut, missis in omnes circumquaque regiones ad congregandum exercitum suum nuntiis, ipseque sine mora exiens, primo quidem eis occurrere, deinde, transmisso Rheno flumine in loco, qui Lippia vocatur, copias, quæ nondum convenerant, statuit opperiri. Congregatis tandem copiis, quanta potuit celeritate ad Alaram fluvium contendit, castrisque juxta confluentem ejus, quo Wiseræ flumini conjungitur, positis, minarum Godefridi regis præstolatur eventum. Nam rex ille, vanissima spe victoriæ inflatus, acie se cum Imperatore congredi velle jactabat.* (Annales Loiselian. apud du Chesne Script. hist. Francor. vol. II p. 47.) Narrat etiam autor historiæ regis Olavi Tryggvii filii (Fornmannasög. vol. I p. 106), Godefridum, regem Jutlandiæ, interfecisse Hrærecum, ducem Frisonum, et gentem vectigalem reddidisse.

[2] *Inusitatam pensionem*] De probabili hujus commenti origine quædam attulimus in observationibus criticis ad historiam Godefridi, quæ in notis uberioribus leguntur.

conjicere, e quibus eos duntaxat in censum regium ratio computantis eligeret, qui eminus exactoris aures clarioris soni crepitaculo perstrinxissent. Quo evenit, ut id solum æs quæstor in fiscum supputando colligeret, cujus casum remotiore auris judicio persensisset; cujus vero obscurior sonus citra computantis defecisset auditum, recipiebatur quidem in fiscum, sed nullum summæ præstabat augmentum. Compluribus igitur nummorum jactibus quæstorias aures nulla sensibili sonoritate pulsantibus, accidit, ut statam pro se stipem erogaturi multam interdum æris partem inani pensione consumerent. Cujus tributi onere per Karolum postea liberati produntur. Cumque Gotricus, transcursa Fresia, ac reverso jam Roma Karolo, in ulteriores se Germaniæ provincias effundere statuisset, proprii satellitis insidiis circumventus ferro domesticæ fraudis interiit[1]. Quo audito, Karolus effuso gaudio exultavit, nihil eo casu unquam fortunæ suæ jucundius obvenisse confessus.

[1] *Ferro domesticæ fraudis interiit*] Consentiunt scriptores exteri; Eginhardus cap. XII: *Nam a proprio satellite interfectus et suæ vitæ et belli a se inchoati finem acceleravit.* Chron. Moissiac. apud du Chesne III p. 146: *Gothofredus fuit interfectus a suo Vasallo et perdidit regnum cum vita.* Mon. Sangall. ibid. tom. II p. 130 singularem hanc narrationem de morte ejus habet: *Godefredus rex Nordmannorum absentia Caroli animatus fines regni Francorum invasit, Mosellanumque pagum in sedem sibi prælegit. Cum vero falconem suum de aneta vellet extrahere, consecutus est eum filius suus, cujus nuperrime matrem reliquit et alteram super eam duxit uxorem, et eum gladio per medium divisit.* Hoc autem, ut recte monuit Langebekius (Script. rer. Dan. vol. 1 p. 502), reliquis omnibus aliter narrantibus, sine dubio falsus rumor fuit. Chron. Erici Reg. (l. c. p. 156): *Godefrith fugato imperatore et Saxonia vastata ibidem a proprio milite transfixus est in ventre.* (Cnfr. Hist. Olav. Tryggv. in Fornmannas. vol. 1 p. 106.)

Finis libri octavi.

Saxonis Grammatici Historiæ Danicæ
Liber Nonus[1].

Olavus[2] Gotrici filius patre mortuo regnat. Hic paternæ vindictæ studio civilibus patriam bellis implicare sustinuit, publicam pietatem privato affectui subjiciendo. Cujus extincti corpus collis Olavi titulo celeber prope Lethram congestus excepit.

Huic succedit Hemmingus[3]; cujus dignum memoratu opus non reperi, nisi quod pacem cum Cæsare Ludovico[4] jurisjurandi firmitate composuit. Et forte complura temporum ejus insignia, quanquam præclara extiterint, vetustatis livore teguntur.

Post hos Syvardus cognomento Ring[5], quem ejusdem nominis pater, Norvagiæ dux, olim ex Gotrici filia susceperat, Scanis Sialandisque fautoribus regnat. Nam consobrinus ejus Ringo idemque Gotrici nepos Jutiam occupabat. Igitur unius regni dividua potestas, tanquam utraque parte ob parvitatem ignobili, non sperni modo, sed etiam lacessi ab exteris cœpit. Quos Syvardus majore odio quam regni æmulum insecutus, peregrina

[1] *Liber nonus*] In ed. princ. hæc leguntur loco tituli: *Ejusdem Saxonis Grammatici viri disertissimi de rebus Danicis liber nonus incipit feliciter.*

[2] *Olavus*] De eo vid. not. uber.

[3] *Hemmingus*] Aliorum scriptorum de eo rege testimonia vid. in not. uber.

[4] *Cæsare Lodovico*] Quam Saxo noster ad Cæsarem Ludovicum refert pactionem, exteri horum temporum scriptores in extrema Caroli tempora rejiciunt. (S)

[5] *Syvardus cognomento Ring*] De eo vide not. uber.

bella civilibus præferendo, quinquennio periculis patriæ defensionem suam opponere perseveravit. Elegit enim vulnus tolerare domesticum, quo promptius sanaret externum. Quamobrem Ringo, dominationis ejus occasione suscepta[1], universum imperii jus in seipsum transferre conatus, foris excubias peragentem intus lacerare sustinuit. Provincias siquidem, quæ ab ipso possidebantur, invadens communis patriæ defensionem ingrata mente pensabat. Igitur ex Sialandicis quidam Syvardi studiosiores, quo sinceriorem absenti fidem gererent, filium ejus Regnerum vixdum cunis erutum regis nomine censuerunt, non quod ipsum regimini intempestivum nescirent, sed ut tanti pignoris ductu adversum Ringonem torpentium sociorum animos excitarent. Audiens autem Ringo, Syvardum interim ab expeditione regressum, Sialandenses magna manu petitos, ni se dederent, ferro perituros edixit. At Sialandici, quibus aut rubor aut periculum imperabatur, viribus ob paucitatem diffisi deliberandæ rei inducias poposcerunt. Quibus impetratis, quum nec Syvardi gratiam colere liberum nec Ringonis amplecti videretur honestum, diu inter metum pudoremque soliciti jactabantur. Qua in re ne senibus quidem consilio suppetente, Regnerus, tunc forte concioni præsens, Brevis, inquit, arcus subito spiculum jacit. Ego vero, tametsi puerili ausu majorum ora præcurrere videar, ignoscendum erratis veniamque immature editis precor. Verum prudentiæ monitor, tametsi despicabilis videatur, respuendus non est. Docili quippe animo sorbenda est utilium disciplina. At quoniam, ut desertores ac transfugas notari turpe, ita supra vires audere temerarium est, et utrobique par culpa subesse convincitur, simulata transitione petendus est hostis, idemque, quum primum facultas obvenerit, opportuna desertione linquendus. Satius ergo erit adversarii iram obsequii figmento præcurrere, quam negatione eundem in nosmetipsos acrius incessendos armare. Quid enim fortioris imperium detrectantes agimus, nisi quod ipsi in jugulum no-

[1] *Dominationis ejus occasione suscepta*] Post verba *dominationis ejus* (ɔ: Sivardi) vox, v. c. *cupidus*, excidisse videtur. Stephanius pro *dominationis* posuit *domuitionis* i. e. peregrinationis.

strum arma sponte præstamus? Sæpe involutioribus studiis efficacissima fraus alitur. Astu illaqueanda est vulpes. Cujus consilii salubritate et fluctuationem discussit et hostilibus castris noxium robur adjecit. Concio quoque, infantiæ ejus non facundiam minus quam ingenium mirans, egregiæ indolis decretum habitu annorum excellentius cupide amplexata est. Nec rubori fuit defectis consilio senibus puerilibus obsequi monitis, quæ quanquam a tenero manassent, integerrimo disciplinæ pondere redundabant. Auctorem vero consilii instanti periculo objicere veriti, educationis gratia Norvagiam transtulerunt. Brevi post conserta pugna Ringonem Syvardus aggreditur[1]; quo occiso, ipse, immedicabili plaga perstrictus, paucis interjectis diebus ex vulnere decessit.

Cui Regnerus in regnum succedit. Quo tempore rex Svetiæ Frö[2], interfecto Norvagiensium rege Syvardo, conjuges necessariorum ejus prostibulo religatas publice constuprandas exhibuit. Quo Regnerus audito, avitæ ultionis studio[3] Norvagiam petivit. Eo veniente matronæ complures, quæ corporum suorum ludibria aut nuper passæ fuerant aut in proximo pudicitiæ periculum verebantur, viriliter cultæ cupide castris ejus adproperare cœperunt, profitentes, se fatum contumeliæ prælaturas. Nec erubuit futurus muliebris improperii vindex[4] adversum au-

[1] *Ringonem Syvardus aggreditur*] Annales Francorum ad ann. 812 hæc habent: *Cui (Hemmingo) cum Sigfridus, nepos Godefridi, et Anulo (Ring), nepos Herioldi et ipsius regis, succedere voluissent, neque inter eos, uter regnare deberet, convenire potuisset, comparatis copiis et commisso prælio, ambo moriuntur. Pars tamen Anulonis, adepta victoria, fratres ejus Harioldum et Raginfredum sibi constituit* (vid. Chronolog. Ansehar. in Script. rer. Dan. vol. I p. 505). Consentiunt cum his Adamus Bremensis lib. I cap. XIV et autor Islandus vitæ Olavi Tryggv. Fornmannas. vol. I p. 107. Plura de Sivardo vid. in not. uber.

[2] *Rex Svetiæ Frö*] Nomen deastri Frö sive Freir regi cuidam tributum fabulam sapit romanensem, omnia tempora temere commiscentem.

[3] *Avitæ ultionis studio*] Erat enim juxta narrationem Saxonis uxor Sivardi, regis Norvegiæ, Regneri avia; sicut et avus ipse Syvardus. (S)

[4] *Muliebris improperii vindex*] *Improperare* mediæ ætatis scriptoribus est tum probro afficere aliquem, tum exprobrare seu objicere alicui

torem turpitudinis, quarum ignominiam ulcisci venerat, auxilia mutuari. Inter quas affuit et Lathgertha, perita bellandi fœmina, quæ, virilem in virgine animum gerens, immisso humeris capillitio, prima inter promptissimos dimicabat. Cujus incomparabilem operam admirantibus cunctis, (quippe cæsaries tergo involare conspecta fœminam esse prodebat,) Regnerus, avi interfectore prostrato, de puella, quam in acie præviam prænotaverat, commilitones plurimum percontatus est, unius fœminæ viribus victoriam sibi constitisse professus. Quam quum illustri inter barbaros loco natam[1] cognovisset, per internuncios procari perstitit. Illa, legatione tacite spreta, consensum simulat. Cumque datis fallaciter responsis anhelanti proco potiendi voti fiduciam attulisset, adjectum urso canem in ædis suæ vestibulo religari præcepit, contra omne amatoris studium per objectas belluas proprium tutatura conclave. Regnerus vero, favorabili nuncio recreatus, navigium scandit, emensusque fretum, comitibus apud Gölerdal[2] (id valli nomen est) subsistere jussis, solitarius puellæ penates accedit. Ubi exceptus a belluis, alteram telo trajicit, alteram faucibus apprehensam obtorto guttnre strangulavit, virginemque victi periculi præmium habuit. Ex cujus matrimonio geminis filiabus, quarum nomina memoriæ prodita non sunt, filioque Fridlevo susceptis, triennium feriatus est.

Cujus ob recentes nuptias reditu desperato, Juti, gens insolens[3], Scanis in societatem contractis, Sialandos, qui Regneri fidem propensiori caritate colebant, bello lacessere tentant. Quo

crimen. Hinc *improperium* frequens est pro probro et convicio. (S)

[1] *Illustri inter barbaros loco natam*] Saxo Norvegos hoc loco vix aliam ob causam barbaros vocat, quam quod phrasin bene latinam in suos usus convertere voluit. Ita Romani vocarunt omnes extra limites imperii sui, Græcis exceptis, a quibus tamen ipsi vicissim audierunt *Barbari*.

[2] *Gölerdal*] Olim *Gaulardal*, nunc *Guuldal*, erat unus ex octo Norvegiæ tractibus, qui ambitum antiquæ Throndhemiæ constituerunt. Nomen jam in historia regis Haraldi Pulchricomi occurrit (Hist. rer. Norveg. vol. I p. 80).

[3] *Juti, gens insolens*] *Gens insolens* est gens, quæ suo arbitrio vivere vult, quæ imperio ægre obtemperat. Ita Valerius Maximus lib. II, 7, 1: *Insolentissimos Numantinæ urbis spiritus*. Dicat fortasse aliquis,

comperto Regnerus tricenas instruit puppes, ventisque navigationi parentibus, Scanos apud Whiteby[1] vicum bellum ausos obtrivit, exactaque hyeme cum Jutis prope Lymfiorthinum[2] ejus regionis fretum habitantibus secundis eventibus dimicavit. Tertio item ac quarto Scanis Hallandisque felici auspicio domitis, in Thoram, Herothi regis filiam[3], nuptiarum amore converso, sibi ac Lathgerthæ repudium interjecit. Damnabat enim conjugis fidem, quam olim in perniciem sui summæ ferocitatis belluas admovisse meminerat. Interea rex Sueonum Herothus, sylvas forte venatione complexus, repertas a comitibus angues filiæ detulit nutriendas. Illa paterno ocyus obsecuta præcepto vipereum genus virgineis manibus educare sustinuit. Quinetiam curæ habuit, ut integrum bovis cadaver earum quotidie satietati suppeteret, ignorans, se privato pabulo publicam sustentare perniciem. Quæ quum adultæ pestilentissimo halitu viciniam urerent, rex, inertis operæ poenitens, potiturum filia, qui pestem amovisset, edixit. Quo non minori fortitudinis quam libidinis incitamento frequens juventus adducta periculosam inaniter[4] operam erogabat. Cujus rei summam[5] Regnerus ab intermeantibus expertus, laneum a nutrice sagulum villosaque admodum femoralia, quibus inflictos anguium morsus elideret, expetivit. Nam ut munimenti gratia referto pilis cultu utendum credidit, ita agilitatis causa tractabilem sumpsit. Cumque navigio Svetiam appulisset, incidente gelu, aquis de industria corpus injecit, humefactamque vestem, quo minus penetrabilis redderetur, brumæ durandam præbuit. Qua amictus, salutatos comites ad fidem Fridlevo servandam hortatus,

hoc de Jutis dictum arguere comitem Absolonis, qui Jutos sæpius expertus est minus obsequiosos.

[1] *Whiteby*] *Hviteby*, i. e. *vicus albus*, adhuc dicitur vicus Scaniæ in toparchia Alboensi et præfectura Christiansted, fere tria miliaria septentrionem versus a Cimbritshavn distans. Multa adhuc in eo tractu visuntur monumenta sepulchralia, inter quæ celebre est monumentum Kivikense. (Suhm Hist. af Danm. 1 D. S. 329).

[2] *Lymfiorthinum*] De sinu Lymico jam in præfatione egit Noster.

[3] *Thoram, Herothi regis filiam*] De Thora fere eadem traduntur in historia Regneri Islandica, quorum epitomen vide in not. uber.

[4] *Inaniter*] Ed. pr. *gnaviter*. Sed lectio Steph. sensum commodiorem fundit.

[5] *Summam*] Steph. habet *famam*.

solus procedit ad regiam. Qua visa, ensem lateri nectens dextræ telum inserit amentatum. Procedenti inusitatæ magnitudinis obvius allabitur serpens. Huic alter granditate par priorisque prolapsum insecutus arrepsit. Qui juvenem modo caudæ voluminibus quatere, modo pertinaci vomitu ac veneno conspuere decertabant. Interea aulici, tutiora complexi latibula, perinde ac paventes puellulæ rem eminus inspectabant. Ipse rex, pari metu perterritus, in angustum cum paucis conclave refugerat. At Regnerus, gelati cultus duritie fretus, non armis modo, sed etiam amictu virulentos frustrabatur assultus, solusque duarum rictum pertinaci spiritu virus in se profundentium infatigabili congressione sustinuit. Quippe morsus clypeo, venenum veste respuit. Ad ultimum excussum manu telum strenue incessentium se belluarum corporibus adigit, eoque utriusque præcordia lacerans felicem pugnæ eventum habuit. Cujus cultum rex curiosius contemplatus, quum hirtum atque hispidum animadvertisset, præcipue tamen occiduæ vestis horrorem maximeque incomptam braccarum speciem eludens, Lothbrog[1] eum per ludibrium agnominavit. Quem etiam, ut ex laboribus recrearet, cum amicis epulaturum accersit. Ille prius revisendos sibi, quos reliquerat, arbitros ajebat. Profectusque eosdem futuræ epulationis gratia nitidius cultos adducit. Ac demum peracto convivio præfixum victoriæ pignus accepit. Ex qua Rathbarthum Dunvattumque[2], egregiæ indolis pignora, procreavit. Iisdem Syvardus, Bjornus, Agnerus, Ivarusque natura fratres adjecti sunt.

Interea Juti ac Scani, insopibili seditionis face succensi, abrogato Regneri titulo, Haraldo cuidam rerum contribuunt summam. Adversum quos Regnerus, legatis Norvagiam missis, quum amica precaretur auxilia, Lathgertha, pristini amoris pertinaciore

[1] *Lothbrog*] *Lód* in sermone antiquo Danico est hirsutia, *brokr* bracca, femoralia. Eandem cognominis etymologiam affert initium carminis Lodbrokarquida sive Krakumal.

[2] *Dunvattumque*] Ed. pr. habet *Dun Warthnumque*. Recte autem Stephanius hæc duo nomina prorsus inaudita in unum contraxit; nam editio princeps in sequentibus posuit *Dunvat*, Thomas Gheysmerus habet *Dunwatum*, et translator ejus Germanicus *Dunvacum*.

haustu exuberans, cum viro ac filio navigationem arripuit. Centum ac viginti navium classem ei, a quo olim repudio acta fuerat, exhibere sustinuit. Qui etiam universæ opis egenum se judicans, ab omni ætate præsidium mutuari curavit, robustisque imbecilles agglomerans fortium cuneis senum puerorumque partes inserere non erubuit. Igitur apud campum, qui Latialiter Laneus dicitur[1], inprimis Scanorum res obterere orsus, grave cum factiosis bellum habuit. Ubi Ivarus, septimum agens annum, insigni pugna edita, puerili corpore grandævum robur exercuit. Syvardus vero, dum hosti vim adverso corpore ingerit, humi collapsus prono vulnus excepit. Quæ res inspectantibus sociis gravissimam circumspiciendæ fugæ solicitudinem attulit, nec Syvardum modo, sed et omnia fere Regnericæ partis arma dejecit. Verum hunc attonitarum mentium lapsum Regnerus virili opera hortatuque firmavit, paratosque vinci victoriam conari perpulit. Lathgertha quoque, teneris membris incomparabilem sortita spiritum, trepidantis militiæ studium specioso fortitudinis exemplo contexit. Militari namque discursu inopinatorum terga circumvolans socialem metum in hostilia castra convertit. Ad ultimum laxata Haraldi acie atque ipso per summam suorum stragem fugato, quum domum ex acie revertisset, spiculo, quod toga occultaverat[2], noctu mariti jugulum attentavit, totiusque potentiæ ejus ac nominis summam invasit. Insolentissimus namque fœminæ spiritus abs-

[1] *Campum, qui Latialiter Laneus dicitur*] Campus Laneus respondet nomini antiquo *Ullrakr* (*Uld* sive *Ull* est lana, *Ager* sive *Akr* ager). Hoc nomine olim insignitus fuit tractus in Svecia, non longe ab Upsalis situs, ubi reges Sveciæ ineunte sæculo undecimo prædia habuerunt (vid. Hist. reg. Norvegicorum vol. II p. 99, 100, 140). Eodem sensu nomen occurrit in narrationibus fabulosis Thorsteinii Vikingi filii (Fornald. Sög. II p. 385) et Rolvonis Gôtrici filii (ibid. III p. 69). In epicedio Regneri idem nomen legitur (stroph. VII) tributum loco, in quo cæsus fuit Eisteinus, rex Sveciæ. Erravit igitur narrationis autor, Scanensium res hoc in loco obtritas fuisse dicens.

[2] *Occultaverat*] Scilicet Lathgertha. Nomen mariti jugulati, cujus brevis mentio supra facta fuerat, omnino omittitur. Tota autem Lathgerthæ historia apud solum Saxonem legitur.

que viro regnum gerere quam fortunæ ejus communicare jucundius duxit.

Interea Syvardus oppido, quod in vicinia erat, allatus curandum medicis corpus præbebat. Quibus ad summam usque desperationem provectis, dum vulneris immanitas adhibita fomentorum genera frustraretur, quidam stupenda magnitudine ægri lectulum adire conspectus, si sibi illorum, quos armis oppressurus foret, animas dedicasset, protinus incolumitate gavisurum promittit. Nec nomine quidem suppresso, Rostarum se dici[1] subjunxit. Animadvertens autem Syvardus, parvulæ promissionis impendio ingens comparari beneficium posse, petitis[2] cupide paruit. Tunc senex attrectatæ tabis livorem repentino manus auxilio dispulit, subitamque vulneri cicatricem intendit. Postremo pupillas ejus pulvere perfundens abiit. Qui, maculis repente coortis, eximiam vermiculorum similitudinem obstupescentibus oculis ingeneravit. Crediderim, hujus miraculi auctorem futuram juvenis sævitiam evidentiori luminum testimonio prodere voluisse, ne perspicacior corporis pars sequentis vitæ præsagio vacua maneret. Quem anus, quæ potionibus ejus præerat, vermiculatas ore notas præferre conspiciens, inusitato juvenis horrore permota, subito lapsu decidens linqui animo cœpit. Quo evenit, ut Syvardo serpentini oculi vulgatum late cognomen[3] accederet.

Interea nuptam Regneri Thoram violentus morbi casus absumpsit, eaque res amantissimo conjugis viro infinitam ægritudinis molestiam peperit. Quam optime negotio discutiendam ratus, solatium ab exercitio mutuari doloremque labore temperare

[1] *Rostarum se dici*] Apparitio describitur Odini, qui jam semel sub nomine Rosteri Rindam adierat, lib. III p. 127.

[2] *Petitis*] Ita ex conjectura probabili posuit Stephanius. Ed. pr. habet *penitus*, quod nullum sensum fundit.

[3] *Serpentini oculi cognomen*] Syvardus cognomen habuit *Orm i Öie* sive *Snogöie*, angvioculus, ὀφειώδης, fortasse ob peculiarem speciem. Hocce cognomen ansam fabulæ dedisse videtur. In historia Islandica oculi illi serpentini eodem jure afferuntur tanquam indicium originis Sigurdi a Sigurdo Fafnericida repetendæ; Fornald. Sög. vol. I p. 257.

constituit. Militiam itaque detrahendæ ægritudinis pariendique solaminis gratia meditatus, statuit, ut unusquisque paterfamilias, quem inter liberos contemptissimum duceret, aut si quem pigrioris operæ ac minus spectatæ fidei servum haberet, stipendia sibi mariturum offerret[1]. Quod edictum tametsi parum proposito competens videretur, invalidissimos Danicæ gentis aliarum nationum fortissimis præstare docuit, magnumque juventuti profectum attulit, delectis certatim socordiæ notam abstergere cupientibus. Præterea, ut omnis controversiarum lis, semotis actionum instrumentis[2], nec accusantis impetitione nec rei defensione admissa, duodecim patrum approbatorum judicio mandaretur, instituit. Cujus legis beneficio temeraria litium contractione summota, improborum calumniæ sufficienter obviatum existimans, arma in Bri-

[1] *Statuit .. ut unusquisque .. contemtissimum offerret*] Stultum sane edictum et vix unquam ab ullo rege bene sane promulgatum. Sed quum tanta floruerit Regnerus expeditionum maritimarum laude, fama fortasse vulgatum erat, eum tantum fuisse ducem, ut vel cum pessimis militibus vinceret. Ex talibus fortasse Regneri laudibus istud effectum est edictum.

[2] *Ut omnis controversiarum lis semotis actionum instrumentis*] Dubitari nequit, quin Saxo hisce verbis morem illum antiquum apud Scandinaviæ gentes respexerit, quo lites a veridicis et nominatis judicibus (Sandemænd, næfn, Anglorum *jurys)*, jurisjurandi fide interposita, dirimebantur. Obscura illa verba: "*litium contractione*" quod attinet, optime observarunt doctissimi editores scriptorum K. Ancheri (Samlede jurid. Skrift. II, 752 Not.), contractionem litium non intelligi posse nimiam formæ processualis abbreviationem ope duellorum, sicut placuit Cl. Anchero; sed haud scio, annon illa editorum conjectura, pro *contractione* legendum esse *dilatione* (quum scilicet bonis judicibus constitutis litium dilationi obviam iretur), paullo audacior sit. Ni fallor, sensus hujus loci hic est: sustulit rex omnem temerariarum litium materiam, quum nempe egregiam justitiæ distributivæ normam constituens improbis omnem victoriæ spem adimeret. Verbum enim *contrahere* sæpius causalitatem indicat, v. c. in formulis: contrahere periculum, bellum, certamen etc.; inde itaque contractio pro causa, materia. Forsan quoque explicari possent verba *temeraria litium contractio* per temerariam litium *decisionem*, eodem modo, quo negotium contrahi dicitur, id est, perfici; lis autem decisione absolvitur. (Rosenvinge).

tanniam erexit, regemque ejus Hamam, Hellæ, nobilissimi juvenis, patrem, pugna perstrictum occidit. Inde Scotiæ ac Petiæ[1] insularumque, quas australes vel meridianas[2] vocant, ducibus interfectis, Syvardo ac Rathbartho filiis vacuas gubernatore provincias in potestatem addixit. Norvagiam quoque principe suo violenter exutam Fridlevo parere præcepit, eundemque Orchadibus proprio duce defectis præferre curavit.

Interea Danorum quidam, pertinacioris erga Regnerum odii, obstinatis ad rebellandum animis, Haraldi quondam profugi partibus advoluti prostratam tyranni fortunam attollere conati sunt. Qua temeritate insolentissimos belli civilis adversum regem spiritus excitaverunt externisque liberum domesticis implicuere periculis. Ad quos constringendos Regnerus cum insularium Danorum classe profectus, rebellium agmen elisit, Haraldumque, superati exercitus ducem, fuga in Germaniam actum, honorem improbe partum impudenter abiicere compulit. Captivos quoque, simplici morte afficere non contentus, tortos necare maluit, ut, qui ad deserendam impietatem adduci non poterant, ne spiritum quidem nisi per summam pœnarum violentiam deponere sinerentur. Cæterum latifundia eorum, qui cum Haraldo profugerant, secum stipendia peragentibus partitus est, eo patres punitiores judicans, quod ad liberos, quos suo judicio repulissent, carioribus patrimonio spoliatis, honorem hæreditatis suæ translatum viderent. Sed ne sic quidem ultionis satietate perfusus, insuper Saxoniam, quod eam asylum hostium Haraldique profugium crederet, oppugnare constituens, implorato filiorum auxilio, Karolum tunc forte illis imperii sui finibus immorantem offendit[3]. Cujus quum, interceptis

[1] *Petiæ*] Petia Islandis est Petland, tractus in parte Scotiæ septentrionali prope Caithness. *Petlandsfiordr* sæpius occurrit in histor. reg. Norvag. Vid. ind. Geograph. Cnfr. Niala c. 86.

[2] *Australes vel meridianas*] Insulas australes interpretatur ipse meridianas. Igitur haud dubie intellexit Hebrides, quæ ab Islandis Sudreyar, insulæ meridionales, dicuntur, respectu Orcadum, quæ magis septentrionem versus jacent.

[3] *Carolum offendit*] Constat ex annalibus Francorum, a morte Gothofredi ad mortem Caroli Magni non nisi quadriennium effluxisse. Si autem tenorem rerum a Saxone hic narratarum persequimur, facile in-

vigilibus præjectas fefellisset excubias, atque ob hoc cætera factu levia duceret conatuque promptiora speraret, subito divina futuri muliercula, tanquam cœleste quoddam oraculum aut divinæ voluntatis interpres, salutari regem[1] prædictione permonuit, adventantisque periculi malum felici vaticinio præcucurrit[2], Syvardi classem ad Sighnini fluminis[3] fauces appulisse denuncians. Imperator, attente accepto monitu, hostilem interpretatus adventum, significatos sibi barbaros pugnæ opposito constringendos curavit. Qua in Regnerum habita[4], non similiter, ut discriminis cautelam hausit, belli actum implevit. Itaque infatigabilis ille totius pæne Europæ domitor, serenissimis amplissimisque victoriis tantam terrarum partem emensus, tot civitatum, tot gentium victorem exercitum, aversis bello pectoribus, unius provinciæ parvula manu profligatum aspexit.

telligimus, ad tot res gerendas annos triginta vix suffecisse, neque igitur Regnerum neque filios adultos bellum cum Carolo Magno gerere potuisse. Victoria igitur de Carolo Magno falso rumore efficta est, ut memoria Regneri tantæ laudis titulo ornaretur. Occasionem rumoris fortasse præbuit victoria a filiis Gothofredi anno 828 (vid. Chronol. Anschar. in Script. rer. Dan. vol. I p. 513) de exercitu Francorum ad ripam Eidoræ reportata. Saxo autem, qui enarratorem rerum a Regnero gestarum secutus est, haud meminisse videtur, se supra narrasse, Hemmingum pacem cum Ludovico Cæsare composuisse.

[1] *Regem*] Scilicet imperatorem Carolum.

[2] *Malum felici vaticinio præcucurrit*] Narrationem satis impeditam ita intelligo. Ea nocte, qua Dani castra imperatoria subito aggressi sunt, paullo ante impetum eorum mulier quædam veluti extra se rapta clamavit, jam Danorum classem ad fauces Sequanæ appulisse, quod quidem effatum, multis annis interjectis eventu comprobatum, *vaticinium* dici potuit, et quidem, licet magna genti Francorum mala portenderet, eatenus felix, quatenus imperator, hoc tanquam augurium accipiens de Danis mox irrupturis, copias suas in aciem signo mox edito instruxit. Ita quidem summum vitæ periculum effugit, sed victoria potiri haudquaquam valuit.

[3] *Sighnini fluminis*] i. e. Sequanæ.

[4] *Qua in Regnerum habita*] Sensus loci hic est: Imperator in pugna, quam cum Regnero conseruit, non eum certaminis exitum expertus est, qui cautelæ in copiis contrahendis responderet.

Cumque Regnerus, oneratis tributo Saxonibus, de morte Herothi certum e Suetia nuncium accepisset, liberosque suos Sörli[1], suffecti regis, calumnia avitis bonis exutos cognosceret, Biörni, Fridlevi atque Rathbarthi collegium apprecatus, (nam Regnaldus, Witsercus et Ericus, quos ex Suanlogha progenuerat, nondum habilem armis ætatem impleverant,) Svetiam petiit. Cui occurrens cum exercitu Sörlus, publice an privatim dimicandi optione facta, singularem deligenti conflictum Scarchdhum[2], spectatæ audaciæ pugilem, cum septena filiorum manu ex provocatione pugnaturum admovit. Cum quibus Regnerus, tribus filiis in certaminis societatem assumptis, utroque exercitu inspectante congressus, agone victor excessit. Biörnus vero, quod integer hosti cladem ingesserat, tanquam a ferrei lateris firmitate sempiternum usurpavit agnomen. Qua victoria Regnerus omnis periculi superandi fiduciam nactus, Sörlum cum universis, quas ductaverat, copiis impetitum occidit. Cumque, Biörno ob conspicuæ fortitudinis meritum Svetica prælatione donato, aliquanto bellorum interstitio quievisset, cujusdam forte muliérculæ amantior factus, quo promptiorem sibi potiendæ ejus aditum strueret, patrem ipsius amplissimo beneficentiæ cultu officiosissime captandum curavit. Sæpe enim numero accersitum ad epulas plurimæ comitatis officiis prosequebatur. Nam et venientem assurgendi reverentia discumbentemque proximo sibi consessu veneratus est. Sæpe etiam donis, interdum benignissimo recreavit alloquio. Qui quum tantæ honorationis causam a nullo suo merito profectam animadverteret, cogitatione varie deflexa, ex amore filiæ suæ tacitam principis liberalitatem descendisse cognovit, libidinosum propositum humanitatis nomine colorantis. Quam, ut exactissimum amantis ingenium frustraretur, tanto impensius ob-

[1] *Sörli*] Nomen *Sorlii* sæpius occurrit in historiis Islandorum fabulosis. Rex quidam Sveciæ nomine *Saur* commemoratur in Skaldatal sive veteri poetarum catalogo (Heimskringla ed. Peringskiold. vol. II p. 479).

[2] *Scarchdhum*] Nomen omnino barbarum et errore librarii certe corruptum. *Skardi* tanquam cognomen viri alicujus interdum in monumentis Islandorum occurrit. Gheysmerus habet *Starkum*. Stephanius in editione sua corrigendo posuit *Scardhum*.

servandam curavit, quanto eam latentioribus studiis ac pervicacioribus modis ambiri comperit. Verum Regnerus, certissimo consensus ejus nuncio recreatus, villam, in qua asservabatur, accessit, nihilque amori invium putans, in vicino quendam rusticæ vitæ solitarius hospitio petiit. Mane, commutata cum fœminis veste, amicæ laneum opus explicanti muliebriter cultus astitit, virgineoque operi rudes artificii manus callide, ne proderetur, admovit; nocte vero votis virginem amplexatus indulsit. Cumque, maturescente partu, temeratæ pudicitiæ facinus tumidiore puellæ gremio proderetur, incertus pater, cui se filia polluendam dedisset, ignoratum stupri auctorem ex ipsa maxime cognoscere perseveravit. Qua se, neminem præter pedissequam lecti participem habuisse, pertinacius affirmante, rem regi cognoscendam mandavit. Ille, insontem famulam inusitata criminatione notari non sustinens, proprii sceleris professione alienæ innocentiæ fidem facere non erubuit. Qua humanitate et muliebris calumniæ partes repulit et, ne ridiculus rumor apud improbas aures sereretur, effecit. Præterea gignendum ex ea filium sui sangvinis esse, quodque eum Ubbonem nuncupari vellet, adjecit. Qui quum aliquatenus excrevisset, teneræ ætatis ingenio maturæ discretionis habitum apprehendit. Matris enim dilectionem, quod excellenti se toro miscuisset, amplexus, venerationem patris, quod ad obscuriorem justo copulam descendisset, abjecit.

Post hæc Regnerus, expeditionem in Hellesponticos[1] parans, vocataque Danorum concione, saluberrimas se populo leges laturum promittens[2], ut unusquisque paterfamilias, sicut

[1] *Hellesponticos*] *Hellesponticos* intelligit Noster gentem aliquam fabulosam ultra Ruthenos habitantem juxta fretum, quod mare Balthicum cum mare mediterraneo jungere creditum est. Vid. not. uber. ad lib. VIII p. 412.

[2] *Saluberrimas se leges laturum promittens*] Wilhelmus Gemmeticensis in historia Normannorum ita scribit lib. II c. 4 et 5: *Pater adultos filios cunctos a se pellebat præter unum, quem hæredem sui juris relinquebat. Quæ denique lex per multorum tempora regum inconvulsa mansit, quoadusque Lothbrocus rex patri in regno successit. Is etiam rex, patrum legibus excitus, cum ingenti juvenum agmine,*

ante, quem minimi inter liberos duxerat, militatúrum exhiberet, ita tunc valentioris operæ filium aut probatioris fidei servum armaret, edixit. Quo facto, omnibus, quos ex Thora procreaverat, filiis, præter Ubbonem, assumptis, Hellespontum ejusque regem Dian variis contusum bellis lacessendo perdomuit. Ad ultimum eundem creberrimis discriminibus implicatum extinxit. Cujus filii Dian et Daxon, olim Ruteni regis filias maritali sorte complexi, impetratis a socero copiis, ardentissimo spiritu paternæ vindictæ negotium rapuerunt. Quorum Regnerus immensum animadvertens exercitum, diffidentia copiarum habita, equos æneos[1] ductilibus rotulis superpositos ac versatilibus curriculis circumductos in confertissimos hostes maxima vi exagitari præcepit. Quæ res tantum ad laxandam adversariorum aciem valuit, ut vincendi spes magis in machinamento quam milite reposita videretur, cujus intolerabilis moles, quicquid impulit, obruit. Altero ergo ducum interfecto, altero fuga sublapso, universus Hellesponticorum cessit exercitus. Scithæ[2] quoque, Daxon arctissimo materni sanguinis vinculo contingentes, eodem obtriti discrimine referuntur. Quorum provincia Witserco attributa, Rutenorum rex, parum viribus fidens, formidolosa Regneri arma fuga præcurrere maturavit.

At Regnerus, cæteris prompta sibi deditione substratis, quum quinquennem propemodum piraticam explevisset, Bjarmos nuper devictos invalida subjectionis fide palam imperium detrectantes invenit. Qui quum adventum ejus compertum haberent, carmi-

sorte cogente, filium nomine Bur costæ ferreæ a suo abdicat regno. (Cnfr. I. Wallingford apud Gale p. 533). Neque hanc legem neque illam a Saxone allatam unquam sancitam fuisse existimo. Sed sequior ætas varia excogitavit instituta, quibus miram illam majorum suorum multitudinem in spolia peregrina ruentem sibi explicaret. Hæcce vero instituta, incerto rumore propagata, inprimis ad Regnerum relata fuerunt autorem, quippe qui expeditionibus maritimis inprimis inclaruisset.

[1] *Equos æneos*] Commentum nescio unde petitum.

[2] *Scithæ*] Stephanius corrigendo posuit *Scythæ*, quod quidem rectius. In confinio Hellesponticorum Scythas Noster haud incommode posuit. Quæ vero gentium fictarum nomina ab autore narrationis fuerint adhibita, plane incertum.

nibus aggressi cœlum[1], solicitatas nubes ad summam usque nimborum violentiam impulerunt. Quæ res Danos aliquamdiu navigatione prohibitos alimentorum facultate defecit. Eosdem quoque, subito remissa tempestate, æstuosissimi fervoris flagrantia torruit. Nec ea quidem pestis concitati frigoris magnitudine tolerabilior extitit. Itaque anceps geminæ intemperantiæ malum vicissim affecta corpora immoderata utriusque status accessione corrupit. Cæterum laxi ventris profluvium complurimos exanimavit. Ita Danorum plerique, dubia cœli qualitate conclusi, passim oborta corporum pestilentia decesserunt. Cumque se Regnerus adulterina magis quam vera aeris vi præpeditum animadverteret, utcunque navigatione producta, in Curorum Semborumque regionem accessit[2]; qui majestatem ejus perinde atque honoratissimi victoris amplitudinem impensius venerati sunt. Quo beneficio rex magis adversus Biarmorum insolentiam efferatus, spretæ majestatis suæ vindictam inopinato petivit assultu. Quorum ignoti nominis rex, subitanea hostium irruptione perculsus simulque conserendæ cum ipsis manus fiducia vacuus, Matullum, Finmarchiæ ducem, perfugio petiit. Cujus peritissima sagittariorum opera fretus, Regneri apud Bjarmiam hyberna peragentem impune laceravit exercitum. Quippe Finni, lubricorum stipitum celeri allapsu cursum intendere soliti, arbitraria velocitatis potentia rapiuntur, promptissimamque propinquitatis vel absentiæ facultatem obtinere creduntur. Mox enim, ut hostem læserint, eadem celeritate, qua subeunt, avolant, nec procursu languidius reditum tentant. Itaque et vehiculorum et corporum agilitate instandi fugiendique expertissimam obtinent potestatem. Credendum est, tunc Regnerum fortunæ suæ imbecillitatem admiranter tulisse, quum se, olim Romani culminis triumphatorem, ab inermi inconditoque agmine ad ultimum usque discrimen abripi perVideret. Itaque qui splendidissimum Romanæ militiæ decus ma-

[1] *Carminibus aggressi cœlum*] Inveterata erat opinio, Biarmos magnos esse incantatores; itaque nulla belli Biarmici descriptio incantationibus carere potuit.

[2] *In Curorum Semborumque regionem accessit*] Hinc patet, autorem existimasse, Regnerum freto quodam, ceu itineris compendio, a mari albo ad mare Balthicum pervenire potuisse.

ximique ac serenissimi ducis insignes copias excellenter obtriverat, agrestis et ignobilis vulgi sordidissimo atque tenuissimo apparatui cessit, isque, cujus bellicam antea claritatem fortissimæ gentis vis hebetare nequiverat, despicabilis populi parvulam manum sustinere non valuit. Quo evenit, ut ea manu, qua clarissimam orbis pompam ac gravissimum militaris roboris instrumentum fortissime contudit, qua tot peditum, tot castrorum, tanti equitatus fragorem apertissime subruit, vilem obscuramque plebeculam furtim et quasi per latrocinium incessere sustineret, illustremque gloriam suam, palam atque interdiu partam, nocturna fallacia[1] maculare non erubesceret, manifestæ fortitudinis loco clandestinas amplexatus insidias. Quæ res ut opere deformis, ita exitu utilis fuit. Nec Finnorum quam Caroli fuga parcius gratulatus est, plus se virium in nudissima plebe quam in instructissimo milite reperisse confessus; siquidem gravissimam Romanorum armaturam quam levia pannosæ gentis spicula tolerabilius ferre potuit. Ubi Bjarmorum rege interfecto, Finnorum vero fugato, Regnerus saxis rerum gestarum apices[2] præ se ferentibus iisdemque superne locatis æternum victoriæ suæ monimentum affixit.

Interea Ubbo, per avum suum Hesbernum ad sacrilegam regni cupiditatem adductus, abjecta paterni respectus verecundia, capiti suo regium arrogavit insigne. Cujus quum Regnerus insolentiam ex Svetiæ ducibus Kelthero Thorkilloque cognosceret, Gothiam versus perpropere navigationem exercuit. Quos Hesbernus Regneri partibus singulari fide devinctos expertus, præmio

[1] *Nocturna fallacia*] Mirum est, Saxonem non attulisse, qua fallacia nocturna Regnerus Finnos tandem devicerit. Suspicor, commentum fuisse tam insulsum, ut Saxonem illud afferre puduerit.

[2] *Rerum gestarum apices*] Narravit quidem Strahlenberg (Nordostliger Theil von Europa und Asia S. 409, 412, Tab. 9, 11, 14; cnfr. Meiners comment. de antiquis monumentis in Sibiria Australi, Comment. Götting. vol. 15) in Sibiria se vidisse litterarum ductus, runis haud absimiles, rupibus incisos. Sed hæc ab historia Regneri aliena esse existimamus. Saxa enim rerum gestarum apices præ se ferentia ex eodem cerebro credimus profecta, unde cætera hujus historiæ miracula fluxerunt.

solicitatos regis desertores efficere laborabat. Illi, non flexo e sententia proposito, ex Biörni arbitrio suum consistere retulerunt, confessi, Sveonum neminem, quod ab ejus placito destitisset, ausurum. Nec segniter ipsum Hesbernus benignissimis legatorum alloquiis captavit. Qui se perfidiæ quam bonæ fidei propiorem fore denegans, piissimi patris amori improbissimi fratris gratiam anteferri perquam nefarium judicabat. In ipsos vero legatos perinde ac gravissimi criminis hortatores laqueo animadvertit. Sveti quoque de reliqua legatorum turba pari clade noxiæ exhortationis pœnas sumpserunt. Igitur Hesbernus, occulto clandestinoque paratui parum prosperum ratus constare progressum, adscitis palam copiis, manifeste procurrit ad bellum. At præfectus Jutiæ Ivarus, neutram sacrilegæ pugnæ partem pietati propinquam autumans, impium bellum voluntario præcucurrit exilio. Regnerus vero Hesbernum apud sinum, qui latialiter viridis[1] appellatur, aggressus occidit, exanimisque abscissum caput prora excipi mandans, terribile factiosis spectaculum edidit. Ubbo vero, profugio usus, itemque patrem revocato apud Sialandiam bello adortus, dum, laxata suorum acie, undique solus impetitur, tantum adversi agminis fudit, ut hostilium cadaverum excremento[2] perinde ac munitione firmissima circumactus facile provocantium inhiberet accessum. Ad ultimum frequentioribus hostium globis obfusus comprehensusque publicis vinculis onerandus abstrahitur. At ille, immensa vi extricatis rescissisque catenis, inditos sibi nexus disiicere ac lacerare adorsus, nullis obitum modis effugere potuit[3]. At ubi Ivarus tumultum patriæ factiosi sup-

[1] *Sinum, qui latialiter viridis*] Fretum, quod insulas Falstriam et Monam separat, adhuc nostra ætate dicitur *Grönsund*, i. e. fretum viride.

[2] *Hostilium cadaverum excremento*] Stephanius conjecit, fortasse legendum *incremento*. Certe vox *excrementi* ita intelligenda erit.

[3] *Nullis obitum modis effugere potuit*] Stephanius in sua editione post *nullis* addidit *tamen*, quod abest in editione principe. Sed inprimis negotium facessunt, quæ hic narrantur de obitu Uffonis, quippe quæ manifeste repugnent iis, quæ paullo infra leguntur de Ubbone in pristinam apud patrem gratiam restituto. Tam brevi scilicet intervallo hæ sententiæ contradictoriæ se invicem excipiunt, ut vix de ulla oscitantia cogitari queat. Potius igitur lectio hujus loci erit sollicitanda. Monuit jam

plicio discussum comperit, Daniam petiit. Quem Regnerus, quod inter sævissimas parricidiorum procellas integerrimum se pietatis cultorem gesserat, amplissima veneratione suscepit.

Interea Daxon Withsercum, Svetiæ principantem[1], diu nequicquam superare conatus, tandem factæ pacis commento circumventum aggreditur. Convivialiter ab eo exceptus, armatum subornavit exercitum, qui simulata mercatione in urbem rhedis advectus hospitis domum nocturno laceraret assultu. Cujus latrocinii manum tanta Withsercus strage perculit, ut hostilium corporum cumulo circumfusus nisi scalis superne admotis comprehendi nequiret. Duodecim quoque comites ejus pariter ab hoste capti, facta sibi repetendæ patriæ potestate, devotis pro rege capitibus, alienum participare periculum quam suum abjicere maluerunt. At Daxon, egregiæ Withserci formæ miseratione permotus, orientem speciosissimæ indolis florem convellere passus non est. Cui non tantum salutem, sed et filiam dimidio regni sui dotatam in matrimonium obtulit, ac decori incolumitatem quam fortitudini pœnam afferre maluit. Ille vero, precariæ vitæ usum animi magnitudine floccipendens, inpunitatem perinde atque parvulum aliquod beneficium respuit, mortis sententiam sua sponte complexus, præfatus, Regnerum vindictam filii

Stephanius, codicem vetustum in margine adscriptum habuisse: *vix ullis obicum nodis constringi potuit.* Sed innuunt, quæ mox sequuntur: *At ubi Ivarus tumultum factiosi supplicio discussum comperit,* Ubbonem poenas dedisse. Potius igitur legendum esse conjicio: *nullis obicem* (i. e. carcerem) *modis effugere potuit.* Firmatur conjectura autoritate Gheysmeri, qui in compendio suo rem ita gestam narrat (Script. rer. Dan. vol. II p. 343): *Ubbo, antequam capi posset, tantam stragem circa se fecit, ut hostium cadaveribus tanquam munitione undique vallaretur. Ad ultimum captus in vincula conjectus est.* Cum Gheysmero facit Crantzius in Dania lib. IV p. 77. Plura de Ubbone vid. in not. uber.

[1] *Withsercum Svetiæ principantem*] *Principare* hoc loco est *imperare*, quomodo ante Saxonem locutus est Augustinus de Civitate Dei lib. XIX cap. 14 sub finem: *Neque enim dominandi cupiditate imperant, sed officio consulendi, nec principandi superbia, sed providendi misericordia.* (S) Quo ambitu nomen Svetiæ hoc loco sumendum sit, nonnulla monentur in notis uberioribus, addita crisi historiæ Witserci.

remissius exacturum, si eum in eligendo mortis genere proprio usum arbitrio comperisset. Cujus temeritatem admiratus hostis, ea fati specie, qua ipse in se animadvertisset, consumendum esse promittit. Quam libertatem juvenis ingentis beneficii loco suscipiens, vinctum se cum sociis cremari petivit. Nec segniter Daxon avidis fati precibus obsecutus pro beneficio optatæ mortis supplicium erogavit. Quo audito Regnerus, obstinato ad moriendum luctu, non modo mœrorem induit, verum et per summam animi ægritudinem lectulo corpus affixit, doloremque conceptum gemitu patefecit. Quem conjunx, virilem supergressa fiduciam, imbecillitatis increpitum virili adhortatione firmavit, revocatumque a mœrore animum arma impensius celebrare perdocuit, affirmans, fortissimum patrem cruentos filii cineres justius armis quam lacrymis expiaturum. Monuit quoque, ne muliebriter lugens tantum sibi ignominiæ fletu pareret, quantum antea claritatis virtute contraxerat. Ad hanc vocem veritus Regnerus, ne pristinos fortitudinis titulos effœminato mœrore contereret, discusso mœstitiæ habitu depositisque doloris insignibus, promptissima vindictæ spe jacentem revocavit audaciam. Adeo interdum ab invalidis fortia roborantur ingenia. Ivaro ergo regni tutelam deferens, Ubbonemque pristinæ gratiæ redditum paterna caritate complectens, trajecta in Russiam classe, comprehensum Daxon catenarumque pœna coercitum apud Utgarthiam[1] custodiæ relegavit. Siquidem tunc Regnerum adversus carissimi filii interfectorem clementissima animi moderatione usum esse constabat, cum ad concupitæ ultionis satietatem exilium sontis quam necem sufficere maluit. Qua quidem humanitate magnus Ruthenis injectus est rubor ulterius adversus eum sæviendi regem, quem ne injuriarum quidem acerbitate ad infligendam captivis mortem impellere potuerunt. Eundem quoque Regnerus brevi in gratiam reductum patriæ red-

[1] *Utgarthiam*] Nunquam in scriptis Islandorum vetustioribus commemoratur Utgarthia sive *Utgardr* tanquam regio a mortalibus habitata. Veteres scilicet Boreales mundum in tres partes diviserunt, *Asgardr*, mansionem Deorum, *Midgardr*, mansionem hominum, *Utgardr*, mansionem Gigantum (cnfr. Magnussens Eddalære 2den D.) Arguit igitur hoc loco vox Utgarthiæ commenta serioris ævi.

didit, pollicentem, se ei annuo nudatum pedes cum duodecim patribus discalceatis suppliciter tributa pensurum. Enimvero in captivum ac supplicem leniter animadvertere quam cruentam securim destringere, superbamque cervicem sedulo mulctare servitio[1] quam semel elidere satius duxit. Inde provectus filium suum Ericum, Ventosi Pilei cognomen habentem[2], Svetiæ præfert[3]. Ubi, Fridlevo atque Sivardo apud se stipendia merentibus, Normannos Scotosque duobus aliis falso regis nomen irrogasse comperiens, inprimis Norvagicæ rei usurpatorem sustulit, eamque Biörno fruendam tradidit.

Deinde, eo atque Erico adscitis, Orcades populatus, ad ultimum Scotorum finibus appulit, eorumque regem Murial triduano exhaustum prælio interfecit. Verum filii ejus Dunvat atque Rathbarthus, pugna spectabiliter edita, ab hoste necati sanguine suo cruentam patri victoriam pepererunt. Cumque in Daniam reversus conjugem Svanlogam interim morbo cognovisset absumptam, protinus solicitudini remedium solitudine quæsivit, ægræque mentis luctum intra penatium suorum claustra cohibere passus est[4]. Verum hanc mœroris acerbitatem Ivari regno pulsi repentinus detraxit adventus. Quippe Galli[5], fugato eo, in Hellam quendam Hamonis filium[6] falsam regis contulerant po-

[1] *Sedulo mulctare servitio*] *Sedulo* id est, *continuo, assiduo*. Quæ vocis significatio tantum non ignota est melioris ævi scriptoribus. Puto Saxonem eo respexisse, ut *sedulum* appellarit, quod fit instanter et sine intermissione. (S)

[2] *Ericum Ventosi Pilei cognomen habentem*] De illo Erico vid. not. ub.

[3] *Svetiæ præfert*] Hoc est, Sveciæ præficit, regimen Sveciæ ei committit. (S)

[4] *Passus est*] Ed. pr. habet *passus non est*. Illud *non* omisit Stephanius, ut sensus fieret commodior.

[5] *Galli*] Stephanius corrigendo posuit *Angli*; sed lectionem editionis principis tuetur compendium Gheysmeri, hæc verba habens: *Galli ab imperatore missi Hellam fecerunt regem.* Voluit forsitan consarcinator historiæ Regneri, imperatorem Francorum auxilia contra Danos in Angliam misisse. In sequentibus diserta fit mentio Gallicanæ virtutis.

[6] *Hellam quendam Hamonis filium*] Supra narraverat Noster, Regnerum regem Britanniæ Hamam, Hellæ, nobilissimi juvenis, patrem, pugna perstrictum occidisse.

testatem. Quo duce[1] Regnerus perinde atque locorum perito usus, edita[2] classe, portum, qui Norvicus[3] appellatur, accessit, ubi expositis copiis, Hellam, Gallicana virtute subnixum[4], post extractam in triduum pugnam fugæ amantem effecit, eaque res creberrimo Anglorum, rarissimo Danorum sanguine constitit. Cumque ibidem Regnerus annum victor explesset, consequenter, excitis in opem filiis, Hyberniam petit, occisoque ejus rege Melbrico, Duflinam barbaris opibus refertissimam obsedit, oppugnavit, accepit; ibique annuo stativis habitis, mediterraneum fretum pernavigans ad Hellesponticum penetravit[5], interjecta regnorum spatia clarissimis emensus victoriis, continuæ felicitatis progressum nusquam interpellante fortuna.

Inter hæc Haraldus quorundam astipulatione Danorum, Regneri militiam languidiore studio comitantium, recidivos patriæ tumultus[6] incutiens regii nominis usurpator emersit. Qui Regneri ab Hellesponto redeuntis armis exceptus, cum, rebus infeliciter gestis, exhausta domesticæ opis præsidia animadverteret, Ludovicum, Maguntiæ constitutum, auxilia petiturus accessit. At Ludovicus, summo amplificandæ religionis ardore confertus, conditionem barbaro intulit, opem spondendo, si Christi cultum exequi consensisset. Nullam enim posse ajebat animorum intervenire concordiam dissona sacra complexis. Quamobrem petitorem opis primum religionis contubernio opus habere, neque magnorum operum consortes existere posse, quos supernæ venerationis formula disparasset. Qua sententia et salutem hospiti et sibi pietatis præconium peperit. Haraldum enim, solenni lava-

[1] *Quo duce*] Scilicet Ivaro.

[2] *Edita*] (F. leg. *edicta*. Mg.)

[3] *Norvicus*] Autor narrationis haud dubie cogitavit de urbe Norwich in provincia Norfolk.

[4] *Gallicana virtute subnixum*] Id st, Gallorum submissis auxiliis. A veri specie abhorret, auxilia Gallica regulo Anglosaxonico affuisse.

[5] *Mediterraneum fretum pernavigans ad Hellesponticum penetravit*] Ex hoc loco manifestum est, quamnam terrarum partem Saxo per Hellesponticum intellexerit.

[6] *Recidivos patriæ tumultus*] *Recidivus* est *redintegratus;* ita Virgilius *Recidiva Pergama* Aen. IV, 344 et alibi; *Febris recidivas* dixit Plinius. *Recidivi anni* occurrunt apud Tertullianum adv. Marc. lib. I cap. 13. (S)

cro usum, consequenter Saxonicis roboravit auxiliis. Quibus is fretus in territorio Slesvicensi dicandam Deo ædem solicita moliebatur impensa. Hic itaque sanctissimi tenoris specimen a Romanis ritibus mutuatus, profanato perfidorum errore, delubra diruit, victimarios proscripsit, flaminium abrogavit, atque inconditæ patriæ Christianismi sacra primus intulit, rejectoque dæmonum cultu, divinum æmulatus est. Supremo, quicquid ad custodiam religionis attinuit, scrupulosissima cura servavit. Sed non tam efficaciter quam pie rem auspicatus est. Superveniens enim Regnerus inductaque per eum sacra temerans, vera religione proscripta, pristino adulterinam loco restituit, ac suo cæremonias honore donavit. Haraldus vero profugus[1] fortunam ad sacrilegium transtulit. Nam ut præcipuum inchoatæ religionis specimen, ita primum neglectæ spectaculum fuit, atque ex splendido sanctitatis autore infamis ejusdem desertor evasit.

Interea Hella ad Hybernos collatus omnes, qui se Regnero propiore fide devinxerant, ferro suppliciisque mulctavit. Quem Regnerus classe adortus, justa omnipotentis animadversione manifestas detractæ religionis pœnas pependit. Comprehensus enim atque in carcerem conjectus noxios artus colubris consumendos advertit, atque ex viscerum suorum fibris tristem viperis alimoniam præbuit. Cujus adeso jecinore, cum cor ipsum funesti carnificis loco coluber obsideret, omnem operum suorum cursum animosa voce recensuit[2], superiori rerum contextui hanc adjiciens clausulam: Si suculæ verris supplicium scirent, haud dubio, irruptis haris, afflictum absolvere properarent[3]. Quo dicto Hella

[1] *Haraldus .. profugus*] De historia Haraldi vid. observationes in not. uber.

[2] *Animosa voce recensuit*] De epicedio Regneri adhuc superstite vid. not. uber.

[3] *Si suculæ verris supplicium scirent .. properarent*] Primum quod ad lectionem observandum est, Stephanium ex correctione posuisse *scirent .. properarent*. Editio princeps minus bene habet *scissent .. properent*. Sed sive hanc sive illam lectionem amplectimur, verba latina nullum sensum commodum præbent; non enim vident lectores, cur Regnerus filios suculas appellaverit, neque porcorum est perrumpere haras. Sed quando præcipuum sententiæ momentum vel Islandice vel Danice exprimitur, mox patet ex litteris assonantibus, hic legi sententiam, quæ

adhuc nonnullos filiorum ejus vivere interpretatus, quiescere carnifices amoverique viperas jubet. Cumque satellites peragendæ jussionis gratia accurrissent, Regnerus imperium regis funere suo præcesserat. Quem quid aliud quam duas inter se fortunas partitas esse dicemus? alteram, quæ ei incolumem classem, propensum imperium, præcipuas piraticæ vires adjiceret, alteram, quæ claritatis ruinam, commilitonum necem, acerbissimum vitæ exitum irrogaret, cum ipsum carnifex, venenatis belluis circumfusum, eo corde, quod adversus omne discrimen immobile gesserat, aspides exatiantem videret. Itaque ex speciosissimo victore ad miserabilem captivi sortem deductus, ne quis nimium fortunæ credat, edocuit.

Quem casum Ivarus, dum forte ludos inspectaret, accepit[1]. Sed nihilominus vultum in eodem habitu continens solitoque nulla ex parte infractior non solum nunciatam parentis cladem doloris dissimulatione suppressit, sed ne strepitum quidem exoriri passus, attonitum rumore populum theatro[2] discedere vetuit, Itaque neque oris hilaritatem deposuit, ne cessato ludo scenam interrumperet, neque oculos a publico plausu ad privatam mœstitiam flexit, ne ex summo tripudio repente in ultimum prolapsus

concinnitate sua priscam versiculi formam præ se ferat: *Grynte vilde Grise, naar Galtens Qval de vidste,* quod ita exprimitur versiculo Islandico: *Gnydia mundu grisir, ef galtar hag vissi* (Fornald. Sőg. Nordrl. vol. I p. 282). Ratione igitur metri sive litterarum assonantium habita imago a porcis petita videtur. Hæcce quidem regis effata ad certiora pertinere videntur, quæ de eo rege ad nos pervenerint. Quod ad ipsum mortis genus attinet, facile largior, piratam ferocem a victoribus crudeliter fuisse necatum; attamen eum morsu serpentum, supplicio inter Anglosaxones inaudito, periisse, valde dubito. Sed quemadmodum Anglosaxones Sanctum suum Edmundum, ceu alterum Sebastianum, sagittis paganorum transfixum fuisse fabulati sunt (vid. Script. rer. Dan. vol. V p. 21, 24 in not.), ita Dani suum regem fortissimum eodem mortis genere, quo olim Gunnarum a poetis decantatum, periisse finxerunt. (Crisin historiæ Regneri vid. in not. ub.)

[1] *Quem casum Ivarus .. accepit*] Similia de nuntio mortis Regneri ad filios delato habet narratio Islandica; vid. not. uber.

[2] *Theatro*] Id est campo, ubi ludi habiti fuerunt.

mœrorem potius calamitosi filii quam jocabundi ducis partes egisse videretur. Sivardus vero, eodem nuncio accepto, propior paternæ caritati quam privatæ passioni, hastile, quod forte in manu habebat, altius pedi stupefactus immersit, tristitiæ salebra corpoream negligente molestiam. Ut enim animi vulnus patientius ferre potuisset, corporis partem gravius afficere studuit. Quo facto simul fortitudinem mœroremque detexit, fortunam suam inter calamitosum filium constantemque partitus. At Biörnus, inter tesserarum jactus delato ad se paternæ mortis nuncio, tanta vi correptum manu calculum pressit[1], ut tabulæ quoque cruorem digitis extortum infunderet; ubi nimirum fortunæ jactum ipsa, quam versabat, alea leviorem esse didicit. Quod audiens Hella, hunc trium parentis obitum fortiori animi robore sustinuisse judicavit, qui nihil pietatis ejus funeri præstitisset, ideoque sibi Ivari suspectissimam haberi virtutem. Ivarus vero, petitis Angliæ partibus, quum classem suam conserendi cum hoste belli impotentem animadverteret, astum audaciæ præferens, Hellam acumine tentat, spatium arvi, quantum equino tergore complecti[2] potuisset, in sequestræ pacis pignus expostulans. Et quidem, quod petiit, impetravit. Rex enim, parvo preces stare autumans, a tanto hoste exiguum magnæ rei loco expeti gratulatus est, ratus, perquam breve tergus paululum ruris occupaturum. At Ivarus, corio in exiles admodum corrigias scissim extracto, habilem exædificandæ urbi agrum implicuit. Igitur Hella, prodigalitatis pœnitentia succedente, magnitudinem corii sera æstimatione collegit, divisam cuticulam rectius quam incolumem mensus. Quam enim exiguum

[1] *Manu calculum pressit*] Calculus, qui ad jactum tesserarum pertinet, solet esse molis tam exiguæ, ut haud intelligatur, quomodo manu premi queat. Haud dubie igitur narrationis autor cogitavit de latrunculo ad ludum scacchicum pertinente, qui quidem ludus a cana inde antiquitate gentibus borealibus innotuerat.

[2] *Quantum equino tergore complecti*] Fabula, ex Virgilii Æneidis lib. I v. 368 vel ex Justini lib. XVIII cap. 5 fortasse desumta, legitur etiam apud Gothofredum Monmouthensem lib. VI cap. 2 de Hengisto, Anglosaxonum duce. Historia Regneri Islandica eadem habet cap. 20, addens, urbem hoc pacto ab Ivaro conditam fuisse Londinum.

[3] *Exiguum*] Stephanius, ut orationem pleniorem redderet, addidit *munus*.

soli cincturam credidit, amplissima jugera latius occupantem aspexit. Ivarus vero conditæ urbi abunde suffecturos obsidioni commeatus invexit, ab inedia perinde atque hoste defensam haberi cupiens.

Interea Sivardus ac Biörnus cum quadringentarum navium classe supervenientes bellum regi manifesta provocatione significant. Idque statuto tempore executi, comprehensi ipsius dorsum plaga aquilam figurante affici jubent[1], sævissimum hostem atrocissimi alitis signo profligare gaudentes. Nec vulnus impressisse contenti, laceratam salivere carnem. Taliter perempto Hella, Biörnus ac Sivardus regna sua reduces expetivere. Ivarus Angliam biennio tenuit[2]. Interea Dani, perseverantissima bellum factione complexi, Syvardo cuidam atque Erico, regia gente creatis, publicam detulere tyrannidem. Quos Regneri filii communiter mille septingentarum navium classe apud Slesvicum adorti semestri delevere pugna. Colles indicio manent[3]. Nec minus is, apud quem belligeratum est, sinus Syvardi funere inclaruit. Jamque præter Regneri filios regius propemodum interierat san-

[1] *Ipsius dorsum plaga aquilam figurante affici jubent*] Atrox supplicii genus, quo veteres Boreales sævo ultionis studio interdum sed tamen rarius indulserunt. Gladium nempe circa scapulas a spina dorsi adigentes costas utrinque a spina separabant, quæ ad latera deductæ alas repræsentabant aquilinas. Hanc operationem vocaverunt Islandi *rista örn á bak einom* (Hist. reg. Norvag. vol. I p. 108, Haralds Saga ens Harfagra cap. 31). Cæterum scriptores Anglici Ellam nullo ejusmodi supplicio peremptum dicunt, sed tantummodo in prælio cecidisse.

[2] *Ivarus Angliam biennio tenuit*] Observationes in historiam Ivari vid. in not. uber.

[3] *Colles indicio manent*] Constans quidem fama est, ut jam observavit Grammius (in notis ad Meursii hist. Dan. col. 115 not. a), ingens circa hoc tempus prælium in vicinia Slesvici habitum, cujus indicia adhuc sint colles ibidem conspicui, de quibus Cypræus in Hist. Eccles. Slesv. et Hols. cap. 3. Sed incertum, quodnam fuerit prælium, cujus ostendantur vestigia. Potuit esse illud anno 814 habitum, quo Reginfredus et unus filiorum Gothofredi interfecti fuerunt, potest esse serius aliquod inter Guttormum et Ericum. Hoc certius, Ivarum nunquam in Dania regnasse, et in Anglia mortuum esse.

gvis. Exinde Biörno atque Erico domum reversis[1], Ivarus atque Syvardus, quo tenaciores rebellibus frenos imponerent, in Dania resederunt, Agnerum[2] Angliæ præferentes. Qui repulsa provocatus Anglorum, opitulante Sivardo, contemptricem sui provinciam incolis vacuefaciendo tenacia situ jugera cultore carere, quam insolentem alere maluit, pingvissimaque insulæ rura teterrima vastitate perfundens, desertæ quam superbæ regioni imperitare satius autumavit. Post hæc Ericum[3] apud Svetiam Osteni cujusdam malignitate sublatum ulcisci cupiens, dum alienæ vindictæ arctius incumbit, suum hosti sangvinem erogavit, dumque cæsi fratris pœnas avidius expetit, proprium fraternæ caritati funus impendit.

Itaque Sivardus summis totius Danicæ concionis suffragiis paternum apprehendit imperium[4]. Hic autem post editas late strages domestica claritate contentus, toga quam armis illustris haberi maluit; omissoque castrorum cultu, ex acerrimo tyranno exactissimum pacis custodem agere cœpit, tantum decoris in otio atque vacatione constituens, quantum ante in victoriarum frequentia repositum autumabat. Adeo autem studiorum ejus mutationem fortuna favorabiliter prosecuta est, ut, sicut ipse neminem, ita nec ipsum quisquam hostiliter laceraret. Idem fato functus Ericum admodum infantulum naturæ magis quam regni aut pacis hæredem habuit. Quippe Ericus, Haraldi frater[5], tenerrimam

[1] *Biörno .. domum reversis*] De rebus a Biorno gestis vid. not. ub.

[2] *Agnerum*] Hunc Agnerum scriptores Anglici omnino ignorant. Islandi eum et Ericum e Thora, prima Regneri uxore, natos esse dicunt. Utrumque fratrem in bello cum Eisteino, rege Sveciæ, victum vivente Regnero occubuisse narrant. (Fornald. Sög. vol. I p. 259 sequ.) Epicedium Regneri (stroph. XVII) Agnerum ab Egillo quodam peremtum celebrat.

[3] *Ericum*] Juxta Islandos Ericus, Regneri et Thoræ filius, occubuit diutius ante obitum patris, mortis genere, quod ipse, in prælio cum Eisteino (Osteno Saxonis) inito captus, sibi elegisset. (Fornald. Sög. l. cit.)

[4] *Sivardus .. apprehendit imperium*] Pauca, quæ de Sivardo constant, in notis uberioribus attulimus.

[5] *Ericus, Haraldi frater*] Frater nempe Haraldi Klak, cujus antea Noster mentionem fecerat. Duplicem hoc loco errorem a Saxone commissum, jam diligenter notavit Grammius (in notis ad Meursii hist. Dan.

ejus ætatulam spernens, irrupta cum seditiosis patria, regium occupavit insigne; nec erubuit, lacessita legitimi ducis infantia, adulterinam arripere potestatem, hoc se regno indigniorem comprobans, quod imbellem eo spoliare sustinuit. Igitur illum sceptro, se ipsum virtutibus exuit, et, dum armis incunabula appetit, omni pectus virilitate nudavit. Neque enim, ubi cupiditas ambitioque flagravit, consangvinea caritas sedem habuit. Sed hanc inhumanitatem[1] supernæ ultionis ira pensavit. Inter ipsum namque ac Guthormum, Haraldi filium, subito tanta clade confectum est bellum[2], ut eorum utroque cum innumeris aliis interempto, regia Danorum stirps, atrocissimis exhausta cædibus, ad unicum superioris Sivardi filium redigeretur.

Hic consangvineorum jactura regnandi fortunam adeptus, utpote propinquorum nece quam incolumitate felicior, relictis aliorum exemplis, per aviti negotii vestigia[3] decurrit. Repente namque studiosissimus piratici muneris executor apparuit. Et utinam in abolendo Christianismi cultu[4] temerarium Regneriani spiritus non egisset hæredem. Siquidem religiosissimum quemque aut suppliciis insequi aut rebus exuere exilioque mulctare perseveravit[5]. Sed frustra principium causer, cujus exitum

col. 118), unum, quod Ericum Primum, filium Gothofredi, in annalibus exteris sæpius memoratum, fecerit filium Haraldi, nepotis Gothofredi et filiorum ejus hostis infensissimi; alterum, quod Ericum Puerum dixerit filium Sivardi, cum potius filius Erici Primi fuisse videatur. Plura de Erico Primo vide in notis uberioribus.

[1] *Hanc inhumanitatem*] Inhumanitatem certe, ut jam vidimus, ex falsa hypothesi Erico adscriptam. Ignoravit sine dubio Saxo, hunc Ericum ab Ansgario ad sacra Christiana suscipienda vel saltem admittenda fuisse adductum; igitur Noster vitam Ansgarii a Remberto conscriptam legisse non videtur.

[2] *Confectum est bellum*] Hocce bellum internecinum, cujus etiam annales exteri meminerunt, anno 854 gestum.

[3] *Per aviti negotii vestigia*] Hoc est: Ericus avi sui Regneri res gestas imitari conatus est, iisdem virtutibus ac rebus præclare gestis excellere studuit, quibus avus (ex hypothesi Saxonis) Regnerus immortalem sibi famam pepererat. (S)

[4] *Cultu*] Ed. pr. habet *cultum*, quod manifesto vitiosum est.

[5] *Exilioque mulctare perseveravit*] Quæ Noster hic affert de Erico, co-

probem. Laudabilior enim est vita, cujus initium turpe speciosus finis abripit, quam cujus probabile exordium in culpas flagitiaque decurrit. Siquidem Ericus ad salutares Ansgarii monitus sacrilegæ mentis errore deposito, quicquid per ejusdem insolentiam commiserat, expiavit, tantumque in excolenda religione se gessit, quantum egerat in aspernanda. Itaque non solum sanioris disciplinæ haustum docili animo traxit, verum etiam primævas maculas finali puritate pertersit. Hic filium Canutum ex Guthormi filia, eademque Haraldi nepte, progenitum superstitem moriens dereliquit.

Huius infantia manente, regni pupillique tutor exposcitur. Verum quoniam hujusce muneris advocationem præstare plerisque vel invidiosum vel arduum videbatur, sortitione virum legi placuit. Prudentissimi namque Danorum, in tam excellenti negotio arbitrario delectu uti pertimescentes, plus alienæ fortunæ quam suis sententiis permiserunt, electionis eventum fortuito magis quam solido consilio delegantes. Quo evenit, ut Ennignupus quidam, amplissimæ atque integerrimæ virtutis, tam onerosæ functioni humeros suos submittere cogeretur, decretamque sorte administrationem ingressus, non minus universorum res quam singularia re-

gnomine *Barn*, sive Puero, qui tamen non puer sed admodum juvenis regnum adeptus est, bene conveniunt cum illis, quæ leguntur in vita Ansgarii a Remberto scripta. Narrat ille cap. XXVIII, quosdam ex optimatibus Erico Juniori in initiis imperii ejus persvasisse, ut ecclesia Slesvici facta destrueretur et sacra ibi coepta abrogarentur. Sed anno sequenti animus regis mutatus est. Autorem severioris in Christianos sententiæ exilio mulctavit, et, svadente comite Burchardo, legatum misit ad Ansgarium, rogans, ut sacerdotem sibi mitteret. Ab hacce relatione longe diversa atque falsa referunt Chronicon Erici et Annales Esromenses de multis continuisque malis, quibus Ericus Puer Christianos afflixerit. Iidem tradunt, hunc Ericum anno demum DCCCCII mortuum esse. Attamen possunt hæc quodammodo conciliari cum verbis Remberti sequendo autorem vitæ Olavi Tryggvii (Fornman. Sög. vol. I p. 108). Scribit ille, se audivisse, regem Harecum sive Ericum post mortem Ansgarii religionem Christianam rursus deseruisse et brevi post mortuum fuisse. Regnum Erici ad initium sæculi decimi haud extendi potest, ne cæteris Jutiæ regulis sæculo nono viventibus locus eripiatur.

gis incunabula tueretur. Unde et ei quidam parum annalium periti[1] medium in fastis locum tribuunt. Cumque Canutus, decursis adolescentiæ spatiis, ab annis virilitatem traxisset, amotis, qui sibi beneficium educationis impenderant, ex pæne desperato adolescente autor insperatæ probitatis evasit: hoc uno deflendus, quod absque Christianæ religionis insignibus e vita ad mortem transitum habuit.

Sed mox ad filium ejus Frothonem rerum summa concessit. Cujus fortuna, armis belloque alita, eo felicitatis excessit, ut provincias, quæ a Danis quondam defecerant, pristino adactas jugo vetustis alligaret obsequiis. Qui etiam se ipsum apud Angliam, jam pridem Christianismi peritam, solennibus aquis humectandum exhibuit. Cæterum privatam salutem suam in publicam exuberare cupiens, ab Agapito[2], qui tunc civitatis Romanæ sacris præerat, Daniam divinitus erudiri petivit. Quod antequam votis exequeretur, absumptus est. Nam fatis suis Romanæ legationis præcucurrit adventum; animo certe quam effectu superior, tantumque supernæ compensationis ob pietatis propositum assecutus, quantum cæteris præstatur ex opere.

[1] *Quidam parum annalium periti*] Arguunt hæc verba, exstitisse ætate Saxonis plures, qui catalogis regum Daniæ conscribendis incubuerint, et supersunt adhuc tales catalogi, qui Saxonis ætatem attingere vel proxime ad eam accedere videntur, in primo volumine Scriptorum rerum Danicarum collecti. Inter hos unus recenset Ennignupum inter reges, sed ita ut eum faciat successorem Syvardi, avum vero Canuti. De historia Canuti admodum turbata atque incerta vid. observat. in not. ub.

[2] *Ab Agapito*] Jam monuit Grammius, Agapetum istum, scilicet hoc nomine secundum, Romanam tenuisse sedem ab anno 946 ad 956, atque igitur eum et Ottonem imperatorem una vixisse ætate. Nihilo tamen secius Saxo plures reges et horum unum grandævum ab hoc Frothone ad ætatem Ottonis regnasse scribit. Hinc nonnulli lectionem sollicitandam esse, alii Pontificem quendam hujus nominis inter Hadrianum III et Stephanum V intrudendum esse censuerunt. Huic vero Pontifici, ut jam observavit Grammius, stante historiæ veritate et temporum, locus esse in Pontificum serie non potest. Lectionem vero in editione principe receptam et epitome Gheysmeri (Script. rer. Dan. vol. II p. 345) et Krantzii Dania (lib. IV cap. 15 p. 79) satis tuentur. Plura de Frothone vid. in not. uber.

Huius filius Gormo[1], cui, quod ex Anglia oriundus extitit, Anglici cognomen incessit, patre extincto, promptiore fortuna quam diuturniore, apud insulam[2] regiam adeptus est arcem[3]. Dum enim Daniam disponendæ ejus gratia petisset ex Anglia, longam parvuli secessus jacturam expertus est. Quippe Angli, libertatis suæ fortunam in ejus absentia reponentes, publicam a Danis defectionem moliendo præcipitem rebellandi fiduciam induerunt. Sed quo eum Anglia invidentius sprevit, hoc Dania fidentius coluit. Itaque dum ad duarum provinciarum utramque avidas imperii manus porrexit, altera potitus, alterius irrevocabiliter dominationem amisit, nihil unquam fortiter pro ipsius recuperatione conatus. Adeo difficile prægrandia continentur imperia.

Post quem filius ejus Haraldus[4] Daniæ regnator incessit, ob hoc quidem obscurioris apud posteros memoriæ egregiorumque operum monimentis vacuus, quod regiarum opum servator magis quam propagator extiterit.

Post hunc Gormo arcem obtinuit, semper infensi erga religionem animi, Christicolarum perinde ac teterrimorum hominum respectum extinguere cupiens. Omnes hujusce normæ participes vario injuriarum genere fatigatos, quibus potuit, calumniis insequi non quievit. Quinetiam ut priscum delubris cultum restitueret, templum in fundo Slesvicensi a religiosis conditum, tanquam sacrilegum aliquod impietatis domicilium, ab imis fundamentorum partibus demolitus est, quos suppliciis non attigerat, sacræ cellæ strage puniens[5]. Hic tametsi proceritatis habitu eximius pu-

[1] *Gormo*] De Gormone Anglico vid. not. uber.

[2] *Insulam*] Angliam intelligit. Anglia enim seu Brittannia per excellentiam insula dicta. (S)

[3] *Regiam adeptus est arcem*] Hoc est, rerum summam obtinuit. Sic Valerius Maximus lib. VI cap. 2 ext. 2: *Tetrior arcem occupavit*, id est, *summa rerum potitus est*. (S)

[4] *Haraldus*] Observationes de Haraldo deque tota serie à Syvardo usque ad Gormonem vid. in not. ub.

[5] *Sacræ cellæ strage puniens*] *Cellæ* hic nomine intelligendum venit sacrarium seu ædicula sacra, delubrum, cujusmodi fere sunt, quas capellas barbarum nuncupavit seculum. Usus est eo significatu Valerius Maximus lib. I cap. 1, 8: *Cum*

taretur, parum respondentem corpori animum[1] gessit. Ita enim mores suos intra regnandi satietatem continuit, ut servata potius quam aucta majestate gauderet, satiusque tueri proprium quam alienum incessere duceret, magis de acquisitorum custodia quam acquirendorum incremento solicitus. Hic a majoribus[2] conjugalia sacra celebrare permonitus, Anglorum regis Edelradi filiam, Thyram, nuptiali studio insecutus est. Illa, ut erat gravitate atque industria ante alias præstans, conditionem proco[3] attulit, non ante se ei nupturam præfata, quam Daniam sub dotis nomine recepisset[4]. Eoque pacto intercedente, Gormoni desponsa, nocte, qua prima genialem torum conscendit, sponsum perseverantissimis precibus aggressa, in triduum se virilis concubitus expertem dimitti petivit, non ante rebus Venereis indulgere constituens, quam matrimonium creandis liberis efficax futurum aliquo per quietem præsagio didicisset. Itaque simulatione continentiæ matrimonii experientiam interpellabat, cognoscendæ posteritatis propositum pudicitiæ specie colorando[5], commerciumque libidinis distulit,

Marcellus templum Honori et Virtuti, Clastidio prius, deinde Syracusis potitus, nuncupatis debitum votis, consecrare vellet, a collegio pontificum impeditus est, negante, unam cellam duobus diis recte dicari. (S)

[1] *Parum respondentem corpori animum*] Respicit Saxo ad cognomen *Löghe* (in lingva recentiore *Löi*), i. e. *deses*, Gormoni tributum.

[2] *A majoribus*] Majores hic intelligendi sunt proceres regni, senatores, quos interdum *Seniores* nominat Saxo. (S)

[3] *Proco*] Ita Stephanius lenissima mutatione emendavit lectionem editionis principis *pro eo*, quæ nullum sensum fundit.

[4] *Quam Daniam sub dotis nomine recepisset*] Procul dubio legendum hic erit *Angliam* pro *Daniam*. Quippè illam amiserat Gormo Anglicus, ut paulo ante Saxo indicavit; hanc vero ut recuperaret, quæ suæ adhuc erat ditionis, non admodum erat necessarium. (S) Lectio recepta, quæ bonum sensum fundit, vix sollicitanda est. Duplici sensu Saxo asserere potuit de Thyra, eam dotis nomine Daniam recepisse, vel ita ut dixerit, Thyram Gormoni nupturam regni consortium postulasse, vel ita ut statuerit, eadem de Thyra narrari ac de Gyda, quam ambiit Haraldus Pulchricomus (Hist. reg. Norveg. vol. I p. 77), utramque scilicet respondisse, se ei demum nupturam, qui cæteros regulos sibi subjecisset.

[5] *Colorando*] Ita Stephanius. Ed. pr. habet *tolerando*, quod sensum præbet incommodum.

verecundiæ figmento fortunam propagandæ successionis explorans. Alii eam, ut temperantia sua tori socium Christianismi sacris adsciceret, maritalis lecti blanditias detrectasse conjectant[1]. Verum, quanquam juvenis amori ejus flagrantissimo animo inhæreret, alienæ tamen continentiæ quam propriæ voluptati obsequi prætulit, speciosiusque nocturnis motibus[2] imperare quam lacrymosa amicæ vota repellere arbitratus est, profectas ab industria preces pudicitiæ propinquas autumans. Evenitque, ut, qui mariti partes agere debuerat, pudicitiæ custodem præstaret, ne in capite nuptiarum[3] stuprosæ mentis nota afficeretur, quasi plus libidinis viribus quam propriæ indulsisset verecundiæ. Cæterum, ne inconcessum virginis amorem libidinoso complexu præripere videretur, vicina latera non solum alterius complexibus exuit, sed etiam districto mucrone secrevit[4], atque ex cubiculari lecto suum ac sponsæ dividuum contubernium reddidit. Sed voluptatem, quam gratuita humanitate distulit, mox læta somnii specie delibavit. Quippe, profuso in somnum animo[5], existimavit, duos alites conjugis suæ genitali parte prolapsos, sed alterum altero grandiorem, corpora superne librantes præpeti cœlum volatu petere, exiguoque tempore interjecto reversos suis altrinsecus

[1] *Alii eam .. maritalis lecti blanditias detrectasse conjectant*] Ostendit hæc observatio, plures exstitisse ætate Saxonis, qui historiam Thyræ vel litteris mandaverint vel traditione orali enarraverint. Ipsa conjectura parum probabilis et ex opinionibus serioris ætatis haud dubie petita. Similia narrantur ab Islandis de Aslauga, eam scilicet tribus primis nuptiarum noctibus noluisse cum Regnero concumbere, ne aliquid detrimenti inde proli futuræ oriretur. (Saga Regnars cap. 5, Fornald. Sögur vol. I p. 250.)

[2] *Nocturnis motibus*] *Nocturnos motus* dixit pro Veneris exercitio et libidinis nocturnæ commercio. (S)

[3] *In capite nuptiarum*] *Caput* pro principio frequens est tam in sacris quam in profanis literis. Ita *caput coenæ* dixerunt antiqui. (S)

[4] *Districto mucrone secrevit*] Jam Sigurdus Fafnericida hoc fecisse fertur (vid. carmen Eddicum Sigurdqu. Fafnisbana III str. LXIII).

[5] *Profuso in somnum animo*] Satis notum est, veteres Boreales auguria ex somniis cepisse, cujus superstitionis multa exempla passim exstant in scriptis Islandorum (v. c. Hist. reg. Norveg. vol. I p. 71, 72, Saga af Gunlaug Ormstungu p. 32; vid. Erici observat. ad antiquit. Septentr. Havniæ 1769).

manibus insedisse. Secundo quoque ac tertio, parvula quiete recreatos, propassis alis[1] aeri se credidisse, tandemque minorem ex his ad se pennis cruore oblitis comite vacuum remeasse. Ea opinione attonitus, ut erat somno pressus, indicem stuporis questum edidit, ac totos penates tumultuoso clamore complevit. Quam speculationem eo, percontantibus famulis, explicante, Thyra, felicem se prole futuram autumans, omisso differendarum nuptiarum proposito, castimoniam, quam cupide precata fuerat, avidius remisit; cœlibatumque ad venerem transferens sponso gratam suimet potiendæ copiam tribuit, continentis animi virtutem admissi concubitus satietate pensando, præfata, minime se ei nupturam fuisse, nisi ex his adumbratæ quietis imaginibus certiorem fœcunditatis suæ fortunam hausisset. Itaque ut vafro, ita inusitato consilio pudicitiæ simulatio in futuræ prolis agnitionem transivit. Nec sors opinionem ejus frustrata est. Brevi enim Haraldi atque Canuti felix prole mater apparuit. Qui cum virilem attigissent ætatem, exerta classe effrenatam Sclavorum insolentiam domuerunt. Nec Angliam quidem immunem ab hoc vexationis genere reliquerunt. Quorum Edelradus[2] ingeniis delectatus illatam a nepotibus vim voluptatis loco habuit, amplissimi beneficii nomine teterrimam amplexatus iniuriam. Multo enim amplius virtutis in eorum fortitudine quam pietate reposuit. Ideoque ab infestis lacessi quam ab ignavis coli speciosius duxit, tanquam ex ipso fortissimo indolis habitu futurum virilitatis eorum specimen pervideret. Non enim ambigere potuit, quin extera quandoque impetituri essent, qui materna tam audacter exigerent. Adeo autem injurias officiis anteposuit, ut, præterita filia[3], Angliam iisdem testamento

[1] *Propassis alis*] Hoc est diductis, distentis atque expansis. Sic Apulejus Florid. p. 818 edit. in us. Delph. *Ales propassis utrisque pennis prælabitur.*

[2] *Edelradus*] Ed. pr. hoc loco habet *Edebrandus*, aliis vero in locis regem Hedelradum vocat. Nos cum Stephanio solitam nominis formam exprimendam statuimus.

[3] *Præterita filia*] Ex libro sequenti patet, regem Edelradum etiam filium ex mente Saxonis in testamento scribendo præteriisse. Et hoc et illud æque falsum. Quæritur modo, qua ratione Saxo, qui in fine hujus libri

legaret, avitum nomen paterno præferre non dubitans, nec imprudenter, quoniam aliquanto speciosius mares quam foeminas regni usum decere noverat, imbellis filiæ ac fortissimorum nepotum conditionem separandam existimans. Quo evenit, ut Thyra filios suos paternorum bonorum hæredes non invidenter exhæres ipsa conspiceret. Prælationem enim eorum honorabilem sibi magis quam contumeliosam fore arbitrata est. Iidem, crebris piraticæ quæstibus locupletati, summa cum fiducia spes suas ad injiciendum manus Hyberniæ promoverunt. Cujus rex, Duflina, quæ provinciæ caput habebatur, obsessa, cum paucis admodum sagittariæ artis peritis conjunctum urbi nemus ingressus, Canutum, magna cum militum frequentia nocturnis ludorum spectaculis interpositum[1], insidioso fraudis circuitu, vulnifica procul sagitta petivit, quæ in adversum regis[2] corpus incidens mortificum ei vulnus intorsit. Veritus autem Canutus, ne periculum suum hostes effuso gaudio insequerentur, atque ob hoc cladis suæ fortunam dissimulanter haberi cupiens, voce supremos anhelitus reddente ludos absque tumultuatione peragi jubet. Qua arte prius Danos Hyberniæ potitores quam suum Hybernis exitum notum reddidit[3]. Quis autem extinctum non plangeret, cujus disciplina mi-

nullos in prole Edelradi mares præter nepotes Thyra genitos agnoscit, in limine libri sequentis de filio Edelradi loqui possit? Si hypothesin excogitare lubet, ut Saxonem a culpa oscitantiæ liberemus, dicere possumus, ex sententia Saxonis Adelstenum Thyra multo juniorem exstitisse, atque igitur impuberem fuisse, cum nepotes ab avo hæredes scriberentur.

[1] *Nocturnis ludorum spectaculis interpositum*] *Interpositum*, id est, *præsentem, ludos spectantem.* Ita Valerius Maximus lib. II cap. 1, 8: *Convivio præter cognatos et affines nemo interponebatur.*

[2] *Regis*] Stephanius corrigendo posuerat *ejus*.

[3] *Qua arte prius Danos Hyberniæ potitores reddidit*] Obscurior sane narratio. Primum nihil constat de nocturnis veterum Borealium ludis; præterea satis absonum erat ludos nocturnos inter obsidionem urbis celebrare; denique quo jure Saxo scribere potuit, Danos Hiberniæ evasisse potitores eo, quod Canutus ludos quamvis vulneratus relinquere noluerit? Hunc itaque locum veteres Saxonis epitomatores diversa ratione interpretati sunt. Th. Gheysmerus (Script. rer. Dan. vol. II p. 346) scribit, Canutum, ludis neglectis, inter milites

litum suorum victoriæ consilio quam spiritu diuturniore suffecit? Salus namque Danorum in ultimas angustias deducta ac pæne desperationis periculis implicata, quia morientis ducis jussui paruit, brevi, quos timuit, triumphavit. Quo tempore Gormo, ad ultimum ætatis suæ finem provectus, ingentem annorum seriem luminibus captus exegerat, senectam ad ultimos humanæ conditionis terminos prorogando, magis de filiorum vita et incrementis quam reliquo spiritu suo solicitus. Tanta autem majoris filii caritate tenebatur, ut a se occidendum juraret, qui prior ipsius exitum nunciasset. Cumque forte Thyra haud dubium de ejusdem exitio nuncium accepisset, nemine id Gormoni palam insinuare audente, præsidium calliditatis amplexa casum, quem ore prodere timuit, opere explicavit. Maritum namque regio cultu exutum tetriore circumdedit, aliaque doloris insignia, per quæ causam luctus aperiret, admovit, quod antiqui talibus inter exequiarum actiones uti consveverant, acerbitatem mœroris habitus asperitate testantes. Tunc Gormo: En mihi, inquit, Canuti fatum publicas? Et Thyra, Id ipsum, ait, tuo potius quam nostro declaratur augurio[1]. Quo dicto maritó mortem, sibi viduitatis causam præbuit, nec ante filium quam conjugem planxit. Ita-

nocturno tempore deambulantem sagitta lethaliter vulneratum fuisse; Krantzius autem (Daniæ lib IV p. 81) ex suo aliquid addens narrat, *Canutum, vulnere accepto, præcepisse, ut milites muros scanderent, ne sui vulneris dolorem hostes persentiendo fiduciæ aliquid assequerentur. Nec ante se vulneratum prodidit ad mortem, quam moenia a suis capta prospiceret.* Haud dubie tale quid Saxo suis verborum ambagibus exprimere voluisse videtur. Plura de historia Canuti observata vide in not. uber.

[1] *Tuo potius quam nostro declaratur augurio*] Simili commento Herulorum quidam usus fuisse fertur (apud Paulum Diacon. lib. I cap. 20), qui a rege suo interrogatus de exitu pugnæ inter Herulos et Langobardos commissæ, cum sciret regem comminatum fuisse, se ejus caput abscissurum, qui Herulorum aciem fugere nunciaret, in hanc vocem erupit: *Væ tibi, misera Herolia, quæ cælestis domini flecteris ira.* Ad hæc verba commotus rex ait: *Numquid fugiunt Heruli mei?* At ille, *Non,* inquit, *hoc ego, sed tu, rex, ipse dixisti.* Plures in historiam de Gormone rege observationes vid. in not. uber.

que dum viro nati fortunam exprimit, alterum alterius funeri sociavit, amborumque exequias paribus prosecuta lacrymis huic conjugales, maternos illi planctus impendit; quanquam tunc temporis magis solatiis erigenda, quam cladibus obterenda[1] fuisset.

[1] *Obterenda*] Sic recte omnino posuit Stephanius. Ed. pr. habet: *obtergenda*.

Finis libri noni.

Saxonis Grammatici Historiæ Danicæ
Liber Decimus[1].

Defuncto Gormone, Haraldus, hæreditariæ dominationis fortunam conspicuæ fortitudinis operibus prosequi cupiens, trajecta in Orientem piratica, circumpositum lacessivit Oceanum. Sed absumpto interim Edelrado, quanquam sedulos quæstuosi negotii fructus decerperet, aliquanto plus tamen in avito fato amaritudinis quam ex tyrannide voluptatis accepit. Dum enim eum fortuna cumulatius barbaris ditavit opibus, Anglicis exuit, externaque donatum præda domestica atque hæreditaria spoliavit. Siquidem Edelradi filius Adelstenus, patris testamento[2] præteritus[3], indignationem suam literis, quibus Haraldus hæres scribebatur, opposuit, rescissoque parentis arbitrio, proprium æmulatus est. Igitur Norvagiæ rex[4], obtusi cordis homini amplissimæ rei sum-

[1] *Liber decimus*] In ed. pr. librarius huic libro hunc apposuit titulum: *Ejusdem Saxonis Grammatici Sialandici, viri disertissimi, liber decimus incipit.*

[2] *Adelstenus patris testamento*] Adelstenus non fuit filius Edelradi, sed Edvardi Primi. Anno 941 e vita decessit, eodem fere tempore, quo Haraldus, Gormonis filius, regnum Daniæ adeptus est. Jam inde patet, narrationem de testamento, per se haud probabilem, veram esse non posse.

[3] *Præteritus*] Ed. pr. habet *perterritus*, quod aperte falsum.

[4] *Norvegiæ rex*] Intelligitur Haraldus Pulchricomus. Ille autem in Britanniam arma movere nunquam conatus est; sed expeditionem suscepit ad insulas Orcades, Hebrides, littora Scotiæ et in Mænaviam, regi Angliæ haud dubie gratam, ut latebras piratarum deleret.

mam cessisse ingemens, potiendæ ejus spe armata insulam classe petiit. Cujus cum se Adelstenus viribus minorem animadverteret, conficiendæ pugnæ fiducia vacuus bellum ad obsequium transtulit, benevolentiam hostis, quem armis propulsare nequiverat, officiis capessere cupiens. Non solum enim regem amicissimo vultu benignissimoque excepit alloquio, sed etiam, quo salubrius patriam armis hostilibus liberaret, filio ejus Haquino, admodum tenero, educationis impensam pollicitus[1], regnum se pariter testamento legaturum[2] promittit. Quam rem maxime, ut Norvagicis armis adversum Haraldum uteretur, oblatu dignam putavit. Ejus namque ferociam pertimescens, orbitatem suam gratuito hærede solari quam violentum expectare satius existimavit. Rapuit hostis conditionem præceps, propositamque pactionem amplexus tantum de offerentis humanitate præsumpsit, ut filium proprio spiritu cariorem inexploratæ ejus fidei credere non dubitaret.

Post hæc Haraldus, reductis ab Oriente copiis, quanquam ad impetendum avunculi factum præcipuis juris viribus invitari poterat, nihilominus impunitam ejus ambitionem dissimulatæ indignationis patientia præterire sustinuit, justisque operibus[3] pie carere quam crudeliter potiri maluit. Post paululum vero temporis Haquinus, audito paterni fati nuncio, cum proficiscendi gratia velis navigationem instrueret, magno supervenientis Adelsteni impetu revocatus, paulisper omisso ventorum usu, propius littori navigium egit. A quo post cætera morum documenta, quibus quotidie informabatur, novi quid accepturum se ratus, ne inter epulas obscuro se vultu gereret[4], sed magis in circumspici-

[1] *Filio ejus Haquino .. educationis impensam pollicitus*] Hoc quidem verum est. Prolixe enarrat Snorro Sturlæus, qua arte Haraldus regem Angliæ adduxerit, ut filii sui nutricium ageret. (Hist. reg. Norveg. vol. I p. 119—120.)

[2] *Regnum se pariter testamento legaturum*] Orbus quidem fuit Adelstenus, cui frater Edmundus in regno successit. Sed testamentum ejus, quod et Angli et Norvegi ignorant, ex inani rumore effictum. Id modo tradit Snorro Sturlæus l. c. p. 121, *Haquinum regi præ omnibus consanguineis fuisse cariorem.*

[3] *Operibus*] Aperte legi debet: *opibus.* (Mg)

[4] *Ne inter epulas obscuro se vultu gereret*] Narrat quidem Snorro Sturlæus l. c. p. 125, Haquinum, Adelsteni alumnum, nuntio de morte pa-

endis amicis hilari oculorum habitu uteretur, audivit. Quem enim Adelstenus compluribus aliis honestatis præceptis imbuerat, etiam aptos convictui mores ignorare passus non est. At cui parentis mors Norvagiam cessit, paulo post præceptoris occasus Angliam patefecit.

Veritus ergo Haraldus, ne injuriarum tolerantia, quæ hactenus consangvineæ caritatis respectui dabatur, deinceps in ignaviæ verteretur opprobrium et, quod moderationis esset, vitio applicaretur, Norvagicæ rei turbatione primam Haquino jacturam inferendam constituit, domesticis ejus viribus debellatis, externas facilius obterendas existimans. Cum itaque res barbaras regia executione tractasset[1], in Daniam reversus occursu Haraldi, Gunnildæ filii[2], adversus eundem Haquinum auxilia petentis, excipitur, pollicentisque, se tributa daturum, si Danicæ opis beneficio efficacia partium suarum adjumenta sumpsisset. Enimvero inter acerbissimos rerum casus clementissimam regis humanitatem expertus est. Hevindo[3] enim atque Karlhoftho[4] pugnæ adjuto-

tris accepto, in patriam mox rediisse, sed nil affert de ultima Adelsteni admonitione. Fortasse excogitata fuit hæc narratiuncula ad miram regis juvenis comitatem explicandam.

[1] *Cum res barbaras regia executione tractasset*] Id est, cum expeditionem adversus gentes barbaras more priscorum regum susceptam ad exitum perduxisset.

[2] *Occursu Haraldi, Gunnildæ filii*] Prolixe et accurate enarrat Snorro Sturlæus in historia Regum Norvegicorum (vol. I p. 134 sequ., Saga Hakonar Goda cap. 10, 20, 22-23), quomodo filii Gunhildæ et Erici cognomine Blodöxe iidemque nepotes Haraldi Pulchricomi, quorum præcipuus erat Haraldus cognomine Graafeld, expeditionibus ad littora Norvegiæ repetitis ab anno circiter 956 usque ad 963 Haquinum aggressi fuerint. Saxo modo unam talem expeditionem cognitam habuit. Narrationis Snorronianæ summam vide in notis uber.

[3] *Hevindo*] Snorrone teste l. c. p. 155, filii Gunhildæ in ultima expeditione secum habuerunt, strenuos pugnæ adjutores, duos avunculos, Eyvindum cognomine Skreya et Alfum Askmannum. Eyvindus certe idem nomen ac Hevindus.

[4] *Karlhofto*] Editio princeps habet *Karlholfto,* quam lectionem servavit quoque Stephanius. Sed apud Thomam Gheysmerum (Scriptor. rer. Dan. vol. II p. 346) legimus *Karlhoftum,* et hanc lectionem veriorem esse existimo; nam *Karlholftus* est nomen plane inauditum. *Karlshöfud* autem sæpius invenitur in monu-

ribus receptis, sexaginta navium classe donatus petiti præsidii compos abscessit, evenitque, ut plus spei in auxilio Danorum quam metus in sua adversitate reponeret. Igitur navigationem remensus, adversus hostem, navalis pugnæ copia non suppetente, terrestrem exercuit. In qua Hevindus Haquinum[1], ut in primos præliantium globos progrederetur, hortatus, ipsum, clarius sui indicium exhibentem, inusitatæ magnitudinis securi petiit, attigissetque, ni satellitum quidam adactum regi ferrum proprii corporis periculo fefellisset. In quem Hevindus tanta vi districtæ bipennis aciem egit, ut ferrum medio corpori elapsum nullum inter artus obstaculum reperiret. Quod cum terræ altius illapsum genibus nixus abstrahere conaretur, ab Haquino, interfecti militis corpus conscendente, perfoditur. Incertum ergo, uter alteri plus pietatis impenderit. Ille enim salutis suæ impendio regis fatum repulit, iste servatoris sui cladem speciosissima ultione pensavit, cujus beneficio fatum effugerat, exitium ultus. Et quid hujus militis opera clarius[2], qui, alienæ incolumitati quam suæ propior, voluntarium pro duce spiritum erogavit privatæque mortis objectu, ne publica sociorum salus periclitaretur, effecit? Interea Thoralvus, quem Haquinus ad exturbanda hostium terga in insidiis collocaverat, superveniens, edito in aciem impetu, Karlhoftho mortem[3], Danis fugam inflixit. Enimvero cæterorum fortunam unius inclinavit occasus. Haquinus autem, palantes pertinacius urgere veritus, effusas sociorum habenas salutari consilio

mentis Islandorum; quin adeo unus ex avunculis Olavi Sancti hoc cognomine fuit insignitus (Hist. reg. Norv. vol. I p. 257.)

[1] *In qua Hevindus Haquinum*] Pugnam inter Eyvindum et Haquinum et necem Eyvindi Snorro commemorat l. c. p. 158. Locum integrum vid. in not. uber.

[2] *Quid hujus militis opera clarius*] Miles, cujus nomen Saxo ignorasse videtur, erat, Snorrone teste, Thorolfus ille, quem Danis a tergo supervenientem Noster mox commemorat. Partes autem, quas in hac pugna Noster Thorolfo assignat, erant Egilli Ulserki, qui in prælio annis nonnullis antea in insula Frædey habito effecit strategemate suo, ut hostes crederent sibi insidias a tergo esse structas.

[3] *Karlhofto mortem*] Snorro quoque l. c. p. 159 Eyvindi fratrem, quem ille Alfum Aakmannum vocat, in ultima pugna cum rege Haquino inita a Thoralfo occisum fuisse scribit.

revocavit, ne qua improvidi militis incuria effici posset, ut in victricem victæ partis fortuna recideret. Igitur æqualis ambarum partium strages parem utrobique belli successum effecerat. Nam etsi altera victoriæ propior videbatur, cladibus[1] victam æquabat. Repetente vero classem Haquino, incredibile memoratu monstrum incidit. Jaculum namque vago ancipitique discursu superne inter auras oberrare conspectum non minore intuentes metu quam admiratione complevit. Siquidem in diversas partes dubiis reflexibus agitatum figendi vulneris locum exploratius prospicere videbatur. Quod miraculum cunctis immani stupore prosequentibus, incertisque, quidnam res tam inusitata portenderet, subito casus in solius Haquini caput suspectum omnibus periculum transtulit. Arbitrantur quidam, matrem Haraldi Gunnildam procurato maleficiis spiculo[2] victi filii pœnas a victore sumpsisse. Haraldus itaque, insperato hostis exitio regnandi fortunam adeptus, triennio promissum Danis bonæ fidei vectigal exhibuit.

Ea tempestate Sturbiornus[3], Svetici regis Biornonis filius, a patrui Olavi filio, Erico, regno spoliatus, petendi auxilii gratia

[1] *Cladibus*] Stephanius in sua editione addiderat *tamen*.

[2] *Gunnildam procurato maleficiis spiculo*] De veneficiis et artibus magicis Gunhildæ multi rumores inter Norvegos et Islandos sparsi; vid. Hist. reg. Norv. vol. I p. 111, 122, Nialssaga cap. 6. Theodoricus Monachus ita de morte Haconis scribit (Script. rer. Dan. vol. V p. 315): *Rex cum insequeretur inimicos, sagitta percussus est ex improviso, quod quidam imputant malitiæ Gunnildæ.* Narrationem Snorronis de Haquino sagitta lethaliter vulnerato vid. in not. ub.

[3] *Sturbiornus*] Islandi narrant, Sturbiornum sive, ut ii nomen scribunt, Styrbiornum (Biornum Asperum), regio inter Svecos sanguine ortum, cum patriam linquere ab Erico rege coactus fuisset, Julini sedem fixisse, deinde, copiis regis Daniæ Haraldi in societatem adscitis, Sveciam invasisse, sed in campo Fyrisvold cum toto exercitu prælio victum periisse. Eatenus igitur Islandi consentiunt cum Saxone, sed discedunt ab eo, dum Styrbiornum non filium, sed nepotem faciunt regis Biornonis, nec Haraldum sororem Styrbiorni Guritham, sed Styrbiornum sororem Haraldi Thyram in matrimonium duxisse asserunt. Præterea Haraldum non sponte sed coactum societatem cum Styrbiorno, bellum Svecicum moliente, iniisse narrant, eumque non ob invasionem imperatoris in Jutiam ad patriam rediisse, sed auxilia Styrbiorno post incendium classis mox subtraxisse. Historia

ad Haraldum, cui Thyra mater extitit[1], cum sorore Gyritha supplex migravit, tantoque apud eum paratiorem amicitiæ locum reperit, quanto illi ejusdem sororis suæ matrimonium liberalius permisit[2]. Post hæc Haraldus, armis Sclavia potitus, apud Julinum, nobilissimum illius provinciæ oppidum[3], Sturbiorno duce, competentia militum præsidia collocavit. Quorum piratica, egregio animorum robore celebrata ac finitimis paulatim trophæis alita, eo demum ferocitatis excessit, ut continuis nautarum cladibus septentrionalem repleret Oceanum. Ea res plus Danico imperio quam ullum terrenæ militiæ negotium attulit. Inter quos fuere Bo, Ulff, Karlshefni, Sivaldus[4], aliique complures, quorum prolixam enunciationem[5], tædio quam voluptati propinquiorem, stylo prosequi supersedeo. Inter hæc Sturbiornus, ultionis aculeo la-

Styrbiorni enarratur in codice Flateyensi col. 342-344, quam ad calcem Schedarum Arii Frode imprimendam curavit Christianus Wormius Oxoniæ 1716. (Crisin hujus historiæ vide in Sagabibliothek vol. III p. 143-147.) Commemoratur præterea nomen Styrbiorni in Eyrbyggiasaga p. 148, Knytlingasaga cap. 2 et in historia Olavi Tryggvii cap. 39, vol. I p. 61.

[1] *Cui Thyra mater exstitit*] Hocce, lectoribus jam notum, Noster fortasse addidit, ut Haraldum regem Daniæ distingueret ab eo Haraldo, Gunhildæ filio, cujus in præcedentibus fecerat mentionem.

[2] *Permisit*] Stephanius posuit *promisit*.

[3] *Julinum, nobilissimum .. oppidum*] In laudibus hujus urbis celebrandis multus est Adamus Bremensis (Hist. eccless. lib. II cap. XII.) Nomen ab eo scribitur Julinum, vel Jumne, Jumpne, Jumin, ab Helmoldo in chronico Sclavorum lib. I, cap. 2 Winneta, vel ex meliore lectione Jumneta, in historia Danica Svenonis Aggonis cap. 4 Hynisburg. Eadem vero urbs a scriptoribus Islandis constanter appellatur Jomsborg. Urbis antiquæ ruinæ dudum periere, sed eodem in loco oppidum Wollin nunc situm esse videtur. Plura de hac urbe in notis uberioribus.

[4] *Bo, Ulff, Karlshefni, Sivaldus*] Buius et Sivaldus ex magna Jomsvicensium contra Haquinum, comitem Norvegiæ, expeditione sat noti (vid. Hist. reg. Norveg. vol. I p. 220 sequ.). Ulff et Karlshefni, sive potius Karlsefni, sunt ignoti.

[5] *Quorum prolixam enuntiationem*] Innuunt hæc verba, Saxoni ad manus fuisse integrum Jomsvicensium catalogum, haud dubie ad leges metricas consarcinatum, sicut catalogum illum militum in campo Bravallensi pugnantium, quem ipse initio libri octavi exhibuerat.

cessante, acceptam injuriam pensare cupiens, Haraldo in opem accito, memorem damnorum iram adversus invisam Erici dominationem destrinxit. Cujus rei gratia Haraldus Hallandiam[1] proficiscens, Theutonicæ irruptionis nuncium, quæ a Cæsare Othone gerebatur[2], accepit. Igitur alienæ rei impetitionem quam propriæ defensionem langvidiore studio prosecutus, externæ pugnæ proposito domesticæ curam anteposuit, reflexoque in Jutiam cursu, ad opem oppressis ferendam præcipiti celeritate contendit. Sed eo superveniente, Cæsar, Jutiam, utpote regio ductu vacuam, nullo resistente permensus, cum Lymici sinus objectu, tunc temporis Wendalam aquis claudentis, ulterius excurrere vetaretur, conjecta in undas lancea, non solum iter ad Eydoram reflexit, verum et simillimum fugæ reditum habuit. Siquidem hastam, cujus usum habebat, maritimos in fluctus relinquendi monumenti gratia jaculatus, suum freto vocabulum indidit. Verum ut impetu gravis, ita exitu vanus apparuit. Haraldus quippe, ardentissimo cursu abscedentes hostium reliquias insequutus, Epponem, extremi agminis ducem, cum iis, quos reperit, trucidavit. Interea Sturbiornus, contumeliosa militum adhortatione compulsus, fortunam suam temere sociorum fortitudini credidit, inque proprium exitium ruens regiarum partium reditum stolida præcessit audacia. Bellum enim præpropere ausus, rebus Sveonum per incuriam lacessitis, occiditur. Et sane hostilibus gladiis ultro jugulum subiicit, quisquis in urgenti aliquo discrimine magis alienæ temeritati quam propriæ obsequitur providentiæ.

Post hæc Thyra, quo patriam a clandestinis exterorum irruptionibus tutiorem præstaret, quantum a Slesvico ad occidentalem oceanum patet, vallo fossaque proscindere aggressa est[3], superque jacto aggere tenacissimi operis terrenum molita est munimentum. Cui postmodum Waldemari regis Absalonisque, Da-

[1] *Hallandiam*] Stephanius habet *in Hallandiam*.

[2] *Quæ a Cæsare Othone gerebatur*] De expeditione Othonis Primi in Daniam vid. not. uber.

[3] *Vallo fossaque proscindere aggressa est*] De munimento Danavirki, i. e. vallo Danorum, appellato vide not. uber.

nicæ gentis antistitis, consimilis erga patriam pietas murum cocti lateris superjecit, uti potius veteris valli occiduos lapsus solidior novæ molis structura reficeret, quam debilem ejus situm crebrior in posterum ruina submitteret. Siquidem priori munitione fundamenti loco usi, imperfectum fœmineæ virtutis propositum virili prudentia compleverunt, tanto excellentius opus edentes, quanto se muliebri noverant industria clariores. Eadem quoque, cum sub specie fœminæ virilem animum gereret, Scaniam Svetica dominatione compressam præstandi tributi onere liberavit[1]. Itaque hinc muro, inde armis hostem repellens, diversis patriæ finibus par tutelæ beneficium peperit.

Interea, defuncto apud Norvagiam Haraldo, filius ejus Haquinus[2], patriam hæreditariæ pensionis ignominia eruere cupiens, cum Haraldum, auditis, quæ Cæsar apud Jutiam gesserat, Germanicis diutule bellis implicandum speraret, palam detrectandæ stipis audaciam præbuit, plus spei ac fiduciæ ex Saxonicis armis quam suis viribus capiens. Verum Haraldus, rebus cum imperatore compositis, consortium catholicæ religionis amplexus, divinam humanamque pacem regno suo conciliavit; sicque Haqui-

[1] *Scaniam liberavit*] Solus Saxo hoc narrat, nihil afferens de ratione, qua Sveciæ reddita fuerat tributaria. Si conjecturis indulgere lubet, statuere possumus, Ericum Victoriosum post cladem Styrbiorni Scaniam fortasse sibi reddidisse vectigalem.

[2] *Defuncto .. Haraldo filius ejus Haquinus*] In his enarrandis, quæ a Snorrone Sturlæo in historia regum Norvegicorum accurate habemus exposita, miram apud Saxonem deprehendimus confusionem. Haraldus Gunhildæ filius, cognomine Grafeld, qui cum fratribus suis Norvegiam aliquot annos rexerat, jam ante expeditionem Othonis Secundi insidiis Haquini circumventus, connivente Haraldo, rege Daniæ, in sinu Lymico occubuerat. Haquinus comes non erat filius Haraldi Grafeld, sed Sigurdi comitis Hladensis, et copiis Danorum adjutus parte Norvegiæ potitus erat. Deinde, Othone Secundo bellum parante, in Daniam evocatus, auxiliis Haraldo strenue adfuerat, sed post infelicem belli exitum hostem Haraldi se gesserat. Haraldus itaque, magna classe collecta, littora Norvegiæ vastavit neque tamen Haquinum ad tributum pendendum cogere potuit. Haraldo defuncto, filius Sveno, callido usus commento, Jomsvicenses ad expeditionem contra Haquinum comitem suscipiendam adduxit, ut, bello inter viros fortissimos conflato, et horum et illius potentia frangeretur.

num conceptæ inaniter spei irritum reddens, se ipsum errore, patriam præliis liberavit. Comperta vero Haquini defectione, tanto in Norvagicæ juventutis contumaciam asperius animadvertendum putavit, quanto eam adversum se cervicem insolentius extulisse cognovit. Missa igitur adversus hanc Julinæ piraticæ manu, Boo atque Sivaldo ducibus[1] contemptus sui ultionem mandavit. Quorum Haquinus perspectis copiis, cum intolerabile rebus suis onus imminere cognosceret, excipiendi ejus materia non suppetente, tanquam humanæ opis diffidentia divinam amplexus, superos inusitato piaculo propitiandos curavit. Duos siquidem præstantissimæ indolis filios hostiarum more aris admotos potiendæ victoriæ causa nefaria litatione mactavit[2], nec sangvinis sui interitu regnum emere dubitavit, patrisque nomine quam patria carere maluit. Sed quid hoc rege stultius, qui geminam carissimorum pignorum stragem incertis unius pugnæ eventibus impendendo fortunam belli parricidio petere et orbitatem suam muneris loco diis bellorum fautoribus erogare sustinuit? Quo evenit, ut Dani manum cum eo navali certamine conserentes, quocunque militaris discursus impetum contulissent, infestam nimbi vim, qua tanquam ab hoste læderentur, exciperent. Cæterum coorti imbris maleficium[3] ita nostrorum vertices inusitatis grandinis ictibus converberavit, ut eorum oculi, veluti quibusdam nimborum spiculis lacessiti prospiciendique penitus facultate defecti, graviorem ab

[1] *Boo atque Sivaldo ducibus*] Sigvaldus comes (Jarl) erat dux totius classis et Jomsvicensium princeps, sed Bui cognomine *Digri*, i. e. crassus, viginti navibus præerat et fortitudine inter omnes excellebat.

[2] *Duos .. filios .. mactavit*] Scribit Snorro Sturlæus (Hist. reg. Norveg. vol. I p. 241) fama vulgatum esse, Haquinum filium Erlingum diis immolasse. Hic numerum victimarum videmus adauctum.

[3] *Coorti imbris maleficium*] Snorro quoque Sturlæus, qui loco citato (Saga af Olav. Tryggvas. cap. 41-47) prælium illud navale pulchre descripsit, procellæ subito orientis et Danis nocivæ mentionem facit p. 238. Specialis autem Jomsvicensium historia (Jomsvikingasaga, in Fornmanna Sögur vol. XI), in his omnibus enarrandis prolixior, asserit, in media tempestate duas deas Haquini tutelares, Yrponem et Thorgerdam, visas fuisse tela sua in Danos jaculantes.

elementis pugnam quam ab hoste sentirent. Accidit ergo, ut Norvagienses, cœli quam suis viribus feliciores, Danos, destrictam adversum se numinum iram haud dubie sentientes, ante fuga quam cædibus implicarent. Inter quos Karlshefni ac Sivaldus a victoribus capti[1], quanquam dimicando speciosissimam rei militaris operam edidissent, aliquanto tamen plus laudis in vinculis quam prælio meruerunt. Haquinus enim, celeberrimam Danicæ juventutis fortitudinem exploratius nosse cupiens, duos, qui captivorum patientiam plenius experirentur, admovit. Tantum enim virium animis eorum a natura insitum esse fama fuerat, ut etiam, receptis in vultum ictibus, ne leves quidem superciliorum nutus ederent[2], atque adversus omne percussoris irritamentum in eodem animum habitu continerent. Cujus experientiæ gratia prior Sivaldus ingenti satellitis fuste percussus oculos motu vacuos præbuit. Quin etiam eo minus fortunæ cessit, quo miserius virtutis suæ experimentum habuit. Nec minus in reliquo mentis robur apparuit. Karlshefni enim alium destricta securi capiti suo imminentem pulsu pedis humi postravit, applicatumque cervici suæ ferrum manibus ferire conantis excutiens, ut erat vinculatus[3], arripuit, quemque lapsu affecerat, capite spoliavit[4]. Enimvero ut strenuo, ita impigro nisu periculum audacia præcucurrit. Neque enim captivi virtus inter vinculorum stridorem vigore suo

[1] *Karlshefni ac Sivaldus .. capti*] Karlshefni, ut jam supra monuimus, Islandis ignotus est. Sigvaldum scribunt, tempestate coorta, pugnæ sese subtraxisse et salvum domum rediisse. Sed eatenus et Snorro et autor historiæ Jomsvicensium cum autore nostro consentiunt, quatenus summam Jomsvicensium in morte subeunda constantiam exemplis illustrant.

[2] *Ne leves quidem superciliorum nutus ederent*] Hæc verbis tantum non iisdem narrantur in historia Jomsvicens. cap. 47, Fornmannasög. XI p. 149. Steph. pro *nutus* posuerat *motus*.

[3] *Vinculatus*] Hoc est, vinculis constrictus et oneratus. Petrus Chrysologus Serm. CXIX: *Suos jacere ibi demonstrat immobiliter vinculatos.* (S)

[4] *Quem lapsu affecerat, capite spoliavit*] Quæ hic a Karlsefni gesta narrantur, a Snorrone (l. c. p. 240) et autore historiæ Jomsvicensium (cap. 48 p. 153) ad Vagnium, filium Akii, nepotem vero Palnatokii, referuntur. Hi quoque autores testantur, captivorum octodecim securi fuisse percussos, duodecim, intercedente Erico, filio Haconis, vita fuisse donatos.

exui potuit; quin et inter gravissimas contumelias eo clariorem fortitudinis suæ experientiam præbuit, quo incitatiorem fortunæ adversum se fremitum sensit. Sed nec illi aut mortis propinquitas aut catenarum contumelia, quo minus liberum fortitudinis opus ederet, obstare valuit. Quorum constantiam admirans tyrannus, ut utroque potius bono milite uteretur, quam in utrumque animadverteret, remissionem pœnæ, dummodo partes suas fide atque amicitia colerent, pollicetur. Illi vero, violentum obsequium vitæ respectui erogare indecorum putantes, utpote alienæ fidei quam propriæ saluti propiores, conditione insolentius spreta, turpi pacto prorogandi spiritus beneficium expetere noluerunt. Quo viso Haquinus, ne patientiæ punitor magis quam probator existeret, virtuti eorum incolumitatem tribuendam putavit.

Haraldum vero duos ex Gyritha[1] filios sustulisse memoriæ proditum est. Quorum major Haquinus excellentissimæ indolis habitu ac felicissimis naturæ incrementis fratris Svenonis fulgorem suppresserat. Idem Sembos aggressus[2], cum militum animos periculosi belli respectu aliquanto infractiores animadverteret, quo melius fluctuantibus fugæ spem demeret, ignem subductæ classi subjecit, eoque necessitatis duramento imbecillitatis ignaviam repulit. Effecit enim, ut, navigiorum facultate defecti, reditum victoria struendum animadverterent. Itaque quo æquiore animo se ipsum classe spoliavit, eo tutiore hosti spolia detraxit. Miserta est tunc profecto fortuna Danici ducis, a navigiorum jactura nautarum præsidia mutuantis, cum summam classis inopiam opem victoriæ cerneret. Igitur ut prudenti, ita periculoso consilio salutarem ministravit eventum. Potiti enim Sembia Dani, necatis maribus, fœminas sibi nubere coegerunt, rescissaque domesticorum matrimoniorum fide, externis avidius inhærentes, suam cum hoste fortunam communi nuptiarum vinculo partiti sunt. Nec immerito Sembi sangvinis sui contextum a Danicæ gentis fa-

[1] *Gyritha*] Hanc reginam Noster solus commemorat. Adamus Bremensis lib. II cap. 2 uxorem Haraldi Gunhildam vocat. Series regum runica Thoram appellat (Script. rer. Dan. vol. I p. 29.)

[2] *Haquinus .. Sembos aggressus*] De hacce expeditione vid. not. ub.

milia numerant. Adeo enim captivarum amor victorum animos cepit, ut, omissa redeundi cupiditate, barbariem pro patria colerent, alienis quam suis conjugiis propiores.

Post hæc Thyra, Danicæ majestatis caput, absumpta est[1]. Cujus corpus Haraldus amplissimo funere elatum magno cum omnium plangore non longe a patris tumulo sepulturæ mandavit. Neque enim tam acri jactura cujusquam penates mœroris expertes esse poterant, privato funere publicam patriæ fortunam expirasse credentes. Ubi nunc quoque sacrarium perspicere est, duorum conjugum socialibus bustis intersitum[2].

Nec silentio implicandum, quod sequitur. Toko quidam, aliquamdiu regis stipendia meritus[3], officiis, quibus commilitonum studia superabat, complures virtutum suarum hostes effecerat. Hic forte, sermone inter convivas temulentius habito, tam copioso se sagittandi usu callere jactabat, ut pomum quantumcunque exiguum baculo e distantia superpositum prima spiculi directione feriret. Quæ vox, primum obtrectantium auribus excepta, regis etiam auditum attigit. Sed mox principis improbitas patris fiduciam ad filii periculum transtulit, dulcissimum vitæ ejus pignus baculi loco statui imperans, cui nisi promissionis auctor primo sagittæ conatu pomum impositum excussisset, proprio capite inanis jactantiæ pœnas lueret. Urgebat imperium regis militem majora promissis edere, alienæ obtrectationis insidiis parum sobriæ vocis jactum carpentibus. Itaque ex dictis etiam non dictorum effectui obligabatur[4], evenitque, ut conatus

[1] *Thyra .. absumpta est*] Observationes in historiam Thyræ vid. in not. uber.

[2] *Sacrarium .. duorum conjugum bustis intersitum*] De collibus gemellis Jellingæ sitis deque inscriptionibus runicis ibi repertis vid. not. ub.

[3] *Toko quidam, aliquamdiu regis stipendia meritus*] Ratio, qua Noster Tokonem, ceu hominem obscurum, unum e satellitibus regiis, in scenam producit, satis ostendit, eum ignorasse, hunc Tokonem, testibus Islandis, fuisse unum e proceribus regni. Porro exinde concludimus, Saxonem, devotissimum Absalonis Archiepiscopi cultorem, illum Tokonem minime ad atavos Absalonis retulisse; nam vix omisisset sagittarium ceu inclytæ stirpis autorem designare, si talem habuisset cognitum. Plura de hacce genealogia Absalonis vid. in not. ub.

[4] *Obligabatur*] Stephanius corrigens posuit *obligatur*.

suos ad id, quod minus præsumebat, erigeret, et, quod parum professione coluerat, plenius experientia celebraret. Neque enim solida virtus, tametsi detractionum laqueis implicata, justam animi fiduciam abjicere potuit. Quin etiam eo certius, quo difficilius experimentum accepit. Exhibitum itaque Toko adolescentem attentius monuit, ut æquis auribus capiteque indeflexo quam patientissime strepitum jaculi venientis exciperet, ne levi corporis motu efficacissimæ artis experientiam frustraretur. Præterea demendæ formidinis consilium circumspiciens, vultum ejus, ne viso telo terreretur, avertit. Tribus deinde sagittis pharetra expositis, prima, quam nervo inseruit, proposito obstaculo incidit. Cui si fortuna caput adolescentis objecisset, haud dubie in patris periculum nati pœna recideret, spiculique error percussorem exitio sociasset. Virtutem ergo patris an ingenium filii impensiori admiratione prosequar, ambigo, quorum alter artis suæ prudentia parricidium cavit, alter corporis animique patientia sibi sospitatem peperit, patri pietatem servavit. Enimvero juvenile corpus senilem animum roboravit, tantum fortitudinis in expectando jaculo exhibens, quantum peritiæ pater in emittendo præbuerat. Itaque constantiæ suæ beneficio, ne sibi spiritus, patri salus eriperetur, effecit. Interrogatus autem a rege Toko[1], cur plura pharetræ spicula detraxisset, cum fortunam arcus semel duntaxat experimento prosequi debuisset, Ut in te, inquit, primi errorem reliquorum acumine vindicarem, ne mea forte innocentia pœnam, tua impunitatem experiretur violentia. Quo tam libero dicto et sibi fortitudinis titulum deberi docuit et regis imperium pœna dignum ostendit. Sed iis necessitatum procellis erutum paulo post par mali tempestas implicuit. Haraldo enim ejus se artis, qua Finni nivales saltus peragrant, peritiorem jactanti Toko in consimili genere laudis suam ausus conferre virtutem, apud Kollam rupem[2]

[1] *Interrogatus a rege Toko*] Plura de hocce Tokonis facinore vid. in not. uber.

[2] *Apud Kollam rupem*] Rupes hæc in Scania visitur et nostratibus Kullen appellatur, navigantibus a promontorio Scavenico ad Öresundam conspicua. (S) Kull, Islandice *Kollr*, est vertex, igitur sensu eminentiori rupes illa ita dicitur, quod nullum altius cacumen in magno circuitu se conspiciendum præbet.

editæ professionis experimentum præbere compellitur. Sed quod minus exercitio celebraverat, plenius a virtute mutuatus est[1]. Eminentis enim scopuli cacumine conscenso, exiguo se fusti credidit[2], lubricasque plantis tabulas adaptando rapidum in præceps vehiculum egit. Cujus præcipiti raptu in præruptos silices actus, nihilominus debitum ejus regimen intrepida manu continere sufficit. Neque illi aut periculi magnitudo aut ullus animi stupor, quo minus firmo se corpore contineret, officere potuit. Exterruisset alium conspecta præcipitii immensitas, atque ante ipsum periculi ingressum plena metus hebetudine confecisset. Tandem illiso cautibus vehiculo, cui insistebat, excussus fortuito fustium fragmento[3] solidum incolumitatis præsidium reperit, fatoque alioqui propinquus felici naufragio insperatam salutis ancoram apprehendit. Enimuero acrius clivo impactus, perfracti vehiculi damno tutum cursitandi eventum habuit. Nisi enim impetum ejus invia petrarum robora vastæque voragines interpellassent, haud dubie procursum subjectum rupi pelagus excepisset[4]. Ubi a nautis exceptus, inviso regi tristiorem fortuna sua famam reliquit[5]. Vehiculi quoque fragmenta a navigantibus inter undas reperta falso periculi ejus fidem auxerant. Ipse vero, suspectam Haraldi præsentiam reputans, quod virtuti suæ præ-

[1] *Quod minus exercitio celebraverat, plenius a virtute mutuàtus est*] Id est: Rem, cujus experimentum haud antea fecerat, mentis constantia ad exitum perduxit. Toko enim, soleis ligneis per saltus nivales decurrere solitus, nondum tamen his fretus cacumina montium scanderat.

[2] *Exiguo se fusti credidit*] Fustem dicit Noster vel unumquemvis ex asseribus oblongis, qui soleas ligneas (de quibus vid supr. p. 248) constituebant, vel baculum illum, quo, qui ita decurrunt, cursum regere solent.

[3] *Fortuito fustium fragmento*] Id est, fortuita solearum lignearum fractione.

[4] *Nisi impetum ejus petrarum robora interpellassent .. procursum .. pelagus excepisset*] Sensus est: Nisi scopulus prominens soleas ligneas frangendo cursum Tokonis inhibuisset, in pelagus fuisset demersus.

[5] *Ubi a nautis exceptus .. famam reliquit*] Sensus est: De scopulo, ubi pedes fixerat, in ripam descendens et a nautis clam receptus, famam de morte sua reliquit regi, graviorem, quam res erat.

miorum loco pericula proponi cognosceret, studiorum suorum exercitia ad filii ejus Svenonis militiam contulit.

Post hæc Haraldus totam regni classem exerens, ne parvo apparatu magnæ molis pondus aggrederetur, junctis hominum boumque copiis inusitatæ magnitudinis saxum, Jutico littore repertum[1], quo matris tumulum insigniret, abstrahi jussit. Interea, qui cum Svenone classi præerant, Haraldi imperium, tum quia divino cultui favorem tribuerat, tum quia inusitatis plebem oneribus adigebat, perosi, quendam compositum et subornatum, qui Svenonem, an arma adversus patrem sumere regnoque potiri vellet, callide percontaretur, inducunt. Quo mandato Sveno ad regnum parricidio petendum adductus, percontanti grates habuit, libenterque se patriæ dignatione usurum respondit. Quo accepto, majores, exploratam ejus cupiditatem securius amplectentes, occultis animorum commentis audacter evidentiam præbuerunt. Enimvero, quod clandestinis motibus texerant, apertius executi, continuo regem eum publica acclamatione decernunt. Inter hæc Haraldus circa tractum lapidis occupatus, quendam suorum e classe supervenientem arctius percontari cœpit, an tantam alias molem mortali manu tentatam conspexerit? Ille se majoris ponderis ductum humanis viribus effectum recenter oculis subjecisse commemorat. Quod rege crebris percontationibus prosequente, Nuper, inquit, cum Dania tibi subduceretur, intereram. Ipse, uter onerosior tractus extiterit, penses. Ita Haraldus, cum alieno judicio cœpti gloriam quærit, erepti regni nuncium accepit. Pœnituit tunc regem pecudalibus jugis humanas alligasse cervices. Nam cum, omisso vehendæ molis proposito, tractum saxi in belli apparatum convertere voluisset, gravissi-

[1] *Saxum Jutico littore repertum*] Sveno Aggonis eandem rem his verbis enarrat: *Haraldus primus idololatriæ respuens spurcitias Christi crucem adoravit. Qui dum exercitum emitteret ad immanissimam petram protrahendam, quam matris tumulo, ob memoriale insignium, destinavit erigendam, intestina orta seditione tum propter novæ religionis ritum, tum propter servitutis jugum intolerabile, popularis cœpit effervere tumultus, adeo ut ipsum regem plebs insana regno expelleret.* Plura de saxo illo adhuc in campo Jutico jacenti vid. in not. uber.

mum militis supercilium expertus est. Exercitus namque, tam probrosi officii contumelia lacessitus, pro quo jugum tulerat, arma capere recusavit. Neque enim majestatis imperio aut prece adduci potuit, ut ejus capiti incolumitatem quæreret, qui omnium cervices erubescenda jussione damnasset. Nonnulli tamen, popularis sententiæ expertes, inter publicæ consternationis procellas consueta se erga regem caritate gesserunt. Quibus adjutoribus usus, dum filii conatus armis elidere nititur, acrius sangvinis sui viribus oppugnatur. Siquidem bello a Svenone victus, fugam suam Sialandiæ credidit, contractisque ex ea viribus, rursum consimilem fortunæ habitum navali ex certamine retulit. Jamque domesticis exuto copiis externa manus imploranda restabat. Igitur, relicta patria, Julinum[1], Danicis armis refertum, utpote fidissimum militiæ suæ gremium exilio petivit. Interea Sveno, nondum paterno odio pietatem violasse contentus, conciliandæ sibi plebis gratia effusis impietatis habenis delendorum sacrorum curam animo pertinacius sumpsit, omnique divinitatis cultu patria ejecto, victimarios templis, aris libamenta restituit. Quem rursum pater mixtis Danorum Sclavorumque copiis[2] apud Helgenes littus aggressus, diem prælio tam fugæ quam victoriæ alienus extraxit. In quo defatigati exercitus nectendæ pacis gratia posteram lucem colloquio tribuunt; cum forte Haraldus, creandæ compositionis fiducia licentius evagatus, in angustiores nemoris partes concessit. Ubi cum exinaniendi ventris gratia arbustis insideret, a Tokone, injuriarum suarum ultionem sitiente, sagitta vulnus excepit, idemque saucius a suis Julinum relatus celerem vitæ exitum habuit[3]. Corpus ejus Roskildiam missum[4] apud sacrarium nuper

[1] *Julinum*] De ea urbe vid. quæ in notis uber. ad pag. 480 annotavimus.

[2] *Sclavorum copiis*] Saxo copias Sclavorum eosdem intelligit, quos Jomsvikingar sive piratas Jomsvicenses vocant Islandi.

[3] *Saucius .. vitæ exitum habuit*] Varias de hocce bello inter patrem et filium narrationes inter se comparatas et dijudicatas vid. in not. uber.

[4] *Corpus ejus Roskildiam missum*] Eadem de sepulturæ loco tradit Adamus Bremensis lib. 2 cap. VIII p. 55: *Cujus corpus in patriam ab exercitu reportatum apud Roskild civitatem in ecclesia, quam ipse primus in hono-*

ab ipso conditum solennem sepulturæ locum recepit. Ingrata enim olim bonorum suorum patria piissimi ducis opera sera animadversione complectens, quod minus vitæ ejus præstiterat, funeri plenius deferendum putavit, omnibusque humanitatis nervis exequiarum cultui insistens, cujus spiritum superbe oderat, clementer cineres amplexata est.

Defuncto Haraldo, Sveno, prosperam sibi in divina sæviendi occasionem venisse gavisus, totam religionis stirpem ab radice convulsit, eoque auctore Dani susceptum divinitatis cultum repetita superstitione mutarunt, hoc liberius erroris sui recursum complexi, quo certius amarissimum ejus reprehensorem occidisse[1] cognoverant. Quam temeritatem vindex contemptus sui divinitas non parva rerum acerbitate pensavit, auctorem ejus tristissimis fortunæ vicibus[2] insecuta. Ipsum namque deserendæ religionis ducem perquam graviter affectum violentissimis casibus implicare non destitit, lætisque successibus spoliatum amarum vitæ usum experiri coegit. Quippe a Julini oppidi accolis, piratica Daniam incessentibus, captus, facta sibi redimendi potestate, corpus suum auro semel, argento bis rependendum promisit. Ea summa a Danis ob deserta sacra nimio eum favore prosequentibus contributa[3], patriæ restitutus, nihilominus oculos densissimis ignorantiæ tenebris obfusos conspicuæ lucis radiis admovere contempsit. Enimvero plenum nequitiæ portentum paternoque ani-

rem sanctæ Trinitatis construxit, est sepultum. Anonymus Roskildensis scribit de Haraldo (Script. rer. Dan. vol. I p. 375), *eum primum apud Seland ecclesiam construxisse.* Ædes lignea Stæ Trinitati dicata destructa est sæculo undecimo, ut nova ex muro in honorem Sti Lucii ædificaretur. Hac occasione haud dubie ossa regis fuere translata in columnam; quæ nunc chorum intrantibus est ad sinistram, ubi effigiem regis inscriptione apposita pingi curavit episcopus Lago Urne anno MDXX. Ossa regis temporis decursu consumta fuisse videntur; saltem cavum illud, quod columna continet, nunc omnino vacuum est. Observationes generales in historiam Haraldi vid. in not. uber.

[1] *Amarissimum ejus reprehensorem occidisse*] Ed. pr. habet *accidisse*, sed recte omnino Steph. unam literam mutavit, ut sensus efficeretur commodus.

[2] *Vicibus*] In ed. pr. exstat *viribus*, errore typographi.

[3] *Contributa*] Ita Steph. Ed. pr. *attributa*, minus bene.

mo parum respondens ab eximio ejus splendore in profundum caliginis secedere non erubuit. Sed cui propria damno[1] labes extitit, aliena usui benignitas fuit. Idem secundo consimili fortuna affectus, nobilium liberis vadibus pro se datis priorisque summæ pactione interposita, redemptionis præsidium impetravit. Sed cum promissum æs ex proprio fisco solvere nequiret, omnibus, qui pro salute ejus filios proprio spiritu cariores prædes dederant, nunc publice, nunc privatim saltus ac nemora venditabat[2], eorumque pretium protinus captivitatis suæ autoribus numeravit. Enimvero Scani ac Sialandenses communes sylvas publico ære comparaverunt. Apud Jutiam vero non nisi familiis propinquitatis serie cohærentibus emptionis communio fuit[3].

Eo tempore piraticæ usus nostris creber, Sclavis perrarus extitit, qui ob hoc latius ad eos manare cœpit, quod Julini oppidi piratæ, patriæ studiis[4] adversum patriam usi, eo maxime Danis, quod ab ipsorum ingeniis traxerant, nocuerunt. Quem incursationis morem nostris annis Waldemari regis maximique pontificis Absalonis propensæ pro civibus excubiæ domuerunt.

[1] *Sed cui propria damno*] Sensus est: Sveno suo sibi jumento, quod ajunt, malum sæpius arcessens, per se quidem captus, per Danos vero liberatus est. (S)

[2] *Nunc publice, nunc privatim saltus ac nemora venditabat*] Quid sit et publice et privatim aliquid vendere, autor ipse explicat, scilicet vendere bona partim iis, qui publico ære, partim iis, qui privatis sumtibus hæc coemant.

[3] *Apud Jutiam non nisi familiis .. emptionis communio fuit*] De hac sylvarum coemtione vid. not. uber.

[4] *Quod Julini oppidi piratæ, patriæ studiis*] Sic in veteri codice emendatum repperi, cum antea hic locus plane obscurus esset. Enimvero hæc mens Saxonis: Sclavos antea piraticæ tam rudes, tandem eam a Danis, quos Haraldus olim apud Julinum præsidii causa collocaverat, edoctos artem hanc in ipsos Danos refudisse et eo maxime Danis nocuisse, quod ab ipsorum ingeniis traxerant. Hactenus Stephanius, qui nullos Saxonis codices manu scriptos ad manus habuit. Ille igitur codicem veterem haud dubie intellexit exemplar editionis principis glossas fortasse in margine adscriptas habens vel etiam vetustam Saxonis versionem Danicam manu scriptam glossis fortasse instructam. Lectio ed. pr. *Julini oppidi piraticæ studiis adversum patriam usi* nullum sensum fundit, lectio autem recepta stylo Saxonis egregie convenit.

Quorum strenuo interventu tranquillus terris cultus geritur[1], tuta aquis navigatio celebratur.

At Sveno, oppressionum suarum vindictam sitiens maximeque Julinum, perinde ac scelestissimi contubernii domicilium, armis evertere cupiens, sinum, quo Möen insula a Falstria secernitur, regia classe complevit. Qui cum se mox in Sclavorum effusurus provinciam videretur, qui Julini constiterant, audacter callidi, impetum hostis arte præcurrendum duxerunt. Nam cum muniendæ classis gratia nocturnas a Danis circumiri vigilias nossent, delectos remiges subornaverunt. Qui mane, anticipato vigilum more simulatoque ab excubiis reditu, frequentem liburnis portum brevi lintre permensi, cum ad regis usque navigium processissent, esse gubernator dixit, quod secretius eum nosse admodum oporteret. A quo rex noctu exploratæ rei nuncium afferri ratus, detracto navigii tegmine capiteque exerto, veluti familiaris colloquii gratia acclive vocanti corpus præbuit. Quem ut ille insidiis opportunum animadvertit, subito cervicem ejus perquam violento amplexu corripuit, liburnæque detractum apparitorum ope myoparoni suo injiciendum curavit. Nec segniter fugam nautæ concitatis remorum ictibus expetebant. Ita præsidium strenuæ calliditatis amplexi, quod armis nequibant, insidiis promoverunt. Igitur qui paulo ante in majestatis fastigio fulserat, tunc barbarorum miserabile mancipium contumelioso ludibrio fortunæ effectus, nescio, patris major an religionis injuria, provinciam, quam parentis exilio violaverat, ministram carceris ultricemque parricidii sensit; patriam, quam sacris spoliaverat, etiam opibus exuere necesse habuit. Neque enim ocyus a suis juvari poterat, utpote quibus primum detrahenda navigiis tegmina, aptandi foris remi extollendæque undis ancoræ fuerant. Cessit

[1] *Tranquillus terris cultus geritur*] Hæc non more blandientium in majus aucta, sed ad normam veritatis scripta esse, testis est Helmoldus in Chronico Slavorum, qui in fine operis sui, regnante adhuc Waldemaro Primo, hæc scripsit: *Pacata est via transeuntibus a Dania in Slaviam et ambulaverunt mulieres et parvuli per eam, eo quod submota sint offendicula et defecerint prædones in via.* (lib. II cap. 14.)

igitur expeditio fraudi; nec barbariem absque regio ductu petere ausa, soluta classe, domesticis militem litoribus reddidit.

In qua fortunæ violentia Sveno, virili defectus auxilio, fœmineum expertus est. Nam cum, exhaustis regni opibus, ne aurum quidem redemptioni ejus suppetere videretur, tanta ei matronarum humanitas affuit[1], ut, detractis aurium insignibus cæteroque cultu, certatim digestam pondere summam explerent, plus commodi in salute principis quam amœnitatis in ornamentorum suorum specie reponentes. Adeo in liberando eo uterque sexus unius humani voti curam habuit. Ita matronalis[2] stolæ publicum columen privatis facultatibus emere voluptati magis quam oneri fuit. Neque enim ejus capiti incolumitatem publicæ stipis impendio petere dubitatum est, qui primus deserendæ religionis constantem se gessisset auctorem. Enimvero ignara perditionis suæ patria summum scelus amplissimis beneficiis rependere pietatis loco duxit, parentis ac numinis violatorem indebito gratulationis officio prosecuta, quodque pœnis expiandum fuerat, obsequiis pensans. Quanto enim Haraldi odio tenebatur, tanta Svenonis caritate flagrabat, auctorem religionis fastidio, aspernatorem benevolentia insequendo. Ita populus, sacrilegi animi probator, religiosi punitor, quantum in patris sanctitatem contemptus, tantum in filii labem honoris congesserat, cultumque ejus, quia sacrorum morem abrogaverat, copiosa favoris indulgentia prosequutus, ter regem a piratis captivum[3], interposita munerum pactione, receperat. Nec illi quidem ad præmia matronarum obsequio exolvenda ingrata mens fuit. Nam fœminis deinceps participandarum hæreditatum jus, a quibus ante lege repellebantur, indulsit. Ut autem argentum priori summæ debitum contraheret, agros ac latifundia venire jussit, utque ab exteris ipse veniit, ita venalem suis patriam fecit. Ita nescio macie[4] miserior an felicior fuerit, quæ quantum ejus corpori detraxit, tantum censui pepercit, opes-

[1] *Tanta ei matronarum humanitas affuit*] De hacce humanitate, quam nonnulli recentiores pro fabula habuerunt, vid. not. uber.

[2] *Matronalis*] Haud dubie leg. *matronali*.

[3] *Ter regem a piratis captivum*] De triplici Svenonis captivitate vid. not. uber.

[4] *Macie*] Ita Stephanius in editione sua; ed. pr. habet *in acie*, quod a contextu omnino alienum est.

que artuum consumptione servavit. Cæterum barbari, nondum rebus eum exuisse contenti, truculentius affectum jurare etiam, iram remissurum, compellunt, gemina miserum pactione torquentes. Sed alteram exhibere difficile, alteram admittere turpe. Opes enim hosti fundere necessitati convenit, injuriæ vero respectum abiicere poenasque impunitate pensare vicinum rubori beneficium est. Siquidem ut violentiæ cedere infirmum, ita vindictam ejus abdicare probrosum. Quippe supra vires cogi quam viribus remisse uti speciosius. Nec segniter, exuendæ captivitatis cupidus, sacramento omittendæ ultionis exhibito, propositæ conditionis partes admisit; hostemque non minus fruendæ securitatis beneficio quam auri impendio locupletavit, hoc magis servilem se exhibens, quo turpius libertatem impetrare sustinuit. Tantum autem transfugarum erga patriam caritas valuit, ut, cum regiam Danorum stirpem ad unicum Haraldi filium redactam esse cognoscerent, quo minus alienis summa cederet, saluti ipsius parcendum existimarent. Quamobrem opes ejus, non exitum sitientes, egestatem suam censu solari quam sangvine maluerunt.

Nec tamen erga desertorem sacrorum principem divinæ correptionis aculei quieverunt. Nam Svetiam quoque Danorum rebus infestam fecere. Cujus rex Ericus, agnomen a victoriis mutuatus[1], per Haraldum jampridem latam Sturbjorno[2] adversus Sveones opem memoriæ subiiciens perquam graviter in Svenonis caput exarsit. Utque sui vindictam perageret, exercitum in Daniam trajecit, expugnatione filii parentis noxam pensare cupiens. Quanquam enim eum arctiore materni sangvinis nexu[3] contingeret, iram tamen affinitati prætulit, eo quidem fidentius, quod Svenonis fortunam sæpius ægram atque fractam ac crebris detrimentorum incursibus lacessitam, suam jugiter in summo felicitatis

[1] *Ericus a victoriis agnomen mutuatus*] Dicitur ab Islandis *Sigrsæli*, Danice *Seirsæl*. De difficultatibus chronologicis, quibus premitur narratio de bello inter Ericum et Svenonem, vid. not. uber.

[2] *Sturbiorno*] De eo vid. supra p. 479.

[3] *Arctiore materni sangvinis nexu*] Gyritha enim, Saxone teste p. 480 Biornonis, Sveciæ regis, filia, patruelis Erici, erat mater Svenonis (supra p. 485).

cardine versatam noverat. A quo Sveno bello Scanico victus, relicta excellentis pulchritudinis filia Thyra[1], aviæ nomen referente, (quæ qua matre orta fuerit, ignoro[2],) Olavum Tryggonis filium[3], Norvagiæ regimen gerentem, exilio petivit, eo quidem ampliori spe, quod patrem ejus jampridem regno exactum Haraldi succursu restitutionem impetrasse meminerat. Is quanquam regio nondum titulo censeretur, regiis tamen partibus pleno procurationis officio fungebatur. Quo beneficio quanquam obligatus esset Olavus, nihilominus debitam patris ejus meritis gratiam referre negligens, profugum ac supplicem sprevit, omniaque momenta petitæ opis abnegans nullum pæne misero suffragium præbuit. Neque enim exuli succurrit, nec aspernatur[4] illum a se repelli, a cujus parente suus patriæ redditus fuerat. Cujus repulsæ Sveno contumelia suggillatus ad Anglorum præsidia convolavit. Quorum rex Eduardus[5], ætate admodum tenera, au-

[1] *Relicta excellentis pulchritudinis filia Thyra*] Hanc Svenonis filiam, quam omnes cæteri ignorant, Noster confudisse videtur cum Thyra, sorore Svenonis, quam Islandi pulcherrimam fuisse perhibent (Snorro hist. reg. Norveg. vol. I p. 298.)

[2] *Qua matre orta fuerit, ignoro*] Prima Svenonis uxor, ab eo deinceps repudiata, fuit Gunhilda, filia ducis Boleslavi (Snorro hist. reg. Norveg. vol. I p. 230, Encomium Emmæ in Script. rer. Dan. vol. II p. 479, Ditmarus Merseburg. apud Leibnit. vol. I p. 409.)

[3] *Olavum Tryggonis filium*] Olavus, Tryggonis filius, cujus historiam a Snorrone Sturlæo in historia regum Norvegicorum et ab aliis Islandis prolixe et accurate descriptam habemus, omnino erat rex Norvegiæ anno 994, a civibus electus. Pater ejus Tryggve sive Tryggo, in aliqua provincia Norvegiæ regulus, a filiis Gunhildæ fuerat occisus. Nihil vero legitur nec de exilio ejus nec de auxilio ipsi a patre Svenonis præstito. Autor narrationis fortasse patrem Olavi confudit cum Haquino, cui Olavus in regno gubernando successerat. Eum scilicet satis notum est auxiliis Haraldi in patriam fuisse restitutum. Ex crisi hujus narrationis in notis uberioribus exhibita patebit, Svenonem nunquam Olavum Tryggvium adiisse. Docet vero comparatio inter ea, quæ narrat Saxo, et quæ apud Adamum Bremensem de iisdem rebus leguntur, Saxonem omnia sua ex traditione clericorum Danicorum hausisse.

[4] *Aspernatur*] Stephanius posuit *aspernabatur*.

[5] *Rex Edvardus*] Intelligit Edvardum Juniorem, Edgari filium, qui quindecim annos natus imperium

xilii petitorem ambitionis nota perculit, existimans, non tam opem a profugo peti, quam exilii simulatione regnum a callido repeti; fortunæque inopiam argumentum astutiæ reputans, obseratis exulem auribus aversatus est. Adeo paterna felicitas suspectam nati miseriam fecerat. Ita maligni animi ducibus spes suas precesque frustrantibus, in Scotiam profectus[1] clementiam, quam in aliquanto mitiore gente non reperit, apud efferata barbarorum ingenia sensit. Adeo enim volubilis fortunæ varii atque ancipites motus existere consueverunt, ut interdum humana mens, ubi speratis fallitur, insperata facilius assequatur.

Hac fortunæ sævitia Sveno ad amplectendam religionis caritatem adactus abstractos caligine oculos salutari lucis contemplatione suffudit. Nam cum duos maxime reatus suos, parricidium atque sacrilegium, totidem gravissimis suppliciis, captivitate atque exilio, abunde mulctatos animadverteret, piam neglectæ salutaris disciplinæ verecundiam egit, conversoque in curam sacrorum animo, utriusque delicti contagium plenis pœnitentiæ lacrymis expiavit. Quin etiam, cunctis circa se rite peractis, lavacri usum promptissimo religionis tenore percepit. Cujus quanta prius labes extiterat, tantum postea robur ac columen evasit. Nec segniter pœnitentiæ beneficio permulsa Deitas propitii numinis favore pristinum ei fortunæ splendorem conciliavit, amorque ipsius, septimo[2], decedente Erico, promptum regni introitum struxit pro exilio patriam, pro paupertate amplissimum decus ac summam largita potentiam. Nam Erici filius Olavus cum matre Syritha Svetiam repetivit, ibique degens regnum materno arbitrio subjectum habuit. Ita Sveno eodem pæne tempore et reli-

adeptus est et, quadriennio interjecto, anno 979 trucidatus fuit. Ille igitur decessit annis fere duodecim antequam Sveno thronum adscendit. Adamus Bremensis lib. II cap. 25 habet successorem ejus Adelredum.

[1] *In Scotiam profectus*] Hector quidem Boethius in Historia Scotica lib. XI (pag. 247 edit. Ascens.) adstipulatur Saxoni, sed patet ex verbis ejus, eum omnia sua ex Nostro sumsisse. Scriptores Scotici et Anglici antiquiores omnino tacent de hocce Svenonis itinere.

[2] *Septimo*] Hic *anno* excidisse videtur. Ed. Steph. habet *annoque exilii ipsius septimo.*

gioni paruit et patria potitus est. Ne autem, quorum favorem impietate contraxerat, sanctitatis irritamento odia in se repente trajiceret, publice dissimulata religione, privatim exhibita, pium mentis habitum texit. Itaque diversi motus iisdem præcordiis inclusi, summa formido ac sanctissima devotio, animum ejus perplexa cunctatione distractum ad ultimam pæne hæsitationem redegerant. Hinc enim perdendi regni, inde lædendi numinis metus pectoris ejus munimentum ancipiti periculo vulnerabat. Fastiditæ siquidem religionis ultorem Deum, plebem cultæ vindicem metuebat. Quæ tam dissona studia attentiore animi comparatione expendens, plus divini quam humani timoris viribus indulgendum providit. Privatim itaque majores aggressus[1] clandestina admonitione sacris ritibus subjicere perseverabat, disserendi officium, quod a literis doctrinaque non traxerat, rudi atque impolito ingenio prosecutus. Adeo præceptoris partes, quas solertia ac consvetudine parum complexus fuerat, a fundandæ religionis cupidine mutuabatur. Verum medelæ salubritatem, ab incolumi capite quæsitam, ab aridis atque indignantibus membris evomi crederes. Neque enim amator veterum populus docilem inusitatis animum præbere sustinuit. Quin etiam externi cultus tædio patrium æmulatus est. Igitur cupido sed inefficaci serendæ religionis auctori numinis sui illustrator Deus Popponem, ingenio ac sanctitate conspicuum[2] præcipuaque literarum scientia excellentem, præclari operis consortem adjecit. Hic Danorum concione publice apud portum, cui glaciei frequentia[3] agnomen peperit, habita, cum eos, ne fana excolere vellent, sermone flectere nequiret, evidenti indicio certissimum assertioni suæ argumentum præbuit, doctrinæque fidem conspicuo sanctitatis miraculo publi-

[1] *Majores aggressus*] Majores heic denuo vocat Saxo proceres et senatores regni, qua ratione frequens vocis hujus illi est usus. (S)

[2] *Popponem .. sanctitate conspicuum*] Autoritas Witechindi Corbeiensis sufficit ad probandum, spectaculum hocce mirificum haud post tempora Haraldi Cærulidentis fuisse editum. Plura de Poppone vid. in not. uber.

[3] *Apud portum, cui glaciei frequentia*] Portum Selandiæ Ysoram intelligit, allusione ad primam nominis partem facta. Glacies enim nostris dicitur *Is*.

cavit. Percontatus enim, an monitis suis obsecuturi essent, si ad flagrantis ferri tactum manum ejus læsione vacuam conspexissent, universis haud dubie parendum respondentibus, candentem ferri laminam chirothecæ formam habentem expediri jussit, eique brachium cubito tenus inseruit, ac protinus per omnes interrite circumlatam ante principis pedes excussit, dextramque nulla ex parte corruptam in eodem incolumitatis colorisque habitu religiosæ omnium admirationi conspiciendam monstravit. Quo tam mirifico spectaculo alioqui inexorabiles studio suo consentaneos reddidit, effecitque ut periculum non impedimentum monitorum ejus esset, sed experimentum. Enimuero ipsam rerum naturam audacis voti constantia superavit. Quin etiam ea miraculi celebritate æternum[1] genti nostræ religionis spiritum ingeneravit. Quo evenit, ut Dani, abrogata duellorum consuetudine[2], pleraque causarum judicia eo experimenti genere constatura decernerent, controversiarum examen rectius ad arbitrium divinum quam ad humanam rixam relegandum putantes. Quamobrem Poppo a maximo pontifice Bremensi Adaldago apud Arusium[3]

[1] *Æternum*] Ed. pr. habet *externum* errore manifesto.

[2] *Abrogata duellorum consvetudine*] Duas hic sententias Noster profert, miraculo scilicet Popponis, sive religione Christiana in Daniam introducta, et duella fuisse abrogata et probationes sic dictas vulgares per ferrum candens fuisse receptas. Utramque sententiam complures viri docti falsam censuerunt, existimantes, a cana inde antiquitate in terris borealibus probationem per ferrum candens fuisse cognitam, diutius vero post nova sacra publice recepta duella in judiciis viguisse. Verumenimvero contendimus, Saxonem et hoc et illud recte negasse. Patet enim ex monumentis Islandorum, inauditam fuisse in septentrione gestationem ferri candentis ante religionem Christianam introductam, et hocce probationis genus, cum fraude sacerdotali semper junctum, a moribus priscorum Borealium et forma reipublicæ, quæ inter eos vigeret, abhorruisse. Constat præterea iisdem testibus, duelli genus olim in judiciis adhibitum, *Holmgang* dictum, vi novæ religionis fuisse sublatum. Plura de his vid. in not. uber.

[3] *Poppo .. apud Arusium*] Adamo Bremensi teste lib. II cap. 26, episcopus Slesvicensis fuit consecratus, et quidem a Libentio, successore Adeldagi, anno 988 defuncti, tribus annis antequam Sveno imperium nactus est. Si autem Popponis miraculo

honorem gerendi pontificii[1], vitæ atque operibus suis perquam debitum, impetravit. Eodem officii nomine Henrico Slesvicum[2], Lefdago Ripæ cesserunt; Gerbrandus Roskildiæ[3] claruit. Adeo religiosissimi principis exactissima sanctitas Christianismi cultum novis sacerdotiis auxit, cellis atque sacrariis decoravit. Prius enim quatuor hæc religionis domicilia externis sacrorum contenta præsulibus domesticæque prælationis[4] expertia fortuito magis quam solido pontificum ordine nitebantur. Nec minus Norvagia Bernardi ex Anglia profecti[5] saluberrima admonitione profecit. Cujus regi Olavo tanta sumendorum auspiciorum adnotandorumque ominum cura acta est[6], ut etiam aquarum sacrarum liquore

rectam epocham assignamus, ætas ejus in tempora Adeldagi omnino incidit.

[1] *Gerendi pontificii*] Pontificium idem est ac pontificatus sive episcopatus.

[2] *Henrico Slesvicum*] Ed. pr. habet *Harico Seuiscus cum*, nomina manifesto errore turbata.

[3] *Lefdago Ripæ .. Gerbrandus Roskildiæ*] Hoc loco Noster conjunxit ea, quæ sibi de antiquissimis Daniæ episcopis innotuerant. Discimus autem ex Adamo Bremensi (hist. eccles. lib. II cap. 16) inter antiquissimos in Dania episcopos ætate Adeldagi ordinatos, quorum ex opinione Adami sedes nondum esset certa, fuisse Liafdag, et inter eos, qui his proximi exstiterint, Horig (sive Ericum sive Henricum); Gerbrandum autem Adamus multo serius a Canuto Magno Selandiæ episcopum constitutum fuisse scribit (ib. lib. II cap. 38). Saxo igitur in hisce episcopatus in Dania initiis afferendis traditionem ecclesiasticam, non autoritatem Adami secutus fuisse videtur.

[4] *Prælationis*] *Prælatio* scriptoribus medii ævi est dignitas ecclesiastica, inprimis episcopatus.

[5] *Nec minus Norvegia Bernardi admonitione profecit*] Certiora, quæ de Bernardis constant, ex Adamo petenda sunt, narrante (hist. eccles. lib. II cap. 38), Canutum Magnum adduxisse ex Anglia plures episcopos, et ex iis Bernardum in Scania constituisse præsulem. Idem porro refert de Olavo (Sancto, cap. 39), rege Norvegiæ, eum, ex Anglia in Norvegiam profectum, secum habuisse plures episcopos et presbyteros, inter eos vero inclaruisse Sigefred, Grimkil, Rodulf et Bernard, qui deinde jussu regis ad Sveciam et Gothiam cæterasque insulas trans Nordmanniam accedentes barbaris sacra Christiana annuntiaverint. Islandi et de hoc et de illo Bernardo omnino tacent.

[6] *Regi Olavo tanta sumendorum auspiciorum .. cura acta est*] Miretur sane, qui historiam rerum Norvegicarum ex scriptis Islandorum habet cognitam, quomodo Saxo hæc

perfusus, cum partem[1] religiosæ disciplinæ rudimenta sorpsisset, nullo tamen sanctitatis exemplo, nullius autoritate doctrinæ, quo minus augurum[2] monitus consectaretur futuraque per pullarios disceret, vetari posset. Itaque sanctitate vacuus nec non inanem[3] ejus umbram complexus susceptam religionis speciem fucosa superstitione damnabat. Consimilis ejusdem pontificis industria Svetiæ regem Olavum ad Christiana sacra perductum Jacobi nomine venustavit[4], morum profectui decus vocabuli tribuens. Utrum autem idem rex ab eo, an a Bremensium pontifice Unnone[5] sacrorum usum disciplinamque perceperit, parum comperi. Eo tempore Lundenses, sacrarium moliti, sub Gerbrando, Roskildiæ præsule, rem divinam domestici templi religione gesse-

de rege Christianissimo asserere potuerit. Verumenimvero Adamus scribit de eodem rege (hist. eccles. lib. II cap. 29): *omnes affirmant peritum auguriorum, servatorem sortium, et in avium prænosticis omnem spem suam posuisse.* Saxo autem, qui in hac parte historiæ sæpe ab Adamo discessit, vix eum secutus est autorem. Potius igitur existimo, et Saxonem et Adamum secutos esse famam de Olavo vulgarem, eandemque hostilem, quæ, occasionem fortasse nacta ex præsagiis, quæ principi juveni regnum portendisse ferebantur (hist. reg. Norveg. vol. I p. 223), regem ipsum auguriis deditissimum declaraverit.

[1] *Partem religiosæ disciplinæ*] Videtur mendum subesse; in edit. Steph. legitur *pariter.*

[2] *Augurum*] Ed. pr. habet *augurium.* Lenissima Stephanii emendatio lectionem reddidit commodiorem.

[3] *Nec non inanem*] Stephanius in sua editione pro *nec non* posuerat *nec nisi.*

[4] *Svetiæ regem Olavum .. Jacobi nomine venustavit*] Etiam hic multa confuse narrantur. Haudquaquam rex Sveciæ Olavus (Skauthonning) sed filius ejus Anundus sacra unda lavatus nomen Jacobi accepit. (Hist. reg. Norv. vol. II p. 118, Catalog. reg. Svec. in Script. rer. Svec. vol. I p. 4). Porro juxta Legendam de Sancto Sigfrido (Script. rer. Svec. vol. II sect. I p. 344) episcopus Sigfridus (sive Sigurdus), genere Anglico, in Sveciam veniens Olavum regem sacro lavacro perfudit. Hunc Sigurdum rursus Islandi confundunt cum illo Sigurdo (Sigurdr hinn riki), qui, Olavum Tryggvium ex Anglia secutus, officiis sacerdotalibus in aula regis functus est. Saxo igitur et hunc et illum cum uno ex Bernardis confudisse videtur.

[5] *Bremensium Pontifice Unnone*] Adamo Bremensi teste (hist. eccles. lib. I cap. 52) mortuus est Unni Bircæ anno 936, itaque diu ante mortem Haraldi Cærulidentis.

runt. Cæterum Unnonis corpus Birca, oppidum[1] veteri fama inclytum, Bernardi Lundense hypogæum tenet.

Interea rex Norvagiæ Olavus, adhuc cœlebs, fruendæ claritatis potiendæque Daniæ cupidine instinctus, quo facilius voti se compotem redderet, petitis Syrithæ nuptiis[2], Sveticas partibus suis vires applicare curavit. Ne erge Sveno duorum regum junctis copiis geminum patriæ latus incursandum præberet, perquam callido consilii genere usus duos pervicacioris animi satellites subornavit, qui, simulata damnatione, Olavum supplices petiverunt. A quo exulum more indulgentius habiti, cum post aliquantæ familiaritatis usum proposito licentius utendum animadverterent, Svenonis vituperio Thyræ commendationem[3] impensi-

[1] *Birca oppidum*] De hoc oppido Adamus Bremensis hæc scribit (hist. eccless. lib. I cap. 50): *Birca est oppidum Gothorum in medio Sveoniæ positum, non longe ab eo templo, quod celeberrimum Sveones habent in cultu deorum, Ubsola dicto, in quo loco sinus quidam ejus freti, quod Balticum vel barbarum dicitur, in Boream vergens portum facit barbaris gentibus, quæ hoc mare diffusæ habitant, optabilem, sed valde periculosum incautis et ignaris ejusmodi locorum etc.* (cnfr. Script. rer. Dan. vol. I p 444-447.)

[2] *Petitis Syrithæ nuptiis*] Falsa veris miro modo juncta sunt in omnibus, quæ Noster habet de rebus ab Olavo Tryggvio gestis, cujus historiam in voluminibus Islandorum et prolixe et accurate habemus enarratam. Refert Snorro Sturlæus (hist. reg. Norveg. vol. I p. 264-266), Olavum Tryggvium ambiisse nuptias Sigridæ Imperiosæ *(Sigrid hinn Storráda)*, viduæ Erici, regis Sveciæ, et, legatis hinc illinc missis, utrumque convenisse Konghellæ, urbe Norvegiæ; ibi vero, colloquio inito, cum negasset Sigrida se suos deos relicturam, Olavum ira accensum in hæc verba erupisse: *Quare ergo te vellem conjugem, anum decrepitam et canem ethnicam?* simulque chirothecam suam in faciem reginæ impegisse. Hæc multo magis et moribus ætatis et ingenio Olavi conveniunt, quam quæ apud nostrum leguntur.

[3] *Thyræ commendationem*] Rex Sveno filiam quidem habuit nomine Thyram, quæ tamen eo tempore, quo Olavus nuptias Sigridæ ambiit, nondum erat viro matura. Soror autem Svenonis, Thyra, Boleslavo, regi Poloniæ, fuerat desponsata. Has vero nuptias exosa clam regnum Boleslavi reliquerat et, clandestino itinere per Daniam facto, ad regem Norvegiæ, Olavum, se supplex contulerat. Hic igitur Thyram, pulchritudine fœminæ captus, uxorem duxit (Histor. reg. Norveg. vol. I p. 299-300). Illa vero Olavum Tryggvium tantopere dilexit, ut eo interemto vitam præ moerore finierit. (Fornmannasög.

oribus verbis sociare cœperunt, quantum patris mores convicio, tantum filiæ speciem laudibus insecuti. Adeo falsum proscriptorum nomen complexi mendacii noxam benevolentiæ simulatione texerunt. A quibus Olavus probabilis formæ irritamento virginem petere persvasus legationem preces suas Svenoni porrecturam instruxit. Qua aditus Sveno petitas proco nuptias pollicetur. Quo nuncio Olavus ad summam usque gratulationem evectus, matronali stolæ illibatas pudicitiæ faces præferendas existimabat, virgineumque æmulatus amplexum, adolescentiam suam intra viduitatis gremium obterere passus non est. Igitur quantum alteri contemptus alterique venerationis deferret, aperuit. Syritham namque colloquii simulatione celebriter accersitam, navigium conserendi secum sermonis gratia subintrare petivit. Cujus precibus regina, quo verecundiæ munimento tutior fieret, aliquamdiu reluctata, ad extremum imperio cessit. Igitur vix atque ægre obtemperanti lignum pensilibus uncis subnixum pontis loco scandendæ puppis gratia sternitur. Quod cum regem aditura conscenderet, eodem per insidiosos subducto, præceps fluctibus obvoluta est. Nec contenti nautæ amplissimam majestatem ultimo dedecore confudisse, quo clarius libidinosum ei animum exprobrarent, inflicti casus turpitudinem clamore sub hinnitus specie edito persecuti sunt. Hæc est Norvagica humanitas, dolis ac derisione instructa, quæ splendidissimæ fœminæ fidem probrosis insidiis circumvenire, matronale decus contumeliis proculcare, amoremque ignominia rependere non erubuit. Et sane quisquis ei populo humanitatem atque obsequium erogat, ingratis beneficium præstat[1]. At regina, pæne periculo præ-

vol. III p. 11-12). Cum hacce narratione consentit Adamus, referens Olavum, Thrucconis filium, e Dania duxisse uxorem superbissimam, Thore, cujus instinctu Danis bellum intulerit (hist. eccles. lib. II cap. 27). Eodem præterea teste *Thyra post mortem viri fame inediaque vitam miserabiliter consumsit* (ibid. cap. 28.)

[1] *Ingratis beneficium præstat*] Dum Noster hac occasione arrepta in Norvegos ita stomachatur, suspicari licet, nonnullos exules Norvegicos a Waldemaro et Absalone indulgentius habitos sua ingratitudine bilem movisse Saxoni, eumque impulisse, ut voces has contumeliosas in totam gentem Norvegicam temere effutiret.

focata, magno cum Sveonum rubore ægre littori restituta est. Tandem recepto spiritu, impudicitiam sibi a rege exprobratam judicans, ruborem periculi tacita ferre nequivit, opprobrii deformitatem minis, quibus potuit, insecuta. Neque enim, duabus gravissimis calumniis, periculo ac rubore, affecta, lacessiti pudoris irritamentum æquo animo tolerare sustinuit, utpote quæ ex integerrimæ majestatis regina ad insolentis proci plenum ignominiæ ludibrium redacta fuerat. Ita versuti ducis acumen, admirabilis vaframenti involucro tectum, vires, quibus Olavum exuit, sibi sagacissime conciliavit. Continuo namque petitæ in matrimonium Syrithæ[1] eo benigniorem animum, quo Olavo infestiorem, expertus est. Nec inerter ruborem conjugis negata mox proco filia vindicavit. Interjecto tempore Canutum ex Syritha suscepit[2].

Ita Olavus duobus splendidissimis conjugiis distitutus, dum alterum temere respuit, ab altero turpiter repelli meruit, utque hoc repulsa, ita illud insolentia perdidit. Verum quia Svenonem parum prospere bella gerere solitum noverat[3], facta non virium ejus, sed fortunæ æstimatione, instructoque nobilis famæ navigio[4], armis

[1] *Petitæ in matrimonium Syrithæ*] Quod Sigrida vindictam sitiens Svenoni nupserit et fax et tuba exstiterit belli Olavo moti, vid. Hist. reg. Norv. vol. I p. 330.

[2] *Canutum ex Syritha suscepit*] Mirum est, Saxonem natales Canuti Magni haud recte cognitos habuisse. Canutus enim natus erat Gunhilda, sorore regis Boleslavi, quam Sveno deinceps repudiavit. (Emmæ encomiast. in Script. rer. Dan. vol II p. 479, Ditmar. Merseb. ap. Leibnit. Script. Brunsv. vol. I p. 409, Hist. reg. Norveg. vol. I p. 230, Knytlingasaga cap. 5).

[3] *Quia Svenonem parum prospere bella gerere solitum noverat*] Conspirant hæc cum verbis Adami hist. eccles. lib. II cap. 29: *Audiens Olaph Thrucci filius, rex Normannorum, de conjunctione regum iratus est contra Svein nimis, ratus illum, quasi a Deo derelictum totiensque depulsum, a sua etiam multitudine facile posse depelli. Collecta igitur classe innumera etc.* Omitto reliqua, quæ de hac pugna habet Adamus; hæc enim omnia et plenius et accuratius leguntur apud Islandos (hist. reg. Norveg. vol. I. p. 332 sequ., Saga Olafs Tryggvasonar cap. 245 sequ. in Formannasögur vol. III p. 293 sequ.) Ostendunt saltem verba Adami, quæ fama hujus belli inter Danos viguerit.

[4] *Instructo nobilis famæ navigio*] Navigium illud, quod in historia re-

ultionem exequi parat. Contra Sveno, adscita privigni manu, maritimo hostem certamine excipit. In quo Olavi sagittarius Enarus[1], magno corporis artisque robore præditus, tanto rigore mirifici arcus tormentum intenderat, ut excussum ab eo jaculum nulla rerum duritia sisteret, quo minus citato motu universum penetraret obstaculum. In malum navigii incidens lignum violentia sua pervium habuit. Eadem, interjecto regis clypeo[2], tabulæ ratis illapsum vix inter undas impetus sui finem reperit. Itaque gravius hostem solus quam tota sociorum manus afficere valuit. Cæterum adeo certo ictu destinata feriebat, ut, quicquid impetebat, offenderet. Quo evenit, ut Sveno, tormenti monstro territus, plus metus in unico stipite quam tota hostium elasse reponeret. Cumque solum in ejus corruptione remedium animadverteret, non tam sagittarium quam artis sagittariæ instrumentum ab ejus rei peritis impeti jubet, violata arcus fortuna tutius bellum gerere cupiens. In quod[3] delectis certatim tela congerentibus, unum forte arcui impactum artificem ingenio, hostem victoria spoliavit. Cumque late ruptionis ejus fragor obstreperet, stupens Olavus, quidnam esset comminutum, interrogat. Cui Enarus, Convul-

gis Olavi accurate describitur (hist. reg. Norveg. vol. I p. 293), dictum fuit *ormrinn langi* (Draco longus).

[1] *Sagittarius Enarus*] Einarus cognomine Tambeskielver, vir magni in historia Norvegica nominis. Exhortationem ad hunc virum sagittis petendum Snorro ab Erico comite profectam scribit (hist reg. Norveg. vol. I p. 342). Quæ autem ab ipso Einaro in eo prælio et facta et dicta fuerint, ita refert Snorro, ut fere verbotenus cum narratione Saxonis conspirent. Vix autem Noster, in prælio Svoldrensi describendo adeo parcus, ullam de eo relationem ab homine Islando acceperat. Sed nullarum rerum gestarum memoria ore hominum fidelius latiusque propagatur, quam quæ vividam unius rei imaginem ante oculos sistit.

[2] *Eadem, interjecto regis clypeo*] Sensus est: Eadem violentia jaculum Einari, quamvis clypeus regis esset interjectus, tabulam ratis penetravit, deinde undas suo impetu aliquamdiu secuit. Ed. pr. habet *Eodem,* quod nullum sensum fundit. Stephanius, ut latinitati consuleret, tacite locum emendavit, ponendo: *Eadem vi trajecto regis clypeo;* sed vix tanta lectionis receptæ mutatio est necessaria.

[3] *In quod*] Ita Stephanius pro *in quo* in ed. pr., quod regulis grammaticæ repugnat.

sam, inquit, abs te Norvagiam puta. Plus namque opis in arcu quam exercitu repositum judicabat, futurum pugnæ exitum abscisa responsi sagacitate complexus. Nec secus, quam prædixerat, accidit. Fractio namque arcus insecutam Norvagiensium cladem ominata est. Ut autem Olavus hostium manus arbitrario fato præcurreret mortemque sibi ipse conscisceret, armis onustus præcipiti saltu profundum petiit, tanquam vita feliciter excessurus, si non aviditate lucis victorem intueri cogeretur. Cumque Sveno hostium vires in suam redactas potestatem vidisset, quos armis ad fugam inclinaverat, oratione ad obsequium flectere cupiens, insignem rei bellicæ successum ad blanditias transtulit, victorque cum victis pacisci deforme non duxit. Nec Norvagiam sibi subjecisse contentus, petita Anglia, pactum cum Adelstano habuit[1], ut, eo decedente, regis bonis ac nomine frueretur.

Iisdem temporibus Popponi Rimbrandus[2], Henrico Marcus[3] pontificii religione successit; pro Lefdago Fulbertus[4] sacerdotio fulsit; post quem Othincarus Albus[5], splendidissimo lo-

[1] *Petita Anglia, pactum cum Adelstano habuit*] Tam paucis verbis iisque errorum plenis Noster omnia ea amplexus est, quæ viginti annorum spatio Sveno rex in Anglia et fortiter et ferociter peregit. Neque enim Adelstenus, sed Ethelredus imperium Angliæ ea ætate tenuit. Neque ille sane regnum Svenoni testamento legavit. Sed Sveno ab anno inde 994 continuas expeditiones in Angliam susceperat, interdum victus, sæpius victor, magnamque terræ partem subegerat, cum ipse morti succubuit anno 1014. Bellum Anglicum et Ethelredum sæpius devictum etiam Adamus Bremensis (l. c. lib. II cap. 36) et autor historiæ Knytlingorum (cap. 6) breviter commemorant. Saxo autem, qui ex traditione orali totus pependisse videtur, hæc facinora inter exteros edita haud attigit.

[2] *Popponi Rimbrandus*] Nomen Reimbrand occurrit inter episcopos, quos Adamus primos in Dania nullis adhuc certis sedibus ordinatos fuisse scribit (hist. eccles. lib. II p. 16.)

[3] *Henrico Marcus*] Haud dubie idem atque ille Merha, quem Adamus post primos episcopos huic muneri suffectum fuisse scribit. (ibid.)

[4] *Lefdago Fulbertus*] *Fulbertus* videtur idem esse nomen ac *Folibrecht*, de quo Adamus eadem scripsit ac de Merha. (ibid.)

[5] *Othincarus Albus*] De eo hæc leguntur apud Adamum hist. eccles. lib. II cap. 16: *Odinkarum seniorem ferunt, ab Adeldago in Sveoniam ordinatum, strenue in gentibus legationem suam implevisse. Erat enim, sic-*

co natus, infulas sumpsit. Cujus liberalis in deum animus, ne parvula quidem sibi summa retenta, amplissimum patrimonium necessariis templorum usibus erogavit, cellasque ante id rei familiaris inopes uberrimis agris ac latifundiis locupletes effecit, adeo ut excellentissimæ totius Jutiæ civitates, quicquid pæne prædiorum possident, a religiosa ejus donatione perceperint. Itaque propior publicæ devotioni quam privatæ facultati solidæque magis quam fluxæ laudis appetens, momentaneo rerum impendio mansuras animi delicias comparavit, seque patrimonii quam religionem rei familiaris inopem esse maluit, ad eum hæreditatis suæ honorem transferens, a quo pia dona perpetuis bonis rependenda cognoverat. Nec possessionem sacris impendisse contentus, ut omnes virtutis partes ac numeros exequeretur, etiam rerum beneficiis virtutum adjumenta subtexuit. Siquidem Sialandiam et Scaniam officio piæ eruditionis aggressus mirificum sacri dogmatis auctorem agere cœpit. Ac ne parcius animi quam corporis officium administraret, tantum se in amplificanda religione gessit, quantum egerat in locupletanda, pro quo patrimonium erogaverat, etiam morte paratus occumbere.

Cæterum Sveno, senilis animæ laboribus fessus, divinis rebus infatigabilem ultimi temporis curam tribuit[1], nec spiritu

ut fama nos tetigit, vir sanctissimus, et doctus in his, quæ ad Deum sunt, quantum vero ad seculum, nobilis et origine Danus. Unde et facile barbaris quælibet potuit de nostra religione persvadere. Cap. 26: *Claruit etiam tunc* (ætate Svenonis) *in Dania felicis memoriæ Odinkar serior, de quo supra diximus, qui in Fione, Seland, Sconea ac in Svedia prædicans, multos ad Christianam fidem convertit.*

[1] *Divinis rebus ultimi temporis curam tribuit*] Quæ Noster hic affert de ultima vitæ Svenonis parte pie transacta, parum certe conveniunt cum annalibus Anglorum, qui Svenonem ad finem usque vitæ bellis et cædibus inhiantem sistunt. Islandi vero juxta fidem Anglorum asserunt, Sanctum Edmundum noctu necavisse Svenonem, eodem modo, quo Sanctus Mercurius olim interfecerit Julianum Apostatam (hist. reg. Norv. vol. II p. 10, Knytlingas. cap. 6). Solus Encomiastes Emmæ nonnulla habet, quæ illustrare possint, quomodo opinio de sera regis ferocis conversione oriri potuerit. Affert enim ille, Svenonem morientem filium Canutum *multa de gubernaculo regni, multa de studio Christianitatis hortatum fuisse.* Observationes ge-

quam religione diuturnior fuit. Siquidem omni humana concussione vacuus in ipso perfectissimæ vitæ fulgore decessit. Hunc igitur duæ inter se divisere fortunæ, quem varia sors in ludibria ac decora alterna vice trajecit, regno illius captivitatem, captivitati exilium substituendo. Quis enim crederet, illum a maximo solio ad Sclavorum perventurum catenas? Quis rursus existimaret a Sclavicis vinculis ad regni rediturum insignia? Attamen ex rege captivus atque ex captivo rex est factus. Ita nunc miserrimis, nunc felicissimis par, diverso conditionis habitu geminam utriusque fortunæ mensuram æquavit.

Mortuo Svenone, Angli[1] ac Norvagienses[2], ne rerum summam alieno imperio subjectam haberent, reges ex suis legere quam a finitimis mutuari satius rati, abrogato Danici nominis respectu, Eduardum atque Olavum in majestatis fastigio locaverunt. Quorum prævalidum robur Canutus, Danorum solio functus, inter rerum initia aggredi veritus, ne tamen regnandi usum intra patriæ metas clausum haberet, dissimulata magis quam omissa paterni imperii recuperatione, primum Sclaviæ ac Sembiæ[3], perinde ac

nerales in historiam Svenonis vid. in not. uber.

[1] *Mortuo Svenone, Angli*] Initia regni Canuti Saxo et breviter et confuse enarrat. Svenone defuncto multi Anglorum, ad Ethelredum exulem conversi, auspiciis Edvardi, filii ejus, adversus Danos rebellaverunt. Canutus mense Aprili anno 1014 cum 60 navibus Daniam petiit, magna classis parte sub duce Thorkillo in Anglia remanente. Daniæ frater Haraldus præfuit, quem, et parvi ingenii et exiguæ famæ, Noster omnino ignoravit. Fratres primo in Slaviam profecti sunt, ut matrem Gunhildam, a patre repudiatam, inde reducerent (Encomiast. Emmæ lib. II Script. rer. Dan. vol. II p. 479). Deinde anno sequenti Canutus, novo copiarum supplemento auctus, in Angliam rediit.

[2] *Norvagienses*] Res Norvegicæ primo post mortem Svenonis anno pacatæ fuerunt, quamdiu scilicet Ericus comes sub auspiciis Canuti primas in patria tenuit partes.

[3] *Sclaviæ ac Sembiæ*] Testatur Sveno Aggonis (Script. rer. Dan. vol. I p. 54), Canutum Sclaviam cum Sembia subjugasse. In limine leges Witherlagsret dicitur Canutus rex Samlandiæ. Wilhelmus Abbas, coævus Saxonis, in genealogia regum Daniæ (l. c. vol. II p. 157) perhibet Canutum vicisse Samos. His accedit autor Chronici Erici (l. c. vol. I p. 159) scribens, Canutum subjugasse gentem Estonicam. Sed hæc adversus Sembos expeditio vix ad initia impe-

debilioribus regnis, ferrum injicere statuit. Quarum alteram Sveno, tametsi graves injurias passus, obstante religionis vinculo, concutere formidabat; altera, ab Haquino oppressa[1], absumpto eo, rebelles Danis manus exercuit. Solerter igitur a Danici regiminis successore provisum est, ut in hac paterni gravaminis, in illa defectionis noxam puniret. Neque enim ignorabat, bonæ indolis habitum ad majorem virtutem capessendam leviori rerum conamine roborari, ideoque in ipso militiæ tyrocinio adolescentiam suam aliquo præclaro opere auspicari cupivit. Nec eo quidem segniores desertoribus manus intulit, sed nescio an ideo promptiores, quia strenua ingenia, quo plus experimenti sumunt, hoc ad insignem operam edendam majore ausu proficiunt. Cujus propositi compos spes suas, duabus splendidissimis victoriis alitas, tertiam ab Anglis expetere docuit. Quod ut promptius expediretur, Olavum, Norvagiæ potitorem[2], cum fratre Haraldo[3],

rii Canuti pertinet, sed potius, teste Henrico Huntingdon (lib. VI p. 208, 6, ed. Savilii), ad annum 1019.

[1] *Ab Haquino oppressa*] De Haquino vid. supr. p. 485.

[2] *Olavum, Norvagiæ potitorem*] Olavus, de quo hic sermo est, erat filius Haraldi Grænska, qui vivus cognomine Crassi fuit insignitus, post mortem vero Sanctus salutatus est. Non ille, sed Ericus comes ad bellum cum Anglis fuit evocatus anno 1015 (Hist. reg. Norv. vol. II p. 22). Olavus interea, bello in Anglia post mortem Svenonis recrudescente, stipendia sub auspiciis Ethelredi meruerat et Danis in Anglia relictis multa intulerat mala (ibid. vol. II p. 10-16). Unus codex historiæ Olavi Sancti (Flatöensis in bibl. reg. col. 316) asserit, Olavum, castris Anglorum relictis, aliquo tempore a partibus Canuti stetisse. Snorro tantummodo observat, Olavum post mortem Ethelredi Angliam reliquisse (l. c. p. 16); Adamus vero Bremensis (lib. II cap. 36), scribens *Svenonem in Angliam duxisse filium suum et Olaph, filium Craccaben* (Olavi Tryggvii), et Ordericus Vitalis (edit. Duchesne p. 371), narrans, *Chanutum, parata classe, cum Lacman rege Svevorum et Olavo rege Noricorum in Angliam transfretasse et Lundonam obsedisse*, cum Saxone faciunt, et ostendunt eum, si non vera, saltem ea scripsisse, quæ non omni autoritate essent destituta.

[3] *Cum fratre Haraldo*] Frater non intelligendus Canuti (hujus enim Haraldi mentionem in nullo alio loco facit Noster), sed frater Olavi, de quo paullo infra apud Nostrum legitur, eum cum Olavo atrociter Danis imminuisse. Fratrem quidem uterinum habuit Olavus no-

tectis dissimulatione odiis, adversum defectionis suæ consortem armavit. Enimvero ut prudenter, ita periculose hoste in hostem usus, ambitione conjunctos armis dividuos fecit. Igitur Danorum Anglorumque exercitibus acerrima pugna consertis, Tymmo, genere Sialandicus, cum hostili impetu sociæ partis aquilas admodum inclinatas videret, levemque, et quem sors obtulerat, ramulum hasta sustulit, eoque vexilli loco usus atque in eum vociferatus modum, quo Canuti milites mutuæ adhortationis gratia acclamare consveverant, adversas in fugam turmas felix antesignanus avertit. Itaque non tam signi quam animi virtute salutarem suis aquiliferum gessit, nutantemque Danorum fortunam ad victoriam usque, ne laberetur, erexit. Nec solum fortitudinem ipse plenissimam præbuit, sed etiam ex sociorum animis pæne profugam revocavit. Cujus facti decus postmodum cognomine usurpavit[1], insuperque virtutis titulo honore primipili a rege donari meruit. Nec puduit Danorum partes, splendidissimo aquilifero defectas, plebeii hominis ductum, ut obscurum specie, ita præclarum eventu, recreatis animis, salutis præmium consectari. Igitur Edvardus, contusis suorum animis, intolerabilem Danici exercitus spiritum animadvertens, quia manum non poterat, pactum cum hoste conseruit[2], ut, quoad ipse viveret, Canutum dimidii regni consortem haberet, extinctus omnium bonorum hæredem relinqueret. Ita victor a victo extudit, ut is sibi consortionem imperii vivens cederet, totum moriens testamento legaret. Eodem tempore Alwinam, ab Olavo adamatam[3], Canutus, eximia matronæ

mine Haraldum, qui deinde rex Norvegiæ evasit, sed ille anno 1015 vix lucem adspexerat. Hoc igitur loco ejus mentio per anachronismum facta est.

[1] *Facti decus postmodum cognomine usurpavit*] De hocce cognomine vid. not. uber.

[2] *Edvardus .. pactum cum hoste conseruit*] Edvardus, filius Ethelredi, qui vivente Svenone admodum juvenis erat, brevi modo tempore se rebus bellicis immiscuerat. Omnia igitur, quæ hic et in sequentibus afferuntur de Edvardo, pertinent ad Edmundum, filium Ethelredi natu majorem. Pactum inter eum et Canutum initum fuit anno 1016.

[3] *Alwinam ab Olavo adamatam*] Fides hujus narrationis sit penes Saxonem. Hoc quidem verum est, Canutum ante matrimonium cum Emma initum Alfifam sive, ut Angli

specie delectatus, stupro petiit. Igitur Olavus, sive quia concubinæ facibus spoliatus, sive quia promissa Angliæ parte per Canutum fraudatus fuerat, privatam offensam publicæ militiæ prætulit, peractisque stipendiis, ira pariter ac dolore instinctus Norvagiam rediit, non incongruum, ejus desertorem agere, ratus, a quo plena turpitudinis injuria vexatus fuerat.

Septenis postmodum interjectis annis[1], quidam triclinium, in quo Canutus epulabatur, ingressi, totius Angliæ regem salutare cæperunt. A quibus rex sibi ictum cum Edvardo fœdus per involucrum exprobrari ratus, nihil ejus se pudere respondit. Sed neque ab ira animum neque vultum a rubore continuit, profectas a scelere voces ludibrio propinquas existimans. Tunc illi, funestum ministerium incauto confessionis officio prosecuti, Edvardum sua interemptum opera jactitabant, eo se regi placituros rati, quo summam ipsius offensam accenderant. In quos rex, perinde ac majestatis insidiatores, præparati præmii loco suspendio protinus animadvertendum curavit, deterrimum opus deformi vindictæ specie puniens[2]. Quanquam enim se acri æmulo liberatum cognosceret, sceleri tamen pœnam quam utilitati gratiam referre maluit. Memorant alii, Edvardum clandestino Canuti imperio occisum[3], ejusdemque jussu pœnam a maleficis gratia de-

scribunt, Alvinam, in Anglia natam et viduam Uthredi comitis, habuisse vel uxorem vel concubinam et ex ea genuisse Svenonem.

[1] *Septenis postmodum interjectis annis*] Constat ex annalibus Anglorum, haudquaquam septem annis interjectis, sed vix uno mense post fœdus elapso Edmundum obiisse. Solus Ordericus Vitalis, qui anno 1141 suam historiam ecclesiasticam finivit, cum Nostro facit. Neque tamen credo, Saxonem Ordericum Vitalem, a quo in multis discedit, unquam legisse. Potius opinor, Saxonem sua hausisse ex traditione populari, quæ, temporum rationem negligens, hanc partem historiæ Canuti ad similitudinem cum historia Davidis efformaverit; cafr. 2 Samuel. cap. 4.

[2] *Rex .. majestatis insidiatores .. puniens*] Canutum pœnas ab interfectoribus Edmundi repetivisse, testantur Wilhelmus Malmisbur. de gestis reg. Angl. lib. I cap. II, Ingulphus p. 51 ap. Galeum, rer. Anglic. script. vol. I.

[3] *Edvardum clandestino Canuti imperio occisum*] Nulli ex vetustis Angliæ scriptoribus Canutum cædis Edmundi reum declarant. Autor vero Islandus historiæ Knytlingorum (cap.

mendæ suspicionis[1] exactam. Ut enim innocentiæ suæ fidem astrueret seque ei culpæ affinem fuisse negaret, gravius in sceleratos consulendum putavit. Ea tamen res primum regis apud domesticos favorem quassavit. Qui cum, Anglorum rebus obtentis, nectendam cum finitimis amicitiam decrevisset, Normanniæ præfecti Roberti filiam Immam[2] matrimonio duxit, ejusque fratri Rikardo sororem Estritham[3] conjugio potiendam permisit. Igitur ex Imma Canuto Gunnildaque suscepta, duorum populorum concordiam communi sangvinis vinculo stabilivit.

Cæterum quo promptius habilem expeditamque clientelam contraheret, splendidis militiam tirociniis auxit, amplissima fortibus stipendia proponendo, non tam numero quam robore militum venerabilius imperii sui decus futurum existimans. Itaque militaris alacritas, cujus maxime præmiis honos alitur, certatim in ejus contubernium defluebat. Cujus munificentiæ gratia Ulvonem quendam, e Svetia accersitum, dolis magis quam viribus insignem, in militarem ordinem allici contigit. Cujus quoniam incidenter mentionem egi, ortum summatim disseram. Cujusdam patrisfamilias in agro Svetico filiam liberalis formæ, cum ancillulis lusum egressam, eximiæ granditatis ursus, deturbatis comitibus, complexus rapuit[4], exceptamque ungvibus præ se leniter ferens ad notam nemoris latebram deportavit. Cujus egregios artus novo genere cupiditatis aggressus, amplectendi magis quam absumendi studium egit, petitamque laniatui prædam in usum ne-

16) scribit, Canutum pecunias solvisse Edrico Striono, ut Edmundum e medio tolleret.

[1] *Gratiæ demendæ suspicionis*] Ita legit Stephanius. Ed. pr. pro *demendæ* habet *deinde*, quod sensum omnino turbat.

[2] *Roberti filiam Immam*] Filiam non Roberti, sed Burchardi Primi Canutus uxorem duxit anno 1017. Hanc Noster Immam vocat, et in ea nominis scribendi ratione Chronicon Saxonicum et Adamum Bremensem secum consentientes habet. Cæteri Emmam scribere solent.

[3] *Fratri Rikardo sororem Estritham*] Estritham nupsisse Rikardo secundo et ab eo brevi post fuisse repudiatam, nesciunt scriptores Normanni. Cum Saxone facit Adamus Bremensis, Estritham appellans Margaretam, lib. II cap. 38.

[4] *Filiam liberalis formæ .. ursus rapuit*] De hac narratiuncula vid. not. uber.

fariæ libidinis vertit. Continuo enim ex raptore amator effectus famem concubitu solvit, ardoremque gulæ Veneris satietate pensavit. Quoque eam indulgentius aleret, crebris incursationibus vicinum acrius incessabat armentum, nec nisi lautioribus ante vesci solitam sparsis sangvine dapibus assvefecit. Adeo enim captivæ species efferatam raptoris sævitiam fregit, ut, quem sangvinis sui cupidum extimescebat, amoris avidum experiretur, pastumque ab eo perciperet, cui se fore protinus alimoniæ metuebat. Quo non penetrat aut quid non excavat amor[1]? cujus ductu etiam apud efferatam belluarum rabiem gulæ irritamentum libidinis imperio cedit. Tandem gregis possessor, exhausti pecoris inopia provocatus, observatione adhibita, circumventam canibus belluam cursu ac clamore vehementius urgere perstitit, fugacemque sectatus eo forte loci, quo puella servabatur, accessit. Siquidem domicilium ejus inviis paludibus clausum perplexa ramorum series continenti frondium umbraculo texerat. Ubi mox fera a retiariis circumventa ac venabulis occupata confoditur. Ut ergo duplicis materiæ benigna artifex natura nuptiarum deformitatem seminis aptitudine coloraret, generationis monstrum usitato partu edidit sylvestremque sangvinem humani corporis lineamentis excepit. Nato itaque filio paternum a necessariis nomen imponitur. Qui tandem, agnita suæ veritate propaginis, a patris interfectoribus funesta supplicia exegit. Cujus filius Thrugillus, cognomine Sprageleg[2], nullo probitatis vestigio a paternæ virtutis imitatione defecit. A quo Ulvo genitus originem ingenio declaravit, avitum animo sangvinem repræsentans.

Cæterum ut ad diverticulum, quo excessi, redeam, Olavum cum Haraldo[3] fratre Danis atrociter imminentem Canutus,

[1] *Excavat amor*] *Excavat* duriuscule dictum. Fortasse respexit autor ad notum illud: *Gutta cavat lapidem.* Stephanius existimavit, legendum esse *excogitat*, adductus loco Valerii Maximi, quem Saxo imitari voluisse videtur, lib. V cap. 4, 7: *Quo non penetrat aut quid non excogitat pietas.*

[2] *Sprageleg*] *Sprœklegr* Islandis est *strenuus*. Scriptores Angli virum hunc vocant Sprakling sive Spratling.

[3] *Olavum cum Haraldo*] Historiam belli inter Canutum et Olavum

classe ex Anglia petitum, ad socerum Gerithaslavum[1], Orientalium ducem, exilio migrare compulit; recuperataque Norvagia rediens, Rikardum, acerrimum uxoris osorem effectum, patria exegit[2]; sed et sororem Sialandiæ redditam regiarum partium functione donavit. Interea, absumpto Sveonum rege Olavo, succedit Omundus, e vitæ diuturnitate cognomen sortitus[3]. Cujus fato Olavus Norvagiensis repetendæ patriæ fiduciam nactus, contracta Sveonum ope, Norvagiæ summam audaci usurpatione corripuit, quod Canutum fraternæ opis cassum[4] ac celeberrima virium parte defunctum[5] adverteret. Idem ignarum juris populum passimque et

gesti Noster parum accurate enarrat. Anno demum 1026 Olavus, postquam decennio regnum Norvegiæ tenuerat, legatos excepit Canuti, postulantes, ut tributum regi Daniæ solveretur. Olavus igitur, hoc recusans, fœdus anno sequenti iniit cum rege Sveciæ Aunundo sive Amundo. Uterque rex anno 1027 Daniam frustra aggressus est. Anno 1028 Canutus, magna expeditione suscepta, Norvegiam adiit et, incolis ad eum undique confluentibus, regnum suæ ditioni adjecit. Olavus Norvegia cedens Sveciam petere coactus est, unde se in Holmgardiam sive Russiam anno 1029 contulit. Haraldus, frater uterinus Olavi, anno demum 1016 natus erat; hujus igitur in hoc bello nullæ erant partes.

[1] *Socerum Gerithaslavum*] Intelligitur rex Ruthenorum, quem Islandi Jarizleifr, scriptores exteri Jaroslavum appellant, qui sororem uterinam Astridæ, uxoris Olavi, duxerat.

[2] *Rikardum patria exegit*] Adamus Bremensis simile quid refert, scribens (lib. II cap. 37): *Richardus comes iram Knut declinans Hierosolymam profectus ibidem obiit.* Sed ille non minus ac Noster halluccinatus est. Ricardus Secundus haud regno pulsus est, neque ille, sed filius Robertus iter ad terram sanctam suscepit. Haud dubie uterque sua hausit ex traditione populari potentiam Canuti adaugente.

[3] *A vitæ diuturnitate cognomen sortitus*] Diutius quidem regnavit Omundus, anno demum 1051 vita functus. Sed unus codex Adami Bremensis (hist. eccles. lib. III cap. XV ed. Mad.) fratrem ejus et successorem Emundum cognomine senis (Gamal) ornat (Cnfr. Script. rer. Svec. vol. I Sect. I p. 8, 245).

[4] *Fraternæ opis cassum*] Id est destitutum ope Olavi, regis Sveciæ, qui ex hypothesi Saxonis eadem matre ac Canutus, Syritha, genitus erat.

[5] *Virium parte defunctum*] Stephanius in sua editione ex sententia Meursii posuit *defectum*. Solens quidem hac formula utitur Saxo, neque tamen emendationem necessariam esse existimo. Jam in Valerio suo hanc Saxo invenerat phrasin: *defuncta virium cursu ætas* (lib. II, 1, 10).

agresti more viventem legibus salubriter editis ad melioris vitæ habitum perduxit; quarum vetusta monimenta[1] plebs Norica præsenti veneratione complectitur. Nec minus in Deum venerabilis memorabili exemplo servatæ religionis inclaruit[2]. Nam cum prima feria[3] cultello fustem per incuriam secuisset, atque ab his, qui proxime constiterant, solutæ a se religionis fuisset admonitus, continuo dexteram suam, quod ejus ministerio lapsæ mentis errorem complesset, exosus, sparsas repente scindulas[4] legit, factoque ex eis foculo, subjectam palmam cremandam præbuit, fortuitum culpæ modum solido cruciatus genere puniens. Adeo scrupuloso cultu levia quoque religionis momenta[5] servavit, cujus detractæ tristem a se ipso pœnam exigere cunctatus non est. Nam cum reos pœnas apud inferos manere persuasum haberet, levi admodum cruciatu graviorem præcurrere statuit, manumque ad præsentes pœnas perferendas patientiæ duramento firmare quam animam futurarum metu suspendere tutius duxit. Ita, ne cæteri a divinitatis cultu avocarentur, ne sibi quidem ignoscendum putavit, et, quod pie dissimulare licuit, suppliciter expiavit; cumque præsidio negligentiæ errorem tueri posset, ne qua religioni fraus fieret, pœnitentiam magis repræsentare curavit, pœnamque correctionis suæ fidem, quam impunitatem delicti te-

Cum igitur illi, qui aliqua re defuncti essent, hac non amplius uterentur, Noster facile adduci potuit, ut *defunctus* adhiberet pro *destitutus*.

[1] *Quarum vetusta monimenta*] Hæc legum monumenta intelligenda sunt leges vel ad res sacras spectantes vel juxta principia novæ religionis emendatæ (vid. Hist. reg. Norveg. vol. II p. 65).

[2] *Memorabili exemplo inclaruit*] Eadem narrantur a Snorrone Sturlæo (hist. reg. Norv. vol. II p. 328), modo cum hoc discrimine, quod Snorro regem non palmam foculo inseruisse scribit, sed segmina ligni corrasa in vola sua combussisse.

[3] *Prima feria*] Id est: dominica die. (S)

[4] *Sparsas repente scindulas*] Scindulæ hic sunt minuta ligni frusta abscissa, alias *schidia*, nobis *Spaaner*. (S)

[5] *Scrupuloso cultu levia quoque religionis momenta*] Valerium suum heic rursus expressit Saxo, cujus hæc sunt verba lib. I cap. 1, 8: *Quod tam scrupulosa cura parvula quoque momenta religionis examinare videntur.* (S)

stem esse maluit. Ita prudentia ac devotione instructissimus propior publicæ religioni quam privato reatui fuit[1]. Cujus facti circumspectissima sanctitate[2] æternam cognomine memoriam usurpavit. Ab eodem quoque pauperibus protectio, pupillis tutela, sacerdotali ordini veneratio, detrimentorum violentia lacessitis[3] subsidia præbebantur. Præterea ex gremio ejus, veluti quodam munificentiæ fonte, complura alia virtutum spectacula manaverunt. Hæc hactenus, quia publico cultu consecrata pietas privatæ laudis egena non est.

At Ulvo, ob virtutis æmulationem gravibus in Canutum odiis efferatus, quia tuto inimicitias gerere nequibat, quo efficaciores insidias necteret, instrumentum doli simulatione officii texit. Svetis enim assidue Scaniam irrumpentibus, primus ad constringendos eos[4] proficisci poposcit; impetratisque petiti ministerii partibus, Estritham, quæcunque imperasset, exequi literis signatorio annulo impressis juberi petivit. Quibus acceptis, continuo matrimonium ejus postulare aggressus, rei bellicæ mandatum ad nuptiarum preces transtulit, libidinosumque quam strenuum legationis ministrum agere satius duxit. Quam rem Estritha arcano fratris imperio consentaneam rata, perseveranti repugnare passa non est. Ita versuti ducis animus, impulsu capti odii instinctus, corrupto legationis officio, lingvæ volubilitate[5], qua plurimum valuit, fratris ac sororis credulitatem nefariis perfidiæ laqueis cir-

[1] *Propior publicæ religioni quam privato reatui fuit*] Id est: Magis rationem habuit religionis publicæ (conservandæ) quam sui reatus (occultandi et impune ferendi). Phrasis est Valeriana. Lib. I cap. 1, 10: *Propior publicæ religioni quam privatæ caritati.*

[2] *Cujus facti circumspectissima sanctitate*] Latet in hoc epitheto aliquid venerationis et augustæ majestatis. Ammianus Marcellinus lib. XIV: *Populi Romani nomen circumspectum et verendum.* Sed Saxo imitatus est suum Valerium Max. lib. I cap. 1, 20: *Decreti circumspectissima sanctione impium opus retexuit.* (S)

[3] *Detrimentorum violentia lacessitis*] Valer. Max. lib. 4, 8, ext. 2: *Subsidia detrimentorum incursu quassatis erogabantur.* (S)

[4] *Ad constringendos eos*] Ed. pr. habet *ad constringendam rem.*

[5] *Lingvæ volubilitate*] Volubilitas linguæ proprie significat promtam dicendi facilitatem, quæ eorum esse solet, qui multis verbis paucissimas res dicant. (S) De Ulvone comite plura vide in notis uber.

cumventam oppressit, bellumque adversus Daniam professus structis callide dolis audacter evidentiam præbuit. Et ne Canutum in Dania ultorem opperiretur, declinandæ vindictæ gratia in Svetiam sibi cum conjuge transeundum providit. Ubi invadendæ Daniæ propositum pertinacius animo volvens, Omundo Olavoque consilii participibus factis, alteri maritimis Sialandiam copiis, alteri Scaniam terrestribus impetendam proponit, ipse se classem e Svetia ducturum promittit. Cujus rei molitione detecta, Haquinus quidam e villa Stangby[1], amantissimus regis, arrepta quam celerrime navigatione, Canuto cuncta ex se cognoscendi copiam tulit, eaque humanitate, quanta principis ac patriæ caritate teneretur, aperuit. Rex tantæ conspirationis nuncium exercitu subsecutus, ne rumoris autorem præmio vacuum præteriret, fidem nuncii, quod et longam et periculosam navigationem egerat, præmii loco duum jugerum agri Scanici[2] donatione pensavit.

Interea Olavus, classe sua apud insularum unam acquiescere jussa, habili expeditoque navigio Sialandiam petiit. Ubi accersitum concionis nomine populum ad deditionem, quam potuit, disertissimo provocabat eloquio, modo universorum, modo singulorum compositis blanditiarum figmentis animos demulcendo, eam demum tutiorem potentiam credens, quæ pace magis quam prælio constitisset. Igitur a majorum quodam astu benignissimæ responsionis exceptus, simulatum plebis favorem spe eximia complectebatur. Tandem inter varium plebis tyrannique sermonem speculatorum unus ex maritimis superveniens, grandia terris vela propinquare narrabat. Igitur fluctuantem Olavum senior, regis adventum opperiens, interrito se animo gerere cohortatus, consvetam littoribus mercem advehi prædicabat, non aliam premendi inimici occasionem aptiorem futuram ratus, quam si odium be-

[1] *Villa Stangby*] Villa hoc loco vix sensu bene latino de domo suburbana adhibetur, sed ita ut pagum significet.

[2] *Duum jugerum agri Scanici*] Haud dubie hæc Danicis his respondent: to Boels Jord af Kongens Gods i Skaane. Teste Andrea Sunone (in leg. provinc. Scaniæ IV, I) *Boel* sermone latino dicitur *mansus*. Sed pro hocce vocabulo barbaro Noster voce jugeris uti maluit. Ostendit præmium non ita magnum Haquinum fuisse hominem vilioris conditionis.

nevolentiæ specie suppressisset, spemque ejus vano sermone protrahere potuisset. Secundo quoque pari nuncio accepto, concionantis metum consimili affirmatione discussit. Tum demum Olavus assertionem ejus suspicione insecutus, emissum in littus speculatorem explorare jubet, Canutusne esset, an negociatorum aliqui venientis exercitus speciem præbuissent. Quo reverso seque frequens classe pelagus prospexisse perhibente, continuo senem mendacii damnans colloquium solvit. Ille nihilominus vera se omnia retulisse contendens, eos adventare dicebat, a quibus Daniam ferro comparare quis posset. Olavus, vix fuga usus[1], pertinaci remigio sociam repetit classem. Subinde Canutus portum classe complexus, victum labore remigem nocturna quiete firmavit. Ubi ab incolis, Omundum terrestri agmine Scaniam, Ulvonem navali fluvium Helgam occupasse, cognoscit. Ipse igitur Omundum excipit, classem ad opprimendos, qui ad amnem appulerant, mittit. A quo cum navium duces Omundum apud Stangam montem[2] insigni pugna obrutum[3] comperissent, ipsi quoque consen-

[1] *Olavus vix fuga usus*] Hæc narratio de sollertia Haquini et astuta senis sermocinatione ex cantilena quadam populari desumta mihi videtur. Nam et ambitus et tenor narrationis, quæ et ad gustum plebis accommodata erat et rem gestam vivide pingebat, in talem cantilenam bene cadunt. Non mirum est, Islandos, qui omnia in honorem Olavi vertere soliti essent, de hac concione, qua delusus fuisset Olavus, tacuisse.

[2] *Apud Stangam montem*] In catalogo regum Sveciæ (Script. rer. Svec. vol. 1 Sect. II p. 4) hæc leguntur: *Emundir Slemær cum exercitu intravit Scaniam. Quod audiens Knut, dictus rika, misit de Anglia Ulff Sprakaleg, generum suum, commissoque bello cecidit Emundir in ponte quodam Scaniæ, qui Stangapelle dicitur.* Eadem leguntur in chronico rhythmico minore (ibid. p. 257). Observarerunt editores scriptorum rerum Svecicarum: *Legendum* Sta. Capellsbro. *Seducti lineolum super* Sta. *pro nota* n *legerunt librarii, et non observarunt istam lineolam additam esse, ut exprimeret* Sancta. Hæc observatio magis acuta quam vera mihi videtur. Neque enim Saxo neque autor chronici rhythmici sua ex lectione codicis cujusdam, sed ex ore populi hauserant. Quæ vero ore populi traduntur, non pendent ab errore hujus vel illius librarii. Jam monuit Suhmius, montem Stange reperiri in parochia Vinslöf et toparchia Vester Gynge, aliquo intervallo ab urbe Christiansted distantem (Hist. af Danm. vol. 3 p. 634).

[3] *Omundum .. obrutum*] Islandi,

taneam fortitudinis operam edere cupientes, ne, rege audacter agente, ignavum gessisse militem viderentur, quo promptius in eam, quam hostes occupaverant, insulam trajicerent, aliam eidem vicinam ingressi medium amnis spatium contabulatis molibus sternunt[1]. Illic siquidem fluvius, latius manantibus aquis, amnis modum excedens ingentis stagni speciem præbet. Tum Ulvo suos, ne hostem cœpto deturbarent, admonitos, trajicientem telis eminus ac sagittis incessere jubet, futurum taliter inquiens, ut ipse sua sibi manu ultimam fati semitam strueret. Progresso vero longius opere, veluti nostros transitu prohibiturus, in adversa ripa phalangem explicat. Quo viso Dani, trajiciendi cupidiores effecti, frequentes oneravere pontem. Ubi dum conserti[2], sed, in quam periculosum iter progrederentur, ignari bellum instanter appetunt, subito desidente congerie, inter undas avidum pugnæ spiritum deposuerunt. Si quem vero (ut in eo discrimine accidere solet) semel ad summum fluctus retulit, protinus alterius amplexi-

qui historiam belli ita narraverunt, ut imprimis res ab Olavo, rege Norvegiæ, gestas celebrarent, de hocce prælio Svecis iniquo tacent. Sed hæc victoria a Canuto reportata optime quadrat in totam narrationem Snorronis. Ita enim melius intelligitur, cur reges socii Canutum, adversa fortuna apud amnem Helgam usum, reliquerint intactum. Annales Svecici commemorant cladem, sed ad Emundum, fratrem et successorem Omundi, referunt.

[1] *Medium amnis spatium molibus sternunt*] Cladem a Canuto in ostio fluvii Helgæ acceptam commemorant etiam scriptores exteri. Chronicon Saxon. (ed. Gibson) ad annum 1025: *Hoc anno ivit Canutus rex ad Dennemarciam cum navibus ad planitiem juxta fluvium sanctum* (helgan), *ubi adversus eum venit Ulfus et Eglatus et magnus admodum exercitus tam terrestris quam navalis de Svecia. Ibi autem viri quamplurimi a parte Canuti regis interfecti sunt tam Dani quam Angli, et Svedi loco funeris dominati sunt.* (Confr. Wilhelm. Malmesbur. lib. II p. 41 B). Rationem hujus pugnæ Snorro Sturlæus paullo plenius exponit, narrans, strategemate ab Olavo rege Norvegiæ excogitato multos Danos aquis fuisse submersos navesque eorum disjectas, neque tamen plenam victoriam a regibus sociis fuisse reportatam. Eodem Snorrone teste Ulvo in hocce prælio a parte Danorum stetit et fortiter pro salute Canuti dimicavit. (Hist. reg. Norveg. vol. II p. 270 sequ.)

[2] *Conserti*] Id est *connexi*. Stephanius corrigendo posuerat *conferti*.

bus implicatus in profundum periturus abstrahebatur. Ita dum mixti atque alius alii cohærentes invicem opem exigunt, mutuo sibi exitium pepererunt, et, quem salutis quis autorem petiit, infelicem fati comitem habuit. Neque enim, armorum pondere pressi, tutum natandi eventum assequi potuerunt. Ita Ulvo, Danorum deceptor magis quam victor, aliena temeritate, quod propriis viribus nequibat, obtinuit, certissimam hostium virtutem salubrius cunctatione pugnæ quam impetu proculcando. Cujus facinoris insecuturam metuens ultionem, quod sibi hinc classem obstare, inde regem imminere conspiceret, salutis obtinendæ consilium ut viribus difficile, ita arte promptissimum reperit. Fugam namque diligentius animo circumspiciens, cum unicum ejus diverticulum in classis desertione restare animadverteret, noctu, majoribus navigiis relictis, in proximam ripam universum scaphis trajecit exercitum, sicque clandestino secessu usus potitum latebris agmen abducit. Diluculo Dani, sociæ cladis ultionem avidius sitientes, dum in hostium navigia irruunt, eadem propugnatore vacua reperiunt. Rex, lacu lustrari jusso, mersorum corpora uncis aut everriculis capta apud Asum[1], contiguum amni oppidum, supremis procuravit officiis. Olavum vero per Norvagiensium quosdam pecunia a se corruptos[2] domestico bello opprimendum curavit. Ita egregii animi dux suorum avaritia lacessitus, quos foris propugnatores habuit, domi percussores invenit[3]. Cujus frater Haral-

[1] *Apud Asum*] *Asum* in provincia Scaniæ, Giersherridt vulgo dicta, situm est olimque oppidum fuit præclarum, jam vero fatali rerum vicissitudine ad pagi mediocris redactum est angustias. (S)

[2] *Corruptos*] Ita jure suo posuit Stephanius pro *correptos* in ed. pr.

[3] *Domi percussores invenit*] Similia habet Adamus Bremensis, hæc scribens (hist. eccles. lib. II cap. 43): *Alii sciunt regem* (Olaphum) *ob gratiam Knut regis latenter occisum, quod et verum esse non diffidimus, eo quod regnum ejus invaserit.* Sed ex historia regum Norvegicorum rem ita gestam esse discimus. Anno 1028 rex Canutus cum maxima classe Norvegiam petens regnum absque certamine suæ ditioni addidit, cum primates, partim Olavo ob privatas injurias infensi, partim pecunia Canuti corrupti, ipsum regem salutarent. Olavus quidem, Canuto in Daniam redeunte, regnum recuperare tentavit; sed cum animadverteret, se copiis adversariorum haud resistere posse, paucis comitibus ad affinem suum

dus[1], consimilem gentis perfidiam veritus, adito Byzantio, suspectam patriæ fidem longinquo declinavit exilio.

Igitur Canutus, sex præpollentium regnorum possessor[2] effectus, eximio sui fulgore etiam Romanum illustravit imperium. Enimvero ejus principi Henrico filiam Gunnildam[3] nuptum tradidit, eundemque paulo post Italica consternatione perculsum auxilio prosecutus pristinæ fortunæ, pressa rebellium conspiratione, restituit[4]. Inde reversus Haraldum, natu majorem[5], Angliæ, Da-

Jarisleifum, Holmgardiæ (Russiæ) regem, anno sequenti se contulit. Inde anno 1030 in Sveciam rediit, et, exercitu non magno comparato, Norvegiam intravit; ubi in prælio Stiklastadiensi occubuit.

[1] *Haraldus*] Ille quindecim annos natus interfuit prælio, et vulneratus effugit in Sueciam, unde primum Holmgardiam, deinde Constantinopolin adiit (Hist. reg. Norveg. vol. III p. 53).

[2] *Sex præpollentium regnorum possessor*] Saxone autore hæc quinque regna tenuit Canutus: Daniam, Sclaviam, Sembiam, Angliam, Norvegiam. Quod vero regnum Noster sextum fuisse crediderit, incertum est. Encomiasta Emmæ Canutum quinque regnorum regimen obtinuisse scribit, scilicet Danemarchiæ, Angliæ, Britanniæ (Walliæ), Scotiæ, Norvegiæ (Script. rer. Dan. vol. II p. 492). Fieri igitur potest, ut Saxo vel Britanniam vel Scotiam in mente habuerit.

[3] *Henrico filiam Gunnildam*] Notum est ex scriptoribus exteris, filiam Canuti Magni Henrico tertio, filio Conradi imperatoris, anno 1036 matrimonio fuisse junctam et elapso biennio decessisse. Plerique scriptores exteri hanc Chunigundam appellant, et testantur annales Hildesheimenses ad annum 1036, Gunnildam coronatam mutato nomine dictam fuisse Cunigundam. (Vide, quæ acute de ea observavit Grammius in not. ad Meursium col. 182-184).

[4] *Eundem .. pressa conspiratione restituit*] Iter Canuti omnino pacificum, quo Romam adiit, susceptum fuit anno 1027, igitur non modo ante nuptias filiæ, sed etiam ante bellum Norvegicum. Attamen observandum est, omnes annalistas Anglorum ab antiquissimis inde eundem commisisse errorem chronologicum, iter Canuti Romanum ad annum 1032 referentes. Plura de hocce itinere vid. in not. uber.

[5] *Haraldum natu majorem*] Asserit Adamus Bremensis (hist. eccles. lib. II cap. 54), *post mortem Canuti successisse ei filios, ut ipse disposuisset: Haroldum in Angliam, Sveinn in Normanniam, Harde Knut in Daniam.* Consentiunt chronica de Mailros (apud Gale p. 156 ad annum 1035). Igitur non defuerunt neque inter Danos, qui rem ita gestam narraverint. Cer-

niæ Canutum, Norvagiæ Svenonem, quem ex Alvina[1] sustulerat, absque ulla majestatis suæ deminutione præfecit. Nam etsi tres provincias totidem filiorum regimini tradidit, nihilominus commune sibi trium imperium reservavit, neque summam penes alium consistere voluit. Præterea teneris adhuc ducibus in officiorum tutelam fortissimorum præsidia sociavit. Post hæc Estritha, filium Svenonem enixa[2], sobolis intercessu viro fratris gratiam conciliavit. Benevolentiam enim, quam Canutus perfidis Ulvonis meritis denegavit, consanguineæ sibi prolis respectui tribuendam putavit. Quin etiam sororem Anglorum satrapæ Godewino nuptiis junxit, gentem genti animis atque affinitate conserere cupiens. Ex qua Haraldum, Biornonem Tostonemque[4] ortos memoria proditum habemus. At Cæsar ex Gunnilda filium æque fortuna ac vocabulo Magnum suscepit[5], a quo illustrium Teutonicorum imagines splendidaque Germaniæ lumina successionis serie pullulasse produntur.

tum autem est, Svenonem jam anno 1035 Norvegia fuisse expulsum nonnullis mensibus ante mortem Canuti, neque verisimile est, Canutum, qui consiliis Emmæ tantum tribuerit, filium concubinæ illi invisum regno Angliæ præfecisse (vid. Encomiast. Emmæ Script. rer. Dan. vol. II p. 496). Utut est, Angli Canuto mortuo Haraldum sibi elegerunt regem.

[1] *Alvina*] Ed. pr. inconstantia scribendi habet *Alwiua*.

[2] *Estritha, filium Svenonem enixa*] Snorrone teste Sveno Estritius et Hardecanutus ætate erant æquales (Hist. reg. Norveg. vol. II p. 269).

[3] *Sororem .. Godewino .. junxit*] Soror Ulvonis erat Gyda. De Godewino multa narrantur in historia Knytlingorum cap. 11 et in annalibus Anglorum.

[4] *Haraldum, Biornonem, Tostonem*] Adamus Bremens. lib. II cap. 37: *Guduin a sorore Wolf ducis Svein, Tostin et Haroldum genuit parricidas.* Noster solus est, quantum quidem reperire potui, qui Biornonem quendam faciat fratrem Haraldi et Tostonis. Ulvo autem ex Estritha filium Biornonem nomine genuerat.

[5] *Cæsar ex Gunnilda filium .. Magnum suscepit*] Certum est, Gunnildam non nisi filiam genuisse, Beatricem dictam, quæ Abbatissa Quedlinburgensis prole caruerit. Incertum vero est, unde Noster sua sumserit. Suspicatus est Suhmius (Historie af Danmark 4 D. S. 24), Saxonem confudisse Gunhildam cum Ulfhilda, filia Olavi Sancti, quæ Ordulfo duci Saxoniæ desponsata ex eo peperit Magnum.

Eo temporis Guthscalcus Sclavicus[1], eximiæ indolis adolescens, commilitium regis stipendia meriturus accessit. Is a Pribignevo patre, Christiani cultus amantissimo deficientemque a religione Sclaviam nequicquam revocare conante, præter nationis suæ morem percipiendæ literarum disciplinæ gratia doctoribus traditus, ut eum a Saxonibus potiendæ Sclaviæ cupidis interemptum cognovit, efferatum ingenium leni studio mitescere passus non est. Repente enim armis scholam mutavit, et, ne alienigeni ingenii exercitatione patrios ritus pigrius prosequeretur, literarum cultum in tirocinium vertit, omissoque doctrinæ studio, strenui vindicis quam ignavi discipuli partes agere maluit, audacter quam industrie animo uti satius autumans. Itaque naturæ magis quam præceptoris monitis obsecutus, parta tandem ultione, Canuti commilitium expetivit. Ita adolescentis mens, in ipso doctrinæ limine sævitiæ stimulis intercepta, studiosæ rationis elementis ingenitum sangvini suo rigorem expugnare non potuit.

Eodem tempore apud Daniam sacrorum antistites aliis alii successisse] traduntur. Nam Gerbrando substituitur Avaco[2]; Otthincarus junior Ripensis pontifex[3] creatur. Cæterum Canu-

[1] *Guthscalcus Sclavicus*] De eo multa leguntur apud Adamum Bremensem (Hist. eccles. lib. II cap. 48, 59, lib. III cap 21, 22, lib. IV cap. 11) et Helmoldum (Chronica Sclavorum lib. I cap. 18, 20, 22). Hi patrem Guthscalki faciunt Utonem, Mistevoi filium, sed Gneum nominant tertium, qui cum Anatrog et Utone Sclavis præfuerit. Narrat Adamus, Guthscalcum, in monasterio apud Luneburg educatum, cum audivisset patrem a transfuga Saxone fuisse interfectum, litteris cum fide relictis, se adjunxisse latronibus et multa mala Saxonibus intulisse, tandem vero a Duce Bernhardo fuisse captum, ab eo autem dimissum, Canuto regi in Angliam proficiscenti nomen didisse. Ex hisce igitur patet, Saxonem sua de Guthscalco neutiquam ex Adamo hausisse.

[2] *Gerbrando substituitur Avaco*] Adamus Bremens. Hist. eccles. lib. II cap. 45: *Libentius in Seland Gerbrando subrogavit Avoconem*, Sveno Aggonis cap. 5 (Script. rer. Dan. I p. 55): *Gerbrandum Canutus Roskildensi primum præfecit ecclesiæ.*

[3] *Otthincarus junior Ripensis pontifex*] De eo viro hæc leguntur apud Adamum Brem. hist. eccles. lib. II cap. 26: *Ejus* (Odinkari senioris) *discipulus et nepos fuit alter Odinkar junior, et ipse nobilis de regio semine Danorum, dives agri, adeo ut ex ejus*

tus, tria præmemorata regna circumiens, clientelam suam, sex millium numerum explentem[1], sexaginta navigiis cultius apparatis eorumque quolibet centenos armatos capiente distinxit. Eandem, æstate pro tuendo imperio excubantem, hyeme contuberniis discretam alere consvevit. Mensibus stipendia novabantur. A quo Ulvo tempore, quo rerum autor nobiscum immortalitatem suam partiri voluit, annuo feriarum circuitu repetito, apud Roskildiam convivialiter accersitus, postquam industriam temulentia vicerat, mersæ nuper militiæ cladem nocturnis laudum suarum cantibus celebrabat. A quo rex suorum sibi pericula palam exprobrari judicans, vehementis iræ procursum adversum contumeliosum ejus carmen destrinxit, indignum ratus eo conviva uti[2], cujus ductu se fortissimis propugnatoribus spoliatum cognoverat. Igitur Ulvo inter ipsa mensæ sacra ab astantibus interfici jussus præcipitis lingvæ justa supplicia pependit[3]. Ita, dum aliena fata parum sobrie meminit, sua cecinit, siccatosque cupide calices pro-

patrimonio episcopatum Ripensem narrent fundatum; quem dudum Bremæ scholis traditum Pontifex Adaldagus manibus suis baptizavit, suoque nomine Adaldagum vocavit. Is ergo a Libentio archiepiscopo nunc ordinatus in gentes apud Ripam sedem accepit. Nam et illustri vita et sanctæ conversationis Deo et hominibus acceptus erat et Christianitatem in Dania fortissime defendit. Plura de Odinkaro vid. in Script. rer. Dan. vol. VII p. 185.

[1] *Clientelam sex millium numerum explentem*] Juxta Svenonem Aggonis (de legib. castrens. Canuti Magn. cap. 2, in Script. rer. Dan. vol. III p. 141) phalanx Canuti, Thinglith appellata, tria millia militum selectorum complexa est. Sed cum Nostro facit autor chronici Erici (Script. rer. Dan. vol. I p. 159). Patet enim cuivis, quæ ab eo autore mera oscitantia narrantur de Harthe-Canuto, ad Canutum Magnum esse referenda.

[2] *Conviva uti*] Ed. pr. habet *convivanti.* Stephanius lenissima emendatione sensum reddidit commodum.

[3] *Ulvo .. supplicia pependit*] Consentit quidem Snorro Sturlæus cum Saxone in eo, quod nonnullæ voces de clade Danorum apud amnem Helge, quæ Ulvoni inter convivium Roskildiæ excidissent, et iram regis et vindictam ejus provocaverint. Sed verba Ulvonis ab utroque diverse afferuntur pro diversis partibus, quas uterque autor Ulvoni in pugna nuper memorata assignavit. Præterea Snorro (hist. reg. Norv. vol. II p. 276-77) cædem Ulvonis non in ipso triclinio sed die sequenti in æde Sti Lucii (antea Stæ Trinitatis) peractam fuisse scribit.

prii sangvinis liquore complevit. Merito enim ex tam petulanti ingenio amaritudinem potius quam voluptatem percipere debuit, quod gloriæ sibi loco arrogasset, ductu suo præcipuis regis viribus ultimam incessisse jacturam. Quo peracto, Canutus violatæ necessitudinis injuriam ac sororis viduitatem duarum provinciarum attributione pensavit, quas eadem postmodum sacrosanctæ Trinitatis ædi[1], præcipua apud Roskildiam veneratione cultæ, decimarum nomine partiendas curavit.

Jamque frequens ad Canutum miles defluxerat[2], animis quam impensis onerosior. Plerisque enim amplior virium quam morum gravitas inerat, quique se splendidius bello gesserant, obscurius pacis decora intuebantur, adeo ut, qui foris insignes extarent, domi ignobiles viderentur, vixque eadem et honesta et acria ingenia reperiebantur. Igitur complures ad vim et rixam usque in aula perniciosi esse consveverant. Quos cum rex natione, lingvis, ingeniis quam maxime dissidentes animadverteret[3], (quippe variis ac perplexis invicem affectibus urgebantur; nam petulantia alios, alios invidia, quosdam etiam ira vexabat,) quo

[1] *Trinitatis ædi*] Snorro refert, Canutum tantum agri ecclesiæ mancipasse, ut magnam toparchiam æquaret (that var mikit herat).

[2] *Jamque frequens ad Canutum miles defluxerat*] Quæ Noster affert de legibus militaribus a Canuto latis, in sequentibus conferenda erunt cum historia legum castrensium Canuti Magni a Svenone Aggonis scripta (Script. rer. Dan. vol. III, p. 141 sequ., Holderup-Rosenvingii Danske Gaardsretter og Stadsretter p. I sequ.) et cum frustillo Danico compendii harum legum auspiciis Absalonis facti, quod fragmentum primum edidit Resenius, dein Langebek in Script. R. Danic., unde in collectionis legum Danicarum Rosenvingii vol. Vtum migravit.

[3] *Quos cum rex dissidentes animadverteret*] De causa institutionis hæc affert Sveno Aggonis l. c. cap 3: *Quum itaque Kanutus rex tum dissonos gentium ritus uni coadunasset familiæ, opus erat, ut tanti regis exercitus, utpote ex variis collectus nationibus, universis videlicet regnis ditioni suæ subjugatis, cujus tamen mores immensa varietate discrepabant, ad uniformem castrensis disciplinæ tenorem servandum adigeretur . . Ceterum, ut Kanuti regis industria dissolutos militiæ mores præfractius rigidiusque constringeret, adversum effrenes concitatique ingenii tyrones severitate potius, quam nimio favore ac profusa indulgentia utendum duxit.*

minus seditiose se gererent, saluberrimum castrensis disciplinæ tenorem, qua tantæ varietatis discordiam rumperet debitamque militi maturitatem monstraret, exactissimis edidit institutis. Itaque circumspectissima ejusdem deliberatio, Oponis Sialandici[1], cæteros prudentia atque autoritate præstantis, monitis persvasa, ne externa forte domestico crimine turbarentur, socialis odii tempestatem repressit, legesque severissime cavendo seditiosum militiæ spiritum veluti fraterna quadam caritate coercuit. Atque ut audaciæ comitatem adiiceret, fortissimo militi speciosissimum moris habitum ingeneravit, clientelam suam effrenium ac litigiosorum convictu tanquam erubescenda aliqua sentina vacuefacere cupiens. Ut ergo improborum frequentiam a curiæ valvis repelleret, statuit, ut in capessendo discubitu ordine, quo quisque militaris muneris advocationem sortitus fuerat, uteretur, locoque antecelleret, qui prior obsequio foret[2]. Adeo militiæ vetustatem honore mensæ rependi par duxerat, ne promiscuis sedendi locis confusa meritorum series videretur. Eum vero, qui, cœna inita, aliqua mora interpellante tardior supervenisset, inter considentes excipi oportebat. Qui si tam arcto se consessu junxissent, ut ob nimiam eorum frequentiam, qui supervenerat, sessum recipi nequiret, qui ejus loco insederat, exurgens proximum occupabat, eousque invicem se assurgendi officio venerantibus, donec, laxato totius consessionis ordine, legitimum recipiendo spatium patuisset, mensaque,

[1] *Oponis Sialandici*] Sven. Agg. ibid. cap. 4: *Quum igitur in Anglia, omni exercitu suo collecto, Kanutus rex defessa operibus bellicis membra quietis tranquillitate recrearet, accersitis ad se viris sapientioribus, et quos ante alios prudentia pollere nouerat, Opone videlicet Sialandico, cognomento Sapienti (Öpe Snialle), et Eskillo filio ejus, quibus potissimum consiliorum suorum arcana propter multarum rerum experientiam communicare et concredere solebat, quos etiam suos constituerat secretarios, cum iis seriam suscepit habuitque deliberationem etc.*

[2] *Locoque antecelleret, qui prior obsequio foret*] *Locoque* recte omnino posuit Stephanius pro *locaque*, quod errore manifesto legitur in ed. pr. Hæc vero aliter apud Svenonem Agg. (l. c. cap. 5): *Moris quippe fuit, ut vel secundum virtutis titulum vel temporis prioritatem vel nobilitatis propaginem locis sibi assignatis residerent milites, ut sic vel dignitate potiores vel tempore priores loca capesserent digniora.*

qui postremus residebat, abscederet. Si quis vero alieno discubitu uti per insolentiam perseverasset, qui eo spoliatus fuerat, proxime circumsedentibus injuriæ querelam detulit, iisdemque testibus in concionem productis, adversus reum actione contendit, effecitque, ut, qui cedere jussus contumaciter supersedisset, contumeliose stipendiis amoveretur. Ter tamen regi tali culpa affectis necessitatem pœnæ remittendi fas erat; nec aliter, quam ut tot gradibus quis discubitu indignior fieret, quot vicibus sodalem dignæ sedis negatione sprevisset. Ita enim legis temperamentum inter severitatem ac mansvetudinem medium rigori clementiam sociavit, ut nec pœnitentiam repelleret nec impunitatem excessui daret. Quod si quarto se quis eodem reatus genere maculasset, discreto a milite loco, mensæ alienus fiebat, commilitonum nemini catino aut calice communicabat. Neque enim ter veniam experto ulterius ignoscendum putabat, quia sua jam noxa pœnam meruit, qui se ea toties affecit. Adeo contumaciam contemtu mulctari placuit. Valuit enim apud regem spretæ militaris dignitatis indignatio, eumque, qui parem venerari nesciret, parum superiori delaturum esse, existimatum est. Eodem pœnæ genere in minutos quosque animadvertebatur excessus, ut si quis alium convicio insecutus fuisset aut potione per contumeliam respersisset.

Cæterum rex maritimam sæpius quam terrestrem militiam agere consveverat. Igitur, quoties equitatu opus erat, milites equis omnibus vacui pro asservandis equis alternis vicibus excubabant. Qui vero adaquandi tempore ita sodalis equo usus fuisset[1], ut ipsum continue, nec modo suum, modo illius vicissim

[1] *Qui vero adaquandi tempore ita sodalis equo usus fuisset*] Sven. Agg. l. c.: *Priscorum autem Curialium, qui et nunc militari censentur nomine, hæc vegebat consvetudo, ut absque armigeris et famulis alterna sibi præstarent obsequia et vicissim sibi famularentur. Unde constituerunt, ut, si quis sodalis sui equum cum proprio adaquaret, alterum eundo, alterum equitaret redeundo. Quod si vero quis alieno caballo ad aquandum subvectus parcitatisque attractus macula unum eundemque equitando iret et rediret, et super eodem excessu ter convictus binoque commilitonum testimonio convictus esset, placuit eum uno homine exterius in cœnando residere .. Pari*

insidendo premeret, prædictum poenæ modum explevit. Tanto enim studio rex verecundiam a suis servari voluit, ut etiam parvulo impudentiæ excessu devios castigationis remedio coercendos putaret. Qui vero, tribus fasciculis in stabulum conjectis, equo suo communis pabuli spicam, alieno stipulam admovisset, juxta priorem formulam militia aut turpiter uti aut deformiter excedere cogebatur. Ac ne quis socio flumen transequitanti ita equo concurreret, ut ad ipsum turbulentior unda deflueret, pari industria cautum. Adeo scrupulosa cura parvula quoque societatis officia pensabantur. Ei vero, qui stationi addictus ita se somno onerasset, ut vestes aut arma dormienti detrahi possent, consimile vindictæ genus mulctæ nomine irrogabatur. Neque enim regio profuturus imperio putabatur, quem privatus torpor publico excubiarum officio submovisset. Verum adversus graviora præfractior actio constituta fuerat. Si quis enim commilitonum suorum quempiam manu, ferro vel fuste læsisset, aut si quicquam violenter ejus manibus extorsisset, comamve alieni capitis violasset, postremo si majestati insidias struxisset, abundeque de facto testium adstructione constaret, tanquam capitalis criminis reus clientela amotus militari munere defungebatur. Is namque, qui graviter ab aliquo affectus fuerat, in primis regem, sella posita, jus militi dicere postulabat; deinde reum, ut in concionem veniret, tertio citatorum ordine provocabat. Unumquemque bini duntaxat commilitones explebant. A quibus, si reus in quæstionem publicam deducendus rem familiarem possedisset, domi semel,

eum sententiæ subjacere decreverunt, qui inter pabulandum suo equo ter aristas porrexerit, alieno vero stipulam et super hoc, ut antea, duorum convictus testimonio fuerit. Item, si quis equos adaquando contra fluminis gurgitem ascendens lympham turbaverit, ita ut nisi turbulentam alii potare nequeant, similique testimonio idem ter fecisse constiterit, simili judicio obnoxius erit. Similem namque culpam par poena condemnat. Amplius: si quem obstinata præsumtio ternis excessibus inobsequentem notaverit, et resipiscere detrectaverit, extremum eum omnium locandum statuerunt. Imo decreverunt, ut quilibet convictorum ossa in eum pro arbitrio jactaret, nec quisquam propterea temeritatis aut petulantiæ argueretur. Insuper, ut ille in potu et cibo nemine, communicante suo solus catino contentus esset et poculo.

bis in curia[1] apud discubitus sui locum præsens absensve postulari solebat. At si fundo careret, eo loci, ubi in aula accubare consveverat, ter sponsione provocandus fuerat. Concione inita, qui provocaverant, sincere se reum postulasse nihilque in ea causæ dictione favoris aut offensæ respectui indulsisse jurabant, simulque et citatorum et testium partibus inserviebant. Consequenter in reum principalis facti testimonium a duobus denunciandum restabat, juramento præfari jussis, nec actoris amore nec rei odio quicquam se præter oculis aut auribus explorata dicturos. Nam in quæstione læsæ majestatis propensior auditui fides haberi consveverat; cæterum testimonium in oculis reponebatur. Præterea objecta defensionis præsidio repellere non licebat; siquidem testium criminatio neque alieno patrocinio neque propria cujusquam repulsione subrui poterat. Tantum quippe autoritati ipsorum pondus inerat, ut assertionis eorum fidem elevare proxima sacrilegio[2] dementia putaretur. Ita reus adversum testimonii fulmen[3] nec culpam nec innocentiam ullo argumento tueri potuit. Sed neque ei, si sponsione provocatus fuisset, restipulatione uti licuit[4]. Rationem testium destricta judicum

[1] *Domi semel, bis in curia*] Huc pertinet locus in textu Danico harum legum, qui in versione Langebekii ita se habet (l. c. p. 161): *Si rex virum aliquem e societate militari amotum velit, eum primum in aula sua per duos socios militares ex ejus comitatu et mansione ad conventum commilitonum citari faciet, loco et die ei præfixo. Si ad conventum non venerit, secundum in domo sua citabitur, loco similiter et die ei præfixo. Si conventum neglexerit, tertium in domo ejus eum citabunt, eique indicabunt, quando et ubi veniet.*

[2] *Sacrilegio*] Ita Stephanius legit pro *sacrilego* in ed. pr.

[3] *Reus adversus testimonii fulmen*] In textu Danico harum legum similis locus de vi duorum testium verba supra allata prope sequitur: *Quod si in judicio comparuerit et rex testimonio duorum commilitonum sacramentoque illum convincere possit, quod ejus aut vitam aut regnum prodere voluerit, societatem militarem vitamque perdidit.*

[4] *Neque restipulatione uti licuit*] Hæc verba optime illustrantur alio loco Saxonis, libr. XI, ubi de Haraldo rege ita loquitur: Adversus provocationem *restipulandi* jus edidit, prioresque defensionis partes quam accusationis instrumenta concessit etc. Quum nempe Saxo hisce verbis indigitet morem illum, antiquis no-

insequebatur autoritas, reum, veluti evidenter noxium nihilque jam pro se recusantem, honore, opibus, patria atque omni demum militari functione damnantium. Hostibus ejus honos atque impunitas adjudicabantur. Juxta in præsentem absentemque sententiæ ferebantur. Sua nulli longinquitas præsidio esse poterat, quo minus et accusatio testibus et damnatio sententiis instrueretur. Quarum utraque plene partes suas exhibente, reo defensionis amplecti præsidium non licebat. Tum demum rex, cognitione suscepta, an ea cæteris pronunciatio placuisset, interrogat. Ipse enim auditoris tantum partem exequens, militiæ judicationis mandavit arbitrium, deforme ratus damnare viros, quos ipse fovisset. Quapropter in eos, quorum egregia opera usus fuerat, aspere pronunciare veritus, quæstionem ad se delatam ad curiæ cognitionem relegavit, silentiumque moderationis suæ fidem quam sententiam severitatis testem esse maluit. Cumque demum, exaudita militum responsione, totius concionis suffragia judicationi consentanea noscerentur, qui damnatus fuerat, interrogari solebat, terreno an maritimo secessu fugam petere decrevisset. Ita rex proscriptione suos quam nece puniri maluit[1], delectumque fugæ, ne vio-

stris legibus confirmatum, reum ad juramentum purgatorium mox admittendum esse, nulla testium actoris ratione habita, hoc loco observat, in lege Canuti castrensi rem longe aliter fuisse institutam, quum reus contra testes ullo argumento sese tueri nequiret nec ei liceret "restipulatione uti, si sponsione provocatus esset." Voce sponsionis haud dubie reddit Danicum *at fæstæ logh*, i. e. probationem per juramentum promittere, spondere. Si itaque actor ad testes provocaverat, sibi probationem suscipiens (havde fæstet logh), reo a sua parte idem facere (restipulari) vel ad juramentum purgatorium recurrere non licebat. (Rosenvinge).

[1] *Rex proscriptione suos quam nece puniri maluit*] Apud Svenonem Aggonis hæc sententia et sequens proscriptionis ratio ita exponitur p. 158 cap. 14: *Si quis detestando hoc facinore se noxium reddiderit, ut proditionis consilium contra dominum suum moliri ausus fuerit, non solum vitæ, sed et omnis substantiæ suæ jactura illum damnandum censuerunt. Hac itaque forma conveniendum decreverunt, si quem rex de proditione vel crimine majestatis* .. (nonnulla desunt). *Donec ita veli sinus ventus impleverit, ut intuentium se aspectui subduxerit, aut si, favonio non favente, remis undas impulerit, donec remorum aspectum cunctorum oculis subtraxerit, in littore tenentur præstolari. Ubi vero paulo longius provectum in pelago de-*

lentiam repræsentaret, indulsit. Quodsi reus mari se credere delegisset, eo commilitonum frequentia prosequendus, dataque nave, remigiis, commeatu, vasculo egerendis aquis idoneo, tamdiu in littore opperiendus fuerat, donec remi, si eis navigatio gereretur, vel, si velis, antennæ extra conspectum abiissent. Tum denique, qui profugerat, superiori ab omnibus sententia repetita, amarissimorum maledictorum verberibus laceratus tristissimis totius militiæ suffragiis damnabatur. Qui si tempestate in littus relatus fuisset, continuo ut hostis habitus violatæ societatis pœnas pendebat, discrimenque capitis ejus funesto damnationis incursu cupide a commilitonibus expetebatur. Ita non periculosa minus quam ignominiosa sontium evitatio fuit. At si militiæ munere defunctus terra perfugere maluisset, ad nemus usque pari militum cura comitandus erat, cunctis tamdiu in ejus abitu expectantibus, quousque procul ipsum abesse cognoscerent. Ac tunc demum magno cum totius militiæ fragore ter valide edendus clamor cunctaque strepitu miscenda fuerant, ne fugiturus ullo ad eos errore referri posset. Tunc demum destricta et jam inexorabilis omnium severitas, cunctis solenni jure completis, ne de indemnato supplicium sumere videretur, supremam reo damnationem intendit, effecitque, ut, qui se a specioso militiæ convictu abruperat, turpiter vagam vitam proscriptus exigeret. Ita militaris disciplinæ rei judicialis ignominiæ gravitate in abjectissimorum conditionem relegabantur. Adeo enim rex contumeliam sontium, non sangvinem sitiebat, ut eos probroso castigationis ge-

litescere existimaverint, classico clangore ternis vicibus vociferantes antiquæ confœderationis jura ipsi resignare debent. Sin autem in solo natali extiterit et prædicti sceleris crimen incurrerit, universum militare collegium ad nemoris densitatem eum comitari tenetur, inque nemoris fronte præstolari, donec se adeo recedendo semoverit, opaca qualibet tesqua legens, ut eorum clamorem aut vociferationem exaudire non valuerit. Deinde universa commilitonum legio totis una viribus trina vociferatione valide proclamabit, ne alia ad eos via redire possit. Quo facto hac lege tenentur astricti, ut, si quisquam commilitonum, uno saltem comite aut telo superior, illi postmodum occurrerit, eumque non invaserit, ejusdem ignominiæ et probrosæ nuncupationis jacturam subire teneatur.

nere quam cruento punitiores putaret. Si quis autem ei postmodum commilitonum, uno telo aut comite superior, obvio pepercisset, ipsius se contumeliæ participem præbuit, cujus culpam vindicta prosequi formidavit. Tale noxiis, quoties a curiæ moribus degeneratum fuerat, militiæ munere defungendi jus erat. Adeo quondam castrensis notæ dedecora judiciali repellebantur umbone. Quod si reus ab actore[1] testimonio superari nequiret, sex secum commilitonibus in jusjurandum accitis, culpæ, quæ obiiciebatur, alienum se fuisse monstrabat. At si commilitonum quis eum[2], quem militiæ consortem nescisset, injuria per ignorantiam affecisset, ad conciliandam errori suo fidem prædictum sodalium numerum in sacramenti societatem contrahere debuit. Cæterum solenni jure convictos ac superiori modo damnatos felicitas deficiebat, occupabat adversitas, eo quidem certius, quod trium regnorum pontifices adversum talium transgressionum reos solenni execratione usos esse constabat. Ita disciplina ejus[3], geminum amplexa columen, partim regio, partim religionis præsidio nitebatur, ut humanam sententiam divino crederes judicio comprobari. Cujus rigor discordias rupit, simultates finivit, seditiones extinxit, pacatioremque regi militem reddidit. Postmodum vero severitati ejus sive ob inertiam sive ob clementiam principum pecuniariæ mulctæ temperamentum accessit. Quo tamen sola ligni percussio caruit, quod eo canes quis abigere soleat. Adeo majorum verecundia summam in ictu probroso contumeliam reponebat. Contigit autem, ut ipse rex sua primus lege caderet[4], jurisque firmamentum, quod eatenus sincerum

[1] *Actore*] Ed. pr. *auctore*, male.

[2] *Si quis eum*] *Eum* Stephanius recte posuit pro *ei*, quæ lectio est ed. pr.

[3] *Disciplina ejus*] Ed. pr. habet *disciplinæ jus* levi scribendi errore.

[4] *Contigit autem, ut ipse rex sua primus lege caderet*] Apud Svenonem Aggonis hæc ita narrantur gesta cap. 10 p. 150-151: *Rex Canutus dum adhuc in Anglia pacis tranquillitate potiretur, iracundiæ accensus furore quendam militem suum exempto mucrone interemptum jugulavit. Unde phalanx universa nimio furore consternata, confluentibus passim legionibus, ad arma concurrere non detrectabat. Verum cum regis manus hanc cædem commisisse innotuit, collecto coetu, quidnam facto opus esset, solicita indagatione perscrutabantur. Ambiguis quippe distrahebantur sententiis ancipitique fluctuabant judicio,*

atque incolume steterat, parum sobrius proprii militis occisione laxaret. Cumque se legibus, quas ipse tulerat, evidenter noxium animadverteret, pœnitentiæ acerbitate correptus, vocata militum concione, regia sella descendit, inque omnium conspectu supplex humi demissus milites commissi sceleris pœnas suo arbitrio exigere jussit, libenter se decretam ab eis pœnam suscepturum promittens. Cumque factum majestatis nomine tueri posset, militari se animadversioni substravit, humilitatemque mansvetudinis suæ documentum quam vires elationis indicium esse maluit. Illi concione lacrymantes egressi, deliberatione inita, tristem de rege sententiam ferre ut minus honestum, ita parum utile perviderunt; non ignari, sine eo esse se vacuum spiritu corpus, prædam, quibus ante imperassent, futuros. Postremo universum rei militaris statum, eo pœnam subeunte, convelli inque unius omnes proscriptione damnari; lapsum ejus ruinam suam, damnationem commune omnium periculum fatebantur. Igitur in tam ardua re sententiæ dubii, creditoque sibi judicio æque levius austeriusve uti veriti, proprio regem arbitrio decrevere mulctandum, existimantes, plus nutui majestatis quam privatorum sententiis deferendum. Emendabile enim credidere delictum, quod impetu magis quam industria nosceretur admissum. Igitur ex eo judicem statuunt, pœnamque præstolanti impunitatis potentiam largiuntur. Et pulchre quidem factam sibi judicandi potestatem ipsius arbitrio reddiderunt, ne difficillimum negotium temere jacta

utrum ob facinoris novitatem capite princeps plecteretur, an ei competeret indulgentia. Nam si datæ sententiæ rex subderetur, tanquam acephali et profugi e regione exterminarentur aliena. Sin autem regiæ indulgeretur reverentiæ, corruptionis et indulgentiæ exemplum cæteris ansam peccandi præberet. Universæ tandem cohorti hæc placuit sententia, ut, jactato in medio concionis pulvinari, regia majestas procumberet, ibique sententiæ vel indulgentiam vel rigorem præstolaretur. Quo facto, regem erigentes ipsi delicti veniam gratiamque indulgent, unanimi confirmatione conclamantes, ut, omni de cætero dispensatione semota, hujuscemodi transgressionis reus nulla in posterum satisfactione tanti delicti immanitatem expiaret, sed vel capitalem subiret sententiam vel saltem, temperato rigore, ut extorris, profugus et ab omni militari collegio, cum probroso nuncupationis vocabulo, id est, Nithingsorth, ejectus abscederet.

pronunciatione finirent, vel commilitonis ultionem placide vel regis supplicium crudeliter expetentes. Ita salus regis, pæne suo scelere eversa, temporis difficultati donata est. Ad hæc satis graves eum delicti pœnas dedisse arbitrabantur, qui se in tanto fortunæ fastigio tam suppliciter abiicere sustinuisset. Tum demum venerabiliter excéptum atque ex ancipiti reo securi judicis partibus inservire jussum sellæ restituerunt. Rex culpam ære redimi debere constituit. Cumque alias homicidiorum crimen quadragenis nummi talentis[1] expiari soleret, ipse sibi trecenta ac sexaginta mulctæ nomine numeranda descripsit. Huic summæ novem talenta auri doni nomine adjecit, eandemque mulctæ speciem consimilis culpæ reis lege perenniter irrogavit. Totius vero pecuniæ partem regi primam, alteram militibus, tertiam interfecto sangvine conjunctis adjudicavit. Cumque ipse in præsentiarum tam regis quam rei partes exequi debuisset, adscriptam sibi portionem sacrorum præsidibus egenisque divisit, Deum, perinde ac communem omnium principem, pio munere propitiandum existimans. Egit humanum judicem, reum liberalem, veniæ genus, absolutionis spem debito emendationis ordine complectendo. Cæterum eo vivente militaris mos æque violatore atque expiatore caruit. Igitur dum sic seditiosis occurritur, mens militum a litigiis aberat. In exequenda enim ultione non sangvinis, non necessi-

[1] *Cumque alias homicidiorum crimen quadragenis nummi talentis*] Quadragena nummi talenta respondent lingvæ vernaculæ vocibus *Fyrgetyve Mark Penge*. Respicit enim Saxo duplicem computationem, quæ in legibus nostris antiquis passim occurrit, juxta marcas argenti et marcas nummorum; ubi illa adhibetur, præstanda est solutio mulctæ in argento ponderato, ubi hæc vero injungitur, modo certus numerus nummorum requiritur, nulla ratione habita pretii nummorum hoc vel illo tempore deminuti. Quum autem omnes versiones Saxonis hunc locum non recte reddiderint, conferenda sunt, quæ hac de re allata sunt in introductione mea ad editionem legis Erici Siallandicæ p. XXXI Not. 77. (Rosenvinge). Cnfr. cæterum de nomine legis castrensis (Withærlagsret) ac de ipsa legis indole *K. Ancher* saml. Skrift. I, 24-42, *Schlegel* om de gamle Danskes Retsærdvaner (Vidensk. Selsk. philos. og hist. Afhdl. III, 99 sqq.), Samling af gl. danske Love V, 579 et *Wilda* Das Gildenwesen im Mittelalter p. 67 sq.

tudinis vinculo parcebatur, quo minus damnationis partes legitimo rigore procederent. Nunc vero, solutis hebetatisque pristinis militiæ nervis[1], graviora inter commilitones quam exteros dedecora pariuntur, cum et omnis adversum improbos actio sileat et, qui culpæ punitor esse debuerat, patronus existat, nec sit, qui dissolutos militiæ mores præfractius rigidiusque constringat. Hanc itaque militaris disciplinæ consvetudinem, diuturna usurpatione firmatam, nostri temporis principes abrogare minime erubescendum duxerunt. Ubi enim domestica quies seditionum fluctibus agitatur, priscæ consvetudinis forma convellitur. Quippe adversum effrenes concitatique ingenii tirones severitate potius quam nimio favore ac profusa indulgentia utendum est. In quem modum Canuti industria pro administrandis militaris disciplinæ negotiis sincere ac valenter excubuisse cognoscitur. Præterea militi regem, vel regi militem[2], non nisi pridie Calend. Januarias abdicandi fas erat. Ejusdem quoque postmodum observantiæ gravitas ab aula regum[3] in aliquanto obscurioris fa-

[1] *Nunc vero, solutis hebetatisque pristinis militiæ nervis*] Primum quoad lectionem observandum est, Stephanium pro *pristinis* in sua editione posuisse *pristinæ*. Series vero cogitationum in sequentibus hæc esse videtur: Cum disciplina militaris ita corruisset, ut ipsi milites regii se invicem contumeliose tractarent, nec inter eos adessent, qui improbos coercere vellent, tandem eo ventum est, ut ipsi principes salva conscientia hæc pristinæ disciplinæ fulcra subtraxerint, quippe quæ inter seditiones domesticas jam diutius nutavissent. Hanc pristinæ severitatis immutationem Saxo deplorat, laudans Canuti in disciplina militari administranda industriam.

[2] *Præterea militi regem vel regem militi*] Sven. Agg. l. c. p. 148 cap. 7: *Statuit ergo in circumcisionis vigilia, quæ novum annum inchoat, experti militis, domini novitatem affectantis, duos commilitones ad dominum, cujus se dominio exuere cupit, ablegandos esse, qui et ei hominium cum servitio illius resignent. Et sic absque contumeliæ verecundia dominique offensa poterat unusquisque ad alterius hominium libere convolare.*

[3] *Ejusdem quoque postmodum observantiæ gravitas ab aula regum*] Quod hic affert Saxo, fragmento legis castrensis Danico optime confirmatur, quum expressis verbis doceat, legem non solum in aula regis esse observandam, verum etiam in curiis nobilium (*hithworthe men, ther hirdh skulde hawa*). (Rosenv.)

miliæ convictum prorepsit, diuque superioris disciplinæ etiam apud supparis conditionis viros imitatio valuit.

Interea Svenonem, tutelæ tunc Novagiæ vacantem, casus absumpsit[1], moxque ad patrem provincialis ministerii summa concessit. Ut autem Canutus a Richardo, quod sororis sui repudium egisset atque adversus uxorem severius æquo maritali supercilio usus fuisset, tanquam a conjugalia sacra contumeliose tractante, pœnas sumpturus ac tori genialis injuriam repulsurus in Normanniam magna classe trajecit[2]. Ubi cum paulo post triste quoque de Haraldi fato nuncium[3] accepisset, propior publicæ expeditioni quam privato affectui, agmen eadem, qua prius, celeritate promovit, neque animo aut officio, quo minus cœpto insisteret, remissior fuit; sed neque oculos ad singularem luctum a generalis militiæ contemplatione deflexit. Adeo rerum ac temporis statum inter fortem patrem ac strenuum ducem egregia animi moderatione divisit, nec minus in toleranda filii morte quam in hostium appetenda perspicui roboris spectaculum præbuit. Cujus impetum Richardus, Siciliam petens, fuga præcurrere maturavit.

Interea Canutus ob gravis militiæ labores adversa valetudine pressus, cum se corporis firmitate defectum ac mox spiritu cariturum animadverteret, convocatos proceres non nisi bello confecto domos reverti jussit, haud dubie victoria potituros, si funebri ejus lecto humeros in acie subjecissent atque inter primos præliantium globos ducis nomine corpus suum exanime pertulissent, idque, fugato hoste, quo clarius cinerum suorum

[1] *Svenonem .. casus absumpsit*] Paucis quidem mensibus ante mortem Canuti e Norvegia pulsus fuit Sveno, sed serius demum mortuus est.

[2] *In Normanniam .. classe trajecit*] Ed. pr. habet: *magna se classe trajecit.* Steph. jure omisit *se.* Periodus turbata est. Jam supra p. 514 monuimus, falsa esse, quæ de bello contra Richardum moto afferuntur.

[3] *De Haraldi fato nuncium*] Saxonem hic rursus famam vulgarem secutum fuisse, testatur Sveno Aggonis in historia sua hæc scribens: *Interea filii Canuti, quorum jam facta est mentio, patre adhuc superstite, supremum expleverunt diem.* Ex annalibus vero Anglorum satis notum est, Haraldum post mortem Canuti ab Anglis regem fuisse electum.

monumentum extaret, apud Rothomagum, promissa indigenis libertate, sepulturæ mandarent; facile usuros conditione Gallos, si illico hostem finibus suis excessurum cognoscerent, parvoque impendio grandi patriam metu liberare quivissent. O immensam perituri regis industriam, quæ suis in ultimas rerum angustias devolutis disciplina quam spiritu vividior affuit. Enimvero superstitum salus decedentis ingenio stetit. Nam corpus ejus, funebri lecto a militibus in acie perlatum, ad Danorum usque victoriam veluti viva adhortatione profecit, ut non minus extincti quam superstitis fortunæ pondus inesse crederes[1]. Cui mox sepulturam, discessuros se pacti, a Rothomagensibus expetiverunt. Rapuere conditionem hostes, cineribusque ejus in urbe sua acquiescendi locum dederunt. Ita milites, suscepti monitus ratione pugnam, pactionem, sepulturam atque exequias prosecuti, fato functum humeris suis regem in acie pertulerunt, victoresque, funerato eo, sumptis tantum commeatibus, ad propria reditum habuerunt. Hunc Canutus exitum habuit[2], quo nemo nostrorum regum, tametsi plura alii victoriis illustraverint, splendidior fuit. Adeo enim operum ejus magnitudinem propitiæ famæ fides auxerat, ut, quos rerum gestarum gloria pares habuerat, amplitudine claritatis excellat. Cumque aliorum splendorem ignorantiæ obscuritas ac vetustatis rubigo perederit, hujus decus, longa famæ usurpatione subnixum, perpetuis memoriæ fructibus revirescit, siquidem, sanctitate ac fortitudine instructissimus, non minus religionem quam regnum proferre curæ habuit. Quippe, cum bel-

[1] *Pondus inesse crederes*] In edit. Stephanii exstat *credentes*, quod nullum sensum fundit et errore typographi ortum videtur.

[2] *Hunc Canutus exitum habuit*] Ambigi quidem potest, utrum Canutus anno 1035, an sequenti anno diem obierit supremum. Hoc vero certum est, eum morbo diuturno absumtum decessisse apud Scafterberiam et Wintoniæ fuisse tumulatum (Chronica de Mailros ad an. 1035, Chron. Saxon. ad an. 1036, Wilhelmus Malmesb. ed. Savil. p. 42 B, Simeon Dunelmens. ad an. 1035 etc.) Annalistæ et Dani et Islandi vel tacent de loco, quo obierit Canutus, vel eum in Anglia decessisse perhibent. Conjectura de ratione, qua fama expeditionis fabulosæ a Canuto susceptæ ad Saxonem pervenire potuerit, nec non observationes nonnullas generales in historiam Canuti vid. in not. ub.

licis late titulis inclaruisset, placidiore studio usus, ex fisco suo compluribus in locis privatorum clericorum convictu instituto, cellularum frequentiam novis conventiculis auxit, sacrorumque venerationem, quam maximam semper exhibuerat, regiarum opum impendio stipendiis multiplicavit. Monachalem quoque ordinem uberiorem reliquit, ne ferociæ propior quam pietatis officiis videretur, æquam sibi utriusque laudem adjicere cupiens. Cujus studii industria ad tantum claritatis lumen accessit, ut, cum fortissimorum regum bellica virtus antiquitate exoleverit, ejus famam gloriæ quæstu opulentissimam tenacissima posteritatis agnitio comprehenderit.

Interea Sveno Estrithæ filius, expectato apud Angliam Canuto, quo plenius incolis ausum defectionis excuteret, militiam præsidiis sparsit[1], ne libera munimentorum occupatione suspectas Anglorum vires armaret. Ut autem Norvagiensibus mortis Canuti nuncius adfuit, continuo, pudore externi obsequii Danicum detrectantes imperium, ad Olavi filium Magnum, cui bonitas sua cognomini erat, deficiunt, eique regnum imponunt. Quippe spectata patris sanctitas popularium ei favorem conciliaverat. Neque enim parenti gratiam impendisse contenti, in filium quoque favorem extenderant. Interea Canutus, haud levius Norvagicæ perfidiæ quam paterni fati rumore perculsus, vereri cœpit, ne, si finitimorum bello intenderet, ex dilatione rerum Anglia per absentiam careret, ideoque minoris regni defectionem tolerare quam majori consimilis ausus locum tribuere consultius duxit, leviori malo solam gravioris formidinem præponderare judicans. Itaque, dissimulata injuriarum offensa, conditione defectorem aggreditur, jurejurando pactus, ejus, qui prior decederet, superstiti regnum esse cessurum, ne priscam regnandi consvetudinem nova regno-

[1] *Sveno Estrithæ filius .. militiam præsidijs sparsit*] Supra Noster falso narraverat, filios Canuti, Svenonem et Haraldum, ante patrem fato functos fuisse. Ignoravit igitur, Haraldum ab Anglis successorem Canuti Magni electum triennio demum circiter elapso decessisse. De Svenone Estritio tacent omnino scriptores Anglici. Narrat autem Adamus Bremensis lib. II cap. 55, hunc Svenonem post diuturnam in Svecia commorationem rege Canuto demortuo in Angliam navigasse.

rum partitio laceraret, rerumque quondam junctarum dividuam efficeret summam. Adeo enim Daniam Norvagiamque unius esse regiminis affectabat, ut alteram alteri subjici, quam utramque separatim regnum gerere præoptaret, patriæque exteros imperitare, quam patriam sine exteris imperium gerere mallet. Quæ nimirum conditio eo stoliditati propior, quo fortunæ subjectior, alterutri aut splendidum imperium aut sordidam paritura fuerat servitutem. In hanc pacti fidem[1] utraque pars sacramento convenit. Deinde Angliam profectus, cum cuncta Svenonis industria pace plenissima comperisset, Edvardum fratrem, quem ejusdem nominis pater ex Immæ matrimonio sustulit, in regni societatem adsciscit[2], non quod fraterno illum affectu coleret, sed ut ejus ambitionem munificentia ac liberalitate præcurreret, regnique parte potitum totum cupere prohiberet. Itaque non tam veneratione carum, quam popularium ambitione paternique generis autoritate suspectum, consortem imperii facit. Verum Edvardo humilior origine animus fuit; siquidem, obtusi admodum cordis, obscuriorem indolis experientiam præbuit. Canutus, cum biennio regnasset[3], defungitur. Cujus Sveno propinquitate fisus,

[1] *In hanc pacti fidem*] In Norvegia res hoc modo gestæ sunt. Anno 1035 Magnus, filius Olavi Sancti, omnium ordinum consensu rex est declaratus. Sveno autem, Canuti et Alfifæ filius, in Daniam se recepit, ibique hyeme sequenti obiit (Hist. reg. Norveg. vol III p. 8). Sequenti anno Canutus Junior sive Hardecanutus, qui in throno Daniæ patri successerat, copias Magnum aggressurus comparavit. Magnus autem cum exercitu Danis ad fluvium Gothaelf obviam ivit. Hic vero optimates utriusque regni reges juvenes eo adduxerunt, ut, fraternitatem jurantes, pactum inirent, quo unus alteri absque liberis decedenti in regno succederet.

[2] *Deinde Angliam profectus .. Edvardum in regni societatem adsciscit*] Haraldo defuncto, optimates Angliæ Hardecanutum, cum exigua classe ad matrem in Flandria degentem profectum, anno 1042 ad regnum Angliæ capessendum invitaverunt. Hardecanutus autem, brevi tempore interjecto, nuntios misit ad Edvardum, fratrem uterinum, rogans, ut in Angliam in societatem regni veniret (vid. Encomiast. Emmæ sub finem, Script. rer. Dan. vol. II p. 501-502). In his omnibus partes Svenonis Estritii nullæ fuisse videntur.

[3] *Canutus cum biennio regnasset*] Hardecanutus anno 1042 defunctus in Anglia quidem biennio regnavit,

relictis apud Angliam præsidiis, Daniam navigatione contendit, retinendæ insulæ spem non solum in Godovini filiis, quibus sangvine admodum conjunctus fuerat, reponens, sed etiam ex ipsa consortis sui stoliditate desidiaque præsumens. Quod audiens Magnus, Daniam, perinde ac sibi mutuæ pactionis lege debitam ipsiusque Canuti testamento legatam, æquis popularium animis occupat, Svenonique, cognationis rationem edenti, pristinam fœderis conditionem opponit. Nec dubitavit alienissimum sangvini suo[1] regnum legati titulo postulare. Sed et Dani, pacti, cui se sacramento obligaverant, ratione permoti, constantius religionis quam familiaritatis fidem præstandam putabant; ideoque, facta competitorum æstimatione, alienum domestico prætulerunt, curiosius fœderis pignus quam debitam regno prosapiam intuentes, fideique suæ quam patriæ respectui propiores. Igitur alienigenæ partes religioso favore complexi, præterita Canuti familia[2], regum suorum sangvinem repulsæ deformitate confundere quam jurisiurandi vinculum perrumpere maluerunt, suffragiorum jura non adulationis, sed fidei intuitu ponderantes, seque plus religioni quam regno debere confessi. Adeo promissionem suam sequestram perjurii fieri noluerunt. Quanti igitur roboris fuisse tunc inter cives justitiam credimus, cum inter diversæ nationis viros tantum virium possedisse cernamus? Et utinam adultæ jam religioni ea apud nostros vis autoritasque constaret, quam inter antiquos tenera atque enervis habuerat. Contra Sveno, subjectam stoliditati conditionem reputans[3], temerarium consobrini pactum

sed in Dania septem annos regnum tenuerat.

[1] *Alienissimum sangvini suo*] In ed. pr. post *alienissimum* inseritur *sibi.*

[2] *Præterita .. familia*] (Sic correxi. Superiores *præteritam .. familiam* Mg.)

[3] *Contra Sveno subjectam stoliditati conditionem reputans*] Partes omnino fictitiae Svenoni a Nostro tribuuntur. Neque enim ullum de potestate aliqua Svenonis in Anglos apud scriptores indigenas reperitur vestigium; neque Sveno mox Hardecanuto defuncto regnum Daniæ postulavit. Snorrone Sturlæo referente (hist. reg. Norveg. vol. III p. 27) Sveno anno 1043 a rege Magno, qui imperium Daniæ vi testamenti obtinuerat, comes (Jarl) creatus fuit et Daniæ præfectus. Sequenti anno regis titulum sibi ipse assumsit (ibid. p. 31). Attamen cum Nostro aliquatenus facit Adamus Bremensis, hæc scribens (hist. eccles. lib. II cap.

nequicquam rescindere cupiebat, perquam stultum argumentando, quibus ante imperitassent, obsequi, inque unius juramenti imprudentia communem deponere libertatem atque ex fulgenti imperio repente in humillimam concedere servitutem. Sed religiosa popularium sententia superabat, quorum arbitrio pacti, non sangvinis habitus æstimabatur. Verum ut Magni votis Danica fides respondit, ita Svenonis credulitatem[1] Anglica perfidia circumventam oppressit. Nam post ejus ab Anglia profectionem Godovini filius Haraldus spe improba totius Angliæ regnum complexus, participato cum incolis consilio, Danicum, ut erat per præsidia distributus, exercitum compluribus separatim vicis uno eodemque tempore magnifico conviviorum apparatu per obsequii simulationem excipi jussit, meroque ac somno sopitum noctu per insidias trucidandum curavit[2]. Ea nox parvulo temporis momento

56): *Secundus filiorum Knut, qui regnavit in Nordmannia, Svein, obiit. Tunc Nordmanni elegerunt Magnum, filium Olaph Martyris a concubina. Magnus ergo statim invadens Daniam duo regna possedit, Hardeknut, rege Danorum, in Anglia cum exercitu morante. Qui mox adversus Magnum pugnaturus consangvineum suum Svein classi præfecit. Svein ergo, a Magno victus, cum in Angliam remearet, Hardeknut mortuum reperit .. Angli in locum ejus fratrem ejus Edvardum .. Is suspectum habens Svein, quod sceptrum Anglorum sibi reposceret, pacem cum tyranno fecit, constituens eum proximum sibi post mortem regni Anglorum hæredem, etiam si filios susciperet. Tali itaque pacto Svein mitigatus in Daniam remeavit et multa cum Magno prælia exercuit.* Quædam ex hac relatione Adami, parum quidem fida, mutuati sunt duo Annalistæ Dani, qui Saxoni ætate fere suppares erant (Script. rer. Dan. vol. I p. 17, 67.) Non temere igitur Saxo, sed famam domesticam errorum plenam secutus sua in medium protulit.

[1] *Credulitatem*] Lectionem editionis pr. *crudelitatem* ita recte emendavit Stephanius.

[2] *Exercitum .. trucidandum curavit*] Antiquissimi quidem rerum Anglicarum scriptores tacent de hacce clade Danis inflicta. Sed Bromton, sæculi duodecimi scriptor (in chronico apud Twysden p. 934), hæc habet: *Mortuo Hardekanuto, Angli contra eos insurgentes omnes Dacos, sine rege et capitaneis tunc existentes, a regno Angliæ fugaverunt.* Henr. de Knyghton ita scribit (ibid. p. 2326): *Hardekanuto mortuo, Anglici resumserunt vires, et collegerunt magnum exercitum, qui Howneher appellabatur a quodam Howne, qui primo ad hoc consilium dederat et ductor*

vetustam Danorum dominationem diuque majorum virtute elaboratum finivit imperium[1]. Sed neque id postera nostris fortuna restituit. Ita Anglia dominandi jus, ignavia perditum, scelere recuperavit. Igitur Haraldus, Danicæ oppressionis simulque domesticæ libertatis auctor, Edvardo summam, facta non animi ejus, sed sangvinis æstimatione, permittit, quatenus ille nominis, ipse rerum usurpatione regnaret, et, quo nobilitate pervenire non posset, potentia vallatus assurgeret. Edvardus vero, sola generis auctoritate, non prudentiæ ratione munitus, vano majestatis obtentu pravorum ingenia majorumque petulantiam nutriebat, titulo rex patriæ, conditione miserabilis procerum verna, contentus, quod alii fructum, ipse umbram tantum ac speciem occupasset. Ita Anglorum inter se summam, nomen atque potentiam diviserunt, tituliqne jus ac rerum dominium veluti diversis abinvicem gradibus differebant. Sed nec Haraldus alienum specie regnum gessisse contentus, propriam claritatis imaginem affectabat. Igitur Edvardo ipsum quoque nuncupationis decus invidit, omniaque regni insignia in se ipsum transferre conatus, cupiditati aditum scelere petivit, occisoque rege, tituli, qui solus sibi deesse videbatur, gloriam occupavit[2].

eorum exstiterat; et sic Danos occiderunt, et in magnum ruborem de partibus Angliæ totalitèr fugaverunt. Porro institutio festi Hokesday in memoriam ejectionis Danorum celebrati ad epocham mortis Hardecanuti pertinere videtur; (vid. Spelmanni Archæologus ad vocem Hocday, Suhm Historie af Danmark vol. 4 p. 68-69). His denique accedunt verba Adami Bremensis (Hist. eccles. lib. III cap. 13): *Filii Godwini, facta conspiratione, fratres Svein regis, qui in Anglia duces erant, alterum scilicet Bern statim obtruncant, alium vero Osbern cum suis omnibus e patria ejecerunt, et tenuerunt Angliam in ditione sua, Edvardo tantum vita et inani regis nomine contento.* Saxo igitur non absque omni fundamento hæcce de nece Danorum narravit, sed tamen descriptioni hujus cædis nonnulla immiscuisse videtur, quæ ad laniemam Danorum longe antiquiorem in Anglia pertinuerint, anno scilicet 1002, Svenone Canuti filio regnante, factam.

[1] *Majorum virtute elaboratum finivit imperium*] Eundem in modum loquitur Justinus lib. I cap. 2: *Ninyas, contentus elaborato a parentibus imperio, belli studia deposuit.* (S)

[2] *Occiso rege, tituli .. gloriam occupavit*] Falso hujus criminis accu-

Interea Sveno, tametsi rara fautorum ope subnixus, belli cum Magno fortunam experiri decrevit, cumque paucis et incompositis adversus multitudinem manum conserere cunctatus non est. Igitur in Jutia prius maritima, deinde equestri pugna sinistris congressus auspiciis, utraque victus concessit in Fioniam[1]; nec armis major quam agmine fuit. Cumque se omni auxilio desertum nec hostium tantum, sed etiam suorum contemptu perfusum videret, Sialandiam Scaniamque prætergressus, Svetiam maternæ necessitudinis fiducia petere cogitabat. Quem Magno terra marique pertinacius insequente, in Jutiam se repente Sclavicus effudit exercitus. Quorum irruptio dubium victori effecit, fugacemne hostem pellere, an imminentem excipere debuisset. Quidam enim gentis illius nobilissimus, duodecim filiis, maritimis prædonibus, apud Daniam spoliatus[2], Jutorum fines ferro orbitatem ulturus invasit. Quamobrem Magnus, perseverantissimis popularium precibus committendi prælii autorem agere postulatus, omisso æmulo, a domestico hoste in externum arma convertit, et, quasi privatæ affectionis oblitus, publicam induit, ne suas quam regni partes curiosius egisse videretur. Nec dubitavit alienigeni sangvinis dux, summa adhuc fluctuante, in se ipsum dubiæ potestatis transferre periculum. Nocte vero, quam belli dies insecutus est, quietem ejus certæ prædictionis species adumbravit. Quippe somnum capienti imago cujusdam obversata prædixit, hoste eum superiorem futurum, inque aquilæ nece victoriæ fidem auspicia-

satur Haraldus. Edvardus morbo breviori correptus obiit 5 Januar. 1066.

[1] *Utraque victus concessit in Fioniam*] Satis manca et confusa sunt, quæ Noster affert de bello inter Magnum et Svenonem gesto, cujus brevem delineationem, præeunte Snorrone Sturlæo, dabimus in notis uberioribus. Hic monuisse sufficiat, Magnum cum Svenone haudquaquam decertasse ante victoriam de Sclavis reportatam, sæpius vero deinde.

[2] *Duodecim filiis spoliatus*] Adamus Bremensis fere eadem narrat Hist. eccles. lib. II cap. 58: *Ratibor, dux Slavorum, interfectus est a Danis. Ratibor iste Christianus erat, vir magnæ inter barbaros potestatis. Habuit enim octo filios, Sclavorum principes; qui omnes occisi sunt a Danis, dum patrem ulcisci quæsierunt. Ad cujus mortem ulciscendam, jam tunc cum toto exercitu Winuli venientes usque ad Ripam vastando progressi sunt.*

que sumpturum. Expergefactus rex visionis ordinem die postera magna cum omnium admiratione vulgavit. Sed et somnio omen consentaneum fuit. Progresso namque exercitu, aquilam, quæ in quiete demonstrata fuerat, comminus considere conspectam pernici equo advolans hasta petivit, fugamque alitis veloci jaculo præcucurrit. Itaque novitate rei ad spem victoriæ spectatores erexit. Arripuit igitur omen exercitus, atque fortuito aquilæ occasu certissimam hostium ruinam interpretatus est. Cuncti quippe, eventum somnio congruisse cernentes, perinde atque securi rerum in fortunam suam acceptæ rei præsagium referunt et quasi indubitatam vincendi sortem pari mentium alacritate præsumunt. Quos eo audaciæ ipsa auspicii religio provehebat, ut jam sibi victoriam ante oculos præponentes absque respectu periculorum certatim in prælium prosilirent. Quibus primam pugnandi occasionem corripientibus eodemque eventu, quo omine, dimicantibus, cæduntur funditus Sclavi[1]. Victor Magnus felici pugna popularibus percarus evasit, eorumque propensiore subsidio roboratus, ad prosequendum regni æmulum redit, eo quidem instantius, quod rerum successus, quo plus sibi gratiæ peperit, hoc magis Svenonis favorem absumpsit, aversoque vulgi animo, magnopere residuum ejus debilitavit auxilium, nec solum contrahendarum virium spem sustulit, sed etiam contractas excussit. Quin etiam Guthscalcus Sclavicus[2] inter cæteros, qui infelicis ejus

[1] *Cæduntur funditus Sclavi*] Adamus Bremensis l. c. ita pergit: *Et fortasse Magnus rex tunc a Nordmannia rediens Heidibam appulit. Qui mox, Danorum copiis undique collectis, egredientes a Dania paganos in campestribus Heidibæ excepit, et, quindecim millibus occisis, facta est lux et lætitia Christianis deinceps omni tempore Magni.* Observat Snorro Sturlæus, in hac pugna copias Saxonum, duce Ottone Brunsvicensi, affuisse Magno (Hist. reg. Norv. vol. III p. 32). Idem alia affert prodigia victoriæ omina (ibid. p. 33).

[2] *Guthscalcus Sclavicus*] De eodem scribit Adamus Bremensis (l. c.), eum post mortem regis Knut et filiorum rediisse ex Anglia, et Slavoniam aggressum paganis magnum iniecisse terrorem. Tacet omnino Adamus de eo, quod Godeskalkus unquam castra Svenonis deseruerit. Paulo vero infra narrat, eum filiam regis Danorum (Svenonis scilicet, non Canuti, ut verba Adami perperam intel-

militiæ stipendia deseruerant, diu se sub alienis auspiciis rem infeliciter gessisse considerans, cum domino nihil spei relictum animadverteret, militem exuens defectorem agere non erubuit, suamque experiri fortunam, quam alienam sequi, tutius duxit, ut, cum regem meliora speraturum diffideret, paternæ saltem neci ultionem non negaret. Consilio respondit eventus. Siquidem, gestis varie bellis, Sclaviam suæ ditionis effecit, utque externis rebus infractus, ita domesticis invictus apparuit. Nec quæsitæ dominationis felicitate contentus, Saxoniam postmodum, parentis necem ultus, obtrivit, parvæ gloriæ regnum aut divitias reputans, si non ultionem opibus adiecisset. Adeo autem Magnus ob vindictam finium suis carus haberi coeptus est, ut omnium consensu Boni cognomine censeretur[1], quodque aliorum moribus tribui assolet, fortunæ laudibus impetraret. Sveno vero, desperatis jam rebus[2], in Scaniam, ut diximus, profectus, Svetiam (nam paternum inde genus[3] traxerat) revisere proponebat. Quem Magnus concitato animi impetu subsecutus, cum oppidum Alexstadiam[4] præteriret, deturbato per occursum leporis equo, trunco, cujus præacuti forte stipites eminebant, adactus extingvitur[5]. Corpus ejus Norvagiam relatum Throndemi in regiorum monumentorum area

lexit Helmoldus Chron. Slavor. lib. I cap. 18) in matrimonium duxisse (lib. III cap. 20) anno 1058 (observante Suhmio), et religionem Christianam magno cum fervore inter Sclavos perdomitos propagasse. Bellum eum intulisse Saxonibus, apud Nostrum tantummodo legitur.

[1] *Boni cognomine censeretur*] A Norvegis cognomen ob humanitatem adeptus est. (Hist. reg. Norveg. vol. III p. 23).

[2] *Sveno, desperatis jam rebus*] Consentit cum Saxone Snorro Sturlæus, narrans, Svenonem et patriæ et titulo regio valedicere voluisse, cum nuntium de morte Magni acceperit (l. c. p. 57).

[3] *Paternum inde genus*] Pro *paternum* Stephanius censuit legendum esse *maternum*. Sed Svenonis pater originem ex Svecia duxit. Quare lectio recepta haud solicitanda videtur.

[4] *Alexstadiam*] Ita corr. St. *Alexthathiam* in ed. pr. Observavit Langebekius (Script. rer. Dan. vol. I p. 56), *Alexstad* esse pagum in Sialandia haud procul Sora, nunc *Alsted* dictum. Firmatur hæc sententia Diplomatarii Arnamagnæani vol. I p. 105, 163.

[5] *Magnus .. exstingvitur*] Anno 1047. Varias relationes de morte Magni vid. inter not. uber.

sepulturam possedit. Ita Svenoni, angustissimis fortunæ casibus implicato, omnique mortalium ope defecto, præsidium supernæ pietatis affulsit, regnumque, quo illum fortunæ iniquitas spoliavit, ejusdem beneficium reddidit.

Finis Libri Decimi.